JOHN IRVING

MALDA UŽ OVENĄ MINĮ

XX AMŽIAUS AUKSO FONDAS

Alma littera

XX AMŽIAUS AUKSO FONDAS

JOHN IRVING

MALDA UŽ OVENĄ MINĮ

Romanas

Iš anglų kalbos vertė
NIJOLĖ REGINA CHIJENIENĖ

Alma littera

UDK 820(73)-3
Ir32

Versta iš: John Irving
A PRAYER FOR OWEN MEANY
Black Swan, London, 1990

ISBN 9955-08-659-9

Ši knyga skiriama

Helenai Frances Winslow Irving

ir

Colinui Franklinui Newellui Irvingui,

mano motinai ir tėvui

Niekuo per daug nesirūpinkite, bet visuose reikaluose malda ir prašymu su padėka jūsų troškimai tesidaro žinomi Dievui.

Iš apaštalo Pauliaus Laiško filipiečiams

Vienas iš didžiausių mano rūpesčių yra tai, kad aš net neįsivaizduoju, ką reiškia tikras, paties išgyventas religinis patyrimas. Kaip gali Dievas, kažkaip išsaugodamas mane patį, atsiskleisti taip, kad nebeliktų vietos abejonei? Jeigu nebeliktų vietos abejonei, nebeliktų vietos man.

Frederick Buechner

Krikščionis, kuris nėra didvyris, yra kiaulė.

Leon Bloy

1. UŽRIBIS

Likimas lėmė, kad aš niekada neužmiršiu berniuko laibu balseliu – ne dėl jo balso, ir ne dėl to, kad buvo mažiausias iš visų mano pažįstamų, ir netgi ne dėl to, kad jis tapo mano motinos mirties įrankiu, o todėl, kad jo dėka aš tikiu į Dievą; Ovenas Minis padarė iš manęs krikščionį. Aš nesistengiu gyventi Kristuje, su Kristumi ar juolab *dėl* Kristaus, kaip, girdėjau, tikina gyvenantys kai kurie fanatikai. Aš ne per geriausiai išmanau Senąjį Testamentą, o Naujojo neskaičiau nuo pat sekmadieninės mokyklos laikų, ir gerai prisimenu tik tas pastraipas, kurios garsiai skaitomos per pamaldas bažnyčioje. Šiek tiek geriau man pažįstamos tos ištraukos iš Biblijos, kurios cituojamos Bendros maldos knygoje; maldaknygę skaitau dažnai, o Bibliją tik per šventes – maldaknygėje dėstymas kur kas nuoseklesnis.

Aš visada uoliai lankydavau bažnyčią. Buvau kongregacionistas – krikštytas Kongregacionistų bažnyčioje, ir po kelerių metų brolystės su episkopalistais (Episkopalinėje bažnyčioje buvau ir konfirmuotas) tapau gana neaiškios religinės krypties tikinčiuoju: paauglystėje lankiau Visuotinę bažnyčią. Paskui pasidariau anglikonas ir lankau Kanados anglikonų bažnyčią nuo tada, kai maždaug prieš dvidešimt metų išvykau iš Jungtinių Amerikos Valstijų. Buvimas anglikonu nedaug kuo skiriasi nuo buvimo episkopalistu – taip nedaug, kad būdamas anglikonų tikėjimo kartais pradedu įtarti paprasčiausiai sugrįžęs į episkopalizmą. Šiaip ar anaip, palikau kongregacionistus ir episkopalistus, taip pat ir savo šalį visiems laikams.

Pasirūpinsiu, kad po mirties mano kūnas būtų palaidotas Naujajame Hampšyre – šalia motinos, – tačiau prieš tai, kai kūnui teks

iškentėti pažeminimą, mėginant slapta prasmukti pro Jungtinių Valstijų muitinę, Anglikonų bažnyčia atliks visas reikiamas apeigas. Tekstai, kuriuos parinkau iš Mirusiųjų laidojimo taisyklių, yra labai tradiciški ir lengvai randami Bendros maldos knygoje tokia eilės tvarka, kaip norėčiau juos išgirsti skaitant – ne giedant. Beveik visi mano pažįstami žinos šias ištraukas iš Evangelijos pagal Joną – pirmiausiai: „Ir kiekvienas, kuris gyvena ir tiki mane, neragaus mirties per amžius“*. Po to: „Mano tėvo namuose daug buveinių. Jeigu taip nebūtų, argi būčiau pasakęs: „Einu jums vietos paruošti?“ Taip pat man visada patikdavo atvirumas žodžių iš Pirmo laiško Timotiejui, kur sakoma: „Juk mes nieko neatsinešėme į pasaulį ir nieko neišsinešime“. Tai bus anglikoniškai paraidiškai griežta ceremonija, nuo kurios mano buvę bičiuliai kongregacionistai ims nesmagiai muistytis bažnyčios suoluose. Dabar esu anglikonas ir mirsiu kaip anglikonas. Bet retsykiais aš praleidžiu sekmadienines pamaldas; visai netvirtinu, kad esu perdėm dievobaimingas; mano tikėjimas paremtas bažnyčios butaforija ir jį reikia lopyti kiekvieną savaitgalį. Tačiau kad ir koks tas mano tikėjimas, už jį aš dėkingas Ovenui Miniui, berniukui, su kuriuo užaugau. Tai Ovenas padarė iš manęs tikintįjį.

Sekmadieninėje mokykloje mes pasidarydavome sau pramogą tyčiodamiesi iš Oveno Minio, kuris buvo toks mažas, kad sėdėdamas suole ne tik nesiekdavo kojomis grindų – jo keliai nesiekdavo suolo krašto ir todėl kojos styrodavo atsikišusios priekin kaip kokios lėlės. Atrodė, kad Ovenas Minis gimęs be sąnarių.

Ovenas buvo toks mažuliukas, kad mes nešiodavom jį ant rankų; tiesą sakant, negalėdavom ištverti jo netampę. Ir jis tiesiog stebuklingai mažai svėrė. Nors tai atrodė keista, kadangi jo šeimos verslas buvo granitas. Minių granito kirtykla užėmė didelį plotą, o granito sprogdinimo ir kirtimo įranga atrodė sunki ir grėsminga; ir pati granito uoliena yra tokia grublėta ir kieta. Tačiau granito kirtyklos aura lipo prie Oveno vien tik akmens dulkėmis, tokiais

* Šios ir visų kitų šioje knygoje esančių Biblijos citatų vertimas paimtas iš Šventojo Rašto, Katalikų pasaulis, 1998.

pilkais miltais, kurie pakildavo nuo jo rūbų, kai mes pakeldavome jį ant rankų. Jo oda buvo antkapio spalvos; ji sykiu sugerdavo ir atspindėdavo šviesą, kaip perlas, todėl kartais atrodydavo permatoma – ypač prie smilkinių, kur persišviesdavo mėlynos gyslelės (tarsi dar vienas įrodymas greta neįtikėtino ūgio, kad jis gimė neišnešiotas).

Jo balso stygos buvo arba neišsivysčiusios, arba joms pakenkė šeimyninio verslo granito dulkės. Galbūt jam buvo pažeistos gerklos arba sužalota trachėja. Gal granito gabalas pataikė į gerklę. Norėdamas, kad jį išgirstų, Ovenas turėdavo šaukti pro nosį.

Ir vis dėlto mes jį mylėjom – savo „mažą lėliuką“, kaip jį vadindavo mergaitės, kai jis muistydavosi bandydamas išsivaduoti iš jų; ir iš mūsų visų.

Tai buvo krikščioniška episkopalinė Greivsendo bažnyčia Naujajame Hampšyre. Mūsų sekmadieninės mokyklos mokytoja buvo išvargusi, nusiminusi moteris ponia Volker*. Mūsų manymu, ta pavardė jai labai tiko, nes jos mokymo metodas pasižymėjo tuo, kad ji dažnai išeidavo iš klasės. Ponia Volker paskaitydavo mums pamokomą pastraipą iš Biblijos. Tada paprašydavo rimtai susimąstyti apie tai, ką išgirdome. „Aš noriu, kad jūs pagalvotumėte tyliai ir rimtai! – sakydavo ji. – Dabar paliksiu jus vienus su savo mintimis“, – pridurdavo įspėjamai, lyg mūsų mintys būtų galėjusios išvesti mus iš proto. „Noriu, kad labai gerai pagalvotumėte“, – sakydavo ponia Volker. Ir išeidavo iš klasės. Matyt, buvo rūkorė ir negalėjo sau leisti rūkyti mūsų akivaizdoje. „Kai sugrįšiu, – sakydavo ji, – mes apie tai pasikalbėsime.“

Iki to laiko, kol ji sugrįždavo, mes, žinoma, būdavome užmiršę net apie ką buvo kalbėta, nes vos tik ji išeidavo iš klasės, mes pradėdavom kaip pasiutę dūkti. Juk pasilikti su savo mintimis visai neįdomu, todėl čiupdavom Oveną Minį ir mėtydavom jį vieni kitiems pirmyn ir atgal, aukštai virš galvos. Įsigudrindavome tai daryti sėdėdami savo vietose – tokia buvo žaidimo taisyklė. Vienas – pamiršau, kas pirmas tai sugalvojo, – atsistoja, griebia Oveną, grįžta su juo į savo suolą, meta jį kam nors kitam, tas kitas – trečiam, ir

* Walker *(angl.)* – ėjikas.

taip toliau. Mergaitės irgi dalyvaudavo žaidime, kai kurios su baisiausiu įkarščiu. Visi pajėgdavo pakelti Oveną. Bet mes tai darydavome labai atsargiai. Nė sykio nebuvome jo išmetę iš rankų. Nebent marškinius kiek apglamžydavom. Jo kaklaraištis buvo toks ilgas, kad Ovenas turėdavo susikišti jį į kelnes – kitaip būtų siekęs kelius, – taigi tas kaklaraištis dažnai išlįsdavo iš kelnių; kartais išbyrėdavo kišenpinigiai (tiesiai mums ant galvų). Mes visada atiduodavome jam pinigus.

Jeigu kišenėse būdavo beisbolo kortelių, jos irgi iškrisdavo. Dėl to jis niršdavo, nes korteles laikė sudėtas abėcėlės ar kokia kita tvarka – pavyzdžiui, visi kvadrato gynėjai atskirai. Mes nežinojome, kas tai per sistema, tačiau Ovenas neabejotinai turėjo sistemą, nes kai ponia Volker sugrįždavo į klasę, o Ovenas sugrįždavo į savo suolą ir mes sugrąžindavome jam visas jo monetas po penkis ir dešimt centų drauge su beisbolo kortelėmis, jis apsiniaukęs ir tyliai niršdamas jas dėliodavo.

Jis nebuvo geras beisbolo lošėjas, bet jo smūgio zona buvo labai maža, todėl jį dažnai naudodavo kaip žaidėją, kuris keičia kitą, – ne todėl, kad nors kartą būtų sėkmingai atmušęs (tiesą sakant, jam liepdavo išvis netaikyti į kamuoliuką), bet dėl to, kad jis galėjo uždirbti patekimą į bazę be mušimo. Mažosios lygos lošimuose jis atsisakydavo tokio išnaudojimo ir kartą net atsisakė pakeisti žaidėją, jeigu jam neleis mušti. Tačiau nebuvo tokios mažos lazdos, kuria jis galėtų moti išlaikydamas savo mažą kūnelį ant kojų ir nesiplotų aukštielninkas ant žemės. Taigi keliskart gėdingai pamėginęs atmušti kamuoliuką, bet nepataikęs ir pargriuvęs, Ovenas Minis nusprendė verčiau pasirinkti kitą gėdingą poziciją – nejudėdamas pritūpęs stovėti ant puolėjo plokštės ir laukti, kol metikas svies kamuoliuką į Oveno smūgio zoną ir nepataikys, beveik visada nepataikys.

Ir vis dėlto Ovenas mėgo savo beisbolo korteles ir kažkodėl mėgo patį beisbolą, nors tas lošimas buvo jam negailestingas. Kamuoliukų atmušinėjimas kėlė jam šiurpą. Priešininkų komandos metikai grasindavo, kad jeigu jis neatmušinės kamuoliukų, tai kamuoliukas jį užgaus. „Klausyk, tavo galva didesnė už tavo

smūgio zoną", – pasakė jam vienas metikas. Taigi pirmąją bazę Ovenas Minis pasiekdavo dar ir apdaužytas metiko kamuoliukų.

Pagaliau atsidūręs bazėje, jis būdavo karalius. Niekas nemokėjo taip apibėgti bazių, kaip Ovenas Minis. Jeigu mūsų komanda būtų galėjusi ilgiau pasilikti puolime, Ovenas Minis būtų „pavogęs" „namų" bazę. Per paskutinį padavimą jis pakeisdavo apibėgantįjį bazes; Minis pamaininis, kaip mes jį vadindavom. Aikštelėje iš jo nebūdavo jokios naudos. Jis bijojo kamuolio, užsimerkdavo, kai tik tas lėkdavo pro šalį. O jeigu per stebuklą pagaudavo, tai nepajėgdavo perduoti, nes mažomis rankelėmis negalėdavo jo tvirtai suimti. Tačiau savo nepasitenkinimą jis reikšdavo ne taip kaip visi. Jeigu ir pradėdavo skųstis, tai tokiu balsu ir taip jaudinamai, kad net miela būdavo klausytis.

Kai sekmadieninėje mokykloje mėtydavome Oveną į viršų, atsidūręs ore jis taip savotiškai priešindavosi! Man regis, kankindavome jį tik tam, kad išgirstume jo balsą; man atrodė, kad jo balsas sklinda iš kitos planetos. O dabar esu tikras, jog tai buvo iš tiesų ne visai šio pasaulio balsas.

– NULEISKIT MANE ANT ŽEMĖS! – silpnu, įkyriu falcetu mykdavo jis. – LIAUKITĖS! AŠ DAUGIAU NEBENORIU! UŽTEKS. NULEISKIT MANE ANT ŽEMĖS, ŠIKNIAI!

Bet mes toliau mėtydavome jį vienas kitam. Kaskart jis vis labiau pasiduodavo savo likimui. Jo kūnelis būdavo įsitempęs, ir jis jau nebesipriešindavo. Kartą išmestas į orą jis iššaukiamai sunėrė rankas ant krūtinės; ir visada rūsčiai stebeilydavo lubas. Retsykiais, vos tik ponia Volker išeidavo pro duris, Ovenas įsikibdavo kėdės; laikydavosi jos kaip paukštelis įsikandęs savo narvelio strypą, bet jį būdavo nesunku atplėšti, nes jis taip bijodavo kutenimo. Mergaitė, pavarde Sakė Svift, ypač meistriškai kutendavo Oveną; akimirksniu jo rankos ir kojos išsitiesdavo ir mes vėl paleisdavome jį ratu.

– TIK BE KUTENIMO! – prašydavo jis, bet šio žaidimo taisykles kurdavome mes. Niekada neklausydavome Oveno.

Suprantama, kad ponia Volker kartais sugrįždavo kaip tik tada, kai Ovenas būdavo ore. Turint galvoje jos biblines užduotis mums:

„labai rimtai pagalvoti..." – ji būtų turėjusi pamanyti, kad visų mūsų įtemptas galvojimas kartu sudėtas privertė Oveną Minį levituoti. Ji būtų turėjusi susiprotėti, kad Ovenas kyla į dangų, norėdamas palikti mus vienus su savo mintimis.

Tačiau ponios Volker reakcija visada būdavo vienoda – brutali ir neįsivaizduojamai, neįtikėtinai buka. „Ovenai! – užsipuldavo ji. – Ovenai Mini, tučtuojau sugrįžk į savo vietą! Tuojau pat leiskis žemyn!"

Kokios biblinės išminties ponia Volker galėjo mus išmokyti, jeigu buvo tokia kvaila, kad tikėjo Oveną Minį patį pakilus į orą?

Ovenas tokiais atvejais elgdavosi oriai. Jis niekada nesakydavo: „ČIA JIE! JIE VISADA TAIP DARO! JIE MĖTO MANE, IŠBARSTO PINIGUS IR SUMAIŠO MANO BEISBOLO KORTELES – IR NIEKADA NENULEIDŽIA MANĘS ŽEMĖN, KAI PRAŠAU! NEJAUGI MANOT, KAD AŠ PATS SKRAIDAU ORU?"

Nors Ovenas skųsdavosi mums, jis niekada neskųsdavo mūsų kitiems. Mėtomas jis kartais išlaikydavo orumą, bet kai ponia Volker prikaišiodavo jam vaikišką elgesį, jis visada likdavo orus. Niekada mūsų nekaltindavo. Ovenas nebuvo skundų maišas. Jis rodydavo kankinystės pavyzdį kur kas įtikinamiau negu bet koks biblinis herojus.

Kaip paaiškėjo, mes nebuvome negailestingi skriaudikai. Ir vis dėlto tęsėme savo įprastinį smurto ritualą sekmadieninėje mokykloje, taip pat ir kitu metu – kai pasitaikydavo proga. Kartą kažkas pakabino jį už apykaklės ant kabyklos pradinės mokyklos klasėje; net ir tada, net ir kabodamas tenai, jis nesipriešino. Kyburiavo ramiai laukdamas, kol kas nors jį nukabins ir pastatys ant grindų. O po fizinio lavinimo pamokos kažkas pakabino jį jo rūbų spintelėje ir uždarė duris. „NEJUOKINGA! NEJUOKINGA!" – vis šaukė ir šaukė jis, kol kažkas, matyt, sutiko su tuo ir išvadavo jį iš jo paties miniatiūrinio kaip timpa suspenzorijaus draugijos.

Iš kur aš galėjau žinoti, kad Ovenas didvyris?

Pirmiausia leiskite man pasakyti, kad mano pavardė Vilraitas. Pavardė Vilraitai mūsų miestelyje šį tą reiškė. Be to, Vilraitai ne-

buvo linkę simpatizuoti Miniams. Mūsų šeima buvo matriarchalinė, nes mano senelis mirė jaunas ir paliko senelę verstis vieną, o ji tai sugebėjo padaryti išties įspūdingai. Aš esu kilęs iš Džono Adamso iš savo senelės pusės (mergautinė jos pavardė buvo Beits, o jos šeima atvyko į Ameriką su „Mayflower"); ir vis dėlto mūsų miestelyje įtaką turėjo būtent senelio pavardė, ir mano senelė buvo tvirtai įsitikinusi, kad pavardė Vilrait jai priklauso taip pat kaip Adams arba Beits.

Jos vardas Harietė, tačiau beveik visiems ji buvo ponia Vilrait, o Oveno Minio šeimoje – visiems be išimties. Manau, kad, nepalaužiamu senelės įsivaizdavimu, visi su Minių pavarde turėjo būti tokie pat kaip Džordžas Minis – darbininkas ir cigarų mėgėjas. Profsąjungos ir cigarai Harietei Vilrait niekaip nesiderino. (Kiek žinau, Džordžas Minis nėra susijęs su Miniais iš mūsų miestelio.)

Aš užaugau Greivsende, Naujajame Hampšyre; čia nebuvo jokių profsąjungų; keli cigarų rūkoriai, bet jokių profsąjungos narių. Miestelį, kuriame gimiau, iš vieno indėnų genties sagamoro 1638 metais nupirko Džonas Vilraitas, kurio vardu aš ir buvau pakrikštytas. Naujojoje Anglijoje indėnų vadai ir vyresnieji buvo vadinami sagamorais, nors, kai aš jau buvau berniukas, vienintelis sagamoras, kurį pažinojau, buvo kaimynų šuo – labradorų veislės medžioklinis šuo, vardu Sagamoras (turbūt ne dėl savo indėnų protėvių, bet dėl šeimininko neišprusimo). Sagamoro šeimininkas, mūsų kaimynas ponas Fišas, sakydavo man, kad taip vadinosi ežeras, kuriame vasaromis plaukiodavo – „jaunystėje", – pridurdavo ponas Fišas. Vargšas ponas Fišas: jis nežinojo, kad ežeras buvo pavadintas indėnų vadų ir vyresniųjų vardu ir kad pavadinti tą kvailą labradorų retriverį „Sagamoru" reiškia siaubingą pasityčiojimą. Kaip vėliau pamatysite, tatai pasitvirtino.

Tačiau amerikiečiai menkai išmano istoriją, todėl daug metų – savo kaimyno paprotintas – maniau, kad sagamoras yra indėniškas žodis, reiškiantis ežerą. Šunį Sagamorą pervažiavo sunkvežimis, ir dabar aš manau, jog prie to bus prisidėję dievai sunerimusių to skaudžiai užgauto ežero vandenų. Manyčiau, būtų buvę teisingiau, jeigu sunkvežimis būtų pervažiavęs poną Fišą, bet tyrinėdamas die-

vus – visokius dievus – pamatai, kad kerštas visada krinta ant nekaltos galvos. (Tai mano asmeninis tikėjimas, su kuriuo nesutinka mano bičiuliai kongregacionistai, episkopalistai ir anglikonai.)

Mano protėvis Džonas Vilraitas 1636 metais, prieš porą metų iki nuperkant mūsų miestelį, išsilaipino Bostone. Pats jis buvo kilęs iš Linkolnšyro Anglijoje – Salebio kaimelio, ir niekas nežino, kodėl jis pavadino mūsų miestelį Greivsendu. Nėra žinoma, kad jis būtų turėjęs kokių ryšių su Britanijos Greivsendu, tačiau mūsų miestelio pavadinimas neabejotinai paimtas iš ten. Vilraitas buvo baigęs Kembridžą; jis lošdavo futbolą su Oliveriu Kromveliu, kuriam Vilraitas (kaip futbolo lošėjas) kėlė pagarbą ir drauge nepasitikėjimą. Oliverio Kromvelio manymu, Vilraitas buvo prastas ir netgi nesąžiningas lošėjas, išsimiklinęs kaišioti priešininkams koją, o paskui užgriūti ant jų. Greivsendas (Britų Greivsendas) yra Kente – per gerą atstumą nuo jo gyvenamos vietos. Gal jis turėjo iš ten kilusį draugą – gal tas draugas norėjo su Vilraitu keliauti į Ameriką, bet negalėjo palikti Anglijos arba mirė kelionėje.

Pasak Volo „Naujojo Hampšyro miesto Greivsendo istorijos", dvasininkas Džonas Vilraitas buvo geras Anglijos bažnyčios pastorius, kol nepradėjo „abejoti tam tikromis dogmomis"; jis tapo puritonu ir po to buvo „dvasininkų valdžios užčiauptas už nepaklusnumą". Įtariu, kad painūs ir kietakaktiški mano paties religiniai įsitikinimai ateina iš mano protėvio, kuris ne tik kentėjo nuo Anglijos bažnyčios kritikos prieš atvykdamas į Naująjį Pasaulį, bet atvykęs į Bostoną susikivirčijo tenai su savo bendraminčiais puritonais. Vilraitas buvo išvarytas iš Masačusetso įlankos kolonijos už „pasauliečių ramybės" trikdymą; tiesą sakant, visas jo maištas tebuvo tai, kad jis pateikė keletą eretiškų samprotavimų apie šventos dvasios buvimo vietą, bet Masačusetso gyventojai žiauriai jį nuteisė. Iš jo buvo atimti ginklai; su šeima ir keletu narsiausių pasekėjų jis iš Bostono patraukė upe į šiaurę iki Didžiosios įlankos, kur turėjo praplaukti dvi anksčiau įsikūrusias Naujojo Hampšyro kolonijas, tuo laiku vadintas Žemuogių krantais, prie Paskatakvos žiočių (dabartinis Portsmutas) ir gyvenvietės Doveryje.

Iš Didžiosios įlankos Vilraitas plaukė Skvamskoto upe; jis nusigavo iki pat krioklių, kur gėlavandenė upė susitinka su sūrvandene. Tais laikais miškai augo tankūs; indėnai turbūt išmokė jį žvejybos meno. Pasak Volo „Naujojo Hampšyro miesto Greivsendo istorijos", ten „plytėjo natūralios pievos" ir „pelkynai, pereinantys į užliejamas lankas".

Vietinio sagamoro vardas buvo Vatahantovetas; vietoje parašo ant sutarties jis nupiešė savo totemą – beranki žmogų. Vėliau kilo įvairių samprotavimų – nelabai įdomių – dėl indėniškos sutarties ir – daug įdomesnių – dėl to, kodėl Vatahantoveto totemas buvo berankis. Kai kas sakė, jog taip sagamoras turėjo jaustis atiduodamas visą savo žemę – tarsi žmogus, kuriam nupjautos rankos, kiti tvirtino, kad ankstesniuose sagamoro „parašuose" figūravęs tas pats berankis žmogus, tiktai su plunksna burnoje; tuo, kaip buvo manoma, sagamoras norėjęs išreikšti savo nusiminimą, jog nemoka rašyti. Tačiau kitose Vatahantovetui priskiriamo totemo versijose žmogus pavaizduotas įsikandęs tomahauką ir atrodo neabejotinai kuoktelėjęs – gal sagamoras taip išreiškė savo taikos siekimą: rankų nėra, tomahaukas burnoje; ir viena, ir kita drauge turbūt turėjo pabrėžti, kad Vatahantovetas nekovoja. O dėl minėtos sutarties įgyvendinimo, galite būti tikri, kad indėnai nieko už ją nepešė ne dėl šito nuomonių nesutapimo.

Vis dėlto vėliau mūsų miestelis perėjo Masačusetso valdžion – tai paaiškina tą faktą, kad Greivsendo gyventojai iki pat šios dienos nekenčia žmonių iš Masačusetso. Ponas Vilraitas persikėlė į Meiną. Jau būdamas aštuoniasdešimties, jis Harvarde oficialiai prašė paremti sudegusios koledžo dalies atstatymą – tuo demonstruodamas, kad ant Masačusetso piliečių griežia dantį mažiau negu bet kuris greivsendietis. Vilraitas mirė Salisberyje, Masačusetso valstijoje, būdamas dvasinis bažnyčios vadovas, sulaukęs beveik devyniasdešimties metų.

Tačiau paklausykite, kokios Greivsendo įkūrėjų pavardės: tarp jų nerasite nė vieno Minio.

Barlovas
Blakvelas
Kolis
Kouplendas
Krolis
Diabornas
Hiltonas
Hačinsonas
Litlfildas
Ridas
Rišvortas
Smartas
Smitas
Volkeris
Vordelis
Ventvortas
Vilraitas

Abejoju, ar mano motina pasiliko mergautinę pavardę todėl, kad buvo Vilrait; manau, kad motinos savigarba rėmėsi kuo kitu, o ne protėviais Vilraitais, ir ji būtų išsaugojusi mergautinę pavardę net ir tuo atveju, jeigu būtų buvusi Mini. Ir aš vaikystėje niekada neturėjau jokių bėdų, kad vadinausi jos pavarde; buvau mažas Džonas Vilraitas, kurio tėvas nežinomas, ir – bent jau tuo metu – man tai tiko. Aš niekada nesiskundžiau.

Tariausi, kad vieną dieną ji man papasakos apie tai – kai būsiu pakankamai suaugęs sužinosiu visą istoriją. Greičiausiai tai buvo tokia istorija, kuriai reikėjo būti „pakankamai suaugusiam". Ir tik tada, kai ji mirė – nė žodžiu neprasitarusi, kas buvo mano tėvas, – aš pasijutau apgautas nesužinojęs to, ką turėjau teisę žinoti; po jos mirties aš pajutau jai tarsi kokį apmaudą. Net jeigu mano tėvo asmenybė ir jo elgesys kėlė motinai skausmą – net jeigu jų santykiai buvo tokie atstumiantys, kad bet koks jų atskleidimas būtų visam laikui metęs šešėlį ant abiejų mano tėvų, – argi tai nebuvo motinos savanaudiškumas nieko man nepasakyti apie mano tėvą?

Žinoma, kaip mane tikino Ovenas Minis, man buvo tik vienuolika, kai ji mirė, o motinai buvo tik trisdešimt; ji gal manė, kad jai liko gyventi labai daug ir ji dar suspės man viską papasakoti. Ji nežinojo, kad mirs, tvirtino Ovenas Minis.

Mudu su Ovenu mėtėme akmenukus į Skvamskotą, sūrvandenę, patvinstančią upę, – tikriau sakant, aš mėčiau akmenis; Oveno akmenukai krito į pakrantės dumblą, nes buvo atoslūgis ir Ovenas Minis negalėjo savo silpna maža rankele numesti akmenukų taip toli. Mūsų mėtymas išbaidė dumblą knebinėjančius sidabrinius kirus ir jie nuskrido į žoles kitame Skvamskoto krante.

Buvo karšta, tvanki vasaros diena; dumblėtos seklumos nuslūgus vandeniui buvo dar šlykštesnės ir labiau dvokė negu visada. Minis tikino, jog mano tėvas sužinos, kad motina mirusi, ir – kai aš jau būsiu paaugęs – man prisistatys.

– Jeigu jis gyvas, – atsakiau mėtydamas akmenis. – Jeigu jis gyvas ir jeigu jam svarbu tai, kad jis mano tėvas, – jeigu jis išvis žino, kad yra mano tėvas.

Ir nors tą dieną aš juo nepatikėjau, kaip tik tą dieną Ovenas Minis padarė pirmąjį savo įnašą į mano tikėjimą Dievu. Ovenas rinkosi vis mažesnius akmenukus, bet vis tiek jie nepasiekdavo vandens; nors tas garsas, kai akmenukas plekštelėdavo į atoslūgio dumblą, būdavo savotiškai malonus, bet vanduo vis tiek buvo smagiau. Ir kažkaip nerūpestingai, su tokiu stulbinamu pasitikėjimu, kuris tarsi nederėjo tokiam mažuliukui, Ovenas Minis pareiškė esąs įsitikinęs, kad mano tėvas gyvas ir kad mano tėvas žino, jog jis yra mano tėvas, ir kad Dievas žino, kas buvo mano tėvas, ir net jeigu jis niekada man neprisistatytų, tai Dievas jį man pristatytų.

– TAVO TĖVAS GALI PASISLĖPTI NUO TAVĘS, – pasakė Ovenas, – BET JIS NEGALI PASISLĖPTI NUO DIEVO.

Ir sulig tais žodžiais Ovenas Minis šyptelėjo su palengvėjimu, nes jo akmenukas pagaliau įkrito į vandenį. Mes abu buvome nustebę; tai buvo paskutinis tą dieną mūsų mestas akmenukas ir mes stovėjome žiūrėdami į ribulius, einančius nuo tos vietos, kur įkrito akmenukas, kol net kirai suprato, kad mes daugiau nebetrikdysime jų erdvės ir parskrido iš ano Skvamskoto kranto.

Metų metus mūsų upė buvo pati turtingiausia lašišų; tada joje niekas nepagaudavo nė vienos negyvos lašišos, o dabar Skvamskote teliko vien tik negyvos. Atlanto silkių anuomet irgi būdavo gausybė, per visą mano vaikystę jų pakako, ir mudu su Ovenu dažnai jas žvejodavome. Greivsendas įsikūręs vos už devynių mylių nuo vandenyno. Nors Skvamskoto su Temze nepalyginsi, kadaise Skvamskoto upe į Greivsendą atplaukdavo dideli jūrų laivai. Nuo to laiko upės vagoje atsirado tiek akmenų ir seklumų, kad laivas su bent kiek didesne grimzle jau nebegali ja praplaukti. Ir nors kapitono Džono Smito mylimoji Pokachonta baigė savo nelaimingą gyvenimą Britų žemėje, tikrojo Greivsendo bažnyčios kapinaitėse, dvasios berankis Vatahantovetas niekada nebuvo palaidotas *mūsų* Greivsende. Vienintelis sagamoras, kurį buvo leista palaidoti mūsų miestelyje, buvo juodas pono Fišo labradoras retriveris, Frant gatvėje pervažiuotas sunkvežimio ir iškilmingai pakastas mano senelės rožyne, dalyvaujant keliems kaimynų vaikams.

Daugiau kaip visą amžių svarbiausias Greivsendo verslas buvo miško pramonė, tai buvo ir pirmasis stambus Naujojo Hampšyro verslas. Nors Naujasis Hampšyras vadinamas Granito valstija, granitas – granito pastatai, granito bordiūrai, granito antkapiai – čia atėjo po rąstų; granito verslas niekada nebuvo toks klestintis, kaip medienos. Net kai visi medžiai išnyks, aplinkui liks pakankamai akmenų; o granito didžioji dalis glūdi po žeme.

Mano dėdė Alfredas dirbo miško pramonėje – turėjo „Istmenų medienos kompaniją“; jis vedė mano motinos seserį, mano tetą Martą Vilrait. Vaikystėje keliaudamas į šiaurę aplankyti pusbrolių, matydavau plaukiančius sielius ir rąstų sangrūdas, ir net keliskart dalyvavau rąstų ridenimo varžybose. Tačiau šiandieninį savo dėdės Alfredo verslą, kuris dabar yra jo vaikų – pusbrolių rankose, aš pavadinčiau prekyba nekilnojamuoju turtu. Naujajame Hampšyre iškirtus mišką žemė lieka vienintelė prekė.

Tačiau granitas Granito valstijoje niekada nesibaigs, o mažojo Oveno Minio šeima vertėsi granitu – verslu, kurio niekas nebūtų pataręs imtis mūsų mažoje Naujojo Hampšyro jūros pakrantės da-

lyje, nors Minių granito skaldykla buvo virš, geologų terminais tariant, intruzinių uolienų. Ovenas Minis dažnai sakydavo, kad mes, Greivsendo gyventojai, įsikūrę ant tikro vulkaninių uolienų išsiveržimo; ir tai jis sakydavo su aiškiai juntamu pasididžiavimu, tarytum, Greivsendo gyventojų bendra nuomone, intruzinių uolienų atodanga būtų buvusi tokia pat vertinga, kaip turtinga aukso gysla.

Mano senelė, galbūt savo protėvių iš „Mayflower" laikų dėka, labiau linko prie medžių negu prie uolienų. Ji man niekada nepaaiškino kodėl, bet medienos verslą Harietė Vilrait laikė švariu, o granito – labai nešvariu. Kadangi mano senelis prekiavo batais, toks jos įsitikinimas man atrodė kvailystė; tačiau senelis mirė, kai aš dar nebuvau gimęs, ir jo garsųjį sprendimą nestoti į profsąjungą aš žinau tik iš svetimų lūpų. Senelė pelningai pardavė batų fabriką, ir aš užaugau klausydamasis jos samprotavimų apie palaimintuosius, kurie žudo medžius gyvenimo reikmėms, ir niekinguosius, kurie prekiauja akmenimis. Visi žinojome, kad yra tokie medienos karaliai – mano dėdė Alfredas Istmenas buvo vienas iš jų, – bet ar buvo kas nors girdėjęs apie granito karalių?

Dabar Minių granito kirtykla nedirba. Duobėta žemė su giliais ir pavojingais karjerų ežerais dabar nebeturi vertės netgi kaip nekilnojamasis turtas – ir niekada nebuvo vertinga, kaip sakydavo mano motina. Ji man pasakojo, kad visus tuos metus, kol ji augo, kirtykla buvo uždaryta, ir tuo metu, kai Miniai ją buvo atgaivinę, ji veikė su pertrūkiais ir buvo pasmerkta žlugti. Visas geras granitas jau buvo iškastas iš žemės prieš Miniams atsikeliant į Greivsendą. (O tas laikas, kai Miniai atsikėlė į Greivsendą, man visada būdavo apibūdinamas kaip „maždaug tada, kai tu gimei".) Negana to, po žeme tėra tik maža dalis granito, kurį verta kasti; visas likęs granitas turi trūkumų, o jeigu ir yra dar gero, tai taip giliai, kad nesuskaldęs neiškasi.

Ovenas visą laiką kalbėdavo apie kertinius akmenis ir monumentus – TIKRAS monumentas, sakydavo jis, aiškindamas, koks granito luitas yra vertingiausias, – didelis, gražiai išpjautas, lygus ir be įtrūkimų. Švelnumas, su kuriuo jis apie tai kalbėdavo, ir švelnus

jo paties kūno sudėjimas absurdiškai nederėjo prie milžiniškų sunkių uolos luitų, kuriuos matydavome ant pakrovimo platformų, ir prie baisaus skaldyklos triukšmo, veriančio kalnakasybos kombaino – GRIOVIAKIRČIO, kaip jį vadindavo Ovenas, – mechanizmų žviegimo, ir prie dinamito.

Aš vis stebėdavausi, kodėl Ovenas nėra kurčias; jeigu kažkas atsitiko jo balsui ir ūgiui, tai juo labiau keista atrodė, kad nieko blogo neatsitiko jo ausims, nes granito verslas yra nepaprastai trankus.

Būtent Ovenas parodė man Volo „Greivsendo istoriją", nors iki galo aš ją perskaičiau tiktai jau būdamas paskutiniame Greivsendo akademijos kurse, kai to reikėjo pagal miesto istorijos programą. Ovenas perskaitė ją dar neturėdamas dešimties. Jis pasakė man, kad knygoje PILNA VILRAITŲ.

Aš gimiau Vilraitų namuose Frant gatvėje; ir aš dažnai galvodavau, kodėl mano motina nusprendė mane turėti ir niekada nė žodžiu neprasitarė, iš kur aš atsiradau – nei man, nei savo motinai ar seseriai. Mano motina nebuvo įžūli. Jos nėštumas ir nenoras apie tai kalbėti, matyt, juo labiau pribloškė Vilraitus, kad ji buvo tokia rami ir kukli.

Ji sutikusi vyrą važiuodama traukiniu iš Bostono į Meiną: tai viskas, ką ji pasakė.

Teta Marta mokėsi paskutiniame koledžo kurse ir jau buvo susižadėjusi, kai motina pareiškė, kad ji net nestos į koledžą. Tuo metu senelis gulėjo mirties patale ir gal dėl to senelė taip griežtai nepareikalavo iš motinos to, ko šeima pareikalavo iš Martos – įgyti aukštąjį išsilavinimą. Be to, mama įrodinėjo, kad bus geriau, jeigu ji liks namie ir galės padėti slaugyti mirštantį tėvą ir palaikyti motiną, kurios pečius užgriuvo tokia sunki našta. Ir kongregacionistų bažnyčios pastorius Luisas Merilis, ir mano motinos choro vadovas įtikino senelius, kad jų dukters balsą reikia profesionaliai lavinti. Kaip pasakė pastorius Merilis, šiuo atveju rimtos dainavimo pamokos būtų ne menkesnis „investavimas" negu koledžo išsilavinimas.

Šioje vietoje savo motinos gyvenime aš visada įžvelgdavau motyvacijos konfliktą. Juk jeigu dainavimas ir vokalo pamokos buvo jai

tokios svarbios ir reikšmingos, tai kodėl ji turėjo tik po vieną pamoką per savaitę? Jeigu seneliai pritarė kunigo Merilio nuomonei apie motinos balsą, tai kodėl taip priešinosi, kad ji vieną naktį per savaitę praleistų Bostone? Man atrodė, kad ji turėjo persikelti į Bostoną ir lankyti pamokas kiekvieną dieną! Tačiau greičiausiai šio konflikto šaltinis buvo nepagydoma senelio liga – mano motinos troškimas padėti namuose ir mano senelės noras, kad ji būtų šalia.

Tai būdavo rytinė vokalo pamoka, todėl ji iš vakaro išvažiuodavo traukiniu į Bostoną, iki kurio nuo Greivsendo buvo valanda kelio, ir nakvodavo tenai. Jos vokalo mokytojas buvo labai populiarus, ir mano motinai jis tegalėjo skirti labai ankstų laiką. Ir jai labai pasisekė, kaip sakė kunigas Luisas Merilis, kad jis apskritai ją priėmė, nes šiaip dirbo tik su profesionalais; nors mano motina ir teta Marta praleido daugybę giedojimo valandų kongregacionistų bažnyčios chore, mama nebuvo „profesionalė“. Ji tiesiog turėjo malonų balsą ir su jai būdingu nuolankumu ir netgi susidrovėjimu jį lavino.

Motinos sprendimas sutrumpinti mokslus buvo priimtinesnis tėvams negu seseriai. Teta Marta ne tik nepritarė – mano teta (kuri yra nuostabi moteris), švelniai tariant, piktinosi seserimi. Mano motinos balsas buvo malonesnis, ji pati buvo gražesnė. Kai jos abi augo dideliame name Frant gatvėje, teta Marta atsivesdavo namo vaikinų iš Greivsendo akademijos susipažinti su mano seneliais – Marta buvo vyresnė ir pirmoji atsivesdavo namo „kavalierius“, kaip juos vadindavo mano mama. Tačiau kai tik vaikinai pamatydavo mano motiną – netgi kai ji dar buvo per maža draugystėms, – paprastai teta Marta jie daugiau nebesidomėdavo.

Lyg to būtų negana – dar tas netikėtas nėštumas! Pasak tetos Martos, senelis jau buvo „atsiribojęs“ nuo tų dalykų, nes buvo taip arti mirties, kad niekada nebesužinojo, jog motina laukiasi, „nors jai reikėjo gerokai pasistengti, kad jis nepastebėtų“, kaip sakė teta Marta. Anot jos, „mano vargšas senelis numirė besirūpindamas, kodėl mama taip pasitaisė“.

Tetos Martos laikais, Greivsendo gyventojų akimis, Bostonas buvo nuodėmių miestas. Ir nors mama buvo apsistojusi geros repu-

tacijos ir saugomame moterų pensione, ji vis dėlto sugebėjo patirti meilės „nuotykį“, kaip teta Marta tai pavadino, su vyru, kurį sutiko traukinyje Bostonas – Meinas.

Mano motina buvo rami ir visai neįsižeisdavo dėl kritikos ar apkalbų, tad jai visai nekliuvo tas sesers sugalvotas „nuotykis“ – tiesą sakant, girdėjau, kaip motina pati švelniai tą žodį tardavo.

„Mano nuotykiukas, – kartais pavadindavo mane su didžiausia meile. – Mano mažas nuotykiukas!“

Kad mano motina buvo laikoma „kvailoka“, pirmą kartą išgirdau iš pusbrolių. Tą jie, matyt, buvo išgirdę iš savo motinos – tetos Martos. Tuo metu, kai išgirdau šitą šmeižtą apie mamos kvailumą, tas žodis jau nebeskambėjo kaip iššūkis, mano motina jau daugiau kaip dešimt metų buvo mirusi.

Ir vis dėlto mano motina turėjo daugiau nei prigimtinį grožį ir abejotiną protą; ne veltui teta Marta įtarinėjo, kad mano senelis ir senelė ją sugadino. Ji buvo gal ne tiek vaikiška, kiek savotiško būdo – niekada nebūdavo pikta ar susiraukusi, niekada staiga nesusierzindavo ir nesigailėdavo savęs. Jos buvo toks mielas charakteris, kad niekas negalėjo ilgai ant jos pykti. Kaip pasakė teta Marta: „Ji niekada neatrodė užsispyrusi, kokia buvo iš tikrųjų“. Ji paprasčiausiai darydavo ką nori, o paskui savo žavinga maniera sakydavo: „O! Man taip negera, kad mano elgesys jus nuliūdino, bet aš apgaubsiu jus tokia meile, kad man atleisite ir mylėsite taip pat, lyg aš būčiau padariusi tai, ką reikėjo!“ Būtent taip ir įvykdavo!

Taip įvykdavo kiekvieną kartą, bent jau iki tol, kol ji žuvo – ir ji jau nebegalėjo pažadėti atlyginti už suteiktą sielvartą; jai nebebuvo kaip už tai atsilyginti.

Ir netgi kai ji užsispyrė ir pagimdė mane, niekam nieko nepaaiškinusi, ir pakrikštijo mane Greivsendo įkūrėjo vardu – netgi kai ji privertė su tuo susitaikyti motiną ir seserį, ir taip pat miestelį (jau nekalbant apie kongregacionistų bažnyčią, kur ji ir toliau giedojo chore ir dažnai dalyvaudavo parapijiečių veikloje)... netgi po to, kai iškentėjo mano nesantuokinį gimimą (visų pasitenkinimui, ar bent taip atrodė), ji ir toliau kiekvieną trečiadienį sėsdavo į Bos-

tono traukinį, ir toliau praleisdavo naktį baugiame mieste, kad anksti rytą žvali galėtų ateiti į dainavimo ar vokalo pamoką.

Kai aš paaugau, pykdavau dėl to – kartais pykdavau. Vieną kartą, kai sirgau kiaulyte, o kitą kartą, kai sirgau vėjaraupiais, ji nebevažiavo ir pasiliko su manim. Ir dar buvo vienas kartas, kai mudu su Ovenu per potvynį gaudėme Atlanto silkes pralaidoje, kuri ėjo po Sveisi bulvaru iki Skvamskoto, ir aš paslydęs susilaužiau riešą, – tą savaitę ji irgi nevažiavo Bostono–Meino traukiniu. Bet visus kitus kartus – kol man sukako dešimt ir ji ištekėjo už vyro, kuris vėliau mane įsisūnijo ir buvo man kaip tėvas, – iki pat to momento ji visą laiką keliavo į Bostoną su nakvyne. Ir iki pat to laiko dainavo. Niekas niekada man nebuvo sakęs, kad jos balsas būtų pagerėjęs.

Štai kodėl aš gimiau senelės namuose – milžiniškame plytiniame federaliniame monstre. Kai buvau vaikas, namas buvo kūrenamas krosnimis. Anglių lovelis buvo po priestatu, kur buvo mano miegamasis. Kadangi anglis nuleisdavo anksti rytą, jų dardėjimas loveliu žemyn dažnai mane pažadindavo. Taip sutapdavo, kad trečiadienio rytą (kai mama būdavo Bostone) aš įpratau atsibusti nuo to garso ir įsivaizduoti, kad kaip tik šią akimirką mama pradeda dainuoti. Vasarą, kai langai būdavo atviri, mane pažadindavo paukščiai senelės rožyne. Čia reikia priminti, kad greta tvirtos nuomonės apie akmenis ir medžius senelė turėjo dar vieną įsitikinimą: bet kas gali auginti paprastas gėles ar daržoves, bet rožes augina sodininkas. Senelė buvo sodininkė.

Greivsendo viešbutis buvo dar vienas panašaus dydžio plytų namas Frant gatvėje; ir tikrai, keliautojai dažnai supainiodavo senelės namus su Greivsendo viešbučiu vadovaudamiesi nurodymais miesto centre: „Ieškokite didelio plytinio namo kairėje už akademijos“.

Senelę tai erzino – nė kiek nesijausdavo pamaloninta, kad jos namas laikomas viešbučiu. „Čia ne viešbutis“, – pranešdavo ji pasiklydusiems ir suglumusiems keliautojams, kurie laukė, kad juos pasitiks jaunesnis žmogus ir paims jų lagaminus. „Čia mano na-

mai, – pareikšdavo senelė. – Viešbutis yra toliau“, – pridurdavo ji, neaiškiai mosteldama ranka. „Toliau“ yra specifinis pasakymas, palyginti su kitomis Naujojo Hampšyro nuorodomis; Naujajame Hampšyre mes nemėgstame rodyti krypties – mes linkę manyti, kad jeigu tu nežinai, kur eini, tai tau čia ne vieta. Kanadoje mes rodome kryptį daug noriau – bet kur ir bet kam kas prašo.

Mūsų federaliniame name Frant gatvėje dar buvo slaptas koridorius – knygų spinta, kuri iš tikrųjų buvo durys, vedė laiptais žemyn į rūsį su plūktine asla, kuris buvo visiškai atskiras nuo rūsio su anglių krosnimi. Nieko ten daugiau nebuvo, tiktai knygų spinta, kuri buvo kartu durys, vedančios į patalpą, kurioje visiškai nieko nevykdavo – tiesiog vieta pasislėpti. Nuo ko? Aš dažnai apie tai galvodavau. Nuo to, kad mūsų name buvo šitas slaptas koridorius į niekur, man nebuvo nė kiek ramiau, greičiau jis akino mane spėlioti, kas čia galėjo būt toks baisus, nuo ko būtų reikėję slėptis, – o tokios mintys niekada ramybės nesuteikia.

Kartą į tą koridorių nusivedžiau mažąjį Oveną ir palikau tenai, tamsoje, ir jis mirtinai išsigando; tą patį, žinoma, iškrėčiau visiems savo draugams, tačiau gąsdinti Oveną Minį visada būdavo įdomiau negu kitus. Jo išgąstis buvo ypatingas dėl balso, dėl to laibo jo balselio. Daugiau kaip trisdešimt metų siaurame rate aš mėgdžiodavau Oveno Minio balsą, tačiau vien dėl to net neįsivaizdavau, kad kada nors galėčiau rašyti apie Oveną, nes knygoje neįmanoma perteikti to garso. Aš net neleidau sau svajoti, kad galėčiau žodžiu pasakoti apie Oveną, nes vien nuo minties, kad reikės viešai pamėgdžioti jo balsą, darėsi nejauku. Praėjo daugiau kaip trisdešimt metų, kol aš sukaupiau drąsą ir galėjau prabilti apie Oveno balsą svetimiems žmonėms.

Išgirdusi iš slapto koridoriaus sklindantį Oveno Minio balsą mano senelė taip susikrimto ir pasipiktino, kad jam išėjus pasikvietė mane pasikalbėti.

– Aš nenoriu, kad tu man pasakotum – nieku gyvu, – ką tu darei tam vargšeliui, kad jo buvo toks balsas; bet jeigu kada nors vėl taip darysi, prašau, uždenk jam burną ranka, – pasakė senelė. – Ar matei pelę, įstrigusią spąstuose? – paklausė ji. – Turiu

galvoje, pagautą pelę – sutraiškytu kaklu – na, jau nebegyvą, – pridūrė senelė. – Tai štai, to berniuko balsas, – pasakė man senelė, – to berniuko balsas galėtų tą pelę prikelti iš numirusių!

Dabar man atrodo, kad Oveno balsas buvo visų sutraiškytų ir iš numirusių besikeliančių keršto ištroškusių pelių balsas.

Nemanykite, kad noriu pavaizduoti senelę tokią nejautrią. Ji turėjo tarnaitę Lidiją iš Princo Edvardo salos, kuri metų metus buvo mūsų virėja ir šeimininkė. Kai Lidija susirgo vėžiu ir jai buvo nupjauta kairė koja, mano senelė pasisamdė kitas dvi tarnaites – vieną slaugyti Lidijai. Lidija daugiau niekada nebedirbo. Ji turėjo savo kambarį ir invalido vežimėlį, su kuriuo važinėjo po visus didžiulius namus, ir galiausiai tapo kitų aptarnaujama neįgaliąja, kokia mano senelė tarėsi kada nors būsianti, kai tokia tarnaitė kaip Lidija turės ją prižiūrėti. Pasiuntinukai ir mūsų namų svečiai dažnai palaikydavo Lidiją mano senele, nes Lidija, sėdėdama savo vežimėlyje, atrodė tikrai didingai ir buvo maždaug mano senelės amžiaus; popietėmis ji gerdavo su senele arbatą ir lošdavo kortomis senelės bridžo klube – su tomis pačiomis damomis, kurioms kadaise padavinėjo arbatą. Prieš pat Lidijos mirtį net mano teta Marta buvo pritrenkta tokio jos panašumo į senelę. Ir vis dėlto svečiams ir pasiuntinukams Lidija visada paaiškindavo – su tam tikru iš senelės nusižiūrėtu pasidygėjimu: „Aš ne ponia Vilrait, aš – buvusi ponios Vilrait tarnaitė“. Tuos žodžius ji ištardavo visai tokiu pat tonu kaip senelė, kai ši aiškindavo, kad jos namai – ne Greivsendo viešbutis.

Taigi mano senelė nestokojo humaniškumo. Ir jeigu triūsdama savo rožyne ji vilkėdavo vakarinę suknelę, vadinasi, su ta suknele ji jau nebeketino eiti į kokteilių vakarėlį. Netgi rožyne ji nenorėjo pasirodyti prastai apsirengusi. Jeigu suknelė susipurvindavo sodininkaujant, ji išmesdavo ją lauk. Kai mano motina pasiūlė sukneles valyti, senelė atkirto: „Ką? Kad valykloje žmonės stebėtųsi, ką aš veikiau su ta suknele, kad ji tokia purvina?“

Iš savo senelės išmokau, kad logika – reliatyvus dalykas.

Tačiau šis pasakojimas vis dėlto yra apie Oveną Minį, apie tai, kaip aš leidausi mokomas jo balso. Karikatūriškas jo balsas paliko mano širdyje gilesnį pėdsaką negu imperatoriška senelės išmintis.

Prieš mirtį senelės atmintis ėmė šlubuoti. Kaip ir dauguma senų žmonių, ji geriau prisiminė savo pačios negu vaikų ar vaikaičių, ar provaikaičių vaikystę. Kuo šviežesnis būdavo prisiminimas, tuo menkiau jis būdavo įsirėžęs į atmintį. „Aš prisimenu tave mažą, – pasakė ji man ne taip seniai, – bet kai dabar žiūriu į tave, tai negaliu pažinti.“ Atsakiau, kad aš pats kartais savęs nebepažįstu. O kartą, besikalbant apie atmintį, paklausiau, ar ji prisimena mažąjį Minį.

– Darbininką? – paklausė ji. – Junionistą?

– Ne, Oveną Minį, – paaiškinau.

– Ne, – atsakė ji. – Žinoma, ne.

– Šeima, kuri užsiėmė granito verslu? – paklausiau. – Minių granito kirtykla. Prisimeni?

– Granito, – atitarė ji su pasidygėjimu. – Žinoma, ne!

– Gal tu prisimeni jo balsą? – paklausiau senelės, kai jai jau buvo beveik šimtas metų.

Ji neturėjo su manim kantrybės ir papurtė galvą. Bet aš neatstojau ir nusprendžiau pamėgdžioti Oveno balsą.

– Aš išjungiau šviesą slaptajame koridoriuje ir išgąsdinau jį, – priminiau senelei.

– Tu visada taip darydavai, – abejingai atsakė ji. – Tu net Lidijai taip padarei, kai ji dar turėjo abi kojas.

– ĮJUNK ŠVIESĄ! – prašė manęs Ovenas Minis. – KAŽKAS LIEČIA MAN VEIDĄ! ĮJUNK ŠVIESĄ! KAŽKAS SU LIEŽUVIU! KAŽKAS MANE LAIŽO! – šaukė Ovenas Minis.

– Tai tik voratinklis, – atsakiau jam tada.

– VORATINKLIS NEBŪNA TOKS ŠLAPIAS! TAI LIEŽUVIS! ĮJUNK ŠVIESĄ!

– Liaukis! – nutraukė mane senelė. – Prisimenu, prisimenu, dėl Dievo meilės, – pasakė ji. – Daugiau taip nedaryk! – paprašė. Tačiau būtent senelė įtikino mane, kad sugebu atkartoti Oveno balsą. Netgi kai jos atmintis jau buvo niekam tikusi, ji prisiminė Oveno balsą; o jeigu prisiminė, kad per jį mirė jos duktė, tai nieko nesakė.

Į gyvenimo galą senelė nebeprisiminė, kad aš buvau tapęs anglikonu ir kanadiečiu.

Kalbant senelės terminais, Miniai nebuvo „Mayflower“ kilmės. Jie nebuvo kilę iš įkūrėjų; Miniai atsirado vėliau ir Džono Adamso laikais jų nebuvo. Jie buvo iš vėlyvųjų imigrantų; jie buvo Bostono airiai. Miniai atkilo į Naująjį Hampšyrą iš Bostono, kuris niekada nebuvo Anglija. Jie gyveno Konkorde, Naujajame Hampšyre ir Baryje Vermonto valstijoje, kur daug senesnės darbininkų tradicijos negu Greivsende. Tenai buvo tikroji Naujosios Anglijos granito karalystė. Senelės manymu, bet kokios rūšies akmens kasimas ir skaldymas yra darbas dirbamas šliaužte ir kalnakasiai bei akmenskaldžiai panašesni į kurmius negu į žmones. Bet niekas iš Minių šeimos narių, išskyrus Oveną, nebuvo itin žemo ūgio.

Nors mes buvome iškrėtę jam daugybę bjaurių pokštų, jis mums atsilygino tik kartą. Mums būdavo leidžiama plaukioti viename jo tėvo kirtyklų ežere, bet tik po vieną ir prisirišus tvirta virve per juosmenį. Iš tiesų niekam nebūdavo ūpo plaukioti tuose kirtyklų ežeruose, kurie, kaip sklido gandai, buvo gilūs kaip vandenynas, ir tokie pat šalti kaip vandenynas, net vasaros gale. Jie buvo juodi ir ramūs kaip naftos tvenkiniai. Tačiau ne dėl šalčio vos tik įšokus į vandenį norėdavosi lipti lauk, o dėl neišmatuojamo gylio, baimės, kas yra jo dugne ir kaip toli nuo mūsų tas dugnas yra.

Bet vieną rugpjūčio dieną Ovenas Minis po vandeniu atsirišo virvę ir nunėrė į kažkokį nematomą plyšį pakrantės uolose, o mes laukėme, kol jis išnirs. Nebesulaukę pradėjome traukti virvę. Traukti buvo lengva, bet mes buvome įsitikinę, kad Ovenas beveik nieko nesveria, todėl negalėjome patikėti savo akimis, kai galiausiai ištraukę virvę pamatėme tabaluojantį mazgą. Kokia stojo tyla! – vien tik varvančių nuo virvės lašų kapsėjimas.

Niekas nepašaukė jo vardu; niekas nešoko į vandenį jo ieškoti. Tame vandenyje nieko nebūtum įžiūrėjęs! Aš noriu tikėti, kad mes vis dėlto būtume puolę jo ieškoti, – jeigu tik jis mums būtų davęs dar kelias sekundes atsipeikėti, – tačiau Ovenas nusprendė, kad mes per ilgai delsiame ir nesijaudiname. Jis išplaukė iš plyšio kitoje ežero pusėje; lėtai, kaip kokia vandens blakė, perplaukė tą siaubingą skylę, kuri, kaip mes buvome įsitikinę, siekė žemės dugną. Jis artėjo prie mūsų piktas kaip niekada.

– TAI PASITYČIOJIMAS! – šaukė jis. – KO JŪS LAUKĖT? KOL PAKILS BURBULIUKAI? MANOT, KAD AŠ ŽUVIS? NEJAUGI NĖ VIENAS NEKETINOT MANĘS IEŠKOTI?

– Tu mus išgąsdinai, Ovenai, – vienas iš mūsų pasakė. Mes buvome per daug išsigandę, kad gintumėmės, jeigu ir būtume turėję kaip gintis prieš Oveną.

– JŪS LEIDOT MAN SKĘSTI! – prikaišiojo Ovenas. – JŪS NIEKO NEDARĖT! TIK ŽIŪRĖJOT, KAIP AŠ SKĘSTU! AŠ JAU MIRĘS! – pasakė jis mums. – ATSIMINKITE: JŪS LEIDOTE MAN NUMIRTI.

Iš visko, ką prisimenu, labiausiai man įstrigo sekmadieninė episkopalinės bažnyčios mokykla. Mudu su Ovenu ten buvome naujokai. Kai mano motina ištekėjo už antrojo traukinyje sutikto vyro, mes abu perėjome į kitą bažnyčią; palikome kongregacionistus ir perėjome į bažnyčią, kuriai priklausė mano įsūnytojas, kuris, kaip sakė motina, buvo episkopalistas, ir nors aš niekada nepastebėjau, kad jis būtų buvęs rimtas episkopalistas, mano motina užsispyrė, kad mes visi vaikščiotumėm į jo bažnyčią. Šis žingsnis suerzino senelę, nes Vilraitai priklausė kongregacionistų bažnyčiai nuo to laiko, kai liovėsi buvę puritonais („nuo to laiko, kai jie beveik liovėsi buvę puritonais“, – sakydavo senelė, nes, jos manymu, puritonizmas taip ir nepaleido Vilraitų iš savo nagų). Kai kurie Vilraitai – ne tik mūsų tėvas įkūrėjas – buvo netgi kunigų luomo; praėjusiame amžiuje – kongregacionistų bažnyčios kunigų. Tas žingsnis nuliūdino ir pastorių Luisą Merilį; jis mane krikštijo ir krimtosi vien pagalvojęs, kad neteks mano motinos balso bažnyčios chore – jis pažinojo ją nuo pat vaikystės ir (taip visada sakydavo mama) labai ją palaikė ir suprato, kai ji ramiai ir geraširdiškai tikindavo negalinti atskleisti mano kilmės.

Tas perėjimas ir man buvo ne prie širdies, kaip pamatysite patys. Tačiau Oveno Minio maniera iš visko daryti paslaptį žadino mintis apie kažkokias tamsybes, apie kurias net baisu užsiminti. Jis perėjęs iš vienos bažnyčios į kitą tam, kad PABĖGTŲ NUO KATALIKYBĖS, arba, tikriau sakant, jo tėvas norėjęs atsiriboti ir mesti

iššūkį katalikų bažnyčiai siųsdamas savo sūnų į sekmadieninę mokyklą, kad jam būtų suteiktas sutvirtinimo sakramentas episkopalistų bažnyčioje. Kai kongregacionistai virsta episkopalistais, pasakė man Ovenas, dar pusė bėdos; jie tiesiog palypėja ant aukštesnio bažnytinių ceremonijų laiptelio – ant aukštesnio FOKUS-MOKUS, kaip pavadino tai Ovenas. Bet kai katalikai pereina į episkopalistų bažnyčią, tai ne tik pasitraukia nuo fokus-mokus, bet rizikuoja pelnyti amžiną prakeikimą. Ovenas vis liūdnai kartodavo, kad jo tėvas tikrai bus prakeiktas už tai, kad sumanė pereiti, bet katalikai esą juos taip BAISIAI ĮŽEIDĘ, kad tėvui ir motinai amžinai likusi nuoskauda.

Kai pradėdavau skųstis, kad reikia klūpoti, nes tai man buvo naujiena – jau nekalbant apie galybę litanijų ir maldų episkopalistų bažnyčioje, – Ovenas atšaudavo, kad aš nieko neišmanau. Katalikai ne tik klaupiasi ir be perstojo bamba litanijas ir maldas, jie bet kokią viltį susisiekti su Dievu ritualizuoja iki tokio laipsnio, kad Ovenui atrodo, jog per tai jis jau nebepajėgia melstis – tai yra kalbėtis su Dievu TIESIOGIAI. O kur dar išpažintis! Aš skundžiuosi dėl paprasčiausio klūpėjimo, o ar aš žinau, ką reiškia nuodėmių išpažinimas? Ovenas sakė, kad būdamas kataliku jis buvo taip spaudžiamas atlikti išpažintį, jog kartais prigalvodavo nuodėmių, kad būtų už ką jam atleisti.

– Bet juk tai beprotybė! – pasakiau.

Ovenas sutiko. Ir kokia buvo toji priežastis, atskyrusi poną Minį nuo katalikų? Dažnai šito klausdavau. Bet Ovenas niekada man neatsakė. Buvo padaryta nepataisoma žala, kartodavo jis. BAISUS ĮŽEIDIMAS, ir tiek.

Galbūt dėl to, kad jaučiausi nelaimingas išmainęs kongregacionistų bažnyčią į episkopalinę, o Ovenas jautėsi laimingas pabėgęs nuo katalikų, aš su tokiu pasitenkinimu dalyvavau Oveno mėtymo žaidimuose. Dabar man aišku, kad mes visi buvome kalti manydami, jog Ovenas egzistuoja tik mūsų malonumui; tačiau savo atveju – ypač episkopalinėje bažnyčioje – manau, kad aš buvau kaltas dar dėl to, kad pavydėjau jam. Manau, kad sekmadieninės mokyklos patyčiose dalyvaudavau iš tam tikro priešiškumo ir akinamas

didžiulio tarp mūsų buvusio skirtumo: jis tikėjo giliau negu aš, ir nors aš visada tai jausdavau, bet labiausiai jausdavau bažnyčioje. Nemėgau episkopalistų, nes, atrodė, kad jie tiki labiau – ar daug daugiau kuo negu kongregacionistai; o kadangi mano tikėjimas buvo labai silpnas, geriau jaučiausi tarp kongregacionistų, kurie iš savo tikinčiųjų reikalavo minimalaus dalyvavimo.

Ovenas taip pat nemėgo episkopalistų, bet ne taip kaip katalikų; jo manymu, ir vieni, ir kiti tikėjo mažiau už jį, bet katalikai labiau kišdavosi į Oveno tikėjimą ir jo praktikavimą. Jis buvo mano geriausias draugas, o geriausiems draugams daug ką dovanojame; tačiau tiktai tada, kai mes atsidūrėme toje pačioje sekmadieninėje mokykloje ir ėmėme lankyti tą pačią bažnyčią, aš buvau priverstas pripažinti, kad mano geriausio draugo tikėjimas yra tikresnis (o gal ir dogmatiškesnis), negu man teko susidurti tiek kongregacionistų, tiek episkopalistų bažnyčiose.

Aš visai neprisimenu kongregacionistų sekmadieninės mokyklos, nors mama tvirtino, kad būtent tenai ir įvairiuose parapijos renginiuose mėgdavau prisikimšti pilvą. Vargiai prisimenu sidrą ir sausainius, tačiau kuo aiškiausiai – kaip dabar – žiemiškos dienos vaiskumą, baltomis lentomis apkaltą bažnyčią, juodą bokšto laikrodį ir pamaldas, kurios visada vykdavo trečiame aukšte jaukioje, skaisčiai apšviestoje salėje. Pro aukštus langus būdavo matyti linguojančios medžių šakos. Tuo tarpu episkopalistų pamaldos vykdavo niūrioje rūsio aplinkoje. Pati bažnyčia buvo mūrinė, o viduje priplėkusi, kaip paprastai būna pirmajame aukšte arba rūsyje, užgriozdinta tamsaus medžio puošmenomis, užtamsinta blizgesį praradusių paauksintų vargonų, akį rėžiančiais, painios konfigūracijos vitražais languose, pro kuriuos neįžiūrėsi nė vieno medžio šakelės.

Mano nusiskundimai bažnyčia nesiskyrė nuo kitų vaikų: klaustrofobija, nuobodulys. Tačiau Oveno nusiskundimai buvo religinio pobūdžio. „KIEKVIENO ŽMOGAUS TIKĖJIMAS YRA INDIVIDUALUS, – sakydavo jis. – BAŽNYČIŲ BĖDA YRA PAMALDOS. PAMALDOS YRA LAIKOMOS MINIAI. KAIP TIK TUO METU, KAI MAN IMA PATIKTI GIESMĖ, VISI PUOLA ANT KELIŲ MELSTIS. VOS TIK AŠ IMU GIRDĖTI MALDĄ, VISI PA-

ŠOKA GIEDOTI. IR KĄ TA BUKA CEREMONIJA TURI BENDRA SU DIEVU? KAS ŽINO, KĄ DIEVAS MANO APIE TAI, KAS ŠIUO METU VYKSTA? IR KAM TAI RŪPI?"

Į šiuos ir panašius nusiskundimus aš nemokėjau atsakyti kitaip, kaip tik pakeldamas Oveną Minį ant rankų ir laikydamas virš galvos.

„Tu per daug erzini Oveną", – sakydavo man mama. Bet aš neprisimenu, kad būčiau kaip nors jį erzinęs, išskyrus įprastinį kilnojimą – nebent motina norėjo pasakyti, kad aš neperpratau Oveno rimtumo; jį žeisdavo bet kokie juokai. Juk, šiaip ar anaip, jis iš tiesų perskaitė Volo „Greivsendo istoriją", kai dar neturėjo nė dešimties, o tai nėra lengvas darbas; ne koks skaitalas, kurį gali perbėgti akimis. Be to, jis perskaitė Bibliją – žinoma, ne tada, kai dar neturėjo nė dešimties; bet jis iš tiesų perskaitė ją visą.

Paskui iškilo Greivsendo akademijos klausimas; jis iškildavo visiems Greivsende gimusiems berniukams – tais laikais mergaitės į akademiją nebūdavo priimamos. Aš buvau prastas mokinys; ir nors mano senelė būtų pajėgusi užmokėti už mokslą, man buvo lemta pasilikti Greivsendo vidurinėje mokykloje, kol mama ištekėjo už vyro, dirbusio akademijos fakultete, ir jis mane įsisūnijo. Fakulteto darbuotojų vaikai – fakulteto atžalos, kaip mus vadindavo, – automatiškai galėdavo lankyti akademiją.

Kokia tai turėjo būti paguoda mano senelei; ji visada jautė apmaudą, kad jos vaikai negali lankyti Greivsendo akademijos – šeimoje augo dukterys. Mano mama ir teta Marta buvo baigusios vidurinę mokyklą – su akademija turėdamos bendra tiek, kiek tai buvo susiję su pasimatymais, nors mano teta tomis progomis sėkmingai pasinaudojo: ištekėjo už Greivsendo akademijos studento (vieno iš tų, kurie nepasirinko mano motinos), todėl mano pusbroliai tapo akademijos auklėtinio sūnumis, o tai savaime užtikrino jiems stojimą. (Vienintelė pusseserė neturėjo naudos iš šio akademinio ryšio – kaip pamatysite vėliau.)

Tačiau Ovenas Minis buvo teisėtas Greivsendo akademijos kandidatas; jis buvo puikus mokinys; toks mokinys, kuriam privalu mokytis Greivsendo akademijoje. Jis galėjo rašyti pareiškimą ir būti

priimtas – ir net gauti stipendiją, nes Minių granito kompanija niekada nebuvo klestinti ir jo tėvai nebūtų pajėgę mokėti už mokslą. Bet vieną dieną, kai mano motina mus vežė į paplūdimį – tada buvau dešimties metų,– ji pasakė Ovenui:

– Tikiuosi, kad tu visada padėsi Džoniui atlikti namų užduotis, Ovenai, nes kai judu mokysitės akademijoje, jos bus kur kas sunkesnės – ypač Džoniui.

– BET AŠ NESIRUOŠIU STOTI Į AKADEMIJĄ, – atsakė Ovenas.

– Apie tai negali būti nė kalbos! – atsakė motina. – Tu esi geriausias mokinys Naujajame Hampšyre – o gal ir visoje šalyje!

– AKADEMIJA NE TOKIEMS KAIP AŠ, – atsakė Ovenas. – TOKIE ŽMONĖS KAIP AŠ GALI LANKYTI VIDURINĘ MOKYKLĄ.

Aš pagalvojau, kad jis norėjo pasakyti *tokie maži žmonės,* – kad ypač mažiems žmonėms skirtos vidurinės mokyklos, tačiau mano mama suprato jo atsakymą kur kas geriau už mane ir pasakė:

– Tu gausi visą stipendiją, Ovenai. Tikiuosi, tėvai tai žino. Tu visiškai lengvai įstosi į akademiją.

– TENAI KASDIEN REIKIA BŪTI SU ŠVARKU IR KAKLARAIŠČIU, – atsakė Ovenas. – UŽ STIPENDIJĄ JŲ NENUSIPIRKSI.

– Tą klausimą galima išspręsti, Ovenai, – atsakė mano motina, ir aš supratau, kad ji pati ketino jį išspręsti, – jeigu niekas nenupirks, ji nupirks jam visus švarkus ir kaklaraiščius, kokių tiktai reikės.

– DAR REIKIA BALTŲ MARŠKINIŲ IR BATŲ, – atsakė Ovenas. – JEIGU LANKAI MOKYKLĄ SU TURTINGAIS ŽMONĖMIS, TAI NENORI ATRODYTI KAIP JŲ TARNAS.

Dabar manau, kad šiame pasakyme motina turbūt įžvelgė darbininkišką pono Minio ambiciją.

– Viskuo, ko tau reikės, Ovenai, – pasakė motina, – bus pasirūpinta.

Mes buvome Rajyje, važiavome pro Pirmąją bažnyčią, ir nuo vandenyno jau pūtė stiprus vėjas. Vyriškis, vežantis karučiais didelę stirtą stoginių malksnų, galynėjosi su vėju, kuris baudėsi išne-

šioti visas malksnas; į bažnyčios stogą atremtos kopėčios taip pat galėjo bet kurią akimirką nuvirsti. Vyriškiui reikėjo pagalbininko ar bent jau dar vienų rankų.

– REIKĖTŲ SUSTOTI IR PADĖTI TAM ŽMOGUI, – pasakė Ovenas, bet motina tęsė pokalbį toliau ir nepastebėjo už lango nieko neįprasto.

– Gal man verta pasikalbėti su tavo tėvais, Ovenai? – paklausė mama.

– DAR LIEKA AUTOBUSO KLAUSIMAS, – atsakė Ovenas. – Į VIDURINĘ MOKYKLĄ GALIMA NUVAŽIUOTI AUTOBUSU. AŠ, KAIP ŽINOTE, GYVENU UŽ MIESTO. TAI KAIP MAN NUSIGAUTI IKI AKADEMIJOS? JEIGU AŠ MOKYČIAUSI DIENINIAME SKYRIUJE, KAIP AŠ TENAI NUVAŽIUOČIAU? IR KAIP SUGRĮŽČIAU NAMO? JUK TĖVAI NIEKADA NELEISTŲ MAN GYVENTI BENDRABUTYJE. AŠ JIEMS REIKALINGAS NAMIE. BE TO, BENDRABUČIUOSE NYKU. TAI KAIP DIENINIO SKYRIAUS STUDENTAI NUVAŽIUOJA IKI AKADEMIJOS IR GRĮŽTA ATGAL? – paklausė jis.

– Kas nors juos nuveža ir parveža, – atsakė mama. – Aš galėčiau tave vežioti, Ovenai – bent jau kol pats gausi vairuotojo teises.

– NE, NIEKO NEIŠEIS, – atsakė Ovenas, – MANO TĖVAS PER DAUG UŽSIĖMĘS, O MAMA NEVAIRUOJA.

Ponia Mini – mes abu su mama tai žinojome – ne tiktai nevairuoja – ji neiškelia kojos iš namų. Netgi vasarą jų namo langai būna uždaryti; motina alergiška dulkėms, kaip paaiškino Ovenas. Kiekvieną mielą dieną ponia Mini sėdėdavo viduje už skaldyklos smiltimis apneštų murzinų langų. Ant ausų užsidėdavo senas lakūno ausines (su styrančiais neprijungtais laidais), todėl kad grioviakirčio lovinių profilių ir laužtuvų triukšmas ją trikdė. Tomis dienomis, kai vykdavo sprogdinimai, ji visu garsu paleisdavo patefoną – bigbendo muziką, ir adatėlės kartkartėmis šokčiodavo, kai sprogimas būdavo ypač arti arba itin stiprus.

Viską, ko reikia šeimai, nupirkdavo ponas Minis. Jis vežiojo Oveną į sekmadieninę mokyklą, nors pats nevaikščiojo į episkopalinės bažnyčios pamaldas. Akivaizdu, kad jau vien Oveno siuntimas te-

nai buvo pakankamas kerštas katalikams; galbūt savo dalyvavimu jis jau nebūtų išreiškęs daugiau paniekos, o gal ponas Minis buvo taip papiktintas katalikų kunigų, kad jokios bažnyčios mokymas jam tapo nebepriimtinas.

Mano motina žinojo, kad taip pat nepriimtinas jam buvo ir Greivsendo akademijos klausimas. „Yra miesto interesai, – kartą išrėžė per miestelėnų susitikimą, – ir yra *jų* interesai!“ Taip jis atsiliepė į akademijos kvietimą išplatinti sūriavandenę upę ir pagilinti atoslūgio kanalą tam tikroje Skvamskoto vietoje, kad akademijos sportininkams būtų patogiau rengti irklavimo varžybas; keletas vamzdžių per atoslūgį buvo sukišta į seklumos dumblą. Akademija svajojo prasiplatinti tą potvynio skalaujamą pelkės dalį, kuri ribojosi su Minių granito kirtykla; tai buvo visiškai nenaudojama žemė, tačiau ji priklausė ponui Miniui ir pastarąjį siutino tai, kad akademija nori ją pasisavinti – kaip jis sakė, „pramogų tikslams“!

– Mes kalbame apie dumblą, o ne granitą, – pastebėjo vienas iš akademijos atstovų.

– O aš kalbu apie mus ir *juos*! – suriko ponas Minis per tą dabar jau garsųjį miestelėnų susitikimą. Tam, kad miestelėnų susitikimas Greivsende įeitų į istoriją, pakakdavo įnirtingo barnio. Skvamskotas buvo praplatintas; kanalas pagilintas. Juk tai tik dumblas, nusprendė miestelis, nesvarbu, kam jis priklauso.

– Tu mokysies akademijoje, Ovenai, – pasakė mano motina. – mokysies, ir baigta. Nėra kito mokinio labiau nusipelniusio geros mokyklos – ta įstaiga įkurta tokiems kaip tu arba jos išvis nereikia.

– MES PRALEIDOME PROGĄ PADARYTI GERĄ DARBĄ, – nusiminęs tarė Ovenas. – TAS ŽMOGUS, KURIS DENGĖ BAŽNYČIOS STOGĄ, JAM REIKĖJO PAGALBOS.

– Nesiginčyk su manim, Ovenai, – atkirto mano motina. – Tu stosi į akademiją net jeigu man reikės tave įsisūnyti. Jeigu reikės, aš tave pavogsiu, – pasakė ji.

Tačiau pasaulyje nebuvo kito tokio užsispyrėlio, kaip Ovenas Minis; kokią mylią kelio jis tylėjo, o paskui tarė:

– NE. NIEKO NEIŠEIS.

Greivsendo akademiją 1781 metais įkūrė kunigas Emeris Herdas, originalių Vilraito religinių įsitikinimų pasekėjas, bevaikis puritonas, turėjęs talentą, pasak Volo, „pamokslams apie tai, kokius privalumus turi mokslas ir kaip jis, visų džiaugsmui, padeda puoselėti dorybę ir pamaldumą“. Ką kunigas Herdas būtų pamanęs apie Oveną Minį? Herdas vaizdavosi akademiją kaipo vietą, kame „ydingas jaunuolis, galintis piktybėmis užkrėsti savo moksladraugius, nebus paliktas ilgiau kaip valandą; kame „mokinys turės sunkiausių užduočių imtis“ ir uoliai žinių semtis!

Kitus savo pinigus Emeris Herdas paskyrė Amerikos indėnų švietimui ir atvertimui į krikščionybę. Amžiui baigiantis – nuolat rūpindamasis, kad Greivsendo akademija atsidėtų „šventiems ir labdaringiems tikslams“, – kunigas Herdas garsėjo tuo, kad patruliuodavo centrinėje Greivsendo Voter gatvėje, dairydamasis įžūliai besielgiančių jaunuolių: kitaip sakant, vaikinų, kurie nenukelia prieš jį skrybėlės, arba panelių, kurios nepadaro reveranso. Už tokį nepagerbimą Herdas su džiaugsmu pažerdavo jaunuoliams savo išminties krislų; iš metų išėjus tik krislai ir bebuvo likę.

Mačiau, kaip nuo išminties krislų mano senelei susijaukdavo protas; kai ji jau buvo taip surembėjusi, kad beveik nieko neprisiminė – nei, žinoma, Oveno Minio, nei netgi manęs, – kartkarčiais ji pareikšdavo papeikimą kambariui ir visiems, kurie jame būdavo. „Kur dingo įprotis kilstelti skrybėlę?“ – užrikdavo ji. „Sugrąžinkime linktelėjimus!“ – niūniuodavo pusbalsiu. „Sugrąžinkime reveransus!“

– Gerai, senele, – sakydavau aš.

– Ak, ką tu apie tai žinai? – sakydavo ji. – Beje, kas tu toks?

– JIS YRA JŪSŲ ANŪKAS DŽONIS, – sakydavau aš iš visų jėgų stengdamasis pamėgdžioti Oveno Minio balsą.

O senelė sakydavo:

– Dieve mano, ar jis vis dar čia? Ar tas mažas juokingas vaikiščias vis dar čia? Ar tu užrakinai jį koridoriuje, Džoni?

Vėliau, tą pačią vasarą, kai mums buvo po dešimt metų, Ovenas pasakė man, kad mano mama buvo atvažiavusi į kirtyklą pas jo tėvus.

– Ką jie pasakė? – paklausiau aš jo.

Ovenas atsakė, kad tėvai neužsiminė apie apsilankymą, bet jis žino, kad ji pas juos buvo.

– AŠ UŽUODŽIAU JOS KVEPALUS, – pasakė Ovenas. – JI TURBŪT BUVO ILGAI, NES KVEPALŲ KVAPAS BUVO BEVEIK TOKS PAT STIPRUS, KAIP JŪSŲ NAMUOSE. MANO MAMA NESIKVĖPINA, – pridūrė jis.

Šito jis man galėjo ir nesakyti. Ponia Mini ne tiktai neidavo į lauką, ji netgi nežiūrėdavo į lauką. Kai matydavau ją įvairiuose Oveno namų languose, ji visada būdavo pasisukusi profiliu, tarsi demonstruodama savo pasiryžimą nematyti pasaulio – tačiau miglotai pabrėždama kitką: sėdėdama profiliu galbūt norėjo pasakyti, kad taip ji vis dėlto nėra atsukusi nugaros pasauliui. Man toptelėjo, kad tai katalikų darbas, – kad ir kas ten būtų buvę, tačiau, be abejonės, turėjo bendro su tuo neįvardintu BAISIU ĮŽEIDIMU, kurį, pasak Oveno, išgyveno jo tėvai. Tas ponios Mini savanoriškas įsikalinimas turėjo tam tikrą religinio persekiojimo, o gal ir amžino prakeiksmo skonį.

– Kaip sekėsi pas Minius? – paklausiau mamos.

– Ar jie pasakė Ovenui, kad aš buvau? – paklausė ji.

– Ne, jie nesakė. Jis atpažino tavo kvepalus.

– Aš tuo nesistebiu, – atsakė ji ir nusišypsojo. Manau, kad ji žinojo, jog Ovenas ja žavisi – visi mano draugai buvo susižavėję mano motina ir, jeigu ji būtų išgyvenusi iki jų paauglystės, ta akla jų meilė vargu ar būtų subrendusi ir atvėsusi, ir tai būtų buvę visiškai nepakenčiama – tiek jiems, tiek man.

Nors mama atsispyrė mano bendraamžių pagundai – tai yra, ištvėrė nekilnojusi Oveno Minio ant rankų, bet neištvėrė jo nelietusi. Jo tiesiog neįmanoma buvo nečiupinėti. Jis buvo be galo žavus; tarsi koks mielas kailinis žvėriukas – jeigu ne tos plikos, beveik permatomos ausys, kaip graužiko styrančios abipus smailo veiduko. Mano senelė sakydavo, kad jis panašus į lapiuko embrioną. Čiupinėdami Oveną visi stengdavosi nepaliesti ausų; atrodė, kad ios turi būti šaltos. Išskyrus mano mamą; ji netgi patrindavo

stangrias jo ausis, kad sušiltų. Ji apkabindavo jį, bučiuodavo ir baksnodavo nosimi jam į nosį. Ji darydavo visa tai taip natūraliai, tarsi su manimi, bet niekada taip nesielgdavo nė su vienu iš kitų mano draugų – net su mano pusbroliais. Ir Ovenas jai atsakydavo gana meiliai; kartais parausdavo, bet visada šypsodavosi. Jo įprastinė išraiška pasikeisdavo, nuolat suraukta kakta išsilygindavo ir veide nušvisdavo sutrikusi šypsena.

Aiškiausiai prisimenu, kaip jis stovėdavo šalia motinos jai sulig liemeniu – liaunu ir mergaitišku; pasistiebęs ant pirštų galų jis būtų galva palietęs jos krūtis. Kai ji sėdėdavo, o jis prieidavo prie jos atsiimti savo įprastinės dalies glebėsčiavimų ir glostymų, jo veidas būdavo kaip tik krūtų lygyje. Mano mama buvo gražuolė; ji turėjo puikią figūrą ir tai žinojo, ir nešiodavo tais laikais madingus megztinius, kurie ją pabrėždavo.

Ovenas į viską žiūrėjo labai rimtai, ir mudu galėdavome aptarinėti visų mūsų draugų motinas, ir Ovenas visiškai atvirai vertindavo mano motiną; aš jam tai leisdavau, nes žinojau, kad jis nesišaipo. Ovenas niekada nesišaipydavo.

– TAVO MAMOS KRŪTYS GRAŽIAUSIOS IŠ VISŲ MAMŲ. – Joks kitas draugas nebūtų galėjęs man taip pasakyti negavęs už tai į ausį.

– Tu tikrai taip manai? – paklausiau jį.

– PAČIOS GRAŽIAUSIOS, – patvirtino jis.

– O kaip ponios Vigin? – pasiteiravau.

– PER DIDELĖS, – atsakė Ovenas.

– O ponios Vebster?

– PER DAUG NUKARUSIOS, – pasakė jis.

– O ponios Meril?

– LABAI JUOKINGOS, – tarė Ovenas.

– O ponios Džudkins?

– NEŽINAU, – atsakė jis. – NEGALIU PRISIMINTI. BET JI JUK NE MAMA.

– O ponios Farnem? – paklausiau.

– TU TIESIOG ERZINI MANE, – suniurzgė Ovenas.

– O Karolinos Perkins?

– GAL KADA NORS, – rimtai atsakė jis. – BET JI TAIP PAT NE MAMA.

– O Airinės Babson?

– PURTO VIEN PAGALVOJUS, – atsakė Ovenas. – TAVO MAMOS GRAŽIAUSIOS, – pasakė pagarbiai. – IR JI KVEPIA SKANIAU NEGU KITOS, – pridūrė jis. Dėl to aš su juo sutikau; mano mama visada nuostabiai kvepėdavo.

Motinos krūtinė yra keista tema pokalbiui su draugu, tačiau mano mama buvo pripažinta gražuolė ir Ovenas buvo absoliučiai, iki galo nuoširdus; juo visiškai galėjai pasikliauti.

Mano mama dažnai mus vežiodavo. Ji nuveždavo mane į kirtyklą pažaisti su Ovenu; pasiimdavo Oveną, kad jis pažaistų su manimi, o paskui parveždavo jį namo. Minių granito kirtykla buvo už trijų mylių nuo miestelio centro, ne per toliausiai nuo dviračių kelio, tiktai tenai tas kelias vis kilo į kalną. Mama dažnai nuveždavo mane tenai su dviračiu mašinoje ir aš parmindavau namo pats. Kartais Ovenas nuvažiuodavo su dviračiu į miestelį, o ji parveždavo jį ir dviratį atgal. Esmė ta, kad ji taip dažnai mus vežiodavo, jog jis jai galėjo atrodyti kaip antras sūnus. Turint galvoje, kad mažų miestelių gyvenime vairuotojos yra motinos, Ovenas pagrįstai galėjo laikyti ją tikresne motina negu savąją.

Kai mes žaisdavome pas Oveną, į vidų užeidavome retai. Mes žaisdavome ant akmenų krūvų, aplink šachtas ir jų viduje, arba paupyje, o sekmadieniais sulįsdavome į stovinčius kombainus arba susėsdavome ant viršaus ir žaisdavome kirtyklos savininkus arba karą. Atrodė, kad Ovenui jo namai tokie pat svetimi ir slegiantys, kaip ir man. Žvarbiu oru žaisdavome mano namuose – o kadangi Naujajame Hampšyre oras dažniausiai būna žvarbus, tai daugiausia laiko žaisdavome pas mane.

Dabar man atrodo, kad, be žaidimo, daugiau nieko ir neveikdavome. Kai mano mama mirė, man buvo vienuolika. Tai buvo mūsų paskutinieji metai Mažojoje lygoje, kuri abiem jau buvo įsiėdusi. Beisbolas, mano galva, yra nuobodybė; paskutiniai metai Mažojoje lygoje daugeliui amerikiečių yra tik įžanga į ateityje jų laukiančią beisbolo nuobodybe. Deja, kanadiečiai taip pat žaidžia ir stebi beisbolą. Tai

žaidimas, kuriame reikia ištisai laukti. Tai žaidimas, paremtas vis labiau stiprėjančiu laukimu vis ribotesnio veiksmo. Mažosios lygos beisbolininkai bent jau greičiau žaidžia negu suaugusieji – ačiū Dievui! Mes niekada nesigriebdavome spjaudymo, pažastų ir tarpkojo grabinėjimo, kuo paprastai išreiškia savo nekantrumą suaugę žaidėjai. Bet tu vis tiek turi laukti tarp metimų, o po metimo laukti, kol gaudytojas ir teisėjas apžiūrės kamuoliuką, – laukti, kol gaudytojas nutursens prie metiko pakylos patarti metikui, kaip reikia mesti, laukti, kol treneris įkrypuos į aikštelę ir ims svarstyti (drauge su metiku ir gaudytoju) kito metimo galimybes.

Tą dieną, per paskutinį kėlinuką, mudu su Ovenu laukėme tiktai, kada žaidimas baigsis. Mums buvo taip įkyrėję žaisti, mes net neįsivaizdavome, kad kažkieno gyvenimas taip pat netrukus baigsis. Mūsų komanda išsimušė į priekį. Buvome gerokai aplenkę varžovus – mes keitėme atsarginius žaidėjus į pagrindinius taip dažnai ir taip netvarkingai, kad aš nebegalėjau atpažinti pusės savo komandos puolėjų ir nebežinojau savo eilės. Aš nebuvau tikras, kada man reikės mušti, ir jau norėjau pasiklausti mūsų malonaus storulio trenerio ir teisėjo pono Čikeringo, bet kaip tik tuo metu ponas Čikeringas atsisuko į Oveną Minį ir pasakė:

– Tu muši vietoje Džonio, Ovenai.

– Bet aš nežinau, kada mano eilė, – pasakiau ponui Čikeringui, bet jis manęs neišgirdo; jis žiūrėjo į kažką, esantį toli už aikštelės ribų. Jam irgi buvo įkyrėjęs žaidimas ir jis tik laukė, kada jis baigsis, kaip ir mes visi.

– AŠ ŽINAU, KADA TAVO EILĖ, – pasakė Ovenas. Ta jo savybė visada varydavo mane iš proto; Ovenas niekada nesusipainiodavo. Jis sunkiai prisiversdavo žaisti tą buką žaidimą, bet vis tiek budriai sekdavo visas nuobodžias jo smulkmenas.

– JEIGU HARIS NEGAUNA AUTO, TADA AŠ RUOŠIUOSI,– pasakė Ovenas. – JEIGU BAZIS NEGAUNA AUTO, AŠ MUŠU.

– Maža vilties, – pasakiau. – Nebent yra tik vienas autas?

– DU AUTAI, – atsakė Ovenas.

Sėdintieji ant suolo buvo įsmeigę akis į tolį, nežinia į ką – dabar jau ir Ovenas, – ir aš pasisukau pasižiūrėti, kas gi juos taip sudo-

mino. Tada pamačiau ją – savo mamą. Ji buvo ką tik atvažiavusi. Ji visada vėluodavo; žaidimas ir jai atrodė nuobodus. Ji tiesiog instinktyviai atvažiuodavo pačiu laiku, kai reikėdavo pasiimti mane ir Oveną namo. Vasarą ji atrodydavo dar gražesnė vilkėdama lengvomis džersio suknelėmis; ji buvo dailiai įdegusi saulėje su paprasta baltos medvilnės suknele, glotniai apgulusia krūtinę ir liemenį ir plačiu sijonu... raudonu šalikėliu susirišusi plaukus, kad nekristų ant nuogų pečių. Ji nestebėjo žaidimo. Stovėjo gerokai atstu nuo kairiosios baudos linijos, už trečiosios bazės, dairydamasi po apytuštes uždaras ir beveik visai tuščias atviras tribūnas, turbūt ieškodama akimis pažįstamų.

Aš supratau, kad visų žvilgsniai nukreipti į ją. Man tai nebuvo naujiena. Žmonės visada spoksodavo į mano motiną, bet tą dieną ji buvo apžiūrinėjama itin įdėmiai, o gal man tik dabar taip atrodo, nes tada paskutinį kartą mačiau ją gyvą. Metikas žiūrėjo į „namų" bazę, gaudytojas laukė kamuoliuko; puolėjas, kaip suprantu, irgi laukė kamuoliuko; tačiau netgi gynėjai atsisuko pasižiūrėti į mano motiną. Visi mes, sėdintieji ant suolo, žiūrėjome į ją: ponas Čikeringas – įdėmiausiai, Ovenas turbūt antras po jo ir aš, ko gero, ne taip įdėmiai. Visi žiūrovai tribūnose atsisukdavo į ją, kai ji perbėgdavo juos akimis.

Tai buvo ketvirtas netikslus metimas. Galbūt metikas viena akimi taip pat dirsčiojo į mano motiną. Haris Hitas pateko į pirmąją bazę. Bazis Terstonas atsistojo mušti, o Ovenas ėmė ruoštis. Jis atsikėlė nuo suolo ir ėmė ieškoti mažiausios lazdos. Bazis atmušė kamuoliuką pažemiui labai nesėkmingai, o mano mama net nepasuko galvos pasižiūrėti į žaidimą. Ji patraukė palei trečiosios bazės liniją; praėjo pro trenerį; ji vis dar dairėsi į tribūnas, kai saugas išleido iš rankų Bazio Terstono pažeme riedėjusį kamuoliuką ir visi bėgikai galėjo laisvai perbėginėti.

Ovenas atsistojo mušti.

Tarsi patvirtindamas, koks šiandieninis žaidimas buvo nuobodus ir taip pat koks visuotinai pralaimėtas, ponas Čikeringas liepė Ovenui mušti; ponas Čikeringas irgi norėjo eiti namo.

Dažniausiai jis sakydavo: „Nežiopsok, Ovenai!“ Tai reiškė – eini į bazę! Tai reiškė – laikyk lazdą ant peties! Tai reiškė – netaikyk į nieką!

Tačiau šiandien ponas Čikeringas pasakė:

– Kirsk, vaikeli!

– Suplok kamuoliuką, Mini! – sušuko kažkas iš sėdinčiųjų; paskui užsikvempęs ant suolo ėmė juoktis.

Ovenas oriai pasižiūrėjo į metiką.

– Paridenk jį, Ovenai! – surikau aš.

– Kirsk, Ovenai! – paragino ponas Čikeringas. – Kirsk!

Dabar berniukai ant suoliuko suprato: laikas buvo namo. Tegu Ovenas kerta ir nepataiko į kamuoliuką tris kartus, tada visi būsime laisvi. Be to, mes laukėme įprastinės komedijos – įnirtingo užsimojimo ir silpno smūgio.

Pirmasis kamuoliukas lėkė per toli ir Ovenas jo neatmušė.

– Kirsk! – pasakė Čikeringas. – Kirsk!

– TAS BUVO PER TOLI, – pasakė Ovenas. Jis žaidė tiksliai pagal vadovėlį; jis viską darydavo pagal taisykles.

Kitas kamuoliukas vos nepataikė jam į galvą ir jam teko nerti priekin – per žemę aplink puolėjo plokštelę ir iki pat vidinės aikštelės žolės. Antras netaiklus kamuoliukas. Visi juokėsi iš dulkių debesio, kurį sukėlė Ovenas valydamasis uniformą; vis dėlto Ovenas privertė mus laukti, kol nusipurtys visas dulkes.

Mama stovėjo nugara į „namų“ bazę; ji susitiko žvilgsniu su kažkuo, sėdinčiu atviroje tribūnoje, ir tam kažkam pamojavo. Ji buvo už trečiosios bazės – ant trečiosios bazės linijos, bet vis dėlto arčiau trečiosios negu „namų“ bazės, – kai Ovenas užsimojo kirsti. Jis užsimojo anksčiau, negu metikas išmetė kamuolį – tai buvo stiprus metimas, kaip įprasta Mažojoje lygoje, tačiau Ovenas jau buvo spėjęs pasiruošti ir stulbinamai pasitiko jį lazda (prieš pat puolėjo plokštelę, maždaug krūtinės aukštyje). Dar nebuvau matęs, kad jis taip stipriai smūgiuotų, ir ta jėga, su kuria jis atmušė kamuoliuką, taip apstulbino Oveną, kad jis išsilaikė ant kojų – pirmą kartą nepargriuvo.

Lazdos taukštelėjimas buvo toks neįprastai šaižus ir garsus Mažosios lygos žaidime, kad netgi visai žaidimo nesekanti mama atkreipė į jį dėmesį. Ji atsisuko pasižiūrėti į puolėjo plokštelę – manau, pasidomėti, kas gi čia taip smūgiavo, – ir kamuoliukas trenkė jai į kairįjį smilkinį, užsukdamas ją tokiu sukiniu, kad vienas jos bato kulniukas nulūžo ir ji krito priekin, atsisukusi į tribūną, išskėstais keliais, veidu į žemę, pirmiausia todėl, kad rankos taip ir liko priglaustos prie šonų (netgi nepristabdė kritimo), dėl ko vėliau buvo kalbama, kad ji jau buvo mirusi, kai parkrito ant žemės.

Ar ji mirė taip staiga, aš nežinau, bet kai ponas Čikeringas prie jos pribėgo, ji jau buvo nebegyva. Jis pirmasis atsidūrė prie jos. Pakėlė jos galvą, atsuko veidą į kiek patogesnę padėtį; kažkas paskui sakė, kad prieš padėdamas galvą ant žemės, jis užmerkė jai akis. Aš prisimenu, kad jis patraukė jos suknelę – ji buvo pasikėlusi iki pusiau šlaunų – ir suglaudė kelius. Paskui atsistojo, nusivilko savo treningo švarką laikydamas jį priešais, kaip toreodoras laiko savo apsiaustą. Aš pirmas iš žaidėjų kirtau trečiosios bazės liniją, tačiau, nors ir storas, Čikeringas buvo vikrus. Jis sučiupo mane ir užmetė savo treningo švarką man ant galvos. Aš nieko nemačiau; neįmanoma buvo ištrūkti.

– Ne, Džoni! Ne! – kartojo ponas Čikeringas. – Tu nenori jos matyti, Džoni.

Atmintis yra tikra pabaisa; tu pamiršti, o ji – ne. Ji tik sudeda visus įvykius į segtuvą. Ji saugoja juos tau arba paslepia nuo tavęs ir pažadinusi sugrąžina, kai jai pačiai to norisi. Tu manai, kad turi atmintį, o iš tiesų ji tave turi!

Vėliau aš prisiminiau viską. Sugrįždamas į savo motinos mirties sceną, aš prisimenu visus žmones, kurie tą dieną sėdėjo tribūnose, prisimenu, ko nebuvo ir ką kiekvienas man pasakė, arba kas nieko nepasakė. Tačiau kai pirmą kartą bandžiau ją atgaminti, neprisiminiau beveik jokių smulkmenų. Prisimenu policijos viršininką Paiką, mūsų Greivsendo policijos viršininką, – vėliau aš susitikinėjau su jo dukra. Viršininkas Paikas įstrigo man tik todėl, kad uždavė klausimą, kuris buvo toks absurdiškas! O tolesnis šio klausimo plėtojimas dar absurdiškesnis!

– Kur kamuoliukas? – paklausė policijos viršininkas, kai teritorija buvo išvalyta, kaip jie sako. Mano motinos kūnas buvo išvežtas, ir aš sėdėjau ant suolo, ponui Čikeringui ant kelių, vis dar su jo švarku ant galvos – dabar jau todėl, kad pats taip norėjau, pats jį laikiau.

– Kamuoliukas? – paklausė Čikeringas. – Tau reikia to prakeikto kamuoliuko?

– Ką gi, tai, galima sakyti, nužudymo priemonė, – atsakė viršininkas Paikas. Jo vardas buvo Benas. – Mirties įrankis, manau, taip jį galima būtų pavadinti, – pasakė Benas Paikas.

– Mirties įrankis! – spausdamas mane prie savęs pakartojo Čikeringas. Mes laukėme, kol senelė arba naujasis mamos vyras atvažiuos manęs pasiimti. – Mirties įrankis! – vėl pasakė Čikeringas. – Jėzau Marija, Benai, – tai buvo beisbolo kamuoliukas!

– Tai kur jis yra? – paklausė Paikas. – Jeigu jis nužudė žmogų, aš turiu jį pamatyti – tiesą sakant, turiu jį turėti.

– Nebūk šmikis, Benai, – atšovė Čikeringas.

– Ar kuris nors tavo vaikų jį pasiėmė? – pasiteiravo viršininkas Paikas mūsų storulio trenerio ir menedžerio.

– Klausk jų, manęs neklausk! – pasakė jam Čikeringas.

Visiems žaidėjams buvo liepta pasitraukti už tribūnos, kol policininkai fotografavo mano motiną. Jie vis dar stovėjo tenai spoksodami į mirties lauką pro tarpus tarp tuščių suolų. Keletas miestelėnų stovėjo greta jų – motinos, tėvai ir aistringi beisbolo mėgėjai. Vėliau aš prisiminiau Oveno balsą, sakantį man žodžius iš tamsos – mano galva vis dar buvo po treningo švarku.

– ATLEISK MAN!

Metams bėgant po truputį aš prisiminiau viską – visus, kurie stovėjo tenai už tribūnos, ir visus, kurie išvažiavo namo.

Bet tuomet aš nusitraukiau švarką nuo galvos ir iškart supratau, kad Oveno Minio nėra tarp stovinčių už tribūnos. Čikeringas, matyt, pastebėjo tą patį.

– Ovenai! – pašaukė jis.

– Jis nuvažiavo namo! – kažkas atsišaukė.

– Jis buvo su dviračiu! – pasakė kitas.

Aš nesunkiai įsivaizdavau, kaip jis mina įkalnėn Meiden Hilo keliu – mina, mina, paskui ima vinguriuoti, tada nulipa ir eina šalia dviračio; visą tą laiką matydamas upę. Tais laikais mūsų beisbolo uniformos buvo pasiūtos iš šiurkščios vilnos, ir aš mačiau Oveno uniformą, apsunkusią nuo prakaito, su per dideliu jo nugarai numeriu 3, – kai jis susikišdavo marškinius į kelnes, tai pusiau sulįsdavo ir numeris, todėl važiuojantiems pro jį Meiden Hilo keliu būtų atrodę, jog tai numeris 2.

Aš manau, kad jam nebuvo ko laukti; po Mažosios lygos rungtynių mano mama visada parveždavo Oveną su dviračiu namo.

Žinoma, aš maniau, kad Ovenas pasiėmė kamuoliuką. Juk jis buvo kolekcininkas, tereikia prisiminti jo beisbolo korteles. „Šiaip ar taip, – po daug metų sakydavo ponas Čikeringas, – tai buvo vienintelis padorus vaiko smūgis, vienintelis taisyklingai atmuštas kamuoliukas. Ir netgi jis nuskriejo į užribį. Jau nekalbant apie tai, kad per jį žuvo žmogus."

„Kas iš to, kad Ovenas turi tą kamuoliuką?" – galvodavau aš. Bet tuo metu aš galvojau tik apie motiną; ir jau buvau bepradedąs pykti ant jos, kad taip ir nepasakė man, kas mano tėvas.

Tuo metu man buvo vienuolika metų; aš neturėjau supratimo, kas dar dalyvavo tose Mažosios lygos rungtynėse ir buvo tos mirties liudininkas, ir kas galėjo turėti savų motyvų pasiimti Oveno sviestą kamuoliuką.

2. ŠARVUOTIS

Mano motinos vardas buvo Tabita, nors niekas, net senelė jos taip nevadino. Senelė nemėgdavo mažybinių vardų, tik aš vienas buvau išimtis – ji niekada nevadindavo manęs Džonu; tiktai Džonis, dar ilgai po to, kai visiems kitiems tapau tiesiog Džonu. Visiems kitiems mano mama buvo Tabi. Prisimenu vieną atvejį, kai pastorius Luisas Merilis pasakė „Tabita", bet tai buvo ištarta mano senelės ir mamos akivaizdoje – be to, norėta pateikti svarų argumentą arba bent jau prašymą. Mama pareiškė apie savo sprendimą iš kongregacionistų bažnyčios pereiti į episkopalinę bažnyčią, ir kunigas ponas Merilis, kreipdamasis į senelę, lyg mamos nė nebūtų kambaryje, pasakė: „Tabita Vilrait yra vienintelis išties angeliškas balsas mūsų chore, ir jeigu ji išeis, mūsų choras liks be sielos". Pastoriaus Merilio pateisinimui turiu pridurti, kad jis ne visada kalbėdavo tokiu bizantiškai miglotu stiliumi, bet motinos ir mano išėjimas iš jo bažnyčios taip jį sujaudino, kad jis išreiškė savo nuomonę nelyginant sakydamas pamokslą.

Naujajame Hampšyre mano vaikystėje Tabi vardu vadindavo kates, o mano mama neabejotinai turėjo kažką katiniško – ne gudrumo ir slapukiškumo, bet turint galvoje kitas šiame žodyje glūdinčias prasmes – švarumą, glotnumą, ramumą, tinkamumą glostyti. Visai kitaip negu Oveną Minį, bet mano motiną norėdavosi liesti; aš visada matydavau, kiek daug žmonių nori, tiesiog negali jos nepaliesti. Nekalbu tiktai apie vyrus, nors – netgi būdamas tokio amžiaus – pastebėjau, kaip jos draugėje esantys vyrai niekaip nenulaiko rankų. Noriu pasakyti, kad ją liesti norėdavo visi – ir, nelygu jos požiūris į lietėjus, mano mamos atsakas į tuos prisilieti-

mus taip pat buvo katiniškas. Kartais ji tiesiog stingdydavo šalčiu, ir prisilietimai tučtuojau liaudavosi; ji turėjo gerą koordinaciją, buvo nuostabiai vikri ir kaip katė sugebėdavo išvengti prisilietimų – išsilenkti arba mestis į šalį nuo kieno nors rankos taip pat instinktyviai, kaip visi kiti žmonės nusipurto. Mokėdavo ir kitokiu, taip pat katinišku būdu atsiliepti; kartais ji mėgaudavosi tuo, kad ją liečia, – kone begėdiškai išsiriesdavo, vis labiau ir labiau spausdamasi prie ją lietusios rankos, kol (aš dažnai įsivaizduodavau) arčiausiai esantieji išgirsdavo jos murkimą.

Ovenas Minis, kuris nelaidė žodžių vėjais, turėjo įprotį nutildyti pokalbį mesdamas kokią frazę tarsi monetą į gilų duburį... frazę, kuri nugrimzdavo, kaip tiesa, į duburio dugną ir pasilikdavo ten gulėti nebepasiekiama... Kartą Ovenas man pasakė: „TAVO MAMA TOKIA SEKSUALI, KAD AŠ VIS UŽMIRŠTU, KAD JI KAŽKIENO MOTINA“.

O dėl tetos Martos prasimanymo, kurį nugirdo pusbroliai ir kurių dėka ta prielaida po dešimties metų buvo išsakyta man, – kad mano motina buvo „kvailoka“, – tai manau, jog čia bus pirštą prikišęs pavydžios vyresnės sesers nenuovokumas. Teta Marta nesuprato esminio dalyko: kad mano motina buvo gimusi su visiškai ne tuo kūnu. Tabi Vilrait atrodė kaip jauna kino žvaigždė – viliojanti, įnoringa, lengvai sukalbama; atrodė, kad ji trokšta teikti malonumą ir kad yra „kvailoka“, kaip pareiškė teta Marta. Bet aš tvirtai įsitikinęs, kad mano mama buvo visai kitoks žmogus, negu apie ją galima buvo spręsti iš išvaizdos; kaip jos sūnus, galiu pasakyti, kad ji buvo beveik tobula motina – vienintelis jos trūkumas, kad ji mirė taip ir nepasakiusi, kas yra mano tėvas. Ji buvo ne tik beveik tobula motina, bet ir laiminga moteris – o iš tikrųjų laimingos moterys kai kuriuos vyrus ir beveik visas moteris veste veda iš proto. Nors išoriškai ji atrodė nerami, iš tiesų taip nebuvo. Ji buvo patenkinta – ir šiuo atžvilgiu katiniška. Atrodė, kad iš gyvenimo ji netrokšta nieko daugiau, tik turėti vaiką ir mylintį vyrą; svarbu pažymėti šių komponentų vienetiškumą – ji nenorėjo vaikų, ji norėjo manęs, tiktai manęs, ir ji mane gavo; ji nenorėjo turėti gyvenime daug vyrų, ji norėjo vieno vyro, to, kurio jai reikia, ir prieš pat mirtį tokį surado.

Aš jau sakiau, kad teta Marta yra „miela moteris“, ir iš tikrųjų taip manau: ji yra šilta, patraukli, padori, maloni ir kilnių ketinimų – ir ji visada mylėjo mane. Ji ir mano motiną mylėjo; ji tiesiog niekada nesuprato – o kai lašelis pavydo susimaišo su nesupratimu – gero nelauk.

Aš jau sakiau, kad mama mėgdavo nešioti krūtinę pabrėžiančius aptemptus megztukus, ir tai nesiderino su visa kita jos kuklia apranga; ji rodydavo savo krūtis, bet niekada kitų kūno vietų, išskyrus atletiškus, beveik nekaltus pečius. Ji mėgdavo apnuoginti pečius. Jos rūbai visada buvo tvarkingi, bet ne prabangūs ar akį rėžiantys. Ji buvo tokia konservatyvi dėl spalvų, kad aš beveik neprisimenu kokių nors kitokių drabužių, išskyrus juodus ir baltus – išimtį ji padarydavo nebent aksesuarams, kuriuos (šalikai, skrybėlės, batai, kumštinės ir pirštuotos pirštinės) labiausiai mėgdavo raudonus. Ji nenešiojo šlaunis aptempiančių sijonų, bet iš tikrųjų mėgdavo pabrėžti savo liauną liemenį ir dailias krūtis – jos krūtys iš tiesų buvo GRAŽIAUSIOS IŠ VISŲ MAMŲ, kaip pastebėjo Ovenas.

Nemanau, kad ji flirtuodavo su vyrais; ji jų neįsimylėdavo – bet ar daug galėjau spėti pamatyti iki vienuolikos metų amžiaus? Todėl galbūt ji ir flirtavo – šiek tiek. Aš dažnai įsivaizduodavau, kad jos flirtas apsiribodavo traukiniu Bostonas–Meinas, kad visuose žemės taškuose – ir netgi baugiajame mieste Bostone – ji buvo iš tikrųjų neabejotinai tokia mano mama, kokią aš ją pažinojau, bet traukinyje ji galbūt ieškojo vyrų. Kaip dar kitaip galima paaiškinti tai, kad ji sutiko tenai vyrą, kuris tapo mano tėvu? Ir po kokių šešerių metų – tame pačiame traukinyje – ji sutiko vyrą, kuris ją vedė! Ar traukinio ratų bilsmas kažkaip padėdavo jai atsiskleisti ir elgtis taip, kaip jai nebūdinga?

Tą absurdišką savo nuogąstavimą aš atskleidžiau tik vieną kartą gyvenime ir tiktai Ovenui. Jis buvo sukrėstas.

– KAIP TU GALI GALVOTI TOKIUS DALYKUS APIE SAVO PATIES MOTINĄ? – paklausė jis manęs.

– Bet juk pats sakei, kad ji seksuali, juk tu kliedi jos krūtimis, – atkirtau.

– Aš nekliedžiu, – atsakė man Ovenas.

– Gerai, jinai tau patinka, – nusileidau. – Jinai patinka ir vyrams, ir berniukams.

– UŽMIRŠK APIE TĄ TRAUKINĮ, – pasakė Ovenas. – TAVO MAMA YRA PUIKI MOTERIS. TRAUKINYJE JAI NIEKO NEATSITINKA.

Ką gi, nors ji man sakė „sutikusi“ mano tėvą traukinyje Bostonas–Meinas, aš niekada neįsivaizduodavau, kad buvau jame pradėtas; tačiau tai, kad ji sutiko savo būsimą vyrą tame pačiame traukinyje, yra faktas. Ta istorija nebuvo nei sumeluota, nei slepiama. Kiek kartų aš esu jos prašęs papasakoti man tą istoriją! Ir ji visada tučtuojau su didžiausiu noru man ją pasakodavo – ir kiekvieną kartą pasakodavo taip pat. O kai ji mirė, kiek kartų aš prašiau *jo*, kad papasakotų tą istoriją, – ir jis pasakodavo – pasakodavo noriai ir kiekvieną kartą taip pat.

Jo pavardė buvo Danas Nidemas. Kiek kartų aš meldžiau Dievo, kad jis būtų mano tikrasis tėvas!

Mano mama, senelė ir aš – ir dar Lidija be vienos savo kojos – vakarieniavome vieną ketvirtadienio vakarą 1948 metų pavasarį. Ketvirtadieniais mama grįždavo iš Bostono ir tomis dienomis mes pietaudavome kiek iškilmingiau negu paprastai. Prisimenu, kad Lidijos koja buvo amputuota visai neseniai, todėl kad buvo vis dar neįprasta matyti ją valgant su mumis prie stalo (sėdinčią savo vežimėlyje), dviem tarnaitėms patarnaujant ir nuimant nuo stalo indus, ką dar taip neseniai darė Lidija. Ir invalidų vežimėlis buvo vis dar gana naujas, kad Lidija man neleido sukalioti jo aplinkui; tiktai senelei ir mamai – ir dar vienai iš dviejų naujųjų tarnaičių – buvo leista tai daryti. Aš neprisimenu visų smulkių Lidijos vežimėlio taisyklių vingrybių – tik tai, kad mes keturiese baigėme pietauti, o Lidijos buvimas prie stalo buvo toks naujas ir į akis krintantis dalykas kaip švieži dažai.

Ir mama pasakė:

– Aš sutikau dar vieną vyrą senajame Bostono–Meino traukinyje.

Manau, kad tokiu pareiškimu ji nenorėjo sąmoningai pakenkti, bet jos žodžiai padarė staigų ir stulbinantį poveikį Lidijai, senelei ir man. Lidijos vežimėlis čiūžtelėjo atgal nuo stalo traukdamas paskui staltiesę taip, kad visos lėkštės, taurės ir stalo sidabras pašoko iš vietų, o žvakidės susverdėjo. Senelė griebėsi už didžiulės sagės prie kaklo – atrodė, kad staiga paspringo ja, – o aš taip sukandau apatinę lūpą, kad pajutau kraujo skonį.

Visi manėme, kad mama švelnina padėtį. Aš nedalyvavau, kai ji pateikė ataskaitą apie pirmąjį jos traukinyje sutiktą vyrą. Galbūt ji pasakė: „Aš sutikau vyrą senajame Bostono–Meino traukinyje, ir dabar esu nėščia!“ Galbūt ji pasakė: „Aš turėjau trumpą meilės romaną ir dabar laukiuosi nuo visiškai nepažįstamo vyro, kurį sutikau senajame Bostono–Meino traukinyje – vyro, kurio daugiau niekada gyvenime nebematysiu!“

Na, šiaip ar taip, jeigu aš negaliu atkurti pirmojo pareiškimo, tai antrasis buvo gana įspūdingas. Visi pamanėme, jog ji nori mums pasakyti, kad yra vėl nėščia – dabar jau nuo kito!

Ir tarsi įrodydama, kaip mano teta Marta klysta, manydama, kad mama yra „ kvailoka“, ji tučtuojau suprato, apie ką mes galvojame, ir nusikvatojusi pasakė:

– Ne, ne! Aš nesilaukiu! Aš nežadu turėti kito vaiko – jau turiu. Tik sakau jums, kad sutikau vyrą. Tokį, kuris man patinka.

– Kitą vyrą, Tabita? – paklausė senelė vis dar įsitvėrusi sagės.

– Žinoma, ne tą! Nekalbėkit niekų, – atsakė mama ir vėl nusijuokė; jos juokas pritraukė – itin atsargiai – Lidijos vežimėlį prie stalo.

– Sakai, tokį vyrą, kuris tau patinka, Tabita? – paklausė senelė.

– Aš nekalbėčiau apie jį, jeigu jis man nepatiktų, – atsakė mama. – Noriu, kad jūs susipažintumėte.

– Tu su juo susitikinėjai? – paklausė senelė.

– Ne! Tiesiog sutikau – šiandien sutikau, šios dienos traukinyje! – atsakė mama.

– Ir jis jums jau patinka? – paklausė Lidija taip tobulai mėgdžiodama senelės balso intonaciją, kad aš turėjau pasižiūrėti, kuri iš jų kalba.

– Na, taip, – rimtai atsakė mama. – Iškart pajunti. Tam daug laiko nereikia.

– Kiek kartų esi tai iškart pajutusi anksčiau? – paklausė senelė.

– Pirmą kartą, tikrai, – atsakė mama. – Todėl ir žinau.

Lidija su senele nejučia žvilgtelėjo į mane, galbūt norėdamos įsitikinti, ar aš teisingai supratau mamos žodžius: kad „anksčiau“, kai ji turėjo „trumpą meilės romaną“, kurio pasekmė buvau aš, mama nejautė ypatingų jausmų tam nežinomam vyrui, kuris buvo mano tėvas. Bet aš audžiau kitą mintį. Aš galvojau, kad galbūt šitas žmogus ir yra mano tėvas, kad galbūt jis ir yra tas pirmasis vyras, kurį ji sutiko traukinyje, ir jis sužinojo apie mane, ir jam visą laiką rūpėjo, jis norėjo mane pamatyti, bet kažkokie labai svarbūs dalykai neleido jam to padaryti šešerius metus. Pagaliau juk tada, kai aš gimiau, 1942 metais, vyko karas.

Ir tarsi dar kartą įrodydama, kaip klysta teta Marta, mama beregint suprato, ką aš įsivaizduoju, nes pasakė man:

– Būk geras, Džoni, suprask, šitas žmogus neturi nieko bendra su vyru, kuris yra tavo tėvas – jį aš šiandien pamačiau pirmą kartą, ir jis man patinka. Tai ir viskas: jis man tiesiog patinka, manau, kad jis ir tau patiks.

– Gerai, – atsakiau, nepakeldamas į ją akių. Prisimenu, kaip buvau įsistebeilijęs į Lidijos rankas, įsikibusias vežimėlio turėklų, ir senelės rankas, čiupinėjančias sagę.

– Ką jis veikia, Tabita? – pasiteiravo senelė. Vilraitams derėjo šito paklausti. Senelės nuomone, tai, ką žmogus veikia, susiję su tuo, iš kur „kilusi“ jo šeima, – ji visada tikėjosi šeimos, kuri būtų iš Anglijos, iš septynioliktojo amžiaus. O sąrašas senelei priimtinų „užsiėmimų“ buvo ne mažiau specifiškas negu septynioliktojo amžiaus Anglija.

– Jo sritis – dramos menas, – atsakė mama. – Tam tikra prasme jis aktorius, bet ne visai.

– Bedarbis aktorius? – paklausė senelė. (Dabar aš manau, kad „dirbantis“ aktorius būtų buvę visai nekas.)

– Ne, jis neieško aktoriaus darbo – iš esmės jis yra mėgėjas, – paaiškino mama. Ir aš prisiminiau žmones geležinkelio stotyse,

tampančius už virvučių marionetes, – aš įsivaizdavau gatvės artistus, tačiau būdamas šešerių metų dar nežinojau, kaip juos pavadinti. – Jis moko vaidinti ir statyti spektaklius, – pasakė mama.

– Režisierius? – senelei sužibo šiokia tokia viltis.

– Ne visai, – atsakė mama ir suraukė kaktą. – Jis atvažiavo į Greivsendą pokalbiui.

– Abejoju, kad čia būtų daug galimybių teatro veiklai! – pareiškė senelė.

– Jis turėjo pokalbį akademijoje, – pasakė mama. – Tai dėstytojo darbas – teatro istorija ar kažkas panašaus. Be to, kaip žinai, berniukai stato spektaklius. Mes su Marta dažnai eidavome pasižiūrėti. Būdavo labai juokinga, kai jie apsivilkdavo mergaitiškais rūbais!

Kiek prisimenu, tai buvo juokingiausias tų vaidinimų dalykas; neįsivaizdavau, kad tokių spektaklių statymas buvo kažkieno darbas.

– Vadinasi, jis yra mokytojas? – paklausė senelė. Tai buvo riba, dar priimtina Harietei Vilrait, – nors mano senelė buvo gana sumani verslininkė ir mokytojų gaunama algelė (netgi tokiose prestižinėse mokyklose kaip Greivsendo akademija) jai buvo ne pinigai.

– Taip! – pasakė mama išvargusiu balsu. – Jis yra mokytojas. Dėstė dramos meną privačioje Bostono mokykloje. O baigė Harvardą – keturiasdešimt penktųjų laida.

– Viešpatie mieliausias, – su palengvėjimu tarė senelė. – Ko gi tu nepradėjai nuo Harvardo?

– Jam tai nėra svarbu, – atsakė mama.

Tačiau senelei Harvardas'1945 buvo taip svarbu, kad jos nestygstantys pirštai pagaliau nurimo ir, palikę sagę ramybėje, sugrįžo pailsėti ant kelių. Po mandagios pauzės Lidija lėtai privažiavo prie stalo ir paėmusi varpelį paskambino tarnaitėms, kad nuimtų lėkštes, – tuo pačiu varpeliu, kuriuo taip dažnai (rodos, dar tik vakar) buvo kviečiama patarnauti Lidija. Tas varpelio skambėjimas tarsi išlaisvino mus iš įtampos, kuri ką tik laikė visus sukausčiusi, – bet tik vienai akimirkai. Senelė buvo užmiršusi paklausti: „Kokia to vyro pavardė?“ Nes, jos manymu, mums, Vilraitams, nederėtų džiaugtis, nesužinojus galimo šeimos nario pavardės. Dieve gink,

kad tik nebūtų Kojenas arba Kalamaris, arba Minis! Senelės ranka vėl pakilo prie sagės.

– Jo pavardė Danielis Nidemas, – atsakė mama. Fu! Su kokiu palengvėjimu senelės rankos nusileido ant kelių! Nidemas buvo graži sena pavardė, tėvų įkūrėjų pavardė, kurią gali atsekti nuo Masačusetso Įlankos kolonijos laikų – jeigu ne nuo paties Greivsendo įkūrimo. O vardas Danielis buvo toks pat kaip Danielio Vebsterio, taigi geriausias vardas, kokio tik Vilraitai galėtų trokšti.

– Tačiau jį visi vadina Danu, – pridūrė mama, o senelės veidas šiek tiek susiraukė. Ji taip ir nepradėjo Tabitos vadinti Tabi, ir jeigu ji būtų turėjusi Danielį, tai niekada nebūtų vadinusi jo Danu. Tačiau Harietė Vilrait buvo pakankamai teisinga ir protinga ir mokėjo nusileisti, esant *nežymiam* nuomonių skirtumui.

– Tai tu paskyrei pasimatymą? – paklausė senelė.

– Ne visai taip, – atsakė mama. – Bet žinau, kad jį pamatysiu.

– Bet jūs nieko nesusitarėte? – negalėjo suprasti senelė. Neaiškumas ją erzino. – Jeigu jis negaus darbo akademijoje, – pasakė senelė, – tu gali jo niekada nebepamatyti!

– Bet aš žinau, kad pamatysiu! – pakartojo mama.

– Tu kartais būni tokia visažinė, Tabita Vilrait, – piktai pasakė senelė. – Nesuprantu, kodėl jauniems žmonėms yra tokia našta planuoti ateitį. – Šiai minčiai, kaip ir viskam, ką senelė sakydavo, Lidija pritarė reikšmingu galvos linktelėjimu – jos tylėjimą galima buvo paaiškinti tuo, kad senelė pasakė būtent tai, ką būtų pasakiusi Lidija, jeigu senelė nebūtų suskubusi to padaryti keliomis sekundėmis anksčiau už ją.

Tada suskambo durų skambutis.

Lidija ir senelė įsmeigė akis į mane, tarsi tik mano draugai būtų galėję būti tokie neišauklėti ir be įspėjimo ateiti po pietų, kai jų niekas nekvietė.

– O dangau, kas gi čia dabar? – paklausė senelė ir juodvi su Lidija drauge ilgam įsistebeilijo į laikrodukus ant rankų – nors tą švelnų pavasario vakarą nebuvo nė aštuonių; dar nebuvo visai sutemę.

– Guldau galvą, kad čia jis! – pasakė mama stodamasi nuo stalo atidaryti durų. Probėgšmiais žvilgtelėjusi į veidrodį virš indaujos,

ant kurios stovėjo baigiantis atšalti kepsnys, ir likusi patenkinta atspindžiu, ji nuskubėjo į prieškambarį.

– Vadinasi, tu paskyrei pasimatymą? – paklausė senelė. – Ar tu pasikvietei jį?

– Ne visai taip! – atsiliepė mama. – Bet aš pasakiau, kur gyvenu!

– Aš pastebėjau, kad jauniems žmonėms viskas ne visai taip, – pasakė senelė labiau Lidijai negu man.

– Būtent, – pritarė Lidija.

Bet aš jau buvau jų prisiklausęs; metų metus jų klausiausi. Nuėjau motinai iš paskos prie durų; senelė, stumdama Lidiją su vežimėliu priešais save, nusekė man iš paskos. Smalsumas, nuo kurio tais laikais Naujajame Hampšyre, kaip dažnai buvo sakoma, gaišdavo katės, įveikė mus visus. Mes žinojome, kad artimiausiu metu mama neketina atskleisti mums savo paslapties apie pirmąjį vyrą, neva sutiktą traukinyje Bostonas–Meinas, tačiau antrasis – mes galėjome pamatyti jį patys. Danas Nidemas stovėjo ant Greivsendo Frant gatvės 80-ojo namo slenksčio.

Žinoma, mano mama eidavo į pasimatymus ir anksčiau, bet niekada nesakydavo, kad norėtų supažindinti kurį nors vyriškį su mumis, ar netgi kad kas nors jai patinka, ar kad ji žino, jog vėl jį pamatys. Taigi iš pat pradžių mes žinojome, kad Danas Nidemas ypatingas.

Manau, teta Marta būtų pasakiusi, kad būdama „kvailoka“ ji dėl to ir traukė jaunesnius vyrus; tačiau šiuo požiūriu ji tiesiog pralenkė savo laiką – nes iš tiesų visi vaikinai, su kuriais ji susitikinėjo, buvo šiek tiek jaunesni už ją. Ji netgi draugavo su dviem Greivsendo akademijos absolventais, tuo tarpu, jeigu ji pati būtų lankiusi akademiją, tai irgi būtų buvusi absolventė; bet ji tik susitikinėjo su jais. O kai jie buvo dar vidurinėje mokykloje, o ji – dvidešimtmetė su nesantuokiniu vaiku, tai ji tik šokdavo su jais arba eidavo drauge į kiną ar žiūrėti spektaklių, arba į sporto varžybas.

Turiu pripažinti, kad pas ją lankydavosi keletas stuobrių; ir jie niekada nežinodavo, kaip su manim elgtis. Jie neįsivaizdavo, pavyzdžiui, ką reiškia šešeri metai. Arba atnešdavo man guminių antyčių į vonią ir kitokių žaisliukų kūdikiams, arba Faulerio „Šiuolai-

kinės anglų kalbos vartoseną" – knygą, kurią turėtų ryte praryti kiekvienas šešiametis. Ir kai jie pamatydavo mane – kai susidurdavo su mano trumpa, tvirta esybe ir faktu, kad aš per didelis vonios žaisliukams ir per mažas „Šiuolaikinės anglų kalbos vartosenai", – jie kaip pamišę imdavo nertis iš kailio, norėdami parodyti, kaip jautriai jie reaguoja į tokią juosmenį tesiekiančią personą kaip aš. Pasiūlydavo pažaisti kieme kamuoliu, o paskui smūgiuodavo tą nepagaunamą kamuolį tiesiai į mano mažą veiduką, arba įtaikaudami vaikišku balsu prašydavo parodyti jiems savo mėgstamiausią žaisliuką – kad kitą kartą žinotų, ką man geriau nupirkti. Tik tas kitas kartas retai būdavo. Kartą vienas iš jų paklausė mamos, ar aš jau moku naudotis tualetu, – turbūt tas klausimas jam atrodė visai tinkamas prieš pasisodinant mane ant kelių pažaisti „jojančio arkliuko".

– TAU REIKĖJO PASAKYTI, KAD MOKI, – pasakė man Ovenas, – O PASKUI PRISIUSIOTI JAM ANT KELIŲ.

Vienas dalykas, būdingas visiems mamos kavalieriams, buvo tai, kad jie visi buvo išvaizdūs. Taigi šiuo išorybės atžvilgiu aš nebuvau pasiruošęs Danui Nidemui, kuris pasirodė esąs aukštas ir nerangus, garbanotais rusvai gelsvais kaip morka plaukais, su akiniais, kurie atrodė per maži jo pailgam kaip kiaušinis veidui, o idealiai apvalūs lęšiai darė jį panašų į budrų, grobio ieškantį mutantą apuoką. Po to, kai jis išėjo, senelė pasakė, kad tai turbūt pirmas kartas istorijoje, kai į Greivsendo akademiją buvo priimtas dėstytojas, kuris atrodo jaunesnis už studentus. Negana to, jo drabužiai visai neatitiko jo dydžio; švarkas per ankštas – rankovės per trumpos, o kelnės tokios plačios, kad prarėžas buvo arčiau kelių negu šlaunų, kurios atrodė moteriškos ir storiausios viso jo savotiško kūno dalys.

Bet aš buvau per jaunas ir per didelis begėdis, kad pastebėčiau jo gerumą. Netgi prieš tai, kai jis buvo supažindintas su senele ar Lidija, ar manimi, jis pasižiūrėjo tiesiai į mane ir pasakė:

– Tu turbūt būsi Džonis. Aš girdėjau apie tave tiek, kiek įmanoma išgirsti per pusantros valandos važiuojant traukiniu Bostonas–Meinas, ir žinau, kad tau galima patikėti svarbų paketą. – Tai buvo

rudas krautuvinis maišelis su kitu rudu popieriniu maišeliu viduje. – „Na, štai, – pagalvojau, – prasideda: pripučiamas kupranugaris, kuris plaukioja ir spjaudosi.“ Tačiau Danas Nidemas pasakė: – Jis ne tau, ne tokio amžiaus vaikui kaip tu. Bet aš patikiu jį tau ir noriu, kad padėtum kur nors, kur niekas negalėtų ant jo užminti – ir kad tenai nebūtų jokių namų gyvūnėlių, jeigu jų turite. Negalima prie jo prileisti jokio gyvūnėlio. Tiktai jokiu būdu jo neišvyniok. Tiesiog pasakyk man, jeigu jis sujudės.

Tada jis padavė maišelį man; šis svėrė mažiau negu Faulerio „Šiuolaikinės anglų kalbos vartosena“, ir jeigu aš turėjau laikyti jį atokiai nuo naminių gyvūnėlių ir pasakyti, jeigu sujudės, vadinasi, jis buvo gyvas.

Aš mikliai pakišau jį po stalu – telefono staliuku, kaip mes jį vadinome, – ir atsistojau per vidurį tarp prieškambario ir svetainės, kur galėjau stebėti Dano Nidemo sodinimo ceremoniją.

Atsisėsti senelės svetainėje niekada nebūdavo lengva, nes daugelis sėdimų vietų buvo netinkamos sėdėti – jos buvo senovinės, senelės saugomos kaip istorinės relikvijos; sėdėjimas ant jų galėjo joms pakenkti. Todėl, nors svetainė buvo gana prabangiai apstatyta medžiaga apmuštomis kėdėmis ir sofomis, labai nedaug šių baldų buvo naudojami – taigi svečias, jau lenkdamas kelius sėstis, staigiai atsitiesdavo tarsi išgirdęs komandą: „Lygiuot!“, nes senelė surikdavo: „Ak, dėl Dievo meilės, ne čia! Čia negalima sėstis!“ Išsigandęs asmuo mėgindavo sėstis ant kitos kėdės arba sofos, kuri, senelės įsivaizdavimu, taip pat būtų subyrėjusi arba užsiliepsnojusi nuo svorio. Ir aš manau, jog senelė pastebėjo, kad Danas Nidemas aukštas ir kad jo platoka sėdynė, o tai, be jokios abejonės, reiškė, jog jam tinka dar mažesnis negu paprastai skaičius sėdimų vietų – tuo tarpu Lidija, dar neįpratusi važinėti savo vežimėliu, tai čia, tai ten vis užstodavo kelią ir nei mama, nei senelė dar nebuvo įgijusios to natūralaus įpročio tiesiog pastumti ją iš kelio.

Taigi svetainėje vyko idiotiškas ir nesuvokiamas spektaklis, kuriame Danas Nidemas skriejo sukiniu nuo vienos palaikės antikvarinės kėdės prie kitos, motina su senele tolydžio atsitrenkdavo į Lidijos invalido vežimėlį, o senelė kažką vis šūkčiojo komanduo-

dama, kam kur sėstis. Iš atsargumo stovėjau ant slenksčio, atstu nuo viso šito nesmagumo, neišleisdamas iš akių grėsmingojo krautuvinio maišelio ir įsivaizduodamas, kad jis pajuda – vos vos, arba kad už jo staiga išdygsta kažkoks paslaptingas namų gyvūnėlis ir arba suėda tą, kas tūno maišelyje, arba pats būna suėstas. Mes niekada nelaikėme naminių gyvūnų – senelė manė, kad žmonės, kurie laiko naminius gyvūnus, išstato save žiauriausiai pajuokai, tyčia susilygindami su gyvuliu. Ir vis dėlto aš baisiausiai nervinausi, laukdamas, kol maišelis krustelės, ir dar labiau nervinausi, matydamas tą kvailai iškrikusį suaugusiųjų susėdimo svetainėje ritualą. Pamažėle perkėliau visą savo dėmesį į maišelį; pasitraukiau nuo svetainės slenksčio ir nuėjęs į prieškambarį atsisėdau sukryžiavęs kojas ant kilimo priešais telefono stalelį. Maišelio šonai tarsi kvėpavo, ir man net atrodė, kad aš užuodžiu kažkokį visai nepažįstamą kvapą. Būtent tas nesuvokiamas kvapas vis traukė mane artyn, kol galiausiai aš palindau po staliuku ir pridėjęs ausį prie maišelio ėmiau klausytis, žvilgčiodamas per viršų, nors maišas, esantis krautuvinio maišelio viduje, užstojo man vaizdą.

Svetainėje jie kalbėjosi apie istoriją – tai lietė Dano Nidemo dabartinį paskyrimą į Istorijos katedrą. Jis buvo pakankamai studijavęs istoriją Harvarde, kad galėtų dėstyti tradicinį istorijos kursą Greivsendo akademijoje. „Tai tave priėmė!“ – pasakė mama. Įdomu, kad istoriją jis traktavo kaip teatro istoriją ir kalbėjo kažką apie tai, kad pagal visuomenės pramogas istoriją galima suskirstyti periodais taip pat tiksliai, kaip remiantis vadinamąja politika, bet aš tik protarpiais suvokdavau jo žodžių prasmę, nes man baisiausiai rūpėjo prieškambaryje palikto krautuvinio maišelio turinys. Aš pakėliau jį ir pasidėjęs ant kelių laukiau, kol jis sujudės.

Po pokalbio su Istorijos katedros darbuotojais ir su katedros vedėju, pasakojo Danas Nidemas, jis buvęs pakviestas pasikalbėti su mokiniais, kurie domisi teatru – ir visais tuo besidominčiais katedrų darbuotojais taip pat, – ir per tą susitikimą jis pamėginęs parodyti, kaip išmokęs tam tikros teatro meno technikos ir įgijęs tam tikrų aktorinių įgūdžių žmogus ima geriau suvokti ne tik aktorių vaidybą scenoje, bet ir konkrečią vietą ir laiką. Ir šiam susitiki-

mui su dramos mokiniais, pasakojo Danas Nidemas, jis visada atsinešąs kokį nors „rekvizitą" – kokį nors įdomų objektą, kuris patrauktų ar prikaustytų studentų dėmesį arba atitrauktų dėmesį nuo to, ką jis galiausiai jiems parodys. Kaip jis ilgai ir nuobodžiai kalba, pagalvojau.

– Kokį rekvizitą? – pasiteiravo senelė.

– Taip, kokį rekvizitą? – paantrino Lidija.

Ir Danas Nidemas atsakė, kad „rekvizitas" gali būti bet kas; kartą jis panaudojo teniso kamuoliuką, o kartą – gyvą paukštelį narvelyje.

Štai kas! Juk tas kažkas kietas, negyvas ir nejudantis maišelyje yra kaip tik toks, koks būna paukščio narvelis. Paukščio, žinoma, aš negalėjau paliesti. Ir vis dėlto norėjau jį pamatyti, net virpėjau iš nekantrumo – tad tyliai tyliai, kad nuobodos svetainėje neišgirstų traškant popieriaus, kol praplėšiu abu maišelius, aš vos vos praplėšiau tiktai vidinį maišelį.

Akutės, kurios įsispitrėjo į mane, buvo ne paukščio, ir joks narvelis nesaugojo manęs nuo to padarėlio, kuris galėjo šokti tiesiai ant manęs, – o jis ne tik buvo pasiruošęs šokti ant manęs, bet netgi labai to norėjo. Snukučio išraiška buvo nuožmi; nosis, smaila kaip lapės, buvo nutaikyta į mane kaip šautuvas, skaisčios akys mirkčiojo iš neapykantos ir narsos, o priekinių letenėlių nagai, kurie jau siekė manęs, buvo ilgi ir priešistoriniai. Jis atrodė kaip žebenkštis su kiautu – kaip šeškas su žvynais.

Aš suklykiau. Be to, užmiršau, kad tupiu po telefono staliuku, nes pašokau ant kojų ir atsitrenkiau galva į stalo apačią, o kojos įstrigo tarp telefono laidų. Aš negalėjau ištrūkti; ir kai pagaliau išnėriau ir puoliau į svetainę – telefonas, telefono staliukas ir tas padaras maišelyje vilkosi – smarkiai bildėdami – man iš paskos. Taigi aš vėl ėmiau klykti.

– Viešpatie brangiausias! – suriko senelė.

Bet Danas Nidemas linksmai pasakė mamai:

– Aš sakiau, kad jis atplėš maišą.

Iš pradžių aš pamaniau, kad Danas Nidemas toks pat asilas, kaip ir kiti, ir kad jis nežino apie šešiamečius svarbiausio dalyko – še-

šiamečiui paliepimas neatplėšti maišelio tolygus siūlymui jį atplėšti. Tačiau jis puikiai žinojo, kokie būna šešiamečiai; Dano Nidemo garbei turiu pasakyti, kad jis pats visada buvo šiek tiek šešiametis.

– Kas, dėl Dievo meilės, yra tame maiše? – paklausė senelė, kai aš pagaliau išsipančiojau iš telefono laido ir ropomis nuėjau pas mamą.

– Mano rekvizitas! – atsakė Danas Nidemas.

Tai buvo iš tiesų įspūdingas „rekvizitas“, nes maiše buvo šarvuočio iškamša. Berniukui iš Naujojo Hampšyro šarvuotis atrodė kaip mažas dinozauriukas – nes kas Naujajame Hampšyre buvo girdėjęs apie dviejų pėdų ilgumo žiurkę su kiautu ant nugaros ir ilgėliausiais kaip skruzdėdos nagais? Šarvuočiai minta vabzdžiais, sliekais, vorais ir sraigėmis, bet iš kur aš galėjau tai žinoti.

Danas Nidemas atidavė jį man. Tai buvo pirmoji mano mamos „kavalierių“ dovana, kurią aš išsaugojau. Ilgus metus – kai jau seniai nebebuvo jo aštrianagių letenų ir nukrito uodega, kai išbyrėjo kamšalas, kai subliūško šonai, kai nosis perskilo pusiau ir iškrito stiklinės akys – aš vis dar saugojau kaulines jo šarvo plokšteles.

Žinoma, aš mylėjau šarvuotį, ir Ovenas Minis mylėjo jį taip pat. Būdavo, žaidžiame mudu palėpėje, jodinėdami ant senovinės senelės siuvamosios mašinos arba matuodamiesi mano amžinaatilsį senelio drabužius, ir staiga, nei iš šio, nei iš to, Ovenas sako: „EIME, ATSINEŠIME ŠARVUOTĮ IR PASLĖPSIME SPINTOJE“.

Spinta, kurioje buvo laikomi mano mirusio senelio rūbai, buvo didžiulė ir paslaptinga, su daugybe užkaborių bei viršutinių lentynų ir nesibaigiančiomis eilėmis sukrautų batų. Mes paslėpdavome šarvuotį seno smokingo rankovėje; arba įkišdavome į guminio bato aulą, arba pakišdavome po katiliuku; pakabindavome ant petnešų. Vienas iš mūsų paslėpdavo jį, o kitas turėdavo ieškoti pasišviesdamas spintoje tiktai žibintuvėliu. Nors buvome tai darę daugybę sykių, kaskart suradę šarvuotį spintos tamsoje – staiga apšvietę jo paklaikusį, įniršusį snukutį – išsigąsdavome. Kiekvieną kartą jį radęs ieškantysis imdavo spiegti.

Oveno spiegimas kartais prišaukdavo senelę. Nenorėdama lipti išklerusiais laiptais į viršų ir tampytis su nuleidžiamomis palėpės

durimis, ji iš apačios įspėdavo: „Ne taip garsiai, berniukai!" O kartais dar pridurdavo, kad pasaugotume senovinę siuvamąją mašiną ir senelio drabužius, nes galbūt kada nors ji sumanys juos parduoti. „Tai senovinė siuvimo mašina, supranti?" Ką gi, beveik visi 80-ojo Frant gatvės namo daiktai buvo senoviniai ir beveik nė vienas iš jų – tą Ovenas žinojo kuo puikiausiai – niekada nebus parduotas; bent jau kol senelė bus gyva. Jai patiko senienos – apie tai buvo galima spręsti iš vis didėjančio skaičiaus kėdžių ir sofų svetainėje, ant kurių buvo draudžiama sėstis.

O tai, kas buvo išmesta ir sunešta į palėpę, mudu su Ovenu žinojome, per amžius liks nepaliesta. Tad pabaisos šarvuočio ieškynės tarp tų reliktų... šarvuočio, kuris ir pats atrodė tarsi koks gyvūnų pasaulio reliktas, tarsi grįžimas į tuos laikus, kai žmonės kiekvieną kartą iškeldami koją iš urvo rizikuodavo gyvybe... to kimšto žvėrelio medžioklė tarp mano senelės kultūros artefaktų buvo vienas iš mėgstamiausių Oveno Minio žaidimų.

– AŠ JO NERANDU! – šaukdavo jis iš spintos. – TIKIUOSI, NEĮKIŠAI Į BATĄ, NETYČIA GALIU JĮ UŽMINTI. IR GAL NEUŽKĖLEI Į VIRŠUTINĘ LENTYNĄ, AŠ VISAI NENORIU, KAD JIS BŪTŲ VIRŠ MANĘS – NEMĖGSTU, KAI JIS ŽIŪRI Į MANE IŠ VIRŠAUS. O JEIGU TU JĮ TAIP PASLĖPEI, KAD JIS NUKRIS, KAI TIK PRIE KO NORS PRISILIESIU, TAI TAIP NESĄŽININGA, NES LABAI BAISU. O JEIGU JIS RANKOVĖJE, TAI AŠ JO NEPASIEKSIU – TODĖL TAIP IRGI NEGALIMA.

– Geriau ieškok neplepėjęs, Ovenai, – sakydavau aš.

– Į SKRYBĖLIŲ DĖŽES TAIP PAT NESĄŽININGA, – sakydavo Ovenas, kliuvinėdamas už batų spintos viduje. – IR BUS NESĄŽININGA, JEIGU JIS UŽŠOKS ANT MANĘS, NES TU TAIP SMARKIAI ĮTEMPI PETNEŠAS... A A A A! TAIP NESĄŽININGA!

Iki tol, kol Danas Nidemas neįnešė į mano gyvenimą tokių egzotiškų dalykų kaip šarvuotis arba jis pats, ko nors neįprasto aš galėjau tikėtis tik iš Oveno Minio ir žiemos bei vasaros mokyklos atostogų, kai mudu su motina trumpam leisdavomės į „šiaurę" aplankyti tetos Martos su šeima.

Bet kam iš gyvenančių Naujojo Hampšyro pajūryje kelionė „į šiaurę“ būtų galėjusi reikšti bet kokią kitą vietą, bet teta Marta ir dėdė Alfredas gyveno Vaito kalnuose, kuriuos visi vadino „šiaurės kraštu“, ir kai jie arba mano pusbroliai sakydavo važiuosią „į šiaurę“, jie turėdavo galvoje palyginti trumpą kelionę iki kurio nors miestelio, esančio šiauriau nuo jų – į Bartletą ar Džeksoną, ten, kur buvo galima rimtai paslidinėti. O vasarą Lavleso ežeras, kur vykdavome maudytis, taip pat buvo „į šiaurę“ nuo Istmenų gyvenamos vietos – Sojerio Depo. Tai buvo paskutinė traukinio Bostonas–Meinas stotelė prieš Šiaurės Konvėjų, kur išlipdavo dauguma slidininkų. Per kiekvienas Kalėdų atostogas ir Velykas mama ir aš, drauge su slidėmis, išlipdavome iš traukinio Sojerio Depe; nuo Depo mes galėjome pėsčiomis pasiekti Istmenų namus. Vasarą, kai mes mažiausiai kartą tenai atvažiuodavome, eiti būdavo dar lengviau – be slidžių.

Tos kelionės traukiniu – mažiausiai dvi valandos nuo Greivsendo – buvo duotos man, kad aš geriausiai galėčiau įsivaizduoti, kaip mama važiuodavo traukiniu Bostonas–Meinas į priešingą pusę – į pietus, į Bostoną, kur aš beveik niekada nesu buvęs. Tačiau keleiviai, važiuojantys į šiaurę, mano įsitikinimu, buvo visai kitokie negu tie, kurie važiuodavo į miestą, – slidininkai, turistai, keliautojai kalnų upėmis; tie žmonės neieškojo naujų pažinčių ar prieglobsčio slaptiems pasimatymams. Tų kelionių į šiaurę ritualas išliko man atmintyje visam laikui, nors toks pat skaičius kelionių atgal į Greivsendą visiškai pasimiršo; ir po šiai dienai kelionės atgal – iš bet kur – varo vien stingdančią apatiją arba sunkų miegą.

Bet kiekvieną kartą važiuodami traukiniu į Sojerio Depą, mudu su mama svarstydavome, kur geriau sėstis – ar kairėje pusėje, kur bus matyti Čokorua kalnas, ar dešinėje, kad galėtume pasigrožėti Osipio ežeru. Čokorua pranašaudavo, kiek sniego bus ten, kur mes važiuojame, tačiau aplink ežerą būdavo daugiau žmonių negu ant kalno – taigi kartais mes „balsuodavome“ už Osipį, kaip mudu su mama vadindavome savo pasirinkimą. Dar žaisdavome žaidimą, kuriame reikėjo atspėti, kas kur išlips, ir aš visada persivalgydavau tų mažų sumuštinukų, kurie būdavo patiekiami prie arbatos – tokių su

apipjaustytomis plutelėmis; nuolatinis persivalgymas turėjo pateisinti mano neišvengiamą ėjimą prie tos judančios skylės, pro kurią matėsi lekiantys po manimi bėgiai, susiliejantys į viena, ir sudvisęs oras su švilpesiu pučiantis iš apačios man į nuogą užpakalį.

Mama visada sakydavo: „Mes jau beveik Sojerio Depe, Džoni. Ar tau nebus patogiau, jeigu pakentėsi, kol nueisime pas tetulę Martą?"

Ir taip, ir ne. Aš beveik visada būčiau galėjęs palaukti; tačiau man ne tik buvo svarbu ištuštinti pūslę ir vidurius prieš susitinkant su pusbroliais – aš būtinai norėjau išbandyti drąsą pliku užpakaliu sėdėdamas ant tos pavojingos skylės ir įsivaizduodamas, kaip iš apačios į mane baisiu greičiu lekia anglys ir atsipalaidavusios bėgvinės. Mano pūslė ir viduriai turėjo būti tušti, kadangi manęs laukė žiaurus ir negailestingas priėmimas; vos tik mane išvydę, pusbroliai imdavosi akrobatinių triukų, o gal net tikro smurto, ir man reikėjo iš anksto susiimti, šiek tiek save pagąsdinti, kad būčiau pasiruošęs būsimoms kankynėms, kurias man žadėjo atostogos.

Nesakyčiau, kad mano pusbroliai būtų buvę peštukai; jie buvo geraširdžiai, nesuvaldomi pasiutėliai ir nutrūktgalviai, kurie nuoširdžiai norėjo, kad man būtų *linksma,* – tačiau linksmybė šiaurėje buvo visai ne tai, prie ko aš buvau pripratęs gyvendamas su moterimis Greivsendo 80-ajame Frant gatvės name. Aš neidavau imtynių su senele ir nesiboksuodavau su Lidija, net kai ji turėjo abi kojas. Tiesa, su mama žaisdavau kroketą, bet kroketas nėra kontaktinis sportas. Ir turint galvoje, kad geriausias mano draugas buvo Ovenas Minis, aš per daug nebuvau linkęs į draugiškas kumštynes.

Mano mama mylėjo seserį ir svainį; ji visada jausdavosi tenai laukiama ir mylima – aš, žinoma, irgi taip jausdavausi, – o mama, be abejo, džiaugdavosi galėdama trumpam ištrūkti iš senelės išminties tironijos.

Senelė atvykdavo į Sojero Depą kelioms dienoms per Kalėdas ir kas vasarą surengdavo iškilmingą apsilankymą savaitgaliui, tačiau šiaurė senelei buvo ne prie širdies. Ir nors senelė pakęsdavo destruktyvų mano įsiterpimą į suaugusiųjų gyvenimą 80-ajame Frant gatvės name – ir netgi gana pakenčiamai žiūrėjo į mano žaidimus

su Ovenu, – kituose namuose ji beveik neturėjo kantrybės kęsti *nė vieno* savo anūko keliamą šurmulį. Sujudimą, kurį sukelia Padėkos dieną į Frant gatvę susirenkantys Istmenai, senelė dar kelis mėnesius po jų vizito vadina „stichine nelaime“.

Mano pusbroliai buvo judrūs, kovingi žaliūkai – senelė vadindavo juos „kariais“, – ir būdamas su jais aš gyvendavau visai kitokį gyvenimą. Aš ir žavėjausi, ir baisėjausi jais; negalėdavau sulaukti tos akimirkos, kai juos pamatysiu, o po kelių dienų jau svajodavau kuo greičiau juos palikti – ilgėdavausi savo ramių žaidimų vienumoje ir ilgėdavausi Oveno Minio; aš netgi ilgėdavausi amžino, bet nuoseklaus senelės bambėjimo.

Mano pusbroliai – Nojus, Simonas ir Estera (pagal jų gimimo eilės tvarką) – buvo vyresni už mane: Estera mažiau kaip metais, nors ji visada buvo didesnė, Simonas buvo vyresnis dviem metais, Nojus – trimis. Tai iš tiesų nėra didelis amžiaus skirtumas, bet tuo metu, kai buvau paauglys, jis buvo gana reikšmingas, nes visi mano pusbroliai pranoko mane visais atžvilgiais.

Užaugę šiaurėje jie buvo neprilygstami slidinėtojai. Aš, geriausiu atveju, buvau atsargus slidininkas, plačiai, iš lėto vinguriuodavau ir mėgdžiodavau gracingus, bet atsargius mamos posūkius lygiagrečiomis slidėmis – ji buvo nebloga vidutinio pajėgumo slidininkė, kuri niekada neprarasdavo budrumo; jos supratimu, greitis visai nesudarė sporto esmės, ir su kalnais ji nesigalynėjo. Lėkdami šlaitais žemyn mano pusbroliai lenktyniaudavo tarpusavyje, užkirsdami kelią, versdami vienas kitą iš kojų, niekada neapsiribodami nustatytais maršrutais. Paskui juos aš nuklysdavau į gilius, neišbrendamus miško sniegynus ir, stengdamasis neatsilikti, užmiršdavau ramų, tradicinį slidinėjimo stilių, kurio mane mokė mama, ir lėkdavau apžergdamas medelius, glėbesčiuodamasis su pusnimis ir pamesdamas akinius lediniuose upeliuose.

Mano pusbroliai nuoširdžiai stengėsi išmokyti mane važiuoti lygiagrečiomis slidėmis – ir pašokti su slidėmis į viršų, tačiau mokyklinių atostogų slidininkas niekada neprilygs gimusiam šiaurės krašte. Jų nutrūktgalviškumas buvo tokio laipsnio, kad galiausiai aš jau nebegalėjau slidinėti su mama. Jaučiau kaltę, kad palieku ją

vieną, tačiau mama retai ilgam pasilikdavo viena. Į dienos pabaigą koks nors vyrukas – būsimasis arba jau esantis slidinėjimo instruktorius – važiuodavo greta jos.

Ką aš prisimenu iš slidinėjimo su savo pusbroliais – tai žeminančius ir skaudžius griuvimus ir ilgus šliuožimus žemyn, ir kaip jie ieško mano lazdų, pirštinių ir kepurės, su kuria neišvengiamai išsiskiriu.

– Ar tau nieko neatsitiko? – klausdavo mano vyriausias pusbrolis Nojus. – Atrodė gana žiauriai.

– Atrodė šauniai! – prieštaraudavo Simonas; Simonas mėgdavo griuvimus – jis tam ir slidinėdavo.

– Jeigu ir toliau taip darysi, liksi nevaisingas, – sakydavo pusseserė Estera, kuriai kiekvienas mūsų vaikystės įvykis atrodė arba skatinantis, arba naikintis seksualumą.

Vasaromis važiuodavome į Lavles ežerą plaukioti vandens slidėmis. Tenai Istmenai turėjo stoginę valtims laikyti, kurios antras aukštas buvo įrengtas kaip angliška aludė – dėdė Alfredas dievino visa, kas angliška. Mama su teta Marta čiuoždavo slidėmis, o dėdė pašėlusiu greičiu lėkdavo valtimi laikydamas rankoje alaus butelį. Pats neplaukydamas vandens slidėmis, dėdė buvo įsitikinęs, kad valties vairuotojo pareiga padaryti vandens slidininko kelionę kuo šiurpesnę. Darydamas posūkį jis staiga apsisukdavo aplink – taip, kad virvė visiškai atsipalaiduodavo ir tu galėjai ją prisivyti ir ant jos užplaukti. Kartais išraitydavo mirtiną aštuoniukę; atrodė, kad jis mėgaujasi galėdamas tave nustebinti ir pastatyti tiesiai priešais atplaukiančią valtį arba kitą nustebusį slidinėtoją pilname žmonių ežere. Bet kokį kritimą dėdė Alfredas prisiimdavo kaip nuopelną sau. Kai už valties sukildavo pasakiškas debesis purslų ir čiuožėjas, pametęs slides, čia panerdamas, čia vėl iškišdamas galvą, slysdavo vandens paviršiumi, dėdė Alfredas surikdavo: „Aš laimėjau!“

Iš patirties esu įsitikinęs, kad Lavles ežero vanduo yra gėlas, nes kas vasarą plaukiodamas su pusbroliais vandens slidėmis išgeriu pusę jo vandens. Kartą trenkiausi į vandens paviršių su tokia jėga,

kad mano dešinės akies vokas keistai susirangė ir prapuolė akiduobėje. Pusbrolis Simonas pareiškė, kad aš netekau voko, o pusseserė Estera pridūrė, kad be voko aš apaksiu. Tačiau dėdė Alfredas po kelių nemalonių akimirkų sugebėjo rasti dingusį voką.

Viduje gyvenimas su pusbroliais buvo ne ką ramesnis. Mėtymasis pagalvėmis būdavo toks įnirtingas, kad visai uždusdavau, o paskui Nojus ir Simonas mane surišdavo ir įgrūsdavo į Esteros nešvarių skalbinių dėžę, kur Estera mane visada surasdavo ir prieš atrišdama apkaltindavo tuo, kad aš uosčiau jos apatinius. Aš žinojau, kad Estera ypač laukia manęs atvažiuojant, nes ji jausdavosi menkesnė už savo brolius – ne todėl, kad jie būtų ją užgaulioję ar net erzinę. Turint galvoje, kad jie buvo berniukai, ir vyresni už ją, o ji mergaitė, ir jaunesnė, aš manau, kad jie elgdavosi su ja puikiai, tačiau viskas, kuo mano pusbroliai užsiimdavo, būdavo varžybos, ir savaime aišku, kad Esterai buvo įkyrėję pralošinėti. Natūralu, kad broliai galėjo aplenkti ją visada ir visur – netgi kai eidavome į Istmenų medienos sandėlį ir lentpjūvę, kai buvo ridenami rąstai. Ten žaisdavome žaidimą, kas laimės pjuvenų krūvą – tos krūvos dažnai būdavo dvidešimt trisdešimt pėdų aukščio, o pjuvenos palei žemę sušalusios ar bent jau apsitraukusios kieta pluta. Žaidimo tikslas buvo tapti kalno karaliumi ir nustumti visus priešus žemyn arba užberti pjuvenomis.

Blogiausia užbertajam pjuvenomis – iki pat smakro – buvo tai, kad medienos sandėlio šuo, apsiseilėjęs Istmenų bokseris, kvailas draugiškas padaras, kuriam iš nasrų taip šlykščiai dvokė, kad iškart įsivaizduodavai iš kapų išlipusius lavonus... tas šuo su mirties nasrais būdavo kviečiamas laižyti tau veido. Įspraustas į pjuvenas – toks pat berankis kaip Vatahantoveto totemas – tu negalėjai nuo jo apsiginti.

Bet man patikdavo leisti laiką su pusbroliais; jie suteikdavo tiek žvalumo, kad jų namuose aš beveik nesumerkdavau akių ir visą naktį gulėdavau be miego, laukdamas, kol jie užgrius ant manęs arba įleis į kambarį savo bokserį Šnapsą, kad jis mane negyvai užlaižytų; arba tiesiog gulėdavau spėliodamas, kokiose sekinančiose varžybose man teks dalyvauti rytoj.

Mano mamai mūsų apsilankymai Sojerio Depe buvo atgaiva – grynas oras ir mergaitiški pokalbiai su teta Marta ir greičiausiai poilsis nuo uždaro jos gyvenimo su senele, Lidija ir tarnaitėmis 80-ajame Frant gatvės name. Mama, matyt, mirtinai troško ištrūkti iš namų. Ilgainiui beveik visi mirtinai panūsta ištrūkti iš namų; ir beveik visiems būtina tai padaryti. Tačiau man Sojerio Depas buvo tarsi sporto stovykla; nors pati kūno mankšta nebuvo tai, kas labiausiai mane jaudino leidžiant laiką su pusbroliais. Tos varžybos būdavo jaudinančios dėl įtampos, kurį kėlė bręstantis seksualumas, visada mano siejamas su Estera.

Iki pat šios dienos aš vis dar ginčijuosi su Nojumi ir Simonu, ar Estera buvo „sukurta" savo aplinkos, kurią nuo pradžios iki pabaigos kūrė Nojus su Simonu – toks buvo mano įsitikinimas, – ar ji buvo gimusi su per didele seksualinės agresijos ir priešiškumo šeimai doze – kaip manė Nojus su Simonu. Mes visi sutarėme, kad teta Marta, kaip moteriškumo įsikūnijimas, visai netiko į porą dėdei Albertui, kuris pranoko ją, kaip vyriškumo įsikūnijimas. Medžių kirtimas, miško valymas, rąstų pjovimas – koks *vyriškas* buvo Istmenų miško kirtimų kompanijos verslas!

Namas Sojerio Depe buvo erdvus ir gražus; kadangi teta Marta paveldėjo iš senelės gerą skonį ir atsinešė į šeimą kraitį. Tačiau dėdė Alfredas uždirbdavo daugiau pinigų negu mes, Vilraitai, tiesiog turėjome pasidėję. Dėdė Albertas buvo vyriškumo įsikūnijimas ir tuo, kad buvo turtingas, ir tuo, kad rengėsi kaip medkirtys; tai, kad daugiausia laiko jis praleisdavo prie rašomojo stalo, neturėjo įtakos jo išvaizdai. Ir nors jis tik trumpam užsukdavo į lentpjūvę – o į aplinkinius miškus, kur jie gyveno, jis ryždavosi įžengti ne dažniau kaip du kartus per savaitę, – vis tiek atrodė kaip ką tik iš ten sugrįžęs. Nors jis atrodė žiauriai stiprus, nė karto nemačiau jo atliekant nė menkiausio fizinio darbo. Jis spinduliavo stiprybe ir sveikata, ir nepaisant to, kiek laiko praleisdavo „lauke", tankiuose jo plaukuose visada būdavo pjuvenų, o batuose tarp raištelių prilindę skiedrų ir keletas kvapnių pušies spyglių kyšodavo iš džinsų ties keliais. Galimas daiktas, jis laikydavo tuos spyglius, skiedras ir pjuvenas savo kabineto stalo stalčiuose.

Pagaliau ar tai svarbu? Eidamas imtynių su manim ir pusbroliais, jis visada būdavo draugiškas ir visada atsiduodavo savo šiurkštaus verslo kvapu, tikru miško aromatu. Nežinau, ar tetai Martai tai patikdavo, bet Šnapsas dažnai miegodavo karališko dydžio lovoje mano dėdės ir tetos miegamajame – ir tai buvo dar vienas dėdės Alfredo vyriškumo įrodymas: kai jis nebūdavo prisiglaudęs prie mano žaviosios tetulės Martos, jis drybsodavo lovoje su dideliu šunimi.

Man atrodė, kad dėdė Alfredas buvo fantastiškas – nuostabus tėvas; ir berniukams jis buvo, kaip šiandieniniai idiotai sako, „identifikacinis modelis". Tačiau Esterai jis turbūt buvo sunkus „identifikacinis modelis", nes aš manau, kad tėvo garbinimas ir nuolatiniai kasdieninių varžybų su broliais pralaimėjimai tiesiog sugniuždė ją ir sužadino niekuo nepateisinamą panieką tetai Martai.

Bet aš žinau, ką man į tai atsakytų Nojus; jis sakytų, kad tai nesąmonė, nes jo motina švelnumo ir rūpestingumo pavyzdys – ir iš tiesų ji tokia buvo, su tuo aš nesiginčiju! – ir kad Estera gimusi kariauti su motina, gimusi patikrinti tėvų jausmams priešiškumu jiems *abiem,* ir kad vienintelis būdas, kuriuo ji atsimokėjo broliams už tai, kad jie aplenkdavo ją slidėmis (ant vandens ir ant sniego), ir už tai, kad nustumdavo ją nuo pjuvenų krūvos ir kad įkišdavo pusbrolį į jos nešvarių drabužių dėžę, buvo bauginti visas jų merginas ir sukti galvą visiems jų pažįstamiems vaikinams.

Beviltiška ginčytis dėl to, ką mes atsinešame gimdami, o ką gauname iš aplinkos. Beviltiška ir nuobodu, nes tai tik sumenkina mūsų gimimo ir augimo paslaptis.

Aš asmeniškai žvelgiu į Esterą atlaidžiau negu jos pačios šeima. Ji jau nuo pat pradžių neturėjo pasirinkimo, ir tai, kas ji bus, buvo nuspręsta tada, kai Nojus ir Simonas privertė mane ją pabučiuoti, – todėl, kad jie aiškiai davė suprasti, jog bučiavimas Esterai yra bausmė, nesėkmė žaidime; bučiuoti Esterą reiškė pralaimėjimą.

Aš gerai neprisimenu, kokio mes buvome amžiaus, kai pirmą kartą buvome verčiami bučiuotis, Estera ir aš, bet kažkada jau po to, kai mano mama buvo sutikusi Daną Nidemą, – nes Danas leido atostogas drauge su mumis pas Istmenus Sojerio Depe, – ir

kažkada prieš tai, kai mama su Danu Nidemu susituokė, nes mudu su mama vis dar gyvenome Frant gatvėje. Kad ir kada tai buvo, mes dar buvome paaugliai – dar lytiškai nesubrendę, jeigu tokius dalykus galima taip drąsiai tvirtinti; dėl Esteros galbūt jokiame amžiuje nesiimčiau to tvirtinti, bet už save aš garantuoju.

Šiaip ar taip, šiaurėje prasidėjo atodrėkis, kiek palijo, o paskui pūga, sustingdžiusi ižą giliose vėžėse. Sniegas virto grublėtu ledu, ir Nojui su Simonu buvo tik dar įdomiau slidinėti, bet man nevertėjo nė pradėti. Taigi Nojus su Simonu, nepaisydami oro, išvyko slidinėti, o aš pasilikau nepaprastai patogiuose Istmenų namuose; neprisimenu, kodėl, bet Estera irgi buvo likusi namie. Gal jai buvo bloga nuotaika, o gal tiesiog tingėjo keltis. Šiaip ar taip, mes likome dviese, ir vakarop, kai Nojus su Simonu sugrįžo, mudu abu jos kambaryje žaidėme „Monopolį“. Aš nemėgau „Monopolio“, bet net ir tas kapitalistinis žaidimas man buvo atgaiva po kur kas energingesnių užsiėmimų, į kuriuos mane įtraukdavo pusbroliai, ir Estera buvo neįprastai rami, o gal aš tiesiog retai matydavau ją be Nojaus ir Simono, su kuriais buvo neįmanoma išlikti ramiam.

Tuo metu, kai mes drybsojome ant storo minkšto čiužinio Esteros kambaryje, atsirėmę į jos senus pliušinius žaislus kaip į pagalves, berniukai – sušalusiomis kaip ledas rankomis ir veidais nuo slidinėjimo – įsiveržė į kambarį. Jie užlipo tiesiai ant „Monopolio“ ir akimirksniu taip viską sujaukė, kad jau nebebuvo vilties atsekti, kur buvo mūsų namai, viešbučiai ir žetonai.

– Cha! – suklykė Nojus. – Žiūrėk, kokie nepadorūs dalykėliai čia vyksta!

– Jokių nepadorių dalykėlių čia nevyksta! – piktai atkirto Estera.

– Cha! – suklykė Simonas. – Jūs tik pasižiūrėkite į Viliokę Esterą!

– Išeikit iš mano kambario! – suriko Estera.

– Kas paskutinis apibėgs namą, pabučiuos Viliokę Esterą! – sušuko Nojus ir jie abu su Simonu davė į kojas. „Namo apibėgimas“ buvo lenktynės, per kurias reikėjo apibėgti visus miegamuosius – Nojaus, Simono, svečių kambarį, kuriame aš gyvenau, paskui žemyn užpakaliniais laiptais, per laiptų aikštelę palei tarnaitės Mei kambarį, kuri visada mus aprėkdavo, ir į virtuvę pro duris, pro

kurias vaikščiodavo Mei (ji buvo kartu ir virėja). Toliau lenktyniaudami lėkdavome per virtuvę ir valgomąjį, per svetainę, saulėtąjį kambarį ir dėdės Alfredo kabinetą – jeigu jo tuo metu tenai nebūdavo, – tada aukštyn priekiniais laiptais, pro svečių kambarius į fasado pusę, kurie buvo į dešinę nuo pagrindinio koridoriaus, ir pro mano tetos ir dėdės miegamąjį – jeigu jų tuo metu tenai nebūdavo, – į galinį koridorių, kur pirmas kambarys dešinėje buvo Esteros vonia. Sekantis kambarys buvo mūsų finišo linija: pačios Esteros kambarys.

Žinoma, Mei išlindo iš savo kambario apibarti Nojaus ir Simono, kam laksto laiptais, tačiau laiptų aikštelėje jau buvau tik aš vienas, turėjau sulėtinti žingsnį ir pasakyti jai: „Atsiprašau". Bėgdami iš virtuvės į valgomąjį jie uždarė dvivėres duris, ir tik aš vienas gavau prie jų sugaišti, kol atidariau. Dėdės Alfredo nebuvo kabinete, bet ten sėdėjo ir kažką skaitė Danas Nidemas, ir tik aš vienas gavau stabtelėti ir pasisveikinti su juo. Fasadinių laiptų viršuje kelią pastojo Šnapsas; jis, be abejo, miegojo, kai Nojus su Simonu pralėkė pro jį, bet dabar jau buvo beveik išsibudinęs ir pasiruošęs žaisti. Kai bandžiau jį apibėgti, jam pavyko sugriebti mane už kojinės kulno, tad pagrindiniame koridoriuje vos stūmiausi į priekį vilkdamas jį iš paskos, kol nesustojau ir neatidaviau jam kojinės.

Taigi namą apibėgau paskutinis – aš visada paskutinis apibėgdavau namą, – todėl dabar turėjau sumokėti pralošusiojo kainą – pabučiuoti Esterą. Tam, kad būtų įmanoma įgyvendinti šį priverstinį aktą, Simonui su Nojumi reikėjo neleisti Esterai užsirakinti savo vonioje – o tą ji kaip tik mėgino padaryti, – paskui jiems reikėjo pririšti ją prie lovos, ir po įnirtingos kovos, kurioje be galvos liko vienas gležniausių jos žaislų, nes beprasmiškai jį sugadino daužydama su juo savo brolius, viskas buvo baigta. Dabar ji gulėjo ant nugaros pririšta prie lovos ir baudėsi įkasti kiekvienam, kas išdrįs ją bučiuoti, – vien pagalvojus apie tai, mane ėmė toks siaubas, kad Nojus su Simonu turėjo alpinistų virve pririšti mane prie jos. Mes gulėjome nepatogiai surišti veidas prie veido ir – kad pažeminimas būtų dar didesnis – krūtinė prie krūtinės, o šlaunis

prie šlaunies, ir mums buvo pasakyta, kad būsime taip surišti tol, kol to nepadarysime.

– Bučiuok ją! – rėkė man Nojus.

– Leisk jam tave pabučiuoti, Estera! – antrino Simonas.

Kai dabar pagalvoju, tas pasiūlymas Esterai buvo dar mažiau viliojantis negu man, o aš tik galvojau, kad urzgianti Esteros burna tokia pat patraukli kaip Šnapso nasrai; ir vis dėlto mes abu suvokėme, kad būdami surišti tokia nesmagia vedybine poza nežinia kuriam laikui, Simonui su Nojumi stebint mūsų kvėpavimą ir mažiausią krustelėjimą, patirsime didesnių kančių negu nusileidę ir kartą pasibučiavę. Kokie mes buvome kvailiai manydami, kad Simonui su Nojumi pakaks vieno bučinio! Mes pamėginome atsipirkti trumpu bučinuku, bet Nojus pasakė: „Ne, čia buvo ne į lūpas!“ Pamėginome dar kartą pakštelti sučiaupę lūpas, bet dabar nebeįtikome Simonui: „Išsižiokite!“ – liepė jis. Mes išsižiojome. Tik vargais negalais prisitaikę nosimis galėjome nervingai apsikeisti seilėmis – susiliesti slidžiais liežuviais ir keistai susidaužti dantimis. Mes buvome susijungę taip ilgai, kad teko įkvėpti oro, ir aš nustebau, koks saldus mano pusseserės burnos kvapas; ir po šiai dienai tikiuosi, kad ir mano buvo neblogas.

Taip pat staiga, kaip buvo paskelbę, mano pusbroliai pareiškė, kad žaidimas baigtas. Visus kitus daugybę kartų žaidžiamas žaidimas „Kas paskutinis apibėgs namą, tas pabučiuos Esterą“ jau nebebuvo toks smagus; galbūt vėliau jie suvokė, kad aš pradėjau tyčia atsilikti. Ir ką jie manė tuomet, kai atrišo mus ir Estera man pasakė: „Jaučiau tavo kietą“?

– Nejautei! – gyniausi aš.

– Jaučiau, – nenusileido ji.

Ir iš tiesų – tai nebuvo, žinoma, kažin kas; matyt, ne baisiai jau kietas, bet šioks toks vis dėlto buvo.

Ar Nojus su Simonu kada nors pagalvojo, koks tai pavojingas žaidimas? Iš to, kaip jie slidinėja – per vandenį ir per sniegą, – o vėliau, kaip važinėja mašinomis, susidariau vaizdą, kad jiems niekas neatrodo pavojinga. Bet tai, ką jie darė su manim ir ką darėm mudu su Estera buvo pavojinga. Ir jie tai pradėjo: Nojus ir Simonas pradėjo.

Mane išgelbėjo Ovenas Minis. Kaip vėliau pamatysite, Ovenas visada mane išgelbėdavo; tačiau jis pradėjo visą gyvenimą trukusį gelbėjimą – manęs gelbėjimą nuo Esteros.

Oveną nepaprastai erzino tai, kad aš leidžiu laiką su pusbroliais. Jis pradėdavo niurzgėti jau kelias dienas prieš man išvažiuojant į Sojerio Depą, o kai sugrįždavau, dar kelias dienas vaikščiodavo sugižęs ir abejingas. Nors aš pabrėžtinai pasakodavau, kokia nelengva fiziškai ir psichologiškai yra viešnagė pas pusbrolius, Ovenas vis tiek irzdavo; manau, kad jis pavyduliavo.

– ŽINAI, AŠ GALVOJU, – pasakė jis man. – KAI TU PRAŠAI, KAD PAS TAVE NAKVOČIAU, AŠ VISADA SUTINKU – IR MES PUIKIAI PRALEIDŽIAME LAIKĄ, AR NE?

– Žinoma, Ovenai, – atsakiau.

– TAI VA, JEIGU TU PAKVIESTUM MANE VAŽIUOTI KARTU SU TAVIM IR TAVO MAMA Į SOJERIO DEPĄ, AŠ TURBŪT VAŽIUOČIAU, – pasakė jis. – AR TU MANAI, KAD AŠ TAVO PUSBROLIAMS NEPATIKČIAU?

– Aišku, patiktum, – pasakiau, – bet nežinau, ar tau jie patiktų.

Nesumojau, kaip jam pasakyti, kad, mano manymu, jam būtų klaiku pas mano pusbrolius, kad jeigu jau mes sekmadieninėje mokykloje mėtome jį vienas kitam, tai net baisu pagalvoti, kokių jie gali prasimanyti žaidimų su Ovenu Miniu. „Tu nemoki slidinėti, – pasakiau jam. – Ir su vandens slidėmis taip pat, – pridūriau. – Be to, tau nepatiktų „rąstų ridenimas“ arba pjuvenų krūvos.“ – Aš galėjau pridurti: „Arba Esteros bučiavimas“, – bet neįsivaizdavau Oveno tai darančio. „O Dieve, – pagalvojau,– mano pusbroliai jį užmuštų.“

– TAI GAL TADA TAVO MAMA GALĖTŲ MANE IŠMOKYTI SLIDINĖTI. BE TO, JUK TURBŪT NEBŪTINA RIDENTIS NUO KALNO, JEIGU NENORI? – paklausė jis.

– Žinai, su mano pusbroliais viskas pasidaro taip greitai, – pasakiau jam, – kad ne visada spėji pasakyti: „Taip“ arba „Ne“.

– NA, JEIGU TU PAPRAŠYTUM, KAD JIE ŠVELNIAU ELGTŲSI SU MANIMI, – KOL AŠ PRIPRASIU, – pasiūlė jis, – TAI JIE JUK TAVĘS PAKLAUSYTŲ, AR NE?

Aš negalėjau to įsivaizduoti – Ovenas drauge su mano pusbroliais! Man atrodė, kad pamatę jį jie išsikraustytų iš proto, o kai jis

prašnektų – kai jie pirmąkart išgirstų tą jo balselį, – tai bemat prigalvotų visokių būdų, kad Ovenas jiems lakstytų kulkos greičiu. Mėtytų jį kaip badmintono plunksniuką, pririštų prie vienos slidės, paleistų nuo kalno viršūnės ir nuvarytų iki pat apačios. Įsodintų į salotų dubenį ir pašėlusiu greičiu trauktų per Lavles ežerą. Jie užkastų jį į pjuvenas ir neberastų; niekada jo neberastų. Šnapsas jį suėstų.

– Jie beveik nevaldomi – mano pusbroliai, – pasakiau. – Štai kur bėda.

– IŠ TAVO PASAKOJIMŲ ATRODO, KAD JIE LAUKINIAI ŽVĖRYS, – tarė Ovenas.

– Beveik taip ir yra, – pasakiau aš.

– BET TAU SU JAIS LINKSMA, – nesutiko Ovenas. – ARGI IR MAN NEBŪTŲ LINKSMA?

– Man linksma ir kartu nelinksma, – pasakiau jam. – Aš tiesiog manau, kad mano pusbrolių linksmybių tau gali būti per daug.

– TU MANAI, KAD AŠ JIEMS PER DAUG IŠTIŽĘS, – pasakė jis.

– Aš nemanau, kad tu ištižęs, Ovenai, – tariau.

– BET MANAI, KAD TAVO PUSBROLIAI TAIP PAMANYS, – pasakė jis.

– Nežinau, – atsakiau aš.

– GAL AŠ GALĖČIAU SUSITIKTI SU JAIS ČIA, KAI JIE ATVAŽIUOS PER PADĖKOS DIENĄ? – pasiūlė jis. – KEISTA, KAD TU NIEKADA MANĘS NEPASIKVIETI, KAI JIE BŪNA ČIA.

– Senelei atrodo, kad ir taip namuose per daug vaikų, kai jie atvažiuoja, – paaiškinau, bet Ovenas taip įkyriai zyzė, kad aš pasikviečiau jį pernakvoti pas mane, ką jis visada labai mėgo. Jis atliko visą skambinimo tėvui ritualą paklausti, ar jis neprieštarauja, bet ponas Minis niekada neprieštaraudavo; Ovenas taip dažnai likdavo nakvoti 80-ajame Frant gatvės name, kad turėjo mano vonioje net savo dantų šepetuką ir pižamą mano spintoje.

O po to, kai Danas Nidemas atidavė man šarvuotį, Ovenas prisirišo prie to gyvūnėlio – taip pat ir prie Dano – taip, kaip ir aš. Kai Ovenas miegodavo mano kambaryje kitoje, tokioje pat kaip

mano lovoje, atskirtoje nuo manosios naktinės spintelės, ant naktinio stalelio tarp lovų mes pasidėdavome šarvuotį; atsukęs mums abiem profilį padarėlis žvelgė į mūsų lovų kojūgalius. Naktinė lemputė, pritaisyta prie vienos spintelės kojos, iš apačios apšviesdavo šarvuočio pasmakrę ir jo siauro snukučio šnerves. Mudu su Ovenu kalbėdavomės, kol pradėdavome snausti; tačiau rytą visada pastebėdavau, kad šarvuotis pajudėjęs iš vietos – jo snukutis pasisukęs labiau į Oveną ir aš matau nebe tokį aiškų jo profilį. O kartą atsibudęs radau Oveną jau pakirdusį; jis žiūrėjo į šarvuotį ir šypsojosi. Kai pirmą kartą po to, kai šarvuotis įžengė į mano gyvenimą, mes susiruošėme važiuoti į Sojerio Depą, aš nė kiek nenustebau, kad Ovenas suskubo pareikšti savo susirūpinimą dėl jo gerovės.

– JEIGU TAVO PUSBROLIAI TOKIE, KAIP PASAKOJAI, – tarė Ovenas, – TAI AŠ NEMANAU, KAD TAU VERTA VEŽTIS JĮ Į SOJERIO DEPĄ. – Aš nė nemaniau imti šarvuočio su savim, tačiau Ovenas aiškiai davė suprasti, kad tokia kelionė jam galėtų baigtis tragiškai. – TU GALI PALIKTI JĮ TRAUKINYJE, – pasakė jis. – ARBA TAS JŲ ŠUVA GALI JĮ SUDRASKYTI. KOKS JO VARDAS?

– Šnapsas, – atsakiau.

– TAIP, ŠNAPSAS – MAN JIS ATRODO PAVOJINGAS, – tarė Ovenas. – IR JEIGU TAVO PUSBROLIAI TOKIE PADŪKĖLIAI, KAIP TU SAKAI, NEGALI ŽINOTI, KOKĮ ŽAIDIMĄ JIE GALI SUGALVOTI – JIE GALI SUPLĖŠYTI JĮ Į SKUTELIUS. ARBA PAMESTI SNIEGE.

– Taip, tavo teisybė, – sutikau.

– JEIGU JIE UŽSIMANYS PASIIMTI ŠARVUOTĮ PLAUKDAMI VANDENS SLIDĖMIS, BENE TU JUOS SULAIKYSI? – paklausė jis.

– Turbūt kad ne, – pritariau.

– IR AŠ TAIP MANAU, – pasakė jis. – VERČIAU TU NEIMK ŠARVUOČIO SU SAVIM.

– Gerai, – sutikau.

– VERČIAU LEISK MAN PASIIMTI JĮ NAMO. AŠ PRIŽIŪRĖSIU JĮ, KOL SUGRĮŠI. JEIGU JIS LIKS ČIA VIENAS,

KURI NORS IŠ TARNAIČIŲ GALI PADARYTI KOKIĄ KVAILYSTĘ – ARBA GALI KILTI GAISRAS, – pasakė jis.

– Niekada apie tai nepagalvojau, – tariau.

– KLAUSYK, SU MANIM JAM BUS LABAI SAUGU, – tarė Ovenas. Žinoma, aš sutikau. – IR AŠ NETGI GALVOJU, – pridūrė jis, – KAD PER KITĄ PADĖKOS DIENĄ, KAI TAVO PUSBROLIAI BUS ČIA, MAN IRGI BUS GERIAU PALAIKYTI JĮ NAMUOSE. BIJAU, KAD JIE GALI JĮ SUGADINTI. JO TOKIA ŠVELNI NOSYTĖ... IR UODEGĄ GALI NUTRAUKTI. IR NEMANAU, KAD REIKĖTŲ PUSBROLIAMS RODYTI TĄ ŽAIDIMĄ, KURĮ MES ŽAIDŽIAME SU ŠARVUOČIU TAVO SENELIO SPINTOJE TARP DRABUŽIŲ, – pasakė jis. – JIE GALI JĮ SUTRYPTI TAMSOJE. – „Arba išmesti pro langą“, – pagalvojau aš.

– Tebūnie, – pasakiau.

– GERAI, – tarė Ovenas. – TADA SUTARTA. AŠ PRIŽIŪRĖSIU ŠARVUOTĮ, KAI TU IŠVAŽIUOSI. IR KAI PUSBROLIAI BUS ČIA, TAIP PAT – PER KITĄ PADĖKOS DIENĄ, KAI TU PAKVIESI MANE SUSIPAŽINTI SU SAVO PUSBROLIAIS. TINKA?

– Tinka, Ovenai, – pasakiau aš.

– PUIKU, – pasakė jis; jautėsi labai patenkintas, gal tik kiek susijaudinęs. Tą pirmą kartą, kai susiruošė neštis šarvuotį namo, jis atsigabeno dėžę, iš vidaus išmuštą vata, – tokį gudriai sugalvotą ir tvirtai sukaltą dėklą, kad šarvuotis jame būtų galėjęs saugiai vykti į jūrų kelionę. Dėžė, kaip paaiškino Ovenas, buvo naudojama granito kaltams vežti – antkapių kalimo įrankiams, – todėl buvo tokia tvirta. Ponas Minis, norėdamas paramstyti šlubuojantį kirtyklos verslą, ėmėsi antkapinių paminklų prekybos. Ovenas sakė, kad tėvas gailėjo atiduoti gražiausius granito gabalus kitoms granito kompanijoms, kurios gamino antkapius ir, pasak pono Minio, lupdavo už juos nežmonišką kainą. Miestelio centre jis atidarė šiurpią krautuvėlę – ji buvo pavadinta „Minio paminklai“ – ir tie paminklų pavyzdžiai vitrinoje atrodė ne kaip pavyzdžiai, o kaip tikrų tikriausi antkapiai, aplink kuriuos žmogus pasistatė krautuvę.

– Tai tiesiog siaubinga, – pasakė senelė. – Kapinės krautuvėje, – pridūrė ji pasipiktinusi, tačiau ponas Minis dar buvo naujokas antkapių versle; gal jam reikėjo šiek tiek daugiau laiko, kad krautuvė įgautų tinkamą išvaizdą.

Taigi Ovenas įdėjo šarvuotį į dėžę, skirtą kaltams, kuriuos jis vadino PLEIŠTELIAIS IR SPAUSTELIAIS, ir iškilmingai pažadėjo, kad mažajam gyvūnėliui nieko bloga neatsitiks. Matyt, jis išgąsdino ponią Mini – Ovenas nebuvo įspėjęs tėvų apie šarvuočio viešnagę. Tačiau Ovenas tvirtino, kad tas šokas mamai išėjęs į naudą – daugiau nevaikščios į jo kambarį nesibeldusi. Oveno kambarys (nors buvau jame buvęs vos keletą kartų) buvo toks tvarkingas ir neliečiamas kaip muziejus. Matyt, todėl ilgus metus man nekilo abejonių, kad tas beisbolo kamuoliukas, kuris užmušė mano motiną, buvo laikomas kaip suvenyras tame keistame Oveno kambaryje.

Niekada nepamiršiu tų atostogų per Padėkos dieną, kai aš supažindinau Oveną Minį su savo nutrūktgalviais pusbroliais. Tos dienos, kai jie turėjo atvažiuoti į Greivsendą, išvakarėse Ovenas atėjo į Frant gatvę pasiimti šarvuočio.

– Jie atvažiuos tik rytoj vėlai vakare, – pasakiau jam.

– O KAS JEIGU ANKSČIAU? – paklausė jis. – TADA VISKO GALI ATSITIKTI. GERIAU NERIZIKUOTI.

Ovenas norėjo ateiti susipažinti su pusbroliais tuojau po šventinių pietų, bet aš maniau, kad geriau kitą dieną; paaiškinau, kad po Padėkos dienos pietų visi būna taip apsunkę nuo maisto, kad nieko linksmo nevyksta.

– BET AŠ MANIAU, KAD JIE BUS RAMESNI KĄ TIK PAVALGĘ, – tarė Ovenas. Turiu pripažinti, mane džiugino jo jaudinimasis. Aš bijojau, kad tuo metu, kai Ovenas pamatys mano pusbrolius, jie nebūtų nelauktai aptingę ir jis nepagalvotų, jog aš visą laiką kūriau pasakas apie tai, kokie jie pašėlę, – vadinasi, tai joks pasiteisinimas, kodėl niekada nekviečiau jo kartu važiuoti į Sojerio Depą. Aš norėjau, kad pusbroliams Ovenas patiktų, nes man jis patiko – jis buvo mano geriausias draugas, – nors, kita vertus, nenorėjau, kad būtų taip smagu, jog kitą kartą važiuodamas

į Sojerio Depą būčiau priverstas kviesti Oveną. Buvau tikras, jog tai būtų tikra pragaištis. Aš taip pat būgštavau, kad pusbroliai nesišaipytų iš Oveno; ir prisipažinsiu – jaudinausi, kad Ovenas manęs nevaržytų, – man ir šiandien gėda dėl to.

Taigi mes abu su Ovenu jaudinomės. Padėkos dienos vakare pašnibždomis kalbėjomės telefonu.

– AR JIE LABAI SIAUTĖJA? – paklausė jis manęs.

– Nelabai, – atsakiau.

– KADA JIE KELIASI? KADA MAN GERIAUSIA RYTOJ ATEITI? – teiravosi jis.

– Berniukai keliasi anksti, – atsakiau, – bet Estera pamiega ilgiau – ar bent ilgiau neišeina iš kambario.

– AR NOJUS VYRIAUSIAS? – pasidomėjo Ovenas, nors jau šimtus kartų buvo pasitikslinęs jų amžių.

– Taip, – atsakiau.

– O SIMONAS ANTRAS PAGAL AMŽIŲ, NORS TOKS PAT DIDELIS KAIP NOJUS – IR NETGI ŠIEK TIEK LABIAU PASIUTĘS? – paklausė Ovenas.

– Taip, žinoma, – atsakiau.

– O ESTERA JAUNIAUSIA, NORS UŽ TAVE DIDESNĖ, – pasakė jis. – IR JI GRAŽI, BET NE TAIP KAD OJOJOJ, AR NE?

– Tikrai taip, – pasakiau.

Esterai tiesiog nepasisekė paveldėti Istmenų grožio. Nojus su Simonu perėmė iš dėdės Alfredo itin vyriškus bruožus – plačius pečius, stambius kaulus, stambų smakrą, o iš tetos Martos – šviesius plaukus ir aristokratiškumą. Tačiau platūs pečiai, stambūs kaulai ir stambus smakras – visa tai nepuošė Esteros, kuri nepaveldėjo iš tetos nei šviesių plaukų, nei aristokratiškumo. Estera buvo juodbruvė ir plaukuota kaip dėdė Alfredas – įskaitant net gauruotus antakius, kurie, tiesą sakant, sudarė vieną ištisinę liniją, nenutrūkstančią ties nosimi, – ir ji dar turėjo dideles dėdės Alfredo rankas. Esteros rankos atrodė kaip letenos.

Ir vis dėlto Estera nestokojo patrauklumo, nes tvirtai sudėtos merginos tais laikais irgi buvo laikomos seksualiomis. Jos kūnas buvo stambus ir atletiškas ir, kaip paauglė, ji būtų turėjusi kovoti

su viršsvoriu; tačiau ji turėjo švarią odą, vešlias kūno formas, plėšrią burną, tviskančius sveikus dantis ir pašaipias akis, kuriose bauginamai spindėjo protas. Jos plaukai buvo stori ir nepaklusnūs.

– Aš turiu vieną tokį draugą, – pasakiau Esterai tą vakarą. Nusprendžiau pradėti nuo jos, pamėginti palenkti ją į savo pusę, o tada pasakyti Nojui ir Simonui apie Oveną; tačiau nors aš kalbėjau su Estera tyliai, manydamas, kad Nojus su Simonu užsiėmę prapuolusios radijo stoties ieškojimu, berniukai išgirdo mane ir iškart sukluso.

– Kokį draugą? – paklausė Nojus.

– Na, jis mano geriausias draugas, – atsargiai pradėjau, – ir jis nori su jumis susipažinti.

– Puiku, nuostabu – tai kurgi jis ir kuo vardu? – nekantravo Simonas.

– Ovenas Minis, – pasakiau kaip įmanoma paprasčiau.

– Kas? – paklausė Nojus; visi trys ėmė juoktis.

– Koks mulkiškas vardas! – pareiškė Simonas.

– Kas jam yra? – paklausė Estera.

– Nieko jam nėra, – atsakiau gal kiek per karštai. – Jis labai mažo ūgio.

– Mažo ūgio, – pakartojo Nojus britišku akcentu.

– Mažo protelio mulkis? – paklausė Simonas mėgdžiodamas brolį.

– Jis ne mulkis, – pasakiau. – Tiesiog mažas. Ir jo balsas juokingas, – išpyškinau.

– Juokingas balsas! – pasakė Nojus juokingu balsu.

– Juokingas balsas? – pakartojo Simonas kitokiu juokingu balsu.

– Taigi jis mažo ūgio vyrukas su juokingu balsu, – tarė Estera. – Tai kas? Kas jam negerai?

– Nieko! – pakartojau aš.

– Kodėl jam kas nors turėtų būti negerai, Estera? – paklausė jos Nojus.

– Matyt, Estera ketina jį suvilioti, – paaiškino Simonas.

– Užsičiaupk, Simonai. – tarė Estera.

– Patys užsičiaupkite, – atšovė Nojus. – Aš noriu žinoti, kodėl Esterai amžinai atrodo, kad visiems kažkas negerai.

– Tavo visiems draugams kažkas negerai, Nojau, – atsakė Estera. – Ir visiems Simono draugams taip pat, – pridūrė. – Garantuoju, kad ir Džonio draugui kažkas negerai.

– Tikiuosi, kad tavo draugėms viskas gerai, – pasakė Nojus.

– Estera neturi jokių draugių! – pareiškė Simonas.

– Užsičiaupk! – pasakė Estera.

– Ne, Ovenui nieko nėra, išskyrus tai, kad jis mažas ir jo balsas truputį kitoks.

– Su juo turėtų būti smagu, – patenkintas tarė Nojus.

– Klausyk, – pasakė Simonas, plekšnodamas man per nugarą. – Jeigu jis tavo draugas, nesijaudink, mes jam nieko blogo nedarysime.

– Klausyk, – pasakė Nojus, taip pat plekšnodamas man per nugarą. – Nesijaudink. Bus linksma.

Estera patraukė pečiais. „Pažiūrėsim“, – pasakė. Aš nebuvau bučiavęs jos nuo Velykų. Per vasaros atostogas mes visą dieną būdavome lauke ir niekas nepasiūlė žaisti „Kas paskutinis apibėgs namą, tas pabučiuos Esterą“. Abejojau, kad žaistume tą žaidimą ir per Padėkos dieną, nes senelė neleisdavo lakstyti po namus Frant gatvėje. Gal tuomet teks palaukti iki Kalėdų, pagalvojau.

– Gal tavo draugas norės pabučiuoti Esterą? – pasakė Simonas.

– Aš pati nuspręsiu, kas mane bučiuos, – pasakė Estera.

– Oho! – šūktelėjo Nojus.

– Manau, kad Ovenui tarp jūsų bus šiek tiek nedrąsu, – pasakiau.

– Atseit, jis nenorės manęs bučiuoti? – paklausė Estera.

– Aš tik sakau, kad galbūt jis šiek tiek drovėsis – jūsų visų.

– Tau juk patinka mane bučiuoti, – tarė Estera.

– Nepatinka, – pamelavau.

– Patinka, – užginčijo ji.

– Oho! – šūktelėjo Nojus.

– Viliokės Esteros nieks nesustabdys! – pareiškė Simonas.

– Užsikimšk, – pasakė Estera.

Taigi scena Ovenui Miniui buvo paruošta.

Tą dieną po Padėkos dienos mes su pusbroliais taip triukšmavome palėpėje, kad negirdėjome, kaip Ovenas atsėlino laiptais į viršų ir atidarė liuką. Aš įsivaizduoju, ką Ovenas galvojo; matyt, tikėjosi, kad jam nereikės pirmam prisistatyti ir išsyk parodyti pusbroliams savo balsą. Kita vertus, pamatę, koks jis mažas ir keistas, jie gali patirti ne mažesnį šoką. Ovenas turbūt svarstė šiuos du prisistatymo būdus: ar pirma prabilti ir kaip visada išgąsdinti, ar laukti, kol kas nors iš jų jį pastebės, o tada jie gali dar labiau išsigąsti. Vėliau Ovenas man sakė, kad tiesiog stovėjo prie liuko, kurį tyčia garsiai užtrenkė, kad mes atkreiptume dėmesį. Bet mes nieko nepastebėjome.

Simonas taip įnirtingai mynė siuvamosios mašinos pedalą, kad adata ir šeiva tik mirgėjo akyse, o Nojus sugebėjo prikišti Esteros ranką taip arti aukštyn žemyn nardančios adatos su siūlu, kad jos palaidinės rankovė buvo prisiūta prie Esteros pakišto medžiagos mėginio ir dabar ji turėjo nusivilkti palaidinę, norėdama išsivaduoti iš siuvamosios mašinos, kurią Simonas, kaip pamišęs, nesiliovė mynęs. Ovenui stebint mus, Nojus talžė Simoną per ausį, kad liautųsi mynęs pedalus, o Estera, su vienais apatiniais marškinėliais, visa įkaitusi ir įsitempusi, verkšleno dėl savo vienintelės baltos palaidinės, mėgindama ištraukti bet kaip pridygsniuotus raudonus siūlus. O aš kalbėjau, kad jeigu nesiliausime kėlę tokį triukšmą, tai senelė išrėš mums žiaurų pamokslą – apie jos senovinės siuvamosios mašinos perpardavimo tikimybę.

Visą tą laiką Ovenas stovėjo prie liuko ir žiūrėjo į mus – čia sukaupdamas drąsą prisistatyti, čia kone leisdamasis į kojas, kol nė vienas iš mūsų jo nepastebėjo. Tą valandėlę mano pusbroliai turbūt atrodė dar baisiau, negu jis įsivaizdavo piešdamas juos pačiomis juodžiausiomis spalvomis. Tai buvo pritrenkiantis dalykas, kaip Simonas mėgo būti mušamas; nesutikau kito berniuko, kuris gintųsi vyresniojo brolio mušamas, bet dievintų mušimą. Taip, kaip jis mėgo ristis nuo kalno, būti nusviedžiamas nuo pjuvenų krūvos ir važiuoti slidėmis tokiu greičiu, kad atsitrenkdavo į medžius, Simonas mėgaudavosi Nojaus smūgių kruša. Tam, kad Simonas imtų melsti pasigailėjimo, beveik visada turėjo pasipilti kraujas – ir

jeigu kraujas pasirodydavo, tai kažkodėl reikšdavo Simono pergalę; Nojus tuomet būdavo gėdingai pralošęs. Dabar atrodė, kad Simonas prisiekęs minti siuvamosios mašinos pedalus tol, kol ji subyrės, – abiem rankom įsikibęs į stalelį, prisimerkęs nuo smūgių, lankstė kojas kaip pašėlęs, lyg važiuodamas dviračiu nuo stataus kalno įjungęs žemiausią pavarą. Nojaus smūgių žiaurumas būtų suklaidinęs bet kurį Oveno vietoje atsidūrusį žmogų, turint galvoje taikią mano pusbrolio prigimtį ir kilnų charakterį; Nojus suprato, kad mušimas buvo mankšta, reikalaujanti kantrybės, apdairumo ir strategijos, – nieko gero nebus, jeigu iš skubėjimo paleisi kraują iš nosies; verčiau mušti ten, kur skauda, bet kraujas ne taip greitai pasirodo; verčiau jį nukamuoti.

Tačiau įtariu, kad didžiausią įspūdį Ovenui Miniui padarė Estera. Žiūrint į ją su marškinėliais, nekilo abejonių, kad vieną dieną ji turės įspūdingą krūtinę; ankstyvas jos žydėjimas buvo toks pat akivaizdus, kaip jos vyriški raumenys. Ir tai, kaip ji dantimis traukė iš savo palaidinės siūlus – urgzdama ir keikdamasi, lyg būtų draskiusi palaidinę, – turėjo atskleisti Ovenui visą pavojingos Esteros burnos galią; tą valandėlę jos prigimtinis grobuoniškumas atsiskleidė visu gražumu.

Mano maldavimų neužsitraukti senelės piktumo ne tik kad nebuvo paisoma – niekas jų net negirdėjo, kaip nematė ir Oveno Minio, kuris stovėjo prie liuko, susidėjęs rankas už nugaros, o saulės spinduliai pro palėpės stoglangį švietė kiaurai per jo atlėpusias nurausvintas ausis – šviesa buvo tokia skaisti, kad net mažiausios gyslelės ir kraujagyslės buvo tarsi apšviestos iš vidaus. Ryto saulė krito tiesiai ant Oveno galvos ir truputį iš nugaros – taip, lyg pati šviesa būtų norėjusi jį pristatyti. Apimtas nevilties dėl nesukalbamų pusbrolių aš pakėliau akis nuo siuvamosios mašinos ir pamačiau tenai stovintį Oveną. Susidėjęs rankas už nugaros jis atrodė berankis kaip koks Vatahantovetas, o tokios skaisčios saulės apšviestas atrodė tarsi gnomas, gyvas ištrauktas iš ugnies vis dar liepsnojančiomis ausimis, ir Estera – su persikreipusia iš pykčio pilna burna raudonų siūlų – tą akimirką pakėlusi akis taip pat pamatė Oveną. Ji suklykė.

„Aš nemaniau, kad čia žmogus“, – vėliau teisinosi ji man. Ir nuo tos jo pasirodymo mano pusbroliams akimirkos aš dažnai svarstydavau tą klausimą, kiek Oveno Minio esybėje yra žmogaus; nėra abejonės, kad apgaubtas spindinčios saulės spindulių, sklindančių pro palėpės stoglangį, jis atrodė tartum iš dangaus nužengęs angelas – mažas, bet liepsnojantis dievukas, atsiųstas atvesti mūsų į tiesos kelią.

Kai Estera suklykė, ji išgąsdino Oveną taip, kad jis pats ėmė klykti, – o kai Ovenas ėmė klykti, mano pusbroliai ne tik susipažino su jo nepakartojamu balsu; juos tarsi stabas ištiko. Plaukai ant pakaušio pasistojo, o patys sustingo negalėdami pakrutėti – taip, lyg jie būtų išgirdę, kaip mašina iš lėto pervažiuoja katę. Ir kažkur iš tolumos, iš toliausio didžiulio namo kambario, pasigirdo senelės balsas: „O dangau, ir vėl tas berniūkštis!“

Aš jau norėjau sakyti: „Čia mano geriausias draugas, apie kurį aš jums sakiau“, nes dar niekada nebuvau matęs, kad pusbroliai į ką nors žiūrėtų išsižioję – o Estera dar ir su nukabusiais iš burnos raudonais siūlais, – tačiau Ovenas mane aplenkė.

– KĄ GI, ATRODO, AŠ NUTRAUKIAU KAŽKOKĮ JŪSŲ ŽAIDIMĄ, – pasakė Ovenas. – AŠ ESU OVENAS MINIS, GERIAUSIAS JŪSŲ PUSBROLIO DRAUGAS. TURBŪT JIS JUMS PASAKOJO APIE MANE. AŠ GIRDĖJAU APIE JUS VISUS. TU TURBŪT BŪSI NOJUS, VYRIAUSIAS IŠ VISŲ, – pasakė Ovenas ir padavė ranką Nojui, kuris tylėdamas ją paspaudė. – O TU ESI SIMONAS, VIDURINYSIS – BET TOKS PAT DIDELIS IR NETGI LABIAU PADŪKĘS NEGU BROLIS. SVEIKAS, SIMONAI, – tarė Ovenas ir padavė ranką Simonui, kuris buvo išpiltas prakaito ir uždusęs po pašėlusios kelionės su siuvamąja mašina, bet skubiai paėmė Oveno ranką ir paspaudė ją. – O TU, ŽINOMA, ESTERA, – pasakė Ovenas nukreipęs žvilgsnį į ją. – AŠ DAUG GIRDĖJAU APIE TAVE, IR TU ESI TOKIA GRAŽI, KAIP AŠ IR MANIAU.

– Ačiū, – sumurmėjo Estera, traukdama siūlą iš burnos ir kišdamasi marškinėlius už džinsų.

Mano pusbroliai spoksojo į jį, ir aš laukiau, kad atsitiks kažkas baisaus; bet staiga suvokiau, ką reiškia gyventi mažuose mieste-

liuose. Mažuose miesteliuose tu užaugi greta keistuolių – gyveni kaimynystėje su neįprastais ir savotiškais žmonėmis taip ilgai, kad pripranti prie visko ir prie visų. Abu mano pusbroliai buvo iš mažo kitur esančio miestelio; jie neaugo kartu su Ovenu Miniu, kuris pasirodė jiems toks keistas, kad sukėlė baimingą pagarbą, – tačiau jo užsipulti ar prisigalvoti kankinimo būdų jiems rūpėjo ne daugiau negu galvijų bandai užsipulti katę. Lyg būtų dar negana to skaistaus apšvietimo, Oveno veidas buvo raudonas kaip burokas ir visas trūkčiojo – kaip supratau, nuo važiavimo dviračiu į miestelį; vėlyvą lapkritį leistis dviračiu nuo Meiden kalvos, kai nuo Skvamskoto pučia žvarbus vėjas, buvo šalta. Jau net prieš Padėkos dieną oras buvo toks šaltas, kad gėlavandenė upės dalis užšalo ir nuo Greivsendo iki Kensington Korners ją buvo surakinęs juodas ledas.

– ŽINOT, AŠ GALVOJAU, KĄ MES GALĖTUME VEIKTI, – pareiškė Ovenas, ir mano nenuoramos pusbroliai sukluso. – UPĖ UŽŠALUSI, TAIGI GALIMA SMAGIAI PASIČIUOŽINĖTI, O AŠ ŽINAU, KAD JŪS MĖGSTATE PAJUDĖTI – MĖGSTATE GREITĮ, PAVOJŲ IR ŠALTĄ ORĄ, TAIGI VIENAS IŠ PASIŪLYMŲ YRA ČIUOŽINĖJIMAS, – pasakė jis. – IR NORS UPĖ UŽŠALUSI, KAI KUR TIKRAI YRA PLYŠIŲ IR NET VIETŲ SU ATVIRO VANDENS PLOTAIS – PERNAI BUVAU Į TOKĮ ĮKRITĘS. AŠ NESU GERAS ČIUOŽĖJAS, BET MIELAI EISIU SU JUMIS. NORS AŠ KĄ TIK PO LIGOS IR TOKIU ORU MAN GERIAU LAUKE ILGAI NEBŪTI.

– Ne, – pasakė Estera, – jeigu tu ką tik po ligos, verčiau pasilikti namuose. Mes galime pažaisti čia. Nebūtina eiti čiuožinėti. Mes pakankamai prisičiuožinėjame.

– Taip! – sutiko Nojus. – Galima ką nors veikti namie, jeigu Ovenas po ligos.

– Namie geriausia! – pritarė Simonas. – Ovenui reikia pasveikti. – Galbūt pusbroliai apsidžiaugė išgirdę, kad Ovenas „po ligos“, nes bent tuo galėjo sau paaiškinti tą hipnotizuojantį Oveno balso nežmoniškumą. Aš galėjau jiems pasakyti, kad Oveno balsui peršalimas neturėjo įtakos – ir kad jo būsena „ką tik po ligos“ buvo man naujiena, bet man taip palengvėjo, kad pusbroliai elgiasi su

juo pagarbiai, nebeturėjau jokio noro sugadinti tą įspūdį, kurį Ovenas jiems padarė.

– NA, IR AŠ TAIP PAGALVOJAU, KAD NAMIE BUS GERIAUSIA, – pasakė Ovenas. – GAILA, KAD NEGALIU JŪSŲ PASIKVIESTI PAS SAVE, NES TEN TIKRAI NĖRA KĄ VEIKTI VIDUJE. KADANGI MANO TĖVAS TURI GRANITO SKALDYKLĄ, JIS LABAI RŪPINASI ĮRENGIMAIS IR PAČIA SKALDYKLA, KURIE YRA LAUKE. ŠIAIP AR TAIP, MANO NAMUOSE VIDUJE NEBŪTŲ LINKSMA, NES MANO TĖVAI GANA KEISTAI ŽIŪRI Į VAIKUS.

– Nieko baisaus! – leptelėjo Nojus.

– Nesijaudink! – pasakė Simonas. – Šituose namuose tikrai yra ką veikti.

– Visi tėvai yra keisti! – patikino Oveną Estera, bet aš nesugalvojau, ką pasakyti. Per tuos metus, kai aš pažinojau Oveną, mes niekada nebuvome kalbėję apie tai, kad jo tėvai keisti – ir ne vien savo „požiūriu į vaikus“. Tai veikiau buvo visų miestelio gyventojų žinoma tiesa, apie kurią nekalbama – nebent tarp kitko, užuominomis arba patylomis tarp savų.

– ŽINAI, AŠ SUGALVOJAU, KAD GALĖTUME APSIVILKTI TAVO SENELIO DRABUŽIAIS – TU SAKEI PUSBROLIAMS APIE TUOS DRABUŽIUS? – paklausė manęs Ovenas, bet aš nebuvau jiems sakęs. Pamaniau, kad tokį dalyką jie palaikytų arba mažų vaikų žaidimu, arba patologija, arba ir vienu, ir kitu; arba kad jie tikrai drabužius sugadintų, nusprendę, kad vien tik apsivilkti jais yra nepakankamai audringas žaidimas, ir perėję prie kito žaidimo, kurio tikslas plėšti drabužius vienam nuo kito, ir kas paskutinis liks nuogas, tas laimi.

– Senelio drabužiais? – paklausė Nojus su jam neįprastu pagarbumu.

Simonas nusipurtė; Estera nervingai rankiojo nuo palaidinės raudonus siūlus.

Ir Ovenas Minis – šią akimirką mūsų lyderis – pasakė:

– NA, TIE DRABUŽIAI KABO SPINTOJE. IR TENAI GALI BŪTI BAISU, TAMSOJE, MES GALĖTUME ŽAISTI TOKĮ ŽAI-

DIMĄ, KAI VIENAS PASISLEPIA, O KITAS TURI JĮ SURASTI – TAMSOJE. TAI VA, – pasakė Ovenas, – MANAU, BŪTŲ ĮDOMU.

– Taip! Slėpynės tamsoje! – pritarė Simonas.

– Aš nežinojau, kad tie drabužiai tenai senelio, – pasakė Estera.

– Manai, kad tuos drabužius nešioja vaiduokliai? – paklausė Nojus.

– Užsičiaupk, – metė jam Estera.

– Tegu Estera pasislepia tenai, tamsoje, – pasiūlė Simonas, – o mes paeiliui jos ieškosime.

– Aš nenoriu, kad jūs grabinėtumėt tamsoje ieškodami manęs, – pasakė Estera.

– Estera, mes tik norim surasti tave anksčiau negu tu mus, – pasakė Nojus.

– Ne, kas ką pirmas palies! – pasakė Simonas.

– Jeigu tu mane paliesi, aš nurausiu tau pimpį, – pasakė Estera.

– Oho! – pasakė Nojus. – Tai bent! Čia tai žaidimas. Mes turėsime surasti Esterą, kol jinai nenurovė mums pimpio.

– Viliokė Estera, – pasakė Simonas, kaip ir reikėjo tikėtis.

– Su sąlyga, jeigu man bus leista priprasti prie tamsos! – pasakė Estera. – Aš turiu turėti lengvatų! Man galima prisipratinti prie tamsos, o tam, kas ateina manęs ieškoti ir įeina į spintą, tam laiko neduodama.

– YRA ŽIBINTUVĖLIS, – nervingai pasakė Ovenas Minis. – GAL GALĖTUME JUO NAUDOTIS, NES TEN VIS TIEK BUS TAMSU.

– Jokių žibintuvėlių, – nukirto Estera.

– Jokių! – pritarė Simonas. – Kiekvienas, kuris eis ieškoti Esteros, prieš įeidamas bus apžlibintas žibintuvėliu – taigi jis bus aklas, palyginti su pripratusiu prie tamsos!

– Gera mintis! – pasakė Nojus.

– Aš būsiu pasislėpusi tiek, kiek norėsiu, – pasakė Estera. – Ir pratinsiuosi prie tamsos tiek, kiek man reikės.

– Ne! – pareiškė Simonas. – Skaičiuosime iki dvidešimties.

– Iki šimto! – nesutiko Estera.

– Iki penkiasdešimties, – pasakė Nojus. Simonas pradėjo skaičiuoti, bet Estera jį nutraukė.

– Palauk, kol aš įlįsiu į spintą, – pasakė ji.

Eidama prie spintos ji turėjo praeiti pro Oveną Minį, ir kai ji priartėjo prie jo, įvyko keistas dalykas. Ji staiga sustojo ir, ištiesusi ranką – savo didelę leteną, – neįprastai nedrąsiai ir švelniai palietė jo veidą; tiesioginis Oveno artumas tarsi priversdavo žmones jį paliesti, tačiau nuo Esteros palietimo jis trupučiuką atsitraukė, nors ne taip daug, kad ji būtų galėjusi įsižeisti.

Tuomet Estera įšoko į spintą, užkliuvo už batų, ir mes išgirdome, kaip ji rausiasi tarp drabužių – pakabos sudžeržgė ant metalinio skersinio ir pasigirdo toks garsas, tarytum nuo viršutinės lentynos būtų nukritusios skrybėlių dėžės. Vieną kartą ji pasakė: „Šūdas!“ O kitą kartą: „Kas čia?“ Kai visi triukšmai nutilo, mes visiškai apakinome Simoną iš arti pašvietę žibintuvėliu į akis; Simonas norėjo būti pirmas, ir kai mes įgrūdome jį į spintą, jis buvo neabejotinai aklas – net jeigu jis būtų bandęs vaikščioti čia pat dienos šviesoje. Kai tik Simonas įlindo į spintą ir mes uždarėme duris, išgirdome, kaip Estera puola jį; matyt, ji sugriebė jo „pimpį“ smarkiau, negu buvo ketinusi, nes jis suriko labiau iš skausmo negu iš netikėtumo, o kai išvirto iš spintos – susilenkęs ir susiėmęs už intymios vietos – ir ėmė raitytis ant palėpės grindų, jo akys buvo pilnos ašarų.

– Jėzau, Estera! – pasakė Nojus. – Ką tu jam padarei?

– Aš nenorėjau, – pasigirdo jos balsas iš spintos tamsos.

– Nesąžininga tampyti už pimpio ir kiaušių, – verkšleno Simonas, vis dar susirietęs ant grindų.

– Aš nenorėjau, – pakartojo ji meiliai.

– Ragana! – rėžė Simonas.

– Tu visada šiurkščiai su manim kalbi, Simonai, – pasakė Estera.

– Su pimpiu ir kiaušiais negalima šiurkščiai elgtis, – pasakė Nojus.

Tačiau Estera neatsakė; girdėjome, kaip ji taisosi naujam puolimui, ir Nojus pašnibždėjo Ovenui, kad mums reikia nustebinti Esterą ir įlįsti per antras duris, nes spinta dviejų durų.

– KAS TIE „MES“? – pašnibždomis paklausė Ovenas.

Nojus be žodžių parodė į jį, ir aš nutaikiau žibintuvėlį į išsiplėtusias ir lakstančias jo akis, ir jo veidas staiga pasidarė panašus į išsigandusio į kampą įvaryto peliuko snukutį.

– Nesąžininga taip smarkiai griebti, Estera, – suriko Nojus, bet Estera neatsakė.

– JI NENORI IŠSIDUOTI, KUR PASISLĖPĖ, – sušnibždėjo Ovenas drąsindamasis.

Tada mudu su Nojumi įstūmėme Oveną į spintą per kitas duris: spinta buvo „L“ raidės formos, ir kai Ovenas įėjo į trumpesnę jos alkūnę, mes manėme, kad iki kampo Esteros jis nesutiks, nebent, jeigu jai pavyko pasistūmėti, nes jos vieta turėtų būti arčiau „L“ viršūnės.

– Nesąžininga eiti per kitas duris! – šūktelėjo Estera, ir mudu su Nojumi pagalvojome, jog tai išeis Ovenui į naudą, nes ji bus išsidavusi, kokioje spintos vietoje pasislėpė – bent jau apytikriai. Paskui įsiviešpatavo tyla. Aš žinojau, ką Ovenas daro: jis tikėjosi, kad akys pripras prie tamsos anksčiau, negu Estera jį suras, ir jis neketino pradėti judėti – jos ieškoti – tol, kol galės bent šį tą įžiūrėti.

– Kas ten, po galais, vyksta? – paklausė Simonas, bet spintoje buvo tylu.

Paskui išgirdome atsitiktinai dunkstelint senelio batą iš nesuskaičiuojamos jų krūvos. Paskui vėl tyla. Tada dar kartą tyliai stuktelėjo batas. Kaip sužinojau vėliau, Ovenas šliaužė keturiomis, nes jis labiausiai bijojo – ir tikėjosi, – kad bus užpultas iš vienos kurios nors viršutinės lentynos. Iš kur jis galėjo žinoti, kad Estera išsitiesė ant spintos grindų ir, užsiklojusi vienu iš senelio paltų, susidėjo ant viršaus toje vietoje stovėjusius batus. Ji gulėjo nejudėdama ir – išskyrus rankas ir galvą – nematoma. Tačiau jos galva buvo nukreipta ne į tą pusę; taigi jai reikėjo pakėlus galvą ir užvertus akis per kaktą ir kupetą plaukų žiūrėti atgal į artėjantį Oveną Minį. Ropodamas keturiomis Ovenas pirmiausia ir užčiuopė tą gyvą ir garbanotą plaukų kutulą, kuris staiga pajudėjo po jo delnu, ir Esteros rankos, ištiestos virš galvos, apkabino Oveną per liemenį.

Reikia pripažinti, kad Estera nė neketino griebti Oveno už „pimpio“; tačiau taip lengvai išlaikydama Oveną už liemens, Estera nu-

sprendė pertraukti pirštais jam per šonkaulius ir pakutenti. Ovenas buvo panašus į bijantį kutenimo, ir taip buvo iš tiesų, ir Esteros ketinimai – kad ir kaip keista – buvo kuo draugiškiausi, tačiau, visiškoje tamsoje netikėtai užčiuopęs gyvus plaukus, ir tuoj po to pajutęs mergaitės kutenimą, kuris, kaip Ovenas manė, buvo įžanga prieš griebiant už pimpio, jis per daug išsigando ir apsisiusiojo.

Tučtuojau supratusi, kas atsitiko, Estera taip nustebo, kad paleido Oveną. Jis užgriuvo ant jos, bet tučtuojau nusirangė žemyn, išrūko iš spintos ir per liuką nubildėjo laiptais žemyn. Ovenas bėgo per namus taip greitai ir tyliai, kad net senelė jo nepastebėjo; ir jeigu mama nebūtų atsitiktinai žiūrėjusi pro virtuvės langą, nebūtų jo pamačiusi – atsegtu švarkeliu sunkiai lipančio ant dviračio pučiant lediniam vėjui.

– Jėzau Marija, Estera! – suriko Nojus. – Ką tu jam padarei?

– Aš žinau, ką jinai jam padarė! – pasakė Simonas.

– Visai ne tą, – nukirto Estera. – Aš tik pakutenau jį ir jis apsimyžo. – Ji pasakė tai visai nenorėdama pašiepti Oveno, ir – kaip įrodymas, kad iš esmės mano pusbroliai buvo visai šaunūs, – ši žinia buvo sutikta be įprastinio darkymosi, kuris man buvo toks pat neatsiejamas nuo Sojerio Depo manierų kaip įvairūs slidinėjimo ir susidūrimų stiliai.

– Vargšelis! – pasakė Simonas.

– Aš nenorėjau, – pasakė Estera.

Mama pasikvietė mane, ir aš turėjau paaiškinti, kas atsitiko Ovenui, paskui ji liepė man šilčiau apsirengti, o pati nuėjo užvesti mašinos. Aš tariausi žinąs, kokiu keliu Ovenas lėks namo, bet jis, matyt, taip smarkiai mynė, kad mes nepasivijome nei prie dujų fabriko, nei Voter gatvėje, ir kai pravažiavome Djui gatvę niekur jo nepamatę, ir jo nebuvo Salemo gatvėje, aš pradėjau galvoti, kad jis išvažiavo iš miesto per Sveisi bulvarą. Taigi pasukome atgal, palei Skvamskotą, bet jo nebuvo ir tenai.

Pagaliau mes jį suradome, jau už miesto, sunkiai minantį į Meiden kalvą; pamatėme vilnonį raudoną ir juodą medžiotojišką švarkelį ir priderintą languotą kepuraitę su pasistojusiomis ausinėmis. Kai jį prisivijome, jis buvo visai uždusęs ir nulipęs nuo dviračio ėjo pėsčias. Net

nežiūrėdamas jis žinojo, kad čia mes, bet ėjo kaip ėjęs toliau – taigi mama lėtai važiavo šalia jo, o aš nuleidau žemyn lango stiklą.

– TAI BUVO NELAIMINGAS ATSITIKIMAS, AŠ TIESIOG PER DAUG SUSIJAUDINAU, PER PUSRYČIUS PER DAUG APELSINŲ SULČIŲ IŠGĖRIAU – IR TU ŽINAI, KAD AŠ NEGALIU IŠKĘSTI KUTENIMO, – pasakė Ovenas. – NIEKAS NESAKĖ, KAD BUS KUTENIMAS.

– Prašau, neik namo, Ovenai, – pasakė mama.

– Nieko neatsitiko, – patikinau jį. – Mano pusbroliai labai gailisi.

– AŠ APSIUSIOJAU ESTERĄ! – pasakė Ovenas. – IR NAMUOSE MAN KLIUS, – pasakė jis toliau spėriai žingsniuodamas šalia dviračio. – TĖVAS PASIUNTA DĖL SIUSIOJIMO, SAKO, KAD AŠ JAU NE VAIKAS, BET KARTAIS SUSIJAUDINU.

– Ovenai, aš išskalbsiu ir išdžiovinsiu tavo drabužius pas mus, – pasakė jam mama. – Galėsi apsivilkti kokiais nors Džonio rūbais, kol išdžius.

– DŽONIO RŪBAI MAN NETIKS, – pasakė Ovenas. – IR MAN REIKIA IŠSIMAUDYTI.

– Gali pas mus išsimaudyti, – pasakiau jam – Būk geras, grįžk.

– Aš turiu išaugtų Džonio rūbelių, kurie tau tiks, Ovenai, – pasakė mama.

– TURBŪT KŪDIKIO ŠLIAUŽTINUKŲ, – pasakė Ovenas, bet sustojo; pasidėjo galvą ant dviračio vairo.

– Prašau, lipk į mašiną, Ovenai, – pasakė mama. Aš išlipau ir padėjau įkelti dviratį į bagažinę, tada Ovenas niurktelėjo į priekinę sėdynę į vidurį tarp manęs ir mamos.

– AŠ NORĖJAU PADARYTI GERĄ ĮSPŪDĮ, NES NORĖJAU VAŽIUOTI Į SOJERIO DEPĄ, – prisipažino jis. – DABAR NIEKADA MANĘS NEBEIMSIT.

Aš negalėjau patikėti tuo, kad jis vis dar nori tenai važiuoti, bet mama pasakė:

– Ovenai, tu gali važiuoti su mumis į Sojerio Depą kada tik panorėsi.

– DŽONIS NENORI, KAD AŠ VAŽIUOČIAU, – pasakė jis mamai, tarsi manęs nebūtų buvę šalia.

– Ne todėl, kad aš nenoriu, Ovenai, – pasakiau aš. – Aš tik maniau, kad tu su mano pusbroliais neištversi. – Man toptelėjo, kad jis jau nebeištvėrė, nes prisišlapino kelnes, bet aš to nepasakiau. – Čia dar buvo jų labai švelnus žaidimas, Ovenai, – pridūriau.

– MANAI, BIJAU, KAD JIE MAN KĄ PADARYS? – ėmė šaukti jis spardydamas koja varomąjį veleną. – MANAI, BIJAU, KAD JIE MANE SUMALS Į MILTUS? – rėkė plonu balseliu. – KADA AŠ GALĖSIU KUR NORS IŠVAŽIUOTI? JEIGU NEVAIKŠČIOČIAU Į MOKYKLĄ, Į BAŽNYČIĄ AR Į FRANT GATVĘ, TAI IR TUPĖČIAU NAMIE! – niekaip nesiliovė jis. – JEIGU TAVO MAMA NESIVEŽTŲ MANĘS Į PAJŪRĮ, TAI NIEKADA NEBŪČIAU IŠVAŽIAVĘS IŠ MIESTELIO. IR AŠ NIEKADA NEBUVAU KALNUOSE, – pasakė jis. – NIEKADA NEVAŽIAVAU TRAUKINIU! GAL MANAI, KAD AŠ NENORĖČIAU VAŽIUOTI TRAUKINIU – Į KALNUS? – sucypė jis.

Mama sustabdė mašiną, apkabino jį, pabučiavo ir pasakė, kad mes visada mielai jį pasiimsime su savimi, kad ir kur keliautume; ir aš kiek negrabiai jį apkabinau, ir mes taip sėdėjome mašinoje, kol jis aprimo ir jau galėjo grįžti į 80-ąjį Frant gatvės namą, o tenai įėjo pro užpakalines duris, užlipo galiniais laiptais ir praėjęs pro tarnaičių kambarius pateko į mano kambarį ir užsidaręs vonioje ilgai maudėsi. Jis padavė man savo permirkusius drabužius ir aš nunešiau juos tarnaitėms, kurios tuoj pat jų ėmėsi. Mama pasibeldė į vonios kambarį ir žiūrėdama į kitą pusę padavė Ovenui pro plyšį mano išaugtinius rūbus – ne kūdikio, kaip bijojo Ovenas, bet tiesiog labai mažus.

– Ką mes su juo veiksime? – paklausė Estera, kol mes laukėme Oveno darbo kambarėlyje viršuje – bent jau kai senelis buvo gyvas, tas kambarys buvo vadinamas „darbo kambarėliu“; kai atvažiuodavo pusbroliai, tai buvo vaikų kambarys.

– Ką jis norės, tą ir veiksime, – pasakė Nojus.

– Ar ne taip ir darėme! – pasakė Simonas.

– Ne visai, – tarė Estera.

– ŽINOTE, KĄ AŠ SUGALVOJAU, – pasakė įėjęs į kambarį Ovenas – dar raudonesnis negu paprastai; visas, kaip sakoma, bliz-

gantis švara, į viršų sušukuotais plaukais. Vienomis kojinėmis jis šiek tiek slidinėjo ant kietmedžio grindų; priėjęs senąjį rytietišką kilimą, jis sustojo ir viena koja primynęs kitą tęsė savo mintį siūbuodamas klubais pirmyn ir atgal, mosuodamas rankomis kaip drugelis sparnais. – ATSIPRAŠAU, KAD PER DAUG SUSIJAUDINAU. ŽINAU DAR VIENĄ ŽAIDIMĄ, KURIS BUS NE TOKS ĮDOMUS MAN, BET, TIKIUOSI, JUMS NEBUS NUOBODU, – pasakė jis. – TAI VA, VIENAS IŠ JŪSŲ MANE PASLĖPS – KUR NORS, BET KOKIOJE VIETOJE, – O KITI TURĖS SURASTI, IR KAS PASLĖPS TAIP, KAD KITIEMS REIKĖS ILGIAUSIAI IEŠKOTI, TAS IR LAIMĖS. ŠIAME NAME JUK LABAI NESUNKU RASTI VIETĄ, KUR MANE PASLĖPTI – TODĖL KAD ŠITAS NAMAS DIDELIS, O AŠ MAŽAS, – pridūrė Ovenas.

– Aš pirma, – pasisiūlė Estera. – Aš pirma jį paslėpsiu.

Niekas nesiginčijo; kai jinai jį paslėpė, mes taip jo ir neradom. Simonas, Nojus ir aš – mes manėme, kad jį bus lengva surasti. Aš pažįstu kiekvieną senelės namų kampą, o Nojus su Simonu yra perkandę šėtoniškus Esteros sugebėjimus; bet mes negalėjome jo rasti. Estera išsitiesė poilsio kambarėlyje ant sofos ir vartė senus „Life“ žurnalo numerius, vis labiau ir labiau patenkinta tuo, kad mes ieškom ir ieškom, kol lauke sutemo. Aš jau susirūpinau ir netgi paklausiau Esteros, ar ji neužkišo jo kur nors taip, kad jam trūktų oro, arba – po tiek valandų – sutrauktų mėšlungis nuo ilgo buvimo nepatogioje padėtyje. Tačiau Estera į visus tuos būgštavimus numojo ranka, ir kai atėjo vakarienės metas, mes pasidavėme; Estera liepė mums laukti koridoriuje apačioje, o pati nuėjo ir atsivedė Oveną, kuris atrodė labai laimingas ir ėjo nešlubčiodamas ir lengvai kvėpuodamas, – nors plaukai buvo susivėlę kaip po miego. Jis pasiliko vakarienės, o kai pavalgėme, pasakė man, kad norėtų pas mane nakvoti – mano mama pakvietusi jį pasilikti, nes (ji taip sakė) jo drabužiai dar ne visai išdžiūvę.

Ir nors aš visaip jo klausinėjau: „Kur jinai tave buvo paslėpusi? Pasakyk nors apytikriai. Kokioje namo dalyje, bent kuriame aukšte?“ – jis neišdavė savo triumfo paslapties. Jis buvo žvalus, visai

nenorėjo miego ir įkyriai filosofavo apie tikrąjį mano pusbrolių charakterį ir kad aš juos neteisingai jam pristatęs.

– TU TIKRAI APSIRINKI DĖL JŲ, – pamokslavo jis. – GREIČIAUSIAI TAI, KĄ TU VADINI PAŠĖLIMU, TĖRA NETURĖJIMAS KRYPTIES. ŽINOK, KAD KIEKVIENAI GRUPEI ŽMONIŲ KAŽKAS TURI NURODYTI KRYPTĮ. – Aš gulėjau ir galvojau, kad greičiau ateitų laikas važiuoti į Sojerio Depą ir kad mano pusbroliai pasiimtų jį slidinėti ir tiesiog paleistų nuo kalno žemyn; tada daugiau nebepostringautų apie teisingos „krypties" nurodymą. Tačiau jo neįmanoma buvo nutildyti. Jis vis malė ir malė.

Aš susnūdau ir atsukau jam nugarą, todėl sutrikau išgirdęs jį sakant:

– SUNKU BE JO UŽMIGTI, KAI ESI PRIPRATĘS, AR NE?

– Be ko? – paklausiau. – Prie ko pripratęs, Ovenai?

– PRIE ŠARVUOČIO.

Taigi tą dieną po Padėkos šventės, kai Ovenas Minis susipažino su mano pusbroliais, man atmintin įsirėžė du ryškūs Oveno paveikslai, kurie man ypač aiškiai iškilo prieš akis bandant užmigti tą naktį, kai į užribį nuskriejęs kamuoliukas užmušė mano motiną. Aš gulėjau žinodamas, kad Ovenas taip pat galvoja apie mano motiną ir kad jis galvoja ne tik apie mane, bet ir apie Daną Nidemą – kaip mes abu jos ilgėsimės, – o jeigu Ovenas galvoja apie Daną, tai žinojau, kad jis būtinai galvoja ir apie šarvuotį.

Kitas taip pat svarbus: tą dieną, kai mudu su mama vijomės Oveną automobiliu ir kai aš pamačiau, kaip jis pasilenkęs ant dviračio linguodamas mina mėgindamas užvažiuoti į Meiden kalvą ir kaip išvargęs nulipa žemėn ir likusį kelią eina pėsčias. Prisimindamas tą šaltą dieną, įsivaizdavau, kaip Ovenas atrodė tą kitą šiltą vasaros vakarą, kai skubėjo namo po Mažosios lygos varžybų – su prilipusia prie nugaros beisbolininko uniforma. Ką jis žadėjo pasakyti tėvams apie varžybas?

Ir po daugelio metų aš prisiminiau, kaip buvo nuspręsta, kur man po tų nelemtų varžybų geriau nakvoti – ar su Danu Nidemu, bute, į kurį jis su mama buvo persikėlęs kartu su manimi, kai jie

susituokė – tai buvo butas akademijos bendrabutyje, – ar man būtų jaukiau praleisti tą baisią naktį savo senajame kambaryje senelės namuose Frant gatvėje. Tiek daug smulkmenų, susijusių su tomis varžybomis, nuolat iškils atmintyje!

Taigi Danas Nidemas su senele nusprendė, kad bus geriau, jeigu aš praleisiu naktį Frant gatvės namuose, o kai kitą rytą – tik trumpam užsnūdęs – atsibudau, ne tik nesupratau, kas įvyko, ir tik pamažu suvokiau, kad sapnas apie tai, kaip mano mamą užmušė Oveno Minio pasiųstas kamuoliukas, yra visai ne sapnas, – bet ir nesusigaudžiau, kur esąs. Jaučiausi kaip koks mokslinės fantastikos personažas, nukeliavęs į praeitį, nes jau buvau pripratęs atsibusti savo kambaryje Dano Nidemo bute.

Ir tarsi to siaubo dar būtų buvę maža, išgirdau triukšmą, kokio prie 80-ojo Frant gatvės namo niekada nebūdavo; triukšmas sklido nuo įvažiavimo, o mano miegamojo langas buvo į kitą pusę, todėl atsikėliau ir išėjau iš kambario pasižiūrėti. Aš beveik neabejojau, kas ten. Tokį triukšmą buvau girdėjęs daug kartų Minio granito kirtykloje; jo su niekuo nesupainiosi – pirma pavara važiuojantis milžiniškas sunkvežimis su krovinine platforma, kuriuo ponas Minis gabendavo granito luitus, bordiūrinius ir kertinius akmenis bei paminklus. Nebuvo jokių abejonių, kad tas Minio granito bendrovės sunkvežimis buvo mano senelės kieme ir užėmė visą įvažiavimą, pilnas prikrautas granito gabalų ir antkapių.

Aš nesunkiai įsivaizdavau senelės pasipiktinimą – jeigu ji jau būtų atsibudusi ir pamatytų sunkvežimį kieme. Beveik girdėjau ją sakant: „Koks neįsivaizduojamas netaktas! Nepraėjo nė diena po dukters mirties, o ką jis daro – atveža mums antkapį? Turbūt jau ir raides iškalė?“ Taip aš tuo metu galvojau.

Tačiau ponas Minis neišlipo iš savo sunkvežimio kabinos. Iš keleivio sėdynės pusės išlipo Ovenas, nuėjo prie sunkvežimio galo ir ištraukė kelias kartonines dėžes; dėžėse turbūt nebuvo granito, kitaip jis nebūtų galėjęs jų pakelti. O jis pakėlė ir atnešė prie užpakalinių durų laiptelių, ir aš jau laukiau, kad jis paspaus skambutį. Ausyse man vis dar skambėjo Oveno balsas: „ATLEISK MAN!“ – kurį išgirdau užsidengęs galvą pono Čikeringo treningu, – ir nors

labai norėjau pamatyti Oveną, žinojau, kad tuoj pat apsiašarosiu, vos tik jis pasakys nors žodį, arba vos tik aš turėsiu jam ką nors pasakyti. Todėl man palengvėjo, kai jis nepaskambino; palikęs dėžes prie durų jis greitai nubėgo atgal į kabiną ir ponas Minis išsuko savo sunkvežimį iš įvažiavimo, vis dar važiuodamas pirma pavara.

Dėžėse buvo Oveno beisbolo kortelės, visa jo kolekcija. Senelė buvo pritrenkta, bet jau ne vienerius metus ji nesuprato ir nemėgo Oveno; jai jis buvo „tas berniukas“ arba „tas mažius“, arba „tas balsas“. Aš žinojau, kad Ovenui kortelių kolekcija buvo vienas iš mėgstamiausių jo daiktų, jo brangenybių, – aš iš karto supratau, kaip pasikeitė jo požiūris į viską, kas susiję su beisbolu, kaip pasikeitė ir man (nors aš niekada taip nemėgau to žaidimo, kaip Ovenas). Net nesikalbėję su juo žinojau, kad nė vienas iš mudviejų daugiau nebežais Mažojoje lygoje ir kad mes abu turėsime atlikti tą patį būtiną ritualą – išmesti savo lazdas, pirštines ir uniformas, kaip ir kiekvieną užsimetusį namuose ar kieme beisbolo kamuoliuką (išskyrus tą vieną, kuriam, kaip aš įtariau, Ovenas suteikė savo muziejinės vertybės statusą).

Bet dėl beisbolo kortelių aš norėjau pasikalbėti su Danu Nidemu, nes jos buvo didžiausias Oveno turtas, – o jeigu nelaimingas atsitikimas, pražudęs mano motiną, pavertė beisbolą mirties žaidimu, kam Ovenas man atidavė savo beisbolo korteles? Ar tai reiškė, kad jis tiesiog nusiplauna rankas ir išsižada didžiosios amerikietiškos pramogos, ar jis nori palengvinti mano skausmą suteikdamas man malonumą sudeginti jas visas? Tą dieną aš būčiau mielai jas supleškinęs.

„Jis nori, kad tu jam jas grąžintum“, – pasakė Danas Nidemas. Aš žinojau, kad tekėdama už Dano mama pasirinko puikią partiją, bet tik po jos mirties supratau, kad ji pasirinko dar ir išmintingą žmogų. Žinoma, to Ovenas iš manęs ir tikėjosi: jis atidavė man savo korteles norėdamas parodyti, kaip gailisi dėl nelaimingo atsitikimo ir kaip jam skaudu, nes Ovenas mylėjo mano motiną beveik taip pat kaip ir aš – buvau tuo tikras, ir atiduodamas man visas savo korteles jis norėjo pasakyti, jog myli mane taip, kad gali atiduoti savo garsiąją kolekciją. Bet, savaime suprantama, jis norėjo, kad aš jas jam sugrąžinčiau!

– Pasižiūrėkime, – pasiūlė Danas Nidemas. – Garantuoju, kad jos sudėtos tam tikra tvarka – netgi tose dėžėse. – Ir iš tiesų taip buvo. Nei Danas, nei aš nesupratome, kokiu būtent principu jos surūšiuotos, tačiau kortelės buvo sudėliotos pagal kažkokią ypatingą sistemą; abėcėlės tvarka pagal žaidėjų pavardes, tačiau puolėjai – rezultatyviausi puolėjai – buvo sugrupuoti pagal abėcėlę atskirai; ir gaudytojai geltonomis pirštinėmis taip pat turėjo savo atskirą kategoriją; ir metikai taip pat; žaidėjai buvo išskirstyti net tam tikrais pogrupiais pagal amžių; tačiau mudu su Danu negalėjome ilgai apžiūrinėti tų kortelių – tos daugybės žaidėjų, stovinčių prieš fotoaparatą su savo mirtį nešančiomis lazdomis, ramiai gulinčiomis ant peties.

Aš pažįstu daug žmonių, kurie susigūžia išgirdę garsą, kad ir iš tolo primenantį šautuvo šūvį ar bombos sprogimą, – kai, tarkime, detonuoja mašina arba trinkteli ant cementinių ar linoleumo grindų krintantis šepetys, vaikas susprogdina petardą tuščiame šiukšlių kibire, – ir mano draugai užsidengia galvas, bijodami (kaip ir mes visi šiandien) teroristų ar kokio pavienio žmogžudžio puolimo. Bet man taip nebūna; ir Ovenui Miniui niekada taip nebūna. Tačiau dėl tų vienų pralaimėtų beisbolo rungtynių, dėl to vieno nelemto atmušimo – ir visiškai neįtikėtino jo taikinio, – dėl to vienintelio šlykštaus smūgio į užribį, vieno iš milijonų, mudu su Miniu buvome nuolat priversti krūpčioti nuo visai kitokio šūvio garso; nuo taip mėgstamo ir tokio būdingo Amerikos vasaroms, tokio įprasto beisbolo lazdos pokštelėjimo į kamuoliuką!

Taigi, kaip ir dažnai darydavau, aš paklausiau Dano Nidemo patarimo. Mudu sukrovėme kartonines dėžes su Oveno beisbolo kortelėmis į automobilį ir pradėjome svarstyti, kada reikėtų jas nuvežti į Minių granito kirtyklą, kad tai būtų kuo mažiau pastebima – kai mažiausia tikimybė susitikti poną Minį ar sujudinti niūrų ponios Mini profilį viename iš langų, arba, tiesą sakant, pasikalbėti su Ovenu. Danas suprato, kad aš myliu Oveną ir noriu pasikalbėti su juo – labiau už viską, – tačiau taip pat jis suprato, kad tą pokalbį, tiek Oveno, tiek mano labui, verčiau atidėti.

Tačiau mums baigiant krauti beisbolo korteles į mašiną, Danas Nidemas paklausė manęs:

– O tu jam ką duosi?

– Ką?

– Kad parodytum, jog myli jį, – atsakė Danas Nidemas. – Tai, ką jis tau parodė. Ar turi ką jam duoti?

Žinoma, aš žinojau, koks mano daiktas parodytų jam, kad aš jį myliu; žinojau, ką mano šarvuotis jam reiškia, tačiau buvo kažkaip nesmagu „duoti“ jam šarvuotį Dano Nidemo akivaizdoje, kuris pats man jį padovanojo, – ir kas bus, jeigu Ovenas man jo nebeatiduos? Kas, jeigu jis pamanys, kad leidžiu jam turėti šarvuotį?

– Svarbiausia, Džoni, – tarė Danas Nidemas, – turi parodyti Ovenui, kad myli jį taip, jog gali atiduoti bet ką – negalvodamas, ar tau bus tai sugrąžinta, ar ne. Tai turi būti toks daiktas, kurį, – jis tai žinos, – tu nori atgauti. Tada jis bus ypatingas.

– Jeigu aš, pavyzdžiui, duosiu jam šarvuotį? – pasakiau. – Ir jis, pavyzdžiui, jį pasiliks sau?

Danas Nidemas prisėdo ant priekinio mašinos bamperio. Tai buvo didelis biuikas, žolės žalumo, su tikro medžio paneliais prie šonų ir užpakalinio borto bei chromuotomis grotelėmis, kurios atrodė kaip išsižiojęs godžios žuvies nasrai; Danui taip sėdint atrodė, kad biuikas jį suris, – o Danas buvo toks išsekęs, kad, regis, nė nebūtų priešinęsis. Esu tikras, kad jis visą naktį verkė, kaip ir aš, ir – ne kaip aš – turbūt dar ir gėrė. Atrodė baisiai. Vis dėlto labai kantriai ir atsargiai jis pasakė man:

– Džoni, man bus garbė, jeigu mano tau dovanotas daiktas bus panaudotas kokiam svarbiam reikalui; jeigu jis galės pasitarnauti kokiam nors ypatingam tikslui – aš didžiuosiuosi.

Tada aš pirmą kartą susimąsčiau apie tai, kad tam tikri įvykiai ir daiktai gali būti „svarbūs“ ir turėti „ypatingą tikslą“. Iki to laiko mintis, kad kas nors gali būti iš anksto nulemta, o juolab turėti „ypatingą tikslą“, būtų atrodžiusi man nesąmonė. Tais laikais aš nebuvau tikintysis įprastine šio žodžio prasme, o dabar esu tikintysis; aš tikiu Dievą, ir tikiu, kad tam tikri įvykiai ir daiktai turi „ypatingą tikslą“. Švenčiu visas religines šventes, kurias tik senamadiškiausi anglikonai vadina šventadieniais. Buvo kaip tik šventadienis, visai neseniai, kai aš prisiminiau Oveną Minį – 1985-ųjų

sausio 28-ąją, kai per mišias skaitoma evangelijos ištrauka apie šv. Pauliaus atsivertimą. Viešpats pasakė Jeremijui:

„Dar prieš sukurdamas įsčiose,
tave aš pažinau,
dar prieš gimimą tave aš
pašventinau, –
pranašu tautoms tave aš paskyriau“.

Tačiau Jeremijas atsako, kad jis nemoka kalbėti, nes yra „dar tik vaikas“. Tada Viešpats atveria jam akis; Viešpats sako:

„Nesakyk: „Esu tik vaikas!“
Kur tik tave siųsiu, tu eisi,
ką tik tau liepsiu, – kalbėsi!
Nebijok nieko, nes aš esu
su tavimi
ir tave apsaugosiu, – VIEŠPATIES
žodis“.

Paskui Viešpats paliečia Jeremijo lūpas ir sako:

„ Štai aš dedu savo žodžius
į tavo lūpas!
Įsidėmėk! Šią dieną tave paskiriu
tautų ir karalysčių prievaizdu,
kad išrautum ir nugriautum,
sunaikintum ir nuverstum,
atstatytum ir atsodintum“.

Kaip tik šventadieniais aš daugiausia galvoju apie Oveną; kartais net per daug įtemptai, ir tai būna paprastai tuomet, kai aš vieną kitą kartą praleidžiu sekmadienio pamaldas ir ilgą laiką neatsiverčiu maldaknygės. Manau, kad šv. Pauliaus pokalbis turėjo ypatingą poveikį tokiam atsivertėliui kaip aš.

Ir kaip aš galėjau negalvoti apie Oveną skaitydamas Pauliaus laišką galatams, tą jo dalį, kur Paulius sako: „Aš buvau iš veido nepažįstamas Kristaus bendrijoms Judėjoje. Jos buvo tik girdėjusios: tas, kuris mus kitados persekiojo, dabar skelbia Evangelijos tikėjimą, kurį kadaise griovė. Ir jos šlovino Dievą dėl manęs".

Koks man pažįstamas tas jausmas!.. Aš pasikliauju Dievu dėl Oveno Minio.

Pasikliaudamas Danu Nidemu, daviau Ovenui šarvuotį. Įdėjau jį į popierinį maišelį, o tą maišelį įdėjau į kitą ir, nors neabejojau, kad Ovenas ir neišėmęs jo turinio puikiai žinos, kas viduje, trumpam įsivaizdavau, kaip apstulbtų jo motina atplėšusi maišelius; tačiau paskui nusprendžiau, kad ji maišelių neatplėšinėja.

Mudviem su Ovenu buvo vienuolika; kitaip nemokėjome išreikšti to, ką jautėme po to, kas atsitiko mano motinai. Jis atvežė man savo beisbolo korteles, tačiau iš tikrųjų norėjo, kad jas grąžinčiau, o aš daviau jam savo šarvuočio iškamšą, kurią aš, žinoma, tikėjausi atgauti, – ir visa tai todėl, kad nemokėjome vienas kitam išsakyti to, ką iš tikrųjų jautėme. Ką jauti, kai taip smarkiai trenki per kamuoliuką ir staiga supranti, kad tas kamuoliukas užmušė tavo geriausio draugo motiną? Ką jauti, kai pamatai, kad motina guli išsidriekusi žolėje, o pusgalvis policijos viršininkas graudena dėl dingusio kamuoliuko, vadindamas jį „mirties įrankiu" ir „nužudymo priemone"? Mudu su Ovenu negalėjome kalbėtis apie tokius dalykus, bent jau ne tada. Taigi įteikėme vienas kitam savo brangiausius širdžiai daiktus, tikėdamiesi juos atgauti. Kai pagalvoji, ne taip ir kvaila.

Pagal mano apskaičiavimus Ovenas vieną dieną pavėlavo grąžinti šarvuotį; jis išlaikė jį dvi paras, o tai, mano požiūriu, buvo viena para per daug. Bet vis dėlto jis jį grąžino. Aš dar kartą išgirdau pirma pavara važiuojančio granito sunkvežimio burzgimą, kai ponas Minis vėl užsuko į Frant gatvės 80-ąjį numerį prieš pradėdamas sunkią darbo dieną. Ant laiptelių prie užpakalinių durų gulėjo tie patys mano rudi popieriniai maišeliai; man toptelėjo, kad ne-

saugu taip palikti šarvuotį, turint galvoje, koks neišrankus ėdesiui yra kaimyno pono Fišo labradoras retriveris. Paskui prisiminiau, kad Sagamoras miręs.

Tačiau didžiausias papiktinimas manęs dar laukė: šarvuočiui trūko priekinių letenų – naudingiausių ir įspūdingiausių mažojo gyvūnėlio kūno dalių. Ovenas grąžino šarvuotį, bet pasiliko letenas!

Ką gi, draugystė draugyste, bet šarvuotis tai jau visai kas kita – aš buvau taip įsiutęs, kad turėjau pasikalbėti su Danu Nidemu. Kaip visada Danas rado man laiko. Jis atsisėdo ant lovos krašto šalia manęs, kai aš gulėjau ir žliumbiau; be letenų žvėrelis negalėjo net stovėti – tuoj pat krisdavo ant nosies. Aš negalėjau surasti jam tokios pozos, kad jis neatrodytų panašus į maldininką, jau nekalbant apie nelaimingą invalidą amputuotomis kojomis. Aš buvau labai nusiminęs, kad mano draugas galėjo man taip padaryti, kol Danas Nidemas man nepaaiškino, kad tai buvo būtent tai, ką Ovenas jautė padaręs man ir sau pačiam: kad mes abu suluošinti ir sužaloti to, kas mums atsitiko.

– Tavo bičiulis tikrai nepakartojamas, – pasakė Nidemas su didžiausia pagarba. – Ar nesupranti, Džoni? Jeigu jis galėtų, tai nusikirstų sau rankas dėl tavęs – štai kaip jis jaučiasi dėl to, kad prisilietė prie tos beisbolo lazdos ir kirto smūgį, kuris šitaip baigėsi. Taip mes visi jaučiamės – tu ir aš, ir Ovenas. Mes netekome dalies savęs. – Ir paėmęs suluošintą šarvuotį Danas ėmė eksperimentuoti ant mano naktinio stalelio – kaip aš jau dariau, – bandydamas rasti padėtį, kad žvėrelis galėtų stovėti ar bent jau gulėti nors šiek tiek patogiau ar oriau; tačiau tai pasirodė neįmanoma. Jis buvo suluošintas; iš jo padarytas invalidas. Ir kur Ovenas dėjo letenas? Negalėjau įsivaizduoti. Kokį košmarišką altorių pasidarė? Gal įspraudė į letenas kruvinąjį kamuoliuką?

Taigi mudu su Danu visai suplukome bandydami rasti šarvuočiui kokią nors pakenčiamą padėtį, – tačiau tas ir yra, galiausiai pasakė Danas: nei jo, nei ko kito neįmanoma pataisyti. Tai, kas įvyko, buvo nepataisoma... Ir vis dėlto turėjome gyventi toliau.

„Nuostabu, iš tikrųjų – tiesiog nepakartojama“, – vis murmėjo Danas, kol užmigo kitoje mano kambario lovelėje, kur Ovenas bu-

vo praleidęs tiek naktų, ir aš užklojau jį ir leidau jam miegoti. Kai senelė atėjo pabučiuoti manęs nakčiai, ji pabučiavo ir Daną. Paskui, atidaręs negilų naktinio stalelio stalčių, taip įstačiau šarvuotį, kad jis man atrodytų kaip kažkas kitas. Pusiau išlindęs iš stalčiaus šarvuotis priminė kažkokį vandenų gyvūną – kyšojo tik galva ir liemuo; aš galėjau įsivaizduoti, jog letenų vietoje buvo tarsi kokie sunykę plaukmenys.

Prieš pat užmigdamas supratau, kad viskas, ką Danas sakė apie Oveno ketinimus, buvo tiesa. Kaip svarbu man gyvenime buvo tai, kad Danas Nidemas beveik niekada neklysdavo! Tada dar nebuvau susipažinęs su Volo „Greivsendo istorija" ir perskaičiau ją visą tik sulaukęs aštuoniolikos, tačiau žinojau tas jos vietas, kurios Ovenui atrodė „svarbios". Ir prieš pat užmigdamas aš įžvelgiau dar vieną – šalia tų dalykų, kuriuos nurodė Danas, – savo šarvuočio prasmę. Mano šarvuočiui buvo amputuotos letenos, kad jis primintų Vatahantoveto totemą, tragišką ir paslaptingą beranki, – argi išmintingi indėnai nebūtų žinoję, kad visa kas turi savo sielą, savo dvasią?

Būtent Ovenas pasakė man, kad tik baltieji tuščiagarbiškai įsitikinę, kad žmonės unikalūs, nes turi sielas. Pasak Oveno, Vatahantovetas žinojo geriau. Vatahantovetas tikėjo, kad gyvūnai turi sielas ir kad net išniekintoji Skvamskoto upė turi sielą, – Vatahantovetas žinojo, kad žemė, kurią jis pardavė mūsų protėviams, knibždėte knibžda dvasių. Tie akmenys, kuriuos jie išjudino norėdami apsėti laukus, – liko amžinai neramūs ir be vietos. O namams statytis nukirstų medžių dvasios skyrėsi nuo tų, kurios išeidavo su dūmais degant malkoms. Vatahantovetas gal buvo paskutinis Greivsendo Naujajame Hampšyre gyventojas, kuris žinojo visa ko vertę. Štai, imkite mano žemę! Drauge su rankomis!

Man prireikė ne vienerių metų, kad suprasčiau viską, ką Ovenas galvojo, ir tą naktį aš nelabai aiškiai jį supratau. Dabar aš žinau, kad šarvuotis pasakė man tai, ką Ovenas galvojo, nors pats jis tylėjo iki to laiko, kol mudu abu jau mokėmės Greivsendo akademijoje; tik tada man atsiskleidė viskas, ką Ovenas norėjo man pasakyti – per šarvuotį. Štai ką Ovenas Minis (ir šarvuotis) pasakė: „DIEVAS PASIĖMĖ TAVO MOTINĄ. MANO RANKOS BUVO KAIP

ĮRANKIS. DIEVAS PASIĖMĖ MANO RANKAS. AŠ ESU DIEVO ĮRANKIS".

Argi man galėjo šauti į galvą, kad vienuolikos metų berniukas gali ką nors panašaus mąstyti? Man net tokia mintis į galvą nebūtų atėjusi, kad Ovenas Minis buvo išrinktasis; netgi tai, kad jis laiko save Dievo paskirtuoju, man būtų atrodę keista. Jeigu būtumėte matę jį kylantį į orą sekmadieninėje mokykloje, niekada nebūtumėt pagalvoję, jog jis vykdo Dievo paskirtį. Be to, neužmirškite – jau nekalbant apie Oveną, – jog, būdamas vienuolikos metų, aš netikėjau, kad apskritai esama „išrinktųjų" ar kad Dievas kažkam yra „paskyręs" ką nors atlikti, ar davęs „užduotį". O dėl Oveno tikėjimo, kad jis esąs Dievo įrankis, tai aš nežinau, kuo dar remdamasis jis buvo įsitikinęs, jog Dievas jį išsirinko savo valios vykdytoju; tačiau Oveno idėja, kad kiekvienas jo judesys yra iš anksto nulemtas Dievo ištarmės, rėmėsi toli gražu ne vien tik tuo nelaimingu smūgiu ir lazdos taukštelėjimu, kaip vėliau įsitikinsite patys.

Šiandien – 1987-ųjų sausio 30-ąją Toronte sninga; šuo mano, kad per sniegą po Torontą vaikščioti kur kas maloniau. Man patinka vedžioti šunį, kai sninga, nes jo entuziazmas užkrečia; sningant šuo pasižymi savo teritoriją prie Sent Klero rezervuaro taip, lyg jis būtų pirmasis čia nusilengvinęs šuo – iliuzija, kurią palaiko krintantis sniegas, užklojantis nesuskaičiuojamų šunų legionų čia paliktas krūvas ekskrementų, kuriomis taip garsėja Sent Klero rezervuaras.

Kai apsnigta, Aukštesniojo Kanados koledžo bokšto laikrodis atrodo didesnis negu parengiamosios mokyklos Naujosios Anglijos miestelyje; kai nesninga, aplinkiniais keliais rieda kur kas daugiau autobusų ir automobilių. Gatvės triukšmas būna daug didesnis ir Toronto centras atrodo daug arčiau. Kai apsnigta, Aukštesniojo Kanados koledžo bokšto laikrodis – ypač nuo Kilbari gatvės, arba, dar iš arčiau, – nuo Fraibruko gatvės – primena man centrinių Greivsendo akademijos rūmų bokšto laikrodį – smailą, gūdų.

Kai apsnigta, ta vieta Rasel Hilo gatvėje, kur aš gyvenu, pasidaro kažkuo panaši į Naująją Angliją; kaip žinia, torontiečiai nemėgsta

baltomis dailylentėmis apkaltų namų su tamsiai žaliomis arba juodomis langinėmis, tačiau mano senelės namas Frant gatvėje buvo mūrinis, o torontiečiai atiduoda pirmenybę plytoms ir akmeniui. Nežinia kodėl torontiečiai užgriozdina savo plytinius ir akmeninius namus visokiausiomis puošmenomis, karnizais drauge su langinėmis, arba išpjaustinėja langines širdelėmis ir klevo lapais, bet sniegas paslepia tas įmantrybes ir kai kada, tokiomis dienomis kaip ši, kai sniegas itin šlapias ir sunkus, net plytiniai namai pasidaro balti. Torontas yra saikingas, bet ne rūstus. Greivsendas yra rūstus, bet drauge gražus; Torontas negražus, bet, kai sninga, jis būna panašus į Greivsendą – ir gražus, ir rūstus.

Pro savo miegamojo langą Rasel Hilo gatvėje aš matau ir vyskupo Strono koplyčią; kaip tai simboliška, kad žmogus, kurio vaikystė buvo padalinta tarp dviejų bažnyčių, turi gyventi prieš akis turėdamas dar dvi! Tačiau dabar man jos tinka – abi anglikonų. Šalti, pilki Malonės bažnyčios ir Vyskupo Strono mokyklos mūrai irgi gražiai nubalinti sniego.

Senelė mėgdavo sakyti, kad sniegas „gydo“ – gydo viską. Tipiškas jankių požiūris: jeigu sniego daug, vadinasi, jis tau į naudą. Toronte jis man į naudą. Ir tie vaikigaliai, važinėjantys rogutėmis ant Sent Klero rezervuaro, – jie man taip pat primena Oveną – todėl, kad visada prisimenu Oveną tam tikro ūgio, koks jis buvo vienuolikos metų, tai yra maždaug penkerių metų amžiaus vaiko didumo. Bet ko aš čia taip įsijaučiau į sniegą – yra tiek daug kitų dalykų, kurie man primena Oveną.

Aš vengiu amerikietiškų laikraščių ir žurnalų, taip pat Amerikos televizijos – kaip ir kitų amerikiečių Toronte. Tačiau Torontas ne taip toli. Kad ir užvakar – 1987-ųjų sausio 28-osios „The Globe and Mail“ pirmajame puslapyje išsamus prezidento Ronaldo Reigano pranešimas Kongresui apie padėtį šalyje. Ar aš kada nors pasimokysiu? Kai pamatau tokius dalykus, žinau, kad man tiesiog nereikia jų skaityti; geriau atsiversčiau maldaknygę. Kam leidžiuosi, kad apimtų pyktis; bet, atleisk man, Viešpatie, aš skaitau pranešimą Kongresui apie padėtį šalyje. Dvidešimt metų išgyvenęs Kanadoje aš vis dar randu amerikiečių pamišėlių, kurie mane vis dar keri.

„Centrinėje Amerikoje neturi būti jokio Sovietų pakrantės placdarmo", – pareiškė prezidentas Reiganas. Jis taip pat pabrėžė, kad nepaaukos savo pasiūlytų branduolinių raketų – savo numylėtojo Žvaigždžių karo plano dėl branduolinio nusiginklavimo sutarties su Sovietų Sąjunga. Jis netgi pareiškė, kad „svarbiausias JAV–Sovietų santykių darbotvarkės punktas" yra „ nepakankamai atsakingas Sovietų elgesys pasaulyje" – tarsi Jungtinės Amerikos Valstijos būtų „atsakingo elgesio pasaulyje etalonas"!

Mano galva, prezidentas Reiganas gali sakyti tokius dalykus tik todėl, kad žino, jog amerikiečiai niekada nelaikys jo atsakingu už savo žodžius; tu atsakai tiktai prieš istoriją, o aš jau minėjau, kad, mano nuomone, amerikiečiai nelabai išmano istoriją. Ar daug kas iš jų atsimena kad ir savo pačių neseną istoriją? Ar dvidešimt metų amerikiečiams toks jau ilgas laiko tarpas? Ar jie prisimena 1967-ųjų spalio 21-ąją? Vašingtone tada penkiasdešimt tūkstančių žmonių išėjo į gatves protestuoti prieš karą. Ir aš ten buvau; tai buvo „žygis į Pentagoną" – prisimenat? O po dvejų metų – 1969-ųjų spalį – Vašingtone vėl mitingavo penkiasdešimt tūkstančių žmonių; jie nešėsi žibintuvėlius, jie reikalavo taikos. Šimtas tūkstančių reikalavo taikos Bostone; du šimtai penkiasdešimt tūkstančių Niujorke. Ronaldas Reiganas visų Jungtinių Amerikos Valstijų dar neapmulkino, tačiau jam pavyko užmigdyti Kaliforniją; protestus prieš karą Vietname jis apibūdino kaip „pagalbą ir paramą priešui". Būdamas prezidentas, jis vis dar nežinojo, kas yra priešas.

Šiandien aš tikiu, kad Ovenas Minis visada tai žinojo; jis žinojo viską.

1962-ųjų vasarį mudu mokėmės paskutiniame Greivsendo akademijos kurse; 80-ajame Frant gatvės name ištisai žiūrėjome televiziją. Prezidentas Kenedis pasakė, kad Jungtinių Valstijų patarėjai Vietname į ugnį atsakys ugnimi.

– TIKIUOSI, KAD MES PATARINĖJAME TIEMS VYRUKAMS, KURIEMS REIKIA, – pasakė Ovenas Minis.

Tą pavasarį, kai iki baigiamųjų Greivsendo akademijos egzaminų buvo likęs mažiau kaip mėnuo, per televiziją buvo parodytas Tailando žemėlapis; tenai buvo nusiųsta penki tūkstančiai Jungti-

nių Amerikos Valstijų laivų ir penkiasdešimt reaktyvinių naikintuvų – „kaip atsakas į komunistinę ekspansiją Laose“, – pasakė prezidentas Kenedis.

– TIKIUOSI, KAD MES ŽINOME, KĄ DAROME, – pasakė Ovenas Minis.

1963-iųjų vasarą, pirmąją mūsų vasarą universitete, Vietname vyko budistų demonstracijos; žmonės maištavo. Mudu su Ovenu pirmą kartą gyvenime matėme pirmąjį savęs aukojimo aktą – per televizorių. Pietų Vietnamo vyriausybės pajėgos, vadovaujamos Ngo Din Diemo – išrinktojo prezidento, – atakavo kelias budistų pagodas; tai buvo rugpjūtis. Gegužį Diemo brolis Ngo Din Nu, slaptosios policijos viršininkas, nutraukė budistų šventę – užmušė aštuonis vaikus ir vieną moterį.

– DIEMAS KATALIKAS, – pasakė Ovenas Minis. – KĄ VEIKIA KATALIKAS PREZIDENTAS BUDISTŲ ŠALYJE?

Tą vasarą Henris Kabotas Lodžas tapo Jungtinių Valstijų ambasadoriumi Vietname; tą vasarą Lodžas gavo Jungtinių Amerikos Valstijų Užsienio reikalų ministerijos telegramą, kurioje buvo pranešama, jog Jungtinės Valstijos „daugiau nebesitaikstys“ su Ngo Din Nu „įtaka“ prezidento Diemo režimui. Per du mėnesius buvo įvykdytas karinis perversmas, nuvertęs Diemo vyriausybę Pietų Vietname; rytojaus dieną Diemas ir jo brolis Nu buvo nužudyti.

– ATRODO, KAD MES PATARINĖJOME NE TIEMS VYRUKAMS, KURIEMS REIKIA, – pasakė Ovenas.

O kitą vasarą, kai per televiziją buvo rodomi Šiaurės Vietnamo patrulių laivai Tonkino įlankoje – per dvi dienas jie atakavo du Jungtinių Amerikos Valstijų eskadrinius minininkus, – Ovenas pasakė:

– AR MUMS ATRODO, KAD ČIA FILMAS?

Prezidentas Džonsonas paprašė Kongreso suteikti jam įgaliojimus „imtis visų būtinų priemonių atremti ginkluotam Jungtinių Amerikos Valstijų pajėgų puolimui ir užkirsti kelią tolesnei agresijai. Parlamentas slaptu balsavimu vieningai (416 balsų už, 0 prieš) pritarė Tonkino įlankos rezoliucijai. Senatas patvirtino ją 88 balsais už ir 2 prieš. Tačiau Ovenas paklausė mano senelės televizoriaus:

– AR TAI REIŠKIA, KAD PREZIDENTAS GALI PASKELBTI KARĄ JO NEPASKELBDAMAS?

Tais metais per Naujųjų išvakares – atsimenu, kad Estera tada per daug išgėrė; ji vėmė – Vietname buvo šiek tiek daugiau negu dvidešimt tūkstančių Jungtinių AmerikosValstijų kareivių ir tik koks dešimt (ar panašiai) žuvusių. Iki to laiko, kai Kongresas užbaigė Tonkino įlankos rezoliucijos svarstymus – 1970-ųjų gegužį, – Vietname buvo daugiau kaip pusė milijono Jungtinių Amerikos Valstijų kareivių; ir daugiau kaip keturiasdešimt tūkstančių iš jų buvo negyvi.

Dar 1965 metais Ovenas Minis užčiuopė strategijos trūkumus. Kovo mėnesį Jungtinių Amerikos Valstijų oro pajėgos pradėjo „Griaudėjančio griaustinio“ operaciją – puolė taikinius Šiaurės Vietname; sustabdė tiekimą Pietų Vietnamui – ir pirmieji sustiprinti daliniai išsilaipino Vietname.

– TAI NESIBAIGS, – pasakė Ovenas. – NĖRA KAIP VISA TAI ŽMONIŠKAI UŽBAIGTI.

Kalėdų dieną prezidentas sustabdė „Griaudėjančio griaustinio“ operaciją; jis nutraukė bombardavimą. Po mėnesio bombardavimas vėl prasidėjo ir Senato užsienio reikalų komitetas pradėjo svarstymus apie karą, kuriuos transliavo televizija. Kaip tik tada senelė ėmė visu tuo domėtis.

1966-ųjų rudenį buvo pranešta, kad „Griaudėjančio griaustinio“ operacija vykdoma aplink Hanojų; tačiau Ovenas Minis pasakė:

– AŠ MANAU, KAD HANOJUS ATSILAIKYS.

Ar prisimenat operaciją „Tigrų medžiotojas“? O tokią operaciją kaip „Spaustuvas/Baltasis sparnas/ Tan Fong II“? Jos metu „priešų nuostolių“ skaičius pasiekė 2389. Paskui dar buvo operacija „Polis Rivjeras/Tan Fong 14“ – ne tokia sėkminga, tik 546 „priešų nuostoliai“. O operacija „Meng Ho 6“? Ten būta 6161 „priešų nuostolių“.

Iki Naujųjų 1966-ųjų metų per karo veiksmus žuvo 6644 priešai; ir būtent Ovenas Minis prisiminė, kad tai buvo 483 žuvusiaisiais daugiau negu per operaciją „Meng Ho“.

– Kaip tu prisimeni tokius dalykus, Ovenai? – paklausė jo senelė.

Iš Saigono generolas Vestmorlendas paprašė „šviežio žmonių resursų papildymo“; Ovenas prisiminė ir tai. Pasak Užsienio reikalų ministerijos, pasak Dino Rasko – prisimenat jį? – „mes artėjome prie sekinamojo karo pergalės“.

– TOKIO KARO MES NELAIMĖSIME, – pasakė Ovenas Minis.

1967-ųjų pabaigoje Vietname buvo penki šimtai tūkstančių karių. Kaip tik tada generolas Vestmorlendas pasakė: „Mes pasiekėme svarbų tašką, kai jau matosi pabaiga“.

– KOKIA PABAIGA? – paklausė Ovenas Minis generolo. – KAS ATSITIKO „ŠVIEŽIAM ŽMONIŲ RESURSUI“?

Dabar aš tikiu, kad Ovenas prisiminė viską: dalį žinojimo sudaro prisiminimas.

Ar jūs prisimenate „Tet“ puolimą? Tai buvo 1968-ųjų sausį. „Tet“ yra tradicinė Vietnamo šventė, atitinkanti mūsų Kalėdas ir Naujuosius metus, ir nors paprastai Vietnamo kare per šventes ugnis būdavo nutraukiama, tais metais šiaurės vietnamiečiai užpuolė daugiau kaip šimtą Pietų Vietnamo miestelių – daugiau negu trisdešimt provincijos sostinių. Tais metais prezidentas Džonsonas pareiškė, kad nesieks būti perrinktas – prisimenat? Tais metais buvo nužudytas Robertas Kenedis; tą tikriausiai prisimenate. Tais metais prezidentu buvo išrinktas Ričardas Niksonas; gal jūs prisimenate jį. Kitais, 1966 metais – tais metais, kai Ronaldas Reiganas vietnamiečių protestus apibūdino kaip „paramą ir paguodą priešui“, – Vietname dar tebebuvo pusė milijono amerikiečių. Aš niekada nebuvau tarp jų.

Daugiau kaip trisdešimt tūkstančių kanadiečių taip pat tarnavo Vietname. Ir beveik tiek pat amerikiečių per Vietnamo karą atvažiavo į Kanadą; aš buvau tarp jų – vienas iš tų, kurie pasiliko.

1971 kovą, kai leitenantas Viljamas Kelis buvo apkaltintas iš anksto apgalvota žmogžudyste, aš jau buvau imigrantas, turintis nekilnojamąjį turtą ir padavęs prašymą suteikti Kanados pilietybę. Per 1972 Kalėdas prezidentas Niksonas bombardavo Hanojų; tai buvo vienuolika dienų trukusi ataka, kurios metu buvo sunaudota daugiau kaip keturiasdešimt tonų brizantinių sprogmenų. Kaip Ovenas ir sakė, Hanojus atsilaikė.

Ar jis kada nors buvo pasakęs ką nors, kas būtų pasirodę netiesa? Aš, pavyzdžiui, prisimenu, ką jis pasakė apie Abi Hofmaną – prisimenat Abi Hofmaną? Tą vaikiną, kuris mėgino „pakelti į orą" Pentagoną; jis buvo tikras klounas. Tas vaikinas įkūrė Tarptautinę jaunimo partiją – „Jipius"; buvo labai aktyvus antikarinių demonstracijų dalyvis, o tuo tarpu prasmingą revoliuciją laikė kažkokiu nepagarbiu aktu su komedijos ir vulgarumo atspalviu.

– KAM TAS PAŠLEMĖKAS, JO MANYMU, PADEDA? – paklausė Ovenas.

Būtent Ovenas Minis sulaikė mane nuo Vietnamo – tokį triuką galėjo sugalvoti tik jis.

– TEGU TAI BUS MANO MAŽA DOVANĖLĖ TAU, – taip jis tai pavadino.

Man gėda prisiminti, kaip pykau ant jo už tai, kad pasiėmė mano šarvuočio letenas. Dievas mato, Ovenas davė man daug daugiau, negu kada nors buvo iš manęs paėmęs – net kai pagalvoju apie tai, kad jis atėmė iš manęs motiną.

3. ANGELAS

Savo miegamajame Frant gatvėje mama laikė siuvėjos manekeną. Išsitempęs pagal komandą „lygiuot!“ jis stovėjo prie jos lovos kaip sargybinis, sergstintis jos miegą – kaip meilužis, besitaikantis atsigulti greta. Mama mokėjo siūti; kažkuriame gyvenime, matyt, buvo siuvėja. Ji nemėgo įmantrybių ir drabužius sau siuvosi pati. Jos siuvamoji mašina, kurią ji taip pat laikė miegamajame, buvo toli gražu ne tokia seniena, kaip ta, kurią mes vaikystėje maitojome palėpėje. Mamos mašina buvo modernios įrangos šedevras, ir ja buvo dažnai naudojamasi.

Nes visus tuos metus, kol mama ištekėjo už Dano Nidemo, ji niekada neturėjo tikro darbo ir nesiekė aukštojo mokslo; ir vis dėlto niekada nestokodavo pinigų, – nes mano senelė buvo jai dosni, o ji mokėjo neišlaidauti. Ji atsiveždavo iš Bostono labai dailių drabužių, bet niekad jų nepirkdavo; apvilkdavo jais savo manekeną ir nukopijuodavo juos. Paskui originalus grąžindavo įvairioms Bostono parduotuvėms; pasakojo, kad visada pasakydavo jiems tą patį, ir niekas niekada ant jos nepykdavo – atvirkščiai – užjausdavo ir be jokių kalbų priimdavo drabužius atgal.

– Mano vyrui nepatiko, – sakydavo ji.

Ji visada juokdavosi pasakodama apie tai mudviem su senele. „Jie, matyt, mano, kad aš gyvenu su tikru tironu! Jam niekas niekada nepatinka!“

Senelė, kuriai buvo skaudu, kad iš tikrųjų mama neturi vyro, juokdavosi nelabai smagiai, tačiau toji apgavystė atrodė tokia nekalta ir nepiktybiška, kad Harietė Vilrait nedraudė dukrai to nedidelio pasismaginimo.

O mama siuvo nuostabius drabužius: paprastus, kaip jau sakiau, ir daugiausiai juodus arba baltus, tačiau, pasiūti iš geriausių medžiagų, jie puikiai jai tiko. Tos suknelės, palaidinės ir sijonai, kuriuos ji parsiveždavo, buvo įvairių spalvų, tačiau mama, meistriškai nusikopijavusi kirpimą, siūdavosi drabužius tik iš juodos arba baltos medžiagos. Kaip ir daugeliu kitų atžvilgių, mama mokėjo pasiekti tobulumą visai nebūdama originali ar išradinga. Žaidimas, kurį ji žaidė su nepriekaištingos figūros manekenu, turbūt tenkino jos amerikietiškąjį taupumą – jos vilraitiškąją prigimtį.

Mano mama nemėgo tamsos. Jai niekada nebūdavo per daug šviesos. Manau, kad manekenas jai buvo tarsi bendrininkas kovoje su naktimi. Ji užtraukdavo užuolaidas tiktai nusirengdama prieš naktį; apsivilkusi naktinius marškinius ir chalatą, vėl jas atitraukdavo. Kai ji išjungdavo naktinę lempelę prie lovos, kambarį iš lauko užliedavo šviesa – o naktį visada būdavo šviesos. Frant gatvėje degė žibintai, ponas Fišas kiaurą naktį palikdavo šviesas prie savo namo, ir senelė palikdavo – apšviestas garažo duris. Be tų aplinkinių šviesų, dar švietė danguje žvaigždės arba mėnulis, arba tas nenusakomas spindėjimas, sklindantis iš rytų horizonto, jeigu gyveni netoli Atlanto pakrantės. Nebuvo tokios nakties, kad mama atsigulusi nematytų siuvėjos manekeno figūros, kuri teikė jai ramumo jausmą; manekenas buvo ne tik jos sąjungininkas prieš tamsą, tai buvo jos dubleris.

Jis niekada nebūdavo nuogas. Tai nereiškia, kad mama buvo tiek pamišusi dėl siuvimo, kad ant manekeno nuolatos kabėdavo vis naujas siuvamas drabužis; ar iš padorumo, ar tam tikro žaismingumo, kurio mama dar nebuvo išaugusi – kad ir iš tų laikų, kai rengdavo lėles, – bet manekenas visada būdavo aprengtas. Ir ne šiaip bet kaip aprengtas. Mama nebūtų leidusi manekenui stovėti su apatinuku. Jis visada buvo aprengtas iki galo – ir visada gražiai.

Prisimenu, kaip, atsibudęs nuo baisaus sapno arba apsirgęs, eidavau pas ją per tamsų koridorių pakeliui čiuopdamas durų rankenas. Įėjęs į jos miegamąjį, pasijusdavau taip, lyg būčiau patekęs į kito laiko zoną; po tamsos mano kambaryje ir juodo koridoriaus mamos kambarys švytėjo – lyginant su kitais namo kambariais, čia

visada būdavo priešaušris. Ir čia visada stovėdavo manekenas, apsirengęs realiam gyvenimui, apsirengęs kažkur eiti. Kartais manekeną palaikydavau mama, atsikėlusia iš lovos ir einančia pas mane – galbūt išgirdo mane kosint arba verkiant pro miegus; galbūt labai anksti atsikėlė arba ką tik, labai vėlai, iš kažkur sugrįžo. O kartais aš išsigąsdavau manekeno; būdavau visai apie jį pamiršęs, ir pilkšvoje kambario prieblandoje jis man pasirodydavo lyg įsilaužėlis, – nes figūra, taip ramiai stovinti prie lovos, gali būti tiek sargas, tiek ir užpuolikas.

Svarbiausia, kad jo figūra buvo kaip motinos – visai tokia pat. „Atrodo, kad jūs dvi“, – sakydavo Danas Nidemas.

Danas papasakojo keletą istorijų, susijusių su manekenu, kurias jis patyrė vedęs mano motiną. Kai mes persikėlėme į Dano bendrabučio butą Greivsendo akademijoje, manekenas – ir mamos siuvamoji mašina – įsikūrė valgomajame, kuriame mes niekada nevalgydavome. Dažniausiai valgydavome akademijos valgykloje; o jeigu namie – tai virtuvėje.

Su manekenu miegamajame Danas išmiegojo tik kelias naktis. „Tabi, kas atsitiko?“ – paklausė jis jo pirmąją naktį, manydamas, kad mama atsikėlė. „Grįžk į lovą“, – pasakė kitą naktį. O dar kitą kartą paklausė manekeno: „Ar tau bloga?“ Ir mano mama, dar kietai neįmigusi šalia jo, sumurmėjo: „Ne. O tau?“

Žinoma, žiauriausius susidūrimus su mano motinos manekenu patyrė Ovenas Minis. Dar daug anksčiau, nei Dano Nidemo šarvuotis pakeitė mūsų su Ovenu gyvenimus, vienas iš mėgstamiausių Oveno žaidimų Frant gatvės namuose buvo nurengti ir vėl aprengti motinos manekeną. Senelė raukydavosi žiūrėdama į šitą mūsų pramogą – juk mes buvome berniukai. Mano mama savo ruožtu budriai mus sekė – iš pradžių bijodama, kad nesugadintume drabužių. Bet ji pasitikėjo mumis: mūsų rankos būdavo švarios, sukneles ir palaidinukes visada sukabindavome atgal ant tų pačių pakabų, o moterišką apatinį trikotažą, gražiai sulankstytą, sudėdavome į atitinkamą stalčių. Mama taip nusiramino dėl mūsų žaidimo, kad pasitaikius progai net pagirdavo mus už kokį nors ansamblį, kuris jai pačiai nešovė į galvą. Ir keletą kartų Oveną buvo apėmęs

toks kūrybinis įkarštis, kad jis maldavo motiną pačią pasimatuoti neįprastą derinį.

Tiktai Ovenas priversdavo mamą raudonuoti.

– Aš jau daugybę metų turiu tą palaidinę ir sijoną. Man ir į galvą neatėjo nešioti jų su šiuo diržu! Tu esi genijus, Ovenai! – sakydavo jinai.

– JUMS TIESIOG VISKAS TINKA, – atsakydavo Ovenas, ir ji nukaisdavo.

Ji turėjo vienintelę raudoną suknelę, ir mes niekaip nesugalvojome, ką čia padaryti, kad jinai ją pamėgtų; ji neketino jos nešioti, tačiau Vilraitų kraujas joje neleido jos išmesti ar kam atiduoti. Ji surado ją itin prašmatnioje Bostono parduotuvėje; jai patiko glaudžiai prigulanti medžiaga, gili dekoltė nugaroje, aptemptas liemuo ir platus sijonas, bet ji nepakentė tokios spalvos – skaisčiai raudonos, kaip puansetija. Ji ketino nusikopijuoti ją – pasisiūti baltą arba juodą, kaip visos kitos, bet jai taip patiko pasiuvimas, kad ji pasisiuvo tokią ir baltą, ir juodą. „Baltą prie vasaros įdegimo, – pasakė ji, – o juodą žiemai.“

Nuvažiavusi į Bostoną grąžinti suknelės, ji rado parduotuvę sudegusią iki pamatų. Kurį laiką negalėjo prisiminti parduotuvės pavadinimo; bet paskui paklausė kaimyninių gyventojų ir parašė laišką senuoju adresu. Kažkas buvo negerai su draudimu ir tik po kelių mėnesių jai pagaliau pavyko su kažkuo susisiekti – tai buvo juristas. „Bet aš juk nemokėjau už suknelę! – pasakė mama. – Ji labai brangi – aš tik norėjau geriau pasimatuoti. Ir aš jos nenoriu. Nenoriu, kad po kelių mėnesių man būtų pateikta sąskaita. Ji labai brangi“, – pakartojo ji. Bet juristas atsakė, jog tai nesvarbu. Viskas sudegė. Visos sąskaitos sudegė. Inventorius sudegė. Visos prekės sudegė. „Telefonas išsilydė, – pasakė jis. – Kasos aparatas išsilydė,– pridūrė jis. – Ta suknelė – menkiausias mūsų rūpestis. Jinai – jūsų,– pasakė juristas. – Jums pasisekė“, – pasakė jis jai taip, kad ji pasijuto kalta.

– O dangau, – niurzgėjo senelė, – kiek nedaug reikia, kad Vilraitai pasijustų kalti. Suimk save į nagą, Tabita, ir liaukis verkšlenusi. Tai nuostabi suknelė – juk tai kalėdinė spalva, – pagaliau nusprendė. – Per Kalėdas visada būna vaišės. Ji puikiai tiks.

Tačiau aš niekada nemačiau, kad mama būtų išsitraukusi tą suknelę iš spintos; ir vienintelis kartas, kai ji atsidūrė ant manekeno – po to, kai mama ją nusikopijavo, – buvo tada, kai Ovenas ją parinko. Net ir Ovenas nežinojo, ką daryti, kad mama pamėgtų tą raudoną suknelę.

– Gal tai ir Kalėdų spalva, – pasakė ji, – bet mano pačios spalva – ypač tuo metų laiku, kai būna Kalėdos, – netinka prie šitos suknelės. – Ji norėjo pasakyti, kad atrodytų blyški raudonu drabužiu neįdegusia saulėje oda, o kas Naujajame Hampšyre per Kalėdas būna įdegęs?

– TUOMET NEŠIOKITE JĄ VASARĄ, – pasiūlė Ovenas.

Tačiau vilkėti tokį skaisčiai raudoną drabužį vasarą būtų buvę pernelyg didelis iššūkis; mamos nuomone, tam būtų reikėję per daug smarkiai įdegti. Danas pasiūlė mamai padovanoti raudonąją suknelę jo kukliai teatrinių kostiumų kolekcijai, tačiau mama manė, jog tai būtų tuščias švaistymas, be to, nė vienas iš akademijos berniukų ir, žinoma, jokia kita mūsų miestelio moteris neturėjo tokios figūros, kuri nepadarytų gėdos tokiai suknelei.

Danas Nidemas ne tik perėmė visų akademijos berniukų dramos spektaklių režisavimą, jis atgaivino saviveiklinį mūsų mažo miestelio dramos kolektyvą, buvusį niekam nežinomą „Greivsendo artistų“ būrelį. Danas visus kalbindavo stoti į „Greivsendo artistus“; jo dėka pusė akademijos fakulteto darbuotojų atrado savyje vaidybinį talentą, ir pusei miestelio gyventojų nubudo aistra scenos menui, kai jis pakvietė juos išbandyti jėgas savo spektakliuose. Jis netgi priprašė mamą suvaidinti pagrindinį vaidmenį – bent vieną kartelį.

Nors mama labai mėgo dainuoti, vaidinti ji nepaprastai drovėjosi. Ji sutiko dalyvauti tik viename Dano režisuotame spektaklyje, ir aš manau, kad sutiko tik norėdama parodyti savo atsidavimą jųdviejų užsitęsusiai draugystei, ir tik su sąlyga, jeigu Danas bus jos partneris, jeigu jo vaidmuo bus pagrindinis ir jeigu jis neturės vaidinti jos meilužio. Ji nenorinti, kad miestelyje apie jųdviejų draugystę būtų prisigalvojama nebūtų dalykų, paaiškino ji. Kai jie susituokė, mama daugiau niekada nebevaidino, ir Danas taip pat. Jis visada būdavo reži-

sierius, o ji – suflerė: pasakinėjanti tyliai, bet aiškiai. Manau, kad tam turėjo įtakos visos tos dainavimo pamokos.

Vienintelis jos suvaidintas vaidmuo – pagrindinis vaidmuo – buvo spektaklyje „Angelo gatvė". Tai buvo taip seniai, ir aš nebeprisimenu nei veikėjų vardų, nei kokios buvo dekoracijos. „Greivsendo artistai" naudojosi rotuše ir dekoracijos niekada nebūdavo jai pritaikytos. Geriausiai aš prisimenu filmą, kuris buvo pastatytas pagal „Angelo gatvę"; jis vadinosi „Dujų žibintas" ir aš žiūrėjau jį kelis kartus. Mano mama vaidino Ingridos Bergman vaidmenį; ji buvo žmona, kurią niekšas vyras išvaro iš proto. Ir Danas vaidino tą niekšą – Šarlio Buajė vaidmenį. Jeigu žinote tą istoriją, nors Danas ir mano motina vaidino vyrą ir žmoną, scenoje tarp jų meilės matyti nedaug; tiktai ten ir tiktai tada aš mačiau Daną niekšingai elgiantis su mano mama.

Danas sako, kad dar ir dabar Greivsende yra žmonių, kurie piktai į jį dėbčioja dėl to Šarlio Buajė vaidmens, kurį jis suvaidino; jie žiūri į jį taip, lyg tai jis prieš daugybę metų būtų sviedęs tą pražūtingąjį kamuoliuką į užribį – ir būtų padaręs tai tyčia.

Ir tik kartą per tą spektaklį – tikriau sakant, per peržiūrą – mama apsivilko raudonąją suknelę. Gal tą vakarą, kai ji turi pasipuošusi eiti į teatrą (ar kažkur kitur) su savo tironu vyru, bet jis paslepia paveikslą ir apkaltina ją paslėpus jį, ir net ją pačią priverčia tuo patikėti, o galiausiai išvaro ją į savo kambarį ir nebeleidžia niekur eiti. O gal tą kartą, kai juodu eina į koncertą ir jis suranda savo laikrodį jos rankinėje – jis pats ten jį ir įmetė, bet ji palūžta ir maldauja jo patikėti ja visų tų snobų akivaizdoje. Trumpai tariant, mama turėjo vilkėti raudoną suknelę tik vienoje scenoje, ir būtent tą sceną ji vaidino tiesiog klaikiai. Ji niekaip negalėjo palikti suknelės ramybėje – rankiojo nuo jos įsivaizduojamus pūkelius, nuolat apžiūrinėjo save, lyg iškirptė staiga būtų pagilėjusi per pėdą; be perstojo glostinėjosi, tarsi suknelės medžiaga būtų šiurpinusi jai odą.

Mudu su Ovenu matėme visus „Angelo gatvės" spektaklius; mes matėme visus Dano spektaklius – tiek akademijos, tiek „Greivsendo artistų" saviveiklinius, – tačiau „Angelo gatvė" buvo vienas iš nedaugelio vaidinimų, kai mes pažiūrėjome visus aliai vieno spek-

taklius. Matyti mano motiną scenoje ir matyti Daną, kuris žiauriai su ja elgiasi, – tai buvo toks jaudinantis melas. Mus domino visai ne pjesė – o tik tai, kokia ji melaginga; kad Danas žiauriai elgiasi su mama, kad jis linki jai pikto. Tai mus kerėjo.

Mudu su Ovenu pažinojome visus „Greivsendo artistų" pastatymų aktorius. Ponia Volker, mūsų episkopalinės sekmadieninės mokyklos pabaisa, „Angelo gatvėje" buvo gavusi koketiškos tarnaitės – Andželos Lansberi vaidmenį, jeigu jūs galite tuo patikėti. Mudu su Ovenu negalėjome. Ponia Volker scenoje elgiasi kaip prostitutė! Ponia Volker vulgari! Mes vis laukėme, kada ji sušuks: „Ovenai Mini, leiskis žemėn! Sėskis į savo vietą!" Ji vilkėjo prancūzės tarnaitės kostiumą – labai siaurą sijoną ir juodas raštuotas kojines, ir po to kiekvieną sekmadienį mes tuščiai stengdavomės pamatyti jos kojas – tai buvo toks siurprizas pamatyti ponios Volker kojas; ir dar didesnis siurprizas įsitikinti, kad jos kojos gražios!

Gerojo vaikino vaidmuo „Angelo gatvėje" – Džozefo Koteno vaidmuo, kaip aš jį vadinu, – buvo patikėtas mūsų kaimynui Fišui. Mudu su Ovenu žinojome, kad jis vis dar gedi savo anksti žuvusio Sagamoro; jis įdėmiai sekė kiekvieną mano motinos judesį scenoje, tačiau skausmingai perkreiptame jo veide vis dar atsispindėjo siaubas, kurį jis patyrė įvykus nelaimei su sunkvežimiu Frant gatvėje. Mudu su Ovenu herojų įsivaizdavome ne visai tokį, koks buvo Fišas, bet Danas Nidemas, turėjęs talentą parinkti ir dirbti su beviltiškiausiais mėgėjais, ir pono Fišo atveju pasinaudojo kaimynų užuojauta ir pasipiktinimu dėl Sagamorą pražudžiusio sunkvežimio.

Taigi, sudalyvavusi „Angelo gatvės" repeticijoje, raudonoji suknelė vėl sugrįžo į spintą ir pasirodydavo tik tais – beje, neretais – atvejais, kai Ovenas ja apvilkdavo manekeną. Galimas daiktas, tą daryti jį skatino motinos bodėjimasis suknele. Ja apvilktas manekenas visada atrodydavo žavingai.

Pasakoju apie tai norėdamas pasakyti, kad Ovenas buvo susidraugavęs su manekenu kaip ir aš; tačiau jis buvo pripratęs matyti jį dieną. Jis nebuvo pripratęs prie mano motinos kambario prieblandos, kai ji miegodavo, o manekenas stovėdavo šalia jos – ta

neabejotinai žmogiška, tobulo sudėjimo, profiliu pasisukusi figūra. Manekenas stovėdavo taip tyliai, tarsi būtų skaičiavęs motinos kvėptelėjimus.

Vieną naktį Frant gatvėje, kai Ovenas gulėjo mano kambaryje gretimoje lovoje, mes ilgai negalėjome sumerkti akių, nes apačioje Lidijai buvo užėjęs kosulio priepuolis. Kai tik pamanydavome, kad jis jau praėjo arba kad ji numirė, ji pradėdavo kosėti vėl. Kai Ovenas mane pažadino, aš buvau ką tik užmigęs; mane buvo surakinęs toks gilus ir kietas miegas, kad aš negalėjau prisiversti pajudėti – jaučiausi taip, lyg gulėčiau baisiai prabangiame karste, o mano nešikai laikytų mane prispaudę, nors aš iš paskutiniųjų stengčiausi prisikelti iš mirusiųjų.

– MAN BLOGA, – pasakė Ovenas.

– Nori vemti? – paklausiau aš, bet negalėjau pajudėti; net atsimerkti neturėjau jėgų.

– NEŽINAU, – atsakė jis. – AŠ TURBŪT TURIU KARŠČIO.

– Eik, pasakyk mamai, – pasiūliau.

– ATRODO, MAN KAŽKOKIA RETA LIGA, – tarė Ovenas.

– Eik, pasakyk mamai, – pakartojau. Aš girdėjau, kaip jis atsitrenkė į rašomojo stalo kėdę. Paskui, kaip atidarė ir uždarė duris. Girdėjau, kaip bruožia rankomis koridoriaus sieną, kaip jo virpanti ranka stabteli ant mamos miegamojo durų bumbulo; atrodė, kad jis ten taip ir liko stovėti.

Paskui aš pagalvojau: „Manekenas gali jį išgąsdinti; jis keistai atrodo toje neįprastoje šviesoje". Bet aš buvau nugrimzdęs į savo miego karstą ir mano burna buvo kietai užspausta. Neabejojau, kad netrukus pasigirs: „AAAHHHHHHH!" ir visi namiškiai jau ilgai nebegalės užmigti. Arba įsidrąsinęs Ovenas puls manekeną ir pagriaus jį ant grindų.

Tačiau, kol aš įsivaizdavau, kas blogiausia gali nutikti Ovenui pamačius manekeną, pajutau, kad jis jau grįžęs į kambarį stovi prie mano lovos ir tampo mane už plaukų.

– KELKIS! TIK TYLIAI! – šnibždėjo jis. – TAVO MAMOS MIEGAMAJAME KAŽKAS YRA. KAŽKAS KEISTAS. EIME, PAMATYSI. AŠ MANAU, KAD TAI ANGELAS!

– Angelas? – paklausiau.

– Šššššš!

Dabar aš jau visai išsibudinau ir degiau nekantrumu pamatyti, kaip jis apsikvailins, todėl nieko nepasakiau apie manekeną; paėmiau jį už rankos ir nuėjau su juo per koridorių į mamos miegamąjį. Ovenas visas virpėjo.

– Iš kur žinai, kad čia angelas? – sušnibždėjau.

– Ššššššš!

Taigi, vogčiomis įtykinę į mamos kambarį, keturiomis šliaužėme per grindis, kaip snaiperiai ieškantys priedangos, kol mūsų akims atsivėrė visas lovos vaizdas – jos kūnas, gulintis kaip atvirkščias klaustukas, ir manekenas, stovintis šalia.

Po kurio laiko Ovenas pratarė:

– JO NEBĖRA. MATYT, TADA MANE PAMATĖ.

– O kas čia? – sušnibždėjau nekaltai rodydamas į manekeną.

– ČIA MANEKENAS, KVAILY! – atšovė Ovenas. – ANGELAS STOVĖJO KITOJE LOVOS PUSĖJE.

Aš paliečiau jam kaktą; jis visas degė.

– Tu karščiuoji, Ovenai, – pasakiau.

– AŠ MAČIAU ANGELĄ, – pasakė jis.

– Ar čia jūs, berniukai? – paklausė mama mieguistu balsu.

– Ovenas turi karščio, – pasakiau. – Jam bloga.

– Prieik arčiau, Ovenai, – pasakė mama sėsdamasi lovoje. Jis priėjo prie jos, ir ji, palietusi jo kaktą, liepė man atnešti aspirino ir stiklinę vandens.

– Ovenas matė angelą, – pasakiau.

– Ar tau prisisapnavo košmaras, Ovenai? – paklausė mama, kai jis įsitaisė lovoje šalia jos.

– NE VISAI, – sumurmėjo jis neaiškiai, įbedęs veidą į pagalves.

Kai sugrįžau su vandeniu ir aspirinu, mama jau miegojo apkabinusi ranka Oveną; su atsikišusiomis prie pagalvės prigludusiomis ausimis, per krūtinę mamos apkabintas, jis atrodė tarsi katės pagautas drugelis. Nurijęs aspiriną ir užgėręs jį vandeniu nepažadindamas mamos, jis atkišo tuščią stiklinę stojiška veido išraiška.

– AŠ ČIA PASILIKSIU, – drąsiai pareiškė jis. – JEIGU JIS KARTAIS SUGRĮŽTŲ.

Jis atrodė taip kvailai, kad aš tiesiog negalėjau į jį žiūrėti.

– Tu, atrodo, sakei, kad tai buvo angelas, – sušnibždėjau. – Ką bloga angelas gali padaryti?

– AŠ NEŽINAU, KOKS TAI BUVO ANGELAS, – pašnibždomis atsakė jis, ir mama sukrutėjo per miegus; ji tvirčiau apkabino Oveną, o jis išsigando ir susijaudino tuo pat metu, ir aš vienas sugrįžau į savo kambarį.

Ir kokiomis nesąmonėmis remdamasis Ovenas įžvelgė čia tai, ką jis vėliau vadino MODELIU? Ar savo karščiuojančia vaizduote? Po daug metų, kaskart, kai jis paminėdavo TĄ LEMTINGĄJĮ BEISBOLO KAMUOLIUKO SMŪGĮ, aš neištverdavau jo nepataisęs.

– Tu turi galvoje tą nelaimingą atsitikimą, – sakydavau.

Jis niršdavo, jeigu ką nors pavadindavau „nelaimingu atsitikimu", – ypač jeigu tai liesdavo jį patį; Kalviną, netikėjusį lemtimi, jis kaltino silpnu tikėjimu. Jam nebuvo jokių nelaimingų atsitikimų; tas beisbolo kamuoliukas nebuvo atsitiktinis, kaip neatsitiktinis buvo ir jo balsas. Oveno įsitikinimu, jis SUTRUKDĖ ANGELUI, SUTRUKDĖ ANGELO DARBĄ, jis SUTRIKDĖ ĮVYKIŲ PLANĄ.

Dabar aš suvokiu, kad jis nė nemanė išvydęs angelą Sargą; jis buvo visiškai įsitikinęs, ypač po to LEMTINGOJO KAMUOLIUKO SMŪGIO, kad jis sutrukdė Mirties angelui. Nors jis (tuo metu) neatskleidė man tos savo Dieviškosios ištarmės turinio, žinau, kad jis tikėjo būtent tuo: jis, Ovenas Minis, sutrukdė Mirties angelui, atliekančiam savo šventą darbą; ir angelas atidėjo darbą – perleido jam. Kaip tos fantazijos galėjo taip jį užvaldyti ir įtikinti?

Mano mama buvo per daug mieguista ir nepamatavo jam temperatūros, bet jis tikrai karščiavo, ir per tą karščiavimą atsidūrė mamos lovoje – jos glėbyje. Ir ar tik ne tas susijaudinimas, kad jis atsidūrė būtent ten, kartu su ja – jau nekalbant apie karščiavimą, – lėmė, kad jis taip ir nesumerkė akių ir todėl galėjo būti liudininkas kito įsibrovėlio – tebūnie angelo, šmėklos ar nelaimingo šeimynykščio? Manau, kad taip.

Po kelių valandų į mamos kambarį įžengė dar vienas baisus vaiduoklis. Sakau „baisus" todėl, kad tais laikais Ovenas bijojo mano

senelės; matyt, nujautė jos bodėjimąsi granito verslu. Aš buvau palikęs degančią šviesą mamos vonioje ir – kas dar blogiau – neužsuktą šalto vandens čiaupą (kai pyliau Ovenui vandenį į stiklinę aspirinui užgerti). Mano senelė visada tvirtindavo, kad girdi, kaip skaitiklis skaičiuoja kilovatvalandes; kai tik sutemdavo, ji eidavo paskui mano motiną ir gesindavo jos paliktas šviesas. Ir šiąnakt senelė ne tik pajuto, kad dega šviesa, bet ir išgirdo bėgantį vandenį – gal iš siurblio rūsyje, o gal iš paties šalto vandens čiaupo. Pamačiusi mamos vonią taip nerūpestingai paliktą, senelė iš jos patraukė į miegamąjį – susirūpinusi, ar mama nebus susirgusi, arba pasipiktinusi tokiu netaupumu ir pasiryžusi prikišti jai tokį nerūpestingumą, net jeigu reikėtų ją pažadinti.

Galbūt senelė būtų užgesinusi šviesą, užsukusi vandenį ir grįžusi atgal į lovą, jeigu nebūtų per klaidą pasukusi čiaupo į kitą pusę – pasukusi kiek per smarkiai ir apipilta šalto kaip ledas vandens: jis jau kelias valandas tekėjo iš čiaupo. Taigi jos naktiniai marškiniai kiaurai permirko; ji turėjo juos persivilkti. Matyt, tai ir įkvėpė ją pakelti mamą; negana, kad veltui eikvojama šviesa ir vanduo, – štai ji pati, atėjusi padaryti galo tokiam energijos švaistymui, stovi sušlapusi iki siūlelio. Taigi galiu spėti, kad į mamos kambarį ji įžengė toli gražu ne ramiai nusiteikusi. Ir nors Ovenas buvo pasiruošęs išvysti angelą, jis turbūt tikėjosi, kad net ir vėl apsireiškęs Mirties angelas atrodytų ramesnis.

Mano senelė su varvančiais naktiniais – paprastai plevėsuojantys dabar jie buvo prilipę prie lieso jos kūno atsikišusiais dubens kaulais, – su pilna galva suktukų, storai kremu nuteptu veidu, kuris atrodė blyškus kaip mėnulis, – įsiveržė į mano mamos kambarį. Ovenas ne iš karto man papasakojo, ką jis tą akimirką pagalvojo: kai tu išbaidai Mirties angelą, Dievo valia prišaukia tokius angelus, kurių neišbaidysi; jie net pašaukia vardu.

– Tabita! – pašaukė mano senelė.

– AAAAAAHHHHHH!

Ovenas Minis suklykė taip kraupiai, kad senelė neteko žado. Lovoje šalia motinos ji pamatė mažą velniuką, kuris šovė į viršų kaip strėlė – jis pašoko taip staiga ir su tokia neįtikima jėga, kad

senelei pasidingojo, jog tas mažas padaras pakilo į orą. Mano mama tarytum pasikėlė aukštyn drauge su juo. Lidija, kuri tuomet dar tebeturėjo abi kojas, iššoko iš lovos ir įsirėžė tiesiai į savo tualetinio staliuko stalčius; ilgai paskui rodė visiems savo nubrozdintą nosį. Sagamoras, kuriam jau nebedaug buvo likę iki susitikimo su sunkvežimiu, pradėjo loti ir pažadino poną Fišą. Kaimyniniuose kiemuose sužvangėjo šiukšlių konteinerių dangčiai, kai katės ir meškėnai puolė gelbėtis nuo Oveno Minio sukelto aliarmo. Nedidelė Greivsendo piliečių dalis turbūt apsivertė lovose ant kito šono, aiškiai įsivaizduodami, kaip Mirties angelas atėjo kažko pasiimti.

– Tabita, – pasakė senelė kitą dieną. – Manau, jog nei šis, nei tas ir tiesiog nedera leisti tam velniūkščiui gulėti tavo lovoje.

– Jis turėjo karščio, – atsakė mama. – Ir aš labai norėjau miego.

– Jam yra kažkas rimčiau negu karščiavimas, ir nuolat, – atkirto senelė. – Jis elgiasi ir kalba taip, lyg būtų apsėstas.

– Tau neįtinka niekas, kas nėra absoliučiai tobulas, – atsakė mama.

– Ovenui pasirodė, kad jis pamatė angelą, – paaiškinau senelei.

– Jam pasirodė, kad aš angelas? – paklausė senelė. – Aš tau sakiau, kad jis apsėstas.

– Ovenas yra angelas, – pasakė mama.

– Nieko panašaus, – atšovė senelė. – Jis – peliūkštis. Granito peliūkštis!

Kai mudu su Ovenu važiavome dviračiais, ponas Fišas pamojo mums privažiuoti; jis dėjosi tvirtinąs išklibusį tvoros mietą, bet iš tikrųjų stebėjo mūsų namus – laukė, kol kas nors iš jų pasirodys.

– Sveiki, berniukai, – pasisveikino jis. – Naktį girdėjau kažkokį riksmą. Ar jūs negirdėjot? – Ovenas papurtė galvą.

– Aš girdėjau Sagamorą lojant, – pasakiau.

– Ne, ne – prieš tai! – ginčijo Fišas. – Aš klausiu, ar girdėjote tai, dėl ko jis pradėjo loti? Tokie riksmai! Toks klyksmas! Tikras skandalas!

Kartkartėmis atgaudama žadą senelė irgi rėkė, ir, žinoma, Lidija rėkė taip pat, – kai atsitrenkė į tualetinio stalelio stalčius. Vėliau Ovenas sakė, kad senelė rypavo, tačiau Oveno klyksmą sunku net nusakyti.

– Ovenui pasirodė, kad jis mato angelą, – paaiškinau Fišui.

– Turbūt tas angelas buvo ne toks jau mielas, – pasakė Fišas.

– KO GERO, – sutiko Ovenas. – AŠ PONIĄ VILRAIT PALAIKIAU VAIDUOKLIU.

– Tai viską paaiškina, – užjausdamas pasakė ponas Fišas. Ponas Fišas bijojo mano senelės taip pat kaip Ovenas, bent jau dėl parkavimo vietos ar pirmenybės važiuojant Frant gatve jis visada būdavo nepaprastai jai paslaugus.

Kas čia toks per pasakymas: „Tai viską paaiškina“? Šiandien aš jau žinau, kad niekas negali „visko paaiškinti“.

Vėliau, žinoma, aš papasakojau Danui Nidemui visą istoriją – ir kaip Ovenas tikėjo sutrukdęs Mirties angelui, o tas perleidęs jam savo užduotį.

Tačiau vienas dalykas tuomet praspūdo man pro akis – tai, kad jo pasakymai turėdavo tiesioginę prasmę, – o tai nėra būdinga vaikams. Daug metų jis kartos: „AŠ NIEKADA NEUŽMIRŠIU, KAIP TAVO SENELĖ STAUGĖ KAIP ŠMĖKLA“. Bet aš nekreipiau dėmesio; nelabai prisimenu, kad senelė būtų labai rėkusi, – aš tik prisimenu Oveno klyksmą. Be to, maniau, kad tai šiaip toks posakis. Matyt, aš persakiau tuos jo žodžius Danui Nidemui, nes po kažkiek metų Danas manęs paklausė: „Ar Ovenas sakė, kad tavo senelė staugė kaip šmėkla?“

„Taip“, – atsakiau.

Tada Danas išsitraukė žodyną. Caksėdamas liežuviu, kraipydamas galvą ir pats sau tyliai juokdamasis jis pasakė: „Tai bent berniūkštis! Protingas, bet neperprantamas!“ Tada pirmą kartą aš sužinojau, jog tas posakis airių tautosakoje reiškia nujausti mylimo žmogaus mirtį.

Danas Nidemas kaip visada buvo teisus: „protingas, bet neperprantamas“ – kaip taikliai jis apibūdino granito peliuką; aš kaip tik taip apie Oveną ir galvojau: „protingas, bet neperprantamas“. Tačiau, laikui bėgant – kaip patys vėliau pamatysite, jis pasirodė ne toks jau ir neperprantamas.

Visam mūsų miesteliui, kaip ir mūsų pačių, Vilraitų, šeimynai, toks mano motinos elgesys, kai ji, prieš duodama sutikimą ištekėti

už Dano Nidemo, ketverius metus su juo išdraugavo, atrodė visiškai jai nebūdingas. Kaip teta Marta sakydavo, mama nė akimirką nesusimąstė pradėdama romaną, kuris baigėsi mano atsiradimu! Tačiau gal čia ir slypėjo atsakymas. Jeigu jos šeima ir visi Greivsendo gyventojai turėjo abejonių dėl jos moralės – turėdami galvoje tai, kaip lengvai, jų manymu, ją galima kam tik nori įkalbėti, – tai toks užtrukęs mamos sužadėtuvių laikas šį bei tą jiems parodė. Juk visiems jau nuo pat pradžių buvo aišku, kad Danas ir mama myli vienas kitą. Jis buvo jai ištikimas, su nieku daugiau nesusitikinėjo, jie „susižiedavo" po kelių mėnesių – ir visi matė, kaip man patinka Danas. Netgi senelė, kuri visada budriai sekė bauginantį nevaldomą dukters polinkį leistis apgaunamai, nekantravo, kada gi mama paskirs vestuvių datą. Dano Nidemo asmenybės žavesys, jau nekalbant apie tai, kad jis tapo Greivsendo akademijos numylėtiniu, netruko palenkti senelės širdį.

Paprastai senelės širdį ne taip jau lengva būdavo palenkti – toli gražu ne kiekvienam tai pavykdavo. Vis dėlto ji susižavėjo tuo stebuklu, kurį Danas padarė dirbdamas su „Greivsendo artistais", ir taip susižavėjo, jog pati dalyvavo Moemo „Ištikimojoje žmonoje" ir suvaidino valdingą apgautos žmonos motiną, talentingai perteikdama saloninės komedijos lengvabūdiškumą – ji buvo tarsi etalonas rafinuotumo, be kurio mes visi puikiausiai galime apsieiti. Ji netgi atgamino britišką akcentą, visai neskatinama Dano, kuris buvo nekvailas ir puikiai suvokė, kad britiškas akcentas niekada nebuvo labai giliai pasislėpęs Harietės Vilrait krūtinėje – tiesiog laukė progos pasirodyti.

„Aš nemėgstu atvirų atsakymų į atvirus klausimus", – pareiškė senelė, kaip ponia Kalver, – valdingai ir visiškai susitapatindama su savo vaidmeniu. Neužmiršiu, kaip, komentuodama savo žento meilės romaną su dukters „geriausia drauge", ji paaiškino: „Jeigu Džonas ketina apgaudinėti Konstanciją, būtų gerai, kad su kuo nors iš mūsų bendrų pažįstamų". Tikrai, senelė vaidino taip puikiai, kad salė griaudėjo nuo plojimų; tai buvo nuostabus spektaklis, tik labai nukentėjęs – mano manymu – dėl vargšu Džono ir Konstancijos

kuriuos nuobodžiai vaidino tarsi kažko suglumęs ponas Fišas, mūsų kaimynystės šunų patronas (ir nuolatinis Dano aktorius), ir tironė ponia Volker, kurios kojos buvo pati patraukliausia jos kūno dalis, – tačiau ir jos buvo beveik visos uždengtos ilga suknele, atitinkančia šios saloninės komedijos reikalavimus. Dirbtinai kuklindamasi, senelė tiesiai pasakė, kad 1927-ieji jai labai suprantami, – ir aš tuo nė kiek neabejoju: tuomet ji buvo graži jauna moteris; „O tavo motina, – pasakė ji man, – buvo jaunesnė už tave."

Tai kodėl Danas su mama laukė tiek metų?

Jeigu tarp jų buvo kokių nesutarimų, jeigu jie bandė suderinti skirtingus požiūrius, tai aš niekada negirdėjau jų apie tai kalbant. Nejaugi, taip neprideramai pasielgusi – pagimdžiusi mane ir niekada man nieko nepaaiškinusi, – antrą kartą ji nusprendė elgtis perdėm deramai? Ar Danas nepasitikėjo ja? Jis niekada neatrodė nepasitikintis. Gal dėl manęs? Dažnai taip pagalvodavau. Bet aš mylėjau Daną ir jis nedavė man jokios dingsties jaustis jo nemylimam. Aš žinau, kad jis mane mylėjo; ir dabar tebemyli.

– Ar tai dėl vaikų, Tabita? – vieną kartą per pietus paklausė senelė, ir mudu su Lidija pastatėme ausis, laukdami atsakymo. – Aš klausiu, ar jis nori turėti vaikų – o gal tu nenori antro? Ar atvirkščiai? Manau, kad tau neverta sukti galvos dėl to, ar turėti vaikų, ar jų neturėti, Tabita, – jeigu dėl to gali prarasti tokį puikų, ištikimą vyrą.

– Mes tiesiog norime būti visiškai tikri, – atsakė mama.

– O dangau, nejaugi jūs dar nesate tikri? – nekantriai atitarė senelė. – Netgi aš esu tikra, ir Džonis tikras. Argi tu ne tikra, Lidija? – paklausė senelė.

– Žinoma, tikra, – patvirtino Lidija.

– Tai ne dėl vaikų, – pasakė mama. – Nėra jokios priežasties.

– Į kunigus galima greičiau įšventinti, negu jūs susituoksite, – tarė senelė.

Dėl įšventinimo į kunigus, tai buvo mėgstamas Harietės Vilrait posakis; ji visada vartodavo jį kalbėdama apie kokią nors nepakenčiamą kvailystę, kokią nors paties susikurtą kliūtį, kokį nors keistą ir nehumanišką poelgį. Senelė turėjo galvoje katalikų kunigus; ta-

čiau aš žinau, kad vienas iš dalykų, kuris ją labiausiai liūdino, kai kalba užeidavo apie mamos ir mano perėjimą į Episkopalinę bažnyčią, buvo tai, jog Episkopalinės bažnyčios nariai turi kunigus ir vyskupus – ir netgi „žemiausio" rango episkopalistai yra, jos įsitikinimu, kur kas didesni katalikai negu kongregacionistai. Kaip gerai: senelė niekada per daug nežinojo apie anglikonus.

Per tuos ilgus draugavimo metus Danas ir mama abu eidavo tiek į kongregacionistų, tiek į episkopalistų bažnyčios pamaldas, tarsi būtų savo iniciatyva lankę ketverių metų teologijos seminarą; pamažu ir aš buvau įtrauktas į sekmadieninę episkopalinę mokyklą; mamos raginamas aš lankiau keletą klasių dar prieš Danui ir jai susituokiant, tarsi motina būtų žinojusi, kur link mes neišvengiamai judėjome. Taip pat pamažu mama nustojo važinėti į dainavimo pamokas Bostone. Nė karto negirdėjau Dano net užsimenant, kad jam nepatiktų tas ritualas, tačiau prisimenu, kaip senelė klausė mamos, ar Danas prieštarauja, kad ji kartą per savaitę nakvoja Bostone.

– Kodėl jis turėtų prieštarauti?

Neištartas atsakymas į šį klausimą, buvo tiek pat akivaizdus senelei, kaip ir man: kad panašiausias kandidatas į laisvą mano tėvo ir paslaptingojo motinos meilužio postą buvo tas „žymusis" dainavimo mokytojas. Tačiau nei senelė, nei aš nedrįsome pagarsinti šios prielaidos motinai, o Danas akivaizdžiai nesijaudino dėl tebesitęsiančių dainavimo pamokų ir vienos, ne namie praleidžiamos nakties; nebent jis būtų tikrai žinojęs kažką tokio, ko nežinojome mudu su senele.

– TAVO TĖVAS – NE DAINAVIMO MOKYTOJAS, – dalykiškai pareiškė man Ovenas Minis. – TAI BŪTŲ PER DAUG AKIVAIZDU.

– Tai tikra gyvenimo istorija, Ovenai, – pasakiau aš. – Ne koks mistinis romanas. Aš norėjau pasakyti, kad tikrame gyvenime nėra priežasčių, dėl kurių nesamas tėvas negalėtų būti AKIVAIZDUS, – bet iš tikrųjų ir aš nemanau, kad tai buvo dainavimo mokytojas. Jis tik buvo realiausias kandidatas, nes jis buvo vienintelis kandidatas, kurį mudu su senele turėjome.

– JEIGU TAI BŪTŲ JIS, TAI KAM REIKĖTŲ SLĖPTI? – paklausė Ovenas. – JEIGU TAI JIS, ARGI MAMA NEBŪTŲ NORĖJUSI SUSITIKTI SU JUO DAŽNIAU NEGU KARTĄ PER SAVAITĘ – ARBA VISAI NEBESUSITIKINĖTI?

Kad ir kaip ten būtų buvę, manyti, kad mama ketverius metus neištekėjo už Dano dėl dainavimo mokytojo, būtų buvę nenatūralu. Taigi aš padariau išvadą, kurią Ovenas būtų pavadinęs PER DAUG AKIVAIZDŽIA: Danas norėjo daugiau sužinoti apie mane, o mama jam to nesakė. Argi ne savaime suprantamas dalykas, kad Danui rūpėjo, kas mano tėvas? O aš žinau, kad šitos istorijos mama Danui neatskleidė.

Tačiau Ovenas supeikė ir šitą mano idėją.

– ARGI NEMATAI, KAIP DANAS MYLI TAVO MOTINĄ? – paklausė jis manęs. – JIS MYLI JĄ TAIP PAT KARŠTAI KAIP IR MES! JIS NIEKADA NEPRIVERS JOS NIEKO PAPASAKOTI!

Dabar aš tuo tikiu. Ovenas sakė tiesą. Čia buvo kažkokia kita priežastis – tų ketverių metų laukimo.

Danas buvo iš labai įtakingos šeimos; gydytojų ir teisininkų šeimos, ir jie visi nepritarė tam, kad Danas nesiekia gauti rimtesnio išsilavinimo. Pradėti mokslą Harvarde ir netęsti teisės ar medicinos studijų – tai buvo nepateisinama tinginystė; Danas buvo kilęs iš šeimos, kuri vertino karjerą. Jiems nepatiko, kad Danas apsiribojo paprasčiausiu mokytojavimu pradinėje mokykloje ir atsidavimu saviveiklinio teatro pomėgiui, – jie manė, jog suaugusiam žmogui nedera užsiimti tokiais niekais! Jiems nepatiko ir mano mama – ir dėl to Danas visiškai nutraukė su jais santykius. Jie vadino ją „išsiskyrusia“; turbūt nė vienas iš Nidemų niekad nebuvo išsiskyręs, taigi tai buvo blogiausia, ką galima buvo pasakyti apie moterį, – dar blogiau negu pavadinti mamą tikruoju jos vardu: vieniša motina. Galbūt „vieniša motina“ skambėjo tiesiog kaip nelaiminga, o „išsiskyrusi“ reiškė ketinimą – moteris, kuri ištrūko į laisvę tam, kad paspęstų spąstus jų brangiausiam, visų savo galimybių neatskleidusiam Danui.

Aš beveik neprisimenu Dano šeimyniškių: per vestuves jie stengėsi laikytis atokiai. Senelė buvo pasipiktinusi, kad atsirado žmo-

nių, kurie drįsta žiūrėti į ją iš aukšto ir laikyti kažkokia nesusitupėjusia provinciale. Prisimenu, kad Dano motina turėjo aštrų liežuvį, ir dar prisimenu, kaip supažindinta su manimi ji pasakė: „Tai čia tas vaikas". Po to kurį laiką tyrinėjo mano veidą – ar neras jame kokių nors žymių, išduodančių mano paslaptingos vyriškos linijos rasę. Danas atsisakė toliau su jais bendrauti. Nemanau, kad ketverius metus užtrukusiam „sužadėtuvių" periodui jie turėjo kokios nors įtakos.

O dėl prieštaringos ir įtaka nepasidalinančios teologų pusės, tai mano motinos ir Dano sutuoktuvių pritarimui nebuvo galo; jiedu, tiesą sakant, susilaukė dvigubo pritarimo – kongregacionistai ir episkopalistai varžėsi dėl privilegijos turėti Daną ir mano motiną tarp savo parapijiečių. Mano manymu, čia neturėjo būti jokių varžybų. Aš buvau laimingas turėdamas progą mėtyti Oveną į orą sekmadieninėje mokykloje, tačiau tuo Episkopalinės bažnyčios privalumai prieš Kongregacionistų bažnyčią ir baigėsi.

Tačiau ne tiktai tie skirtumai, kuriuos aš jau minėjau – atmosferos ir architektūrinio pobūdžio, – darė Episkopalinę bažnyčią daug katalikiškesnę negu Kongregacionistų – KATAKLIKIŠKĄ DIDŽIĄJA „K", kaip pasakytų Ovenas. Nemenkas skirtumas buvo tarp pastoriaus Luiso Merilio, kuris man patiko, ir to nuobodaus prasčioko Episkopalinės bažnyčios klebono DadlioVigino.

Tokia lengva ranka lygindamas tuos du dvasininkus, prisipažįstu pasitelkęs nemaža iš senelės Vilrait paveldėto snobiškumo. Kongregacionistai turi pastorius – kunigas Luisas Merilis buvo mūsų pastorius. Jeigu užaugi su tuo paguodžiančiu žodžiu, tai sunku priprasti prie klebono. Jis skamba pernelyg šiurkščiai, kad galėtum jį rimtai vertinti.

Tačiau net jeigu Dadlis Viginas būtų buvęs pastorius, jį vis tiek būtų buvę sunku rimtai vertinti. Kunigas Merilis atsiliepė į savo pašaukimą dar jaunystėje, jis visada buvo bažnyčios viduje arba šalia jos, tuo tarpu kunigas Dadlis Viginas anksčiau buvo lakūnas; dėl tam tikrų regėjimo trūkumų priverstas anksti nusileisti iš savo padangių, jis nutūpė į mūsų suklususį miestelį su šviežia energija – atsivertėlio įkarščiu, kuris darė jį panašų į tuos sveikatingus, bet

pašėlusius „vyresnio amžiaus“ piliečius, kurie veržiasi aktyviai rungtis sportinėse „penkiasdešimtmečių“ kategorijos varžybose. Pastoriaus Merilio kalba buvo išlavinta – jis studijavo anglų kalbą Prinstone; Teologų sąjungoje klausėsi Nibero ir Tilicho paskaitų, o klebonas Viginas postringaudavo kaip jokių abejonių neturintis buvęs lakūnas, kumščiu per sakyklą užtvirtindamas savo žodžius.

Merilis buvo kur kas patrauklesnis tuo, kad turėjo begalę abejonių; o mūsų abejonę jis išreikšdavo nepaprastai išraiškingais ir jautriais žodžiais. Jo visiškai skaidriu, bet įtikinamu požiūriu, Biblija yra sudėtingo turinio knyga, tačiau tą turinį galima suprasti: Dievas kuria mus iš meilės, bet mums Dievo nereikia, mes arba netikime juo, arba kreipiame į jį per mažai dėmesio. Vis dėlto Dievas ir toliau myli mus – bent jau ir toliau stengiasi atkreipti mūsų dėmesį. Pastoriaus Merilio dėka religija atrodė turinti prasmę. Anot jo, tikėjimo paslaptis ta, jog būtina tikėti Dievu be jokių tikrų ar bent jau šalutinių įrodymų, jog mes gyvename ne bedievėje visatoje.

Pastorius Merilis žinojo visas geriausias – ar bent ne tokias nuobodžias – Biblijos istorijas, tačiau ypač mus traukė ir ramino savo teiginiu, jog abejonė yra tikėjimo esmė, o ne jos priešingybė. Tuo tarpu tai, ką pamatė kunigas Dadlis Viginas – nuo tos akimirkos įtikėjęs į Dievą, – jis matė neginčijamai, galbūt priskridęs savo lėktuvu per arti saulės. Klebonas nebuvo apdovanotas iškalba ir buvo aklas bet kokio pobūdžio abejonėms ar netikrumui; galbūt jo regėjimo sutrikimas, privertęs jį taip anksti pasitraukti iš oro laivybos, iš tikrųjų tebuvo eufemizmas, slepiantis akinantį ir visa apimantį religinį atsivertimą, – nes Viginas buvo tapęs tokiu bebaimiu, kad jau nebebūtų galėjęs saugiai vairuoti lėktuvo, ir virto pamišėliu sakykloje.

Net jo parenkamos Biblijos citatos buvo groteskiškos; satyrikas nebūtų geriau parinkęs. Kunigui Viginui buvo ypač mielas žodis „padangė“; jis visada figūruodavo jo parenkamose Biblijos ištraukose. Ir jam patikdavo, kai tikėjimas būdavo lyginamas su nuožmia kova, kurią žmogus laimi; tikėjimas buvo karas su tikėjimo priešininkais. „Apsišarvuokite visais Dievo šarvais!“ – rėkdavo jis. Mes būdavome mokomi apsivilkti „teisumo šarvais“; mūsų tikėjimas

buvo „skydas“, apsaugantis nuo „ugningų piktojo strėlių“. Klebonas tikino nešiojąs „išganymo šalmą“. Tai iš Laiško efeziečiams; kunigas Viginas buvo didelis efeziečių gerbėjas. Taip pat jis džiūgaudavo dėl Izaijo – ypač toje dalyje, kur „Viešpats sėdi soste“. Viešpats apsuptas serafimų. Vienas iš serafimų nuskrenda pas Izaiją, kuris skundžiasi esąs „žmogus, kurio lūpos suteptos“. Bet tai neilgam, ne taip, kaip manė Izaijas. Serafimas paliečia Izaijo burną „žėruojančia anglimi“ – ir štai jums Izaijas sveikas kaip ridikas.

Štai ko prisiklausydavome iš klebono Dadlio Vigino: visokių neįtikimiausių stebuklų.

– MAN NEPATINKA SERAFIMAI, – nepatenkintas bambėdavo Ovenas. – KOKIA PRASMĖ BIJOTI?

Tačiau, nors Ovenas sutiko su manimi, kad klebonas yra idiotas, kuris makaluoja Bibliją kaip košę patikliems tikintiesiems, grasindamas Visagalio ir Rūsčiojo Dievo bausmėmis, – nors jis pripažino, jog klebono Vigino pamokslai tokie pat įdomūs ir įtikinami kaip lakūno balsas iš kabinos, aiškinantis techninius nesklandumus, lėktuvui smingant žemyn ir aidint stiuardesių klyksmams, – vis dėlto atidavė pirmenybę klebonui Viginui remdamasis tomis negausiomis žiniomis, kurias turėjo apie pastorių Merilį. Pridursiu, kad Ovenas nedaug težinojo apie Merilį. Jis niekada nebuvo kongregacionistas. Tačiau Merilis buvo toks visų mėgstamas pamokslininkas, kad kitų Greivsendo bažnyčių parapijiečiai dažnai praleisdavo savo bažnyčių pamaldas, kad galėtų pasiklausyti jo pamokslų. Kartais ir Ovenas nueidavo, bet paskui visada kritikuodavo. Netgi kai Greivsendo akademija suteikė intelektualiajam pastoriui Meriliui garbę pakviesdama jį dažniems pamokslams visuotinėje akademijos bažnyčioje, Ovenas žiūrėjo į tai skeptiškai.

– TIKĖJIMAS NĖRA INTELEKTO DALYKAS, – niurzgėjo jis. – JEIGU JIS TURI TIEK ABEJONIŲ, VADINASI, EINA NE TUO KELIU.

Tačiau kas, išskyrus Oveną Minį ir kleboną Viginą, neturi abejonių? Ovenas buvo apsigimęs tikintysis, tačiau mano teigiamas požiūris į kunigą Merilį ir panieka kunigui Viginui rėmėsi blaiviu protu. Aš vertinau juos būtent iš jankio pozicijos; manyje tupintis

Vilraitas vertino tiktai Luisą Merilį ir visiškai nepritarė Dadliui Viginui. Mes, Vilraitai, neatmetame išorinių dalykų. Dažnai viskas yra taip, kaip išoriškai atrodo. Svarbu pirmas įspūdis. Toji švari, skaisčiai apšviesta salė, kurioje buvo kongregacionistų bažnyčia, baltomis lentutėmis apkaltos sienos, aukšti, skaidrūs langai, žvelgiantys į medžių šakas dangaus fone, – toks buvo pirmas įspūdis ir toks jis man išliko; tai buvo švaros ir tiesos etalonas, palyginti su niūriais episkopalinės bažnyčios mūrais, gobelenais ir spalvotais vitražais. Be to, pastorius Merilis buvo išvaizdus vyras – aukšto stoto, išblyškęs, kiek neprivalgantis. Jo veidas buvo kaip berniuko – staigiai nušvintanti, nuginkluojanti, drovi šypsena tarsi nubraukdavo nuolatinio susirūpinimo išraišką, kuri dažniausiai darė jį panašų į sunerimusį vaiką. Neklusni plaukų sruoga užkrisdavo jam ant kaktos, kai jis nuleisdavo galvą skaitydamas pamokslą arba cituodamas Bibliją, – taip atsitikdavo dėl to, kad plaukai ties kakta augo smailiu trikampiu, ir dėl to jo veidas atrodė dar vaikiškesnis. Jis nuolatos nusiimdavo akinius, kurių jam, regis, visai nereikėjo – tai yra, jis galėjo skaityti be jų, be jų galėjo žiūrėti į savo parapijiečius (bent jau neatrodydavo, kad nieko nemato), o paskui staiga karštligiškai imdavo jų ieškoti. Tai buvo žavu; kaip ir švelnus jo mikčiojimas, nes dėl jo mes imdavome jaudintis – bijoti dėl jo, kad tik tas luošinantis kalbos defektas neatimtų ir nesugadintų jo iškalbos. Jis tardavo aiškiai, bet visada atrodydavo, kad jam nelengva kalbėti; priešingai, jis tarsi demonstruodavo, koks tai sunkus darbas – padaryti taip, kad tikėjimas, drauge su jo abejonėmis, būtų grynas; kalbėti laisvai, nepaisant užsikirtimų.

Ir dar vienas dalykas teikė Meriliui patrauklumo – mums buvo gaila jo šeimos. Jo žmona buvo kilusi iš Kalifornijos, saulėtosios jos dalies. Senelė mėgdavo sakyti, kad ji buvo viena iš tų nuolat įdegusių saulėje žvitrių blondinių – tobulai sveika natūra, tačiau per daug lengvabūdiškai įtikėjusi tuo, jog gera sveikata ir neišsenkanti energija geriems darbams natūraliai atsiranda dorai ir paprastai gyvenant. Niekas jai nepasakė, kad blogu oru sveikata, energija ir Dievo valia sunkiau pasiekiami. Ponia Meril kentėjo Naujajame Hampšyre.

Tai buvo aiškiai matyti. Šviesūs jos plaukai virto šiaudais; skruostai ir nosis įgavo žalios lašišos atspalvį, akys ašarojo, ji pasigaudavo kiekvieną gripą, nuolat peršaldavo; jokia epidemija jos neaplenkdavo. Netekusi kalifornietiško įdegio, iš nevilties bandė dažytis; tačiau nuo makiažo oda atrodė tarsi aptepta moliu. Netgi vasarą ji nebegalėdavo įdegti; per žiemą taip negyvai išbaldavo, jog saulė jos odą deginte degindavo. Ji visą laiką sirgdavo, ir tai jai kaštuodavo energijos; ji pasidarė vangi, kūnas įgavo matronos formas, o žvilgsnis pasidarė miglotas ir tuščias kaip žmogaus, kuriam keturiasdešimt, bet greitai – gal net jau rytoj – bus šešiasdešimt.

Visa tai poniai Meril nutiko, kai jos vaikai dar tebebuvo maži; jie taip pat buvo pasiligoję. Nors mokėsi gerai, taip dažnai sirgdavo ir praleisdavo tiek daug pamokų, kad kartais turėdavo likti antriems metams. Du iš jų buvo vyresni už mane, bet nedaug. Vienas netgi perkeltas iš aukštesnės klasės į mano klasę – neprisimenu, kuris iš jų. Net neprisimenu, berniukas ar mergaitė. Tai buvo dar viena Merilio vaikų bėda – jų visiškai neįmanoma buvo prisiminti. Jeigu kelias savaites kurio nematydavai, tai vėl pamatęs manydavai, jog tai kitas vaikas.

Kunigas Luisas Merilis atrodė paprastas žmogus, kuriam išsimokslinimas ir pastangos padėjo pakilti aukščiau savo paties kasdieniškumo; ir tas jo iškilumas reiškėsi jo įgimta iškalba. Tačiau kenčiančios jo šeimos narių paprastumas buvo beviltiškas, ir žmonos bei vaikų blankumas labiau krito į akį negu jų ypatingas polinkis sirgti.

Žmonės kalbėjo, kad ponia Meril išgeria – ar bent jau, kad kukliais kiekiais jos vartojamas alkoholis pjaute pjaunasi su ilgu jai prirašytų vaistų sąrašu. Kartą vienas iš vaikų surijo visas namuose buvusias tabletes ir jam teko valyti skrandį. O po uždegančios Merilio pamokos jauniausiems sekmadieninės mokyklos mokiniams vienas iš jo paties vaikų pagavo tampyti pastorių už plaukų ir spjovė jam į veidą. Merilio vaikams paaugus, vienas iš jų nusiaubė kapines.

Tokio tat būta mūsų pastoriaus – neabejotinai šviesaus proto, neabejotinai bandančio pasiekti pačius giliausius tikėjimo – ir abejonių – užkaborius; vis dėlto Dievas akivaizdžiai prakeikė jo šeimą.

Niekas nejautė net iš tolo panašios simpatijos kunigui Dadliui Viginui – kapitonui Viginui, kaip jį vadino aršiausi jo kritikai. Jis buvo tvirtas ir stiprus, išsišiepdavo taip, kad burna jo veide atrodydavo tarsi pjautinė žaizda, o šypsnys kvailas kaip žmogaus, kuris po katastrofos vienintelis išliko gyvas. Jis atrodė kaip lakūnas, kurio lėktuvas buvo numuštas, priverstinių nutūpimų ir susišaudymų ore veteranas – Danas Nidemas man pasakojo, kad kapitonas Viginas per karą pilotavo naikintuvą, o Danas apie tai išmano: pats tarnavo seržantu Italijoje ir Brazilijoje ir dirbo šifruotoju. Netgi Danas buvo priblokštas, kaip šiurkščiai jis surežisavo kalėdinį vaidinimą, – o Danas buvo daug tolerantiškesnis mėgėjiško teatro spektakliams negu eilinis Greivsendo gyventojas. Viginas įdiegė siaubo filmo elementų į Kalėdų misteriją; anot klebono, visos Biblijos istorijos, jeigu teisingai jas supranti, yra bauginančios.

Jo žmona, savaime suprantama, nekentėjo. Buvusi stiuardesė Barbara Vigin buvo ryški, familiari rudaplaukė. Viginas vadindavo ją Barbe, ir taip ji prisistatydavo žmonėms skambindama dėl labdaros.

– Sveiki! Čia Barbė Vigins! Ar mamytė arba tėvelis namie?

Ovenui ji buvo tarsi rakštis šone, nes mėgdavo jį kilnoti į viršų suėmusi už kelnių – sugriebia už diržo, sugrūda kumštį į pilvą ir pakelia prie savo stiuardesiško veido, – iš tikrųjų gražaus, sveiko, išmanančio savo darbą.

– Koks tu simpatukas! – sakydavo ji Ovenui. – Nedrįsk man daugiau augti!

Ovenas nekentė jos; visada prašydavo Dano skirti jai prostitutės ar vaikų tvirkintojos vaidmenį, tačiau „Greivsendo artistai“ tokių vaidmenų daug neturėjo, o geresnio pritaikymo Danas prisipažino negalįs jai rasti. Jos vaikai buvo didžiuliai dramblоti atletai, kokčiai „apvalučiai“. Visi Viginai sekmadienio popietėmis susirinkdavo žaisti amerikietiško futbolo klebonijos vejoje. Ir štai – sunku net patikėti! – mes perėjome į Episkopalinę bažnyčią. Ne dėl futbolo, kurio Danas, mano mama ir aš nekentėme. Galiu tik spėlioti, kad mama kalbėjosi su Danu apie galimus vaikus, ir Danas pareiškė norą, kad jie būtų krikštijami Episkopalinėje bažnyčioje, – nors, kaip jau sakiau, bažnytiniai dalykai per daug jam nerūpėjo. Galbūt mama net

rimčiau žiūrėjo į Dano episkopalizmą negu jis pats. Mama man pasakė tik tiek, kad bus geriau, jeigu mes visi priklausysime vienai Bažnyčiai, ir kad Danui labiau svarbi jo Bažnyčia negu jai savoji, – o man ar nebuvo smagiau būti ten, kur ir Ovenas? Žinoma, kad taip.

Ačiū Dievui už Herdo bažnyčią; tuo nevykusiu vardu Greivsendo akademijos visuotinė bažnyčia buvo pavadinta pagal akademijos įkūrėją, tą bevaikį puritoną, kunigą Emerį Herdą. Jeigu nebūtų buvę tos neutralios Herdo bažnyčios, mama jau būtų pradėjusi tarpkonfesinį karą – kitaip kurgi ji būtų susituokusi? Senelė norėjo, kad ceremoniją atliktų kunigas Luisas Merilis, o kunigas Dadlis Viginas pagrįstai tikėjosi, kad būtent jis atliks apeigas.

Laimė, buvo rastas aukso vidurys. Kaip Greivsendo akademijos fakulteto darbuotojas, Danas Nidemas turėjo teisę naudotis Herdo bažnyčia – ypač tokioms itin svarbioms apeigoms kaip vestuvės ir tokioms ilgai netrunkančioms kaip laidotuvės, – o Herdo bažnyčia buvo kaip reta nekenksminga. Niekas neprisiminė, kokiai konfesijai priklauso mokyklos dvasininkas, senas niūrus džentelmenas, kuris mėgo nešioti varlytes ir turėjo įprotį pasiremdamas lazda prismeigti prie grindų savo arnotą. Jį kamavo podagra.

Jo vaidmuo Herdo bažnyčioje apsiribojo mandagiu vadovavimu apeigoms, nes jis retai kada atlikdavo jas pats; vieną po kito kviesdavosi pamokslininkus, ir kiekvienas būdavo ryškesnis ir prieštaringesnis už jį patį. Kunigas „Pinkis“ Skamonas taip pat dėstė religiją Greivsendo akademijoje, kur jo kursas prasidėdavo ir baigdavosi atsiprašymais už Kierkegorą; tačiau senasis „Pinkis“ Skamonas ir savo religijos pamokų didesnę dalį taip pat išmintingai perleisdavo vizituojantiems pamokslininkams. Jis visada suviliodavo svečią pasilikti pirmadieniui ir perimti jo klasę; paskui visą likusią savaitę Skamonas skirdavo diskusijoms klasėje apie tai, ką įdomaus pasakė svečias. Herdo bažnyčios pilko granito rūmai, kurie buvo tokie neišvaizdūs, jog galėjai juos palaikyti archyvu, miesto biblioteka arba visuomenine vandens valymo stotimi, tarsi prisiderino prie podagriško senojo Skamono šlubčiojimo ir niūrių jo veido bruožų. Herdo bažnyčia buvo tamsi ir apšepusi, tačiau patogi –

klauptai platūs ir taip glotniai nuzulinti, kad juose beregint suimdavo miegas; šviesa, kurią sugerdavo tokia daugybė akmens, buvo pilkšva, bet rami; akustika, kuri turbūt buvo vienintelis Herdo bažnyčios stebuklas, teikė garsui tyrumo ir gelmės. Visų pamokslininkų balsas čia skambėdavo geriau; giesmės skambėdavo aiškiau; kiekviena malda nuaidėdavo skliautais; vargonai gaudė kaip katedroje. Jeigu užsimerktum, – o Herdo bažnyčioje norėdavosi užsimerkti, – tai pasijustum esąs Europoje.

Greivsendo akademijos berniukų kartos išpjaustinėjo lentynas giesmynams savo merginų vardais ir futbolo varžybų rezultatais; kartos akademijos prižiūrėtojų šveitė dar skandalingesnes nešvankybes, nors kartkartėmis ant lentjuostės, saugančios aptaršytus Maldininko giesmynus, vis tiek pasirodydavo tokie nauji įrašai kaip „subingalvis“ ar „šiknasnukis“. Turint galvoje, kad bažnyčioje buvo tamsu, ji labiau tiko laidotuvėms negu tuoktuvėms; tačiau mano mama čia ir susituokė, ir buvo pašarvota.

Tuoktuvių apeigas Herdo bažnyčioje atliko drauge pastorius Merilis ir klebonas Viginas, sugebėję išvengti nesklandumų ar aiškiai matomo konkuravimo. Senasis „Pinkis“ Skamonas taikiai lingavo galvą pritardamas viskam, ką abu dvasininkai turėjo pasakyti. Tos ceremonijos vietos, kuriose buvo leidžiamas ekspromtas, buvo patikėtos pastoriui Meriliui, kalbėjusiam trumpai ir įspūdingai – jo susijaudinimą kaip visada išdavė lengvas mikčiojimas. Pastorius Merilis taip pat gavo paskelbti „Brangiųjų sužadėtinių“ dalį. „Jūs atėjote į Dievo namus, kad bažnyčios įgaliotinio ir čia esančių liudytojų akivaizdoje Viešpats užantspauduotų jūsų nutarimą susituokti“, – pradėjo jis, ir aš pastebėjau, kad bažnyčia sausakimša – beliko tik vietos stovėti. Pulkais suėjo akademijos fakulteto darbuotojai ir, kaip įprasta, senelės amžiaus damos, kurios nepraleisdavo progos pasižiūrėti į senelę, kuri buvo – tų pagyvenusių moterų akimis – arčiausiai karališkos giminės iš visos Greivsendo bendruomenės; o ši proga buvo ypatinga, nes pagaliau „puolusi“ jos duktė vėl sugrįžta į respektabiliųjų gretas. Na ir drąsi ta Tabi – apsivilko baltą suknelę, turbūt manė kai kurios senos raganos iš senelės bri-

džo klubo. Tačiau tas gausumas apkalbų, kuriomis buvo persisunkusi Greivsendo visuomenė, man tapo akivaizdus po laiko. Tada aš nuoširdžiai džiaugiausi, kad jų taip gausiai susirinko.

Santuokinį palaiminimą sumarmaliavo kapitonas Viginas, nesuvokiantis skyrybos ženklų reikšmės; jis arba viską sumaldavo į krūvą, arba nutildavo ir taip ilgai tylėdavo sulaikęs kvėpavimą, lyg kas būtų nutaikęs šautuvą jam į pakaušį. „ O, maloningasai ir amžinasai Dieve, tu mus sukūrei kaip vyrą ir kaip moterį pagal savo paveikslą. Pažvelk dabar meiliai į šiuos jaunavedžius, trokštančius Tavo palaimos ir suteik jiems savo malonę", – atsiduso jis.

Paskui kunigas Merilis ir kunigas Viginas tarsi susidūrė kaktomuša, piršdami kiekvienas savo įsivaizdavimą, kokios Biblijos vietos čia labiausiai tiktų – kunigo Merilio citatos buvo „tinkamesnės", o kunigo Vigino „įmantresnės". Klebonas vėl prisiminė efeziečius, monotonišku balsu primindamas, kad turime nepamiršti „mūsų Tėvo, nuo kurio kiekviena tėvystė danguje ir žemėje turi vardą"; paskui peršoko prie kolosiečių ir tos vietos, kur „meile suvienyti, visi pasiektų supratimo pilnatvės turtus", ir pagaliau užbaigė Morkum: „Taigi jie – jau nebe du, o vienas kūnas".

Pastorius Merilis išjudino mus Saliamono giesme: „Giliausi vandenys negali užgesinti meilės", – perskaitė jis. Tada smūgiavo korintiečiais („Meilė kantri, meilė maloninga") ir pribaigė Jonu: „Kad jūs vienas kitą mylėtumėt: kaip aš jus mylėjau". Kaip tik tuomet Ovenas Minis šniurkštelėjo nosimi ir aš pamačiau jį, sėdintį ant stirtos giesmynų, kad galėtų matyti per Istmenų šeimos – o ypač dėdės Alfredo – galvas.

Po to vyko priėmimas 80-ajame Frant gatvės numeryje. Buvo tvanki diena, padūmavusiame ore kepino saulė, ir senelė skundėsi, kad rožės jos darželyje kenčia troškulį; ir iš tiesų nuo karščio rožės atrodė apvytusios. Tai buvo diena, kelianti snaudulį, kurį gali išblaškyti nebent baisus griaustinio dundėjimas; senelė skundėsi ir tuo, kad artėja audra. Vis dėlto bariukas ir stalai buvo sustatyti ant žolės; vyrai nusivilko švarkus, pasiraitojo marškinių rankoves ir atlaisvino kaklaraiščius, bet vis tiek prakaitavo – senelė buvo nepatenkinta, kad jie metė savo švarkus ant gražiai apkirptos tamsžalės

ligustrų gyvatvorės aplink rožyną, kuri dabar atrodė lyg būtų apmėtyta skudurais, vėjo atpūstais iš kito miestelio galo. Keletas moterų vėdinosi vėduoklėmis; kai kurios, nusispyrusios aukštakulnius batelius, vaikščiojo po veją basos.

Vienu metu buvo sumanyta įrengti aikštelę šokiams ant akmeninės terasos, tačiau tos minties buvo greitai atsisakyta, nes nesutarta, kokia muzika labiau tiktų, – ir labai gerai, padarė išvadą senelė; ji turėjo galvoje, kad labai gerai, jog tokiu tvankiu oru nebus šokama.

Vestuvės buvo tokios, kokios ir turi būti vasarą – šutnios, kupinos gražių akimirksnių, pasiduodančios nuginkluojančiam karščiui. Dėdė Alfredas stengėsi pasirodyti prieš mane ir pusbrolius vienu mauku išgerdamas alaus bokalą. Iš naujų kaimynų Paino gatvėje atklydęs skalikas nudžiovė nuo kavos ir deserto stalelio keletą keksų. Ponas Minis, kuris stovėjo sveikintojų eilėje toks sustingęs, kad galėjai pamanyti, jog prisikrovęs į kišenes granito gabalų, – visas paraudo, kai atėjo jo eilė pabučiuoti nuotaką.

– Ovenas turi vestuvinę dovaną, – pasakė nusisukęs į šoną. – Nuo mūsų abiejų – ta pati dovana.

Ponas Minis ir Ovenas vieninteliai vilkėjo juodus kostiumus, ir Simonas padarė Ovenui pastabą, kad niūrus sekmadienio mokyklos kostiumas šia proga netinkamas.

– Atrodai kaip per laidotuves, Ovenai, – pasakė Simonas.

Ovenas įsižeidė ir piktai dėbtelėjo į jį.

– Aš tik pajuokavau, – pasakė Simonas.

Tačiau Ovenas vis tiek neatsileido ir nuėjęs taip perdėliojo dovanas terasoje, kad jo ir tėvo dovana būtų pačiame viduryje. Suvyniota į popierių su kalėdinėmis eglutėmis, dovana, kurią Ovenas galėjo pakelti tik abiem rankomis, buvo tokio dydžio ir formos kaip plyta. Buvau tikras, jog tai gabalas granito.

– Matyt, Ovenas neturi kitokio kostiumo, tu asile, – pasakė Estera Simonui; jie susikivirčijo. Tai buvo pirmas kartas, kai mačiau Esterą su suknele; ji atrodė labai gražiai. Suknelė buvo geltona; Estera buvo įdegusi saulėje; juodi jos plaukai nuo karščio buvo susivėlę kaip erškėčių krūmai, tačiau ji buvo nusiteikusi priimti visus lauke vykstančių vestuvių pobūvio apribojimus. Kai Nojus

pagavęs rupūžę atnešė jai parodyti, Estera atėmė iš jo rupūžę ir trenkė Simonui ja per veidą.

– Man rodos, tu ją užmušei, Estera, – pasakė Nojus lenkdamasis prie sustingusios rupūžės, daug labiau susirūpinęs ja negu brolio veidu.

– Aš nekalta, – atšovė Estera. – Pats pradėjai.

Senelė pareiškė, kad tualetais antrajame aukšte vestuvių svečiams naudotis „draudžiama", taigi apačioje netruko išsirikiuoti ilgiausios eilės – tualetai buvo tik du. Lidija buvo nupiešusi ant kartono dvi iškabas: „Džentelmenai" ir „Damos"; prie „Damų" eilės buvo kur kas ilgesnės.

Kai Estera mėgino pasinaudoti antrojo aukšto tualetu – ji jautėsi priklausanti „šeimai" ir todėl nesaistoma taisyklių, ribojančių svečius, – jos motina liepė jai stovėti eilėje kartu su visais. Mano teta Marta – kaip ir daugelis amerikiečių – prireikus despotiškai gindavo demokratiją. Nojus, Simonas, Ovenas ir aš gyrėmės galį nusičiurkšti krūmuose. Estera mus maldavo šiek tiek jai padėti, kad ir ji galėtų padaryti tą patį. Ji paprašė, kad vienas iš mūsų pastovėtų sargyboje, kad kiti berniukai ir vyrai, ieškodami siusiojimui tankesnių krūmų, jos pritūpusios neužkluptų. Taip pat ji pasiūlė, kad kuris nors iš berniukų palaikytų jos kelnaites, kad nesušlaptų. Kaip ir reikėjo tikėtis, broliai ėmė spyriotis ir laidyti visokius juokelius apie tai, kaip visi trokšta trūks plyš palaikyti Esteros kelnaites. Aš kaip visada nespėjau sureaguoti. Estera paprasčiausiai nusimovė baltas medvilnines kelnaites ir padavė Ovenui Miniui.

Galėjai pamanyti, kad ji padavė jam gyvą šarvuotį; smulkiame jo veidelyje atsispindėjo nuoširdus smalsumas ir baisus nerimas. Tačiau Nojus ištraukė Esteros kelnaites jam iš rankų, o Simonas atėmė jas iš brolio ir užmovė Ovenui ant galvos – kuri lengvai į jas tilpo, ir jo veidas buvo matyti pro vieną iš pakankamai didelių skylių. Visas iškaitęs jis nusitraukė kelnaites nuo galvos; bet kai mėgino susikišti į kostiumo švarko kišenę, paaiškėjo, kad kišenės tebėra užsiūtos. Nors jis kelerius metus vilkdavosi tą kostiumą eidamas į sekmadieninę mokyklą, niekas jam neatardė tų kišenių; o gal jis manė, kad jos ir turi būti užsiūtos. Atsipeikėjęs susikišo kelnaites į vidinę švarko kišenę ir dabar ties krūtine pūpsojo gumulas.

Tačiau jis bent jau nemūvėjo jų ant galvos, kai prie jo priėjo tėvas, o Nojus su Simonu ėmė brūžuoti kojomis per šiurkščią žolę ir nulūžusias ligustrų šakeles; tuo triukšmu jie bandė užgožti Esteros čiurkšlės garsą.

Ponas Minis makalavo šampano taurėje marinuotą agurką, kuris buvo tokio didumo kaip jo storas smilius. Jis neišgėrė šampano nė lašo, bet jam patiko teliūskuoti jame agurką.

– Ar tu eini su manim namo, Ovenai? – paklausė ponas Minis. Tik atvykęs į pobūvį jis pareiškė, kad negali ilgam pasilikti; mano mama ir senelė baisiai nustebo, kad jis apskritai atėjo. Viešose vietose jis jautėsi nesmagiai. Jo paprastas tamsiai mėlynas kostiumas buvo pasiūtas iš tokios pat rūšies pigios medžiagos, kaip ir Oveno; kadangi Ovenas su savo kostiumu dažnai atsidurdavo ore, galbūt su pono Minio kostiumu buvo elgiamasi geriau; negaliu pasakyti, ar pono Minio švarko kišenės buvo praardytos. Oveno kostiumas buvo suglamžytas – virš kelnių atvartų ir prie švarko rankogalių, vadinasi, kelnės ir rankovės buvo pailgintos, bet pailgintos taip nedaug, tarsi Ovenas būtų augęs kaip medelis, kuriam trūksta maisto.

– AŠ NORIU PASILIKTI, – pasakė Ovenas.

– Tabi neveš tavęs į kalną savo vestuvių dieną, – pasakė jam ponas Minis.

– Mano tėtis arba mama parveš Oveną namo, sere, – tarė Nojus. Mano pusbroliai, būdami tokie šiurkštūs kitiems vaikams, su suaugusiais buvo išmokyti elgtis mandagiai ir draugiškai. Malonūs Nojaus žodžiai nustebino poną Minį. Aš supažindinau jį su savo pusbroliais, bet galiu pasakyti, kad Ovenas norėjo nuvilioti tėvą toliau nuo mūsų, ir tuojau pat – matyt, bijodamas, kad kiekvieną akimirką iš krūmų gali išlįsti Estera ir pareikalauti grąžinti jai kelnaites.

Ponas Minis buvo atvažiavęs su savo pikapu, ir kai kurių svečių automobiliai buvo užstoję jam kelią, taigi aš nuėjau su juo ir Ovenu išsiaiškinti, kieno tie automobiliai. Mes jau buvome viduryje pievos ir gana toli nuo gyvatvorės, kai pamačiau iš krūmų lendant Esteros ranką.

– Duokit man jas! – pasakė ji, ir Nojus su Simonu pagavo ją erzinti.

– Ką tau duoti? – paklausė Simonas.

Mudu su Ovenu užsirašėme pono Minio pikapui išvažiavimą užstojusių automobilių numerius ir aš padaviau sąrašą senelei, kuriai patiko skelbti pranešimus tokiu balsu, kokiu kalbėjo ponia Kalver iš Moemo „Ištikimosios žmonos“. Taigi šiek tiek užtrukome, kol atlaisvinome ponui Miniui kelią išvažiuoti. Ovenui pastebimai palengvėjo, kai jo tėvas išvyko.

Jis laikė rankoje beveik pilną tėvo šampano taurę, kurio aš jam patariau negerti; buvau tikras, kad jis smarkiai atsiduoda marinuotais agurkais. Mes nuėjome pasižiūrėti į dovanas, ir aš atkreipiau dėmesį, kokioje pagarbioje vietoje guli Oveno ir jo tėvo dovana.

– AŠ PATS SUGALVOJAU, – pasakė jis. Iš pradžių aš pamaniau, kad jis turi galvoje kalėdinį popierių, bet paskui supratau, kad apie pačią dovaną. – TĖVAS PADĖJO IŠRINKTI GERIAUSIĄ AKMENĮ, – pridūrė Ovenas. Dieve šventas, tai čia granitas, pagalvojau aš.

Ovenas nusiminė sužinojęs, kad jaunavedžiai neatplėšinės dovanų, kol nesibaigs medaus mėnuo, bet jis iškentė nepapasakojęs man, kaip atrodo jo dovana. Aš daug metų galėsiu jį apžiūrinėti, paaiškino jis. Ir tikrai galėjau.

Tai buvo plytos pavidalo gražaus granito gabalas – PAMINKLINIO GRANITO, PATIES GERIAUSIO, KOKĮ TIK ĮMANOMA IŠKIRSTI, – sakydavo Ovenas. Jis iškirto jį pats, pats nušlifavo; pats nudailino briauną ir pats iškalė užrašą. Jis dirbo su juo parėjęs iš mokyklos paminklų krautuvėje, taip pat savaitgaliais. Granitas atrodė kaip paminklas kokiam nors kambariniam gyvūnėliui – geriausiu atveju, negyvagimiui; bet dar geriau katei arba žiurkėnui. Jis turėjo gulėti išilgai, kaip duonos kepalas, ir ant jo buvo išgraviruota apytikrė mano mamos vestuvių su Danu data:

LIEPA
1952

Ar Ovenas nežinojo tikslios datos, ar tam būtų prireikę dar kelių valandų graviravimo, – o gal, jo įsivaizdavimu, tai būtų sugadi-

nę akmens grožį, – aš nežinau. Kaip prespapjė naudoti jis netiko – buvo per didelis ir per sunkus. Nors vėliau Ovenas siūlė jį ir taip naudoti, bet vis dėlto praktiškiau esą laikyti jį ant grindų kaip durų atramą. Metų metus – kol atidavė jį man – Nidemas pareigingai naudojo granitą kaip durų atramą, dažnai susitrenkdamas į jį kojų pirštus. Tačiau svarbiausia, jis turėjo būti padėtas aiškiai matomoje vietoje, kad atėjęs į svečius Ovenas išsyk jį pamatytų; Ovenas didžiavosi savo darbu, ir mama juo žavėjosi. Iš tikrųjų mama žavėjosi Ovenu; jeigu jis būtų padovanojęs jai paminklinį akmenį su palikta vieta mirties datai išgraviruoti, kurią bus galima užpildyti savo laiku, jai būtų patikę ir tai. Tiesą sakant, mano – ir Dano – nuomone Ovenas iš tiesų padovanojo jai paminklinį akmenį. Jis buvo padarytas antkapių krautuvėje su antkapių gaminimo įrankiais; gal ant jo ir buvo išgraviruota jos vestuvių data, bet tai buvo miniatiūrinis antkapis.

Ir nors per mamos vestuves buvo daug linksmybių, ir net senelė kaip niekada palankiai žiūrėjo į daugelį jaunų ir ne tokių jaunų svečių, kurie šlitinėjo gerokai įkaušę ir smagūs, pobūvis baigėsi staiga subjurus orui, kuris būtų labiau tikęs laidotuvėms.

Turėdamas Esteros kelnaites, Ovenas ėmė elgtis labai žaismingai. Jis nesijautė drąsus su mergaitėmis, ir tiktai kvailys – arba Nojus su Simonu – galėjo jaustis drąsiai su Estera; tačiau Ovenas vis stengėsi būti tarp žmonių, kad Esterai būtų nepatogu prašyti savo kelnaičių.

– Duok man jas, – šnypštė jinai.

– GERAI, TUOJAU PAT, TAU JŲ REIKIA? – sakydavo jis kišdamas ranką į užantį ir atsistojęs į tarpą tarp tetos Martos ir dėdės Alfredo.

– Ne čia! – grėsmingai sustabdydavo jį Estera.

– AHA, TAI TAU JŲ NEREIKIA? AŠ GALIU JAS PASILAIKYTI SAU? – klausdavo jis.

Estera stūmė jį tolyn nuo žmonių; aš manau, ji buvo tik vos vos supykusi – o gal visa tai jai net vos vos patiko. Tai buvo flirtas, ir aš šiek tiek pavyduliavau, ir tai vyko taip ilgai, kad Simonui su Nojumi nusibodo ir jie ėmė ginkluotis konfeti mano mamos ir Dano išvykimui.

Tai įvyko anksčiau, negu buvo tikėtasi, nes vestuvinis tortas tik buvo pradėtas pjaustyti, kai pakilo audra. Dangus vis labiau ir labiau temo, ir vėjo gūsiai atnešdavo lietų; bet kai uždundėjo griaustinis ir blykstelėjo žaibas, vėjas nurimo ir prapliupo lyti – kaip iš kibiro. Svečiai puolė į vidų. Senelė netrukus pavargo prašyti jų šluostytis kojas. Patarnautojai bandė išgelbėti barą ir maistą ant stalų. Jie išskleidė tentą, kuris uždengė tiktai pusę terasos ir atrodė kaip stoginė, tačiau po juo netilpo visos vestuvinės dovanos ir visas maistas; mudu su Ovenu padėjome sunešti dovanas į vidų. Mama su Danu užbėgo į viršų pasikeisti drabužių ir pasiimti lagaminų. Buvo pakviestas dėdė Alfredas paruošti biuiko, kurio jis nebuvo pernelyg vandališkai subjaurinęs, kaip yra įprasta vežant „Jaunavedžius". Tiktai ant užpakalinio borto buvo kreida skersai užrašyta „Jaunavedžiai", bet iki to laiko, kol mama su Danu nulipo su lagaminais žemyn, lietus buvo jau jį beveik nuplovęs.

Vestuvininkai aplipo langus, išeinančius į aikštelę priešais namą, pasižiūrėti į jaunuosius; bet jų išvažiavimas buvo padrikas. Lagaminai buvo kraunami į mašiną lietui žliaugiant. Dėdė Alfredas, atliekantis jų kamerdinerio vaidmenį, buvo kiaurai permirkęs – o kadangi Simonas su Nojumi vieni susigrobė visus konfeti, tai jie vieninteliai ir mėtė. Daugiausia kliuvo tėvui, dėdei Alfredui, nes jis buvo toks šlapias, kad konfeti lipte lipo prie jo ir jis atrodė kaip tikras klounas.

Žmonės prie Frant gatvės namo langų buvo smagūs, bet mano senelė stovėjo suraukusi kaktą. Chaosas kėlė jai nerimą; sąmyšis yra sąmyšis, nors žmonės ir linksminasi; blogas oras yra blogas oras, nors to niekas ir neima į galvą. Kai kurios iš tų senų raganų taip pat stebi ją. (Kaip mėlynakraujai elgiasi, kai per vestuves pradeda lyti? Taip tai Tabi Vilrait ir reikia – pasipuošė mat balta suknele.) Mano teta Marta ryžosi per lietų išbučiuoti ir apkabinti mamą ir Daną; Simonas su Nojumi taip pat aplipdė ją konfeti.

Tada taip pat staiga, kaip buvo nurimęs vėjas ir prasidėjo lietus, iš dangaus pasipylė kruša. Naujajame Hampšyre liepos mėnesį to niekada nebūna. Ledo kruopos kaip iš kulkosvaidžio ėmė tratinti biuiką, ir mama su Danu sušoko į vidų; teta Marta suklykė ir užsi-

dengė galvą – jiedu su Alfredu parbėgo į namus. Net ir Simoną su Nojumi kruša pritalžė iki skausmo ir jie taip pat nešė kudašių. Simonas rėkė, kad kruša sukūlė taurę šampano terasoje. Ledukai su tokia jėga trinksėjo į langus, kad žmonės net pasitraukė toliau nuo stiklo. Tada mama nuleido mašinos stiklą; maniau, kad ji nori pamojuoti, bet ji šaukė mane. Aš laikiau švarką virš galvos, bet kruša vis tiek skaudžiai daužė. Vienas gabaliukas didumo sulig liepsnelės kiaušiniu taip skaudžiai sudavė man per alkūnės kaulą, kad aš net susiraukiau.

– Sudie, brangusis! – pasakė mama traukdama mano galvą į mašinos vidų ir bučiuodama. – Senelė žino, kur mes važiuojame, bet ji tau nesakys, jeigu nebus rimto reikalo.

– Gerai praleiskite laiką! – pasakiau aš. Kai pasižiūrėjau į 80-ąjį Frant gatvės numerį, tai visi pirmojo aukšto langai atrodė kaip portretai – veidų, žiūrinčių į mane ir į jaunavedžius. Tiesa, žiūrėjo ne visi – abu Greivsendo šventieji tėvai nežiūrėjo nei į mane, nei į jaunavedžius. Priešinguose namo galuose, kiekvienas prie savo nedidelio langelio, kunigas Luisas Merilis ir kunigas Dadlis Viginas žiūrėjo į dangų. Ar jie bandė įvertinti krušą iš religinio taško? Nežinau. Klebonas Viginas, manau, vertino orą iš buvusio lakūno pozicijų – tiesiog svarstė, kad skristi tokią dieną būtų šlykštu. Tačiau pastorius Merilis tyrinėjo padangę ieškodamas, kas gi galėjo sukelti tokią smarkią audrą. Ar Šventajame Rašte nieko nebuvo, kas įspėtų apie krušos reikšmę? Veržamiesi pasirodyti žiną atitinkamas Biblijos ištraukas, nė vienas iš dvasiškųjų tėvų neištarė mano mamai ir Danui to labiausiai raminančio palaiminimo iš Tobito, kuris skamba taip: „kad mudu... drauge sulauktume senatvės".

Labai blogai, kad nė vienas iš dvasiškųjų tėvelių apie tai nepagalvojo, bet Apokrifinės knygos paprastai neįeina į protestantiškuosius Biblijos leidimus. Dano Nidemo ir mano mamos nelaukė senatvė drauge, nes nepraėjus nė metams ji susitiko su Oveno muštu kamuoliuku.

Aš jau buvau beveik sugrįžęs į namą, kai mama mane vėl pašaukė.

– Kur Ovenas? – paklausė ji.

Aš ne iš karto jį pastebėjau, nes jis buvo antrame aukšte, prie mamos miegamojo lango; šalia jo stovėjo moters figūra raudona suknele – mano motinos dublerė, jos siuvėjo manekenas. Dabar žinau, kad tą dieną 80-ajame Frant gatvės name buvo tik trys šventi žmonės – trys vyrai, nukreipę žvilgsnius į dangų. Ovenas taip pat nežiūrėjo į išvykstančius jaunavedžius. Ir jis žvelgė aukštyn, apkabinęs per juosmenį ir uždėjęs delną manekenui ant klubo, pakėlęs sunerimusį veidą aukštyn. Turėjau tuomet žinoti, kokio angelo jis ten ieško; tačiau diena buvo pilna rūpesčių, mama prašė surasti Oveną – ir aš tik užbėgau laiptais į viršų ir atvedžiau jį. Jis tarsi nejautė krušos; ledo kruopos tarškėjo atšokdamos nuo automobilio paviršiaus, bet nemačiau, kad bent viena būtų jį kliudžiusi. Jis įkišo galvą pro langą ir mama pabučiavo jį. Paskui paklausė, kaip jis žada grįžti namo.

– Pėsčiomis neik ir dviračiu nevažiuok, Ovenai, – tik ne tokiu oru, – pasakė ji. – Ar nori pasivažinėti?

– Per jūsų medaus mėnesį? – paklausė jis.

– Lipk vidun, – paliepė ji. – Mudu su Danu tave grąžinsim.

Jis buvo nežmoniškai patenkintas; juk važiuoja švęsti mano mamos medaus mėnesio – net jeigu tik mažą kelio gabaliuką! Jis mėgino prasisprausti į vidų pro motiną, bet jo kelnės buvo šlapios ir kabinosi už suknelės.

– Luktelk, – pasakė ji. – Leisk, aš išlipsiu. Tu pirmas sėsk. Ji turėjo galvoje, kad būdamas toks mažas jis atsisės apsižergęs pavaros veleno iškilimą, per vidurį sėdynės, tarp jos ir Dano, bet kai ji atsitraukė nuo biuiko – gal tik vienai sekundei – ledo gabalėlis rikošetu atšoko nuo mašinos stogo ir kirto jai tiesiai į tarpuakį.

– Oi! – suriko ji susigriebusi už galvos.

– ATLEISKITE! – sumurmėjo Ovenas.

– Lipk, lipk, – juokdamasi paragino mama.

Jie pradėjo važiuoti.

Tą akimirką Estera suvokė, kad Ovenas sėkmingai paspruko su jos kelnaitėmis.

Ji išbėgo į keliuką ir, įsisprendusi rankomis į šonus, žiūrėjo į lėtai judančią mašiną; Danas su mama, žiūrėdami į priekį, nepai-

sydami krušos, iškišo rankas pro langus ir mojo. Ovenas apsigręžė tarp jųdviejų ir žiūrėjo atgal; visas išsišiepęs iki ausų ir, sprendžiant iš šmėsčiojančios baltos spalvos, buvo visiškai aišku, kuo jis Esterai mojuoja.

– Ei, tu! Paršeli! – sušuko Estera. Bet kruša jau vėl virto lietumi; stovėdama ant keliuko Estera beregint permirko – ir jos geltona suknelė taip glaudžiai prilipo prie kūno, kad buvo puikiausiai matyti, ko jai trūksta. Ji puolė į vidų.

– Jaunoji panele, – pasakė jai teta Marta, – kurgi, po galais, tavo...

– O dangau gailestingas, Estera! – pasibaisėjo senelė.

Tačiau dangus neatrodė gailestingas, kol kas ne. Ir senosios mano senelės raganos, apžiūrinėdamos Esterą, turbūt galvojo: „Ta mergaitė Martos, bet ji turi tokių pat bėdų kaip Tabi“.

Nojus su Simonu rinko krušos ledokšnius, kol jie dar nespėjo ištirpti grįžtančiame lietuje. Aš išbėgau prisidėti prie jų. Jie ėmė svaidyti į mane pačius stambiausius ledukus; aš prisirinkau pats ir ėmiau atsimušinėti. Man pasirodė keista, kad ledukai tokie šalti – tarsi būtų atkeliavę į žemę iš kitos, daug šaltesnės visatos. Spausdamas leduką didumo kaip stiklo rutuliukas delne ir jausdamas, kaip jis tirpsta, stebėjausi, koks jis kietas; toks pat kietas kaip beisbolo kamuoliukas.

Ponas Čikeringas, mūsų draugiškasis storulis Mažosios lygos teisėjas ir menedžeris – žmogus, kuris tą dieną nusprendė, kad Ovenas smūgiuos už mane, žmogus, kuris liepė Ovenui: „Kirsk!“ – ponas Čikeringas leidžia savo paskutines dieneles Kareivių namuose Korto gatvėje. Nuo tų padrikų vaizdų, kurie kartkartėmis jį užgriūva nuo Alzheimerio priepuolių, jis pasidarė neramus ir apdujęs, bet keistai įsitempęs. Tarsi žmogus, sėdintis po ąžuolu, kuriame tupi būrys vaikų ir mėto į jį giles, jis tarsi kiekvieną akimirką tikisi smūgio, netgi laukia jo, bet nesupranta, iš kur gilės krinta (nors nugara jaučia atsirėmęs į medį). Kai aš jį aplankau – ir gilės pradeda kristi iš viršaus, ir pataiko į jį, – jis staiga pakelia galvą. „Ruoškis, Džoni!“ – sako linksmai. O kartą jis pasakė: „Ovenas

muša vietoj tavęs, Džoni!“ Bet kartais jis būna kažkur toli; galbūt pasuka mano motinos veidą į žemę, bet pirmiau užmerkia akis – arba traukia žemyn sijoną – dėl padorumo ir suglaudžia jos išskėstus kelius. Sykį, kai jis manęs neatpažino ir kai aš niekaip negalėjau užmegzti su juo rišlios kalbos, – man jau išeinant jis prabilo; tokiu liūdnu, mąsliu balsu pasakė: „Tau nereikia jos matyti, Džoni“.

Per mamos laidotuves Herdo bažnyčioje jis buvo akivaizdžiai susijaudinęs. Esu tikras, kad pasukdamas mano mamos kūną jis vienintelį kartą gyvenime prie jo prisilietė; prisiminimas apie tai ir policijos inspektoriaus Paiko klausinėjimai apie „mirties įrankį“ ir „nužudymo priemonę“ aiškiai sutrikdė poną Čikeringą, kuris atvirai verkė per laidotuves lyg apraudodamas patį beisbolą. Iš tikrųjų ne tik mudu su Ovenu palikome komandą – ir tą pragaro žaidimą – amžinai; kiti mūsų Mažosios lygos nariai pasinaudojo šiuo liūdnu įvykiu, kad galėtų išsilaisvinti iš varginančios prievolės, kuri buvo daugiau tėvų įsivaizdavimas, jog tai jiems bus „naudinga“, negu jų pačių laisvas sporto šakos pasirinkimas. Ponas Čikeringas, kuris turėjo labai gerą širdį, mums laimėjus, visada sakydavo, kad mes laimėjome kaip komanda, o pralaimėjus, kad pralaimėjome kaip komanda. Dabar – jo akimis žiūrint – mes *užmušėme* kaip komanda; tačiau klūpėdamas savo klaupte jis verkė labiau negu jausdamas vien dalį savo atsakomybės už komandą.

Jis paragino kai kuriuos kitus komandos berniukus ir jų tėvus sėstis šalia jo – tarp jų nelaimingąjį Harį Hoitą, kuris per klaidą pateko į bazę su dviem autais, tuo kukliai prisidėdamas prie to, kad Ovenas atėjo prie plokštelės. Pagaliau Hario autas galėjo būti paskutinis ir tada mama kaip visada būtų išsivežusi mus su Ovenu namo. Bet Haris nuėjo į bazę. Jis sėdėjo bažnyčioje išsigandęs Čikeringo ašarų. Haris buvo beveik nekaltas. Mes jau buvome pelnę pakankamai taškų, ir paskutiniame kėlinuke jau buvo du autai; nebuvo prasmės Hariui užimti bazę. Kam mums ta bazė? Hariui reikėjo mušti.

Šiaip jis buvo nepiktybiškas vaikinas, bet savo motinai suteikė nemaža skausmo. Jo tėvas buvo miręs, o motina – ilgus metus – dirbo registratore dujų fabrike; ji priimdavo visus skambučius apie

klaidas sąskaitose ir dujų nutekėjimą. Hariui nebuvo skirta mokytis Greivsendo akademijoje. Jis pareigingai baigė Greivsendo vidurinę mokyklą ir užsirašė į laivyną – Greivsende buvo madinga stoti į jūrų laivyną. Motina mėgino išsukti Harį iš tarnybos, apeliuodama į tai, kad ji našlė, ir jai reikią jo paramos, bet – pirma – ji turėjo darbą, o antra, Haris pats norėjo stoti į jūrų laivyną. Jį erzino tai, kad mama neturi patriotinių jausmų; galbūt tai buvo vienintelis kartas, kai jis su ja ginčijosi ir ginčą laimėjo – jis buvo nukreiptas į Vietnamą ir ten mirė įkirstas nuodingos tų vietų gyvatės. Tai buvo Raselo gyvatė, kuri įgėlė jam tuo metu, kai jis šlapinosi po medžiu; kaip paaiškėjo vėliau, tas medis augo prie viešnamio, į kurį Haris laukė savo eilės. Toks jau jis buvo; mėgėjas eiti, kai eiti nėra jokio rimto reikalo.

Po jo mirties motina metėsi į aktyvią politinę veiklą – bent jau Greivsendo masteliais. Ji pasivadino karo priešininke ir pasiskelbė duosianti namuose patarimus, kaip išvengti karo tarnybos; jai niekas tiesiai taip ir nepasakė, kad, išsekinta vakarinių konsultacijų šaukimo tarnybon klausimais, ji nebegalėjo normaliai atlikti registratorės darbo dujų fabrike, tačiau fabrikas ją atleido. Keletas patriotų iš miestelio buvo sulaikyti nusiaubę jos automobilį ir garažą; ji nereikalaudavo užmokesčio, bet pasklido kalbos, kad žlugdo jaunimo moralę. Nors ji buvo paprasta, netgi prasta moteris, ją apkaltino keleto iš jos jaunų šaukiamųjų suviliojimu, ir galiausiai ji išvyko iš Greivsendo – atrodo, kad į Portsmutą; tai buvo pakankamai toli. Prisimenu ją per motinos laidotuves; ji sėdėjo atskirai nuo savo sūnaus Hario, kuris buvo drauge su komanda, pono Čikeringo susodinta į gretimus suolus. Ji niekada nebuvo komandos žaidėja, toji ponia Hoit; ne taip, kaip Haris.

Kiek pamenu, ponia Hoit buvo pirmasis žmogus, kuris pasakė, kad kritikuoti konkretų Amerikos prezidentą nėra antiamerikietiška; kad kritikuoti konkrečią Amerikos politiką nėra nepatriotiška; ir kad nepritarti mūsų dalyvavimui kokiame nors kare prieš komunistus nereiškia palaikyti komunistų pusę. Tačiau tokie subtilumai Greivsendo piliečiams buvo nesuvokiami; jie ir šiandien nesuvokiami daugeliui mano buvusių Amerikos bičiulių.

Bazio Terstono per motinos laidotuves neprisimenu. Jis turėjo ten būti. Po to, kai Haris Hoitas užėmė bazę, Bazis Terstonas turėjo padaryti paskutinį autą. Jis atmušė kamuoliuką taip lengvai, pažeme – garantuotas autas, kiek man buvo tekę matyti, – tačiau saugas kažkaip neapsižiūrėjo. Bazis Terstonas per apsirikimą pasiekė bazę. Kas buvo tas saugas? Jis irgi turėjo būti Herdo bažnyčioje.

Galimas daiktas, Bazio tenai nebuvo, nes jis katalikas; čia Ovenas iškėlė tokią mintį, tačiau kiti katalikai atėjo – tai buvo išankstinė Oveno nuomonė. Ir aš gal esu Baziui neteisingas; gal iš tikrųjų jis tenai ir buvo – šiaip ar taip, Herdo bažnyčia buvo sausakimša; tokia pat sausakimša, kaip ir per mamos vestuves. Visos tos pačios senos senelės raganos buvo tenai. Žinau, ko jos atėjo. Kaip mėlynkraujai reaguoja į tai? Kaip Harietė Vilrait žiūri į Fortūną didžiąja raide – į tokį Fantastinį Nelaimingą Atsitikimą (ta pačia didžiąja raide) ar Dievo valios apsireiškimą (ar manote, kad būtent dėl to taip atsitiko)? Visos tos pačios senos raganos, juodos ir sukumpusios kaip varnos, susirinkusios ant kelio prie suvažinėto gyvio, – jos atėjo į mišias tam, kad pasakytų: mes suprantame, o Dieve, kad Tabi Vilrait nereikėjo išsisukinėti nuo bausmės.

Išsisukinėjimas nuo bausmės Naujajame Hampšyre buvo didžiausia nuodėmė. Ir iš to, kaip žvitriai it paukščiukų lakstė tų senų raganų akys, galėjai spręsti – jų požiūriu, mano motina neišvengė pelnytos bausmės.

Bazis Terstonas, ar jis tenai buvo, ar ne, taip pat neturėjo išvengti bausmės. Aš tikrai nejaučiau Baziui antipatijos – ypač po to, kai jis užtarė Oveną, mudviem pakliuvus į bėdą su keletu Bazio klasiokų katalikų dėl nedidelio įvykio Šv. Mykolo parapijos mokykloje. Tačiau Bazis buvo griežtai smerkiamas už tai, kad pasiekė bazę ir Ovenas turėjo atmušinėti kamuolį. Greivsendo akademija taip pat buvo ne jo nosiai; vis dėlto po mokyklos metus jis joje prasimokė, nes buvo puikus atletas – pavyzdinis Naujosios Anglijos lauko sporto atstovas: futbolininkas, ledo ritulininkas ir beisbolininkas. Bazę jis dažniausiai pasiekdavo ne per apsirikimą.

Jis niekuo ypatingai nepasižymėjo, jokioje srityje, tačiau jam pakako gabumų įstoti į valstybinį universitetą ir užsirašyti tenai į tris

sporto šakas. Metus nedalyvavęs varžybose dėl pažeisto kelio, sugebėjo prasitęsti mokslą penktiems metams, atidėdamas šaukimą į karo tarnybą dar vieneriems metams. Po to jis jau atsidūrė šaukiamųjų sąraše, bet buvo pasiryžęs verčiau sugadinti sau sveikatą negu važiuoti į Vietnamą. Dvi savaites kasdien išgerdavo po butelį burbono; prisirūkė tiek marihuanos, kad jo plaukai ėmė dvokti kaip raudonėlių prikimšta spinta; kepdamas pejotą savo tėvų orkaitėje sukėlė gaisrą; buvo paguldytas į ligoninę dėl žarnyno sutrikimo, nes toliau eksperimentuodamas su LSD įsitikino, kad jo paties havajiški marškiniai yra valgomi, ir jis šiek tiek jų užkando – kartu su sagomis ir kišenių turiniu: dėžute degtukų, pakeliu popieriaus cigaretėms sukti ir sąvaržėlėmis.

Turint galvoje Greivsendo priėmimo komisijos provincialumą, Bazis buvo pripažintas psichologiškai netinkamu tarnauti kariuomenėje, ko jis gudriai ir siekė. Bėda ta, kad jis įjunko į burboną, marihuaną, pejotą, LSD; trumpai sakant, taip sureikšmino tuos nesaikingumus, kad vieną naktį pasimovė ant savo plimuto vairo kolonėlės Meiden Hilo kelyje tiesiu taikymu važiuodamas į geležinkelio tilto kontraforsą, kuris buvo tik už kelių šimtų jardų žemiau Minio granito kirtyklos. Minis ir iškvietė policiją. Mudu su Ovenu gerai žinojome tą tiltą; stataus šlaito papėdėje jis darė itin staigų posūkį – jis tiesiog reikalavo atsargumo, netgi važiuojant dviračiu.

Būtent paniekintoji ponia Hoit pareiškė, kad Bazis Terstonas yra tiktai dar viena Vietnamo karo auka; nors jos niekas neklausė, ji tvirtino, kad tai karas privertė Bazį visokiais būdais save prievartauti – tai karas nusinešė jos Harį. Poniai Hoit visi šie dalykai simbolizavo karą Vietname: besaikis narkotikų ir alkoholio vartojimas, savižudiškas greitas vairavimas ir viešnamiai Pietryčių Azijoje, kur daugelis nekaltų Amerikos vaikinų pavaišinami pirmuoju ir paskutiniuoju seksualiniu patyrimu – jau nekalbant apie po medžiais tykančias Raselo gyvates!

Ponui Čikeringui buvo ko verkti – ne tik todėl, kad jam šovė į galvą pasakyti Ovenui Miniui: „Kirsk!“ Jeigu jis būtų žinojęs viską, kas bus po to, tai putliais jo skruostais būtų nutekėję dar ne tokie

ašarų upeliai kaip tądien Herdo bažnyčioje, kur jis gedėjo dėl komandos ir kaip komanda.

Policijos viršininkas, savaime suprantama, sėdėjo atskirai; policininkai mėgsta sėdėti prie durų. Policijos viršininkas neverkė; jam mano motina vis dar buvo „atvejis“; o pamaldos – proga apžiūrėti įtariamuosius, – nes mes visi, policijos viršininko akimis, buvome įtariamieji. Tarp gedinčiųjų, kaip įtarė policijos viršininkas, tūnojo kamuoliuko vagis.

Jis visada būdavo prie durų, tas policijos viršininkas. Kai susitikinėjau su jo dukra, tai man atrodydavo, kad jis tuoj įsiverš pro duris – arba pro langą – bet kurią akimirką. Vargu, ar taip man pasidarė po to, kai sykį iš baimės, kad jis gali staiga įeiti, užkišęs apatinę lūpą už jo dukters kabių turėjau pernelyg staigiai atsiplėšti nuo jos bučinio – aiškiai išgirdęs prie pat savęs girgždant viršininko batus.

Tą dieną bažnyčioje irgi galėjai girdėti tuos batus girgždant prie durų, tarsi jis būtų laukęs, kad pavogtasis kamuoliukas iššoks iš nusikaltėlio kišenės ir nuriedės per tamsiai raudoną kilimą neginčijamai įrodydamas kaltę. Mat policijos viršininkui Paikui mano motiną užmušusio kamuoliuko vagystė buvo kur kas rimtesnis nusikaltimas negu vien tik baudžiamasis nusižengimas; mažų mažiausiai tai buvo sunkaus nusikaltėlio darbas. Tai, kad mano vargšė mama buvo užmušta tuo kamuoliuku, viršininko Paiko, atrodo, nedomino; tai, kad vargšas Ovenas Minis atmušė kamuoliuką, policijos viršininkui jau buvo kiek įdomiau, – bet tik todėl, kad tas faktas sudarė prielaidą, jog Ovenas turėjo motyvą pasiimti kalbamąjį kamuoliuką. Štai kodėl mūsų policijos viršininkas kreipė savo žvilgsnį anaiptol ne į uždengtą mano motinos karstą; ir nerodė ypatingo susidomėjimo buvusiu oreiviu kapitonu Viginu, nepaisė pribloškto pastoriaus Merilio mikčiojimo. Greičiau skvarbus mūsų policijos viršininko žvilgsnis buvo įsmeigtas į Oveno Minio, netvirtai sėdinčio ant šešių ar septynių Maldininko giesmynų, pakaušį; jis sėdėjo kiek įmanoma arčiau mūsų šeimos klauptų; sėdėjo ten pat, kur ir per motinos vestuves – už Istmenų šeimos, tiesiai už nugaros dėdei Alfredui. Šį kartą Simonas nebelaidė juokelių, kaip čia

nedera tamsiai mėlynas mokyklinis Oveno kostiumas – mažytė jo tėvo kostiumo kopija. Granitinis ponas Minis sunkiai sėdėjo šalia Oveno.

– „Aš esu prisikėlimas ir gyvenimas, – pasakė Viešpats, – pacitavo kunigas Dadlis Viginas. – Palaiminti mirusieji Viešpatyje."

– „O Dieve, kurio malonės nesuskaičiuojamos, – prabilo kunigas Luisas Merilis. – Priimk mūsų maldas už savo tarnaitę Tabi ir atverk jai duris į šviesos ir džiaugsmo karaliją, kartu su tavo šventaisiais."

Blausioje Herdo bažnyčios šviesoje tiktai Lidijos invalido vežimėlis blizgėjo – šoninėje navoje, šalia senelės klaupto, kuriame Harietė Vilrait sėdėjo viena. Mudu su Danu sėdėjome jai už nugaros. Istmenai už mūsų.

Kunigas kapitonas Viginas priminė Korintiečius* – „Jis nušluostys kiekvieną ašarą nuo jų akių", – ir čia Danas pravirko.

Klebonas kaip visada norėdamas nušviesti tikėjimą kaip kovą, pasitelkė Izaiją: „Jis visiems laikams sunaikins mirtį!" Dabar išgirdau, kaip teta Marta prisidėjo prie Dano; bet jiedu nė iš tolo neprilygo ponui Čikeringui, kuris pradėjo ašaroti anksčiau, negu dvasiškieji tėvai ėmė skaityti Senojo ir Naujojo Testamento ištraukas.

Pastorius Merilis bemikčiodamas priėjo iki Raudų: „Geras yra Viešpats tiems, kurie jo laukia".

Paskui mes buvome palydėti per dvidešimt trečiąją psalmę, tarsi Greivsende būtų nors viena dūšia, kuri jos nemokėtų atmintinai: „Viešpats yra mano Ganytojas, – man nieko netrūksta", – ir taip toliau. Kai mes priėjome prie tos vietos, kur sakoma: „Nors einu per tamsiausią slėnį, nebijau jokio pavojaus", – aš išgirdau Oveno balsą, kuris nustelbė visus kitus.

Kai klebonas pasakė: „Viešpats pakelia gyvenimo palaužtuosius", jau ėmiau baimintis, kokiu gi tada balsu Ovenas skaitys paskutiniąją giesmę; aš žinojau, kad jis ją mėgsta.

Kai pastorius pasakė: „Padėk mums mūsų maldoje, tarp viso to, ko mes nesuprantame", – aš jau niūniavau giesmę, stengdamasis – iš anksto – užgožti Oveno balsą.

*Autoriaus pateikta citata yra iš Apreiškimo Jonui (21,4). *(Vert. past.)*

O kai kunigas Merilis išmikčiojo unisonu su kunigu Viginu: „Leisk mums atiduoti Tabitą Tavo begalinės meilės globon“, supratau, kad valanda išmušė; įmanydamas būčiau užsikimšęs ausis. Ką dar mes galime giedoti per anksti mirusiam žmogui, ką dar, jeigu ne tas įsimenančias eiles, kurias Maldininko giesmynas apibūdina kaip geriausią iš „dangun žengimo ir viešpatavimo“ giesmių – populiariąją, vargonus užgožiančią „Tepuošia galvą jam daugybė diademų“?

Nes kada, jeigu ne mylimam artimajam mirus, mums labiausiai norisi girdėti apie prisikėlimą, apie amžinąjį gyvenimą – apie tą, kuris prisikėlė?

Tepuošia galvą jam daugybė diademų, lyg avinėlio,
gulinčio prie sosto, nekaltybė.
Klausykit! Dangiška giesmė išsklaido tylą ir tamsybes!
Pabusk, dvasia, ir garbink tą, kurs dėl tavęs nuėjo kryžiaus kelią,
Ir sveikink savo neprilygstamą visų laikų karalių.

Tebus jisai karalius meilės, pažvelkite, jo šonas ir delnai
Paženklinti žaizdom, kurios jo šlovę garsins amžinai,
Net angelai šiam vaizdui neįstengtų likti abejingi,
Tačiau jisai liepsningą savo žvilgsnį kreipia žemėn slėpiningon.

Tačiau trečiasis posmas labiausiai įkvėpė Oveną:

TEBUS JISAI GYVENIMO KARALIUS, MIRTĮ NUGALĖJĘS.
IR KOVOJE UŽ MŪSŲ SIELAS PERGALĘ LAIMĖJĘS,
GIESME PAŠLOVINKIME TĄ, KURIS NUMIRĘS
PRISIKĖLĖ IR PAKILO Į AUKŠTYBES,
GYVENIMAS JO IR MIRTIS ATVĖRĖ KELIĄ AMŽINYBĖN.

Netgi vėliau, kapinėse, aš girdėjau siaubingą Oveno balsą, kai klebonas Viginas tarė: „Gyvenimo žydėjime mes žengiame į mirtį“. Bet atrodė, kad Ovenas vis dar niūniuoja „Tepuošia galvą jam daugybė diademų“, nes aš tarsi ir negirdėjau nieko daugiau; dabar

manau, jog giesmės taip yra sukurtos – mes norime jų klausytis vėl ir vėl; jos įeina į visas apeigas, ir dažnai tai yra ta vienintelė laidojimo ceremonijos dalis, kuri mus su viskuo sutaiko. Su užkasimu į žemę, žinoma, nesutaiko, o kai buvo laidojama mano motina – juolab, nes po raminančio Herdo bažnyčios stingulio mes stovėjome pažeidžiami, lauke, kaip visada karštą Greivsendo vasaros dieną, sušutę ir suprakaitavę, girdėdami visai čia nepritinkamą vaikų klegesį iš šalia esančios mokyklos sporto aikštyno.

Iš kapinių Lindeno gatvės gale buvo matyti vidurinė ir pradinė mokyklos. Pastarąją lankiau tik porą metų, bet per tą laiką dažnai girdėdavau – ir ne vieną kartą – dažniausiai iš tų mokinių, kurie būdavo įkalinami skaitykloje pamokų ruošti ir pasodinami prie langų, žvelgiančių į kapines, – girdėjau kažką panašaus, kad jeigu juos išleistų į kapines, jiems nebūtų taip nuobodu.

„Turėdami tvirtą prisikėlimo amžinajam gyvenimui viltį per mūsų Viešpatį Jėzų Kristų, mes patikime visagaliui Dievui savo seserį Tabitą, ir atiduodame jos kūną žemei“, – pasakė pastorius Merilis. Kaip tik tada aš pamačiau, kad pastoriaus žmona stovi užsispaudusi ausis. Jos oda buvo nežmoniškai balta, išskyrus apkūnias rankas iki alkūnių, į kurias buvo skaudu žiūrėti, toks smarkus buvo įdegimas; ji buvo apsivilkusi dukslią berankovę suknelę, labiau pilką negu juodą, – bet gal ji neturėjo tinkamos juodos suknelės, kuri būtų be rankovių, o tokias įdegusias rankas grūsti į rankoves būtų buvę žiauru. Ji iš lėto lingavo primerkusi akis. Iš pradžių pamaniau, kad ji taip spaudžia ausis, nes jai iki sąmonės netekimo skauda galvą; šviesūs išsausėję jos plaukai, atrodė, tuoj užsiliepsnos, o viena koja išslydo pro basutės dirželius. Vienas iš jos pasiligojusių vaikų atsirėmė jai į šlaunį. „Iš žemės į žemę, iš pelenų į pelenus, iš dulkių į dulkes“, – pasakė jos vyras, bet ponia Meril jo negirdėjo, ji taip spaudė ausis, lyg būtų norėjusi sugrūsti jas į kaukolės vidų.

Estera ją pastebėjo. Ji žiūrėjo į ją taip įdėmiai, kaip ir aš; staiga Esteros veidas susiraukė iš skausmo – ar kokio staigaus skausmingo prisiminimo – ir ji taip pat užsispaudė ausis. Tačiau „Tepuošia galvą jam daugybė diademų“ melodija tebeskambėjo mano galvoje; aš negirdėjau to, ką girdėjo ponia Meril ir Estera. Aš apkaltinau

jas nepaprastu nemandagumu pastoriaus Merilio atžvilgiu, kuris stengėsi kuo gražiau palaiminti, – nors dabar jis jau skubėjo, ir netgi paprastai šaltakraujiškas kapitonas Viginas purtė galvą, lyg norėdamas iškratyti iš ausų vandenį ar nemalonų garsą.

„Viešpatie, palaimink ją ir saugok“, – tarė Luisas Merilis. Tada aš pasižiūrėjau į Oveną. Jo akys buvo užmerktos, lūpos krutėjo; atrodė, kad jis urzgia, bet toks buvo jo niūniavimas – jis niūniavo „Tepuošia galvą jam daugybė diademų“; tai nebuvo mano vaizduotė. Tačiau Ovenas irgi buvo užsispaudęs ausis.

Tada pamačiau, kaip Simonas kelia rankas prie ausų; Nojus jau laikė jas prispaudęs – ir dėdė Alfredas, ir teta Marta, jie taip pat buvo užsidengę ausis. Netgi Lidija laikė užspaudusi ausis. Senelės žvilgsnis buvo rūstus, bet ji nepakėlė rankų; ji prisivertė klausyti, nors mačiau, kad tai kelia jai skausmą, – ir tik tada aš išgirdau. Vidurinės mokyklos vaikai sporto aikštyne žaidė beisbolą. Įprastiniai šauksmai, retsykiais ginčai, staiga visų pakylantys balsai; o paskui tyla, arba beveik tyla, kurią pertraukia – kaip kad visada būna beisbole – lazdos pokštelėjimas. Štai jis, skambus, vientisas smūgio garsas, ir aš netgi pamačiau, kaip akmeninis pono Minio veidas susiraukė, o pirštai susispaudė Ovenui ant peties. Ir pastorius Merilis, mikčiodamas labiau nei įprastai, pasakė: „Tegu Tavo veidas, Viešpatie, maloningai šviečia jai iš aukštybių, atgręžk į ją savo veidą, Viešpatie, ir suteik mirusiajai ramybę. Amen“.

Staigiai pasilenkęs jis paėmė saujon pabirų žemių; jis pirmasis turėjo užmesti žemių ant mano mamos karsto, kuriame, aš žinau, ji gulėjo apvilkta juoda suknele, kurią nusikopijavo nuo nekenčiamos raudonosios. Baltoji kopija, sakė Danas, ne taip jai tiko; aš galvojau, kad mirtis išblukino įdegusią jos odą. Man jau buvo sakyta, kad atvirame karste jos laidoti nepatartina dėl sutinusio smilkinio ir pakitusios veido spalvos aplink tą vietą, – bet juk mes, Vilraitai, ir nebuvome per daug už atvirus karstus, jokiu būdu; jankiai mėgsta uždaryti duris.

Vienas po kito gedintieji užmetė ant karsto žemių; paskui buvo nejauku vėl dėtis rankas prie ausų, – nors Estera, nieko geriau nesugalvojusi, taip ir padarė. Braukdama nešvariu delnu ji išsitepė

ausį ir skruostą. Ovenas nemetė saujos žemių; taip pat mačiau, kad jis neatitraukė rankų nuo ausų. Ir neatsimerkė, tad tėvas turėjo išvesti jį iš kapinių. Du kartus girdėjau jį tariant: „Atsiprašau!“

Kol Danas nuvežė mane į Frant gatvę, aš dar du kartus girdėjau lazdos pokštelėjimą. Pas senelę susirinko tiktai „šeima“. Teta Marta nusivedė mane į mano senąjį kambarį ir mudu abu atsisėdome ant senosios mano lovos. Ji man pasakė, kad galiu atvažiuoti ir gyventi su ja, dėde Alfredu, Nojumi, Simonu ir Estera šiaurėje, kur visada būsiu laukiamas; ji apkabino mane, pabučiavo ir pasakė, kad aš niekada neužmirščiau, jog turiu tokį pasirinkimą.

Tada atėjo senelė; ji nuvijo šalin tetą Martą ir atsisėdo prie manęs. Ji pasakė man, kad jeigu aš nieko prieš gyventi su sena moterimi, tai galiu vėl įsikurti senajame kambaryje – tas kambarys visada būsiąs mano, ir niekas neturės teisės jame gyventi. Ji taip pat mane apkabino ir pabučiavo; ji pasakė, kad mes abu būtinai turime skirti kuo daugiau dėmesio ir meilės Danui.

Tada atėjo Dano eilė. Jis taip pat atsisėdo ant mano lovos. Priminė, kad yra juridiškai mane įsivaikinęs; ir nors visiems Greivsende aš esu Džonis Vilraitas, mokykloje aš faktiškai esu Džonis Nidemas, o tai reiškia, kad galėsiu lankyti Greivsendo akademiją – kai ateis laikas, ir, kaip kad mama to norėjo, – kaip teisėtas fakulteto darbuotojo vaikas, taip, lyg būčiau tikras Dano sūnus. Danas pasakė, kad, šiaip ar taip, laiko mane savo sūnumi ir niekada nepereis dirbti niekur kitur, kol aš nebaigsiu akademijos. Jis pasakė suprantąs, kad Frant gatvės 80-ajame numeryje man bus geriau negu jo bendrabučio bute, bet jis norėtų, jog aš gyvenčiau su juo bute, jeigu man neįkyrėjo, kad tenai taip mažai vietos. Gal aš norėčiau kokias kelias naktis per savaitę nakvoti pas jį, o kitas Frant gatvėje – pats pasirinkdamas kada ir kur.

Atsakiau, kad taip man tinka, ir paprašiau pasakyti tetai Martai – taip, kad jinai neįsižeistų, – jog aš, tiesą sakant, esu Greivsendo berniukas ir nenoriu kraustytis „į šiaurę“. Atvirai kalbant, jau vien nuo minties, kad reikėtų gyventi su pusbroliais, mane nukrėsdavo šiurpas ir pasijusdavau išsekęs, be to, neabejojau, kad jeigu leisčiau sau keliauti su Istmenais, tai mane degintų nuodė-

mingas noras daryti su Estera siaubingus dalykus. (Aš nesakiau Danui, kad perduotų tai tetai Martai.)

Kai miršta tavo mylimas žmogus ir tu to nesitiki, tai ne iš karto jo netenki; netenki po dalelę, per ilgą laiką – tada, kai daugiau nebeateina laiškai, kai iš pagalvės išsivadėja jos kvepalai, ir net iš drabužių spintoje ir stalčiuose. Taip pamažėle surenki visas jos daleles, kurios išėjo. Paskui ateina diena, kai tu ypač pasigendi kažkokios dalelės ir tave pribloškia jausmas, kad jos nebėra, o paskui ateina kita diena ir tu vėl kažko baisiai pasigendi.

Tą vakarą po laidotuvių, aš pajutau, kad jos nebėra, kai Danui reikėjo eiti namo į bendrabutį. Aš supratau, kad Danas gali pasirinkti – grįžti į savo bendrabučio butą vienas arba aš galiu pasisiūlyti eiti su juo; arba jis gali pasilikti Frant gatvėje, netgi miegoti kitoje mano kambario lovoje, nes aš jau pasakiau senelei, kad nenoriu, jog Simonas su Nojumi šiąnakt čia nakvotų. Bet kai tik suvokiau, iš ko Danas gali rinktis, supratau, kad tos galimybės – kiekviena iš jų – yra netikusios. Aš suvokiau, kad Danui prieinamas pasirinkimas, kur jis galėtų miegoti, niekada nebebus jam tinkamas; ir kad visada jausiu kažkokį nesmagumą įsivaizduodamas jį vieną ir taip pat kažkokį trūkumą įsivaizduodamas jį drauge su manimi.

– Ar nori, kad eičiau su tavim į bendrabutį? – paklausiau jo.

– Ar nori, kad pasilikčiau su tavim? – paklausė jis manęs.

Bet kokią visa tai turėjo prasmę?

Aš žiūrėjau, kaip jis eina žemyn Frant gatve, šviečiančių akademijos pastatų link. Naktis buvo šilta, tolydžio trinksėjo tinklinės durys ir girgždėjo supamieji krėslai uždarose verandose. Kaimynystėje vaikai žaidė su žiebtuvėliu; laimė, buvo per daug tamsu, kad net patys amerikietiškiausi vaikai žaistų beisbolą.

Mano pusbroliai buvo neįprastai prislėgti įvykusios tragedijos. Nojus vis kartojo: „Aš negaliu tuo patikėti". Paskui uždėjo ranką man ant peties. O Simonas gana netaktiškai, bet nekaltai pasakė: „Kas būtų galėjęs pamanyti, kad jis gali taip smarkiai atmušti?"

Teta Marta susirangė ant sofos svetainėje ir pasidėjo galvą Alfredui ant kelių; ji gulėjo tenai nejudėdama kaip mergaitė, kuriai skauda ausį. Mano senelė sėdėjo savo įprastinėje vietoje sosto pavidalo

kėdėje; kartkartėmis jiedu su Alfredu pasikeisdavo žvilgsniais ir palinguodavo galvas. Sykį teta Marta pasikėlė susivėlusiais plaukais ir trenkė kumščiu į kavos staliuką. „Kokia prasmė!“ – sušuko ji; paskui vėl padėjo galvą Alfredui ant kelių ir apsiverkė. Stebėdama tą jausmų proveržį, senelė nei palingavo, nei papurtė galvos; ji sėdėjo įsmeigusi žvilgsnį į lubas – nežinia, ar ieškodama tenai ištvermės ir kantrybės, ar kažkokios galimos prasmės, kurios Marta neįžvelgė.

Estera tebebuvo su gedulinga suknele; ji buvo pasiūta iš juodos medvilnės, ir taip paprastai ir dailiai, kad mamai būtų patikę, ir Estera su ja atrodė ypač suaugusi, nors suknelė visa buvo baisiai susiglamžiusi. Ji vis bandė užsikelti ir prisisegti plaukus ant viršugalvio, nes buvo labai karšta, tačiau neklusnios sruogos vis krisdavo jai ant veido ir kaklo, kol įpykusi ji paleisdavo juos. Nuo smulkių prakaito karoliukų virš lūpos jos oda atrodė lygi ir blizgėjo kaip stiklas.

– Gal einam pasivaikščioti? – pasiūlė ji.

– Einam, – atsakiau.

– Ar mums su Nojumi eiti kartu? – paklausė Simonas.

– Ne, – atsakė Estera.

Didžiumoje namų Frant gatvėje pirmame aukšte dar degė žiburiai; šunys dar lakstė po lauką ir lojo, bet vaikai, kurie žaidė su žibintuvėliu, jau buvo sušaukti į vidų. Šaligatvis vis dar spinduliavo karštį; Greivsende tvankiomis vasaros naktimis karštis pirmiausia smūgiuoja į tarpkojį. Estera paėmė mane už rankos.

– Aš antrą kartą gyvenime matau tave su suknele, – pasakiau.

– Žinau, – atsakė ji.

Naktis buvo itin tamsi, debesuota ir bežvaigždė; mėnulis atrodė tarsi matinio stiklo šukė migloje.

– Visada žinok, – pasakė ji, – kad tavo draugas Ovenas jaučiasi prasčiau negu tu.

– Aš tą žinau, – atsakiau; tačiau pripažinęs tai – ir dar patyręs, jog Estera taip pat galvoja apie Oveną, – pajutau gana apčiuopiamą pavydo antplūdį.

Prie Greivsendo viešbučio Frant gatvė baigėsi; aš dvejojau, ar eiti toliau Paino gatve, tačiau Estera tarsi žinojo mūsų kelio tikslą

– ir laikydama už rankos traukė mane tolyn. Kai Lindeno gatvėje praėjome pro vidurinę mokyklą tamsiais langais, abiem pasidarė aišku, kur mes einame. Mokyklos mašinų stovėjimo aikštelėje stovėjo policijos automobilis – matyt, lūkuriuodamas vandalų ar tiesiog tam, kad naktį mokiniai nesinaudotų aikštele ir stadionu neleistinais tikslais.

Kažkur burzgė variklis; tai negalėjo būti budinčio policijos automobilio garsas – buvo per daug gilus ir prikimęs, ir kai mes praėjome pro mokyklą, jis pasidarė garsesnis. Buvo keista, kad kapinėms tvarkyti prireikė mašinos, bet burzgimas sklido kaip tik iš ten. Dabar aš manau, kad slapta norėjau pamatyti jos kapą naktį, nes žinojau, kaip ji bijojo tamsos; turbūt norėjau įsitikinti, kad net ir į kapines prasiskverbia nors šiek tiek šviesos.

Lindeno gatvės žibintai iš tolo apšvietė kapines ir prie pagrindinių vartų stovintį neišjungtu varikliu Minių granito kompanijos sunkvežimį. Prie vairo mudu su Estera įžiūrėjome liūdną pono Minio veidą, kai jį apšviesdavo godžiai užsitraukiamos cigaretės ugnis. Sunkvežimio kabinoje jis sėdėjo vienas, bet aš žinojau, kur yra Ovenas.

Ponas Minis nenustebo pamatęs mane, nors pamatęs Esterą sutriko. Visi sutrikdavo pamatę Esterą; kai geras apšvietimas ir iš arti, ji atrodydavo tokio amžiaus, kokio yra – stambi, fiziškai subrendusi dvylikametė. Bet nors kiek iš toliau, gaubiama šešėlių, ji atrodydavo kaip aštuoniolikmetė – ir tokia, su kuria neatsiginsi bėdos.

– Ovenas nespėjo visko pasakyti. Bet jis jau ilgai ten. Manau, kad jau baigia.

Mane vėl užplūdo pavydo banga pagalvojus, kad Ovenas anksčiau už mane susirūpino tuo, kaip mama praleis pirmą naktį po žeme. Tvankiame ore išmetamųjų dujų tvaikas dusino, tačiau aš žinojau, kad nebūčiau įkalbėjęs pono Minio išjungti variklio, nes galbūt jis taip tikėjosi paskubinti besimeldžiantį Oveną.

– Aš noriu tau šį tą pasakyti, – tarė ponas Minis. – Aš paklausysiu tavo mamos patarimo. Ji sakė man nesikišti, jeigu Ovenas norėtų lankyti akademiją. Ir aš nesikišiu, – pasakė jis. – Aš jai prižadėjau, – pridūrė.

Tik po daug metų aš supratau, kad nuo tos akimirkos, kai Ovenas atmušė tą kamuoliuką, ponas Minis niekada nebesikišdavo ir netrukdydavo daryti Ovenui, ką jis norėjo.

– Ji man taip pat sakė nesirūpinti dėl pinigų, – tarė ponas Minis. – Bet dabar nežinau, kaip čia bus, – pridūrė.

– Ovenas gaus visą stipendiją, – pasakiau aš.

– Aš to nežinau, – pasakė ponas Minis. – Gal ir gaus, jeigu norės, – pridūrė. – Tavo mama minėjo drabužius, – pasakė Minis. – Visus tuos švarkus ir kaklaraiščius.

– Nesijaudinkit, – pasakiau jam.

– Ne, aš nesijaudinu! – patikino jis. – Aš tiktai pažadu tau, kad nesikišiu – štai kas svarbiausia.

Kapinėse sužibo žiburėlis, ir Minis pastebėjo, kad mudu su Estera sužiurome į tą pusę.

– Jis turi žibintuvėlį, – pasakė ponas Minis. – Nežinau, ko jis taip ilgai užtruko, – pasakė jis. – Jau šitiek laiko praėjo. – Ir jis paspaudė akceleratorių, tarsi sustiprėjęs burzgimas galėtų paraginti Oveną. Bet po kurio laiko pasakė: – Gal geriau eikite ir pasižiūrėkite, kodėl jis negrįžta.

Kapinėse šviečiantis žiburėlis buvo blausus, ir mudu su Estera atsargiai žingsniavome jo link, saugodamiesi užminti ant žmonių pasodintų gėlių ar atsidaužti blauzda į kieno nors mažesnį paminklą. Kuo labiau tolome nuo Minių granito kompanijos sunkvežimio, tuo labiau silpo variklio garsas, bet drauge jis atrodė duslesnis, tarsi variklis būtų glūdėjęs pačioje žemės šerdyje – tas pats variklis, kuris suka žemę ir keičia naktį į dieną. Mes jau girdėjome Oveno maldų nuotrupas; pagalvojau, kad jis turbūt tam ir atsinešė žibintuvėlį, kad galėtų skaityti Bendros maldos knygą – galbūt jis skaitė visas maldas iš eilės.

– „TEGU ANGELAI TAVE LYDI Į ROJŲ“, – perskaitė jis.

Mudu su Estera sustojome; ji stovėjo man už nugaros, apkabinusi per liemenį ir sunėrusi pirštus priekyje. Pečių mentėmis jaučiau jos krūtis ir, kadangi ji buvo aukštesnė, pakaušiu – jos kaklą; jos smakras stūmė mano galvą žemyn.

– „VISŲ MŪSŲ TĖVE, – skaitė Ovenas, – MELDŽIAMĖS TAU UŽ TUOS, KURIUOS MYLIME, BET KURIŲ JAU NEBEMATOME.“

Estera suspaudė mane ir pabučiavo man į ausis. Ponas Minis paspaudė akceleratorių, tačiau Ovenas to nepastebėjo; jis atsiklaupė priešais pirmąjį gėlių kupstą, prie šviežiai supilto kapo papėdės, priešais mano motinos antkapį, pasidėjęs maldaknygę ant žemės, žibintuvėlį įsikišęs tarp kojų.

– Ovenai? – pašaukiau, bet jis neišgirdo. – Ovenai! – šūktelėjau jau garsiau. Jis pakėlė akis, bet ne į mane; tai yra, jis pakėlė akis – išgirdo tariant savo vardą, bet neatpažino mano balso.

– AŠ GIRDŽIU TAVE! – piktai riktelėjo jis. – KO TAU REIKIA? KĄ TU ČIA DARAI? KO TU IŠ MANĘS NORI?

– Ovenai, čia aš, – pasakiau; girdėjau, kaip Estera už nugaros aiktelėjo. Jai staiga toptelėjo, su kuo Ovenas manosi kalbąs.

– Čia aš su Estera, – pridūriau, nes man šovė į galvą, kad Esteros figūra, stovinti man už nugaros ir pasilenkusi virš manęs, irgi gali suklaidinti Oveną Minį, kuris visą laiką laukė pasirodant to angelo, kurį išbaidė motinos miegamajame.

– AK, ČIA TU, – pasakė Ovenas, jo balse skambėjo nusivylimas. – SVEIKA, ESTERA. AŠ TAVĘS NEPAŽINAU – SU SUKNELE TU ATRODAI TOKIA SUAUGUSI. ATSIPRAŠAU, – pasakė Ovenas.

– Niekis, – pasakiau jam.

– KAIP DANAS? – paklausė jis.

Pasakiau, kad Danas laikosi normaliai, bet nuėjo nakvoti į bendrabutį vienas; išgirdęs tai, Ovenas susirūpino.

– AR TAS MANEKENAS TEBESTOVI TEN PAT? SVETAINĖJE? – paklausė jis.

– Žinoma, – atsakiau.

– TADA LABAI BLOGAI, – pasakė jis. – DANAS NETURI PASILIKTI VIENAS SU TUO MANEKENU. KAS, JEIGU JIS ATSISĖS IR ŽIŪRĖS Į JĮ? KAS, JEIGU JIS ATSIKELS NAKTĮ IR SUSIDURS SU JUO EIDAMAS PRIE ŠALDYTUVO? REIKIA JĮ IŠ TEN IŠNEŠTI – DABAR PAT.

Jis įstatė žibintuvėlį tarp gėlių taip, kad skaisti jo šviesa, nukreipta į kapo kauburėlį, buvo pritemdyta žiedų. Tada atsistojo ir nusišluostė nuo kelių žemes. Užvertė maldaknygę ir stovėdamas žiūrėjo, kaip žibintuvėlis apšviečia mano motinos kapą; jis atrodė patenkintas. Aš buvau ne vienintelis, kuris žinojo, kaip mama nepakentė tamsos.

Mes visi nebūtume tilpę į granito sunkvežimio kabiną, taigi drauge su Ovenu susėdome ant dulkinų sunkvežimio platformos grindų ir ponas Minis nuvežė mus į Dano bendrabutį. Vyresnieji mokiniai dar nemiegojo; mes sutikome jų ant laiptų ir hole – kai kurie jau buvo su pižamomis, ir visi akis išvertę spoksojo į Esterą. Kol Danas priėjo atidaryti durų, girdėjau, kaip skimbčioja jo taurėje ledukai.

– ATVAŽIAVOME PAIMTI MANEKENO, DANAI, – pasakė Ovenas iš karto eidamas prie reikalo.

– Manekeno? – paklausė Danas.

– JUK NEŽIŪRĖSITE VISĄ LAIKĄ Į TĄ MANEKENĄ, – pasakė jam Ovenas. Jis nužygiavo į svetainę, kur siuvėjo manekenas kaip sargybinis stovėjo prie mamos siuvimo mašinos; keletas naujų atraižų tebebuvo išdėliota ant valgomojo stalo; naujo modelio iškarpa buvo tvirtai prispausta prie stalo dvejomis žirklėmis. Tačiau manekenas nebuvo naujai aprengtas. Ant jo buvo mamos nekenčiama raudonoji suknelė. Paskutinį kartą manekeną buvo apvilkęs Ovenas; šį kartą jis buvo pritaikęs platų juodą diržą – vieną iš mamos mėgstamiausių – mėgindamas padaryti suknelę labiau viliojančią.

Jis nusegė diržą ir padėjo jį ant stalo – tarsi Danas būtų galėjęs tuo diržu pasinaudoti! – ir pakėlė manekeną už šlaunų. Kai jie stovėdavo šalia, Oveno galva siekdavo manekeno krūtis; kai jis jį pakėlė, krūtys atsidūrė virš galvos – rodydamos kelią.

– JŪSŲ VALIA, DANAI, – pasakė jam Ovenas, – BET KAM VISĄ LAIKĄ ŽIŪRĖTI Į MANEKENĄ IR JAUSTIS DAR NELAIMINGESNIAM?

– Gerai, – sutiko Danas; jis dar kartą gurkštelėjo iš taurės viskio. – Ačiū, Ovenai, – pridūrė, bet Ovenas jau drožė pro duris.

– Eikite, – pasakė Danas man su Estera, ir mes nusekėme paskui Oveną

Sėdėdami ant platformos mes pralėkėme Korto gatvę ir visą Paino gatvę, o medžių šakos lingavo mums virš galvų ir granito dulkės čaižė veidus. Ovenas pabarbeno į kabinos stogą. „GREIČIAU!“ – suriko jis tėvui, ir ponas Minis padidino greitį.

Kai jau buvome Frant gatvėje ir ponas Minis pradėjo stabdyti, Estera pareiškė:

– Galėčiau visą naktį taip važinėti. Į pajūrį ir atgal. Taip gera. Vienintelis būdas atsivėsinti.

Ovenas vėl pabarbeno į kabiną.

– VAŽIUOK Į PAJŪRĮ ! – šūktelėjo. – IKI MAŽOJO ŠERNO GALVOS IR ATGAL!

Ir mes nuvažiavome. Tik kartą, važiuojant tuščiu keliu į Rajį, Ovenas sušuko:

– GREIČIAU!

Lėkte lėkėme kokias aštuonias ar dešimt mylių; netrukus granito dulkes nuo priekabos platformos nupustė vėjas, ir veidus mums dilgčiojo tik retsykiais pasitaikantys vabzdžiai. Esteros plaukai stovėjo piestu. Vėjas taip plakė mus, kad buvo neįmanoma susišnekėti. Prakaitas čia pat nudžiūdavo; ašaros taip pat. Raudona mamos suknelė ant manekeno nuo vėjo čia išsipūsdavo, čia prisiplodavo; Ovenas sėdėjo atsirėmęs nugara į kabiną ir pasiguldęs manekeną sau ant kelių – tarsi du nelabai sėkmingo levitacijos eksperimento dalyviai.

Pajūryje, prie Mažojo Šerno Galvos, mes nusiavėme batus ir įbridome į vandenį, o Minis kantriai laukė – neišjungdamas variklio. Ovenas visą laiką nešė manekeną ant rankų, stengdamais toli nebristi, tad raudonoji suknelė nė kiek nesušlapo.

– AŠ PASIIMSIU MANEKENĄ PAS SAVE, – pasakė jis. – TAVO SENELĖ IRGI NENORĖS JO MATYTI – JAU NEKALBANT APIE TAVE, – pridūrė jis.

– Ir nekalbant apie tave, – pridūrė Estera, bet Ovenas jos nepaisė ir aukštai keldamas kojas brido per bangas.

Kai ponas Minis išleido mudu su Estera prie namų Frant gatvėje, visuose namuose pirmųjų aukštų langai jau buvo tamsūs – iš-

skyrus senelės namą, – bet antrame aukšte kai kur dar degė šviesos – gulėdami lovose žmonės skaitė. Itin tvankiomis naktimis ponas Fišas miegodavo hamake savo tinklinėje verandoje, taigi mudu su Estera pusbalsiu atsisveikinome su Ovenu ir jo tėvu; Ovenas paprašė tėvo nevažiuoti prie pat namo. Kadangi manekenas netilpo į kabiną – jo negalima buvo sulenkti, – todėl, sunkvežimiui pajudėjus, Ovenas stovėjo ant platformos apkabinęs jį per klubus. Kita ranka jis buvo stipriai įsikibęs į krovinių grandinę – ja buvo tvirtinami bordiūrų akmenys arba monumentai.

Jeigu ponas Fišas būtų gulėjęs savo hamake ir tuo metu atsibudęs, tai būtų pamatęs nepamirštamą vaizdą, pralekiantį po Frant gatvės žibintais. Tamsus gremėzdiškas sunkvežimis, dardantis į tamsą, ir moteris raudona suknele – begalvė nuostabios figūros moteris, bet be rankų, – kurią per klubus apkabinęs laiko prie grandinės pririštas vaikas ar neūžauga.

– Tikiuosi, tu žinai, kad jis pamišęs, – pavargusiu balsu pasakė Estera.

Tačiau aš žiūrėjau į tą išvykstančio Oveno paveikslą su nuostaba: jis sugebėjo sudiriguoti mano gedėjimą motinos laidotuvių vakarą. Ir, kaip tas mano šarvuočio letenas, pasiėmė tai, ko jam reikia – šį kartą mano mamos antrininkę, jos drovų siuvėjo manekeną, apvilktą ta nemėgstama suknele. Vėliau aš pagalvojau, kad Ovenas turbūt žinojo, jog manekenas yra svarbus; matyt, numatė, jog ir nemėgstama suknelė galėjo būti naudojama, – kad ji svarbi. Bet tada, tą naktį, aš buvau linkęs sutikti su Estera; maniau, kad raudonoji suknelė buvo tiesiog Ovenui kaip talismanas – amuletas apsisaugoti nuo piktų neva jo regėto angelo kerų. Tada aš dar netikėjau angelais.

1987-ųjų vasario 1-oji, Torontas – ketvirtasis sekmadienis po Trijų Karalių. Dabar aš jau tikiu angelais. Jokiu būdu netvirtinu, jog tai privalumas; pavyzdžiui, tai nė kiek man nepadėjo per vakarykščius parapijos valdybos rinkimus – aš netgi nebuvau pasiūlytas kandidatu. Aš tiek kartų buvau išrinktas bažnyčios tarnautoju, tiek metų iš eilės, kad negaliu skųstis; matyt, mano bi-

čiuliai parapijiečiai manė padarysią man paslaugą – leisią metus pailsėti. Tikrai, aš buvau nominuotas bažnyčios seniūnu ar seniūno pavaduotoju. Sutinku, aš pavargau. Padariau daugiau, negu man priklausė Malonės bažnyčios labui. Aš nustebau, kad nebuvau pasiūlytas nė vienai pareigybei; bent jau iš mandagumo, jeigu ne pripažįstant mano ištikimybę ir pasiaukojimą – aš maniau, kad bent kažkokiai pareigybei aš turėjau būti pasiūlytas. Neturėjau leisti, kad įžeidimas – jeigu tai buvo įžeidimas – atitrauktų mane nuo sekmadieninių mišių; tai negerai. Kažkada prie kanauninko Kempbelo buvau bažnyčios seniūnas – dar kai Kempbelas buvo mūsų klebonas; kai jis dar buvo gyvas, vis dėlto tada su manimi buvo truputėlį geriau elgiamasi. Bet nuo tada, kai klebonu tapo kanauninkas Mekis, aš tik kartą buvau bažnyčios seniūno pavaduotoju ir taip pat parapijiečių seniūnu. O vienus metus buvau bažnyčios seniūno padėjėjų pirmininku, taip pat parapijos tarybos pirmininku. Tai ne kanauninko Mekio kaltė, kad jis niekada man neatstos kanauninko Kempbelo; kanauninkas Mekis yra šiltas ir malonus – ir jo plepumas manęs nežeidžia. Tiesiog kanauninkas Kempbelas buvo ypatingas žmogus, ir tos dienos buvo taip pat ypatingos.

Man nederėtų svarstyti tokio kvailo dalyko kaip kasmetiniai parapijos tarnautojų paskyrimai; juolab neturiu leisti, kad tokios mintys atitrauktų mane nuo Eucharistijos giesmių ir pamokslo.

Vizituojantis pamokslininkas irgi mane išblaškė. Kanauninkas Mekis mėgsta kviestis kunigus pamokslams – tai leidžia pailsėti nuo kanauninkiško čiulbėjimo, – bet šiandieninis, tas buvo kaip koks „reformuotas“ anglikonas, ir jo tezė skambėjo maždaug taip, kad viskas, kas iš pradžių atrodo kitoniška, iš tikrųjų yra tas pats. Iškart pagalvojau – įdomu, ką apie tai pasakytų Ovenas Minis.

Pagal protestantų tradiciją, mes atsigręžiame į Bibliją tuomet, kai ieškome atsakymo, tikėdamiesi jį tenai rasti. Bet šiandien netgi Biblija man nepadėjo susikaupti. Nes ketvirtąjį sekmadienį po Trijų Karalių kanauninkas Mekis pasirinko Matą – tuos kankinančius palaiminimus; bent jau jie visada kankindavo mane ir Oveną.

Palaiminti turintys vargdienio dvasią:
jų yra dangaus karalystė.

Taip sunku įsivaizduoti, kad „turintys vargdienio dvasią“ galėtų taip daug pasiekti.

Palaiminti liūdintys:
jie bus paguosti.

Man buvo vienuolika metų, kai buvo užmušta mano motina. Aš iki šiol liūdžiu. Aš liūdžiu ne tik dėl jos. Ir nesijaučiu „paguostas“, kol kas ne.

Palaiminti romieji:
jie paveldės žemę.

– BET TAM NĖRA JOKIŲ ĮRODYMŲ, – pareiškė Ovenas poniai Volker sekmadieninėje mokykloje.

Ir taip toliau, ir taip toliau:

Palaiminti tyraširdžiai:
Jie regės Dievą.

– BET AR JIEMS BUS GERIAU, KAD JIE REGĖS DIEVĄ? – paklausė Ovenas Minis ponios Volker.

Ar Ovenui buvo geriau, kad jis pamatė Dievą?

„Palaiminti jūs, kai dėl manęs jus niekina ir persekioja bei meluodami visaip šmeižia, – sako Jėzus. – Būkite linksmi ir džiūgaukite, nes jūsų laukia gausus atlygis danguje. Juk lygiai taip kadaise persekiojo ir pranašus.“ Tą dalyką mudviem su Ovenu visada sunkiai sekėsi įkirsti – atlygį danguje.

– GERUMAS KAIP KYŠIS, – pavadino tai Ovenas – argumentas, kuris liko nepastebėtas ponios Volker.

Ir tada, po palaiminimų ir atvykėlio pamokslo, Nikėjos tikėjimo simbolis man pasirodė dirbtinis. Kanauninkas Kempbelas visada man viską paaiškindavo – ta vieta apie tikėjimą „vienintele, šventa Katalikų ir Apaštalų bažnyčia“ mane trikdė. Kanauninkas

Kempbelas padėjo man suprasti, kas slypi po tais žodžiais, jis man paaiškino, parodė, kuria prasme „katalikų“, kuria prasme „apaštalų“. Kanauninkas Mekis sako, kad aš per daug gilinuosi į paprasčiausius žodžius. Paprasčiausius žodžius?

O paskui dar tas dalykas apie „visas tautas“ ir ypač – „mūsų karalienę“; aš jau nebesu amerikietis, bet vis tiek neaiški vieta, kur sakoma: „apdovanok savo tarnaitę ELŽBIETĄ, mūsų karalienę“; o manyti, kad galima „nuvesti visas tautas teisingumo keliu“, yra tiesiog juokinga!

Ir prieš priimdamas šventąją Komuniją aš užsispyriau neiti išpažinties.

„Mes pripažįstame ir išpažįstame savo visokeriopas nuodėmes ir paklydimus.“ Būna sekmadienių, kai taip sunku tą pasakyti; kanauninkas Kempbelas nusileido, kai prisipažinau, kad man sunku atlikti šią išpažintį, tačiau kanauninkas Mekis tol bruka man savo „paprasčiausių žodžių“ tezę, kol aš imu matyti jį visiškai nedovanotinoje šviesoje. O kai kanauninkas Mekis perėjo prie Šventosios Eucharistijos, dėkojimo ir aukojimo, kuriuos jis giedojo, tai aš net negražiai supeikiau jo balsą, kuris neprilygsta ir niekada neprilygs kanauninko Kempbelo balsui – amžiną jam atilsį.

Iš visų pamaldų tiktai psalmė pasirodė man tikra ir kaip reikiant mane sugėdino. Tai buvo trisdešimt septintoji psalmė, ir atrodė, kad choras ją gieda būtent man.

Susilaikyk nuo įniršio, atsisakyk pykčio –
Neapmaudauk – tai tik į pikta veda.

Taip, tai tiesa: aš turiu „susilaikyti nuo įniršio ir atsisakyti pykčio“. Ką gero duoda pyktis? Anksčiau buvau piktas. Ir tai mane vedė į pikta – kaip pamatysite vėliau.

4. KŪDIKĖLIS JĖZUS

Kalėdos po motinos mirties buvo pirmosios Kalėdos, kurių aš nevažiavau švęsti į Sojerio Depą. Senelė pasakė tetai Martai ir dėdei Alfredui, kad jeigu visa šeima bus kartu, tai bus per daug akivaizdu, kad mamos nėra. Jeigu Danas, senelė ir aš būsime vieni Greivsende ir jeigu Istmenai bus vieni Sojerio Depe, tai mes ilgėsimės vieni kitų ir nebe taip ilgėsimės mamos. Nuo 1953-iųjų Kalėdų aš jaučiau, kad Kalėdų šventės yra ypatingas pragaras toms šeimoms, kurios ko nors neteko ar kurios neša savo kryželį: vadinamoji reikmė dovanoti yra tokia pat nepasotinama kaip dovanas gauti – per Kalėdas aiškiausiai suvokiame, ko mums trūksta, ko namuose nebėra.

Dalį laiko praleisdamas pas senelę Frant gatvėje, dalį ištuštėjusiame bendrabutyje, kur Danas turėjo nedidelį butuką, pirmą kartą pamačiau, kaip atrodo Greivsendo akademija per Kalėdas, kai visi mokiniai išvažinėja namo. Balsvos plytos ir akmenys, apšerkšnijusi gebenė, uždarinėti auditorijų ir bendrabučių langai – tas slegiantis vienodumas darė akademijos miestelį panašų į bado streiką paskelbusį kalėjimą; ir kai nebuvo mokinių, skubančių keturkampiu išdėstytais takais, pliki, kaulo baltumo beržai su juodais brūkšneliais sniego fone atrodė lyg anglimi piešti pačių paveikslai arba buvusių akademijos auklėtinių skeletai.

Koplyčios varpas ir akademijos skambutis pamokoms tuo laiku buvo nutildyti; tarsi pagerbdami mano mamos išėjimą, nebeskambėjo tokie įprasti ausiai Greivsendo akademijos kurantai – nemaniau, kad jie kada nors neskamba, kol neišgirdau šitos tylos. Tiktai didžiulis Herdo bažnyčios bokšto laikrodis kas valandą iškilmingai mušė valandas; ypač spragiomis gruodžio dienomis, senu sniegu

nukloto kraštovaizdžio fone – atitirpusio ir vėl užšalusio iki blausaus pilkšvai sidabrinio alavo spindesio – Herdo laikrodis skelbė laiką nelyginant laidotuvių varpas.

Ne linksmybių tai buvo metas, tačiau mūsų brangusis Danas Nidemas stengėsi. Danas gėrė per daug, vieną taurę po kitos, ir tuščias bendrabutis aidėjo nuo jo skardžių kalėdinių giesmių; skaudu buvo klausyti, kaip tas jo kalėdinių giesmių atlikimas toli šaukė iki mamos giedojimo. Ir kai Ovenas imdavo pritarti Dano giedamai „Tegu Dievas suteiks jums linksmumo, ponai", arba – dar blogiau – „Jis nusileido tiesiai iš giedro vidurnakčio dangaus", senos mūrinės bendrabučio laiptinės aidėdavo nuo graudulingų melodijų, kurios buvo toli gražu ne kalėdinės, bet būtent gedulingos; tai buvo vaiduokliški balsai tų Greivsendo berniukų, kurie Kalėdoms negalėjo parvykti namo ir dabar giedojo savo toli esančioms šeimoms.

Greivsendo bendrabučiai buvo pavadinti prieš daugybę metų mirusių ir palaidotų mokyklos dėstytojų ir direktorių pavardėmis: Abotas, Amenas, Bankroftas, Danbaras, Gilmanas, Goremas, Huperis, Lambertas, Perkinsas, Porteris, Kvinsis, Skotas. Danas Nidemas gyveno Voterhauzo bendrabutyje, pavadintame kažkokio, amžiną jam atilsį, filologo klasiko, lotynų kalbos mokytojo Amoso Voterhauzo vardu, kurio kalėdinių giesmių vertimas į lotynų kalbą – buvau tikras – negalėjo būti blogesnis negu nykus Dano ir Oveno Minio tų giesmių atlikimas.

Kadangi mamai jau nebebuvo Kalėdų, senelė nebenorėjo puošti namų, kaip darydavo kasmet. Vainikai ant durų buvo prikalti per žemai, o apatinė eglės dalis buvo perkrauta blizgučiais ir žaisliukais – nerangi vežimėlyje sėdinti Lidija aukščiau nepasiekė.

– Mums visiems būtų buvę geriau Sojerio Depe, – pasakė Danas, gerai įmetęs.

Ovenas atsiduso.

– Aš jau turbūt niekad nebenuvažiuosiu į Sojerio Depą, – pareiškė jis niūriai.

Tačiau mudu su Ovenu apsilankėme visuose iš Voterhauzo bendrabučio kalėdoti išvykusių berniukų kambariuose. Danas Nidemas turėjo visraktį. Beveik kasdien po pietų Danas repetuodavo

su „Greivsendo artistais“ kasmetinės „Kalėdų giesmės“ variantą. Daugeliui artistų tai jau buvo nebe naujiena, tačiau – norėdamas atgaivinti spektaklį – Danas kasmet vis sukeisdavo jų vaidmenis. Todėl ponas Fišas, kuris vienais metais buvo Marlio vaiduoklis, o kitais Praėjusių Kalėdų vaiduoklis, dabar vaidino patį Skrudžą. Keletą metų vaikų vaidmenims kvietęsis publikos numylėtinius, kurie murmėdavo savo tekstą, Danas maldavo Oveną pabūti Mažuoju Timočiu, bet Ovenas pasakė, kad visi iš jo juoksis – juoksis, vos tik išvydę, o jeigu ne – tai išgirdę jo balsą, o be to, ponia Volker vaidino Mažojo Timočio motiną. Jį net ŠIURPAS KREČIA apie tai pagalvojus, sakė jis.

Jau gana, tvirtino Ovenas, kad visi juokiasi iš jo per kasmetinį kalėdinį bažnyčios vaidinimą.

– PAMATYSI, – miglotai pasakė jis man. – VIGINAS NEPRIVERS MANĘS DAUGIAU BŪTI TUO TRENKTU ANGELU!

Tai turėjo būti mano pirmasis kalėdinis vaidinimas, nes paprastai sekmadienį prieš Kalėdas aš jau būdavau Sojerio Depe; tačiau Ovenas visą laiką skųsdavosi, kad jam nuolat tenka būti Viešpaties angelu – tą vaidmenį jį privertė vaidinti kapitonas Viginas ir jo stiuardesė žmona Barbara, tvirtindami nerandą „žavesnio“ kandidato už Oveną, kurio darbas buvo *nužengti* drauge su „šviesos stulpu“ (padedant specialiam gervės principu veikiančiam įrenginiui, prie kurio jis buvo tvirtinamas vielomis kaip kokia marionetė). Ovenas turėjo paskelbti stebuklingą atėjimą naujagimio, gulinčio Betliejaus ėdžiose, ir visą laiką mosuoti rankomis, kad tikintieji atkreiptų dėmesį į didžiulius sparnus, priklijuotus prie jo choristų vilkimo apsiausto, ir nustotų kikenę.

Kiekvienais metais varganas piemenų būrelis stumdydavosi prie Komunijos turėklo, rodydami, kaip jie bijo Šventojo Dievo pasiuntinio; šutvė juokdarių, kliuvinėjančių už savo apsiaustų ir nuolat nutraukiančių vienas kitam nuo galvos turbanus bei dirbtines barzdas su savo piemenų lazdomis riesta rankena. Barbei Vigin sunku būdavo įžiūrėti juos „šviesos stulpe“, apšviečiančiame Viešpaties angelą Oveną Minį.

Klebonas paskaitydavo ištrauką iš Luko: „Toje apylinkėje nakvojo laukuose piemenys ir, pakaitomis budėdami, sergėjo savo bandą. Jiems pasirodė Viešpaties angelas, ir juos nutvieskė Viešpaties šlovės šviesa. Jie labai išsigando...“ Toje vietoje dvasiškasis tėvas stabtelėdavo, kad visi pasigrožėtų reginiu, kaip piemenys gūžiasi iš baimės išvydę Oveną, mėginantį pasiekti kojomis žemę – Barbė Vigin pati valdydavo tą girgždantį aparatą, kuris turėjo jį nuleisti, beje, pavojingai arti degančių žvakių, vaizduojančių laužus, prie kurių sėdi bandas sergėjantys piemenys.

– „NEBIJOKITE! – paskelbdavo Ovenas vis dar maskatuodamas kojomis ore. – ŠTAI AŠ SKELBIU JUMS DIDĮ DŽIAUGSMĄ, KURIS BUS VISAI TAUTAI. ŠIANDIEN DOVYDO MIESTE JUMS GIMĖ IŠGANYTOJAS. JIS YRA VIEŠPATS MESIJAS. IR ŠTAI JUMS ŽENKLAS: RASITE KŪDIKĮ, SUVYSTYTĄ VYSTYKLAIS IR PAGULDYTĄ ĖDŽIOSE.“

Tą akimirką akinantis, tik gal kiek mirkčiojantis „šviesos stulpas“ nušvisdavo kaip žaibas, o gal Kristaus bažnyčioje susidarydavo viršįtampis, ir Ovenas pakildavo į tamsą – kartais tiesiog šaudavo aukštyn, o kartą taip staigiai, kad vienas jo sparnas nuplyšo nuo nugaros ir nukrito ant išsigandusių piemenų.

Blogiausia, kad Ovenas turėdavo iškyboti visą likusį vaidinimą – nebuvo kaip jo nuleisti, kad niekas nematytų, o tam, kad liktų paslėptas tamsoje, turėjo kyboti ant vielų tiesiai virš kūdikėlio ėdžiose, virš nerangių, galvas linguojančių asilų, klupinėjančių piemenų ir nuo karūnų svorio svirduliuojančių karalių.

Ir dar kas buvo blogai, skundėsi Ovenas, kad tas, kuris vaidindavo Juozapą, visada būdavo kvailai išsišiepęs – tarsi Juozapui būtų buvę dėl ko taip kvailai šieptis. „KUO ČIA APSKRITAI DĖTAS JUOZAPAS? – piktai klausdavo jis. – AŠ MANAU, KAD JIS TURI STOVĖTI PRIE ĖDŽIŲ, BET NEIŠSIŠIEPĘS!“ O Mariją visada vaidindavo gražiausia mergaitė. „KUO ČIA DĖTAS GROŽIS? – klausė Ovenas. – KAS SAKĖ, KAD MARIJA BUVO GRAŽI?“

O paties Vigino sugalvotos detalės įvarydavo Oveną į visišką neviltį – pavyzdžiui, mažesnieji vaikai būdavo aprengiami karveliais. Kostiumai buvo tokie absurdiški, kad niekas nesuprasdavo, kas tie

vaikai galėtų būti; jie priminė mokslinės fantastikos angelus, kažkokias įspūdingas gyvybės formas iš kitos galaktikos, tarsi Viginai būtų nusprendę, jog Šventąją šeimyną buvo aplankę padarai iš kitų tolimų planetų (ar bent jau turėję aplankyti). „NIEKAS NESUPRAS, KAS PER VIENI TIE TRENKTI KARVELIAI!" – piktinosi Ovenas.

Paties Kūdikėlio Jėzaus buvimą Ovenas laikė pasityčiojimu. Viginų įsitikinimu, Kūdikėliui Jėzui neturi išbyrėti nė viena ašara. To siekdami jie negailestingai kankino užkulisiuose tuzinus kūdikių; jie turėjo tokį kūdikių pasirinkimą, kad vos tik Kūdikėlis Jėzus sugurgdavo ar kokį kitą nešventą garsą išleisdavo, beregint dingdavo iš ėdžių, o jo vietoje atsidurdavo tylintis ar bent jau apspangęs kūdikis. Šiam kankinančiam darbui – akimirksniu pakeisti ėdžiose gulintį kūdikį nauju ir tylinčiu – už sakyklos, už raudonai kaštoninės užuolaidos, po kryžiumi, stovėjo ilga ir grėsminga tėvų eilė. Tie dideli, tvirtą ranką turintys vyrai, užtikrintai kilnojantys kūdikius, ir tikrai nepanašūs į tokius, kurie išmestų besiskeryčiojantį Kūdikėlį Jėzų iš rankų, baisiai keistai atrodė šalia Šventosios šeimynos. Ar jie karaliai, ar piemenys, ir kodėl jie daug didesni už kitus karalius ir piemenis, o gal net didesni negu gyvenime? Jų kostiumai buvo vaikiški, nors kai kurių barzdos tikros, ir atrodė, kad jie ne tiek džiaugiasi Kalėdų paslaptimi, kiek kantriai atlieka savo užduotį – nelyginant kokia savanorių gaisrininkų brigada, perduodanti kibirus su vandeniu.

Užkulisiuose nervinosi motinos; pelnyti ramiausio kūdikio vardą buvo garbė. Per kiekvienas Kalėdas, be Kūdikėlio Jėzaus, Viginų šventinės inscenizacijos metu atsirasdavo daug naujų tos absurdiškos moterų draugijos narių – tų scenos motinų. Aš sakiau Ovenui, kad gal ir geriau, jeigu jis visą tą vyksmą stebi iš „aukštai", bet Ovenas davė suprasti, kad aš ir kiti mūsų klasės sekmadieninėje mokykloje mokiniai iš dalies kalti, kad jis dabar turi kęsti tokį pažeminimą, – argi ne mes pirmieji pakėlėme Oveną į orą? Ponia Volker, spėjo Ovenas, galėjo pakišti Barbei Vigin mintį panaudoti Oveną kaip ore kybantį angelą.

Nenuostabu tad, kad Dano pasiūlymas vaidinti Mažąjį Timotį visai nepakuteno jo savimeilės.

– KAI AŠ SAKAU: „NEBIJOKITE! ŠTAI AŠ SKELBIU JUMS DIDĮ DŽIAUGSMĄ, KURIS BUS VISAI TAUTAI“, KŪDIKIAI VERKIA, O VISI KITI JUOKIASI. KĄ, TU MANAI, JIE DARYTŲ, JEIGU AŠ PASAKYČIAU: „DIEVE, LAIMINK MUS, KIEKVIENĄ IŠ MŪSŲ“?

Taip buvo, žinoma, dėl jo balso. Net jeigu jis būtų pasakęs: „ŠTAI, ATEINA PASAULIO PABAIGA!“, žmonės vis tiek būtų leipę iš juoko. Ovenas kentėjo neturėdamas pakankamo humoro jausmo – dažniausiai būdavo rimtas, – o žmonėms atrodydavo baisiai juokingas.

Tad nėra ko stebėtis, kad jau lapkričio pabaigoje jis ėmė nerimauti dėl Kalėdų vaidinimo. Mat paskutinio sekmadienio po Sekminių pamaldų biuletenyje buvo skelbimas „Kaip dalyvausime Kalėdų vaidinime“. Pirmoji repeticija buvo paskirta po kasmetinio parapijiečių susirinkimo ir parapijiečių tarybos rinkimų – beveik mūsų kalėdinių atostogų pradžioje. „Kuo tu norėtum būti? – saldžiai klausė biuletenis. – Mums reikia karalių, angelų, piemenėlių, asiliukų, karvelių, Marijos, Juozapo, kūdikių ir dar daug ko!“

– TĖVE, ATLEISK JIEMS, NES JIE NEŽINO, KĄ DARO, – pasakė Ovenas.

Senelę erzino mūsų žaidimai Frant gatvėje. Tad nenuostabu, jog mudu su Ovenu ieškojome prieglobsčio Voterhauzo bendrabutyje. Kai Danas rytais išeidavo, beveik visas bendrabutis priklausydavo mums. Ten buvo keturi aukštai berniukams skirtų kambarių, ir kiekviename aukšte bendros dušo kabinos, pisuarai, šikinykai ir vienas fakulteto darbuotojo butas koridoriaus gale. Dano butas buvo trečiame aukšte. Antrojo aukšto buto gyventojas buvo išvykęs namo Kalėdoms – pats dar toks pat kaip jo mokiniai, jaunasis ponas Pibodis, neapsiplunksnavęs matematikos mokytojas ir viengungis, nelinkęs keisti savo statuso, buvo iš tų žmonių, kuriuos mano mama vadindavo „nervingomis panelėmis“. Jis buvo lepus ir baikštus ir nuolat erzinamas savo aukšto vaikų; tomis naktimis, kai jis budėdavo bendrabutyje – per visus keturis aukštus, – Voterhauze kildavo revoliucija. Kaip tik per jo budėjimą pirmus metus

besimokantis berniukas buvo pakabintas už kulnų ir žemyn galva įkištas į ketvirto aukšto skalbinių nuleidžiamąjį vamzdį; duslus jo staugimas aidėjo per visą bendrabutį, ir ponas Pibodis, įkišęs galvą pro dureles į vamzdį antrame aukšte, išsigando pamatęs dviem aukštais aukščiau į jį spoksančio ir klykiančio pirmoko veidą.

Pono Pibodžio reakcija buvo tarytum nusižiūrėta iš ponios Volker.

– Vanai Arsdeili! – suriko jis. – Išlįsk iš vamzdžio! Suimk save į rankas, vaikine! Atsistok ant grindų!

Jam net nesisapnavo, vargšeliui Pibodžiui, kad Vaną Arsdeilį už kulkšnių laikė du sužvėrėję Greivsendo futbolo komandos puolėjai; jie kasdien kankindavo Vaną Arsdeilį.

Taigi ponas Pibodis išvažiavo namo pas tėvus, ir antrasis aukštas liko be mokytojų; fizinio lavinimo fanatikas ponas Tiubiularis taip pat išvažiavo švęsti Kalėdų. Jis buvo taip pat viengungis ir būtinai reikalavo ketvirto aukšto – sveikatos labui; tikino, kad bėgti laiptais į viršų jam grynas malonumas. Jį lankydavo moterys; kai jos vilkėdavo sukneles arba sijonus, berniukams patikdavo iš apačios stebėti jas lipančias aukštyn ir žemyn. Tomis naktimis, kai būdavo jo eilė budėti bendrabutyje, berniukai elgdavosi labai gražiai. Ponas Tiubiularis buvo tylus, greitas ir mėgdavo sučiupti berniukus „nusikaltimo vietoje“ – bet kokio nusikaltimo: besitaškančius skutimosi putomis, berūkančius kambariuose, netgi besimasturbuojančius. Kiekviename aukšte buvo bendras rūkymui skirtas kambarys, vadinamasis „bykų“ kambarys; tačiau rūkyti bendrabučio kambariuose buvo draudžiama – kaip buvo draudžiamas bet koks seksas, bet koks alkoholis ir bet kokie vaistai, kurių neišrašė akademijos gydytojas. Danas sakė, kad per Kalėdas ponas Tiubiularis dalyvaus kažkokiose atletikos varžybose – tiksliau sakant, penkiakovėje, žiauriausiose žiemos rungtyse, „žiemkovėje“, kaip jas vadino pats Tiubiularis. Danas Nidemas nemėgo naujadarų ir labai įsikarščiavo bepasakodamas, kokiose žiemos atletikos rungtyse ponas Tiubiularis dalyvauja; sporto fanatikas išvyko lyg į Aliaską, lyg į Minesotą.

Pasakodamas apie pono Tiubiulario penkiakovę, arba jo „žiemkovę“, Danas norėjo mus palinksminti.

– Pirmoji rungtis, – tarė Danas Nidemas, – yra kažkokia praktiška, kaip malkų kapojimas, – jeigu kirvį sulaužei, taškų negausi. Paskui turi bėgti dešimt mylių per gilų sniegą arba trisdešimt mylių su sniegbačiais. Tada prasikerti lede eketę ir nepaleisdamas kirvio plauki po užšalusio ežero ledu iki kito kranto, o tenai vėl prasikirtęs eketę išlendi. Tada pasistatai iglu – kad sušiltum. Po to seka važiavimas šunų traukiamomis rogėmis. Keliauji pėsčiomis su tais šunimis nuo Ankoridžo iki Čikagos. Tada pasistatai dar vieną iglu – pailsėti.

– TAI JAU ŠEŠIOS RUNGTYS, – tarė Ovenas. – PENKIAKOVĖJE YRA TIK PENKIOS.

– Tada nereikia antro iglu, – pasakė Danas Nidemas.

– ĮDOMU, KĄ PONAS TIUBIULARIS DARO NAUJŲJŲ METŲ IŠVAKARĖSE, – pasakė Ovenas.

– Spaudžia morkų sultis, – pasakė Danas įsipildamas dar viskio. – Ponas Tiubiularis pats spaudžia morkų sultis.

Šiaip ar taip, ponas Tiubiularis buvo išvykęs. Kai Danas po pietų išėjo iš bendrabučio, visi trys viršutiniai aukštai atsidūrė visiškoje mūsų valdžioje. Pirmame aukšte buvo tik Brinker-Smitai, bet jie mums nekliudo, jeigu mes netriukšmaujame. Jauna britų pora Brinker-Smitai neseniai susilaukė dvynukų. Jie buvo visa galva panirę – ir dažniausiai džiaugsmingai – į rūpesčius, kaip išgyventi su dvynukais. Ponas Brinker-Smitas, kuris buvo biologas, įsivaizdavo esąs dar ir išradėjas; jis išrado dviejų sėdynių aukštą vaikišką kėdutę, dviejų sėdynių vaikštynę, dviejų sėdynių sūpuokles – pastarosios kabėjo tarpduryje, kuriose dvynukai galėjo kyburiuoti kaip beždžionės ant vijoklių, pakankamai arti vienas kito, kad galėtų rauti vienas kitam plaukus. Aukštoje kėdutėje su dviem sėdynėmis jie galėjo svaidyti maistą vienas kitam į veidą, todėl ponas Brinker-Smitas sugalvojo padaryti tarp jų sienelę – tokio aukštumo, kad nepermestų maisto. Tačiau dvynukai pasibelsdavo į sienelę ir, įsitikinę, kad kitas tikrai yra anapus, tepliodavo maistą ant jos – savotiškas piešimas pirštais, ikirašmeninis bendravimas tarp brolio ir sesers. Ponui Brinker-Smitui jo dvynukų sugebėjimas sugadinti visus jo išradimus atrodė „žavingas“; jis buvo tikras mokslininkas

ninkas – nepasiteisinę eksperimentai jam buvo įdomūs tiek pat, kiek ir jo pasiekimai, ir jis buvo kupinas ryžto žengti į priekį ir, dvynukų įkvėptas, kurti vis daugiau ir daugiau naujovių.

Tuo tarpu ponia Brinker-Smit atrodė kiek pavargusi. Ji buvo per daug graži moteris, kad atrodytų sunykusi; jos išsekimas nuo dvynukų, drauge su pono Brinker-Smito išradimais gyvenimui su jais pagerinti, pasireiškė tokiais ryškiais išsiblaškymo priepuoliais, jog mudu su Danu įtarėme, kad ji pasidarė lunatikė. Ji iš tikrųjų mūsų nepastebėdavo. Jos vardas buvo Džindžer, kuris labai tiko prie jos mielų strazdanų ir rusvų plaukų; ji buvo Greivsendo berniukų geidulingų fantazijų objektas – tiek prieš man ateinant į akademiją, tiek po jos, – o kadangi Greivsendo berniukai jautė poreikį mėgautis geidulingomis fantazijomis, tai, manau, kad Džindžer Brinker-Smit buvo jų seksualinis objektas ir tuomet, kai buvo nėščia. Tačiau Ovenui ir man – per 1953-iųjų Kalėdas – ponios Brinker-Smit išvaizda nebuvo labai viliojanti; atrodė, kad ji miega su drabužiais, ir, esu tikras, kad taip ir buvo, ir jos legendinis masinantis žavesys buvo visiškai paslėptas ilgų dukslių palaidinių, – nes tokie drabužiai, be abejonės, padėdavo mikliau atsisegti liemenėlę maitinimui. Pagal europietišką tradiciją, kuri kažkodėl sutvirtėjo pasiekusi Naująjį Hampšyrą, ji buvo pasirengusi žindyti dvynukus, kol jie pradės eiti į mokyklą.

Brinker-Smitai buvo tikri žindymo asai – apie tai liudijo tas faktas, jog ponas Brinker-Smitas panaudodavo žmoną kaip pagalbinę mokymo priemonę per savo biologijos pamokas. Mokinių mėgstamas mokytojas, besilaikantis liberalių mokymo metodų, kuriuos ne visada palaikė labiau atsilikę Greivsendo mokytojai, džiaugdavosi radęs progą suteikti savo pamokoms „gyvybės", kaip jis sakydavo. Tam skirti būdavo ir stulbinantys Džindžer Brinker-Smit dvynukų žindymo spektakliai, patirtis, kuri, deja, buvo tuščiai iššvaistyta biologijos mokiniams ta prasme, kad tuo metu mudu su Ovenu dar nebuvome įstoję į akademiją.

Šiaip ar taip, vaikščiodami su Ovenu po pirmojo aukšto berniukų kambarius Voterhauzo bendrabutyje, nebijojome, kad Brinker-Smitai mums trukdys; atvirai kalbant, mes jautėmės nusivylę,

kad beveik nesusitikome su Brinker-Smitais per šias Kalėdas, – argi nebuvome nusipelnę nors trumpam pamatyti žindančią Džindžer Brinker-Smit? Neva atsitiktinai mes netgi slampinėjome po pirmąjį aukštą, puoselėdami menką viltį, kad ponas Brinker-Smitas atidarys savo buto duris, pamatys čia stovinčius Oveną ir mane, aiškiai neužsiėmusius jokia auklėjamąja veikla, ir pakvies mus į vidų, kad mes pažiūrėtume, kaip jo žmona maitina dvynukus. Deja, jis to nepadarė.

Vieną žvarbią dieną mudu su Ovenu lydėjome ponią Brinker-Smit į turgų, paeiliui stumdami suvystytus dvynukus dviviečiame vežimėlyje – ir netgi sunešėme produktus jai į butą po kelionės tokiu atšiauriu oru, kurį galima būtų vertinti kaip penktąją pono Tiubiulario penkiakovės rungtį. Bet ar ryžosi ponia Brinker-Smit ištraukti savo krūtis ir mums matant pamaitinti dvynukus? Deja, nesiryžo.

Taigi mudviem su Ovenu neliko nieko daugiau, kaip tik pasidomėti, ką savo kambariuose laiko Greivsendo berniukai, išvykę Kalėdoms namo. Dano Nidemo visraktį nusikabinome nuo kablio virtuvėje prie stiklainių atidarytuvo; apžiūrą pradėjome nuo ketvirto aukšto. Ovenui toks detektyvų darbas baisiai patiko; jis įeidavo į kiekvieną kambarį taip, lyg jo gyventojas būtų ne išvažiavęs namo Kalėdoms, bet tūnotų po lova ar spintoje – su kirviu rankoje. Jis visai neskubėjo – netgi neįdomiausiame kambaryje. Išvartydavo kiekvieną stalčių, apžiūrėdavo kiekvieną drabužį, pasėdėdavo ant kiekvienos kėdės, pagulėdavo kiekvienoje lovoje – tai būdavo paskutinis jo veiksmas kiekviename iš kambarių; atsigula ant lovos, užsimerkia ir guli nekvėpuodamas. Tiktai vėl pradėjęs normaliai kvėpuoti jis paskelbdavo savo nuomonę apie kambario gyventoją – ar jis patenkintas, ar ne, kad studijuoja akademijoje; ar galbūt sielvartauja dėl kokių nors įvykių namuose arba praeityje. Ovenas visada prisipažindavo, jeigu koks nors gyventojas jam likdavo nesuprantamas.

– TAS VAIKINAS TIKRAI PASLAPTINGAS, – sakydavo jis. – DVYLIKA PORŲ KOJINIŲ, JOKIŲ APATINIŲ, DEŠIMT PORŲ MARŠKINIŲ, DVI POROS KELNIŲ, VIENAS SPORTINIS

ŠVARKAS, VIENAS KAKLARAIŠTIS, DVI LAKROSO LAZDOS, JOKIO KAMUOLIO, JOKIŲ MERGINŲ NUOTRAUKŲ, JOKIŲ ŠEIMOS NUOTRAUKŲ IR JOKIŲ BATŲ.

– Gal jis išvažiavo su batais, - pasakiau.

– SU VIENA PORA, – atšovė Ovenas.

– Prieš atostogas jis išsiuntė daug drabužių į valyklą, – pasiūliau.

– NIEKAS NESIUNČIA Į VALYKLĄ BATŲ ARBA ŠEIMOS NUOTRAUKŲ, – atsakė Ovenas. – TIKRA MĮSLĖ.

Mes sužinojome, kur ieškoti erotinių žurnalų ar nešvankių nuotraukų: tarp čiužinio ir spyruoklių. Nuo kai kurių iš jų Oveną KRĖTĖ ŠIURPAS. Tais laikais tokios nuotraukos būdavo arba apmaudžiai neryškios, arba graudžiai dorovingos; tokie būdavo kalendoriai su maudymosi kostiumėliais. Tuo tarpu nuotraukos iš didesnį nerimą keliančiųjų kategorijos atrodė fotografuotos vaikų iš važiuojančio automobilio; moterys tarsi sustingusios judesyje, o ne pozuojančios, tarsi būtų dariusios ką nors bjauraus, kai jas užklupo fotoaparatas. Pačios pozos irgi buvo nesuprantamos – pavyzdžiui, moteris pasilenkusi virš vyro neaišku kokiu tikslu, lyg norėtų išniekinti visiškai bejėgį lavoną. O moterų lytinius organus dažnai užstodavo gaktos plaukai – kai kurių gaktos buvo taip baisiai apžėlusios, kad nei Ovenas, nei aš neįsivaizdavome, kad taip gali būti, – speneliai buvo cenzorių užtušuoti juodais brūkšniais. Iš pradžių pamanėme, kad tie brūkšniai tai kažkokie kankinimo instrumentai – jie pasirodė mums dar grėsmingesni negu tikra nuogybė. Nuogybė iš tiesų atrodė grėsmingai – didžia dalimi dėl to, kad moterys nebuvo gražios; antraip sunerimę, nesišypsantys jų veidai nebūtų taip negailestingai smerkę savo pačių apsinuoginimo.

Dauguma nuotraukų ir žurnalų buvo apgadinti nuo berniukų gulėjimo ant jų ir brūžinimo į metalines aprūdijusias spyruokles; pačių moterų kūnai dažnai būdavo pažymėti spiralės pavidalo tatuiruote, tarsi senos spyruoklės būtų įspaudusios juose tamsią slūgstančio geismo kreivę. Savaime suprantama, jog pornografinės nuotraukos pakeisdavo Oveno nuomonę į blogą apie to kambario gyventoją; kai užsimerkęs gulėdamas ant lovos jis pagaliau iškvėpdavo ilgai laikytą orą, sakydavo taip:

– NELAIMINGAS. KAS PRIPIEŠIA MOTINAI ŪSUS IR MĖTO STRĖLES Į TĖVO NUOTRAUKĄ? KAS EINA GULTI GALVODAMAS, KAIP TAI DAROMA SU VOKIEČIŲ AVIGANIAIS? IR KAM TAS ŠUNS PASAITAS SPINTOJE? IR ANTKAKLIS NUO BLUSŲ STALO STALČIUJE? JUK BENDRABUTYJE NEGALIMA LAIKYTI NAMINIŲ GYVŪNŲ, TIESA?

– Gal jo šunį šią vasarą suvažinėjo, – pasakiau. – Ir jis pasiliko pasaitėlį ir antkaklį.

– KURGI NE, – atsakė Ovenas. – O ŠUNĮ TURBŪT TĖVAS SUVAŽINĖJO? O MOTINA TURBŪT DARĖ TAI SU ŠUNIMI?

– Tai tik daiktai, – pasakiau. – O iš tikrųjų tai ką mes galime žinoti apie tą vaikiną, kuris čia gyvena?

– NELAIMINGAS, – pasakė Ovenas.

Visą popietę mes apžiūrinėjome vien ketvirtojo aukšto kambarius. Oveno paieškų metodai buvo tokie sistemingi, jis taip rūpestingai padėdavo viską atgal iš kur paėmęs, lyg tie Greivsendo akademijos berniukai būtų buvę labai panašūs į jį patį. Tarsi juose viskas būtų tyčia tam tikra tvarka sudėliota, kaip ir paties Oveno kambaryje, kuris buvo kaip muziejus. Tuose kambariuose jis elgėsi taip, lyg būtų koks šventasis, ieškantis senovinės katedros, – tarsi būtų galėjęs įspėti čia kažkokį seniai pamirštą ir drauge šventą tikslą.

Keletą gyventojų jis pavadino laimingais. Tie keletas, Oveno manymu, buvo tie, kurių drabužių spintų veidrodžiai buvo apkabinėti šeimos ir tikrų merginų nuotraukomis (ten galėjo būti ir seserys). Kalendorių su maudymosi kostiumėliais turėtojai dar galėjo būti laimingi arba santykinai laimingi, tačiau berniukai, išsikarpę apatinių rūbų ir korsetų modelių nuotraukas iš „Sear“ katalogo, buvo nelaimingi, geriausiu atveju iš dalies, o tie, kurie slėpė nuogų moterų nuotraukas, nebeturėjo jokios vilties. Kuo labiau moteris apžėlusi, tuo berniukas nelaimingesnis; kuo smarkiau speneliai užteplioti cenzoriaus pieštuku, tuo šeimininko gyvenimas liūdnesnis.

– KAIP TU GALI BŪTI LAIMINGAS, JEIGU VISĄ LAIKĄ GALVOJI TIK APIE TAI? – paklausė Ovenas.

Gal tie kambariai Ovenui tiesiog pasirodė daug vienodesni ir ne tokie įdomūs, kaip jis tikėjosi, – ne veltui jie laikomi vienuoliško-

mis čia laikiną prieglobstį turinčių mokinių celėmis; kažkokia tarpinė vieta tarp namų lizdelio ir viešbučio kambario; tai nebuvo natūralus būstas, ir mes tenai radome netvarką ir liūdną vienodumą. Netgi sporto ir kino žvaigždžių nuotraukos, einant iš vieno kambario į kitą, buvo tos pačios; ir visi berniukai turėjo labai panašių nuotraukų, kuriose buvo tai, ko ilgimasi iš namų gyvenimo: automobilis, kuriame berniukas išdidžiai sėdi prie vairo (Greivsendo bendrabučio gyventojams buvo draudžiama vairuoti ar net važiuoti automobiliu), lygut lygutėlė veja prie namo, ar net momentinė, ir tokia asmeniška nuotrauka – neatpažįstama figūra, nugara į mus, šasteli į šoną nuo fotoaparato, – kad jos turinys giliai pasislėpęs to asmens atmintyje. Tų kambarių įspūdis su tokiu siaubingai panašiu kiekvieno berniuko namų ilgesiu ir netvarka ruošiantis kelionei buvo būtent tai, ką Ovenas turėjo galvoje, kai sakė mano motinai, kad bendrabučiai yra BLOGI.

Po jos mirties Ovenas užsiminė, kad didžiausio stimulo, skatinusio jį lankyti Greivsendo akademiją – tai buvo primygtinis mano mamos reikalavimas, – nebeliko. Pamatę tuos kambarius įsivaizdavome, kokie ir mes galėtume tapti, – jeigu ir negyventume bendrabutyje (nes aš toliau likčiau su Danu ir su senele, o Ovenas gyventų namuose), mes vis tiek slėptume tokias paslaptis, tokį sunkiai suvaldomą pakrikimą, netgi tokius geidulius, kaip tie vargšai Voterhauzo bendrabučio gyventojai. Tai buvo mūsų artimiausios ateities gyvenimas – štai ko mes ieškojome naršydami tuos kambarius, todėl Ovenas gudriai pasielgė, kad neleido mums skubėti.

Trečiojo aukšto kambaryje Ovenas aptiko profilaktinių priemonių; visi jas vadino „sargiais“, tačiau Greivsende, Naujajame Hampšyre, mes vadinome juos „vabzdžiaskūriais“. Nežinau, kaip tas žodis atsirado; formaliai „vabzdžiaskūris“ reiškė naudotą prezervatyvą, o jeigu dar tiksliau – rastą stovėjimo aikštelėje arba išmestą jūros į krantą, arba plaukiojantį įvažiuojamojo kino pisuare; manau, kad tiktai tokie buvo autentiški „vabzdžiaskūriai“; seni ir ne kartą dėvėti prezervatyvai, kurie bado akis viešose vietose.

Taigi trečiojo aukšto kambaryje, kur gyveno vyresniųjų klasių mokinys Poteris – Dano globotinis, – Ovenas rado pustuzinį ar

daugiau sargių folijos paketėliuose, ne taip jau gudriai paslėptų stalčiuje tarp kojinių.

– VABZDŽIASKŪRIAI! – suriko jis paskleisdamas juos ant grindų; stovėjome nesiryždami prieiti. Mes dar nebuvome matę sargių su vaistinės įpakavimu.

– Čia tikrai jie? – paklausiau Oveno.

– NAUJUTĖLIAI VABZDŽIASKŪRIAI, – pasakė man Ovenas. – KATALIKAI JUOS DRAUDŽIA, – pridūrė. – KATALIKAI NEPRITARIA GIMIMŲ KONTROLEI.

– Kodėl?

– NESVARBU, – atsakė Ovenas. – AŠ DAUGIAU NIEKO BENDRO SU KATALIKAIS NETURIU.

– Teisingai, – atsakiau.

Mums rūpėjo, ar Poteris žino, kiek tiksliai vabzdžiaskūrių jis turi savo kojinių stalčiuje, – ar jis pastebės, jeigu mes vieną paketėlį atplėšime ir vieną vabzdžiaskūrį apžiūrėsime, o po to jau, aišku, nebekišime jo atgal; turėsime išmesti. Ar Poteris jo pasigestų? Štai koks buvo klausimas. Ovenas nusprendė, jog į tą klausimą atsakys tyrimas, ar bendrabučio gyventojas Poteris yra tvarkingas. Ar visi jo apatiniai rūbai tame pačiame stalčiuje, ar sportiniai marškinėliai guli sulankstyti, ar batai spintoje išrikiuoti eile, ar švarkai, marškiniai ir kelnės kabo atskirai, ar pakabai atsukti į tą pačią pusę, ar jis laiko savo pieštukus ir rašiklius kartu, ar sąvaržėlės sudėtos į dėžutę, ar tik viena dantų pastos tūbelė pradėta, ar jo skutimosi peiliukai saugiai padėti, ar jis pasikabina kaklaraiščius, ar meta juos bet kur? Ir ar jis tuos vabzdžiaskūrius naudoja, ar tik laiko pasirodymui?

Poterio spintoje, giliai sukištas į jo 11 dydžio žygio batą, buvo butelis „Jack Daniels Old No.7, Black Label“ su penktadaliu likusio viskio. Ovenas nusprendė, kad jeigu Poteris rizikavo laikyti kambaryje butelį viskio, tai vabzdžiaskūriai buvo ne pasirodymui. Jeigu Poteris juos naudojo, nusprendėme, kad vieno iš jų nepasiges.

Vabzdžiaskūrio apžiūra buvo rimtas įvykis; jis buvo nesuteptas – aš net nesu tikras, ar tais laikais, kai mudviem su Ovenu buvo vienuolika, iš viso būdavo suteptų prezervatyvų – ir mes paeiliui, su

tam tikrais sunkumais ir net su skausmais movėme jį ant savo mažų penių. Šią netolimos ateities gyvenimo dalį buvo itin sunku įsivaizduoti, bet dabar aš suvokiu, kad ritualas, kurį mes įvykdėme bebaimio Poterio kambaryje, Ovenui Miniui buvo taip pat svarbus kaip religinis maištas, – tai buvo ne kas kita, kaip dar vienas iššūkis katalikams, nuo kurių jis, jo žodžiais tariant, IŠSIGELBĖJO.

Gaila, kad Ovenas negalėjo išsigelbėti nuo kunigo Dadlio Vigino Kalėdų vaidinimo. Pirmoji repeticija bažnyčios navoje įvyko antrąjį Advento sekmadienį po Šventosios Eucharistijos šventimo. Vaidmenų skirstymas buvo atidėtas, nes pirma dar turėjo būti perskaitytas Moterų asociacijos pranešimas; moterys norėjo pasakyti, kad Tylos diena, kurią jos paskyrusios Advento pradžiai, buvo labai sėkminga, – kad meditacijos ir po to sekęs tylos laikas, skatinantis apmąstymus, buvo priimti labai gerai. Ponia Volker, – kurios pačios narystė zakristijos valdyboje jau ėjo į pabaigą, ir todėl ji tironizuodavo sekmadieninės mokyklos narius su dar didesniu įkarščiu, – pasiskundė, kad suaugusieji prastai lankė vakarinius Biblijos skaitymus.

– Na, žinote, visi taip užsiėmę prieš Kalėdas, – pasakė Barbara Vigin, nekantraudama pradėti skirstyti vaidmenis vaidinimui, kad mes greičiau sužinotume, kas bus asiliukas, o kas karvelis. Jaučiau, kaip Ovenas jau iš anksto nusiteikęs prieš Barbę Vigin.

Visai nenujausdama jo priešiškumo, Barbė Vigin pradėjo – kaip ir iš tikrųjų prasidėjo tas šventas įvykis – nuo Viešpaties angelo.

– Na, mes visi žinome, kas bus mūsų Viešpaties angelas, – tarė ji.

– NE AŠ, – pasakė Ovenas.

– Kodėl, Ovenai? – nustebo Barbė Vigin.

– TEGU KAS KITAS PAKABA ORE, – atsakė Ovenas. – KODĖL PIEMENYS NEGALI ŽIŪRĖTI TIESIOG Į „ŠVIESOS STULPĄ“? BIBLIJOJE PARAŠYTA, KAD VIEŠPATIES ANGELAS APSIREIŠKĖ PIEMENIMS – NE VISAI PARAPIJAI. IR PAIMKITE KĄ NORS, KAD IŠ JO BALSO NIEKAS NESIJUOKTŲ, – pasakė jis vis sustodamas ir palaukdamas, kol visi baigs juoktis.

– Bet, Ovenai! – nenorėjo sutikti Barbė Vigin.

– Ne, ne, Barbara, – įsiterpė ponas Viginas. – Jeigu Ovenas pavargo būti angelu, mes gerbsime jo norus – tai ir yra demokratija, – pridūrė jis nelabai įtikinamai. Buvusi stiuardesė rūsčiai dėbtelėjo į savo buvusį pilotą, tarsi jis būtų kalbėjęs ir galvojęs taip, lyg jam trūktų deguonies.

– IR DAR VIENAS DALYKAS, – pasakė Ovenas. – JUOZAPAS NETURI STOVĖTI IŠSIŠIEPĘS.

– Tikrai ne! – nuoširdžiai pritarė klebonas. – Aš net ir nepagalvojau, kad visus tuos metus mes turėjome išsišiepusį Juozapą.

– O kas, tu manai, būtų geras Juozapas, Ovenai? – paklausė Barbė Vigin be savo įprasto stiuardesiško draugiškumo.

Ovenas bedė pirštu į mane; nuo to, kad jis taip be žodžių, ir kaip visada autoritetingai, išrinko mane, man plaukai ant pakaušio pasistojo – po kiek metų ėmiau manyti, kad mane išrinko Išrinktasis. Tačiau tą antrąjį Advento sekmadienį, Kristaus bažnyčios navoje, aš supykau ant Oveno – kai plaukai ant pakaušio vėl sugulė. Kas gi čia per vaidmuo; būti Juozapu – tuo nelaimingu garbintoju, tuo dubleriu, tuo kelionės draugu.

– Paprastai pirmiausia išrenkame Mariją, – pasakė Barbė Vigin. – Tada leidžiame Marijai išsirinkti Juozapą.

– Ak! – pasakė ponas Viginas. – Na, šiais metais leisime Juozapui išsirinkti Mariją! Nereikia bijoti pasikeitimų! – pridūrė širdingai, bet žmona jo neklausė.

– Visada pradedame nuo angelo, – pasakė Barbė Vigin. – Kol kas mes dar neturime angelo. Dabar mes turime Juozapą be Marijos ir be angelo, – pasakė ji. (Stiuardesės mėgsta tvarką ir įprasta rutina teikia joms paguodą.)

– Gerai, kas nori šiemet kabėti ore? – paklausė klebonas. – Papasakok jiems, koks iš ten atsiveria vaizdas, Ovenai.

– KARTAIS TAS NAUJAS GUDRUS ĮTAISAS APSUKA TAVE VEIDU Į PRIEŠINGĄ PUSĘ, – įspėjo jis galimus angelus. – KARTAIS DIRŽAI ĮSIRĖŽIA Į ODĄ.

– Esu tikras, kad visa tai galima pataisyti, Ovenai, – nuramino jį klebonas.

– KAI PAKYLI Į VIRŠŲ IŠ „ŠVIESOS STULPO“, TEN BŪNA LABAI TAMSU, – pasakė Ovenas.

Nė vienas iš galimų angelų nepakėlė rankos.

– IR TEKSTAS, KURĮ REIKIA IŠMOKTI ATMINTINAI, LABAI ILGAS, – pasakė Ovenas. – JŪS JUK ŽINOTE: „NEBIJOKITE! ŠTAI AŠ SKELBIU JUMS DIDĮ DŽIAUGSMĄ, KURIS BUS VISAI TAUTAI... ŠIANDIEN DOVYDO MIESTE JUMS GIMĖ IŠGANYTOJAS... JIS YRA VIEŠPATS MESIJAS“.

– Žinome, Ovenai, žinome, – pasakė Barbė Vigin.

– TAI NELENGVA, – pasakė Ovenas.

– Gal išrinkime Mariją ir tada sugrįšime prie angelo? – paklausė ponas Viginas.

Barbė Vigin ėmė grąžyti rankas.

Bet jeigu jie manė, kad aš būsiu toks kvailys ir rinksiuosi Mariją, tai teks manyti iš naujo; juk tai beviltiška padėtis – išsirinkti Mariją. Ką visi pasakys apie tą mergaitę ir mane, kai aš ją išsirinksiu? O ką pagalvos apie mane mergaitės, kurių neišsirinksiu?

– MERĖ BETĖ BERD NIEKADA NEBUVO MARIJA, – pasakė Ovenas. – TODĖL MARIJA BUS MARIJA.

– Juozapas renkasi Mariją, – pasakė Barbė Vigin.

– TAI BUVO TIK PASIŪLYMAS, – atsakė Ovenas.

Bet kaip dabar atsakysi Merei Betei Berd vaidmens, kai jis jau pasiūlytas? Merė Betė Berd buvo sveika dručkė – drovi, nepaslanki ir negraži.

– Aš tris kartus buvau karvelis, – sumurmėjo ji.

– TAI VISAI KAS KITA, – nesutiko Ovenas. – NIEKAS NEŽINO, KAS YRA TIE KARVELIAI.

– Na, gerai, gerai, svarstykime viską iš eilės, – pasakė Dadlis Viginas.

– Pirmiausia, Juozapai, išsirink Mariją! – liepė Barbė Vigin.

– Merė Betė Berd bus gerai, – pasakiau.

– Taigi Marija bus Marija! – pasakė ponas Viginas. Merė Betė Berd užsidengė veidą rankomis. Barbė Vigin taip pat užsidengė veidą.

– Na, ką tu ten norėjai pasakyti apie karvelius, Ovenai? – paklausė klebonas.

– Palauk su karveliais! – nutraukė jį Barbė Vigin. – Man reikia angelo.

Buvę karaliai ir piemenys sėdėjo tylėdami; buvę asilai nežengė žingsnio į priekį – o asilai buvo sudaryti iš dviejų dalių; asilo užpakaliai niekada nematydavo Kalėdų vaidinimo. Bet netgi asilų priekiai nenorėjo būti angelu. Netgi buvę karveliai nepanūdo stverti vaidmens.

– Angelas toks svarbus, – pasakė klebonas. – Specialus įrengimas jį pakels ir nuleis, ir – tam tikrą laiką – jis užims visą „šviesos stulpą", pats vienas. Visų akys bus įsmeigtos į jį!

Neatrodė, kad Kristaus bažnyčios vaikus būtų sugundžiusi mintis vaidinti angelą dėl to, kad visų akys būsiančios įsmeigtos į juos. Navos gilumoje, atrodydamas dar nereikšmingesnis šalia milžiniško paveikslo „Dvylika pašauktųjų", sėdėjo nedidukas Haroldas Krosbis, dar labiau sumažėjęs šalia Jėzaus, renkančio savo mokinius; visų akys retai nukrypdavo į storulį Haroldą Krosbį – jis nebuvo toks šlykštus, kad jį kas erzintų – ar net pastebėtų, – bet toks nevėkšla, kad vos tik jis pamėgindavo atkreipti į save dėmesį, nuo jo bemat visi nusigręždavo. Todėl Haris Krosbis nelįsdavo į priekį. Jis visada sėdėdavo gale; stovėdavo kitiems už nugaros; kalbėdavo tiktai užkalbintas; jis troško, kad jį paliktų ramybėje, ir – iš esmės – jį palikdavo. Keletą metų jis turėjo puikų asilo užpakalio vaidmenį; esu tikras, kad kitokio vaidmens jis ir nenorėjo. Mačiau, kaip jis ėmė nervintis, kai stojo tyla kunigui Viginui paklausus, kas nori vaidinti angelą; galbūt čia pat už nugaros stūksantys Kristaus mokinių paveikslai vertė jį jaustis menką arba jis bijojo, kad – neatsiradus savanorių – klebonas išrinks angelą iš bailesnių vaikų tarpo, ir (Dieve gink) kas bus, jeigu jis išrinks jį?

Haroldas Krosbis atsilošė kėdėje ir užsimerkė. Tai buvo arba iš stručio išmoktas būdas slėptis, arba Haroldas įsivaizdavo, kad jeigu jis atrodys miegantis, tai niekas neprašys, kad jis būtų kuo nors daugiau negu asilo užpakaliu.

– Kažkas iš jūsų turi būti angelas, – grėsmingai tarė Barbė Vigin. Kaip tik tuo metu Haroldas Krosbis išvirto aukštielninkas iš kėdės; negana to, bandydamas išsilaikyti, jis pamėgino įsitverti į didžiulio paveikslo „Dvylika pašauktųjų" rėmus; bet paskui, priėmęs teisingesnį sprendimą – liuobtis Kristaus mokytiniams po

kojų, atsidavė laisvam kritimui. Kaip ir dauguma dalykų, kurie Haroldui Krosbiui atsitikdavo, tas jo kritimas labiau stebino negrabumu negu savotišku teatrališkumu. Ir tiktai klebono nejautrumas galėjo palaikyti Haroldo Krosbio nerangumą pasisiūlymu.

– Šaunuolis, Haroldai! – pasakė klebonas. – Štai kur drąsus berniukas!

– Ką? – paklausė Haroldas Krosbis.

– Na, štai mes ir turime angelą, – linksmai pareiškė Barbė Vigin. – Kas toliau?

– Aš bijau aukščio, – pasakė Haroldas Krosbis.

– Tuo tu drąsesnis, – atsakė jam klebonas. – Mums dabar apie baimes nėra kada galvoti.

– Bet tas keltuvas, – pasakė Barbė Vigin savo vyrui. – Tas įtaisas... – pradėjo ji sakyti, bet klebonas nutildė ją įspėjamai mostelėjęs ranka. Turbūt nenori, kad vargšas berniukas imtų gėdytis savo svorio, sakė klebono akys, nukreiptos į žmoną. Vielos ir diržai yra tikrai stiprūs. Barbė Vigin piktai dėbtelėjo į vyrą.

– DABAR DĖL KARVELIŲ, – pasakė Ovenas, ir Barbė Vigin užsimerkė; ji neatsilošė kėdėje, bet abiem rankomis suspaudė ranktūrius.

– O, taip, Ovenai, kas ten su tais karveliais? – paklausė kunigas Viginas.

– JIE ATRODO KAIP IŠ KITO PASAULIO, – pasakė Ovenas. – NIEKAS NEŽINO, KAS JIE TOKIE.

– Karveliai! – pasakė Barbė Vigin. – Visi žino, kas yra karveliai!

– JIE YRA KARVELIAI MILŽINAI, – atšovė Ovenas. – JIE YRA TOKIO DIDUMO KAIP PUSĖ ASILO. KAS TAI PER PAUKŠTIS? PAUKŠTIS IŠ MARSO? JIE TIKRAI KAŽKAIP ŠIURPIAI ATRODO.

– Ne kiekvienas gali būti karalius ar piemuo, ar asilas, Ovenai, – pasakė klebonas.

– BET NIEKAS NĖRA TOKS MAŽAS, KAD GALĖTŲ BŪTI KARVELIS, – pasakė Ovenas. – IR NIEKAS NEŽINO, KĄ REIŠKIA TIE POPIERINIAI KASPINAI.

– Plunksnos! – suriko Barbė Vigin.

– NEBLOGAI TIE PADARAI ATRODO, – pasakė Ovenas. – LYG ŽAIBO NUTRENKTI.

– Ką gi, manau, kad tvartelyje buvo ir kitokių gyvulių, – sutiko klebonas.

– Ar tu žadi pasiūti kostiumus? – paklausė jo Barbė Vigin.

– Taigi va, – atsakė Viginas.

– PRIE ASILŲ TIKTŲ KARVĖS, – pasiūlė Ovenas.

– Karvės? – pasitikslino klebonas. – Na, na.

– Kas pasiūs karvių kostiumus? – paklausė Barbė Vigin.

– Aš! – pasisiūlė Merė Betė Berd. Ji niekada nesisiūlydavo ką nors daryti; matyt, kad jos išrinkimas Marija taip ją užkūrė – padėjo jai patikėti, kad ji gali padaryti stebuklus, ar bent jau karvių kostiumus.

– Šaunuolė, Marija! – pagyrė klebonas.

Tačiau Barbė Vigin ir Haroldas Krosbis užsimerkė; Haroldas atrodė šiaip sau – lyg vos laikytųsi nesusivėmęs, o jo veidas buvo gelsvai žalsvas kaip žolė po virš jo stūksančių Kristaus mokinių kojomis.

– IR DAR VIENAS DALYKAS, – pasakė Ovenas Minis. Mes visi suklusome. – KŪDIKĖLIS JĖZUS, – pasakė jis, ir mes, vaikai, ėmėme linkčioti pritardami.

– Kas negerai su Kūdikėliu Jėzumi? – pasidomėjo Barbė Vigin.

– VISI TIE KŪDIKIAI, – pasakė Ovenas. – RASKITE VIENĄ, KURIS GULĖTŲ ĖDŽIOSE IR NEVERKTŲ, – KAM MUMS REIKIA TOKIOS DAUGYBĖS KŪDIKIŲ?

– Bet juk taip giesmėje pasakyta, Ovenai, – pasakė jam klebonas. – „Mažasis Viešpats Jėzus neverkia niekada“.

– GERAI JAU GERAI, – atsakė Ovenas. – BET VISI TIE KŪDIKIAI – JUK ŽMONĖS GIRDI, KAIP JIE VERKIA. NET JEIGU UŽ SCENOS, VIS TIEK GIRDISI. O SUAUGUSIEJI! – pasakė jis. – TIE AUKŠTI VYRAI, KURIE TAMPO KŪDIKIUS PIRMYN IR ATGAL, JIE TOKIE DIDELI – JIE ATRODO JUOKINGI. MES ŠALIA JŲ ATRODOME JUOKINGI.

– Ar tu žinai kūdikį, kuris neverkia? – paklausė jo Barbė Vigin – ir, žinoma, tuoj pat pasigailėjo savo žodžių, nes suprato... į kokius spąstus įkliuvo.

– AŠ ŽINAU, KAS TILPTŲ Į ĖDŽIAS, – pasakė Ovenas. – IR BŪTŲ TOKS MAŽAS, KAD ATRODYTŲ KAIP KŪDIKIS, – pasakė jis. – IR BŪTŲ TIEK SUAUGĘS, KAD NEVERKTŲ.

Merė Betė Berd neištvėrė!

– Ovenas gali būti Kūdikėlis Jėzus! – suspiegė ji.

Ovenas nusišypsojo ir patraukė pečiais.

– Į ĖDŽIAS AŠ TILPČIAU, – kukliai pasakė.

Haroldas Krosbis irgi daugiau nebegalėjo tvardytis; jis apsivėmė. Jis apsivemdavo taip dažnai, kad niekas nė neatsisuko, ypač dabar, kai Ovenas buvo prikaustęs visų dėmesį.

– Ir svarbiausia, mes galime jį pakelti! – susijaudinusi pranešė Merė Betė Berd.

– Iki šiol niekas Kūdikėlio Jėzaus nekilnojo! – nesutiko Barbė Vigin.

– Na, jeigu, pavyzdžiui, reikėtų, arba mes norėtume, – pasakė Merė Betė.

– NA, JEIGU VISI NORI, KAD AŠ BŪČIAU, TADA SUTINKU, – pasakė Ovenas.

– Taip! – suriko karaliai ir piemenys.

– Tegu Ovenas būna! – pritarė asilai ir karvės – buvę karveliai.

Tai buvo daugumos sprendimas, tačiau Barbė Vigin žiūrėjo į Oveną, tarsi iš naujo pervertindama Oveno „apsukrumą“, o klebonas žiūrėjo į Oveną neįtikėtinai mąslia buvusiam lakūnui veido išraiška. Klebonas Viginas, Kalėdų vaidinimų veteranas, žiūrėjo į Oveną su gilia pagarba – tarsi būtų matęs aibę Kristaus kūdikėlių išeinant ir ateinant, bet niekada anksčiau nebuvo sutikęs mažojo Kūdikėlio Jėzaus, kuris taip tiktų šitam vaidmeniui.

Tai buvo mūsų antroji Kalėdų vaidinimo repeticija, kai Ovenas nusprendė, kad prakartėlė, į kurią jis sunkiai, bet telpa, – visai nereikalinga ir net netinkama. Medžiagos, kaip Kūdikėlis Jėzus turi elgtis, Dadlis Viginas sėmėsi iš dviejų kalėdinės giesmės „Nuošalioj prakartėlėj“ posmelių.

Būtent ši giesmė įtikino kunigą Viginą, kad Kūdikėlis Jėzus neturi verkti.

Kūdikėlis Jėzus sau guli ramiai,
Nors mykia galvijai, neverkia jisai.

Jeigu Viginas taip pasikliaunąs antruoju „Nuošalioj prakartėlėj" posmeliu, tai reikia, tikino Ovenas, atsižvelgti ir į pirmąjį.

Tvartely mažam be lovelės jokios
Padėjęs galvelę ant šieno krūvos.

– JEIGU PASAKYTA, KAD NEBUVO LOVELĖS, TAI KAM MES JĄ TURIME? – paklausė Ovenas. Akivaizdu, kad ėdžios jį varžė. – „PADĖJĘS GALVELĘ ANT ŠIENO KRŪVOS", – sugiedojo Ovenas.

Taip Ovenas ir vėl pasiekė savo. „Ant šieno" – štai kur jis gulės, ir jis pradėjo darytis iš šieno tokį guolį, kad jam tikrai būtų patogu jame gulėti, ir jis būtų pakankamai aukštai ir pasuktas į žiūrovus, kad visi iki vieno jį matytų.

– YRA DAR VIENAS DALYKAS, – sugalvojo Ovenas. – AR ATKREIPĖTE DĖMESĮ, KAIP GIESMĖJE PASAKYTA: „MYKIA GALVIJAI"? TAI VA, LABAI GERAI, KAD MES TURIME KARVIŲ. KARVELIAI NEGALĖTŲ MYKTI.

Jeigu tai, ką mes turėjome, galima pavadinti karvėmis, tai joms atpažinti reikėjo ne mažiau vaizduotės negu buvusiems karveliams. Galbūt pasiūti karvių kostiumus Merę Betę Berd ir įkvėpė išaugęs jos autoritetas, gavus Mergelės Marijos vaidmenį, tačiau Šventoji Marija nepridėjo savo dieviškos rankos ar netgi dieviško įkvėpimo siuvant tuos kostiumus. Matyt, Merę Betę Berd bus gerokai supainioję visi Kalėdų įvaizdžiai; jos karvės buvo ne tik su ragais, bet su šakotais ragais – tikromis kabyklomis, – kurie labiau būtų tikę šiaurės elniams, nes būtent juos Merė Betė siūdama greičiausiai ir turėjo prieš akis. Negana to, tos šakos buvo minkštos, tai yra padarytos iš labai elastingos medžiagos, ir todėl tie pritrenkiantys „ragai" nuolat užkrisdavo karvėms ant veidų – visiškai uždengdami ir taip nieko nematančias akis ir sukeldami scenoje dar didesnį sąmyšį negu anksčiau: karvės lipo viena ant kitos, karvės susidurdavo su asilais, karvės vertė iš koto karalius ir piemenis.

– Karvės, jeigu čia būtent jos, – nusprendė Barbė Vigin, – turėtų stovėti vietoje ir niekur nejudėti – nė iš vietos. Ar norime, kad jos sutryptų Kūdikėlį Jėzų, ką? – Jos akyse blykstelėjo beprotiška mintis, kad sutryptas Kūdikėlis Jėzus būtų parapijiečių suprastas kaip pranašingas ženklas, tačiau Ovenas, kuris visada labai saugojosi, kad jo kas neužmintų, – o ypač dabar, kai jis paslikas ir bejėgis guli ant šieno, – pagavo Barbės mintį.

– JŪS, KARVĖS, NEUŽMIRŠKITE, KAD JUMS REIKIA MYKTI, O NE ŠLAISTYTIS APLINK.

– Aš nenoriu, kad karvės myktų ar šlaistytųsi aplink, – pasakė Barbė Vigin. – Aš noriu girdėti giedojimą ir skaitomos Biblijos žodžius. Man nereikia mykimo.

– PERNAI JŪSŲ KARVELIAI BURKAVO, – priminė jai Ovenas.

– Bet dabar juk turbūt ne pernai metai, – atšovė jam Barbė Vigin.

– Na gerai, gerai, – pasakė klebonas.

– GIESMĖJE PASAKYTA: „MYKIA GALVIJAI“, – tarė Ovenas.

– Gal nori, kad ir asilai žvengtų! – suriko Barbė Vigin.

– GIESMĖJE APIE ASILUS NIEKO NEPASAKYTA, – atkirto Ovenas.

– Gal mes pernelyg paraidžiui vertiname tekstą, – įsiterpė Viginas, bet aš žinojau, kad Ovenui nėra tokio dalyko, kaip „pernelyg paraidžiui“, nes tradicija jam buvo šventas dalykas.

Vis dėlto Ovenas nusileido dėl klausimo, ar galvijai turi mykti ar ne; nusprendė verčiau pakovoti dėl giesmių eilės tvarkos, nes jam visada atrodė, kad jos blogai surikiuotos. Jo manymu, beprasmiška pradėti nuo „Mes trys karaliai iš Rytų šalies“ tuo metu, kai visi stebi iš aukštybių besileidžiantį angelą su „šviesos stulpu“; juk angelas pasirodė piemenims, o ne karaliams. Geriau pradėti nuo „Mažojo Betliejaus miestelio“, kol angelas sėkmingai nusileis; angelo žinia puikiai tiks tarp antro ir trečio posmelio. Paskui, kai „šviesos stulpas“ pasitrauks nuo angelo – tikriau sakant, kai greitai kylantis angelas pasitrauks iš „šviesos stulpo“, – mes išvysime karalius. Staiga jie prieis prie nustebusių piemenų. Ir kaip tik tuo metu trenks „Mes trys karaliai“, trenks visu smarkumu!

Haroldas Krosbis, kuris dar nebuvo pabandęs skrydžio su mechanizmu, kuris pabrėžtų jo, kaip angelo, tikėtinumą, norėjo sužinoti, kur yra Ritušalė.

Niekas nesuprato jo klausimo.

– „Mes trys karaliai iš Ritušalės“, – pasakė Haroldas. – Kur yra Ritušalė?

– „MES TRYS KARALIAI IŠ RYTŲ ŠALIES“, – pataisė jį Ovenas. – AR SKAITYTI NEMOKI?

Haroldas Krosbis žinojo tik vieną dalyką – kad jis neskris; prisigalvos visokių klausimų, nukreips kur nors visų dėmesį, bet kokiomis priemonėmis, kokios tik šaus į galvą, vilkins laiką, kad tik Barbė Vigin jo *neiškeltų*.

Man – Juozapui – nereikėjo nieko daryti, nieko sakyti, nieko išmokti. Merė Betė Berd pasiūlė, kad aš, kaip paslaugus vyras, galėčiau su ja pakaitomis *prižiūrėti* Oveną Minį, – jeigu ir neimti ant rankų, nes Barbė Vigin audringai prieštaravo, tada bent jau, davė suprasti Betė, pamyluoti, pakutenti arba paglostyti jam galvytę.

– JOKIŲ KUTENIMŲ, – pasakė Ovenas.

– Išvis nieko! – reikalavo Barbė Vigin. – Jokių prisilietimų prie Kūdikėlio Jėzaus.

– Bet mes jo *tėvai*! – paskelbė Merė Betė, nesavanaudiškai pasidalindama šiuo garbingu vardu su vargšu Juozapu.

– Mere Bete, – tarė Barbė Vigin, – jeigu tu paliesi Kūdikėlį Jėzų, aš apvilksiu tave karvės kostiumu.

Štai kodėl per mūsų repeticiją Mergelė Marija buvo pasipūtusi – kur tai matyta, kad iš motinos būtų atimtas malonumas liesti savo mažylį! Tuo tarpu Ovenas, kuris susisuko milžinišką lizdą kupetoje šieno, buvo apgaubtas tikros, abejonių nekeliančio dieviško neliečiamumo auros, kaip pranašas, kurio nekamuoja jokios abejonės.

Kažkokie nesklandumai su virvėmis išgelbėjo Haroldą Krosbį nuo pirmosios angeliško pakilimo patirties: mes pastebėjome, kad nerimaudamas dėl aukščio jis užmiršo savo visų svarbiausio pranešimo tekstą – arba gerai jo neišmoko, nes niekaip negalėjo be klaidų išstenėti: „Nebijokite! Štai aš skelbiu jums didį džiaugsmą...“

Karaliai ir piemenys nesugebėjo judėti pakankamai lėtai lydėdami „šviesos stulpą“ link altoriaus, prie kompozicijos, suside-

dančios iš galvijų ir Marijos su Juozapu, kurie stovėjo susigrupavę aplinkui svarbiausiąjį iš čia esančių – Kūdikėlį Jėzų, gulintį savo šieno soste; nors ir labai lėtai jie ėjo, vis tiek atsidūrė prie jaudinančios scenos daržinėje anksčiau, negu buvo sugiedotas penktasis „Mes trys karaliai iš Rytų šalies" posmas. Čia jie turėjo palaukti, kol baigsis giesmė, ir labai nustebo, kai staiga choras perėjo prie „Nuošalios prakartėlės".

Taigi Viginas pasiūlė praleisti penktąjį „Mes trys karaliai" posmą, bet Ovenas pareiškė, jog tradicija tam prieštarauja. Užbaigti ketvirtuoju posmu toli gražu ne tas pats, kas penktuoju su jo aleliuja; Ovenas maldavo mus atkreipti ypatingą dėmesį į tai, kas sakoma ketvirtajame posme, – juk mes tikrai nenorime priartėti prie mažojo Kristaus skambant tokiems žodžiams.

Ir jis mums labai įsijautęs pagiedojo: „KENČIANTIS, DEJUOJANTIS, KRAUJUOJANTIS, MERDINTIS ŠALTAME KAIP LEDAS KAPE".

– Bet ten dar yra priedainis! – sušuko Barbė Vigin. „O, ŽVAIGŽDE STEBUKLINGA, TU MUMS NAKTĮ ŠVIETI", – užgiedojo ji, bet Ovenas nepasidavė.

Klebonas patikino Oveną, kad pagal ilgametę bažnyčios tradiciją neprivalu giedoti visų kiekvienos giesmės posmų, tačiau Ovenas kažkaip mus įtikino, kad bažnyčios tradicija – nors ir kokia ji būtų ilgametė – nėra toks rimtas pagrindas, kaip parašytas žodis. Penki išspausdinti posmai reiškė, kad mes turime giedoti visus penkis.

– „KENČIANTIS, DEJUOJANTIS, KRAUJUOJANTIS, MERDINTIS ŠALTAME KAIP LEDAS KAPE", – pakartojo jis. – SKAMBA LABAI KALĖDIŠKAI.

Merė Betė Berd visiems paskelbė, kad klausimas būtų išspręstas, jeigu jai būtų leista apdovanoti mažąjį Kristų nors trupučiu meilės, bet atrodė, kad vieninteliai klausimai, dėl kurių Barbės Vigin ir Oveno nuomonės sutapo, buvo tai, kad Merei Betei nebūtų leidžiama gniaužyti Kūdikėlio Jėzaus ir kad karvės nejudėtų.

Kai prakartėlė buvo tinkamai sustatyta ir laikas galiausiai suderintas sulig ketvirtojo „Mes trys karaliai iš Rytų šalies" posmo pabaiga, choras užtraukė „Nuošalioj prakartėlėj", o mes begėdiškai garbinome ir dievinome Oveną Minį.

Ko gero, „vystyklų" klausimą tikrai reikėjo apsvarstyti. Ovenas atsisakė būti vystomas iki smakro. Jis norėjo, kad rankos liktų laisvos – galbūt, kad galėtų atremti griūvančias ant jo karves ir asilus. Taigi jis buvo apvyniotas per visą ilgį tik iki pažastų, paskui per krūtinę kryžmai ir netgi apie pečius ir kaklą – Barbė Vigin primygtinai liepė paslėpti Oveno kaklą, nes, jos žodžiais, jo Adomo obuolys atrodąs „gana brandus". Iš tiesų taip ir buvo, jis stirksojo atsikišęs, ypač, kai Ovenas atsiguldavo; bet, jeigu jau taip, tai ir jo akys atrodė „gana brandžios", gal dėl to, kad buvo vos išsprogusios, o gal kad žvelgė iš akiduobių kiek nerimastingai. Jo veido bruožai buvo smulkūs, bet aštrūs, nė kiek ne vaikiški – o ypač, žinoma, išryškinti akinančio „šviesos stulpo". Po akimis juodavo ratilai, o nosis buvo per smaila kūdikiui, ir skruostikauliai atsikišę. Kodėl mes tiesiog nesuvyniojome jo į paklodę, aš nežinau. Tie „vystyklai" buvo nelyginant sluoksnis po sluoksnio apvynioti marlės tvarsčiai, su jais jis buvo panašus į kažkokį baisų padegėlį, kuris liepsnose sumažėjo iki nenormalaus dydžio ir kurio tik veidas ir rankos liko ugnies nepaliestos, – ir „šviesos stulpas", ir mūsų visų pagarbios povyzos aplinkui sudarė įspūdį, jog Ovenas netrukus operacinėje bus tvarstomas, o mes esame jo chirurgai ir seselės.

Pasibaigus „Nuošalioj prakartėlėj", Viginas vėl mums paskaitė iš evangelijos pagal Luką: „Kai angelai nuo jų pakilo į dangų, piemenys kalbėjo vieni kitiems: „Bėkime į Betliejų pažiūrėti, kas ten įvyko, ką Viešpats mums paskelbė". Jie nusiskubino ir rado Mariją, Juozapą ir kūdikį, paguldytą ėdžiose. Išvydę jie apsakė, kas jiems buvo pranešta apie šitą kūdikį. O visi žmonės, kurie girdėjo, stebėjosi piemenų pasakojimu. Marija dėmėjosi visus šiuos dalykus ir svarstė juos savo širdyje".

Kol klebonas skaitė, karaliai linkčiojo Kūdikėliui Jėzui ir dovanojo jam įprastines dovanas: puošnias medines ir skardines dėžutes ir pigius blizgančius papuošalus, kuriuos parapijiečiams iš tolo sunku įžiūrėti, bet atrodo karališkai. Keletas piemenėlių padovanojo kuklesnes, kaimiškas dovanas; vienas piemenėlis padovanojo mažajam Kristui paukščio lizdą.

– KĄ AŠ VEIKSIU SU TUO LIZDU? – pasipiktino Ovenas.

– Jis atnešа laimę, – pasakė klebonas.

– ARGI BIBLIJOJE TAIP PASAKYTA? – paklausė Ovenas.

Kažkas pasakė, kad iš žiūrovų pusės lizdas atrodo kaip kuokštas senos, sudžiūvusios žolės, o kitam pasirodė, kad jis panašus į mėšlo gabalą.

– Na, gerai, gerai, – pasakė Dadlis Viginas.

– Argi svarbu, kaip jis atrodo, – pareiškė Barbė Vigin juntamai pakėlusi balsą. – Dovanos yra simbolinis dalykas.

Merė Betė Berd nujautė didesnę problemą. Kadangi pastraipa iš Luko užsibaigė tuo, kad „Marija dėmėjosi visus šiuos dalykus ir svarstė juos savo širdyje“ ir, žinoma, kad tie dalykai, kuriuos Marija dėmėjosi ir svarstė, buvo kur kas svarbesni negu šitos banalios dovanos, ar ji negalėtų ką nors padaryti, kad žiūrovai pamatytų, koks krūvis jos vargšei širdžiai buvo šis nepaprastas dėmėjimasis ir svarstymas?

– Ką? – paklausė Barbė Vigin.

– JI NORI PASAKYTI, AR JI NEGALĖTŲ SUVAIDINTI, KAIP ŽMOGUS KAŽKĄ SVARSTO, – pasakė Ovenas.

Merė Betė Berd buvo tokia dėkinga, kad Ovenas paaiškino jos rūpestį, jog vos nepuolė jo apkabinusi bučiuoti, bet Barbė Vigin mikliai įsispraudė tarp jų, palikusi „šviesos stulpo“ valdymą be priežiūros. Baisu, bet šviesa pati perslinko per visą mūsų nedidelį būrelį ir apsistojo ties Šventąja Motina.

Stojo pagarbi tyla, kol mes svarstėme, kaip Marija galėtų parodyti, kas dedasi jos širdyje; visiems buvo aišku, kad ji nusiramintų tik tada, jeigu jai būtų leista išreikšti savo susižavėjimą Kūdikėliu Jėzumi fiziškai.

– Aš galėčiau jį pabučiuoti, – švelniai tarė Merė Betė. – Tiesiog pasilenkti prie jo ir pabučiuoti – į kaktą pabučiuoti.

– Na, ką gi, gali pamėginti, Mere Bete, – atsargiai pasakė klebonas.

– Pažiūrėkime, kaip tai atrodys, – abejodama pasakė Barbė Vigin.

– NE, – pareiškė Ovenas. – JOKIŲ BUČINIŲ.

– Kodėl ne, Ovenai? – žaismingai paklausė Barbė Vigin. Įžvelgusi progą jį paerzinti, puolė nelaukdama.

– TAI LABAI ŠVENTA AKIMIRKA, – lėtai ištarė Ovenas.

– Iš tiesų taip ir yra, – sutiko klebonas.

– LABAI ŠVENTA, – pasakė Ovenas. – NELIEČIAMA, – pridūrė jis.

– Tiktai į kaktą, – pasakė Merė Betė.

– Pažiūrėkime, kaip tai atrodys. Tiesiog pamėginkime, Ovenai, – pasakė Barbė Vigin.

– NE, – atsakė Ovenas. – JEIGU MARIJA SVARSTO – SAVO ŠIRDYJE, – KAD AŠ ESU VIEŠPATS KRISTUS, TIKRASIS DIEVO SŪNUS... IŠGELBĖTOJAS, NEUŽMIRŠKITE TO... TAI AR JŪS MANOTE, KAD JI TIESIOG IMS BUČIUOTI MANE KAIP PAPRASTA MOTINA BUČIUOJA SAVO PAPRASTĄ KŪDIKĮ? TAI NE VIENINTELIS KARTAS, KAI MARIJA SVARSTO VISUS ŠIUOS DALYKUS SAVO ŠIRDYJE, AR NEPRISIMENATE, KAIP JIE NUVYKSTA Į JERUZALĘ VELYKOMS IR JĖZUS ĮEINA Į ŠVENTYKLĄ IR KALBASI SU MOKYTOJAIS, IR JUOZAPAS SU MARIJA SUSIRŪPINA, KUR JIS, NES JO NERANDA – JIE VISUR JO IEŠKO, – O JIS SAKO JIEMS, KO JŪS RŪPINATĖS, KO IEŠKOTE MANĘS, „ARGI NEŽINOJOTE, KAD MAN REIKIA BŪTI SAVO TĖVO REIKALUOSE“? JIS TURĖJO GALVOJE ŠVENTYKLĄ, PRISIMENATE ? TAIGI MARIJA IR TAI SVARSTO SAVO ŠIRDYJE.

– Bet ar aš nieko negaliu daryti, Ovenai? – paklausė Merė Betė. – Tai ką man daryti?

– DĖMĖKIS IR SVARSTYK VISUS ŠIUOS DALYKUS SAVO ŠIRDYJE! – atsakė jai Ovenas.

– Ji nieko neturi daryti? – paklausė Oveno klebonas Viginas. Klebonas, kaip ir šventyklos mokytojai, „stebėjosi“. Būtent taip atrodė mokytojai, šventykloje besiklausantys vaikelio Jėzaus: „Visi, kurie jį girdėjo, stebėjosi jo išmanymu ir atsakymais“.

– Ar tu manai, kad ji nieko neturi daryti, Ovenai? – paklausė klebonas. – Ar kad ji turi daryti kažką daugiau arba mažiau negu bučiavimas?

– DAUGIAU, – atsakė Ovenas. Merė Betė suvirpėjo; ji padarys viską, ko tik jis pareikalaus. – GALIMA NUSILENKTI, – pasiūlė Ovenas.

– Nusilenkti? – perklausė Barbė Vigin su pasibjaurėjimu.

Merė Betė Berd parpuolė ant kelių ir nuleido galvą; ji buvo nerangi mergina, ir nuo tokio staigaus judesio prarado pusiausvyrą. Pirmas nusileidimas buvo ant trijų atramos taškų, paskui ji atsiklaupė ant kelių ir pasidėjo galvą ant šieno kupetos, o viršugalvis įsirėmė Ovenui į šlaunį.

Ovenas pakėlė ranką virš jos laimindamas; tarsi visai atsitiktinai jis vos vos palietė jos plaukus – paskui ranka pakibo virš jos galvos, tarytum norėdama apsaugoti jai akis nuo „šviesos stulpo" spiginimo. Galimas daiktas, jog vien dėl šito judesio Ovenas norėjo, kad jam paliktų laisvas rankas.

Piemenys ir karaliai sustingę žiūrėjo į tai, kas turėjo reikšti Marijos svarstymus savo širdyje; karvės nejudėjo. Net asilų užpakaliai, kurie negalėjo matyti Šventosios Motinos nusilenkimo Kūdikėliui Jėzui – ir apskritai nieko, – tarsi pajuto akimirkos svarbą; jie nustojo lingavę, ir asilų uodegos kabėjo nuleistos ir nekrutėdamos. Barbė Vigin išsižiojusi sulaikė kvėpavimą, o klebono veide buvo sustingusi išraiška žmogaus, kurio sąmonę staiga užtemdė baiminga pagarba. O aš, Juozapas, aš nieko nedariau, aš tik viską stebėjau. Dievas žino, kiek laiko Merė Betė Berd būtų klūpėjusi įkišusi galvą į šieną, nes, be abejo, ją buvo apėmusi ekstazė viršugalviui liečiantis su mažojo Kristaus šlaunimi. Gal būtume taip išstovėję visą amžinybę – įėję į prakartėlės istoriją, kaip sustingęs per repeticiją Kalėdų vaidinimas, kuriame visi buvome įtikėję stebuklingumu to įvykio, kurį norėjome pavaizduoti: amžinai besitęsiančio Kristaus gimimo.

Tačiau chormeisteris, kurio regėjimas buvo pasilpęs, nusprendė, kad jis nepastebėjo ženklo pradėti paskutinę giesmę, kurią choras giedodavo ypač įkvėptai.

Klausykite! Kaip gieda angelai: „Šlovė Karaliui, gimusiam nūnai,
Jis taiką žemei ir malonę neša, ir nusidėjėliams gailestingumo prašo!"
Pakilkit visos tautos, tegu širdys džiaugias,
Tešlovina tikėjimą ir viltį naują,
Jau skelbia angelai mums linksmąją naujieną: „Betliejuj Kristus
gimė mums šiandieną!"
Klausykite! Kaip gieda angelai: „Šlovė Karaliui, gimusiam nūnai!"

Merės Betės Berd galva pašoko po pirmojo „klausykite". Jos plaukai buvo susišiaušę ir prilindę šieno; ji stryktelėjo ant kojų, tarsi mažasis Kristus būtų liepęs pasitraukti iš jo lizdo. Asilai vėl sulingavo, sujudo karvės su užkritusiais ant akių ragais, piemenys ir karaliai grįžo į savo įprastinę nesitvardymo būseną. Klebonas, kuris buvo panašus į nemirtingą graikų dievą, staiga nutrenktą žemėn, pamatė, kad vėl gali kalbėti.

– Aš manau, kad tai buvo tobula, – pasakė jis. – Tai buvo iš tiesų nuostabu, tikrai.

– Ar negalėtume dar sykį nuo pradžių pakartoti, – paklausė Barbė Vigin, tuo tarpu choras toliau pranašavo amžinojo Dievo gimimą.

– NE, – atsakė Taikos Karalius. – MANAU, KAD VISKAS BUVO GERAI.

Savaitės dienos Toronte: 8.00. Rytinės pamaldos; 17.15. Vakarinės pamaldos; Šventoji Eucharistija kiekvieną antradienį, trečiadienį ir penktadienį. Tos savaitinės pamaldos man patinka labiau negu sekmadieninės. Mane mažiau kas blaško, kai visa Malonės bažnyčia ant kalno priklauso beveik man vienam – ir nebūna pamokslų. Ovenui niekada nepatikdavo pamokslai – nors manau, kad jis pats mielai būtų keletą pasakęs.

Kitas dalykas, dėl ko man labiau patinka savaitinės pamaldos, tai tas, kad niekas į jas neateina prieš savo valią. Tai sekmadieniais irgi blaško. Kas nėra matęs, kaip priešais bažnyčios suole sėdi išsirikiavusi visa šeima, į tarpą tarp motinos ir tėvo įsispraudę tarpusavyje besiniaujantys vaikai, kuriuos tėvai jėga atsitempė į bažnyčią? Nuvalkioti argumentai kaip aura laikosi prie paskubomis apsivilktų drabužių. „Tai vienintelis rytas, kai aš galiu pamiegoti!" – sako pūkuotas dukters megztinis. „Man taip nuobodu!" – sako užversta sūnaus švarko apykaklė. Iš tiesų, įkalinti tarp savo tėvų, vaikai be perstojo kruta ir malasi suole; jiems iki išprotėjimo gaila savęs – įmanydami pradėtų klykti.

Griežtos išvaizdos tėvas, kuris sėdi prie tako, kartkartėmis tarsi atsijungia – tokia tobulai tuščia jo veido išraiška, besikaitaliojanti

su griežta ir susikaupusia, pakiša man mintį apie tikrąją jo bažnyčios lankymo priežastį: kad jis tai daro tiktai dėl vaikų, lygiai kaip kai kurie vyrai, kurių veidas dažnai atrodo tuščias, priverstinai gyvena santuokoje. Kai vaikai užaugs ir galės patys apsispręsti dėl bažnyčios, tas žmogus sekmadieniais pasiliks namie. Nustekenta motina, kuri šiame šeimyniniame sumuštinyje yra ploniausia duonos riekė – ir kuri visada sėdi tokioje suolo vietoje, jog klausykloje stovintis pamokslininkas matomas iš paties nedėkingiausio taško (tiesiai po pamokslininko pagurkliu) – stengiasi neliesti dukters kelių. Jeigu ji dar nors kartą ranka palygins jai sijoną, abi žino, kad dukra pradės verkti.

Sūnus išsitraukia iš švarko kišenės mažytį raudoną sunkvežimiuką; tėvas čiumpa jį sūnui iš rankų – sulenkdamas ir suspausdamas berniukui pirštus.

– Dar nors vienas toks bjaurus išsišokimas ir tupėsi uždarytas iki vakaro, – šiurkščiai sušnibžda tėvas.

– Iki pat vakaro? – klausia sūnus netikėdamas. Suvokimas, kad bjaurių išsišokimų neįmanoma išvengti net iki pietų, sunkiai prislegia berniuką ir sukelia neįveikiamą, kaip pačios bažnyčios, klaustrofobiją.

Duktė pravirksta.

– Ko jinai verkia? – klausia sūnus tėvo, kuris jam neatsako.

– Ar tau mėnesinės? – klausia berniukas sesers, ir mama, pasilenkusi per dukters kelius, įžnybia sūnui į šlaunį – žnybia iš lėto, su pasukimu. Dabar jau ir jis verkia. Laikas melstis! Pagalvėlės keliams nukrinta, šeima sugriūva priekin. Sūnui pavyksta senas triukas su giesmynu; pastumia giesmyną per suolą tenai, kur atsisės sesuo, kai baigs melstis.

– Dar tik vieno dalyko, – murma besimelsdamas tėvas.

Bet kaip gali melstis galvodamas apie dukters mėnesines?

Pagal išvaizdą jai jau galėtų būti mėnesinės, bet pagal amžių ankstoka. Ar jau patraukti giesmyną, kol ji ant jo neatsisėdo? Ar paimti giesmyną ir trenkti su juo vaikigaliui? Bet labiausiai maga trenkti būtent tėvui; ir įžnybti motinai į šlaunį – lygiai taip, kaip jinai įžnybo savo sūnui. Kaip gali melstis?

Laikas pasakyti kanauninkui Mekiui porą žodžių dėl jo sutanos; ji yra žirnių sriubos spalvos. Ir laikas pasakyti porą žodžių Vordenui Hardingui dėl jo karpos. O pavaduotojas Vordenas Holtas yra rasistas; jis visada skundžiasi, kad Vakarų indėnai užkariavo visą Bathersto gatvę; pasakoja siaubingą istoriją, kaip jis stovėjo eilėje prie kopijavimo aparato, o du jauni juodukai nusikopijavo visą pornografinį žurnalą. Jo manymu, už tokį įžūlumą tas jaunuolis turėtų būti suimtas. Kaip gali melstis?

Į savaitines pamaldas beveik niekas neateina – tylu, ramu. Vibruojantis lėtai besisukančio ventiliatoriaus sparnas dūzgia ritmingai, nuteikia susikaupimui – ir nuo ketvirtos ir penktos suolų eilės jauti orą vienodais tarpsniais pučiant į veidą. Kanados klimato zonoje ventiliatorius skirtas stumti šiltam kylančiam orui žemyn – atgal ant sukaitusių parapijiečių. Bet galima įsivaizduoti, kad esi misionierių bažnyčioje, tropikuose.

Kai kas sako, kad Malonės bažnyčia yra per daug apšviesta. Tamsiomis dėmėmis išmušti mediniai kontraforsai šalia aukštų, skliautuotų, baltai nutinkuotų lubų ypač pabrėžia gerą bažnyčios apšvietimą; nors didingame pastate vyrauja akmuo ir vitražai, čia nėra nė vieno tamsoje paskendusio niūraus kampo. Kai kas sako, kad apšvietimas yra per daug dirbtinis ir per daug modernus tokiam senam pastatui; bet juk ventiliatorius viršuje taip pat modernus – ir ne motinos gamtos sukamas, – bet ventiliatorius niekam neužkliūna.

Mediniai kontraforsai gana įmantrūs – jie apkalti medžiu, ir nors labai aukšti, ant jų aiškiai matyti apkalos lentų linijos; štai kaip skaisčiai apšviesta yra bažnyčia. Haroldas Krosbis, nei joks kitas Viešpaties angelas, nebūtų pasislėpęs tarp šitų kontraforsų. Ir bet koks angelą nuleidžiantis ar pakeliantis įtaisas būtų buvęs aiškiai matomas. Kristaus gimimo stebuklas čia nebūtų buvęs toks stebuklingas – iš tikrųjų aš dar niekad nemačiau Kalėdų vaidinimo Malonės bažnyčioje. Aš jau kartą mačiau tą stebuklą; vieno karto gana. 1953-iųjų Kristaus gimimo stebuklas yra vienintelis man reikalingas Kristaus gimimo stebuklas.

Per tas Kalėdas vakarai prailgdavo; pietūs su Danu arba senele vykdavo iš lėto ir rimtyje. Iš tų vakarų geriausiai prisimenu, kad

reikėjo sutepti Lidijos vežimėlį, o Danas su jam nebūdingu kartėliu vis skundėsi, kokį jovalą saviveiklininkai padarę iš Kalėdų vaidinimo. Dažnai ateidavęs mūsų kaimynas – ir seniausias Dano aktorius ponas Fišas – nuotaikos jam nepagerino.

– Aš taip tikėjausi vaidinti Skrudžą, – sakydavo ponas Fišas, apsimesdamas, kad sustojo prie 80-ojo Frant gatvės namo po pietų visai dėl kitos priežasties, o ne todėl, kad pamatė prie namų Dano automobilį. Kartais sakydavo norįs dar kartą aptarti su senele Greivsendo pasaitų šunims įstatymą. Ponas Fišas ir mano senelė pritarė tam, kad šunys būtų vedžiojami už pasaitėlio. Ponas Fišas niekuo neišsidavė, kad jam šiek tiek nesmagu taip veidmainiauti, – juk Sagamoras kape apsiverstų išgirdęs, kaip jo buvęs šeimininkas palaiko kad ir menkiausią šuns varžymą; Sagamoras lakstė laisvas, iki pat galo.

Tačiau iš tikrųjų ponas Fišas nerimavo visai ne dėl pasaitėlių; jam rūpėjo Skrudžo vaidmuo – tas gardus kąsnelis, kurį (pono Fišo manymu) niekais pavertė aktoriai mėgėjai.

– Vaiduokliai – dar ne pats blogiausias dalykas, – pasakė Danas. – Į spektaklio pabaigą žiūrovai jau nebegalės sulaukti, kol Mažasis Timotis numirs, – kai kas gali net pulti į sceną ir užmušti vaikėzą su jo paties ramentu. – Danas vis dar apgailestavo, kad nepavyko sugundyti Oveno vaidinti narsųjį luošį, tačiau mažasis Kūdikėlis Jėzus buvo kurčias Dano maldavimams.

– Kokie pasigailėtini vaiduokliai! – verkšleno ponas Fišas.

Pirmąjį, Marlio vaiduoklį, vaidino baisus scenos nevykėlis iš Greivsendo akademijos anglų kalbos katedros; ponas Erlis kiekvieną Dano jam pasiūlytą vaidmenį pateikdavo scenoje kaip karalių Lyrą – kiekvienas jo veiksmas rėmėsi beprotybe bei tragizmu ir buvo purtomas šlykščių nevaldomos melancholijos protrūkių ir priepuolių.

– Aš atėjau šiąnakt tavęs įspėti, kad tu vis dar turi galimybę ir viltį išvengti mano likimo... – ponas Erlis sako ponui Fišui, visą tą laiką vyniodamasis nuo smakro tvarstį, kuriuo lavonams parišamas smakras, kad apatinis žandikaulis neatviptų.

– Tu visada buvai man geras draugas, – sako ponas Fišas ponui Erliui, tačiau ponui Erliui susinarpliojo tvarstis ir besiplūkdamas su juo jis užmiršo tekstą.

– Tau vaidensis... keturios dvasios, – sako ponas Erlis; ponas Fišas užsimerkia.

– Trys, ne keturios! – šaukia Danas.

– O aš ar ne ketvirta? – klausia ponas Erlis.

– Jūs – pirma! – paaiškina jam ponas Fišas.

– Bet juk yra dar kitos trys, – atsako ponas Erlis.

– Jėzau Marija, – sako Danas.

Tačiau Marlio vaiduoklis dar buvo pusė bėdos, palyginti su Praėjusių Kalėdų vaiduokliu, nepakenčiama jauna moterimi iš Miesto bibliotekos tarybos, kuri nešiojo vyriškus drabužius ir, neištraukdama cigaretės iš burnos, godžiai rūkė; bet ir ji dar buvo pusė bėdos, palyginti su Esamų Kalėdų vaiduokliu ponu Kenmoru, mėsininku iš mūsų vietinės A&P parduotuvės, nuo kurio (ponas Fišas sakė) trenkia žalia vištiena ir kuris užsimerkia, kai tik ponas Fišas pradeda kalbėti, – ponas Kenmoras su tokiu atsidavimu savo vaidmeniui mėgindavo susikaupti, kad Skrudžo buvimas šalia jį blaškydavo. Bet blogiausias iš visų buvo Būsimų Kalėdų vaiduoklis – ponas Morisonas, mūsų paštininkas, kuris iš pažiūros taip tiko tam vaidmeniui. Aukštas, liesas, apsiniaukęs; nuo jo sklido sieros tvaikas – net šunys bodėdavosi jam kąsti, pabrukę uodegą traukdavosi šalin; matyt, žinojo, kad jo skonis toks pat nuodingas kaip rupūžės. Jis buvo toks rūškanas ir nuo visų atsiskyręs, jog Danas įsivaizdavo jį labai tiksiant paskutiniojo paniurėlio fantomo vaidmeniui, tačiau, kai ponas Morisonas sužinojo, kad vaidmuo neturi teksto, kad Būsimų Kalėdų vaiduoklis iš viso nekalba, jis pasipiktino tokiu pasiūlymu; grasino atsisakyti, bet paskui pasiliko vaidinti iš keršto, purkštaudamas ir šiepdamasis, kai vargšas Skrudžas jo ko nors klausdavo, ir klastingai šnairuodamas į publiką, kad toji žiūrėtų į jį, o ne į poną Fišą (saviškai kaltindamas Daną ir Dikensą už tokį idiotizmą – atimti iš svarbiausio vaiduoklio kalbos dovaną).

Niekas neprisiminė pono Morisono kalbančio – kaip paštininko – ir vis dėlto, kaip likimo pranašautojas, žmogelis aiškiai jautė turįs daug ką pasakyt. Tačiau didžiausia nesėkmė buvo ta, jog nė vienas iš vaiduoklių neatrodė baisus.

– Kaip aš galiu būti Skrudžas, jeigu aš jų nebijau? – ponas Fišas paklausė Dano.

– Jūs aktorius, turite apsimesti, – atsakė Danas.

Mano manymu, nors aš niekam nesakiau, ponios Volker kojos vėl buvo neišnaudotos – Mažojo Timočio motinos vaidmenyje.

Vargšas ponas Fišas. Aš niekada nežinojau, kaip jis užsidirba pragyvenimui. Jis buvo Sagamoro šeimininkas, gerasis vaikinas iš „Angelo gatvės“, – pagaliau jis buvo paėmęs mano motiną už rankos, – dar vaidino neištikimą vyrą „Ištikimojoje žmonoje“ ir Skrudžą. Bet ką jis veikė? To aš nežinojau. Galėjau pasiklausti Dano; ir dabar dar galiu. Tačiau ponas Fišas buvo kvintesencinis kaimynas; jis buvo visi kaimynai drauge – visi šunų laikytojai, visi draugiški veidai iš pažįstamų kiemų, visos rankos ant tavo pečių per motinos laidotuves. Aš neprisimenu, ar jis turėjo kada žmoną. Net neprisimenu, kaip jis atrodė, tačiau jis buvo iš tų žmonių, kurie budriai sergsti kiekvieną nukritusį lapą; jis buvo visų vejų pjovėjas, visų šaligatvių sniego valytojas. Ir nors jis pradėjo metus kaip neįbauginamas Skrudžas, aš buvau matęs poną Fišą ir išsigandusį.

Aš taip pat buvau matęs jį jauną ir nerūpestingą, kaip tik toks jis man įsiminė prieš Sagamoro mirtį. Prisimenu žėrinčią rugsėjo popietę, kai Frant gatvės klevai jau buvo pradėję gelsti ir rausti; virš ryškių, baltomis lentomis apkaltų sienų ir šiferinių stogų tie paraudę klevai atrodė tarsi prisigėrę žemės kraujo. Ponas Fišas neturėjo vaikų, bet jis mėgo mėtyti ir spardyti kamuolį, ir tokiomis giedromis rudens popietėmis jis priprašydavo Oveną ir mane pažaisti su juo futbolą; nei Ovenui, nei man sportas per daug nerūpėjo – nebent jeigu pavykdavo įtraukti į žaidimą ir Sagamorą. Kaip dauguma labradorų, Sagamoras buvo pamišęs dėl kamuolių, ir būdavo baisiai juokinga žiūrėti, kaip jis stengiasi dantimis sugriebti kamuolį; suima kamuolį priekinėmis letenomis, prispaudžia krūtine prie žemės, bet taip niekada ir neapžioja. Jis apseilėdavo kamuolį taip, kad sunku būdavo jį mesti ir pagauti, ir, kaip sakydavo ponas Fišas, sugadindavo visą žaidimo estetizmą. Tačiau mudviem su Ovenu žaidimo estetika buvo neprieinama; aš nemokėjau paduoti kamuolio įvijai, o Oveno rankos buvo tokios mažos, kad jis apskritai nemėtydavo kamuolio – tik spardydavo. Tad įdomiausia mums būdavo žiūrėti, kaip įniršęs Sagamoras bando sučiupti ka-

muolį, ir stengtis, kad jis iš mūsų jo neatimtų, – bet ponas Fišas gana rimtai žiūrėjo į gražų kamuolio padavimą ir sugavimą.

– Kai jūs, berniukai, paaugsite, jums pasidarys įdomiau, – mėgdavo sakyti jis, kai kamuolys paląsdavo po ligustru arba įriedėdavo į senelės rožyną, o mudu su Ovenu tyčia niekaip jo nesugraibydavome – mums baisiai patikdavo, kaip šuo daro šuoliuką į priekį, paskui stovi varvindamas seilę ir vėl šoka į priekį.

Vargšas ponas Fišas. Mudu su Ovenu neišnaudojome tiek gerų padavimų. Ovenui patikdavo varytis kamuolį tol, kol Sagamoras jį vydavosi, o paskui spirti kur pakliuvo. Tai buvo šunbolas, o ne futbolas, kurį mes lošdavome tomis popietėmis, tačiau ponas Fišas neprarasdavo vilties, kad mudu su Ovenu kažkaip stebuklingai – vieną dieną – užaugsime ir padavinėsime bei gaudysime kamuolį, kaip ir priklauso.

Už kelių namų nuo mūsų Frant gatvėje gyveno jauna pora su ką tik gimusiu vaikeliu. Frant gatvėje buvo ne per daugiausia jaunimo, ir ji turėjo tik vieną naujagimį. Pora vaikštinėjo po apylinkę, lyg jie būtų kokia visai nauja žmonių rūšis – pirmoji kūdikį pagimdžiusi pora Naujajame Hampšyre. Mums žaidžiant futbolą su ponu Fišu Ovenas spiegdavo taip garsiai, kad jaunasis tėvelis arba mamytė sunerimę atbėgdavo iš savo namo ir pasistiebę už gyvatvorės prašydavo mus ne taip rėkauti... dėl vaikelio.

Vaidindamas su Greivsendo artistais ponas Fišas buvo ištobulinęs savo įgimtą sugebėjimą vartyti akis; ir kai jaunieji tėveliai sugrįždavo sergėti savo brangiausiojo naujagimio, ponas Fišas pradėdavo nesivaržydamas jas vartyti.

– PAMANYKIT – VAIKELIS, – piktindavosi Ovenas. – KUR MATYTA, KAD KAS NORS TILDYTŲ TRIUKŠMĄ LAUKE?

Tai atsitiko tą dieną, kai Ovenas – gal kokį šimtąjį kartą – įsigudrino išspirti kamuolį iš kiemo... iš senelės kiemo, ir net iš pono Fišo kiemo; kamuolys perskriejo per senelės garažą ir nuriedėjo, nuriedėjo šaligatviu žemyn Frant gatvės link, o mudu su Ovenu ir Sagamoras pasileidome vytis. Ponas Fišas stovėjo dūsuodamas, įsisprendęs rankomis į šonus; jis nebėgdavo paskui blogai paduotus ir nuspirtus kamuolius – tokias klaidas jis siekė išnaikinti mū-

sų žaidime, tačiau tą dieną jį nustebino neįprastai stiprus Oveno Minio spyris (jau nekalbant apie jo kryptį).

– Pradedi jausti kamuolį, Ovenai! – šūktelėjo ponas Fišas. Kai kamuolys įriedėjo į Frant gatvę, o Sagamoras nulėkė prie pat jo, pasigirdo vaikiškas keisto vystyklų sunkvežimio varpelio žvangėjimas, kuris nesiliovė aidėjęs netgi tuomet, kai sunkvežimis staiga susidūrė su nelaimėlio Sagamoro galva.

Vargšas ponas Fišas; Ovenas pasileido pas jį, bet ponas Fišas, išgirdęs cypiančias padangas – netgi buką dunkstelėjimą, – jau buvo nubėgęs pusę kelio, kai jiedu su Ovenu susitiko.

– GERIAU NEŽIŪRĖKIT, – pasakė Ovenas jam. – GRĮŽKITE, ATSISĖSKITE, O MES VISKĄ SUTVARKYSIME.

Fišas buvo savo verandoje, kai jaunoji pora atėjo į Frant gatvę vėl pasiskųsti dėl triukšmo arba sužinoti, kodėl vėluoja vystyklų tarnyba, nes jų kūdikis buvo vienintelė priežastis, dėl kurios jie čia atvažiuodavo.

Vystyklų sunkvežimio vairuotojas sėdėjo ant kabinos bortelio.

– Šūdas, – pasakė jis. Priėjus arčiau nuo sunkvežimio bangomis tvoskė šlapimo kvapas. Mano senelei malkas atveždavo šiurkščios drobės maišuose, ir mama man padėjo vieną ištuštinti. Aš padėjau Ovenui įkišti Sagamorą į maišą. Futbolo kamuolys, vis dar apseiliotas, buvo žvyruotas ir su prilipusiu ledinuko popierėliu; niekam nebereikalingas jis gulėjo ant šaligatvio krašto.

Vėlyvą rugsėjį Greivsende oras būdavo arba toks kaip rugpjūtį, arba kaip lapkritį; kol mudu nuvilkome Sagamorą į pono Fišo kiemą, debesys užslinko ant saulės, tarp klevų šakų sunku buvo ką beįžiūrėti, o vėjas, kuris nešiojo lapus po pievą, pasidarė šaltas. Ponas Fišas pasakė mano mamai, kad jis „dovanojąs" Sagamoro kūną senelės rožynui. Jis turėjo galvoje tai, kad negyvo šuns kūnas rimtų sodininkų aukštai vertinamas; senelė taip pat įsitraukė į svarstymą, ir netrukus buvo nutarta, kurias rožes laikinai reikėtų išrauti ir persodinti, ir ponas Fišas ėmėsi kastuvo. Kasti rožyne buvo kur kas lengviau negu būtų buvę Fišo kieme, ir jaunoji pora taip susijaudino, kad atėjo į pakasynas drauge su kitais iš visos Frant gatvės subėgusiais vaikais; netgi senelė paprašė pasakyti, kada duobė bus

iškasta, ir mano mama, nors oras labai atšalo, netgi nenuėjo į vidų apsivilkti palto. Ji buvo plačiomis tamsiai pilkomis flanelinėmis kelnėmis ir juodu megztiniu su pailga iškirpte, susiėmusi rankomis, mindžikuodama nuo vienos kojos ant kitos, ji laukė, kol Ovenas rinko keistus daiktus, turėsiančius palydėti Sagamorą į požeminį pasaulį. Ovenas susilaikė ir neįdėjo kamuolio į drobinį maišą, nes ponas Fišas – kasdamas duobę – pareiškė, jog futbolas ir toliau bus žaidžiamas ir suteiks mums malonumo, kai būsime „kiek vyresni". Ovenas surado kelis gerai apkramtytus teniso kamuoliukus ir Sagamoro maisto indelį, ir jo kilimėlį kelionėms automobiliu; visus juos sudėjo į maišą drauge su sauja skaisčiausių klevo lapų ir avienos pjausniu, kurį Lidija laikė Sagamorui (nuo vakarykščių pietų).

Kai ponas Fišas iškasė duobę, kai kuriuose namuose jau užsidegė šviesos, ir Ovenas nusprendė, kad pakasynų dalyviai turi laikyti rankose žvakes, bet Lidija nenorėjo jų duoti; mamos spiriama vis dėlto suieškojo jų ir tada buvo pakviesta senelė.

– JIS BUVO GERAS ŠUO, – pasakė Ovenas, ir pasigirdo pritariamas murmesys.

– Aš niekada nebeturėsiu kito, – pasakė ponas Fišas.

– Aš jums priminsiu apie tai, – pasakė senelė; turbūt ji įžvelgė ironiją tame, kad jos rožynas, tiek metų kentėjęs nuo Sagamoro sukinėjimųsi aplinkui, tapo jo irstančio kūno paveldėtoju.

Žiūrint iš Frant gatvės šaligatvio, degančių žvakių procesija turėjo atrodyti įspūdingai. Matyt, tai ir atviliojo pastorių Luisą Merilį su žmona į mūsų kiemą. Kaip tik tuo metu, kai mes jau nebežinojome, ką mums daugiau sakyti, pastorius Merilis – jau ir tuomet išblyškęs kaip sniegas žiemą – priėjo prie rožyno. Jo žmona, paraudusia nosimi nuo pirmosios įprastinio rudens šaltuko dozės, buvo apsivilkusi žieminį paltą ir atrodė prieš laiką nugramzdinta į giliausią sausį. Iš lengvo sau vaikštinėdami Meriliai netyčia užėjo kažkokią religinę ceremoniją.

Mano mama, visa virpanti, atrodė, išsigando pamačiusi Merilius.

– Man šalta į tave žiūrėti, Tabi, – pasakė ponas Merilis, bet jo akys nervingai lakstė nuo vieno veido prie kito, tarsi jis būtų skai-

čiavęs apylinkės gyvuosius norėdamas suprasti, kurio vargšė siela ilsisi drobiniame maiše.

– Ačiū, kad užsukote, pastoriau, – pasakė ponas Fišas, kuris buvo apsigimęs aktorius mėgėjas. – Gal galėsite tarti keletą žodžių, tinkamų palydėti geriausiam žmogaus draugui?

Tačiau Merilis atrodė priblokštas ir nieko nesuprato. Jis pasižiūrėjo į mano motiną, paskui į mane; tada įsistebeilijo į drobinį maišą; jis spoksojo į duobę rožyne, tarsi tai būtų buvęs jo paties kapas ir tarsi visai ne atsitiktinai trumpas jųdviejų su žmona pasivaikščiojimas atvedė juos būtent čia.

Senelė, matydama, kad pastorius toks įsitempęs ir netekęs žado, paėmė jį už rankos ir sušnibždėjo:

– Tai tik šuo. Tiesiog pasakykite porą žodžių, vaikams.

Tačiau Merilis pradėjo mikčioti; kuo labiau drebėjo mama, kuo labiau drebėjo Merilis žiūrėdamas į ją, tuo labiau jo lūpos virpėjo ir jis negalėjo ištarti paprasčiausio ritualinio teksto – jam net pirmo sakinio nepavyko sudurti. Ponas Fišas, kuris nebuvo dažnas svečias miestelio bažnyčiose, pakėlė maišą ir įmetė Sagamorą į požemio karalystę.

Tinkamus žodžius surado Ovenas:

– „AŠ ESU PRISIKĖLIMAS IR GYVENIMAS, – PASAKĖ VIEŠPATS. – TAS, KAS TIKI MANE, NORS BUS MIRĘS, GYVENS; TAS, KAS GYVAS IR TIKI MANE, NIEKADA NEMIRS“.

Tuo buvo daug pasakyta – šuniui – ir kunigas Merilis, praėjus mikčiojimo priepuoliui, stovėjo nebylus.

– NIEKADA NEMIRS... – pakartojo Ovenas. Vėjo šuoras uždengė motinai veidą plaukais tuo metu, kai ji paėmė Oveną už rankos.

Visiems ritualams, visoms apeigoms – visiems perėjimams iš vieno būvio į kitą pirmininkaudavo Ovenas Minis.

Per tas 1953-iųjų Kalėdas, tiek per Kristaus gimimo repeticiją, tiek apžiūrinėjant Poterio apsauginę priemonę trečiajame Voterhauzo bendrabučio aukšte, aš tik neaiškiai suvokiau, kad Ovenas yra visų įvykių orkestro dirigentas, ir man nė į galvą neatėjo, kad jo

orkestravimas suves visus juos į vieną vienintelį garsą. Netgi keistajame Oveno kambaryje aš dar gerai to nesuvokiau, – nors visus ten užėjusius apimdavo miglotas jausmas, kad čia statomas vos ne altorius.

Sunku pasakyti, ar Miniai švęsdavo Kalėdas. Glėbys paskubom surinktų pušų šakų buvo prikaltas prie laukujų namo durų milžiniška bjauria kabe, panašia į iššautą iš sunkaus pramoninio veržtuvo. Ta kabė atrodė pakankamai tvirta, kad galėtų sukabinti du granito luitus arba išlaikyti Kristų ant kryžiaus. Tačiau pušų šakos nebuvo surištos – ir, žinoma, nė kiek nepanėšėjo į vainiką; paprasčiausia šakų šluota, nelyginant paukščio lizdas, paskubom pradėtas krauti ir iš baimės paliktas. Viduje tų uždarų namų eglutės nebuvo; nebuvo jokių kalėdinių papuošimų, net žvakių ant palangių, net aptriušusio Santa Klauso, atremto į stalinę lempą.

Virš smilkstančio židinio – gal malkos būdavo visada drėgnos, o gal anglių niekas nevartydavo valandų valandas – ant atbrailos stovėjo prakartėlė su neskoningai nudažytomis medinėmis figūrėlėmis. Karvė buvo trimis kojomis – beveik tokia pat nepatikima kaip Merės Betės Berd karvės; ji buvo atremta į gana grėsmingai atrodančią vištą, kuri buvo beveik pusės karvės didumo, vos ne kaip Barbės Vigin karveliai. Rusvas Marijos veidas su įpjova atrodė kaip neregės, ir, matyt, todėl kažkas tyčia nusuko šiurpų jos veidą nuo mažojo Kristaus ėdžių – taip, ėdžios čia buvo. Juozapui trūko rankos – greičiausiai nusikirto pats, pagautas pavydo, nes jo veidas buvo pajuodęs, tarsi dūmų, kylančių iš židinio, suodžiai būtų užtemdę ir Juozapo dvasią. Vieno angelo arfa buvo sulaužyta, o kitas plačiai išsižiojęs angelas greičiau jau gedulingai raudojo, o ne giedojo linksmą kalėdinę giesmę.

Tačiau didžiausią nerimą ši Kalėdų prakartėlė kėlė tuo, kad joje nebuvo paties mažojo Kūdikėlio Jėzaus; ėdžios buvo tuščios – štai kodėl Mergelė Marija nusuko savo sudarkytą veidą; štai kodėl vienas angelas sulaužė savo arfą, o kitas rėkė iš sielvarto; štai kodėl Juozapas neteko rankos, o karvė kojos. Mažasis Kristus buvo dingęs – pavogtas arba pabėgęs. Iš tradicinės draugijos tarpo pasitraukė pats garbinimo objektas.

Oveno kambaryje buvo matyti daugiau tvarkos, daugiau dieviškos pasaulio tvarkos ženklų; ir vis dėlto čia irgi nebuvo nieko, susijusio su tokia švente kaip Kalėdos – išskyrus puansetijų raudonumo suknelę, kuria buvo apvilktas mano mamos manekenas; bet aš žinojau, kad tai vienintelis manekeno rūbas, kurį jis vilki kiaurus metus.

Manekenas stovėjo prie Oveno lovos galvūgalio – arčiau lovos, negu mama pasistatydavo prie savosios. Išsyk buvo aišku, kad naktį gulėdamas jis gali ištiesęs ranką lengvai paliesti pažįstamą figūrą.

– NESPOKSOK Į MANEKENĄ, – patarė jis man. – TAU NEBUS GERAI.

Tačiau akivaizdu, kad jam nuo to būdavo gerai, – nes štai jis stovi jam tiesiai virš galvos.

Beisbolo kortelių, anksčiau išdėliotų Oveno kambaryje, dabar nesimatė, bet tikrai žinojau, kad jos nedingo; tiesiog buvo kažkur padėtos. Ir beisbolo kamuoliuko niekur nesimatė, nors buvau įsitikinęs, kad kruvinasis kamuoliukas yra kambaryje. Priekinės mano šarvuočio letenos irgi neabejotinai buvo čia, bet paslėptos. Ir mažasis Kristus, ištrauktas iš prakartėlės... buvau tikras, kad Kūdikėlis Jėzus buvo kažkur Oveno kambaryje, galbūt kartu su Poterio apsaugine priemone, kurią Ovenas parsinešė namo, bet jis nebuvo rodomas, kaip ir šarvuočio letenos, pagrobtasis Taikos Karalius ir vadinamasis mano motinos mirties įrankis.

Tai nebuvo toks kambarys, kuriame būtum norėjęs ilgai pasilikti; mes užsukdavome čia tik trumpam, kartais tik tam, kad Ovenas pasikeistų drabužius, nes – ypač per tas Kalėdų atostogas – jis daugiau naktų nakvojo su manim negu namie.

Ponia Mini niekada neužkalbindavo manęs ir apskritai manęs nepastebėdavo, kai aš užeidavau. Aš neprisimenu, kada paskutinį kartą Ovenas pranešė apie mano, arba kad ir savo, atėjimą motinai. Tačiau ponas Minis paprastai būdavo labai patenkintas; nepasakyčiau, kad linksmas ar entuziastingas, ir ne mėgėjas paplepėti apie šį bei tą, tik taip savotiškai atsargiai pajuokauti. „O! Ar tik ne Džonis Vilraitas!“ – sakydavo jis, lyg būtų baisiai nustebęs matydamas mane čia arba metų metus nebūtų manęs matęs. Galbūt

taip negudriai jis pranešdavo poniai Mini apie mano atvykimą, bet poniai buvo nė motais jos vyro sveikinimai; ji ir toliau sėdėdavo atsukusi profilį tiek langui, tiek mums. Įvairumo dėlei ji kartais pasižiūrėdavo į ugnį, tačiau tai, ką ji ten pamatydavo, niekada nepažadindavo jai noro pasirūpinti malkomis ar anglimis; galbūt jai labiau patikdavo dūmai, o ne liepsna.

O vieną dieną ponas Minis buvo itin šnekus ir pasakė: „O! Ar tik ne Džonis Vilraitas! Kaip sekasi repetuoti Kalėdų vaidinimą?"

– Ovenas yra mūsų vaidinimo žvaigždė, – pasakiau. Ir tuoj pat pajutau nugaroje mažo kumštuko krumplius.

– Tu man nesakei, kad esi žvaigždė, – ponas Minis pasakė Ovenui.

– Jis yra Kūdikėlis Jėzus, – pasakiau. – O aš tik senis Juozapas.

– Kūdikėlis Jėzus? – paklausė ponas Minis. – Maniau, kad tu angelas, Ovenai.

– ŠIAIS METAIS NE, – atsakė Ovenas. – EIME, MUMS JAU LAIKAS, – pasakė jis man, timpčiodamas iš nugaros už marškinių.

– Tu esi Mažasis Kristus? – paklausė tėvas.

– AŠ VIENINTELIS TELPU Į ĖDŽIAS, – atsakė Ovenas.

– Dabar pas mus jau nebebus ėdžių, – paaiškinau. – Ovenas viską tvarko – jis žvaigždė ir režisierius. – Ovenas taip smarkiai trūktelėjo mano marškinius, kad tie išlindo iš kelnių.

– Režisierius, – pakartojo ponas Minis bereikšmiu balsu. Kaip tik tą akimirką aš pajutau šaltį, tarsi oro gūsį, įtrauktą į kambarį visiškai nenatūraliu keliu – per šiltą kaminą. Bet tai nebuvo oro gūsis; tai buvo ponia Mini. Tai ji pajudėjo. Ji žiūrėjo į Oveną. Jos veide buvo sutrikimas, siaubas, sumišęs su baiminga pagarba – tikras šokas; bet drauge ir įprastinis pasipiktinimas. Supratau, kad Ovenui Miniui kur kas maloniau matyti motinos profilį negu tokį štai žvilgsnį.

Išėjus į lauką, pučiant gaiviam Skvamskoto vėjui, paklausiau Oveno, ar aš nepasakiau ko nereikia.

– MANAU, KAD JIEMS LABIAU PATINKA, KAI AŠ ANGELAS, – atsakė jis.

Sniegas niekada neužsilaikydavo ant Meiden kalvos; jis niekaip neprilipdavo prie milžiniškų granito plokščių palei kirtvk-

los kraštus. Pačiose duobėse sniegas būdavo purvinas, susimaišęs su smėliu, išpėduotas paukščių ir voverių; šunims kirtyklų šlaitai buvo per statūs. Apie granito kirtyklą visada būna tiek daug smėlio; o apie Oveno namą visada taip vėjuota, kad tas smėlis čaižo tau veidą – kaip pajūryje žiemą.

Aš žiūrėjau, kaip Ovenas nusileido savo margos medžioklinės raudonais ir juodais langeliais kepurės ausines; tada supratau, kad palikau savąją ant jo lovos. Mes jau leidomės Meiden kalva žemyn; Danas žadėjo pasitikti mus prie pastogės valtims Sveisi alėjoje ir pavežti.

– Aš tuoj, – pasakiau Ovenui. – Pamiršau kepurę, – ir nubėgau atgal į namą; Ovenas liko spardyti akmens, prišalusio purvino keliuko vėžėse.

Aš nepasibeldžiau; tas glėbys pušies šakų buvo užstojęs tinkamiausią tam vietą. Ponas Minis stovėjo prie židinio, žiūrėdamas į prakartėlę, o gal į ugnį.

– Aš tik pasiimsiu kepurę, – pasakiau, kai jis atsisuko į mane.

Aš ir į Oveno kambario duris nepasibeldžiau. Iš pradžių pamaniau, kad siuvėjo manekenas pajudėjo iš vietos; pamaniau, kad kažkaip sugebėjo susilenkti per liemenį ir atsisėsti ant Oveno lovos. Paskui supratau, kad tai ponia Mini sėdi ant lovos; ji įdėmiai žiūrėjo į mano mamos figūrą, neatitraukdama nuo jos akių, net kai aš įėjau į kambarį.

– Aš tik pasiimsiu kepurę, – pakartojau; nesupratau, ar ji mane išgirdo.

Aš užsidėjau kepurę ir jau buvau beišeinąs, stengdamasis uždaryti duris paskui save kaip įmanoma tyliau, bet staiga ji pasakė:

– Man labai gaila, kad tavo vargšei motinai taip atsitiko.

Tai buvo pirmas kartas, kai ji su manim kalbėjo. Aš įkišau galvą atgal į kambarį. Ponia Mini nebuvo pajudėjusi iš vietos; ji sėdėjo kiek palenkusi galvą prie siuvėjo manekeno, lyg būtų laukusi kažkokių nurodymų.

Jau buvo po pietų, kai mudu su Ovenu praėjome po geležinkelio estakada Meiden kalvos papėdėje, keliais šimtais metrų žemiau Minio granito kirtyklos; po kažkiek metų į to tilto ramstį atsitrenks

Bazis Terstonas, kuriam pavyko išvengti kariuomenės. Bet per tas 1953-iųjų Kalėdas, kai mudu su Ovenu ėjome po tiltu, virš mūsų pirmą kartą pravažiavo „Skriejantis jankis" – ekspresas, važiuojantis iš Portlando į Bostoną tik dvi valandas. Jis prašvilpdavo pro Greivsendą kiekvieną dieną po pietų; ir nors mudu su Ovenu matydavom, kaip jis lekia per Greivsendą iš geležinkelio stoties, nors dėdavome ant bėgių monetas, kad „Skriejantis jankis" jas suplotų, bet niekada anksčiau nebuvome tiesiai po tiltu kaip tik tuo metu, kai per jį lekia traukinys.

Aš vis galvojau apie tą ponios Mini nuolankią pozą prie mamos manekeno, kai sudundėjo tilto atramos. Smulkus smėlis pro tarpus tarp pabėgių ir pastolių pabiro ant mudviejų su Ovenu; net betoniniai kontraforsai sudrebėjo, ir prisidengę akis nuo krintančio smėlio, mes pažvelgėme aukštyn į milžinišką tamsią virš mūsų lekiančio traukinio papilvę. Pro tarpus tarp vagonų mums mirkčiojo švininis žiemos dangus.

– „SKRIEJANTIS JANKIS"! – perrėkė Ovenas dundėjimą. Ovenui, kuris niekada nevažiavo traukiniu, visi traukiniai buvo ypatingi; bet „Skriejantis jankis" – jo siaubingas greitis ir nenoras sustoti Greivsende – Ovenui buvo keliavimo idealas. Ovenui (kuris niekada niekur nebuvo išvažiavęs) kelionės atrodė labai romantiškos.

– Koks sutapimas! – pasakiau aš, kai „Skriejantis jankis" nutolo. Norėjau pasakyti, kad mums klaikiai pasisekė, jog atsidūrėme po tilto estakada būtent tuo popietės laiku, bet Ovenas tik nusišypsojo man ta savo ypač erzinančia – truputį užjaučiančia ir truputį atsainia – šypsena. Žinoma, dabar aš žinau, kad Ovenas netikėjo sutapimais. Ovenas Minis tikėjo, kad „sutapimas" yra kvaila, lėkšta paguoda, kurios griebiasi kvaili, lėkšti žmonės, kurie negali pripažinti fakto, kad jų gyvenimas yra suplanuotas pagal bauginantį ir nuostabų planą – daug galingesnį ir veržlesnį už „Skriejantį jankį".

Tarnaitė, kuri prižiūrėjo mano senelę, tarnaitė, kuri pakeitė Lidiją po tai, kai jai buvo amputuota koja, buvo vardu Etelė, ir jai tekdavo kentėti, kai Lidija ir senelė subtiliai kritikuodavo jos

darbą Lidijos naudai. Sakau „subtiliai“ tik todėl, kad senelė ir Lidija niekada tiesiai apie tai nekalbėdavo; bet Etelei esant, senelė sakydavo:

– Ar atsimeni, Lidija, kaip tu atnešdavai stiklainius su uogienėmis ir džemais iš lentynų slaptame koridoriuke – kur jie taip apdulka – ir išrikiuodavai visus virtuvėje pagal pagaminimo datas?

– Taip, aš prisimenu, – sakydavo Lidija.

– Tada aš pasižiūrėjusi matydavau: aha, šitą jau reikia išmesti – niekas to dalyko čia nemėgsta, ir jau praėjo dveji metai. Prisimeni? – klausdavo senelė.

– Taip. Vienais metais išmetėm visus svarainius, – atsakydavo Lidija.

– Tiesiog malonu būdavo pamatyti, ką mes ten turime tame slaptame koridoriuke.

– Aš visada sakau: neleisk, kad daiktai imtų viršų, – sakydavo Lidija.

Ir kitą rytą, žinoma, vargšė Etelė – tinkamai, nors ir netiesiogiai pamokyta – išvilkdavo visas uogienes ir džemus ir nušluostydavo nuo jų dulkes, kad senelė galėtų patikrinti.

Etelė buvo nedidukė, kresna moteriškė, kupina masyvios, ne pagal amžių jėgos; tačiau fizinė jos jėga kompensavo lėtą mąstymą ir skausmingą nepasitikėjimą savimi. Kai jos veikla būdavo susijusi su judėjimu į priekį, netgi atliekant tokį atsakingą darbą kaip namų tvarkymas, ji visada tą darydavo smarkiais pasitikinčiais plaukuotų rankų užsimojimais, tačiau po to arba prieš tai neryžtingai tapendavo savo trumpomis, plačiablauzdėmis kojomis storomis kulkšnimis; ir ji nuolat už visko kliūdavo. Ovenas pasakė, kad ji tokia buka, jog jos žmoniškai nė neišgąsdinsi, todėl mes retai su ja prasidėdavome, netgi kai suradome progą ją nustebinti tamsoje, slaptajame koridoriuke. Šiuo atžvilgiu Etelė taip pat nusileido Lidijai, nes būdavo tikras smagumėlis terorizuoti Lidiją, kai ji turėjo abi kojas.

Tarnaitė, pasamdyta prižiūrėti Lidijos, buvo – kaip mes sakydavome Greivsende – „žaidimas su visai kitu kamuoliu“. Jos vardas buvo Džermena, ir abi – Lidija ir Etelė – prie jos kibo; senelė tyčia ją ignoravo. Vargšė Džermena, šių ją niekinančių moterų požiūriu,

turėjo trūkumą – ji buvo jauna ir beveik graži kaip kokia baikšti pilka pelytė. Ji turėjo to savotiško nerangumo, būdingo žmonėms, kurie nuolat stengiasi būti nematomi, ir tas nerangumas galop ima badyti akis – visai to nenorėdama, Džermena traukte traukdavo dėmesį; jos beveik įelektrintas nervingumas tiesiog sujudindavo atmosferą aplinkui.

Langai, Džermenai atsargiai einant pro šalį, staiga užsidarydavo; durys atsidarydavo. Brangios vazos imdavo sverdėti, kai Džermena prie jų artėdavo; o kai mėgindavo rankomis sugriebti, subyrėdavo į šipulius. Lidijos vežimėlis tuoj pat sustreikuodavo, vos tik Džermena imdavo jį stumti. Šviesa šaldytuve užgesdavo tą pačią akimirką, kai Džermena atidarydavo dureles. O kai šviesa garaže degdavo kiaurą naktį, tai paaiškėdavo – po senelės patikrinimų iš pat ankstyvo ryto, – kad Džermena paskutinė nuėjo gulti.

– Kas paskutinis eina gulti, tas gesina šviesas, – užtraukdavo savo litaniją Lidija.

– Aš ne tik buvau atsigulusi, aš jau miegojau, kai Džermena atėjo gultis, – sakydavo Etelė. – Aš žinau, kad jau miegojau, nes jinai mane pažadino.

– Atsiprašau, – sušnibždėdavo Džermena.

Senelė tik atsidusdavo ir pakraipydavo galvą, tarsi kelis didžiulio namo kambarius per naktį būtų surijusi ugnis ir nieko nepalikusi – ir net žodžių nebelikę.

Bet aš žinau, kodėl senelė ignoravo Džermeną. Apimta eilinio jankiams būdingo taupumo priepuolio, ji atidavė Džermenai visus mamos drabužius. Tie drabužiai jai buvo didoki, bet tokių gražių Džermena niekada nebuvo turėjusi, ir ji nešiojo juos su džiaugsmu ir drauge pagarbiai – Džermena taip ir nesuvokė, kad senelė negali jos matyti su tokiais jai skausmingai pažįstamais rūbais. Galbūt senelė nė pati neįtarė, kad jai bus taip nepakeliama žiūrėti į Džermeną, apsivilkusią tais rūbais, kai ji juos jai atidavė; o senelė buvo per daug išdidi ir negalėjo pripažinti suklydusi. Ji tik nežiūrėdavo tiesiai į ją. Dėl to, kad drabužiai Džermenai netiko, buvo kaltinama ji pati.

– Tu turi daugiau valgyti, Džermena, – sakydavo senelė nežiūrėdama į ją – ir niekada nepastebėdama, ką Džermena valgo, o tik

tai, kad jos dukters drabužiai kabo ant Džermenos kūno. Tačiau net jeigu Džermena būtų valgiusi iki apsirijimo, jos krūtinė vis tiek nebūtų buvusi kaip mano mamos.

– Džonai? – sušnibždėdavo Džermena įėjusi į slaptąjį koridoriuką. Viena lemputė įvijų laiptų apačioje per menkai apšvietė koridoriuką.

– Ovenai? – klausdavo jinai. – Ar tu čia? Negąsdink manęs.

Ir mudu su Ovenu laukdavome, kol ji pasuks už L formos kampo tarp aukštų dulkinų pečių lygyje prasidedančių lentynų, – keisti uogienių ir džemų stiklainių metami šešėliai, zigzagais marginantys voratinkliais apkibusias lubas; ilgesni, dar kreivesni stiklainių su pomidorais, saldžiaisiais pipirais ir slyvomis brendyje buvo tokie neaiškūs ir išsiklaipę kaip vulkaninių uolienų kontūrai.

– NEBIJOK, – šnibždėdavo Ovenas Džermenai tamsoje; kartą, per tų pačių Kalėdų atostogas, Džermena apsipylė ašaromis. – ATLEISK! – sušuko jis jai pavymui. – ČIA TIK AŠ!

Tačiau būtent Oveno Džermena bijojo labiausiai. Ji buvo iš tų mergaičių, kurios tiki antgamtiniais dalykais, jos žodžiais tariant, „ženklais“ – pavyzdžiui, gana dažnai pasitaikantis atvejis, kai Frant gatvės katės sudrasko ir suėda liepsnelę; jeigu tuo metu eini pro šalį – tai „tikras ženklas“, kad ateityje pačiai teks susidurti su dar didesniu smurtu. Oveną vargšelė Džermena irgi palaikė „ženklu“; jo miniatiūriškumas pakišo jai mintį, kad būdamas toks mažas Ovenas gali įlįsti į kito žmogaus kūną ir sielą – ir priversti tą žmogų nesuprantamai elgtis.

Šį savo požiūrį į Oveno antgamtiškumą Džermena atskleidė man per pietus, kai mes kalbėjomės apie Oveno balsą. Senelė paklausė, ar Ovenas arba jo šeima niekada nesiėmė kokių nors priemonių, kad išsiaiškintų, ką galima „padaryti“ tam jo balsui – „aš turiu galvoje, mediciniškai“, – pasakė senelė, o Lidija taip ėmė linguoti galvą, jog aš išsigandau, kad jos plaukų segtukai nesukristų į lėkštę.

Aš žinojau, jog mano mama kartą buvo siūliusi Ovenui, kad galbūt jos senasis vokalo ir dainavimo mokytojas galėtų jam patarti, kaip pakoreguoti balsą – arba net parinkti kokių nors vokalo pratimų, kurie padėtų Ovenui kalbėti... na... normaliau. Senelė susi-

žvalgė su Lidija, kaip paprastai, kai būdavo paminimas tas vokalo ir dainavimo mokytojas; aš dar pridūriau, kad mama net užrašė jam to paslaptingo asmens adresą ir telefoną ir atidavė Ovenui. Tačiau Ovenas, buvau tuo tikras, niekada nesikreipė į mokytoją.

– Bet kodėl ne? – paklausė senelė. Iš tiesų, kodėl ne? Galvos lingavimu tarsi antrino jai Lidija. Lidijos lingavimas buvo labiausiai juntamas įrodymas, kaip jos senėjimas pranoksta senelės senėjimą – bent jau senelė padarė tokią išvadą ir man pati pasakė. Senelė be galo – beveik patologiškai – domėjosi Lidijos senėjimu, nes Lidijos elgesys buvo jai tarsi barometras, rodantis tai, kas laukia jos netolimoje ateityje.

Įdomu būdavo žiūrėti, kaip Etelė nukrausto stalą – tuo pat metu karingai ir lėtai; pirmiausia paima vienam kartui per daug lėkščių, o paskui lūkuriuoja su jomis prie stalo taip ilgai, kad jau pradedi manyti, jog dalį padės atgal. Dabar manau, kad ji mėgindavo susikaupti ir prisiminti, kur jai reikia jas nešti. Džermena irgi tvarkydavo stalą – kaip kokia kregždutė pažeistu sparneliu, puolanti prie iškritusio iš lėkštės trupinėlio per iškylą. Džermena vienu sykiu paimdavo nuo stalo labai jau mažai – vieną šaukštą, ir dažniausiai ne tą, kurį reikia; arba nuimdavo šakutę mišrainei, kuri dar nebuvo paduota. Ir nors tie trukdymai per pietus būdavo menki ir savotiški, Džermenai artėjant jausdavai, kad tuojau neišvengiamai atsitiks kažkas bloga. Kai Etelė eidavo artyn, suimdavo baimė, kad kalnas lėkščių tuoj pasvirs ir nušliuoš tau ant kelių, – bet to niekada neatsitikdavo. O kai Džermena eidavo artyn, saugodavai lėkštę ir įrankius, kad nenučiuptų ko nors, ko tau reikės, ir kad staigiu nenuspėjamu mostu neparverstų tavo stiklinės su vandeniu, – o taip dažnai atsitikdavo.

Tokiame tat nerimastingame kovos lauke – nukraustant stalą – aš pranešiau senelei ir Lidijai, kodėl Ovenas Minis nepasinaudojo mamos patarimu ir nesikreipė į jos vokalo ir dainavimo mokytoją.

– Ovenas mano, kad būtų neteisinga keisti balsą, – pasakiau aš.

Etelė, neprarasdama orumo, drimblino su dviem pusdubeniais, daržovių dubeniu ir visomis mūsų pietų lėkštėmis ir įrankiais. Senelė, jausdama pavojingą Džermenos artėjimą, viena ranka laikė vandens stiklinę, kita – vyno taurę.

– Kodėl, po galais, jis mano, kad būtų neteisinga? – paklausė ji, kai Džermena be jokio reikalo nuėmė nuo stalo pipirinę palikdama druskinę.

– Jis mano, kad neatsitiktinai turi tokį balsą; kad yra priežastis, dėl kurios jo balsas yra būtent toks.

– Kokia dar gali būti priežastis?

Etelė jau buvo priėjusi virtuvės duris, bet kažko lūkuriavo, kilnodama savo krūvą lėkščių; gal svarstė, ar kartais geriau nenunešus jų į svetainę. Džermena atsistojo Lidijai už nugaros, ir Lidija pasijuto nejaukiai.

– Ovenas mano, kad jo balsas Dievo duotas, – tyliai pasakiau kaip tik tuo metu, kai Džermena, siekdama nebenaudojamo Lidijos šaukštelio, įmetė pipirinę į jos stiklinę su vandeniu.

– O dangau! – pasakė Lidija; tai buvo mėgstamas senelės posakis, ir senelė nužvelgė Lidiją, tarsi ta jos mėgstamų žodžių vagystė taip pat būtų bylojusi, kad Lidija sensta sparčiau negu jinai.

Visus nustebindama Džermena pasakė:

– Man atrodo, kad jo balsas velnio duotas.

– Nesąmonė! – pasakė senelė. – Nei jis Dievo duotas, nei velnio! Granitas jam tokį balsą davė, štai kas. Jis nuo mažens kvėpavo ta bjaurastim! Todėl jo balsas ir pasidarė toks keistas, ir jis pats nustojo augęs!

Lidija, linguodama galvą, neleido Džermenai traukti pipirinės iš stiklinės; nusprendė, kad bus saugiau, jeigu padarys tai pati. Etelė su baisiu trenksmu užgriuvo virtuvės duris; durys plačiai atsidarė, ir Džermena išrūko iš valgomojo – tuščiomis rankomis.

Senelė giliai atsiduso; netgi senelės atodūsiui Lidija pritarė linktelėjimu – santūresniu ir tik vienu.

– Dievo duotas, – pakartojo senelė paniekinamai. – Paskui pasakė: „Vokalo ir dainavimo mokytojo adresą ir telefoną..." Kažin ar tavo mažasis bičiulis jį išsaugojo – jeigu jau neketino kreiptis, ką?

Po šito gudraus klausimo senelė, kaip įpratusi, susižvalgė su Lidija; bet aš svarsčiau šį klausimą atsargiai – aiškiai jaučiau visą jo daugiasluoksnį rimtumą. Žinojau, kad šitos informacijos senelė niekada neturėjo – ir kaip ji turėjo ją dominti! Taip pat žinojau,

kad Ovenas niekada neišmestų to adreso ir telefono. Ir ne todėl, kad nežadėjo pasinaudoti. Ovenas apskritai retai ką išmesdavo, o tai, ką jam davė mano mama, ne tik bus išsaugota, bet ir padėta prie brangiausių relikvijų!

Esu dėkingas senelei už daug dalykų – tarp jų už mokėjimą pateikti gudrius klausimus.

– O kam Ovenui jį saugoti? – nekaltai paklausiau aš.

Senelė vėl atsiduso; Lidija vėl linktelėjo.

– Žinoma, kam? – liūdnai pasakė Lidija.

Dabar buvo senelės eilė palinguoti galvą. Aš mačiau, kad abi jos vis labiau sensta ir silpsta, bet tuomet aš niekaip negalėjau suprasti, kodėl nusprendžiau išlaikyti paslaptyje tą dainavimo mokytojo adresą ir telefoną, kurį Ovenas tikriausiai turėjo. Nežinojau kodėl – bent jau tada nežinojau. Dabar jau žinau, kad Ovenas Minis būtų pasakęs, jog tai NE ATSITIKTINUMAS.

O ką jis būtų pasakęs apie mūsų atradimą, kad ne mes vieni Kalėdų proga naudojamės tuščiais Voterhauzo bendrabučio kambariais? Ar jis būtų pavadinęs NE ATSITIKTINUMU ir tai, kad vieną popietę, kaip visada naršydami kambarį antrajame aukšte, išgirdome, kaip kitas visraktis lenda į kambario durų spyną? Aš šmurkštelėjau į spintą, melsdamas, kad tušti pakabai liautųsi zvimbčioję, kai įsiveržėlis įeis į kambarį. Ovenas palindo po lova ir atsigulė ant nugaros sukryžiavęs rankas ant krūtinės, kaip kareivis paskubomis iškastame kape. Iš pradžių pagalvojome, kad Danas mus pričiupo, – bet Danas buvo repeticijoje su „Greivsendo artistais“, nebent (iš nevilties) būtų daugumą atleidęs ir nukėlęs spektaklį. Vienintelis, kas čia galėjo ateiti, buvo Brinker-Smitas, biologas, – bet jis gyvena pirmame aukšte; mudu su Ovenu apžiūrinėdavome kambarius labai tyliai, ir kažin ar iš pirmo aukšto būtų buvę įmanoma mus išgirsti.

– Metas pogulio! – išgirdome pono Brinker-Smito balsą; ponia Brinker-Smit sukikeno.

Mudviem su Ovenu iškart pasidarė aišku, kad Džindžer Brinker-Smit atsivedė savo vyrą į šitą tuščią kambarį ne tam, kad pamaitintų; dvynukų su jais nebuvo – ir jiems tai buvo pogulio me

tas". Šiandien aš stebiuosi, kokiu šelmišku išradingumu buvo apdovanoti tie Brinker-Smitai, kokiu nuostabiu sugebėjimu smagiai paišdykauti, – nes kaip dar kitaip jie būtų galėję džiaugtis vienu iš santuokinių ryšių malonumų neišbudindami savo reikliųjų dvynukų? Tuo metu, žinoma, man ir Ovenui atrodė, kad Brinker-Smitų lytinis potraukis yra nesveikai padidėjęs, jeigu jie taip lengvabūdiškai naudojasi bendrabučio lovomis, ir maža to – kaip vėliau sužinojome – iš eilės eina per visus Voterhauzo bendrabučio kambarius... na, Oveno ir mano požiūriu, tėvams taip iškrypėliškai elgtis nederėjo. Diena iš dienos, popietė po popietės, lova po lovos, Brinker-Smitai pamažu kopė į ketvirtą aukštą.

Aš nieko nemačiau pro uždarytas spintos duris, bet daug girdėjau. (Niekada nebuvau girdėjęs mamos su Danu.) Kaip visada Ovenas turėjo galimybę pažinti šį ugningą reiškinį iš arčiau, daug nuodugniau negu aš. Brinker-Smitų drabužiai sukrito abipus Oveno; legendinė Džindžer Brinker-Smit liemenėlė buvo numesta per kelis colius nuo Oveno veido. Kaip vėliau pasakojo, jis turėjo pasukti veidą į šoną, kad apsisaugotų nuo besilankstančių lovos spyruoklių, kurios įnirtingai taikėsi nubruožti jam nosį. Netgi nusukus veidą, spyruoklės kartais nusileisdavo taip arti grindų, kad vos neįdrėksdavo į skruostą.

– BET BAISIAUSIA TAS TRIUKŠMAS, – verksmingai pasakė jis man po to, kai Brinker-Smitai grįžo pas davo dvynukus. – TOKS JAUSMAS, LYG BŪČIAU PO „SKRIEJANČIU JANKIU".

Tai, kad Brinker-Smitai kur kas kūrybiškiau ir savičiau panaudojo senąjį Voterhauzo bendrabutį negu mudu su Ovenu, iš esmės pakeitė visas likusias mūsų atostogas. Pritrenktas ir aplamdytas, Ovenas pasiūlė sugrįžti prie paprastesnių tyrinėjimų Frant gatvėje.

– Kietas! Kietas! – klykė Džindžer Brinker-Smit.

– Drėgnas! Drėgnas! – atsakydavo jai Brinker-Smitas.

Ir dunkst!dunkst! dunkst! – spyruoklės Ovenui per galvą.

– KAŽKOKIA NESĄMONĖ TAS KIETAS IR TAS DRĖGNAS, – purkštavo Ovenas. – SEKSAS PADARO IŠ ŽMONIŲ BEPROČIUS.

Man užteko pagalvoti apie Esterą, kad su juo sutikčiau.

Taigi, tą dieną, kai pirmą kartą susidūrę su meilės aktu mes nieko neveikdami slampinėjome 80-ajame Frant gatvės name, mūsų

paštininkas ponas Morisonas pareiškė atsisakąs vaidinti Būsimų Kalėdų vaiduoklį.

– Kodėl jūs tai sakote man? – paklausė senelė. Aš ne režisierė.

– Danas neįeina į mano maršrutą, – atsakė paniurėlis paštininkas.

– Aš tokių žinių niekada neperduodu – netgi Danui, – atsakė senelė ponui Morisonui. – Verčiau nueikite į repeticiją ir pasakykite pats.

Senelė laikė antrąsias duris atidarytas, ir jos kojos, matyt, šalo nuo žvarbaus gruodžio oro; mudviem su Ovenu buvo baisiai šalta ir mes pasitraukėme giliau į koridorių, senelei už nugaros – ir abu buvome su šiltomis kelnėmis iš flanelės su vilna. Mes jautėme, kaip šaltis sklinda nuo pono Morisono, kuris pirštinėta ranka laikė nedidelį pundelį laiškų senelei, nenorėdamas jų atiduoti, kol ji nesutiks perduoti tos žinios Danui.

– Aš daugiau kojos nekelsiu į jokias repeticijas, – pareiškė Morisonas brūžuodamas aukštaauliais batais ir kilnodamas sunkų odinį krepšį.

– Jeigu jūs norėtumėte atsistatydinti iš paštininko posto, tai nejaugi prašytumėte, kad kas nors praneštų apie tai pašto viršininkui? – paklausė ji.

Ponas Morisonas susimąstė; pailgas jo veidas buvo mėlynai raudonas nuo šalčio.

– Mano vaidmuo ne toks, kaip aš įsivaizdavau.

– Pasakykite Danui, – atsakė senelė. – Aš net nežinau, apie ką čia eina kalba.

– AŠ ŽINAU, – įsiterpė Ovenas Minis. Senelė nepasitikėdama pasižiūrėjo į Oveną; prieš užleisdama jį į savo vietą prie durų, ji ištraukė savo laiškus iš netvirtos pono Morisono rankos.

– Ką tu apie tai žinai? – paklausė paštininkas Oveno.

– TAI SVARBUS VAIDMUO, – pasakė Ovenas. – JŪS ESATE PASKUTINIS VAIDUOKLIS, KURIS PASIRODO SKRUDŽUI. JŪS ESATE ATEITIES VAIDUOKLIS – BAISIAUSIAS IŠ VISŲ VAIDUOKLIŲ!

– Aš nieko nekalbu! – pasiskundė ponas Morisonas. – Aš netgi, kaip jie sako, neturiu savo teksto.

– DIDŽIAM AKTORIUI NEBŪTINA KALBĖTI, – pasakė Ovenas.

– Aš turiu būti apsivilkęs tą milžinišką juodą apsiaustą su gobtuvu, – maištavo ponas Morisonas. – Niekas nemato mano veido.

– Iš dalies aš jį suprantu, – pašnabždomis pasakė man senelė.

– DIDŽIAM AKTORIUI NEBŪTINAS VEIDAS, – pasakė Ovenas.

– Bet aktorius turi kažką daryti! – sušuko paštininkas.

– JŪS PARODOTE SKRUDŽUI, KAS JAM BUS, JEIGU JIS NETIKĖS KALĖDOMIS! – suriko Ovenas. – JŪS PARODOTE ŽMOGUI JO PATIES KAPĄ! KAS GALI BŪTI BAISIAU UŽ TAI?

– Bet daugiau nieko nedarau, kaip tik parodau, – verkšleno ponas Morisonas. – Niekas net nežinotų, į ką aš rodau, jeigu senis Skrudžas nesišnekėtų su savim: „Jeigu yra šiame mieste bent vienas žmogus, kurį jaudina šito žmogaus mirtis, parodyk man jį, šmėkla, maldauju tavęs!“ Štai kokias kalbas visada rėžia senis Skrudžas! – rėkte išrėkė ponas Morisonas. – „Aš noriu pamatyti su mirtim susijusį švelnumą“, ir taip toliau, ir panašiai, – su kartėliu pasakė jis. – O aš tiktai rodau! Neturiu ko pasakyti ir niekas nieko daugiau nemato, tiktai mano pirštą! – užriko ponas Morisonas ir, nusitraukęs pirštinę, bedė savo ilgu, kaulėtu smiliumi į Oveną Minį, kuris pasitraukė nuo išdžiūvusios kaip skeletas paštininko rankos.

– TAI DIDIS VAIDMUO DIDŽIAM AKTORIUI, – užsispyręs pakartojo Ovenas. – JUMS REIKIA TIESIOG *BŪTI*. NIEKO NĖRA BAISIAU UŽ ATEITĮ.

Koridoriuje už Oveno susirinko susidomėjusi draugija. Lidija vežimėlyje, Etelė, šluostanti žvakidę, ir Džermena, įsitikinusi, kad Ovenas velnias... jos užsiglaudė už senelės, kuri buvo jau pakankamai sena, kad įsidėtų Oveno žodžius į širdį: nieko nėra baisiau už ateitį, žinojo ji, nebent yra kažkas, kas žino ateitį.

Ovenas iškėlė rankas į viršų taip staiga, kad moterys krūptelėjo ir pasitraukė atatupstos.

– JŪS ŽINOTE VISKĄ, KAS DAR TIK BUS! – sušuko jis suirzusiam paštininkui. – JEIGU VAIKŠČIOSITE PO SCENĄ TAIP, LYG ŽINOTUMĖT ATEITĮ – TURIU GALVOJE, ABSOLIUČIAI VISKĄ! – TAI VISI APSIŠIKS IŠ BAIMĖS!

Ponas Morisonas sukluso; jo akyse netgi šmėstelėjo supratimas, lyg būtų pamatęs – kad ir trumpą akimirką – savo paties šiurpinantį pajėgumą; tačiau garas pakilęs iš nosies šaltame ore netrukus užstojo jo akis.

– Pasakyk Danui, kad aš atsisakau, ir baigta, – pasakė jis. Apsisuko ir nuėjo – „visiškai nedramatiškai", kaip vėliau pasakė senelė. Tuo momentu, nors ir nemėgo vulgarios kalbos, senelė buvo beveik susižavėjusi Ovenu Miniu.

– Dabar pasitrauk nuo atdarų durų, Ovenai, – pasakė ji. – Tu tam kvailiui skyrei per daug dėmesio, jis to nevertas, o tu gali sušalti ir numirti.

– AŠ TUOJAU PAT SKAMBINU DANUI, – dalykiškai pasakė Ovenas. Jis nužingsniavo tiesiai prie telefono ir surinko numerį; moterys ir aš pasilikome koridoriuje, nors, manau, niekas iš mūsų nesupratome, kad tapome jo žiūrovais.

– ALIO, DANAI? – pasakė jis į ragelį. – DANAI? ČIA OVENAS! (Tarsi kas nors būtų galėjęs suabejoti, kad čia jis!) DANAI, SKUBUS REIKALAS, JŪS NETEKOTE BŪSIMŲ KALĖDŲ VAIDUOKLIO. TAIP, AŠ TURIU GALVOJE MORISONĄ – BAILĮ PAŠTININKĄ!

– Bailį paštininką, – susižavėjusi pakartojo senelė.

– TAIP, TAIP, AŠ ŽINAU, KAD IŠ JO NIEKO GERO, – pasakė Ovenas Danui. – BET NEJAUGI DĖL TO, KAD NĖRA ATEITIES VAIDUOKLIO, TURI ĮSTRIGTI SPEKTAKLIS?

Kaip tik tada aš pamačiau ją ateinant; ateitį – ar bent jau nedidelę jos dalelę. Ovenas neprikalbino Morisono vaidinti, tačiau įtikino save, kad tai svarbus vaidmuo – kur kas patrauklesnis negu Mažojo Timočio, to paprasčiausio caculiuko. Be to, visiems žinoma, kad Būsimų Kalėdų vaiduoklis scenoje nekalba. Ovenui nereikės rodyti savo balso – nei vaidinant Kūdikėlį Jėzų, nei Ateities Vaiduoklį.

– SIŪLAU NEPULTI Į PANIKĄ, DANAI, – pasakė jam Ovenas į ragelį. – TODĖL KAD, MAN ATRODO, AŠ ŽINAU, KAS GALĖTŲ BŪTI PUIKUS VAIDUOKLIS. NA, JEIGU NE PUIKUS, TAI KITOKS.

Išgirdusi tą KITOKS, senelė suvirpėjo; ir pirmą kartą pasižiūrėjo į Oveną su tam tikra pagarba.

Štai ir vėl, pagalvojau aš, Taikos Karalius prisiėmė atsakomybę. Pasižiūrėjau į Džermeną, kuri stovėjo prikandusi apatinę lūpą; žinojau, ką jinai galvoja. Lidija suposi vežimėlyje tarsi užhipnotizuota vienpusio pokalbio telefonu; Etelė laikė iškėlusi žvakidę kaip ginklą.

– VAIDMUO REIKALAUJA TIKTAI BŪTI, – pasakė Ovenas Danui. – VAIDUOKLIS TURI ATRODYTI TAIP, LYG JIS TIKRAI ŽINOTŲ ATEITĮ.TOKIA LIKIMO IRONIJA, BET KITAS VAIDMUO, KURĮ AŠ VAIDINU PER ŠIAS KALĖDAS – TAIP, TAIP, AŠ TURIU GALVOJE TĄ KVAILĄ KALĖDŲ VAIDINIMĄ,– TOKIA LIKIMO IRONIJA, KAD TAI PARUOŠ MANE VAIDMENIUI. ABU VAIDMENYS TOKIE, KAD REIKIA IMTI VISKĄ Į SAVO RANKAS BE ŽODŽIŲ... TAIP, TAIP, ŽINOMA, AŠ TURIU GALVOJE SAVE! – Stojo ilga pauzė, kol Ovenas išklausė Dano. – KAS PASAKĖ, KAD BŪSIMŲ KALĖDŲ VAIDUOKLIS TURI BŪTI AUKŠTAS? – piktai paklausė Ovenas. – AŠ ŽINAU, KAD PONAS FIŠAS AUKŠTAS, KAIP NEŽINOSIU. DANAI, PASITELKITE VAIZDUOTĘ. – Tada vėl susidarė trumpa pauzė, ir Ovenas pasakė: – GALIMA LABAI PAPRASTAI PATIKRINTI. LEISKITE MAN PAREPETUOTI. JEIGU VISI JUOKSIS, NETINKU, JEIGU BIJOS, TINKU. TAIP, ŽINOMA, – DRAUGE SU PONU FIŠU. JUOKIASI – NETINKU, BIJO – TINKU.

Bet man nereikėjo laukti, kad sužinočiau, kuo baigsis tas patikrinimas. Pakako vien pažvelgti į sunerimusį senelės veidą, į ją supančių moterų išraiškas, į baimę, įsispaudusią sustingusiame Lidijos veide, į pabalusius Etelės krumplius jai spaudžiant žvakidę, į virpančią Džermenos lūpą. Man nereikėjo laukti iki pirmosios jo repeticijos, kad įsitikinčiau, ar jis sugebės; aš iš anksto žinojau, kokį įspūdį jis gali padaryti savo išvaizda ir elgsena – ypač apeliuodamas į ateitį.

Tą vakarą, per pietus, mes išgirdome iš Dano apie Oveno triumfą: kaip visi aktoriai stovėjo sustingę vietoje, net nežinodami, kas čia per nykštukas, nes Ovenas buvo visiškai pasislėpęs po juodu ap-

siaustu ir gobtuvu; nesvarbu, kad jis nekalbėjo ar kad jie nematė jo veido. Net ponas Fišas nežinojo, kas ta baisioji šmėkla.

Kaip rašė Dikensas: „Ak, šaltoji, šaltoji, nepalenkiamoji, siaubingoji mirtie, pastatyk čia savo altorių ir papuošk jį tokiais siaubais, kokių tik tu turi, nes čia yra tavo viešpatija!"

Ovenas tarsi slydo per sceną; kelis kartus išgąsdino poną Fišą, kuris vis pamesdavo Oveną iš akių. Kai Ovenas bedė pirštu, tai buvo toks netikėtas, trūkčiojantis, mėšlungiškas judesys – maža balta jo rankutė švystelėjo iš juodo, jo paties plaikstomo apsiausto klosčių. Jis mokėjo lėtai slysti, kaip čiuožėjas pradėdamas iš vietos; bet mokėjo ir bjauriai, smulkiai bidzenti kaip šikšnosparnis.

Prie Skrudžo kapo ponas Fišas pasakė:

– Kol aš dar nepriėjau prie to akmens, kurį man rodai, atsakyk man į vieną klausimą. Ar tie šešėliai yra dalykų, kurie bus, ar tiktai kurie gali būti?

Kaip niekada anksčiau tas klausimas prikaustė visų mėgėjiškų „Greivsendo artistų" dėmesį; netgi ponui Fišui atsakymas atrodė gyvybiškai svarbus. Tačiau neūžauga Būsimų Kalėdų vaiduoklis buvo negailestingas; nuo tokio mažojo fantomo abejingumo klausimui Danui Nidemui net šiurpas per nugarą perėjo.

Kaip tik tuo metu ponas Fišas priėjo arčiau paminklinio akmens ir perskaitė ant jo savo pavardę.

– Ebinizeris Skrudžas... ar tai aš tas žmogus? – suriko ponas Fišas puldamas ant kelių. Ir tik klūpodamas ant kelių, kai jo galva buvo iškilusi tik vos aukščiau už Oveno, jis pirmą kartą išvydo nusisukusį veidą po gobtuvu. Ponas Fišas nenusijuokė; jis suklykė.

Jis turėjo sakyti: „Ne, vaiduokli! O, ne, ne! Vaiduokli, paklausyk! Aš jau nebe tas žmogus, koks buvau!" Ir taip toliau, ir taip toliau. Bet ponas Fišas tiktai klykė. Jis taip staigiai atitraukė rankas nuo Oveno gobtuvo, kad šis nusmuko jam nuo galvos ir visi spektaklio dalyviai jį pamatė – kai kurie taip pat suklykė; nė vienas nesijuokė.

– Vien prisiminus, plaukai piestu pasistoja! – pasakė mums Danas per pietus.

– Nė kiek nesistebiu, – tarė senelė.

Po pietų užsuko ponas Fišas, kuris atrodė kažkoks užgesęs.

– Ką gi, mes turime bent vieną gerą vaiduoklį, – pasakė ponas Fišas. – Dabar man iš tikrųjų bus kiek lengviau, – įvertino padėtį jis. – Tas vaikis gana paveikus, gana paveikus. Bus įdomu pažiūrėti, kaip į jį... reaguos žiūrovai.

– Mes tai jau matėme, – priminė jam Danas.

– Na, taip, – pasiskubino sutikti Fišas; jis atrodė sunerimęs.

– Kažkas man sakė, kad pono Erlio dukra apsisiusiojo, – pranešė mums Danas.

– Nė kiek nesistebiu, – pasakė senelė. Džermena, nešiodama nuo stalo po vieną šaukštelį, atrodė, netrukus padarys tą patį.

– Gal galėtumėte jį kiek pristabdyti? – pasiūlė Danui ponas Fišas.

– Pristabdyti? – paklausė Danas.

– Na, pasakyti, kad jis visa tai darytų santūriau, – pasakė ponas Fišas.

– Aš nelabai žinau, kas yra visa tai, – atsakė Danas.

– Ir aš nežinau, – atsakė Fišas. – Bet tai tiesiog... taip nemalonu.

– Galbūt, kai žmonės sėdės toliau – aš turiu galvoje žiūrovų salę, – tai neatrodys taip... slogiai, – pasakė Danas.

– Jūs taip manote? – paklausė ponas Fišas.

– Tiesą sakant, nežinau, – prisipažino Danas.

– O ką, jeigu mes matytume jo veidą – iš pat pradžių? – pasiūlė ponas Fišas.

– Jeigu jūs nenusmauksite jam gobtuvo, tai mes išvis nematysime jo veido, – pasakė Danas rodydamas į poną Fišą pirštu. – Manau, kad taip bus geriau.

– Taip, daug geriau, – sutiko ponas Fišas.

Ponas Minis išleido Oveną prie 80-ojo Frant gatvės namo, kad jis galėtų čia nakvoti. Ponas Minis žinojo, kad senelė nemėgsta, kai jo sunkvežimis burgzdamas privažiuoja prie pat namo; štai kodėl mes ir negirdėdavome nei jo atvažiuojant, nei nuvažiuojant – jis išleisdavo Oveną iš kabinos gatvėje.

Tai buvo kaip koks stebuklas; aš turiu galvoje laiką: ponas Fišas sako „labanaktis“ ir atidaro duris lygiai tuo pačiu metu, kai Ove-

nas siekia durų skambučio. Senelė kaip tik tą akimirką uždegė verandoje šviesą; Ovenas sumirksėjo. Iš po medžioklinės raudonais ir baltais langeliais kepurės į poną Fišą žiūrėjo mažas smailas jo veidukas – kaip žibintuvėlio šviesos pagautas oposumo snukelis. Per Oveno skruostą ėjo neryškus, gelsvokas su pajuodavusio sidabro blizgesiu nubrozdinimas – kur jį užgavo judrioji Brinker-Smitų lova, – sudarantis lavondėmės įspūdį. Ponas Fišas atatupstas metėsi į koridorių

– Vilką mini, vilkas čia, – pasakė Danas šypsodamasis.

– TIKIUOSI, JAU GIRDĖJOTE – AŠ GAVAU VAIDMENĮ! – pasakė jis senelei ir man.

– Aš nė kiek nesistebiu, Ovenai, – pasakė senelė. – Ko neužeini? – Ji iš tikrųjų laikė duris atidarytas jam. Ir netgi sugebėjo grakščiai pritūpti – jos amžiui pernelyg mergaitiškai, tačiau Harietė Vilrait iš prigimties turėjo tų karališkų ypatybių, kurios net ir netinkamam gestui suteikia žavesio... o būtent – pašaipumo ir sarkazmo.

Ovenui Miniui neprasprūdo pro ausis ironija mano senelės balse; ir vis dėlto jis plačiai nusišypsojo jai – ir taip pat padarė reveransą pagarbiai nusilenkdamas ir pridėdamas ranką prie savo medžioklinės languotos kepurės. Ovenas laimėjo, ir jis tai žinojo; mano senelė taip pat tai žinojo. Netgi Harietė Vilrait – su visu „Mayflower“ palikuonių abejingumu šio pasaulio Miniams – netgi senelė žinojo, kad šis granito peliukas turi šį tą daugiau, negu atrodo iš pirmo žvilgsnio.

Ponas Fišas, matyt, norėdamas suimti save į rankas, niūniavo žinomos Kalėdų giesmės melodiją. Netgi Danas mokėjo jos žodžius. Kai tik Ovenas nusipurtė nuo batų sniegą – kai tik Kūdikėlis Jėzus įžengė į vidų, – Danas, pusiau dainuodamas, pusiau murmėdamas, užtraukė visiems taip gerai žinomą priedainį: „Klausykite! Kaip gieda angelai:„Šlovė Karaliui, gimusiam nūnai!“

5. ATEITIES VAIDUOKLIS

Taigi Ovenas Minis pasiekė, kad Kalėdos jam būtų kitokios. Supratęs, kad nebenuvažiuos į išsvajotąjį Sojerio Depą, jis išsikariavo du didžiausius vaidmenis be žodžių vieninteliuose dviejuose spektakliuose, kurie per šias šventes buvo statomi Greivsende. Tapęs Kūdikėliu Jėzumi ir Būsimų Kalėdų vaiduokliu, jis įsitvirtino kaip pranašas – kėlė nerimą tai, kad jis šį tą žinojo būtent apie *mūsų* ateitį. Kartą jis tarėsi įžvelgęs mano motinos ateitį; jis netgi tapo jos ateities įrankiu. Man buvo įdomu, ką jis įsivaizdavo žinąs apie Dano arba senelės ateitį – arba kad ir apie Esteros, arba mano, arba savo paties.

Dievas pasakys man, kas buvo mano tėvas, užtikrino mane Ovenas Minis; bet iki šiol Dievas dar nepravėrė burnos.

Pats Ovenas buvo mėgėjas pašnekėti. Tai jis atkalbėjo mane ir Daną nuo siuvėjo manekeno; jis pasistatė tą širdį veriančią mano mamos figūrą prie savo lovos, kad ji budėtų būtent prie jo ir kad būtų jo angelas. Ovenas įkalbėjo save nusileisti iš dangaus ir atsigulti ant šieno – jis padarė mane Juozapu, parinko man Mariją, karvelius pavertė karvėmis. Pertvarkęs šventą Kristaus gimimo paveikslą, jis ėjo toliau; naujai interpretavo Dikensą – netgi Danas turėjo pripažinti, kad jis kažkaip pakeitė „Kalėdų giesmę“. Tylusis Būsimų Kalėdų vaiduoklis pavogė iš Skrudžo priešpaskutinę sceną.

Netgi „Greivsendo žinios“ nesuprato, kad Skrudžas yra pagrindinis personažas; o kad Fišas buvo pagrindinis aktorius visiškai praslydo pro akis laikraščio teatro kritikui, kuris parašė: „Nuvalkiota istorijos pabaiga su vaiduokliu nušvito naujai dėka talentingai jį suvaidinusio mažojo Oveno Minio, kuris – nepaisant savo nedide-

lio ūgio – scenoje daro pritrenkiantį įspūdį; miniatiūriškasis Minis tiesiog užgožia kitų vaidmenų atlikėjus. Režisieriui Danui Nidemui reikėtų pagalvoti, ar kitų metų „Kalėdų giesmėje“ Mažojo Timočio didumo scenos žvaigždė negalėtų suvaidinti Skrudžo!

Apie šių metų Skrudžą nebuvo pasakyta nė žodžio, ir ponas Fišas visas putojo dėl tokio spaudos ignoravimo. Ovenas piktindavosi bet kokia kritika.

– AR ČIA BŪTINA VADINTI MANE „MAŽUOJU“, RAŠYTI APIE MANO „NEDIDELĮ ŪGĮ“, „MINIATIŪRIŠKUMĄ“? – niršo Ovenas. – KITIEMS AKTORIAMS TOKIŲ APIBŪDINIMŲ NEPRIDEDA!

– Dar pamiršai „Mažojo Timočio didumo“, – pasakiau jam.

– ŽINAU, ŽINAU, – pasakė jis. – JUK NERAŠO „BUVĘS ŠUNS ŠEIMININKAS FIŠAS“ YRA NUOSTABUS SKRUDŽAS? JUK NERAŠO „ŽIAURIOJI SEKMADIENINĖS MOKYKLOS TIRONĖ VOLKER“ PUIKIAI VAIDINA MAŽOJO TIMOČIO MOTINĄ?

– Tave pavadino žvaigžde, – priminiau jam. – Parašė, kad vaidinai „talentingai“ ir padarei „pritrenkiantį įspūdį“.

– JIE PAVADINO MANE „MAŽUOJU“, JIE PAVADINO MANE „NEDIDELIO ŪGIO“, JIE PAVADINO MANE „MINIATIŪRIŠKU“, – šaukė jis.

– Kaip gerai, kad tas vaidmuo buvo be žodžių, – priminiau jam.

– LABAI JUOKINGA, – pasakė Ovenas.

Šį kartą Dano nejaudino, ką rašo vietinė spauda. Labiausiai jį neramino, ką apie Oveną Minį pamanytų Čarlzas Dikensas. Danas buvo įsitikinęs, kad Dikensas nebūtų pritaręs.

– Kažkas ne taip, – kalbėjo Danas. – Maži vaikai pradeda verkti – ir juos reikia išnešti iš salės nesulaukusius laimingos pabaigos. Dabar mes jau prie įėjimo įspėjame motinas su mažais vaikais. Tai jau visai ne šeimyninė pramoga, kokia turėtų būti. Vaikai išeina iš spektaklio, tarsi jie būtų pamatę Drakulą!

Danui palengvėjo, kai jis pamatė, kad Ovenas pradeda sirgti. Ovenas greitai peršaldavo; o dabar jis visą laiką būdavo pervargęs – rytais repetuodamas Kristaus gimimą, vakarais vaidindamas Būsimų

Kalėdų vaiduoklį. Kartais po pietų Ovenas būdavo toks išvargęs, kad užmigdavo senelės namuose; arba atsigulęs poilsio kambaryje tiesiog ant kilimo po didžiule sofa, arba ant krūvos sofos pagalvių, kur jis šaudydavo kareivėliais iš mano žaislinės patrankos. Kol aš nueidavau į virtuvę atsinešti saldainių, Ovenas jau kietai miegodavo.

– Jis darosi panašus į Lidiją, – pastebėjo senelė, nes Lidija po pietų irgi negalėdavo ištverti neužmigusi; užsnūsdavo, belinguodama savo vežimėlyje, kur Džermena ją būdavo palikusi, kartais nusisukusi veidu į kampą. Senelei tai būdavo dar vienas įrodymas, kad Lidija sensta greičiau už ją.

Tačiau, kai Ovenui ėmė reikštis pirmieji peršalimo požymiai – vienas kitas nusičiaudėjimas ar nusikosėjimas, bėganti nosis, – Danas Nidemas nusprendė, kad Oveno liga jo spektakliui „Kalėdų giesmė" gali išeiti tiktai į naudą. Danas nenorėjo, kad Ovenas sirgtų; tiesiog vieno kito nedidelio kosulio ir nusičiaudėjimo – ir gal netgi, kad Ovenas nusišnypštų nosį, – štai ko Danas norėjo. Tokie žmogiški garsai iš po tamsaus gobtuvo tikrai leistų žiūrovams atsipalaiduoti; Oveno čiaudėjimas ir kosėjimas vienam kitam žiūrovui gal net sukeltų juoką. Dano manymu, jeigu vienas kitas nusijuoktų, tai spektakliui nepakenktų.

– Bet Ovenas įsižeistų, – pasakiau jam. – Kažin ar Ovenui patiktų, jeigu nors vienas susijuoktų.

– Aš nesakau, kad noriu padaryti iš Ateities vaiduoklio komišką personažą, – spyrėsi Danas, – tik noriu, kad jis būtų šiek tiek žmogiškesnis. – Dano įsitikinimu, tai ir buvo didžiausia bėda – Ovenas neatrodė kaip žmogus. Jis buvo vaikiško ūgio, bet judesiai – net nejauku – kaip suaugusio. Tai atrodė antgamtiška.

– Pagalvok pats, – pasakė man Danas. – Vaiduoklis, kuris čiaudo, vaiduoklis, kuris kosėja ir turi nusišnypšti nosį – jis juk nebeatrodo toks baisus.

Bet kaip bus su Kūdikėliu Jėzumi, kuris čiaudo, kosėja ir turi nusišnypšti nosį? Aš nežinojau. Jeigu Viginai taip spyrėsi, kad Kūdikėlis Jėzus neverktų, tai ką jie sakys apie sergantį Kristų?

Per tas Kalėdas susirgo visi: Danui vos tik praėjo bronchitas, prasidėjo aštrus konjunktyvitas; Lidija taip nežmoniškai įsikosėdavo, kad

net pradėdavo su vežimėliu atgal važiuoti. Kai ponas Erlis, kuris vaidino Marlio vaiduoklį, pradėjo sausai kosėti ir šniurkščioti, Danas prisipažino man, kad spektaklis įgautų gražaus tolygumo, jeigu visi vaiduokliai pasiligotų. Ponas Fišas, kuris turėjo daugiausiai teksto, saugojosi, kad tik nuo nieko neužsikrėstų; taigi Skrudžas pasitraukdavo nuo Marlio vaiduoklio dar toliau negu iki tol.

Senelė skundėsi, kad lauke per daug slidu ir ji negalinti išeiti į lauką; ji nebijojo persišaldyti, bet bijojo pargriūti ant ledo.

– Mano amžiuje, – sakė jinai, – vienas griuvimas, vienas lūžęs šlaunikaulis, ir ilga, lėta mirtis nuo plaučių uždegimo.

Lidija kosėjo ir lingavo, lingavo ir kosėjo, bet nė viena iš pagyvenusių moteriškių neatskleidė man savo išminties, – kodėl gi lūžęs šlaunikaulis sukelia plaučių uždegimą; jau nekalbant apie „ilgą, lėtą mirtį".

– Bet tau reikia pamatyti Oveną „Kalėdų giesmėje", – pasakiau aš.

– Aš ir taip dažnai matau Oveną, – pasakė senelė.

– Ponas Fišas irgi gerai vaidina, – pasakiau.

– Aš ir poną Fišą dažnai matau, – atsakė senelė.

Entuziastingi atsiliepimai, kurių Ovenas susilaukė iš „Greivsendo žinių", įstūmė poną Fišą į nebylią depresiją; kai jis po pietų atėjo į 80-ąjį Frant gatvės namą, tai tik dūsavo ir nieko nekalbėjo. O kokias kančias iškentėjo mūsų paniurėlis paštininkas, išgirdęs apie Oveno pasisekimą, neįmanoma net įsivaizduoti! Jis ėjo sulinkęs nuo savo odinio krepšio, lyg būtų nešęs ant pečių kur kas sunkesnį svorį negu kalėdinių laiškų perviršis. Kaipgi jis jautėsi dalindamas tas „Greivsendo žinias", kai buvęs pono Morisono vaidmuo ten nusakytas ne tik kaip „svarbiausias, bet ir pagrindinis", o Ovenas Minis apibertas pagyrimais, kuriuos ponas Morisonas įsivaizdavo galėjęs pelnyti pats?

Pirmąją savaitę, pasakė man Danas, ponas Morisonas nebuvo atėjęs pasižiūrėti spektaklio. Danas nustebo, kad Miniai taip pat neatėjo.

– Ar jie neskaito „Greivsendo žinių"? – paklausė manęs Danas.

Negalėjau įsivaizduoti skaitančios ponios Mini; ji turi baisybę reikalų. Visi tie jos žiūrėjimai – į sienas, į kampus, ne visai tiesiai

pro langus, į gęstančią ugnį, į mano motinos manekeną – kada ponia Mini turės laiko skaityti laikraštį? Ir ponas Minis buvo ne iš tų, kurie paskaito bent jau apie sportą. Turbūt Ovenas jiems nieko nė nesakė apie „Kalėdų giesmę“; šiaip ar taip, jis nenorėjo, kad jie ką nors žinotų apie Kalėdų vaidinimą bažnyčioje.

Galbūt kuris iš kirtyklos darbininkų galėjo ką nors leptelti ponui Miniui apie spektaklį; gal akmenkirtys arba kranininko žmona matė jį spektaklyje ar bent jau perskaitė „Žiniose“.

– Girdėjau, kad jūsų berniukas teatro žvaigždė, – galėjo kas nors pasakyti.

Bet aš jau irgi girdėjau – kaip Ovenas visa tai atmeta.

– AŠ TIKTAI PADEDU DANUI BĖDOJE. JIS PATEKO Į KEBLIĄ PADĖTĮ – VIENAS IŠ VAIDUOKLIŲ ATSISAKĖ, PAŽĮSTATE MORISONĄ, TĄ BAILŲJĮ PAŠTININKĄ? TAI VA, REIKĖJO SUVAIDINTI SCENOJE PABAISĄ. LABAI MAŽAS VAIDMUO – NETGI BE ŽODŽIŲ. AŠ NET APSKRITAI NESIŪLYČIAU ŽIŪRĖTI TOS PJESĖS – JI NELABAI TIKROVIŠKA. BE TO, JŪS VIS TIEK NEPAMATYSITE MANO VEIDO. NEMANAU, KAD PASIRODAU SCENOJE ILGIAU KAIP PENKIAS MINUTES.

Neabejojau, kad būtent taip Ovenas būtų viską pateikęs. Manau, kad jis nepaprastai savimi didžiavosi – ir kad žiauriai elgėsi su tėvais. Mes visi tam tikru metu – kai kurie ir visą gyvenimą – varžomės savo tėvų; mes nenorime, kad jie būtų greta, bijome, kad kartais nepasakytų ko nors tokio, jog mums dėl jų būtų gėda. Tačiau atrodė, kad Ovenas varžosi tėvų labiau negu dauguma; turbūt todėl buvo nuo jų taip atsiribojęs. Be to, mano galva, jis nepaprastai iš aukšto kalbėdavo su savo tėvu. Būdami tokio amžiaus dauguma mes kentėdavome tėvų vadovavimą, tačiau Ovenas visada sakydavo tėvui, ką jam daryti.

Aš nelabai pritariau Oveno varžymuisi. Pagaliau aš ilgėjausi motinos; būčiau džiaugęsis, jeigu ji būtų buvusi šalia. Kadangi Danas nebuvo man tikras tėvas, aš niekada jam nejaučiau apmaudo; aš mėgdavau būti su juo – senelė, nors mylėjo mane, buvo atitolusi.

– Ovenai, – vieną vakarą pasakė Danas. – Ar tu nenorėtum pakviesti į spektaklį savo tėvų? Gal į paskutinį mūsų vaidinimą – per Kūčias?

– PER KŪČIAS JIE TURBŪT UŽSIĖMĘ, – pasakė Ovenas.

– Tai gal kada nors anksčiau? – paklausė Danas. – Vieną iš ateinančių vakarų – ar galiu juos pakviesti? Bet kuris vakaras tiks.

– ŠIAIP TAI JIE NEMĖGSTA VAIKŠČIOTI PO TEATRUS, – atsakė Ovenas. – AŠ NENORIU JŪSŲ ĮŽEISTI, DANAI, BET, MANAU, KAD MANO TĖVAMS BŪTŲ NUOBODU.

– Bet jiems tikrai būtų smagu matyti tave, Ovenai, – spyrėsi Danas.

– JIEMS PATINKA GYVENIMO ISTORIJOS, – atsakė Ovenas. – JIE LABAI DIDELI REALISTAI IR PER DAUG NESIŽAVI SUKURTAIS DALYKAIS. JEIGU REIKIA KĄ NORS ĮSIVAIZDUOTI – TAI JIEMS TAS NETINKA. O VAIDUOKLIŲ IŠVIS NEGALI PAKĘSTI.

– Negali pakęsti vaiduoklių? – paklausė Danas.

– NEGALI PAKĘSTI VISOKIŲ TOKIŲ DALYKŲ – TAIP JAU YRA, – pasakė Ovenas. Tačiau, klausydamasis jo, aš pagalvojau, kad susidariau kaip tik priešingą įspūdį apie jo tėvus. Aš maniau, kad Oveno Minio motina ir tėvas tik tokiais įsivaizduojamais dalykais ir tiki; daugiau niekuo netiki, kaip tik vaiduokliais – tik dvasių ir klausosi. – AŠ TIK NORIU PASAKYTI, DANAI, – tarė Ovenas,– KAD, JUMIS DĖTAS, NEKVIESČIAU TĖVŲ. JEIGU ATEIS, GERAI; BET MANAU, KAD NEATEIS.

– Žinoma, žinoma, – pasakė Danas. – Kaip tu nori, Ovenai.

Danas Nidemas irgi turėjo tą pačią silpnybę, kaip ir mano motina; jis irgi negalėjo atitraukti rankų nuo Oveno Minio. Danas buvo ne iš tų, kurie mėgsta šiaušti plaukus, tapšnoti per užpakalį arba pečius. Jis sugriebdavo rankas ir taip jas imdavo spausti, kad kartais mums abiem sąnariai sutraškėdavo. Tačiau Ovenui Danas reiškė kūniškos meilės dar daugiau negu man. Danas instinktyviai stengėsi laikytis atokiau nuo manęs – būti man tarsi tėvu, bet per daug neįsijausti į tą vaidmenį. Kadangi su manim jis tramdydavosi, tai atsigriebdavo su Ovenu, kurio paties tėvas niekada (bent jau

man matant) sūnaus neliesdavo. Manau, kad Danas Nidemas taip pat žinojo, kad Oveno namie niekas neglamonėja.

Šeštadienį nusileidus uždangai publika kvietė pasirodyti keturis kartus, ir Danas stumtelėjo Oveną išeiti į sceną vieną. Buvo akivaizdu, kad salė reikalavo tiktai Oveno; ponas Fišas jau buvo išėjęs su Ovenu ir paskui vienas – žiūrovai aiškiai buvo susižavėję būtent Ovenu.

Visi atsistojo jį pasitikdami. Jo juodo kaip mirtis gobtuvo smaigalys buvo truputį per smailas ir per aukštas ant mažos jo galvos; nusmukęs į šoną, jis darė Oveną panašų į nykštuką, įžūlų ir šelmišką. Kai jis nusismaukė gobtuvą ir parodė salei savo išsišiepusį veidą, viena mergaitė pirmose eilėse nualpo; maždaug mūsų amžiaus – dvylikos ar trylikos metų žiūrovė susmuko kaip grūdų maišas.

– Ten, kur mes sėdėjom, buvo gana tvanku, – pasakė mergaitės motina Danui, kuris laukė, kol ji visiškai atsigavo.

– TAI KVAIŠA! – pasakė Ovenas užkulisyje. Jis pats grimuodavosi. Nors jo veidas per visą spektaklį likdavo po per dideliu, apkritusiu gobtuvu, jis nusipudruodavo veidą balta vaikiška pudra ir pieštuku apvedžiodavo juodai ir taip pajuodusius paakius. Jeigu žiūrovai nors kiek veido pamatys, tegu būna kaip tikro vaiduoklio. Kadangi dėl peršalimo jis jautėsi vis blogiau, tai veidas atrodė dar blyškesnis, kaip jis ir troško.

Kai Danas vežė jį namo, jis jau kaip reikiant kosėjo. Paskutinis sekmadienis prieš Kalėdas – mūsų vaidinimo diena – turėjo būti rytoj.

– Jis atrodo didesnis ligonis, negu man to norėtųsi, – pasakė Danas, kai mes važiavome atgal į miestą. – Gal man pačiam rytoj suvaidinti Būsimų Kalėdų vaiduoklį – arba, jeigu Ovenas nebegalės, – gal tu suvaidink.

Bet aš buvau tiktai Juozapas; jutau, kad Ovenas jau parinko man vienintelį vaidmenį, kurį aš galiu vaidinti.

Per naktį snigo, vos ne pustė; paskui temperatūra ėmė kristi, kol pasidarė per šalta sniegui; naujas lygus sniego apsiaustas, ly-

gesnis negu bažnyčios siena, užklojo Greivsendą tą sekmadienio rytą; vėjas, tas žiauriausias šalčio giminaitis, kėlė į orą sausus sniego miltus tarsi plaukų sruogas ar aitvaro šleifus ir dejuodamas žvangėjo tuščiais 80-ojo Frant gatvės namo lietvamzdžiais; lietvamzdžiai buvo tušti, nes šviežias sniegas buvo per sausas ir nelipo.

Sniego valytuvai neskubėjo sekmadienį anksti važiuoti, ir vienintelis transportas, kuris neslidinėjo ir nebuksavo, buvo Minių granito kompanijos sunkvežimis. Ovenas buvo taip prisirengęs, kad vos galėjo lankstyti kojas risnodamas šaligatviu, – o jo rankos nebuvo prigludusios prie šonų, stirksojo atsikišusios kaip kaliausės. Jis buvo taip susuktas į ilgą tamsiai žalią šaliką, kad aš visai nemačiau jo veido, bet argi įmanoma Oveną Minį supainioti su kuo nors kitu? Tą šaliką jam atidavė mano mama – kai vieną žiemą pamatė, kad jis neturi jokio. Ovenas vadino jį savo LAIMĖS šaliku ir saugojo svarbioms progoms arba kai būdavo ypač šalta.

Paskutinį sekmadienį prieš Kalėdas mamos šalikas turėjo būti užrištas – dėl abiejų priežasčių. Kai mudu su Ovenu trepsenome Frant gatve Kristaus bažnyčios link, paukščiai pakildavo nuo lojančio Oveno kosulio; jo krūtinėje gargaliavo skrepliai – taip garsiai, kad net pro šitiek sluoksnių šiltų drabužių buvo girdėti.

– Tavo negražus kosulys, – pasakiau jam.

– JEIGU JĖZUS BŪTŲ GIMĘS TOKIĄ DIENĄ KAIP ŠI, TAI KAŽIN AR BŪTŲ IŠGYVENĘS IKI NUKRYŽIAVIMO, – pasakė Ovenas.

Beveik neliestame Frant gatvės šaligatvyje prieš mus ėjo tik vieno žmogaus pėdos; išskyrus nemandagų šunų primaižiojimą, šaligatvis buvo nesugadintas baltas takas. Žmogaus, kuris rytą pirmas pramynė taką sniege, mes nepažinome – buvo per daug apsikūtojęs ir per toli nuo mudviejų su Ovenu.

– AR TAVO SENELĖ NEATEIS Į KALĖDŲ VAIDINIMĄ? – paklausė Ovenas.

– Ji kongregacionistė, – priminiau jam.

– BET NEJAUGI TOKIA UŽKIETĖJUSI, KAD NEGALI VIENĄ SEKMADIENĮ PER METUS NUEITI Į KITĄ BAŽNYČIĄ? KONGREGACIONISTAI NERENGIA KALĖDINIU VAIDINIMU.

– Žinau, žinau, – pasakiau; bet aš žinojau dar daugiau: žinojau, kad kongregacionistai netgi neturi įprastinių rytinių mišių paskutinį sekmadienį prieš Kalėdas – vietoj jų jie turi vakarines pamaldas. Tai ypatinga šventė, ypač dėl giesmių. Tos pamaldos senelei nekliudė nueiti pažiūrėti mūsų kalėdinio vaidinimo; tiesiog ji nenorėjo žiūrėti, kaip Ovenas vaidina Kūdikėlį Jėzų. Ji pasakė, jog pati ta mintis jai atrodo „atstumianti". Be to, senelė tiek nervinosi dėl oro, per kurį ji galinti susilaužyti šlaunikaulį, kad nusprendė šį kartą neiti į mišparus kongregacionistų bažnyčioje. Į vakarą, kai sutemsta, aiškino ji, dar lengviau susilaužyti šlaunikaulį paslydus ant ledo.

Žmogų, ėjusį priešais mus, mes gana greitai pasivijome; tai buvo ponas Fišas, kuris savo atsakingą kelią ėjo nežmoniškai atsargiai; matyt, irgi bijojo susilaužyti šlaunikaulį. Jis išsigando pamatęs Oveną Minį, taip kietai apvyniotą mano mamos šaliku, kad tik akys buvo matyti; bet ponas Fišas dažnai išsigąsdavo pamatęs Oveną.

– Ką, jūs dar ne bažnyčioje, kada spėsit apsivilkti kostiumus? – paklausė jis mūsų. Mes paaiškinome, kad turėsime dar valandą laiko. Netgi tokiu greičiu eidamas ponas Fišas bus prieš pusvalandį; bet Ovenas ir aš buvome nustebę, kad ponas Fišas eina į vaidinimą.

– JUK JŪS NEVAIKŠTOTE Į BAŽNYČIĄ, – smerkiamai pasakė Ovenas.

– Ne, ne, nevaikštau, tas tiesa, – pripažino ponas Fišas. – Bet šito vaidinimo už jokius pinigus nepraleisiu!

Ovenas atsargiai pasižiūrėjo į vieną iš pagrindinių aktorių. Ponas Fišas buvo toks nusiminęs ir paveiktas Oveno sėkmės, kad jo ėjimas į Kristaus bažnyčios kalėdinį vaidinimą atrodė įtartinas. Aš spėju, kad Fišui patikdavo būti nusiminusiam; be to, jis buvo taip vergiškai atsidavęs mėgėjiškam vaidinimui, kad beviltiškai mėgino sukaupti kuo daugiau naudingų detalių stebėdamas Oveno genijų.

– ŠIANDIEN AŠ GALIU PASIRODYTI PRASČIAU, – įspėjo Ovenas Fišą; ir jis – labai teatrališkai – pademonstravo savo gargaliuojantį kosulį.

– Tokio aktoriaus turbūt neišgąsdins nedidelis susirgimas, Ovenai, – pareiškė ponas Fišas. Mes trise plumpinome per sniegą – Fišas stengėsi nuo mūsų neatsilikti.

Jis prisipažino mudviem, kad šiek tiek jaudinasi eidamas į bažnyčią, kad vaikystėje niekas jo nevertė eiti į bažnyčią – jo tėvai netgi nebuvo religingi – ir kad jis „įkelia koją“ į bažnyčią tiktai per vestuves ir laidotuves. Ponas Fišas netgi gerai nežinojo, kiek Kristaus istorijos „apima“ kalėdinis vaidinimas.

– NE VISĄ, – nuramino jį Ovenas.

– Apie nukryžiavimą nebus?

– JO NIEKAS NEKALĖ PRIE KRYŽIAUS, KAI JIS BUVO KŪDIKIS! – pasakė Ovenas.

– O ta vieta, kai jis visus gydo – ir sako pamokslus savo mokiniams?

– VAIDINIMAS APSIRIBOJA KALĖDOMIS! – pasakė Ovenas susierzinęs. – TIKTAI GIMIMO SCENA!

– Vaidmuo be žodžių, – priminiau poniui Fišui.

– Ak, žinoma, buvau visai pamiršęs, – pasakė ponas Fišas.

Kristaus bažnyčia buvo Eliot gatvėje, ties Greivsendo akademijos miestelio kampu; prie Eliot ir Frant gatvių kampo mūsų laukė Danas Nidemas. Matyt, ir režisierius sumanė pasirankioti naudingų detalių.

– O Dieve, ką gi aš čia matau! – pasakė Danas, o ponas Fišas paraudo.

Ovenas apsidžiaugė pamatęs, kad Danas eina.

– KAIP GERAI, DANAI, KAD JŪS ČIA, – pasakė jam Ovenas, – NES PONUI FIŠUI TAI PIRMASIS KALĖDINIS VAIDINIMAS IR JIS ŠIEK TIEK JAUDINASI.

– Nežinau, nei kada reikia atsiklaupti, nei kada ką daryti, – pasakė Fišas kikendamas.

– NE VISI EPISKOPALISTAI KLAUPIASI, – pareiškė Ovenas.

– Aš ne, – pasakiau.

– AŠ TAIP, – pasakė Ovenas Minis.

– Kartais aš klaupiuosi, o kartais ne, – pasakė Danas. – Kai būnu bažnyčioje, žiūriu, ką kiti daro – ir aš tą patį.

Taip mūsų eklektiškasis ketvertukas priėjo Kristaus bažnyčią.

Nors ir šalta, kunigas Dadlis Viginas stovėjo lauke ant bažnyčios laiptų pasitikdamas ateinančiuosius; jis buvo be skrybėlės ir jo skal-

pas, menkai pridengtas retų žilų plaukų, buvo nežmoniškai raudonas; ausys atrodė negyvai nušalusios, dar kiek ir nukris. Barbė Vigin stovėjo šalia jo su sidabriniais kailiniais ir priderinta kailine skrybėlaite.

– JI ATRODO KAIP SIBIRO MAGISTRALĖS TRAUKINIO PALYDOVĖ, – nusprendė Ovenas.

Aš vos neatsisėdau pamatęs kunigą Luisą Merilį ir jo kalifornietę žmoną, stovinčius šalia Viginų. Ovenas irgi nustebo.

– AR JŪS SUSIKEITĖTE BAŽNYČIOMIS? – paklausė jų Ovenas.

Daug iškentėję Meriliai pristigo vaizduotės ir nesuprato, apie ką Ovenas kalba; nuo to klausimo lengvas jo mikčiojimas pasidarė visiškai nebevaldomas.

– Pppas mu-mu-mus šiandien miš-miš-mišparai! – pasakė jis Ovenui, kuris nieko nesuprato.

– Kongregacionistai šiandien turi mišparus, – paaiškinau Ovenui. – Vietoj rytinių pamaldų, – pridūriau. – Mišparai būna sutemus.

– AŠ ŽINAU, KOKIU METU BŪNA MIŠPARAI, – susierzinęs atšovė Ovenas.

Kunigas Viginas uždėjo ranką savo dvasiškajam kolegai ant peties ir taip suspaudė, kad tas neaukštas išblyškęs žmogelis net išsigando. Spėju, kad episkopalistai iš esmės yra širdingesni negu kongregacionistai.

– Mes su Barbe einame į mišparus klausytis kalėdinių giesmių – kiekvienais metais, – pareiškė kunigas Viginas. – Ir Meriliai ateina į mūsų kalėdinį vaidinimą!

– Kiekvienais metais, – bejausmiu balsu pakartojo ponia Meril; nuotaiką jai sugadino baisiai gražus šalikas, kuriuo buvo apmuturiuota Oveno galva.

Pastorius Merilis susikaupė. Nemačiau jo tokio neprašnekančio nuo pat netikėtų Sagamoro laidotuvių, ir man toptelėjo, ar tik ne Ovenas bus taip sudarkęs jo tartį.

– Mes tiesiog įsitraukiame į džiaugsmingą giedojimą, pagerbdami kalėdines giesmes, – choras visada mums buvo labai svarbus, – pasakė Merilis. Sakydamas „choras“ jis ypač šiltai pasižiūrėjo būtent į

mane, tarsi vien tų angeliškai giedoti išmokytų parapijiečių paminėjimas turėtų priminti man motinos balsą, kurio jau nebėra.

– O mes einame dėl paties stebuklo, – linksmai pareiškė ponia Vigin. – O šiais metais, – pridūrė klebonas, staiga suimdamas Oveną už peties savo tvirta lakūno ranka, – šiais metais mes turime Kūdikėlį Jėzų, nuo kurio jūs neteksite žado! – Klebonas Dadlis Viginas tol gniaužė savo didele ranka Oveno galvą, kol nusmaukė jo languotos medžioklinės kepurės snapelį ir tuo pat metu visiškai užsmaukė jam ant akių LAIMINGĄJĮ mano motinos šaliką.

– Štai taip! – pasakė klebonas ir nutraukė medžioklinę kepurę Ovenui nuo galvos – nutraukė taip staiga, kad statinė elektra pakėlė plonus kaip šilkas, kūdikiškus Oveno plaukus ir išsklaidė į visas puses. – Šiais metais, – įspėjo kapitonas Viginas, – bažnyčioje neliks nė vieno, kuris nenubrauktų ašaros!

Ovenas, smaugiamas šaliko, nusičiaudėjo.

– Ovenai, eime su manim! – griežtai paliepė Barbė Vigin. – Aš turiu tą vargšelį suvystyti – kol jis dar nesusirgo! – paaiškino ji Meriliams; tačiau poną Merilį ir jo drebančią žmoną pačius būtų buvę ne pro šalį suvystyti. Jie atrodė priblokšti žinios, kad Ovenas Minis buvo išrinktas vaidinti Kristų. Spėju, kad kongregacionistai kur kas mažiau tiki stebuklais negu episkopalistai.

Šaltame parapijos namų vestibiulyje Barbė Vigin ėmėsi vystyti Oveną Minį plačiais medvilniniais tvarsčiais. Tačiau, kad ir kaip būtų vyniojusi – tampriai ar laisviau, – Ovenas vis tiek buvo nepatenkintas.

– PER DAUG SMARKIAI, AŠ NEGALIU ĮKVĖPTI! – skundėsi jis kosėdamas. Arba pradėdavo rėkti: – JAUČIU SKERSVĖJĮ!

Barbė Vigin triūsė prie jo taip atsidėjusi ir taip rimtai, kad galėjai pamanyti, jog jinai jį balzamuoja; gal būtent tą ji ir įsivaizdavo jį vyniodama ir taip ramindama save.

Šiurkštus Barbės Vigin vartaliojimas ir tas faktas, kad mano senelė, – nors galėjo ateiti į kalėdinį vaidinimą, – nusprendė neiti, sugadino Ovenui nuotaiką; jis pasidarė aikštingas ir nekantrus. Jis pareikalavo, kad jį išvystytų, suvyniotų į mano mamos LAIMINGĄJĮ šaliką ir vėl suvystytų; kai viskas bus padaryta, balti medvilniniai

tvarsčiai paslėps po jais esantį šaliką. Esmė buvo ta, kad tas šalikas būtų prie pat kūno.

– DĖL ŠILUMOS IR DĖL LAIMĖS, – pasakė jis.

– Kūdikėliui Jėzui laimės nereikia, Ovenai, – pasakė jam Barbė Vigin.

– AR JŪS MAN NORITE PASAKYTI, KAD KRISTUS BUVO LAIMINGAS? – paklausė Ovenas. – AŠ MANYČIAU, KAD JIS GALĖJO BŪTI IR LAIMINGESNIS. O GYVENIMO PABAIGOJE LAIMĖ IŠVIS NUO JO NUSISUKO.

– Bet, Ovenai, – įsiterpė klebonas Viginas. – Jis buvo nukryžiuotas ir vis dėlto prisikėlė iš mirusiųjų. Argi tai nereiškia, kad jis buvo išgelbėtas.

– JUO BUVO PASINAUDOTA, – atkirto priešgyniauti nusiteikęs Ovenas.

Klebonas, regis, svarstė, ar dabar tinkamas laikas pradėti bažnytinį ginčą; Barbė Vigin, regis, svarstė, ar tūloti jį mano mamos šaliku. Ar Kristus buvo laimingas ar nelaimingas, ar jis buvo išgelbėtas ar juo buvo pasinaudota – atrodė gana svarbūs klausimai netgi šioje skubrioje parapijos namų vestibiulio aplinkoje, pertraukiamoje skersvėjų nuo besivarstančių lauko durų ir prakvipusioje garais, kylančiais nuo snieguotų vilnonių rūbų, varvančių ant šildymo grotelių. Ir vis dėlto, ar paprasčiausias Kristaus bažnyčios klebonas gali pasakyti ką nors prieš suvystytam kūdikiui, kuris tuoj bus paguldytas į ėdžias?

– Suvyniok jį taip, kaip jis nori, – patarė Viginas žmonai; bet jo balse buvo justi kančia, tarsi klebonas būtų svarstęs, kokiam vaidmeniui Ovenas labiau tiktų – Kristaus ar Antikristo. Nirtulingi Barbės Vigin judesiai, kai jinai atvyniojo ir vėl suvystė Oveną, bylojo, kad jai jis joks Taikos Karalius.

Karvės – buvę karveliai – svirdinėjo po sausakimšą vestibiulį, tarsi sunerimusios, kad nėra šieno. Merė Betė Berd – savo baltais drabužiais – atrodė gana prašmatniai, kaip truputėlį apkūnoka būsimoji žvaigždė; tačiau tiek Šventosios Motinos, tiek Nekaltosios Mergelės įvaizdį gadino jos ilgi į uodegą surišti plaukai. Kaip tipiškas Juozapas, aš buvau aprengtas nublukusiu rudu rūbu – bibliniu

trijų dalių eilutės atitikmeniu. Haroldas Krosbis, norėdamas užtęsti laiką iki turės kilti dažnai gendančiu aparatu, jau du kartus „paskutinįkart“ pasiprašė į vyrų tualetą. Aš pagalvojau, kad Ovenui, šitaip suvystytam, geriau neužsimanyti siusioti. Jis negalėjo stovėti; net jeigu Barbė Vigin būtų jį parėmusi, jis vis tiek nebūtų paėjęs. – Barbė Vigin per daug stipriai buvo prispaudusi jam vieną koją prie kitos.

Pirmiausia buvo susidurta su problema, kaip įnešti jį į prakartėlę. Tam, kad mūsų kūrybinė grupė galėtų susirinkti parapijiečiams nematant, priešais grubiai sukaltas ėdžias buvo pastatyta trinarė širma – auksinio brokato kryžius puošė kiekvieną purpurinę širmos dalį. Mes turėjome stovėti už altoriaus – sustingę kaip nuotraukoje. O kai Angelas pradės visus šiurpindamas leistis pas piemenis ir tokiu būdu nukreips parapijiečių dėmesį nuo mūsų, raudonoji širma bus nuimta. „Šviesos stulpas“, lydėdamas piemenis ir karalius, atidengs susižavėjusiems parapijiečių žvilgsniams mūsų draugiją tvartelyje.

Savaime suprantama, kad Merė Betė Berd norėjo įnešti Oveną ant rankų.

– Aš galiu! – pareiškė Mergelė Marija. – Aš jau esu jį kilnojusi!

– NE, JUOZAPAS NEŠA KŪDIKĖLĮ JĖZŲ! – suriko Ovenas, maldaujamai žiūrėdamas į mane; tačiau Barbė Vigin norėjo šią užduotį atlikti pati. Pamačiusi, kad Kūdikėliui Jėzui teka nosis, mikliai ją nuvalė; paskui, prikišusi nosinę, liepė „šnypšti“. Pučiant nosį pasigirdo trumpas žmogui nebūdingas garsas. Marijai Betei Berd buvo duota švari nosinė, jeigu Kūdikėlis Jėzus apsisnargliuotų gulėdamas ėdžiose; Mergelė Marija buvo sužavėta, kad jai patikėjo *kūnišką* Kūdikėlio Jėzaus globą.

Prieš paimdama Taikos Karalių ant rankų Barbė Vigin pasilenkė prie jo ir patrynė jam skruostus. Jos elgesyje su Ovenu galėjai įžvelgti drauge atsainumą ir erotiškumą. Natūralu, kad jos triūsas man taip priminė stiuardesės atliekamus darbus, – visa tai ji darė stiuardesiška maniera – mikliai tvarkydamasi su Ovenu, tarsi keistų jam vystyklą, tuo pat metu kažkaip gašliai arti prikišdama veidą prie jo, lyg ketintų sugundyti.

– Tu per daug išblyškęs, – pasakė ji Ovenui žnaibydama jam skruostus.

– OI! – šūktelėjo jis.

– Kūdikėlis Jėzus turi būti raudonskruostis, – pasakė jinai jam. Ji pasilenkė dar arčiau jo ir prisilietė nosimi prie jo nosies galiuko; staiga, nei iš šio, nei iš to, ėmė ir pabučiavo jį į lūpas. Tai nebuvo švelnus meilės bučinys, bet žiaurus ir erzinantis – Ovenas net išsigando; jo veidas paraudo, kaip Barbė ir troško, o iš akių ištryško ašaros.

– Aš žinau, tu nemėgsti, kai tave bučiuoja, – koketiškai pasakė jam Barbė Vigin, bet tai tik tam, kad geriau sektųsi, – tik tam.

Aš žinojau, kad tai buvo pirmas kartas, kai Ovenas buvo pabučiuotas į lūpas nuo to laiko, kai mano motina jį pabučiavo; tai, kad Barbė Vigin priminė jam mano motiną, turėjo jį įsiutinti. Kai Barbė Vigin paėmė jį ant rankų ir, kietai suvyniotą, prispaudė prie krūtinės, jis sugniaužė kumščius prie šonų. Jo kojos, apvyniotos taip, kad keliai nesilankstė, stirksojo atsikišusios; jis atrodė, tarsi sėkmingai levituojantis bandomasis patvirkusios magės rankose. Merė Betė Berd, maldavusi, kad jai leistų pabučiuoti Kūdikėlį Jėzų, su pavydžiu pasišlykštėjimu žiūrėjo į Barbę Vigin, kuri savo laiku – skraidydama po dangų – tikriausiai buvo itin sportiška stiuardesė. Ji visiškai laisvai nunešė Oveną iki jo pasidarytos vietos ant šieno. Nešė lengvai, priglaudusi prie krūtų, tarsi būtų kokia stotinga griežtos laidojimo ceremonijos vykdytoja, nešanti faraono vaiką į slaptą piramidės mauzoliejų.

– Nesijaudink, nesijaudink, – šnabždėjo jinai jam prikišusi lūpas neleistinai arti ausies, o jis raudo vis labiau ir labiau.

Ir aš, Juozapas, amžinai stovintis užkulisiuose, pamačiau tai, ko pavydžioji Mergelė Marija nepamatė. Aš pamačiau ir, esu tikras, kad ir Barbė Vigin pamatė, – neabejoju, kad būtent dėl to ji toliau jį taip begėdiškai kankino. Kūdikėliui Jėzui prasidėjo erekcija. Iškilimas buvo matyti netgi per glaudžiai užvyniotus vystyklus.

Barbė paguldė jį į ėdžias; reikšmingai nusišypsojo jam ir dar kartą žnybtelėjo į jo rausvą skruostą – tam, kad sektųsi, be abejo. Tai buvo nedaug su Kristumi bendro turinti pamoka Ovenui Mi-

niui – gulint ėdžiose sužinoti, kad nuo kažko, ko tu nekenti, tau gali pasistoti. Iš gėdos ir pykčio kraujas mušė Ovenui į veidą; Merė Betė Berd, neteisingai supratusi jo veido išraišką, nušluostė jam nosį. Karvė užsirioglino ant angelo, kuris vos nenuvertė trinarės purpurinės širmos; siūbuodama širma baksnojo į asilo užpakalį. Aš žiūrėjau į dirbtinio arkinio kontraforso tamsą, norėdamas įžiūrėti Viešpaties angelą; tačiau Haroldo nebuvo matyti – jis buvo paslėptas, be abejo, drebantis iš baimės, už „šviesos stulpo“.

– Šnypšk! – sušnibždėjo Merė Betė Berd Ovenui, kuris, atrodė, tuoj susprogs.

Bet choras jį išgelbėjo.

Pasigirdo metalo tratėjimas, kaip spragsintys terkšlės dantukai – angelo nuleidimo mechanizmas pradėjo veikti. Netrukus pasigirdo aiktelėjimas – panikos apimtas Haroldas Krosbis įkvėpė oro – ir choras užgiedojo:

Skubėkit, vaikeliai, skubėkit visi,
Betliejaus miestely šviesa įstabi,
Gležnus kūdikėlis sapnuoja ramiai,
Lopšinę jam gieda dangaus angelai...

Ne iš karto Kūdikėlis Jėzus atleido sugniaužtus kumštelius; ne iš karto praėjo mažojo Kristaus erekcija. Pyktis Oveno akyse sušvelnėjo, lyg jį būtų apėmęs mieguistumas – ramybė nusileido ant Taikos Karaliaus veido ir drėgnos Šventosios Motinos akys pravirko iš pasigėrėjimo.

– Šnypšk! Kodėl tu nešnypšti? – paklausė ji graudžiai. Merė Betė Berd laikė nosinę jam prie nosies, drauge uždengusi burną, lyg duodama narkozę. Grakščiai, švelniai jis atstūmė jos ranką; jo šypsena atleido jai viską, netgi negrabumą, ir Palaimintoji Mergelė susvirduliavo lyg žadėdama alpti.

Pasislėpusi nuo parapijiečių, bet grėsmingai matoma mums, Barbė laikė įsikibusi angelo kėlimo aparato sverto, kaip didžiulio ekskavatoriaus mašinistė, pasiruošusi besti kaušą į žemę. Kai Ovenas į ją pasižiūrėjo, ji tarsi neteko pasitikėjimo ir savitvardos; jis pasi

žiūrėjo į ją iššaukiamai ir drauge geidulingai. Barbės kūnu nuvilnijo šiurpulys; atsakydama jam, ji trūktelėjo pečiais, užmiršusi apie savo darbą. Haroldas Krosbis, kuris turėjo iškilmingai nusileisti žemėn, trumpam pakibo.

– „Nebijokite!“ – pradėjo Haroldas Krosbis gergždžiančiu balsu. Bet aš, Juozapas, mačiau kai ką, kas bijojo. Barbė Vigin – prirakinta prie „šviesos stulpo“ valdymo pulto ir užsiėmusi angelo nuleidimo mechanizmu – bijojo Oveno Minio. Taikos Karalius atgavo pusiausvyrą. Jis padarė nedidelį, bet svarbų atradimą: erekcija užeina ir praeina. „Šviesos stulpas“, turėjęs lydėti rizikingą, dabar nutrūkusį Haroldo Krosbio leidimąsi, pasirodė turįs ir savo valią; jis apšvietė Oveną ant šieno krūvos, tarsi šviesa būtų išsprūdusi iš Barbės Vigin rankų. Užuot apšvietusi angelą, šviesa užliejo ėdžias.

Kai sargas išstypčiojo su trinare širma, tarp parapijiečių kilo šurmulys; tačiau mažasis Kristus nutildė juos vos kilsteldamas ranką. Jis pasižiūrėjo į Barbę Vigin visiškai ne kūdikišku, pašaipiu žvilgsniu, kuri tiktai tada susitvardė; ir vėl nukreipė „šviesos stulpą“ prie besileidžiančio angelo, kur jis ir turėjo būti.

– Nebijokite! – pakartojo Haroldas Krosbis; Barbė Vigin, šiek tiek per daug energingai sukiodama angelo nuleidimo mechanizmą, netikėtai paleido rankeną – ir angelas dešimt pėdų krito laisvu kritimu, kol jai pavyko staiga jį sustabdyti; jo galva tabalavo į visas puses, burna buvo išžiota, ir jis siūbavo pirmyn ir atgal tarp išsigandusių piemenų kaip gigantiška vėjyje sklandanti žuvėdra.

– Nebijokite! – garsiai suriko Haroldas. Ir nutilo siūbuodamas; stengėsi laimėti laiko; likusios eilutės išdulkėjo jam iš galvos.

Barbė Vigin, norėdama sustabdyti lingavimą, apsuko angelą nugara į piemenis ir parapijiečius – taigi jis siūbavo toliau, bet jau nusisukęs nuo visų, tarsi būtų nusprendęs paniekinti pasaulį arba nebeskelbti savo naujienos.

– Nebijokite, – neaiškiai murmėjo jis.

Nuo šieno tamsoje pasigirdo gergždžiantis falcetas, užkimęs neįtikėtino suflerio balsas – kas gi dar galėjo atmintinai mokėti tas eilutes, kurias Haroldas Krosbis užmiršo? Kas, jeigu ne buvęs Viešpaties angelas?

– NEBIJOKITE! ŠTAI AŠ SKELBIU JUMS DIDĮ DŽIAUGSMĄ, KURIS BUS VISAI TAUTAI, – sušnibždėjo Ovenas; bet Ovenas nemokėjo šnibždėti – jo balse buvo per daug smėlio ir žvyro. Ne vien tik Haroldas Krosbis išgirdo pasakinėjimą; visi iki vieno parapijiečiai jį taip pat išgirdo – nežemišką šventą balsą, sklindantį iš ėdžių tamsoje, pasakinėjantį angelui, ką sakyti. Haroldas pareigingai pakartojo žodžius, kurie jam buvo pasakyti.

Taigi, kai „šviesos stulpas" galiausiai atlydėjo piemenis ir karalius į tikrąją jų garbinimo vietą prakartėlėje, parapijiečiai jau irgi buvo pasirengę jį garbinti – koks nepaprastas šitas Kristus, kuris moka ne tik savo vaidmenį, bet ir visų kitų svarbiausių šios istorijos veikėjų žodžius.

Merė Betė Berd daugiau nebegalėjo tvardytis. Ji paslėpė veidą pirmiausia šiene, paskui skruostu bumbtelėjo Kūdikėliui Jėzui į šlaunį; paskui dar smarkiau užsikniaubė ir paguldė savo sunkią galvą tiesiai Ovenui ant kelių. „Šviesos stulpas" virpėjo matydamas tokį nemotinišką elgesį. Apimta įsiūčio ir veriančios nuojautos, kad atsitiks kas nors dar blogiau, Barbė Vigin stovėjo prie valdymo pulto kaip prie kulkosvaidžio; ji vos įstengė ramiai nulaikyti šviesos srautą.

Aš žinojau, Barbė Vigin taip aukštai užkėlė Haroldą Krosbį, kad jis visai pranyko iš akių; tamsoje ir dulkėse, dirbtinio arkinio kontraforso šešėlyje, Haroldas Krosbis, vis dar atsuktas į priešingą pusę, pleveno kaip įstrigęs šikšnosparnis, bet aš jo nemačiau. Tik apytikriai įsivaizdavau, kokios jis apimtas panikos ir bejėgiškumo.

„O, mylimas Jėzau, pažvelk iš dangaus, stovėk prie lopšelio, kol rytas išauš", – užtraukė choras, praleidęs „Nuošalioj prakartėlėj". Dadlis Viginas delsė vis nepradėdamas skaityti Evangelijos pagal Luką. Galbūt jam toptelėjo, kad Mergelė Marija turėjo *nusilenkti* Kūdikėliui Jėzui po to, kai jis perskaitys ištrauką iš evangelijos; kadangi jos galva jau buvo įsitaisiusi ant Oveno kelių, klebonas tikriausiai baiminosi, kaip Merei Betei šaus į galvą išreikšti savo „nusilenkimą".

– „Kai angelas pakilo į dangų", – pradėjo klebonas; parapijiečiai automatiškai pakėlė akis į lubas ieškodami tenai Haroldo Krosbio. Pirmose žiūrovų eilėse niekas taip karštai neieškojo akimis

dingusio angelo, kaip ponas Fišas, kuris jau ir taip buvo nustebęs, kad Oveno Minio vaidmuo buvo su žodžiais.

Ovenas atrodė taip, lyg rengtųsi čiaudėti, o gal Merės Betės galva jį dusino; iš jo nenušluostytos ir nenušnypštos nosies išvarvėjo du blizgantys lašeliai ir nuriedėjo per viršutinę lūpą. Mačiau, kad jis prakaituoja; diena buvo šalta ir senoji bažnyčios krosnis buvo prikūrenta iki raudonumo – ant altoriaus pakylos kur kas šilčiau negu mediniuose klauptuose, kur dauguma parapijiečių tebevilkėjo drabužius, su kuriais atėjo iš lauko. Prakartėlėje tvyrojo slopus karštis. Man buvo gaila asilų ir karvių; jie turbūt šuto po savo kostiumais. Atrodė, kad nuo „šviesos stulpo“ gali užsidegti šienas, ant kurio gulėjo Mergelės Marijos prispaustas Kūdikėlis Jėzus.

Klebonas dar nebuvo baigęs skaityti ištraukos iš Luko evangelijos, kai nualpo pirmasis asilas; tiesą sakant, nualpo tik jo užpakalis, tad įspūdis buvo gana bauginantis. Dauguma parapijiečių nežinojo, kad asilai sudaryti iš dviejų dalių; todėl toks asilo susmegimas turbūt dar labiau juos išgąsdino. Atrodė, kad užpakalinės asilo kojos susmuko po juo, o priekinės sugebėjo išstovėti, tik galva su kaklu siūbavo – pusiausvyros dėlei. Asilo pasturgalis ir užpakalinės kojos tiesiog sudribo ant grindų, tarsi gyvulys būtų patyręs dalinį smūgį – arba būtų buvęs pašautas; užpakalinė jo dalis buvo paralyžiuota. Priekinė asilo pusė dar mėgino gaivėliotis, bet netrukus susmuko traukiama žemyn neįgaliosios dalies. Karvė, užkritusiais ant akių ragais, traukėsi nuo krintančio asilo ir, atsitrenkusi į piemenį, pervertė jį per neaukštą komunijos tvorelę; žnektelėjęs ant pagalvėlių keliams, piemuo nučiuožė ant jų į vidurinę navą ir sustojo prie pirmosios klauptų eilės.

Kai sudribo antrasis asilas, klebonas Viginas ėmė skaityti greičiau.

– „Bet Marija dėmėjosi visus šiuos dalykus, – pasakė klebonas, – ir svarstė juos savo širdyje.“

Mergelė Marija pakėlė galvą nuo Kūdikėlio Jėzaus kelių su paslaptinga šypsena išraudusiame veide; ji prispaudė delnus prie širdies – tarsi strėlė ar ietis būtų iš nugaros pervėrusi ją kiaurai; paskui užvertė akis blizgančios kaktos link, tarsi dar prieš nukrisdama būtų išleidusi paskutinį kvapą. Kūdikėlis Jėzus, staiga susirūpinęs,

į kurią pusę ir kaip smarkiai Motina Marija nusitaikė liuobtis, ištiesė rankas norėdamas ją pagauti; tačiau Ovenas nebuvo toks stiprus, kad galėtų sulaikyti Merę Betę Berd – ji užgriuvo jam tiesiai ant krūtinės ir įspaudė į šieną; iš tolo atrodė, kad jie imasi.

Ir aš, Juozapas, – aš mačiau, kaip Kūdikėlis Jėzus nustūmė savo motiną nuo savęs; jis įžnybo jai į užpakalį. Tai buvo greitas puolimas, kurio nebuvo matyti skraidančio šieno debesyje; tik Juozapas arba Barbė Vigin galėjo žinoti, kas atsitiko. Parapijiečiai matė tiktai, kaip Šventoji Motina nusirito nuo šieno ir nuriedėjo per grindis, kol atsidūrė per saugų atstumą nuo nenuspėjamo Taikos Karaliaus; Ovenas nužvelgė Merę Betę tokiu pat smerkiamu žvilgsniu, kaip ir Barbę Vigin.

Tada tokį pat žvilgsnį jis nukreipė į parapijiečius, užmiršusius, o gal net nepaisančius dovanų, kuriuos išminčiai ir piemenys sudėjo prie jo kojų. Kaip kareivių vadas, Kūdikėlis Kristus nužvelgė tikinčiuosius. Tie veidai, kuriuos aš mačiau pirmoje suolų eilėje, buvo kupini įtampos. Pono Fišo, taip pat ir Dano veidas – abu tie mėgėjų teatro asai sėdėjo išsižioję iš susižavėjimo, stebėdami scenoje tokią laikyseną, kuri ne tiktai pranoko mėgėjiškumą, bet ir įveikė slogą; Ovenas užtemdė visus nesklandumus, blogą vaidybą ir nukrypimą nuo teksto.

Paskui mano žvilgsnis užkliuvo už veidų, kuriuos ir Ovenas turėjo pamatyti maždaug tuo pat metu; jų išraiška buvo įspūdingiausia iš visų. Tai buvo pono Minio ir ponios Mini veidai. Granitinis pono Minio veidas buvo perkreiptas baimės, bet jis žiūrėjo neatplėšdamas akių; o ponios Mini pamišėliškas spoksojimas bylojo apie visišką nesupratimą. Ji buvo sunėrusi pirštus karštai maldai, o jos vyras laikė ją apkabinęs per pečius, krūpčiojančius nuo kūkčiojimo, tokio gyvuliškai nelaimingo, kaip protiškai atsilikusio vaiko.

Ovenas taip staiga atsisėdo ant šieno krūvos, kad keletas priekyje sėdinčių parapijiečių iš išgąsčio aiktelėjo ir suriko nesavu balsu Jis truputį pasilenkė per liemenį, kaip stipriai suspausta spyruoklė, ir su įniršiu bedė pirštu į savo motiną ir tėvą; į daugelį parapijos narių, jis galėjo rodyti į bet ką – arba į juos visus.

– KAŽIN, KĄ JŪS ČIA VEIKIATE? – suriko pasipiktinęs Viešpats Jėzus.

Dauguma tikinčiųjų pamanė, kad jis turi galvoje juos; aš mačiau, kokį šoką tas klausimas sukėlė ponui Fišui, bet aš žinojau, į ką jis kreipiasi. Mačiau, kaip ponai Miniai susigūžė; jie nuslydo nuo suolo ir atsiklaupė ant pagalvėlių, o ponia Mini užsidengė veidą rankomis.

– JUMS ČIA NE VIETA! – šaukė jiems Ovenas; tačiau ponas Fišas ir ne mažiau kaip pusė susirinkusiųjų jautė, kad kaltinami yra jie. Mačiau kunigo Merilio ir jo kalifornietės žmonos veidus; buvo akivaizdu, kad jie manė, jog Ovenas turi galvoje būtent juos.

– JŪSŲ ATĖJIMAS – ŠVENTVAGYSTĖ! – rėkė Ovenas. Mažiausiai dvylika tikinčiųjų iš galinių suolų nusižeminę atsistojo išeiti. Ponas Minis padėjo savo svirduliuojančiai žmonai atsistoti. Ji be perstojo žegnojosi – bejėgiškai, negalvodama kartojo tą katalikišką gestą; tai, matyt, ir įsiutino Oveną.

Miniai pradėjo savo nesmagų žygį durų link; jie buvo aukšti, stambūs žmonės, ir tas jų brovimasis pro susispaudusius ant suolo žiūrovus, jų įžengimas į navą, kur jie stovėjo tokie vieniši, buvo gremėzdiškas ir nerangus.

– Mes tik norėjome tave pamatyti! – atsiprašydamas pasakė Oveno tėvas.

Tačiau Ovenas Minis parodė į duris navos gale, pro kurias jau buvo išėję keletas tikinčiųjų. Oveno tėvai, kaip ta iš rojaus išvaryta pora, paliko Kristaus bažnyčią, kaip jiems buvo pasakyta. Netgi kai choras, pamatęs įnirtingus klebono ženklus, – aistringai užgiedojo: „Klausykit! Gieda angelai“, parapijiečiai vis dar sėdėjo paveikti įspūdžio, kaip Miniai pakluso savo vienturčiui sūnui.

Klebonas Viginas, spausdamas Bibliją abiem rankomis, stengėsi pagauti žmonos žvilgsnį; bet Barbė Vigin stovėjo kaip suakmenėjusi nuo smūgio. Klebonas tik norėjo, kad jo žmona išjungtų „šviesos stulpą“, kuris vis švietė į rūstingąjį Viešpatį Jėzų.

– IŠIMK MANE IŠ ČIA! – paliepė Kūdikėlis Jėzus Juozapui. Argi Juozapas gali nedaryti to, kas jam sakoma? Aš pakėliau jį. Merė Betė irgi norėjo prilaikyti; nežinia, ar tas įžnybimas pagilino

aklą jos meilę, ar parodė jai vietą nė kiek neatvėsindamas aistros – šiaip ar taip, ji buvo jo vergė, pasirengusi jam paklusti. Taigi abu drauge mes pakėlėme jį nuo šieno kupetos. Jis buvo taip kietai suvyniotas, kad atrodė, jog laikome gremėzdišką stabą – jis tiesiog negalėjo susilenkti, kad ir kaip būtume jį laikę.

Iš karto nesusivokėme, kur mums jį dabar nešti. Vienintelį praėjimą už altoriaus buvo užstojusi Barbė Vigin.

Kaip visada, kai reikėdavo apsispręsti, mažasis Kristus nurodė mums kryptį; jis parodė į centrinę navą, kuria išėjo jo tėvai. Abejoju, ar kas liepė karvėms ir piemenims sekti paskui mus; jiems tiesiog trūko oro. Mūsų procesija – įspūdinga ir gausi – pražygiavo nelyginant dūdų orkestras. Trečiasis posmelis kalėdinės giesmės, kurią klebonas buvo numatęs kaip paskutinę, palydėjo mūsų išėjimą.

Romus ant šieno guli Kūdikėlis, ir dangiška šviesa nušvitus prakartėlė,
Jis gimė, kad prikeltų žemės sūnus kitam gimimui ir nemirtingumui.

Visą kelią mums einant centrine nava, Barbė Vigin laikė nutaikiusi „šviesos stulpą“ į mus; įdomu, kokia jėga ją vertė šitaip daryti? Išeiti galima buvo tiktai į sniegą ir šaltį. Karvės ir asilai nusiplėšė nuo galvų dangalus, kad galėtų geriau jį matyti; nes dauguma jų buvo maži vaikai – kai kurie, gal vienas kitas, buvo net ūgiu mažesni už Oveną. Jie spoksojo į jį su baiminga pagarba. Vėjas čaižė jo kūną per vystyklus ir plikos jo rankos paraudo; jis prispaudė jas prie savo paukštiškos krūtinės. Miniai, išsigandę sėdėdami granito sunkvežimio kabinoje, laukė jo. Mergelė Marija ir aš įkėlėme jį į kabiną; kadangi jis buvo suvystytas, tai teko paguldyti jį išilgai sėdynės – kojos buvo ištiestos tėvui ant kelių, vos nekliudydamos vairo, o galva ir viršutinė kūno dalis gulėjo pas motiną, kuri vėl grįžo prie savo įpročio žiūrėti ne visai pro langą ir ne visai į ką nors apskritai.

– MANO DRABUŽIAI, – pasakė man Viešpats Jėzus. – PAIMK JUOS PAS SAVE.

– Žinoma, – atsakiau.

– KAIP GERAI, KAD AŠ BUVAU APSIVYNIOJĘS LAIMINGUOJU ŠALIKU, – pasakė jis man. – VEŽKIT MANE NAMO! – paliepė jis savo tėvams ir ponas Minis įjungė variklį.

Sniego valytuvas iš Frant gatvės įsuko į Eliot gatvę; Greivsende kiekvienas buvo įpratęs užleisti kelią sniego valytuvams, bet netgi sniego valytuvas praleido Oveną.

Torontas, 1987 metų vasario 4 d. – trečiadienio rytą niekas neatėjo į rytines pamaldas. Šventoji Eucharistija yra malonesnė, kai nereikia šliurinti per centrinę navą su banda ir stovėti išsirikiavus prie komunijos turėklo, kaip gyvuliui, laukiančiam ėdesio prie lovio – dar vienas greito maisto vartotojas. Aš nemėgstu priimti komunijos su minia.

Man labiau patinka, kai kunigas Fosteris dalina komuniją, jis neišdykauja kaip kanauninkas Mekis; kanauninkas džiūgauja duodąs man plonytėliausią ostiją – tikros duonos trupinėlį! – o iš tiesų nesuvalgomą duonos kriaukšlį, kuris man beveik netelpa į burną ir kurį reikia ilgai kramtyti, norint praryti. Kanauninkui smagu mane erzinti. Jis sako: „Ką gi, kaip matau, jūs taip dažnai priimate komuniją, kad jums yra pavojus sustorėti – kažkas turi pasirūpinti jūsų mityba, Džonai!" Ir kikena iš savo sąmojo; arba sako: „Ką gi, kaip matau, jūs taip dažnai priimate komuniją, kad turbūt neprivalgote – kažkas turi jus sočiai pamaitinti!" Ir vėl kikena.

Kunigas Fosteris, mūsų kunigo pavaduotojas, bent jau dalina komuniją su tradiciniu šventumo pajautimu; man daugiau nieko ir nereikia. Aš nesu nusiteikęs prieš vyną; jį sumaniai nešioja mūsų savanoriai padėjėjai kunigas Larkinas ir kunigė Kiling – Katerina Kiling; ji yra Vyskupo Strono mokyklos direktorė; ir ji man kelia nerimą tiktai tuomet, kai yra nėščia. Kunigė Katerina dažnai būna nėščia, ir aš nemanau, kad jai dera padavinėti vyną tuo metu, kai per pilvą jau sunku pasilenkti su taure prie mūsų lūpų; tai mane erzina; be to, kai ji jau būna smarkiai nėščia, o tu klūpėdamas prie turėklo lauki vyno, jos artėjantis pilvas tavo akių lygyje neleidžia susikaupti. Kunigas Larkinas irgi ne geriau; kartais jis atitraukia taurę vyno greičiau, negu spėji suvilgyti juo lūpas – su juo reikia skubėti, be to, jis nelabai rūpestingai kas kartą nušluosto taurės kraštelį.

Iš jų visų pasišnekėti maloniausia su kunige Kiling – dabar, kai kanauninko Kempbelo jau nebėra. Aš nuoširdžiai mėgstu kunigę

Kateriną Kiling ir ja žaviuosi. Gailiuosi, kad šiandien negalėjau su ja pasikalbėti, kai man iš tiesų reikėjo su kuo nors pasikalbėti; tačiau Kiling laikinai nebus – ji išeis gimdyti dar vieno vaiko. Kunigas Larkinas išsisuka nuo pokalbio taip pat mikliai, kaip kad atitraukia nuo lūpų komunijos taurę; o mūsų kunigo pavaduotojas ponas Fosteris – nors visas dega misionieriška veikla – neturi kantrybės klausytis skundų tokio senstelėjusio žmogelio kaip aš, šitaip prašmatniai gyvenančio Forest Hilo rajone. Kunigo Fosterio galva pramušta vien tuo, kaip atidaryti Džarvi gatvėje misiją ir konsultuoti kekšes apie lytiniu keliu plintančias ligas; jis iki kaklo pasinėręs į projektus, skirtus Vakarų indėnams Bathersto gatvėje – tiems patiems, apie kuriuos taip paniekinamai atsiliepė bažnyčios seniūno pavaduotojas Holtas; tačiau mano rūpesčiai kunigui Fosteriui nekelia per daug užuojautos, nes jie visi esą egzistuoja tiktai mano galvoje. Kaip man patinka tas „tiktai“!

Taigi šiandien pasikalbėjimams man beliko tiktai kanauninkas Mekis; su kanauninku pokalbio eiga visada vienoda.

– Ar jūs skaitėte laikraštį, šios dienos laikraštį – „The Globe and Mail“? – paklausiau. – Patį pirmąjį puslapį?

– Šį rytą neturėjau laiko perskaityti laikraščio, – pasakė kanauninkas Mekis, – tačiau pamėginsiu spėti. Ar kas nors apie Jungtines Amerikos Valstijas? Prezidentas Reiganas kažką pasakė? – Nepasakytum, kad jis žiūri į mane iš aukšto, tas kanauninkas Mekis. Ir nepasakytum, kad žiūri kaip į lygų.

– Vakar buvo įvykdytas branduolinis bandymas – pirmasis JAV sprogdinimas aštuoniasdešimt septintaisiais, – atsakiau. – Jis buvo atidėtas rytdienai, bet įvyko anksčiau – tam, kad būtų apmulkinti protestuotojai. Natūralu, kad buvo numatyti piketai – rytdienai.

– Natūralu, – sutiko kanauninkas Mekis.

– Ir demokratai žadėjo balsuoti – šiandien – dėl rezoliucijos, kuri padėtų įtikinti Reiganą atšaukti bandymą, – pasakiau kanauninkui. – Vyriausybė netgi pamelavo, kokią dieną vyks bandymas. Neblogai panaudojami mokesčių mokėtojų pinigai, ką?

– Jūs jau ne mokesčių mokėtojas Jungtinėse Amerikos Valstijose – jau nebe, – atsakė kanauninkas.

– Sovietai sakė, kad nesiims ginklų bandymų tol, kol JAV nepradės, – pasakiau kanauninkui. – Ar nematote, kokia tai apgalvota provokacija? Koks pasipūtimas! Koks nusiginklavimo sutarčių nepaisymas – visų, kokios tik yra! Amerikiečius reikėtų priversti metus kitus pagyventi svetur ir pasižiūrėti, kokie juokingi jie atrodo visam pasauliui! Turėtų pasiklausyti, ką apie juos kalba kiti – bet kurios šalies žmonės!

Kanauninkas romiai stebėjo mane. Jaučiau – tuoj prasidės. Aš kalbu apie viena, o jis staiga apgręžia pokalbį ir atsuka į mane patį.

– Aš žinau, kad jus nuliūdino parapijos valdybos rinkimai, Džonai, – tarė jis. – Niekas neabejoja jūsų atsidavimu bažnyčiai.

Aš čia kalbu jam apie branduolinį karą ir įprastinį veidmainišką amerikiečių pasipūtimą, o kanauninkas Mekis nori kalbėti apie mane.

– Juk pats žinote, kaip ši bendruomenė jus gerbia, Džonai, – toliau varė kanauninkas. – Bet ar nematote, kaip jūsų... įsitikinimai gali erzinti. Amerikiečiams būdinga turėti tokius... tvirtus įsitikinimus kaip jūsų. Kanadiečiams būdinga nepasitikėti tvirtais įsitikinimais.

– Aš esu kanadietis, – pasakiau. – Kanadietis jau dvidešimt metų.

Kanauninkas Mekis yra aukštas, gunktelėjęs, lėkšto veido vyras, toks atvirai negražus, kad jo ūgis neatrodo grėsmingas, ir toks atvirai doras, kad net jo užsispyrimas iš esmės nėra įžeidžiantis.

– Džonai, Džonai, – tarė kanauninkas Mekis. – Jūs esate Kanados pilietis, bet apie ką jūs nuolat kalbate? Jūs kalbate apie Ameriką daugiau negu bet kuris iš mano pažįstamų amerikiečių! – pasakė kanauninkas. – Jūs truputėlį... kaip čia pasakius, įsikandęs tą patį, ar nemanote taip?

– Ne, nemanau, – atsakiau.

– Džonai, Džonai, – tarė kanauninkas Mekis. – Jūsų pyktis taip pat nėra labai jau kanadietiškas. – Kanauninkas žino, kaip prie manęs prisikasti; per mano pyktį.

– Ir nelabai krikščioniškas, – sutikau. – Atsiprašau.

– Neatsiprašinėkite! – linksmai pasakė kanauninkas. – Pasistenkite būti šiek tiek... kitoks! – To žmogaus pauzės erzina ne mažiau negu jo patarimai.

– Tie prakeikti žvaigždžių karai veda mane į neviltį, – mėginau aiškinti jam. – Vienintelis ginklavimosi varžybų stabdis yra tūkstantis devyni šimtai septyniasdešimt antrųjų metų priešraketinės gynybos sutartis tarp Jungtinių Valstijų ir Sovietų Sąjungos. Dabar Reiganas pateikė sovietams atvirą pasiūlymą išbandyti savo ginklus patiems. Ir jeigu jis ir toliau tęs savo „branduolinio skėčio" planus, tai bus atviras pasiūlymas sovietams nepaisyti taip pat ir septyniasdešimt antrųjų metų sutarties!

– Jūs turite gerą galvą istorijai, – pasakė kanauninkas Mekis. – Kaip jūs taip įsimenate datas?

– Kanauninke Meki, – pasakiau aš.

– Džonai, Džonai, – atsakė kanauninkas. – Aš žinau, kad jūs nusiminęs; aš nesišaipau iš jūsų. Tik noriu, kad suprastumėte – dėl parapijos valdybos rinkimų...

– Man nerūpi parapijos valdybos rinkimai, – piktai nukirtau, tuo, žinoma, parodydamas, kaip labai jie man rūpi.

Kanauninkas uždėjo savo šiltą, drėgną delną man ant rankos.

– Jaunesniems mūsų parapijos tarnautojams jūs atrodote šiek tiek ekscentriškas. Jie nesupranta visų jūsų išgyvenimų, kurie atvedė jus čia. Jie nesupranta, kodėl – juolab kad jūs taip balsiai šmeižiate Jungtines Valstijas – kodėl dėl to nesate didesnis kanadietis. Paprasčiausiai jūs nesate tikras kanadietis, ir tai taip pat kelia nerimą kai kuriems senesniems parapijos valdybos nariams. Tai kelia nerimą netgi tiems iš mūsų, kurie atsimena, kokiomis aplinkybėmis jūs čia atsidūrėte. Jeigu jūs nusprendėte pasilikti Kanadoje, tai kodėl taip maža bendro turite su Kanada? Kodėl taip mažai apie mus težinote? Džonai, tai jau tam tikras anekdotas, kad jūs iki šiol nepažįstate Toronto.

Tai yra visa kanauninko Mekio esmė. Aš kalbu apie karą, o kanauninkas sielojasi dėl to, kad aš pasiklystu, vos iškėlęs koją iš savo Forest Hilo. Aš kalbu apie tai, kad pati svarbiausia sutartis tarp Jungtinių Valstijų ir Sovietų Sąjungos nebetenka galios, o kanauninkas šaiposi, kaip aš gerai įsimenu datas!

Taip aš turiu gerą galvą datoms. Ką pasakytumėt apie 1974-ųjų rugpjūčio 9-ąją? Tada baigėsi Ričardo Niksono karjera. O 1974-

ųjų rugsėjo 7-ąją? Ričardui Niksonui buvo atleista. O paskui buvo 1975-ųjų balandžio 30-oji: Jungtinių Valstijų laivynas evakavo visą likusią kariuomenę iš Vietnamo.

Turiu pripažinti, kad kanauninkas Mekis meistriškai mane doroja. Jis užsimena apie „datas" ir mano, jo žodžiais tariant, „gerą galvą istorijai" tam, kad įtvirtintų žinomą tezę: kad aš gyvenu praeityje. Kanauninkas Mekis verčia mane abejoti, ar mano atsidavimas kanauninko Kempbelo atminčiai irgi nereiškia, jog aš visas pasinėręs į praeitį; prieš daug metų, kai aš taip buvau prisirišęs prie kanauninko Kempbelo, aš mažiau gyvenau praeityje, kitaip tariant, tai, ką mes dabar vadiname praeitimi, tada buvo dabartis; tai buvo realus laikas, kurį mudu su Kempbelu išgyvenome, ir mes abu buvome į jį pasinėrę. Jeigu kanauninkas Kempbelas tebebūtų gyvas, jeigu jis tebebūtų Malonės bažnyčios klebonas, galbūt jis jaustų man ne daugiau simpatijų, negu man jų šiandien jaučia kanauninkas Mekis.

1977-ųjų sausio 21-ąją kanauninkas Kempbelas dar buvo gyvas. Tą dieną prezidentas Džimis Karteris atleido nuo bausmės vengusius karo tarnybos. Kas man darbo? Aš jau buvau Kanados pilietis.

Nors kanauninkas Kembelas taip pat atkreipė dėmesį į mano pasipiktinimą, jis suprato, kodėl „atleidimas" taip mane supykdė. Aš parodžiau kanauninkui Kempbelui laišką, kurį buvau parašęs Džimiui Karteriui. „Gerbiamas pone prezidente, – rašiau aš. – Kas atleis nuo bausmės Jungtines Amerikos Valstijas?"

Kas pajėgs atleisti nuo bausmės Jungtines Valstijas? Kaip įmanoma joms atleisti už Vietnamą, už jų elgesį Nikaragvoje, už jų neginčijamą ir svarų indėlį į branduolinių ginklų gausinimą?

– Džonai, Džonai, – pasakė kanauninkas Mekis. – Kad ir jūsų pasisakymas apie Kalėdas per parapijos tarybos posėdį – kažin, ar net pats Skrudžas būtų pasirinkęs parapijos tarybos posėdį tokio pobūdžio pareiškimui.

– Aš tiktai pasakiau, kad Kalėdos kelia liūdesį, – atsakiau.

– Tiktai! – pakartojo kanauninkas Mekis. – Bažnyčiai Kalėdos yra labai svarbus momentas – dėl misijų, dėl jos pragyvenimo šia-

me mieste. Be to, Kalėdos yra pagrindinis akcentas mūsų bažnyčios vaikams.

Ką kanauninkas būtų pasakęs, jeigu būtų žinojęs, kad 1953-iųjų Kalėdos galutinai suformavo mano supratimą apie jas? Jis man vėl būtų pareiškęs, kad gyvenu praeityje. Taigi aš nieko nepasakiau. Be to, aš visiškai nenorėjau kalbėti apie Kalėdas.

Ar verta stebėtis, kad Kalėdos – nuo pat *anų* Kalėdų – kelia man liūdesį? Kristaus gimimas, kurį išgyvenau 1953-iaisiais, pakeitė senąją istoriją. Kristaus gimimas yra neabejotinas stebuklas; bet dar didesnis stebuklas yra reikalavimai, kuriuos jis kelia dar net neišmokęs vaikščioti! Jis ne tik reikalauja, kad jį garbintų ir dievintų – valstiečiai ir karaliai, gyvuliai ir jo paties tėvai! – bet ir išvaro savo motiną ir tėvą iš maldos namų. Aš niekada neužmiršiu jo paraudusios nuo žiemos šalčio odos ir ligoninės baltumo vystyklų šviežio sniego fone – tos Kūdikėlio Jėzaus vizijos, kaip aukos nuo pat gimimo, kaip suirzusio, sutvarstyto, pikto ir visus kaltinančio nuo pat gimimo; suvynioto taip stipriai, kad visai negalėjo sulenkti kojų ir turėjo gulėti tėvams ant kelių pastiręs kaip mirtinai sužeistas ligonis ant neštuvų.

Kaip po to tu gali mėgti Kalėdas? Kol nebuvau tapęs tikinčiuoju, aš bent jau galėjau džiaugtis iliuzija.

Tą sekmadienį, vėjui košiant mano Juozapo drabužį Eliot gatvėje, aš dar labiau įtikėjau – ir pasibodėjau – stebuklais. Kaip tikintieji skubinosi išeiti lauk; kaip jie piktinosi, kad jų ritualas be įspėjimo buvo pakeistas. Klebonas prie durų nebespaudė jiems rankų, nes labai daug parapijiečių išskubėjo iš bažnyčios paskui mūsų triumfo eiseną, palikę kunigą Viginą stovintį prie altoriaus, nespėjusį paskelbti savo palaiminimų – tą jis turėjo padaryti iš navos po paskutinės giesmės (o ne po mūsų).

O ką dabar turėjo daryti Barbė Vigin su „šviesos stulpu“, palydėjusiu mažąjį Kristų ir jo draugiją iki durų? Vėliau Danas Nidemas man pasakė, kad klebonas Viginas padarė visai nebūdingą jam judesį iš sakyklos; jis persibraukė pirštu per gerklę – ženklas žmonai „padaryti galą“ šviesai, kurią ji (tik po to, kai mes išėjome)

pagaliau išjungė. Tačiau daugumai pakrikusių tikinčiųjų, kurie gaudė klebono ženklus – antraip, iš kur būtų žinoję, ką jiems toliau daryti per tokias neįprastas apeigas? – tas klebono Dadlio Vigino judesys buvo ypač įtartinas. Ponas Fišas iš naivumo pakartojo tą judesį, supratęs jį kaip tam tikrą ritualą, ir žvilgtelėjo į Daną pritarimo. Danas pastebėjo, kad taip pasielgė ne vien Fišas.

O ką mes turėjome daryti? Po to, kai granito sunkvežimis išsuko į Frant gatvę ir dingo iš akių, mūsų grupelė iš prakartėlės susispietusi į krūvą neryžtingai trypčiojo plonais rūbais žiemos šaltyje. Atsipeikėjęs asilo užpakalis nubėgo prie parapijos namų vestibiulio durų, bet jos buvo užrakintos; karvės slidinėjo sniege. Kur mes dar galėjome eiti, jeigu ne prie centrinių durų? Nejaugi kažkas užrakino vestibiulio duris iš baimės, kad vagys pavogs mūsų tikruosius darbužius? Mūsų žiniomis, Greivsende niekam nestigo tokių drabužių, kokius mes nešiojome, ir nebuvo jokių vagių. Taigi pasukome atgal ir ėmėme brautis į vidų prieš srovę pro lauk skubančius parapijiečius. Barbei Vigin, kuri svajojo, kad kiekvienos pamaldos vyktų sklandžiai kaip skrydis be oro duobių, – kai visi laiku susirenka ir išsiskirsto, – tas žmonių kamštis tarpduryje sukėlė dar didesnę neviltį. Mažesni angeliukai ir piemenėliai nardė suaugusiems tarp kojų; didesni karaliai, spausdami prie galvos smunkančias karūnas, ir dar nerangesnės karvės, ir asilai, dabar jau atskiromis dalimis, sunkiai spraudėsi pro dukslių paltų srautą. Daugelio parapijiečių veiduose atsispindėjo jų patirtas sukrėtimas ir nuoskauda – tarsi Viešpats Jėzus būtų spjovęs jiems į veidą, laikydamas juos šventvagiais. Vyresni parapijos nariai, kuriems linksmojo kapitono Vigino ir jo impulsyviosios žmonos spektaklis neatrodė kaip netikėtas pasisekimas, sprendžiant iš susiraukusių ir persikreipusių veidų, netvėrė pykčiu, kad tas gėdingas kalėdinis vaidinimas, kurį jie ką tik pamatė, klebono įsivaizdavimu, turbūt yra kažkas „modernaus“. Tegu tai būna kas tik nori, jiems tas nepatinka ir jie dar keletą metų nepriims į savo tarpą ir taip nemielo jiems ekslakūno.

Aš atsitrenkiau smakru į kunigo Luiso Merilio krūtinę, kuris buvo išmuštas iš vėžių ne mažiau negu visa episkopalinė tikinčiųjų

bendruomenė, nežinodamas, kaip jam toliau su žmona elgtis. Jiedu buvo arčiau navos negu klebonas, kurio niekur nebuvo matyti, ir jeigu kunigas Luisas Merilis ir toliau taip ryžtingai grūsis pro minią durų link, tai atsidurs ant laiptų – toje vietoje, kur išeinantiesiems spaudžiama ranka, – anksčiau už kunigą Viginą. Kunigui Meriliui tikrai nepriklausė spausti rankų episkopalistams po jų nevykusiai sukurpto kalėdinio vaidinimo. Neduok Dieve, kas nors pagalvos, kad būtent per jį tas spektaklis taip keistai sužlugo ar kad kongregacionistai taip supranta Kristaus gimimą.

– Ar tas tavo mažasis draugužis, – pašnibždomis paklausė jis manęs, – ar jis visada būna... toks?

Ar jis visada būna koks? Pagalvojau. Tačiau toje minios grūstyje man būtų buvę sunku ginčytis ir laukti, kol Merilis išmikčios tai, ką jis nori pasakyti.

– Taip, – atsakiau. – Tai Ovenas, šiandien tai buvo tikras Ovenas. Jis nenuspėjamas, bet visada būna taip, kaip jis nori.

– Jis toks... nežemiškas, – pasakė kunigas Merilis vos vos šypsodamasis – aiškiai patenkintas, kad kongregacionistai verčiau pasirenka giesmes, o ne kalėdinį vaidinimą, ir aiškiai jausdamas palengvėjimą, kad leisdamasis protestantizmo laipteliais Ovenas sustojo ties episkopalistais. Pastorius turbūt įsivaizdavo, ką Ovenas galėtų pridirbti per mišparus.

Danas pasigavo mane koridoriuje, vedančiame į parapijos namus; jis pasakė, kad palauks, kol pasiimsiu savo ir Oveno drabužius, ir tada drauge važiuosime į bendrabutį arba Frant gatvę. Ponas Fišas buvo laimingas ir susijaudinęs; jeigu net kunigo Dadlio Vigino persibraukimą pirštu per gerklę jis palaikė įprastiniu klebono pasirodymo ritualu, tai jis taip pat įsivaizdavo, kad viskas, ką Ovenas veikė, buvo įrašyta scenarijuje, – ir ponui Fišui didžiulį įspūdį padarė istorijos dramatizmas.

– Man patiko ta vieta, kai jis pasako angelui, ką tas turi kalbėti – nuostabu, – pareiškė ponas Fišas. – Ir kaip jis atstumia savo motiną – kaip smerkia... tai yra, iškart pagauni mintį, jog tai nėra paprastas kūdikis. Tai Viešpats! Jėzus nuo pat pirmosios dienos. Kitaip sakant, jis gimęs įsakinėti ir nurodinėti kitiems, ką jie turi

daryti. O aš maniau, kad tai vaidmuo be žodžių! Net nesitikėjau, kad apeigos gali turėti tokį... pirmykštį, tokį gaivališką, tokį barbarišką pavidalą. Bet jos labai jaudina, – skubiai pridūrė ponas Fišas, kad mes su Danu neįsižeistume, jog mūsų tikėjimas vadinamas „primityviu" ir „barbarišku".

– Tai ne visai atitinka... autoriaus sumanymą, – pasakė Danas ponui Fišui. Aš palikau Daną aiškinti, kaip iš susijaudinimo mėgėjas aktorius gali parodyti visai ne tai, ko iš jo buvo tikimasi, – norėjau kuo greičiau apsirengti ir surinkti Oveno drabužius, kol nesutikau kurio nors iš Viginų. Bet turėjau pavargti, kol suradau Oveno drabužius. Merė Betė Berd buvo susukusi juos į krūvą kartu su savaisiais, o pati įsitaisiusi ant jos vestibiulio kampe žliumbti. Nemušant buvo neįmanoma jos priprašyti atsižadėti Oveno rūbų, ir ji niekaip nesileido nuraminama. Jos įsivaizdavimu, dėl visko, kas nuliūdino mažąjį Jėzusėlį, buvo kalta ji; ji ne tik nesugebėjo jo nuraminti – ji apskritai bloga motina. Ovenas nekentė jos, tvirtino ji. Kaip ji norėtų jį geriau suprasti! Nors, prisipažino ji man pro ašaras, – ji tikra, kad „supranta" jį geriau negu bet kas.

Būdamas vienuolikos metų aš dar negalėjau įžvelgti, kokia nervinga žmona ir motina išaugs iš Merės Betės Berd; tenai, vestibiulyje, aš tik norėjau jai trenkti – jėga atimti Oveno drabužius ir palikti toliau sriūbauti.

Kadangi vestibiulyje ilgai užgaišau, mane nutvėrė Barbė Vigin.

– Kai atiduosi jam drabužius, pasakyk štai ką, – sušnypštė ji suleisdama nagus man į petį ir purtydama mane. – Pasakyk jam, kad jeigu jis nori būti įleistas į šitą bažnyčią – į sekmadieninės mokyklos pamokas ir į pamaldas, pirmiausia turi pasirodyti man. Jam bus neleista įžengti čionai, kol nepasirodys man! – pakartojo ji paskutinįkart supurtydama atsisveikinimui.

Aš buvau toks nusiminęs, kad viską išpliurpiau Danui, kuris vaikštinėjo apie altorių su ponu Fišu, o pastarasis apžiūrinėjo išsidrabsčiusį po prakartėlę šieną ir mažojo Kristaus užmirštas dovanas, tarsi ieškodamas prasmės, slypinčios tame šiukšlyne.

Papasakojau Danui, ką man pasakė Barbė Vigin ir kaip ji sužadino Ovenui erekciją, ir kaip tarp jų vyko tikras karas – ir kad dabar,

aš buvau tikras, Ovenas daugiau niekada nebebus įleistas į Episkopalinę bažnyčią. Jeigu norint sugrįžti į Kristaus bažnyčią, būtinai reikia pasimatyti su ja, tai Ovenas vengs mūsų, episkopalistų, kaip kad dabar vengia katalikų. Aš labai įsijaučiau pasakodamas Danui visą tą scenarijų, o jis sėdėdamas šalia manęs pirmajame suole atidžiai klausėsi.

Ponas Fišas atėjęs pranešė, kad angelas vis dar „aukštybėse". Jis suabejojo, kad tai galėtų būti vaidinimo dalis – palikti angelą kyboti dar kažin kiek laiko po to, kai prakartėlė ir suolai ištuštėja. Haroldas Krosbis, kuris manė, kad jo Dievas ir Barbė Vigin paliko jį tenai amžinai, kabėjo kaip Linčo auka tarp dirbtinių arkinių kontraforsų; Danas, pagarsėjęs teatrinės įrangos mechanizmų žinovas, netrukus įvaldė angelo nuleidimo aparatą ir sugrąžino ištremtąjį angelą į žemę, ant kurios jis susmuko iš palengvėjimo ir dėkingumo. Haroldas apsivėmė ir, mėgindamas nusišluostyti vienu sparnu, beviltiškai išsiterliojo kostiumą.

Tada Danas parodė visą savo, kaip įtėvio, atsakomybę – imdamasis konkrečių ir netgi herojiškų veiksmų. Jis nunešė šlapią Haroldą Krosbį į parapijos namų vestibiulį ir pasakė Barbei Vigin norįs su ja pasikalbėti.

– Argi jūs nematote... – paklausė jinai, – kad dabar nėra pats geriausias tam metas?

– Aš nenorėčiau kad kongregacionistų bažnyčios nariai sužinotų, kaip jūs palikote kabėti šitą vaiką, – pasakė jai Danas. Jam buvo nelengva laikyti Haroldą Krosbį ne tik dėl to, kad jis buvo sunkus ir šlapias, bet dėl vėmalų smarvės, kuri buvo nepakenčiama troškiame vestibiulio ore.

– Tai nėra geriausias metas bet kokiems klausimams, – įspėjo jį Barbė Vigin, tačiau Danas Nidemas buvo ne toks žmogus, kurį galėtų įbauginti stiuardesė.

– Niekam nesvarbu, jeigu per vaikų vaidinimą įvyksta kokia nors painiava, – pasakė Danas, – bet šitas berniukas buvo paliktas kabėti – per dvidešimt pėdų nuo cementinių grindų! Galėjo atsitikti rimta nelaimė – dėl jūsų nerūpestingumo. – Haroldas Krosbis užsimerkė tarsi iš baimės, kad Barbė Vigin jam nesmogtų arba kad vėl neužkeltų angelų kėlimo aparatu į viršų.

– Man gaila... – pradėjo Barbė Vigin, bet Danas ją nutraukė.

– Ir jūs netaikysite jokių nuobaudų Ovenui Miniui, – pasakė jai Danas Nidemas. – Jūs nesate klebonas, o tiktai klebono žmona. Jūsų uždavinys buvo sugrąžinti berniuką sveiką ir gyvą žemėn – ir jūs tai užmiršote. Aš irgi apie tai užmiršiu – jeigu jūs užmiršite, kad Ovenas turi jums prisistatyti. Ovenas gali bet kada ateiti į bažnyčią; tam jis neturi prašyti jūsų leidimo. Jeigu klebonas norėtų pasikalbėti su Ovenu, tegu jis iškviečia mane. – Sulig tais žodžiais Haroldas Krosbis išslydo jam iš rankų, stvarstydamasis Danui už drabužių tarsi nuo kabėjimo jam būtų visiškai apmirusios kojos; svirduliuodamas jis nužirgliojo per vestibiulį – kiti vaikai traukėsi jam iš kelio baidydamiesi kvapo. Danas Nidemas uždėjo ranką man ant kaklo ir švelniai stumtelėjo mane į priekį, taip kad aš atsidūriau tarp Barbės Vigin ir jo. – Šitas berniukas nėra jūsų pasiuntinys, ponia Vigin, – pasakė Danas. – Nenorėčiau, kad apie tai būtų žinoma kongregacionistų bažnyčioje, – pakartojo jis.

Stiuardesių autoritetas yra, geriausiu atveju, ribotas. Ji labai gerai jautė, kada jo neteko. Dabar ji atrodė taip beprotiškai pasiruošusi pasitarnauti, kad man pasidarė dėl jos nejauku. Ji staiga puolė rūpintis, kokiais švariais drabužiais pervilkti Haroldą Krosbį. Suspėjo pačiu laiku; Haroldo motina įėjo į vestibiulį kaip tik tuo metu, kai mudu su Danu jau ėjome lauk.

– O Dieve, kaip buvo gražu! – pasakė ponia Krosbi. – Ar tau buvo smagu, vaikeli? – paklausė ji sūnaus. Kai Haroldas linktelėjo, Barbė Vigin instinktyviai prispaudė jį prie šlaunies.

Ponas Fišas surado kleboną. Dadlis Viginas buvo užsiėmęs kalėdinėmis žvakėmis, pagal ilgį atrinkinėjo, kurios dar galėtų tikti kitų metų Kalėdoms. Kunigas Dadlis Viginas turėjo sveiką lakūno instinktą žiūrėti į priekį; jis nesustodavo dabartyje, ypač prie nesėkmių. Jis niekada nebūtų kvietęs Dano ir prašęs pasikalbėti su Ovenu. Ovenui nebūtų buvę „draudžiama“ lankytis Kristaus bažnyčioje be klebono leidimo.

– Man patiko, kaip Juozapas ir Marija pakėlė Kūdikėlį Jėzų iš ėdžių, – pasakė ponas Fišas.

– Ak šitaip? Na, taip, – atsakė klebonas.

– Puiki pabaiga – labai dramatiška, – pastebėjo ponas Fišas.

– Taip, gal ir iš tiesų, – atsakė klebonas. – Galbūt panašiai padarysime ir kitąmet.

– Žinoma, tam vaidmeniui reikia tokio kaip Ovenas, – pasakė Fišas. – Garantuoju, kad kiekvieniems metams tokio nerasite.

– Ne, tokio tai ne, – sutiko klebonas.

– Jis – talentas, – pasakė Fišas.

– Taip manot? – pasakė Viginas.

– Ar matėte „Kalėdų giesmę“? – paklausė ponas Fišas.

– Šiemet ne, – atsakė klebonas.

– Ką veiksite per Kūčias? – paklausė jo Fišas.

Aš žinojau, ką norėčiau veikti per Kūčias; aš norėjau būti Sojerio Depe ir su mama laukti vidurnakčio traukiniu atvažiuojančio Dano. Tokios būdavo mūsų Kūčios, kai mama pradėjo gyventi su Danu. Mudu su mama smagiai leisdavome laiką svetinguose Istmenų namuose, aš dūkdavau iki išsekimo su savo pašėlusiais pusbroliais, o Danas prisidėdavo prie mūsų po savo spektaklio su „Greivsendo artistais“. Kai jis vidurnaktį išlipdavo iš Greivsendo traukinio, būdavo labai pavargęs, bet visi Istmenų namuose – netgi mano senelė – laukdavo jo. Dėdė Alfredas paruošdavo Danui „stikliuką“, o mano mama ir teta Marta paguldydavo Nojų, Simoną, Esterą ir mane į lovą.

Penkiolika po vienuolikos Estera, Simonas, Nojus ir aš šiltai apsirengdavome ir per gatvę keliaudavome į Sojerio Depą.

Kūčių vakarą šiaurės krašte vidurnaktį suaugusiems nesinori kišti nosies į lauką, todėl jie mielai leido mums, vaikams, pasitikti Dano traukinį. Mes nueidavome anksčiau, kad galėtume pasidaryti sniego gniūžčių; traukinys niekada nevėluodavo – tais laikais. Juo važiuodavo vos keletas žmonių ir Sojerio Depe beveik visada išlipdavo tik vienas Danas, o mes apsvaidydavome jį gniūžtėmis. Nors ir pavargęs, Danas įsitraukdavo į kautynes.

Vakare mama ir teta Marta giedodavo kalėdines giesmes; kartais prisidėdavo ir senelė. Mes, vaikai, mokėdavome visus pirmųjų posmų žodžius. Paskutinieji posmai buvo mamos ir tetos Martos

kongregacionistų bažnyčios chore praleistų metų patikrinimas. Mama laimėdavo konkursą; ji mokėjo visus žodžius, taigi giesmei tęsiantis, senelės balso jau nebegirdėdavome, o tetos Martos vis mažiau ir mažiau. Galiausiai paskutinius posmelius giedodavo jau vien tik mama.

– Tuščias atminties eikvojimas, Tabi, – sakydavo teta Marta. – Prisiminti visus žodžius giesmių, kurių niekas niekada negieda!

– O kam aš dar galėčiau panaudoti savo atmintį? – klausdavo mama sesers; abi moterys nusišypsodavo viena kitai – teta Marta, trokšdama, kad mama jai atiduotų tą atminties dalį, kuri jai atskleistų mano atsiradimo istoriją. Labiausiai Martą erzino ne tai, kad mama prisimindavo visus žodžius, bet kad paskutinius posmus giedodavo solo; netgi dėdė Alfredas mesdavo savo užsiėmimą ir klausydavosi mamos balso.

Aš prisimenu – tai buvo per mamos laidotuves, – kai kunigas Luisas Merilis pasakė mano senelei, kad jis du kartus neteko mano motinos balso. Pirmą kartą, kai teta Marta ištekėjo, nes nuo tada abi jos dukros pradėjo švęsti Kalėdas kartu Sojerio Depe, – mama giedodavo su choru giesmes, bet atėjus kalėdinių mišparų sekmadieniui, ji būdavo išvykusi pas seserį į Sojerio Depą. Antras kartas, kai pastorius Merilis neteko mano mamos balso, buvo tada, kai ji perėjo į Kristaus bažnyčią – tada jis prarado jį visam laikui. Bet aš tebeturėjau jos balsą iki 1953-iųjų Kūčių, kai miestas, kuriame aš buvau gimęs ir užaugęs, atrodė toks svetimas; juk Greivsende aš niekada nešvęsdavau Kūčių.

Žinoma, aš buvau dėkingas, kad turiu kuo užsiimti. Nors pažiūrėjau visus „Kalėdų giesmės“ spektaklius – net ir generalinę repeticiją, – ypač buvau patenkintas, kad paskutinis spektaklis vyksta Kūčių vakarą; mudu su Danu norėjome kažkuo užpildyti tą laiką. Po spektaklio Danas numatė pobūvį aktoriams – ir aš supratau, kodėl jis tai daro: kad visas laikas iki pat dvyliktos, ir netgi po dvyliktos, būtų kažkuo užpildytas, kad jis negalvotų apie kelionę traukiniu į Sojerio Depą (ir mano mamą, laukiančią jo šiltuose Istmenų namuose). Istmenams Sojerio Depe Kūčių vakarą, ko gero, irgi turėtų būti nekas; visos tetos Martos giesmės užsibaigs po pirmojo posmelio.

Pobūvį aktoriams Danas nusprendė surengti Frant gatvės 80-ajame name – ir supratau kodėl: jis norėjo, kad senelė irgi būtų užsiėmusi, kaip ir jis. Žinoma, senelė purkštaus dėl puotos dalyvių ir dėl tokio „šakarmakariško" svečių sąrašo, turėdama galvoje Dano Nidemo aktoriams būdingą charakterių ir socialinės padėties įvairovę; tačiau senelė bent jau bus užsiėmusi. Kaip ir reikėjo tikėtis, ji atsisakė; Danas turėjo jos maldauti, kad nors nueitų pažiūrėti spektaklio.

Iš pradžių ji visokiais būdais atsikalbinėjo – ji negalinti palikti Lidijos vienos. Lidija sirgo, plaučiuose ar bronchiolėse buvo susidaręs kažkoks sąstovis, tad nebuvo nė kalbos, kad Lidija eitų į spektaklį; be to, tikino senelė, ji išleidusi Etelę aplankyti artimiausių giminaičių (Etelės nebūsią per pačias Kalėdas ir kitą dieną), o Danas, be abejo, žinąs, kaip Lidija nemėgsta likti viena su Džermena.

Danas pasakė, jog jis manęs, kad Džermena juk ir pasamdyta prižiūrėti Lidijos. Taip, linktelėjo senelė, iš tikrųjų taip – tačiau ta mergina niūri ir prietaringa, o Lidijai svarbiausia, kad per Kūčias būtų šventė. „Kaip tik šventės proga", mandagiai įrodinėjo Danas, jis ir norįs, kad senelė pamatytų „Kalėdų giesmę" ir netgi trumpai pabūtų šventinėje aktorių kolektyvo aplinkoje. Kadangi senelė neleido jam kviestis svečių į Frant gatvę, Danas išpuošė visą trečiąjį Voterhauzo aukštą – atidarydamas trupei kelis mažiausiai apverstus berniukų kambarius ir bendro naudojimo patalpą; mažo jo paties butelio tiesiog nebūtų užtekę. Jis įspėjo Brinker-Smitus, kad dviem aukštais virš jų gali būti triukšmaujama; jie irgi kviečiami dalyvauti šventėje arba užkimšti vata dvynukams ausis – kaip jiems atrodys geriau.

Senelė nebuvo linkusi nieko daryti, bet jai patiko, kad Danas stengiasi ištraukti ją iš jos atsiskyrėliško senos burbeklės kiauto, ir ji sutiko ateiti į vaidinimą; o dėl trupės pobūvio, tai ji pasižiūrėsianti, kaip jausis po spektaklio. Taigi visa atsakomybė krito ant mano pečių: aš turėjau lydėti senelę į paskutinį „Kalėdų giesmės" vaidinimą miesto rotušėje. Aš ėmiausi visų atsargumo priemonių, kad tik senelė nesusilaužytų šlaunikaulio, bet šaligatviai buvo gausiai pabarstyti smėliu, o naujai nebuvo prisnigę, tad ant vaškuotų senosios rotušės grindų buvo slidžiau negu lauke.

Senovinių kėdžių lankstai sutartinai sugirgždėjo, kai aš palydėjau Harietę Vilrait į garbingą vietą trečioje eilėje per patį vidurį salės, ir mūsų miestelio gyventojai pasuko galvas, kaip bažnyčioje, kai visi parapijiečiai atsisuka pasižiūrėti į nuotaką, – nes senelė įžengė į salę tarytum į sceną pasitikti aplodismentų, kaip kadaise po Moemo „Ištikimosios žmonos“ spektaklio. Harietė Vilrait turėjo dovaną įžengti kaip karalienė. Kai kas netgi ėmė ploti, bet senelė nutildė juos metusi ton pusėn rūstų žvilgsnį; pagarba, pageidautina – baiminga pagarba, tyli baiminga pagarba – buvo jai priimtina, bet plojimai tokia proga kaip ši jai atrodė vulgaru.

Praėjo ne mažiau kaip penkios minutės, kol ji patogiai įsitaisė ant kėdės – audinių kailinius nusivilko, bet užsimetė ant pečių; šaliką nusirišo, bet apsigaubė kaklą iš nugaros nuo skersvėjų (kurie, kaip žinia, traukdavo iš salės galo); skrybėlę paliko, nors ji užstojo vaizdą visiems, kurie sėdėjo jai už nugaros (tokioje padėtyje atsidūręs džentelmenas nuolankiai persėdo į kitą vietą). Pagaliau aš buvau laisvas ir galėjau surizikuoti nueiti į užkulisį, kur žinojau panirsiąs į dvasinės ramybės aurą, gaubiančią Oveną Minį prie grimo veidrodžio.

Kalėdų vaidinimo trauma švietė iš jo akių kaip artimo netektis; jo peršalimas nusileido giliai krūtinėn, o karščiavimas mainė jo būsenas nuo vieno kraštutinumo prie kito – čia jis visas degė, čia imdavo prakaituoti, o paskui drebėti. Nebereikėjo daug tamsinti ratilų apie akis, o gausybė vaikiškos pudros, kas vakarą dedamos ant veido, – kuris jau buvo baltas kaip kinų lėlės veidas, – buvo padengusi visą grimo stalelį smulkių miltų tarsi tinko sluoksniu, ant kurio Ovenas pirštu užrašė savo vardą kvadratinėmis vienodomis raidėmis, tokio pat stiliaus kaip užrašai Minio antkapių krautuvėje.

Ovenas nepaaiškino, kodėl jis taip įsižeidė, kad jo tėvai atėjo į Kristaus bažnyčios kalėdinį vaidinimą. Kai aš pasakiau, kad jis per smarkiai ir per daug žiauriai reagavo į jų buvimą, jis nuleido mano žodžius negirdomis, savo gudragalvišku papratimu atleisdamas man už tai, kad nežinau to, ko negaliu žinoti ir ko jis man niekada nepaaiškins: kaip katalikai kadaise BAISIAI ĮŽEIDĖ jo tėvus ir kaip jie nesugebėjo su tuo susitaikyti, laikydami tai kone RELIGINIU

PERSEKIOJIMU; ir vis dėlto, mano akimis, tai Ovenas persekiojo savo tėvus. Kodėl jie kentė tokį persekiojimą, aš negalėjau suprasti.

Iš užkulisių man buvo patogu stebėti salę, ir pirmiausia aš ieškojau joje nuolankiai sėdinčių ponų Minių; bet jų tenai nebuvo. Tačiau mano paieškas apvainikavo tai, jog aš pastebėjau kraugeriškąjį poną Morisoną, bailųjį paštininką, kuris skrodė aplinkinius aštriais kaip durklai žvilgsniais ir grąžė ant kelių gulinčias rankas, lyg būtų norėjęs griebti jomis sau už gerklės. Žmogaus, kuris ateina pasižiūrėti to, Kas Galėjo Būti, veidas kupinas sykiu pagiežos ir ilgesio; jeigu Oveną priveiktų karštis, ponas Morisonas atrodė pasirengęs atlikti vaidmenį.

Salė buvo pilnutėlė; nustebau pamatęs, kad daug žmonių jau buvo ankstesniuose spektakliuose. Kunigas Luisas Merilis, pavyzdžiui, atėjo antrą, o gal ir trečią kartą! Jis visada ateidavo į generalinę repeticiją ir dažnai į spektaklį; jis pasakė Danui, kad jam patinka stebėti, kaip aktorius „suauga“ su savo vaidmeniu. Kaip dvasininkas, jis turėjo ypač mėgti „Kalėdų giesmę“; čia taip nuoširdžiai perteiktas atsivertimas – ne vien krikščioniško dosnumo pamoka, bet žmogaus nuolankumo prieš dvasinį pasaulį pavyzdys. Nepaisant to, klebono Vigino tarp žiūrovų nebuvo; nesitikėjau pamatyti nė Barbės – spėjau, kad Oveno Minio dvasinio pasaulio interpretacija bus jiems pakankamas įkvėpimo šaltinis iki pat kitų Kalėdų.

Luisas Merilis, kaip visada apsuptas gaižios kentėjimo auros, kuri spinduliavo nuo jo žmonos, buvo taipgi apsuptas savo nerimstančių atžalų; dažnai nepaklusnūs, beveik visada nesuvaldomi, visi kaip vienas sugižusiais veidais, Merilio vaikai atvirai reiškė savo nepasitenkinimą, kad buvo atitempti į mėgėjiško teatro spektaklį.

Ūgtelėjęs berniukas, pagarsėjęs kapinių vandalas, iškišo kojas į centrinį praėjimą, nė kiek nesijaudindamas, kad kliudo vyresniems, ligotiems ir neatsargiems žmonėms. Vidurinysis vaikas, mergaitė, – taip žiauriai nusitrumpinusi plaukus ir visa tokia kampuota ir beformė, kad galėjai palaikyti berniuku, – garsiai čiaumojo kramtomąją gumą. Ji taip giliai nusileido ant sėdynės, kad keliai įsirėmė priešais sėdinčiam nelaimingam piliečiui į sprandą. Tai buvo apkūnus, vidutinio amžiaus romus žmogelis, dėstantis akademijoje kažkokius moks-

lus; ir kai jis atsisuko sudrausti mergaitės savo mokslingu žvilgsniu, ji išpūtė jam gumos burbulą. Trečias, mažiausias, neaiškios lyties vaikas šliaužiojo po suolais kliūdamas už kojų nustebusiems teatro mėgėjams ir braukdamas purvą, pelenus ir visokios rūšies mėšlą, kurį lankytojai atsinešė ant savo žieminių batų padų.

Visus tuos vaikų keliamus nepatogumus ponia Meril kentėjo tylomis. Nors jie akivaizdžiai ją skaudino, ji nesipriešino, – kadangi beveik viskas kėlė jai skausmą, ji manė būsiant neteisinga išskirti būtent vaikus. Ponas Merilis įdėmiai žiūrėjo į patį scenos vidurį, jo žvilgsnis buvo prikaustytas prie uždangos plyšelio, kur ji turėjo prasiskleisti; atrodė, jis tiki, kad taip įtemptai žiūrėdamas į uždangą, taip nežmoniškai susikaupęs, jis gali priversti ją prasiskleisti. Kodėl tuomet jis taip nustebo, kai ji prasiskleidė?

Kodėl aš taip nustebau, kai salė pasitiko plojimais Skrudžą jo kontoroje? Taip spektaklis prasidėdavo kiekvieną vakarą; bet tiktai tą vakarą prieš Kalėdas man toptelėjo, kiek daug tų pačių miestelio žmonių turbūt sėdėjo atviroje stadiono tribūnoje tą vasaros dieną – ir plojo arba buvo pasiruošę ploti tai jėgai, su kuria Ovenas Minis smūgiavo kamuoliuką.

Taip, čia buvo ir storulis Čikeringas, kurio treningo švarkelis užstojo man mirtinai sužaloto motinos kūno vaizdą; taip, čia buvo ir policijos viršininkas Paikas. Kaip visada jis buvo įsitaisęs prie durų, nuolat atitraukdamas akis nuo scenos, įtariai žvilgsniu perbėgdamas žiūrovų salę, tarsi viršininkas Paikas būtų turėjęs įtarimą, kad nusikaltėlis atsinešė pavogtą kamuoliuką į spektaklį!

– „Jeigu būtų mano valia, – pasipiktinęs pasakė ponas Fišas, – aš liepčiau visus idiotus, kurie visiems kartoja „Laimingų Kalėdų“, išvirti kartu su pudingu ir užkasti įsmeigus į širdį bugienio lazdą.“

Mačiau, kaip tyliai ponas Morisonas krutina lūpas – neturėdamas teksto (kaip Būsimų Kalėdų vaiduoklis), jis įsiminė visą Skrudžo tekstą. Ką jis mano apie į užribį nuskriejusi kamuoliuką, kuris taip įspūdingai apsuko mano motiną aplinkui? Ar jis buvo tenai, kai ponas Čikeringas suglaudė jos kelius – padorumo dėlei?

Prieš pat Ovenui smūgiuojant, mama tribūnoje kažką pastebėjo; aš prisimenu, ji kažkam pamojavo prieš kamuoliukui trenkiant

jai į smilkinį. Ponui Morisonui ji nebūtų mojavusi, buvau tuo tikras. Tokios ciniškos povyzos žmogui ranka nekiltų nerūpestingai pamojuoti – jis galėtų daugių daugiausia linktelti galva pasisveikindamas.

Tai kas vis dėlto buvo tas žmogus, kuriam ji pamojavo ir kurio veidas buvo paskutinis, jos matytas gyvenime, kurį ji išskyrė iš minios, veidas, kurį ji susirado ir su kuriuo užmerkė akis savo žūties akimirką? Šiurpdamas mėginau įsivaizduoti, kas tai galėjo būti, – jeigu ne senelė, jeigu ne Danas...

– „Aš nešioju grandinę, kurią nusikaliau per gyvenimą“, – tarė Skrudžui Marlio vaiduoklis; atsidėjęs stebėdamas auditoriją, tik iš Marlio grandinių skambėjimo atsekdavau, kas scenoje vyksta.

– „Man rūpėjo žmonija, – pasakė Marlio vaiduoklis Skrudžui. – Dosnumas, atlaidumas, susilaikymas, geranoriškumas – štai kas man rūpėjo. Mano verslo dalykai tebuvo lašas mano veiklos jūroje!“

Šiurpdamas aš pagalvojau, kad tas žmogus tribūnoje buvo mano tėvas – tai buvo mano tėvas, kuriam ji mojavo iki pat tos akimirkos, kai buvo užmušta! Neįsivaizduodamas, kaip galėčiau jį atpažinti, pradėjau nuo pirmos eilės, į kairę nuo centro, tyrinėdamas vieną veidą po kito. Iš mano stebėjimo taško, iš užkulisių, beveik visi veidai salėje buvo vienodai ramūs ir nukreipti ne tiesiai į mane; tai buvo veidai, kurie, bent jau dalis jų, buvo man nepažįstami, ypač paskutinėse eilėse – tenai jie atrodė mažesni negu ant beisbolo kortelių.

Tai buvo tuščios paieškos; tačiau būtent tenai, tuo metu, aš pradėjau prisiminti. Stebėdamas iš užkulisių savo miestelio gyventojų veidus, aš pajėgiau atkurti veidus, kurie buvo tribūnoje tą vasaros dieną – eilę po eilės, aš jau galėjau prisiminti ten sėdėjusius beisbolo sirgalius. Ponią Kenmor, mėsininko žmoną, ir jų sūnų Donį, reumatu sergantį vaiką, kuriam buvo uždrausta žaisti beisbolą; jie ateidavo į kiekvienas varžybas. Jie sėdėjo „Kalėdų giesmės“ spektaklyje ir stebėjo, kaip ponas Kenmoras dorojasi su Esamų Kalėdų vaiduoklio vaidmeniu; tačiau aš mačiau juos trumpomis rankovėmis, vienodai įdegusiomis nosimis – jie visada sėdėdavo tribūnų

apačioje, nes Donis nebuvo vikrus ir ponia Kenmor baiminosi, kad jis neiškristų pro skersinius.

Čia buvo ir pono Erlio duktė Morinė – pagarsėjusi tuo, kad prišlapino kelnes, kai Ovenas Minis pirmąkart suvaidino Būsimų Kalėdų vaiduoklį. Ji sėdėjo čia ir šį vakarą, ir visus kitus vakarus, stebėdama bergždžias tėvo pastangas iš Marlio vaiduoklio išlaužti karalių Lyrą. Ji garbino ir drauge niekino savo tėvą, kuris buvo baisus snobas ir, viena vertus, negailėdavo Morinei nepelnytų pagyrimų, o antra vertus, buvo pateikęs jai įspūdingą sąrašą, ko jis iš jos tikisi; mažų mažiausiai, vieną dieną ji apsigins doktorantūrą – ir jeigu atsiduos svajonėms ir taps kino žvaigžde, tai prieš pagarsėdama ekrane, būtinai turės sulaukti pasisekimo dramos teatre. Morinė Erli buvo svajotoja, kuri negali ramiai nusėdėti ant kėdės – tiek dabar, žiūrėdama, kaip tėvas pervaidina, tiek tada, kai Ovenas ėjo prie „namų“ plokštelės. Prisiminiau, kad ji sėdėjo paskutinėje eilėje sukaliodamasi šalia Karolinos O'Dėj, kurios tėvas turėjo „Ševrolė“ verslą. Karolina O'Dėj buvo viena iš tų nedaugelio mergaičių, kurios sugebėjo nešioti Šv. Mykolo mokyklos uniformą – plisuotą vilnonį sijoną ir priderintas vyšnines kojinaites iki kelių – taip, lyg ji būtų abejotinos reputacijos baro padavėja. Su berniukais Karolina O'Dėj buvo veikli kaip korvetė, ir Morinei patikdavo su ja draugauti, nes ponas Erlis laikė O'Dėjus miesčionimis. Ponas Erlis nepritarė tam, kad Karolinos tėvas O'Dėjus gavo Bobo Krečeto vaidmenį; tačiau Laris O'Dėjus buvo jaunesnis ir gražesnis už poną Erlį, ir Danas Nidemas žinojo, kad „Ševrolė“ verslininko drąsa šiuo atveju pasitarnaus kur kas geriau negu pono Erlio ambicijos iš Bobo Krečeto padaryti karalių Lyrą.

Kaip aš puikiai prisiminiau jas tą vasaros dieną – Morinę Erli ir Karoliną O'Dėj, – kaip jos drauge juokėsi ir sukinėjosi, kai Ovenas Minis atėjo smūgiuoti.

Kokią galią savyje aš aptikau! Buvau tikras, kad užpildysiu visą tribūną – vieną gražią dieną tikrai „pamatysiu“ visus, kurie tenai buvo; ir galiausiai surasiu tą nepaprastą kažką, kam motina mojavo.

Ponas Arturas Daulingas buvo tenai. Mačiau, kaip jis sėdi viena ranka prisidengęs nuo saulės akis, o kita ranka pridengęs akis žmo-

nai – jis visada jai taip patarnauja. Arturas Daulingas stebėjo „Kalėdų giesmės“ spektaklį, mat jo žmona, įkyriausia Miesto bibliotekos tarybos persona, labai rimtai ir nuobodžiai vaidino Praėjusių Kalėdų vaiduoklį. Amanda Dauling buvo lyties stereotipų laužymo pradininkė; ji nešiodavo vyriškus kostiumus – prašmatnią suknelę jai atstojo švarkas ir kaklaraištis – ir kai ji rūkydavo, tai pūsdavo dūmą tiesiai vyrams į veidą, tuo išreikšdama giliausią savo įsitikinimą, jog vyrai būtent taip elgiasi su moterimis. Abu, Amanda ir jos vyras, mėgdavo griauti lyties stereotipus arba kiek įmanoma radikaliau ir sąmoningiau keistis vaidmenimis – todėl jis dažnai eidavo apsipirkti į krautuvę su prijuoste; todėl jos plaukai buvo trumpesni negu jo, išskyrus kojų ir pažastų, kur ji leisdavo jiems augti. Jų žodyne buvo keletas pozityvių žodžių, tarp jų „europietiškas“; moterys, kurios nesiskuta pažastų ir kojų buvo laikomos „europietiškesnėmis“ už kitas amerikietes, turinčias šiuo atžvilgiu neabejotiną pranašumą.

Ši pora neturėjo vaikų – Dano Nidemo spėjimu, jie buvo taip susikeitę vietomis, kad vaikus pagimdyti būtų buvę išties sunku, – ir jų dalyvavimą Mažosios lygos varžybose visada ženklino nepritarimas šiai sporto rūšiai: tai, kad mergaitėms nebuvo leidžiama žaisti Mažojoje lygoje, buvo lyties stereotipų egzistavimo pavyzdys, kurstantis Daulingų kategoriškumą ir įniršį. Jie įspėjo, kad jeigu turėtų dukterį, tai ji žaistų Mažojoje lygoje. Tai buvo pora, turinti savo temą – deja, vienintelę, ir labai siaurą, be to, jie ją pervertino, tačiau du jauni žmonės, vykdantys tokią iššaukiančią misiją, buvo gana įdomūs lėtiems, su viskuo sutinkantiems tipažams, kurie Greivsende sudarė daugumą. Ponas Čikeringas, mūsų storulis treneris ir menedžeris, gyveno bijodamas tos dienos, kai Daulingai pagimdys dukterį. Ponas Čikeringas priklausė prie senosios mokyklos – jis tikėjo, kad tiktai berniukai turi žaisti beisbolą, o mergaitės žiūrėti, kaip jie žaidžia, arba žaisti „softbolą“.

Kaip dauguma mažų miestelių pasaulio perdirbinėtojų, Daulingai turėjo iš ko gyventi; jis iš esmės nieko neveikė – išskyrus tai, kad be atokvėpio tobulino savo gerai įrengtų namų interjerą ir su manikiūrininko kruopštumu tvarkė veją. Dar tik eidamas trečią

dešimtį, Arturas Daulingas krapštinėdavosi apie namus aršiau už kokį pensininką, kuriam tai būtų buvę visai natūralu. Amanda Dauling irgi niekur nedirbo, bet nepailsdama dalyvavo tarybos veikloje. Ji globojo visas įmanomas sritis ir buvo ne tik Miesto bibliotekos tarybos narė; bet su šia taryba ji turėjo daugiausia reikalų ir tarnavo jai su ypatingu įkarščiu.

Vienas iš veiksmingiausių pasaulio perdirbimo būdų jai atrodė knygų draudimas. Lyties stereotipai, kaip ji mėgdavo sakyti, nenukrenta iš dangaus; knygos gadina vaikus – ir tos knygos, kurias vaikystėje skaito berniukai ir kurias vaikystėje skaito mergaitės, padaro daugiausia skriaudos! „Tomas Sojeris“ ir „Heklberis Finas“, pavyzdžiui, moko žiūrėti į moterį iš aukšto – vien jų pakanka seksualiniams stereotipams sukurti! O, tarkime, „Vėtrų kalnas“, Amandos Dauling žodžiais, į pasiutimą varo savo mokymu, kaip moteris turi paklusti vyrui.

„Greivsendo artistų“ spektakliuose Daulingai dalyvaudavo paeiliui. Jų dalyvavimas buvo nuolatinis, bet vaidmenys antraeiliai; ji vaidindavo vyrus; jis pasirinkdavo epizodinius moterų vaidmenis, dažniausiai be teksto. Ji buvo ambicingesnė už jį, kaip ir dera moteriai, pasiryžusiai sugriauti lyties stereotipus; ji buvo įsitikinusi, kad vyrų vaidmenys su tekstu idealiai jai tinka.

Danas Nidemas ką galėdamas jiems parinkdavo. Jeigu atsakysi, tai jie su malonumu pripaišys – o tą jie dažnai darydavo, – kad „viena arba kita“ yra diskriminavimas. Kiekvieno iš Daulingų pasirodymas scenoje suteikdavo spektakliui klasikinio absurdo elementų. Amanda buvo pasibaisėtina kaip vyras, – bet ji būtų buvusi tokia pat pasibaisėtina ir kaip moteris, kaip Danas netruko pareikšti, o Arturas esąs tiesiog baisus. Miestelio gyventojams tie nuobodūs keistuoliai patiko, kaip tai įmanoma tiktai provincijoje, kur kiekvienas žino, kas ir ką laiko po padu. O Daulingai buvo nuobodūs, jų ekscentriškumą gadino ir menkino tai, kad iš anksto galima buvo numatyti jų griežtai atseikėtų jausmų protrūkius; ir vis dėlto tai buvo įaugusi į „Greivsendo artistų“ trupę pora, kuri suteikdavo žiūrovams nuolatinę, kad ir iš anksto numanomą, pramogą. Danas Nidemas buvo ne toks kvailas, kad jų atsisakytų.

Kaip aš nustebinau pats save per tą Kūčių vakarą! Aš žinojau, kad, daug mėnesių – netgi metų – atidžiai stebėdamas žmones iš Greivsendo rotušės užkulisio, galiausiai rasiu tą veidą iš tribūnos, kuriam mano motina pamojavo. Kodėl iš rotušės užkulisio, o ne pačioje beisbolo aikštelėje? – paklausite jūs. Ar ne verčiau stebėti tikruosius sirgalius tikrose tribūnose? Žmonės paprastai sėda į tas pačias vietas. Tačiau Dano teatre aš turėjau pranašumų; galėjau stebėti auditoriją nematomas, o jeigu būčiau stovėjęs tarp aikštelės ir jų, visi būtų atkreipę į mane dėmesį. Užkulisiai, ir visa, kas įeina į šią sąvoką, yra nematoma. Daug daugiau gali įžiūrėti veiduose, kurie tavęs nemato. Jeigu aš ieškojau tėvo, tai argi ne geriau tai daryti niekam nematant?

– „Vaiduokli! – tarė Skrudžas Praėjusių Kalėdų vaiduokliui. – Perkelk mane iš šitos vietos kitur."

Aš žiūrėjau, kaip ponas Arturas Daulingas stebi savo žmoną, sakančią tokius žodžius:

– „Aš tau sakiau, kad tai kadaise buvusių daiktų šešėliai. Kad jie yra tokie, kokie yra, – tarė Amanda Dauling. – Manęs nekaltink!" – Mačiau, kaip mano miestelio gyventojai prunkščia – visi, išskyrus Arturą Daulingą, jam priešingos lyties personažo vaidmuo, kurį matė prieš savo akis, regis, darė stiprų įspūdį.

Tai, kad „Greivsendo artistų" spektakliuose Daulingai vaidindavo pakaitomis, kad jie niekada nevaidindavo scenoje abu, nuolat linksmino Daną, ir kalbėdamas su Fišu jis dažnai traukdavo juos per dantį.

– Kažin, ar jie ir lovoje viską daro pakaitomis? – sakydavo Danas.

– Sunku net įsivaizduoti, – atsakydavo Fišas.

Ko tik aš neprisisvajojau stovėdamas užkulisyje Kūčių vakarą! Kaip gaivinau savo prisiminimus žiūrėdamas į miestelėnų veidus! Kai ponas Fišas paklausė Esamų Kalėdų vaiduoklio, ar tie nelaimingi vaikai jo, o Vaiduoklis atsakė: „Jie yra žmogaus", – kaip ponia Kenmor didžiavosi savo vyru mėsininku Kenmoru; kaip reumatinė jų sūnaus Donio širdelė pašoko iš džiaugsmo, kai išgirdo savo tėvą kalbantį, o ne vartantį mėsą! „Šis vaikis yra Neišmanymas, – pasakė mėsininkas. – Ši mergaitė yra Geidulys. Saugokis jų

abiejų, ir visų jų atmainų, bet labiausiai šito vaikio, nes aš matau, kad tai jam užrašyta ant kaktos, vadinasi, toks jo likimas, antraip tas užrašas jau būtų pakabintas." Ponas Kenmoras norėjo pasakyti „panaikintas", bet, matyt, tuo metu galvojo apie skerdieną. Patiklūs miestelėnų veidai bylojo, kad tą klaidą jie vargiai pastebėjo, kaip ir pats Kenmoras; iš visų mano stebimų veidų tiktai Harietė Vilrait, – kuri matė beveik visas „Kalėdų giesmės" versijas, kokias tik Danas Nidemas buvo pastatęs, – susiraukė, kai išgirdo, kaip mėsininkas mėsinėja savo tekstą. Mano senelė, iš prigimties kritikė, užsimerkė ir atsiduso.

Aš taip buvau įnikęs stebėti žiūrovus, kad atsisukau į sceną tiktai tada, kai joje pasirodė Ovenas Minis.

Man nebūtina buvo atsisukti, ir taip žinojau, kad jis jau čia. Per salę nuvilnijo šurmulys. Mano miestelėnų veidai – tokie patenkinti, tokie susidomėję, tokie skirtingi – staiga neįtikėtinai supanašėjo; kiekvienas veidas tarsi kito baimės modelis. Netgi senelė – tokia nepriklausoma, tokia pakylėta – tvirčiau apsigaubė kailiniais ir suvirpėjo: juntamas skersvėjis palietė mano miestelėnams kaklus; virpulys, nupurtęs senelę, perėjo per juos visus. Donis Kenmoras suspaudė savo reumatinę širdį; Morinė Erli, pasiryžusi daugiau neprisišlapinti, užsimerkė. Siaubo išraiška Arturo Daulingo veide pranoko susidomėjimą aktoriais, vaidinančiais priešingos lyties vaidmenis – nes nebuvo aišku, nei kokios Ovenas Minis lyties, nei kas jis toks; aišku tiktai, kad jis vaiduoklis.

– „Ateities vaiduokli! – suriko ponas Fišas. – Aš bijau tavęs labiau negu visų kitų matytų šmėklų. – Matant išgąstį miestelėnų veiduose, tuo tikrai galima buvo patikėti; buvo akivaizdu, kad jie sutiko su ponu Fišu, jog šitas vaiduoklis baisiausias. – Ar tu man nieko nepasakysi?" – meldė Skrudžas.

Ovenas nusikosėjo. Tai nebuvo, kaip Danas tikėjosi, „humanizuojantis" garsas; tai buvo toks gilus gargaliavimas, ir toks panašus į priešmirtinį gargaliavimą, kad žiūrovai krūptelėjo – žmonės ėmė muistytis ant kėdžių; Morinė Erli, praradusi viltį sulaikyti šlapimą, plačiai atsimerkė ir pasižiūrėjo į tokio nežemiško kosulio šaltinį. Kaip tik tuo metu ir aš atsisukau pasižiūrėti į jį – tą pačią akimirką,

kai jis ištiesė savo vaikiška pudra nubalintą ranką ir parodė. Pakilęs karštis supurtė jo virpančią ranką, lyg elektra nutrenkė. Ponas Fišas krūptelėjo.

– „Vesk! – užriko Skrudžas. – Vesk!“ Čiuoždamas per sceną Ovenas Minis ėmė jį vesti. Tačiau ateitis buvo tokia neaiški, kad Skrudžas vis negalėjo jos įžiūrėti – kol pagaliau jie priėjo šventorių. „Garbinga vieta, – kaip Dikensas pavadino ją, – užžėlusi žolėmis ir piktžolėmis, mirtį, ne gyvenimą auginanti augmenija; užgriozdinta kapais, vešinti nuo nepasotinamo apetito.“

– „Kol aš nepriėjau prie to akmens, kurį man rodai“, – pradėjo Skrudžas. Tarp antkapių iš papjė mašė, kur stovėjo Fišas, stūksojo vienas didesnis akmuo, į kurį Ovenas ir rodė – bedė ir bedė pirštu, rodė ir rodė. Tam, kad Fišas daugiau nebegaištų ir pereitų prie tos dalies, kur jis perskaito savo vardą ant antkapio, Ovenas pats priėjo arčiau prie akmens.

Skrudžas pradėjo vapėti:

– „Žmogaus kelio kryptis nulemia jo pabaigą, prie kurios, jeigu kryptis lieka nepakitusi, ji turi žmogų nuvesti. Tačiau, – pasakė Fišas Ovenui, – jeigu kryptis pasikeičia, pabaiga bus kitokia. Sakykime, taip atsitiks ir tam, ką man rodai!“

Ovenas Minis, neprikalbintas prabilti, pasilenkė prie paminklo; tarsi skaitydamas ten užrašytą vardą, jis staiga nualpo.

– Ovenai! – griežtai pasakė ponas Fišas, tačiau Ovenas, kaip Ateities vaiduoklis, buvo pasmerktas neatsakyti. – Ovenai? – jau šilčiau paklausė Fišas; žiūrovai užjautė poną Fišą, suprasdami jo nenorą paliesti susmukusią su gobtuvu figūrą.

Nė kiek nenustebčiau, pagalvojau, jeigu Ovenas staiga atgautų sąmonę ir pašokęs ant kojų imtų klykti; būtent taip Ovenas ir padarė – anksčiau, negu Danas liepė nuleisti uždangą. Ponas Fišas užvirto ant savo paties kapo, o nuo klaikaus Oveno riksmo pašiurpo visi žiūrovai. Kas klykė, kas aikčiojo; aš žinojau, kad Morinės Erli kelnaitės vėl šlapios. Bet ką gi iš tikrųjų Ateities vaiduoklis tenai pamatė?

Ponas Fišas, sceninės sumaišties veteranas, gulėjo išsitiesęs ant grindų kaip tik labai patogiai, kad galėtų perskaityti savo vardą ant papjė mašė antkapio, kurį jis krisdamas beveik nugriovė

– Ebinizeris Skrudžas! Ar tai aš tas žmogus? – paklausė jis Oveno, bet Ovenui buvo kažkas atsitikę, nes jis buvo pasibaisėjęs papjė mašė antkapiu labiau negu Skrudžas; Ovenas atatupstas traukėsi atgal. Jis ėjo atbulas per sceną, nors Fišas meldė atsakyti į jo klausimą. Netardamas nė žodžio ir net neberodydamas į antkapį, kuris turėjo galios išgąsdinti net patį Būsimų Kalėdų vaiduoklį, Ovenas Minis paliko sceną.

Persirengimo kambaryje užsikvempęs ant grimo stalelio jis ėmė verkti – jo plaukai buvo išsipudravę, o veidas išterliotas juodai nuo akių apvado. Danas Nidemas pačiupinėjo jam kaktą.

– Tu visas degi, Ovenai! – pasakė jis. – Aš tuojau pat vežu tave namo, tiesiai į lovą.

– Kas tau atsitiko? – kamantinėjau Oveną, bet jis tik purtė galvą ir sriūbavo dar garsiau.

– Jis nualpo, štai kas atsitiko! – paaiškino Danas; Ovenas papurtė galvą.

– Kaip jis jaučiasi? – paklausė įėjęs pro duris Fišas; Danas liepė nuleisti uždangą nepasibaigus paskutinei Fišo scenai. – Ar tau negerai, Ovenai? – paklausė jis. – O Dieve, tu atrodai taip, lyg būtum išvydęs vaiduoklį!

– Dabar aš jau viską mačiau, – pasakė Danas. – Mačiau, kaip Skrudžo vaidmuo pasidarė antraeilis, mačiau, kaip Ateities vaiduoklis išsigando pats!

Pastorius Luisas Merilis atėjo į persirengimo kambarį pasiūlyti savo pagalbos, nors Ovenui, regis, labiau reikėjo gydytojo negu dvasininko.

– Ovenai? – kreipėsi į jį pastorius. – Ar tau kas nors atsitiko? Ovenas papurtė galvą. – Ką tu pamatei?

Ovenas nustojo verkti ir pasižiūrėjo į jį. Mane nustebino, kad pastorius buvo tikras, jog Ovenas kažką pamatė. Būdamas dvasininkas, tikėjimo žmogus, jis galbūt buvo geriau susipažinęs su „vizijomis“ negu mes visi; ko gero, jis mokėjo atpažinti tuos momentus, kai vizijos pasirodo kitiems žmonėms.

– KĄ JŪS NORITE TUO PASAKYTI? – paklausė Ovenas pastoriaus Merilio.

– Tu kažką pamatei, ar ne? – paklausė pastorius Merilis Oveno. Ovenas išvertęs akis žiūrėjo į jį. – Pamatei? – pakartojo jis.

– AŠ MAČIAU SAVO PAVARDĘ – ANT PAMINKLO, – pasakė Ovenas Minis.

Danas apkabino Oveną ir priglaudė prie savęs.

– Ovenai, Ovenai – taip ir buvo autoriaus parašyta! Tu sergi, turi karščio! Tu per daug susijaudinęs. Tai, kad tu pamatei pavardę ant paminklo, yra tai, kaip ir turi būti, – tai įsivaizdavimas, Ovenai, – pasakė Danas.

– TAI BUVO MANO PAVARDĖ, – atsakė Ovenas. – NE SKRUDŽO.

Pastorius Merilis atsiklaupė prie jo.

– Tai natūralus dalykas, Ovenai, – pasakė jam Merilis. – Tavo pavardė ant tavo paties kapo – tai regėjimas, kurie mus visus aplanko. Tai tiesiog blogas sapnas, Ovenai.

Tačiau Danas Nidemas įtariai vertino pastoriaus Merilio žodžius, tarytum pats niekada gyvenime nebūtų patyręs jokių vizijų; jis visai nebuvo tikras, kad matyti savo pavardę ant antkapio yra „natūralus dalykas“. Ponas Fišas spoksojo į pastorių laukdamas kitų „stebuklų“, priderančių Kristaus gimimui, su kuriuo jis visai neseniai, ir pirmą kartą gyvenime, taip iš arti susidūrė.

Ant vaikiška pudra apibarstyto grimo stalelio vis dar buvo matyti paties Oveno ranka išvedžiota jo pavardė – OVENAS MINIS. Aš jam parodžiau.

– Ovenai, – pasakiau, – žiūrėk, ką tu pats parašei šį vakarą. Matai, tu jau apie tai galvojai – apie savo pavardę.

Bet Ovenas Minis tiktai gręžė mane žvilgsniu, kol aš nuleidau akis. Tada jis įsistebeilijo į Daną, kol šis neištvėręs kreipėsi į Fišą:

– Eime, pakelsime uždangą ir viską užbaigsime.

Tada Ovenas įsistebeilijo į pastorių Merilį, kol tas pasakė:

– Aš tave parvešiu namo, Ovenai. Tau nebereikia eiti į sceną nusilenkti su dievaižin kokia temperatūra.

Aš važiavau su jais; paskutinė „Kalėdinės giesmės“ dalis man buvo nuobodi. Po to, kai iš scenos pasitraukia Būsimų Kalėdų vaiduoklis, istorija pasidaro kokčiai saldi.

Ovenas nusisukęs žiūrėjo pro langą į apšviestą kelią tamsoje.

– Tu turėjai regėjimą, Ovenai, – pakartojo Merilis. Man atrodė gražu, kad jis taip rūpinasi ir veža Oveną namo, nepaisant to, kad Ovenas niekada nebuvo kongregacionistas. Aš pastebėjau, kad pastorius nustoja mikčiojęs, kai gali kam nors realiai padėti, nors Ovenas nesijautė dėkingas pastoriui – jis sėdėjo rūškanas, pasinėręs į savo „regėjimą“, kaip tipiškas tikrų tikriausias pranašas, koks jis taip dažnai man atrodydavo. Jis pamatė savo vardą ant savo paties antkapio; ir niekas pasaulyje, jau nekalbant apie pastorių Merilį, neįtikins jo, kad taip nebuvo.

Mudu su pastoriumi sėdėjome automobilyje ir žiūrėjome, kaip jis klibinkščiuoja per apsnigtas provėžas prie namų; lauke prie durų degė jam palikta šviesa, o dar šviesa degė tenai, kur, kaip aš žinojau, buvo Oveno kambarys, – bet aš buvau pritrenktas, kad Kūčių vakarą motina ir tėvas nelaukia jo!

– Keistas berniukas, – atsainiai pasakė pastorius, kai mes važiavome namo. Neklausdamas, į kuriuos iš mano „namų“ mane vežti, Merilis nuvairavo į Frant gatvę. Aš norėjau dalyvauti Dano rengiamame pobūvyje aktoriams Voterhauze, bet pastorius Merilis atvežė mane greičiau, negu aš susivokiau, kur norėčiau važiuoti. Paskui pagalvojau, kad užeisiu pasižiūrėti, ar senelė sugrįžo, ar Danas prišnekino ją pasismaginti – kaip ji ir norėjo – aktorių pobūvyje. Kai tik atidariau duris, supratau, kad senelės nėra – greičiausiai jie vis dar ploja aktoriams miesto rotušėje; galbūt Merilis vairuoja greičiau, negu atrodo.

Aš įtraukiau senų namų kvapą; Lidija su Džermena, matyt, jau miegojo, nes netgi tada, kai lovoje kas nors skaito, girdėti šioks toks triukšmas – o 80-ajame Frant gatvės name buvo tylu kaip kape. Staiga man pasirodė, jog tai iš tiesų kapas; namas išgąsdino mane. Supratau, kad esu sudirgęs po bauginančio Oveno „regėjimo“ – ar kas ten jam buvo, – ir jau buvau besprunkąs lauk bėgte į Greivsendo akademijos miestelį (Dano bendrabutį), kai išgirdau Džermeną.

Ją buvo sunku girdėti, nes ji buvo pasislėpusi slaptajame koridoriuke ir kalbėjo pašnibždomis, bet kadangi name buvo taip tylu, aš ją išgirdau.

– Jėzau Marija, gelbėk mane! – šnibždėjo ji. – Ak, Dieve, Jėzau Kristau, ak, Viešpatie mieliausias – gelbėk mane!

„Vadinasi, Greivsende yra vagių!“ – pagalvojau. Bažnyčios tarybos nariai ne be reikalo uždarė parapijos namų duris. Kūčių įsilaužėliai apiplėšė 80-ąjį Frant gatvės namą! Džermena pasislėpė slaptajame koridoriuke, bet ką vagys padarė Lidijai? Greičiausiai pagrobė ją arba pavogė jos invalido vežimėlį ir paliko ją bejėgę.

Knygos lentynoje ant durų, vedančių į slaptąjį koridoriuką, buvo išvartytos – pusė jų gulėjo ant grindų, tarsi Džermena, apimta panikos, būtų pamiršusi, kur ta slaptoji spyna ir raktas... virš kurios lentynos, už kokių knygų? Ji taip viską išvertė, kad ir spyna, ir raktas dabar buvo aiškiai matyti kiekvienam, kas įeis į svetainę – ypač, kad išmėtytos ant grindų knygos atkreips dėmesį į lentynas ant durų.

– Džermena? – sušnibždėjau. – Ar jie jau išėjo?

– Kas jie? – pašnibždomis pasitikslino Džermena.

– Plėšikai, – taip pat pašnibždomis atsakiau.

– Kokie plėšikai? – paklausė ji.

Atidariau duris į slaptąjį koridoriuką. Ji stovėjo už durų, prie uogienių ir džemų, o plaukuose tiek pat voratinklių, kiek jų buvo apraizgę tuos marinuotų daržovių ir indiškų salotų stiklainius bei dėžes su spyruokliuojančiais teniso bateliais, kurie čia trūnijo dar nuo tų laikų, kai mama saugodavo juos Sagamorui. Džermena buvo su flaneliniu chalatu iki kulkšnių, bet kojos basos – iš to galėjai spręsti, jog į slaptąjį sandėliuką ji pasuko kiek kitokiu žingsniu negu nukraustydama stalą.

– Lidija mirė, – pasakė Džermena. Ji nesitraukė iš šešėlio ir voratinklių, nors aš laikiau sunkias duris plačiai atviras.

– Jie užmušė ją! – pasakiau persigandęs.

– Niekas jos neužmušė, – atsakė Džermena; jos žvilgsnis išskydo, nukrypęs į kažkokias paslaptingas tolumas, privertusias ją šiek tiek pataisyti sakinį. – Tiesiog Mirtis atėjo jos pasiimti, – pasakė Džermena smarkiai virpėdama. Ji buvo iš tų merginų, kurios įasmenina mirtį. Juk, šiaip ar taip, ji manė, kad Oveno Minio balsu naudojosi šėtonas.

– Kaip ji mirė? – paklausiau aš.

– Lovoje, kai aš jai skaičiau, – atsakė Džermena. – Ji dar pataisė mane, – pridūrė Džermena. Lidija, savaime suprantama, visada taisydavo Džermeną; Džermenos tarimas rėžė Lidijai ausį, nes ji pati stengdavosi tarti taip kaip senelė ir reikalaudavo, kad ir Džermena skaitytų intonuodama kaip senelė. Senelė ir Lidiją dažnai pakaitomis skaitydavo viena kitai, nes akims, sakydavo jos, reikia pailsėti. Taigi Lidija mirė ilsindama akis, atkreipusi Džermenos dėmesį į neteisingai tariamus žodžius. Retsykiais Lidija nutraukdavo Džermenos skaitymą ir paprašydavo pakartoti kokį nors žodį. Nesvarbu, ar Džermena jį teisingai, ar neteisingai ištardavo, Lidija vis tiek sakydavo: „Galvą guldau, kad tu nežinai, ką tas žodis reiškia, ar ne taip?“ Taigi Lidija mirė mokydama Džermeną, tai yra dirbdama darbą, kuris, kaip buvo įsitikinusi senelė, neturi pabaigos.

Džermena sėdėjo prie kūno kiek galėjo iškęsti.

– Su kūnu kažkas darosi, – paaiškino ji, atsargiai žengdama į svetainę. Ji nustebusi apžvelgė išmėtytas knygas – tarsi Mirtis būtų atėjusi pasiimti ir jų; o gal Mirtis išsvaidė knygas ieškodama jos.

– Kas darosi? – paklausiau aš.

– Negražūs dalykai, – atsakė Džermena purtydama galvą.

Aš įsivaizdavau, kaip senas namas slūgo, girgždėjo ir dejavo pučiant žiemos vėjui; vargšė Džermena, matyt, nusprendė, kad Mirtis vis dar čia. Galbūt Mirtis tikėjosi, kad dėl Lidijos teks pakovoti; suradusi ją ir taip lengvai pasiėmusi, Mirtis, ko gero, užsimanė pasilikti ir pasiimti dar vieną sielą. Kodėl nepasiautus per naktelę!

Susikibę rankomis, kaip brolis ir sesuo, drauge nusprendę leistis į pavojingą žygį, nuėjome pas Lidiją. Aš buvau pritrenktas ją pamatęs, nes Džermena neįspėjo manęs, kiek jai reikėjo pastangų užčiaupti Lidijai burną. Džermena suspaudė Lidijos žandikaulius megztu raudonu jos getru ir surišo galus viršugalvyje. Atidžiau įsižiūrėjęs pamačiau, kad Džermena gana kūrybiškai pasidarbavo amžinai užmerkdama Lidijai akis; nuleidusi vokus ji uždėjo ant akių dvi skirtingas monetas – penkių ir dvidešimt penkių centų ir priklijavo lipnia juostele. Ji pasakė man, kad vienintelės vienodos monetos, kokias ji rado, buvo dešimties centų, o jos per mažos – ir

kad vienas vokas virpėjo, ar atrodė, jog virpa, ir moneta vis nukrisdavo; todėl priklijavo lipnia juostele. Ji aiškino panaudojusi juostelę abiem vokams, nors dvidešimt penkių centų moneta ir taip gerai gulėjo, tačiau priklijuoti tik vieną akį jai neleidęs simetrijos jausmas. Vėliau aš vis prisimindavau ją pavartojus šį žodį ir padariau išvadą, jog Lidijai su senele pavyko Džermeną šio to išmokyti.

To žodžio tikrai nebuvo Džermenos žodyne, kai ji apsigyveno 80-ajame Frant gatvės name. Aš prisimenu ir tai, jog, nors man buvo tiktai vienuolika, mano žodyne tokių žodžių jau buvo – daugiausia dėl Lidijos ir senelės pastangų mane prusinti. Mama niekada neteikė ypatingo dėmesio žodžiams, o Danas Nidemas leisdavo berniukams būti berniukais.

Kai Danas su senele sugrįžo, mudviem su Džermena labai palengvėjo. Mes sėdėjome su Lidijos palaikais, įtikinėdami save, kad Mirtis atėjo ir pasiėmė tai, ką norėjo, ir dabar paliks namus ramybėje, bent jau iki Kūčių vakaro pabaigos. Bet mes nebūtume išsėdėję su Lidija labai ilgai.

Kaip visada Danas viskuo pasirūpino. Jis parvežė senelę namo – po jos trumpo pasirodymo trupės pobūvyje – ir leido aktoriams tęsti pobūvį be jo. Jis paguldė senelę ir davė jai romo punšo; suprantama, Oveno protrūkis ją nuliūdino – ir dabar ji pareiškė įsitikinusi, kad Ovenas kažkokiu būdu numatė Lidijos mirtį ir supainiojo su savo paties mirtimi. Šiam pareiškimui Džermena išsyk pritarė, nes, jos žodžiais, kai ji skaitė Lidijai, visai prieš pat jos mirtį, juodviem pasigirdo kažkoks klyksmas.

Senelė įsižeidė, kad Džermena jai dėl kažko pritaria, ir norėjo atsiriboti nuo Džermenos suktybių; nesąmonė, kad Lidija ir Džermena būtų girdėjusios Oveno klyksmą iš pačios Greivsendo rotušės vėjuotą žiemos naktį, kai visų namų langai ir durys uždarytos. Džermena buvo prietaringa ir greičiausiai kasnakt girdėdavo vienokius ar kitokius klyksmus; ir Lidija – dabar tai buvo aiškiai įrodyta – buvo nusenusi daug labiau už senelę; ir vis dėlto, senelės įsitikinimu, Ovenas turėjo tam tikrų ypatingų „galių“; ir tai, kad jis numatė Lidijos mirtį, nebuvo jokia prietaringa nesąmonė, bent jau ne tokia nesąmonė, kaip Džermenos.

– Ovenas ničnieko nenumatė, – pasakė Danas Nidemas susijaudinusioms moterims. – Jis turbūt turėjo daugiau kaip keturiasdešimt laipsnių karščio! Vienintelė galia, kurią jis turi, tai vaizduotės galia. – Tačiau tokiam argumentui senelė su Džermena vieningai pasipriešino. Tarp Lidijos mirties ir to, ką Ovenas „matė“, vis tiek buvo bent jau kažkoks nerimą keliantis ryšys; to berniuko „galios“ gerokai pranoko vaizduotės galias.

– Išgerkite dar vieną taurelę punšo, Hariete, – pasiūlė Danas Nidemas senelei.

– Nereikia su manimi taip globėjiškai elgtis, Danai, – pasakė senelė. – Ir kaip tau ne gėda, – pridūrė ji, – tokį puikų vaidmenį atiduoti į kraujuotas to mulkio mėsininko rankas. Prastai paskirstyti vaidmenys, – pareiškė jinai.

– Sutinku, sutinku, – pasakė Danas.

Aš iš visos širdies pritariau tam, kad Lidija būtų palikta gulėti savo kambaryje su iki galo uždarytomis durimis. Buvo nuspręsta, kad Džermena gulės mano kambaryje kitoje lovoje. Nors aš mielai būčiau grįžęs su Danu į Voterhauzo bendrabutį, man buvo pasakyta, kad aktoriai gali „siautėti“ iki paryčių – ta galimybė man atrodė labai viliojanti – ir kad Džermena yra „įsibauginusi“ ir jos negalima palikti kambaryje vienos. Su Danu viename kambaryje jos guldyti nedera, o nėra ko nė galvoti, kad senelė miegotų drauge su tarnaite. Šiaip ar taip, man buvo tiktai vienuolika.

Aš tiek daug kartų buvau miegojęs savo kambaryje su Ovenu; kaip aš dabar norėjau su juo pasikalbėti! Ką jis būtų pasakęs į senelės žodžius, kad jis numatęs Lidijos mirtį? Ir ar jam būtų palengvėję išgirdus, kad Mirtis visai neketino pasiimti būtent jo? Ar būtų tuo patikėjęs? Žinojau, kad jis labai apgailestautų, jeigu jam nepavyktų pamatyti Lidijos. Be to, aš norėjau jam papasakoti apie atradimą, kurį padariau stebėdamas žiūrovų salę, – kad aš patikėjau, jog tokiu būdu iš tikrųjų prisiminsiu veidus tos publikos, kuri dalyvavo, kaip Ovenas sako, tose LEMTINGOSE varžybose. Ką Ovenas Minis pasakytų apie staigią mano įžvalgą: kad tas žmogus, kuriam mano mama pamojavo tą sekundės dalį, prieš pat kamuoliukui trenkiant į smilkinį, buvo tikrasis mano tėvas? Kaip jis pa-

žiūrėtų į šį, kunigo Merilio žodžiais tariant, „regėjimą“? Tačiau Džermena blaškė mane. Ji prašė, kad šviesa būtų įjungta; nuolat vartėsi nuo vieno šono ant kito; gulėjo įsmeigusi akis į lubas. Kai aš ėjau į vonią, ji paprašė, kad ilgai neužtrukčiau; ji nenorinti pasilikti viena, nė minutėlės. Jeigu jinai užsnūstų, aš galėčiau paskambinti Ovenui. Minių namuose buvo tiktai vienas telefonas; jis stovėjo virtuvėje, tiesiai priešais Oveno kambarį. Galėjau jam paskambinti net naktį, nes jis tučtuojau atsikeldavo, o jo tėvai miegodavo ligi ryto kaip akmenys – kaip nepajudinami iš vietos granito luitai.

Tada prisiminiau, kad šiandien Kūčios. Kadaise mama sakė, kad net geriau, jog mes važiuojame į Sojerio Depą Kalėdoms, nes Ovenas negali palyginti, kiek jis gavo dovanų Kalėdoms ir kiek aš.

Pusę dovanų aš gaudavau iš giminaičių ir artimųjų – iš senelės, dėdės ir tetos, pusbrolių, Dano, o kitą, didesnę pusę iš mamos. Šiemet aš pasižiūrėjau po eglute Frant gatvės 80-ajame name ir buvau sujaudintas senelės ir Dano pastangų išsaugoti panašų skaičių dovanų, kurias rasdavau po eglute Sojerio Depe. Aš jau suskaičiavau jas; ten buvo daugiau kaip keturiasdešimt įvyniotų dovanėlių – ir, Dievas žino, gal garaže arba rūsyje, kaip paprastai, bus dar kas nors, ko neįmanoma įvynioti į popierių.

Niekada nežinodavau, ką Ovenas gauna Kalėdoms dovanų, bet man šovė į galvą mintis, kad jeigu jo tėvai netgi nelaukė jo sugrįžtančio – Kūčių vakarą! – tai Kalėdos Minių namuose nebuvo švenčiamos. Anksčiau, iki to laiko, kol grįždavau iš Sojerio Depo, pusė mano mažesnių žaislų būdavo sulūžę ar dingę, o kiti, kuriuos buvo verta išsaugoti, Ovenas – kelias dienas ar savaites – vis aptikdavo mano namuose.

– KUR TU GAVAI ŠITĄ?

– Kalėdoms.

– AHA, SUPRANTU...

Kai dabar pagalvoju, neprisimenu, kad jis būtų man rodęs nors vieną daiktelį, gautą „Kalėdoms“. Norėjau jam paskambinti, bet Džermena laikė mane pririštą prie lovos. Kuo ilgiau aš gulėjau lovoje, tuo aštriau jutau jos buvimą. Pradėjau galvoti apie ją taip, kaip galvodavau apie Esterą – kiek tada, penkiasdešimt trečiai

siais, Džermenai buvo metų? Turbūt koks dvidešimt, ir aš iš tikrųjų užsimaniau, kad ji atsigultų pas mane į lovą, ėmiau įsivaizduoti, kaip aš prigulu prie jos; nemanau, kad ji būtų man neleidusi – jai turbūt būtų patikęs nekaltas apsikabinimas ir netgi ne toks jau nekaltas berniukas glėbyje, kad tik Mirtis pasitrauktų šalin. Aš pradėjau regzti planą – visai ne kaip vienuolikmetis berniukas, bet kaip daug vyresnis, seksualiai susijaudinęs vaikinas. Ėmiau įsivaizduoti, kaip galėčiau pasinaudoti Džermena, kai ji tokia sutrikusi.

Aš netgi pasakiau:

– Aš tikiu, kad tu girdėjai klyksmą. – Bet aš melavau! Aš visiškai ja netikėjau!

Ištiesiau ranką prie greta stovinčios lovos; jos ranka jau laukė manosios. Prisiminiau, kaip Barbė Vigin bučiavo Oveną. Užsidirbau tokią erekciją, kad net antklodė pasikėlė; bet kai aš itin smarkiai suspaudžiau Džermenos ranką, ji man neatsakė – laikė, ir tiek.

– Miegok, – pasakiau jai. Kai jos ranka išslydo man iš delno, supratau, kad ji užmigo; ilgai žiūrėjau į ją, bet nedrįsau prisiartinti. Man buvo gėda to, ką jaučiau. Palyginti brandžiame žodyne, kurį man perdavė Lidija su senele, nebuvo vietos žodžiui „geismas“; tokio žodžio aš negalėjau iš jų išmokti, tokio jausmo aš neturėjau kaip įvardinti. Tai, ką jaučiau, tiesiog atrodė negerai, jaučiau kaltę dėl to, kad viena mano esybės dalis yra priešas kitai daliai, ir tada supratau, iš kur tas jausmas atsirado; jis galėjo kilti tik iš mano tėvo. Tai jo dalis krutėjo manyje. Ir pirmą kartą man toptelėjo, kad galbūt mano tėvas yra blogas arba kad tai, ką jis man perdavė, yra blogis.

Nuo to karto, kai mane sutrikdydavo mano paties jausmai, o ypač kai jausdavausi taip kaip tada, kai mane apimdavo geismas, – tardavau, kad tai mano tėvas reiškiasi manyje. Mano troškimas sužinoti, kas jis buvo, įgavo naują pobūdį; norėjau žinoti, kas jis, ne todėl, kad būčiau jo ilgėjęsis ar man būtų stigę meilės; turėjau Daną ir jis mane mylėjo; turėjau senelę ir prisiminimus, kuriuos (esu tikras) išpūčiau, apie savo motiną. Ne dėl meilės norėjau pažinti tėvą, o iš begalinio smalsumo, – kad galėčiau atpažinti savyje tą blogį, į kurį esu linkęs.

Kaip aš norėjau pasikalbėti apie tai su Ovenu!

Kai Džermena užknarkė, aš nutykinau žemyn laiptais į virtuvę jam paskambinti. Staigiai uždegta šviesa išbaidė naminę pelytę, ir ji gavo skubiai nutraukti duoninės tyrinėjimus. Šviesa išbaidė ir mane, nes nuo jos nesuskaitoma daugybė kolonijinio stiliaus langų suskaldė mano paties atspindį į daugybę atspindžių – staiga pasirodė, kad lauke stovi daug tokių kaip aš ir žiūri į mane. Viename savo apstulbusio veido atspindyje atpažinau pono Morisono baimę ir neryžtingumą; Danas sakė, kad nuo Oveno nualpimo ir priepuolio poną Morisoną ištiko šokas – bailusis paštininkas prarado sąmonę. Policijos viršininkas Paikas išnešė sąmonę praradusį tragiką į gaivinantį nakties orą, kur ponas Morisonas atsigavo pilnas keršto ir ėmė grumtis su oficialiai patvirtintu policijos viršininku, kol galiausiai pasidavė įstatymo jėgai.

Tačiau virtuvėje aš buvau vienas; maži keturkampiai juodi kaip veidrodis langeliai atspindėjo daugybę mano veido kopijų, bet joks kitas veidas nežiūrėjo į mane, kai aš rinkau Minių numerį. Pypsėjimas truko ilgiau, negu aš tikėjausi ir jau buvau bededąs ragelį. Aš bijojau, kad turėdamas karščio Ovenas bus per daug giliai įmigęs ir kad mano skambutis prižadins tėvus.

– LINKSMŲ KALĖDŲ, – pasakė jis, kai galiausiai priėjo prie telefono.

Aš jam viską išklojau. Jis karštai pritarė mano įsitikinimui, kad aš galiu „prisiminti" žiūrovus per beisbolo varžybas, stebėdamas Dano spektaklių auditoriją; jis pasisiūlė stebėti drauge – dvi poros akių geriau negu viena. O dėl mano „įsivaizdavimo", kad mama paskutinę savo gyvenimo minutę galėjo mojuoti mano tikrajam tėvui, Ovenas Minis manė, jog reikia pasikliauti tokiomis nuojautomis; jis pasakė, kad aš galbūt esu TEISINGAME KELYJE, nes nuo tos minties jį ŠIURPAS NUKRĖTĖ, – o tai tikras ženklas. O dėl erekcijos, kurią sukėlė mano aistra Džermenai, Ovenas mane suprato kaip niekas kitas; jeigu Barbė galėjo sužadinti jam geismą, tai visai ne gėda, kad Džermena sužadino man tokius siaubingus jausmus. Ovenas buvo parengęs nedidelį pamokslą apie geismą – jausmą, kurį jis vėliau nusakys kaip TIKRĄ IŠPĖJIMĄ, KAD

PASMERKIMAS PRAGARO KANČIOMS YRA NE JUOKAS. O dėl nemalonių pojūčių, paveldėtų iš tėvo, – dėl tų nepakenčiamų norų manyje, kurie pirmą kartą parodė, ką esu gavęs iš tėvo, – Ovenas sutiko su manimi šimtu procentų. Per geismą, sakydavo jis vėliau, Dievas man padeda nustatyti, kas buvo mano tėvas; per geismą aš buvau pradėtas, per geismą aš surasiu savo tėvą.

Dabar mane stulbina, kaip tokios laukinės fantazijos ir filosofiniai išvedžiojimai, sužadinti naktinių baimių ir nelaimių, galėjo būti tokie įtikinami mudviem su Ovenu Miniu; tačiau geri draugai tik todėl ir yra geri, kad gali paremti vienas kitą.

Ir, be abejo, jis sutiko su manimi, kad Džermena tikra kvailė, jeigu mano, kad girdėjo jo klyksmą iš miesto rotušės!

– TAIP GARSIAI AŠ NEKLYKIAU, – pasakė jis pasipiktinęs.

Tik dėl vieno dalyko mūsų nuomonės nesutapo – tai dėl senelės aiškinimo, ką jis nuspėjęs. Jeigu jis tikėjo viskuo, kodėl netikėjo senele, – kad paminklinis akmuo išpranašavo būtent Lidijos mirtį; kad Ovenas tiesiog pamatė ne tą vardą?

– NE, – pasakė jis. – TEN BUVO MANO VARDAS. NE SKRUDŽO IR NE LIDIJOS.

– Bet tu tiesiog apsirikai, – pasakiau. – Tu galvojai apie save – tu netgi galvojai apie savo vardą, visai prieš pat. Be to, smarkiai karščiavai. Jeigu tas paminklinis akmuo ką nors tau pasakė, tai tik tiek, kad kažkas tuoj numirs. Tas kažkas buvo Lidija. Juk ji numirė, ar ne? O tu nenumirei, ar ne taip?

– TEN BUVO MANO VARDAS, – bukai pakartojo Ovenas.

– Suprask, tu gavai žinią, kur buvo tik pusė tiesos, – pasakiau jam. Mėginau kalbėti su juo kaip senas „regėjimų“ žinovas ir aiškintojas. Mėginau jį įtikinti, kad išmanau tokius dalykus geriau negu pastorius Merilis.

– TEN NEBUVO VIEN TIK MANO VARDAS IR PAVARDĖ, – paaiškino Ovenas, – TAI YRA, NE TOKS, KOKĮ AŠ VISADA UŽRAŠAU, – NE TOKS, KAIP UŽRAŠIAU ANT PUDRUOTO STALO. TEN BUVO MANO TIKRAS VARDAS – TEN VISKAS BUVO PARAŠYTA, – pasakė jis.

Aš nutilau; jo žodžiai skambėjo taip įtikinamai. Tikrasis jo vardas buvo Polas – kaip ir tėvo. Polas O. Minis, jaunesnysis; jis

buvo krikštytas kaip katalikas. Žinoma, jam reikėjo ir švento vardo, tokio kaip Paulius; jeigu ir yra šventasis Ovenas, tai aš apie jį nieko nesu girdėjęs. O kadangi šeimoje jau buvo vienas „Paulius", tai turbūt todėl jam dar davė „Oveno" vardą; iš kur buvo paimtas tas vidurinysis vardas, jis niekada nesakė – ir aš taip niekada ir nesužinojau.

– Ant antkapio buvo parašyta „Polas O. Minis, jaunesnysis", taip? – paklausiau aš jo.

– TEN VISKAS BUVO PARAŠYTA, – pakartojo Ovenas. Ir padėjo ragelį.

Jo beprotystės varė mane iš proto! Kurį laiką sėdėjau virtuvėje gerdamas apelsinų sultis ir kimšdamas sausainius; paskui įdėjau į pelėkautus šviežių lašinukų ir išjungiau šviesą. Kaip ir mano mama, aš nemėgau tamsos; tamsoje aš supratau, ką jis norėjo pasakyti tuo savo „VISKAS". Vėl uždegiau šviesą ir paskambinau jam.

– LINKSMŲ KALĖDŲ, – pasakė jis.

– Ar ant akmens buvo datos? – paklausiau jo. Jis dvejojo.

– NE, – atsakė.

– Kokia buvo data, Ovenai? – paklausiau jo. Jis vėl patylėjo.

– NEBUVO JOKIOS DATOS, – atsakė Ovenas. Aš norėjau verkti – ne todėl, kad tikėjau kiekvienu žodžiu apie tą jo trenktą „regėjimą", bet kad jis man pirmą kartą pamelavo.

– Linksmų Kalėdų, – pasakiau aš ir padėjau ragelį.

Kai vėl išjungiau šviesą, tamsoje buvo dar daugiau tamsos.

Kokia ten buvo data? Kiek laiko jis sau paskyrė?

Aš norėjau paklausti tamsos to paties klausimo, kuris rūpėjo Skrudžui: „Ar tai šešėliai dalykų, kurie bus, ar tik kurie gali būti?" – tačiau Ateities vaiduoklis tylėjo.

6. BALSAS

Iš visų dalykų, kuriuos senelė niekino, labiausiai smerktinu ji laikė nenorą dėti pastangų; Daną Nidemą tokia savotiška neapykanta stulbino – juk senelė nebuvo išdirbusi nė vienos dienos per visą savo gyvenimą – ir niekada nelaukė, kad mano mama ką nors dirbtų; ir ji niekada nebuvo liepusi man ką nors padaryti. Nepaisant to, senelės požiūriu, žmogui reikia kone nuolatinių pastangų norint sekti pasaulio įvykius – tiek mūsų pačių pasaulio, tiek esančio už Greivsendo ribų – ir reikia pastangų bei proto, kad galėtum nuolat komentuoti tai, kas aplinkui vyksta; į šį dalyką senelė dėjo savo pastangas nepaliaudama ir nenukrypdama nuo kurso. Būtent dėl šio tikėjimo pačių pastangų vertingumu senelė atsisakė televizoriaus.

Ji buvo aistringa skaitytoja ir skaitymą laikė pačia kilniausia pastanga iš visų; tuo tarpu rašymą vertino priešingai – kaip laiko gaišinimą – vaikišką nuolaidžiavimą savo silpnybėms, netgi nešvaresnį darbą negu piešimas pirštais, – tačiau skaitymą ji dievino, laikydama jį nesavanaudiška veikla, suteikiančia informacijos ir įkvėpimo. Turbūt ji gailėjosi tų kvailių, kurie paaukojo savo gyvenimą tam, kad mes turėtume pakankamai ko skaityti. Skaitymas taip pat supažindinąs žmogų su kalba ir įgalinąs ją valdyti, o tai yra būtina nuolat komentuojant tai, kas aplinkui vyksta. Senelė turėjo abejonių dėl radijo, nors pripažino, kad pasaulis žygiuoja tokiu žingsniu, jog rašytinis žodis ima nuvertėti; pagaliau klausymas taip pat reikalauja tam tikrų pastangų, ir ta kalba, kuria kalbama per radiją, nedaug prastesnė už tą šiurkščią ir nesklandžią žurnalų ir laikraščių kalbą.

Tačiau televiziją ji atmetė. Žiūrėti nereikia jokių pastangų – skaitymas ar klausymas duoda kur kas daugiau peno sielai ir protui – ir tai, ką, jos įsivaizdavimu, buvo galima matyti per televiziją, ją stulbino; ji, žinoma, buvo apie tai tiktai skaičiusi. Ji pasisakė prieš televizorius Karo veteranų namuose ir Greivsendo senelių prieglaudoje – abiejose įstaigose kaip kontrolės grupės narė – argumentuodama, kad televizijos žiūrėjimas pagreitins senukų mirtį. Jos nesujaudino abiejų šių prieglaudų pareiškimai, esą daugelis jų gyventojų yra per daug silpni ir išsiblaškę, kad galėtų skaityti, o radijas juos užmigdąs. Senelė apsilankė ir vienur, ir kitur, ir tai, ką ji pamatė, tik patvirtino jos nuomonę; viskas, ką Harietė Vilrait pamatydavo, visada patvirtindavo jos nuomonę: ji nustatė, kad mirties procesas pagreitėjo. Seni, paliegę žmonės, geriausiu atveju leisgyviai, išsižioję sustingusiais žvilgsniais spoksojo į vaizdus, kuriuos senelė apibūdino kaip „perdėm banalius, kad apie juos būtų galima kalbėti“. Tai buvo pirmas kartas, kai senelė matė įjungtą televizorių, ir ji užkibo ant kabliuko. Senelė pastebėjo, kad televizorius „sunkte išsunkia“ paskutinius senukų gyvybės syvus; ir vis dėlto ji tučtuojau užsigeidė turėti televizorių savo namuose!

Mano mamos mirtis, o nepraėjus nė metams – Lidijos, labai prisidėjo prie senelės apsisprendimo įsigyti televizorių. Mama labai mėgdavo senąjį patefoną; vakarais klausydavomės Frenko Sinatros dainų su Tomio Dorsio orkestru – mama mėgdavo dainuoti drauge su Sinatra. „Jau tas Frenkas, – sakydavo ji. – Jo balsas tiesiog sutvertas moteriai, bet nė vienai nepasisekė jo gauti.“ Aš prisimenu keletą jos mylimiausių dainų; kai išgirstu jas, dar ir dabar pagauna ūpas dainuoti, nors neturiu motinos balso. Aš neturiu nei Sinatros balso, nei jo iššaukiančio patriotiškumo. Nemanau, kad motina būtų pritarusi jo politinėms pažiūroms, bet jai patiko, kaip ji sakydavo „ankstyvasis“ jo balsas, ypač tos dainos, kai jis pradėjo dainuoti su Tomiu Dorsiu. Kadangi ji mėgo dainuoti kartu, tai mielesnės jai buvo jo prieškarinės dainos, – kai jis buvo laisvesnis ir dar ne toks garsus, ir kai Tomis Dorsis neleisdavo jam išsiskirti iš orkestro. Mėgstamiausios jos plokštelės buvo iš 1940 metų – „Aš matysiu tave“, „Kvailiai visur patenka“. Aš neturėjau

laiko tapt milijonierium", „Kokia graži diena rytojus", „Visa tai ir dangus", „Kur tu padėjai savo širdį?", „Pasatai", „Kanjonų šauksmas", o labiausiai – „Per daug romantiškas".

Aš turėjau savo radiją ir po mamos mirties klausydavausi jo vis dažniau ir dažniau; maniau, kad senelei bus liūdna, jeigu aš įjungsiu „Viktorolą" ir paleisiu tas senąsias Sinatros dainas. Kai Lidija buvo gyva, senelei pakakdavo jos skaitymo; jos abi pakaitomis skaitydavo viena kitai arba versdavo Džermeną skaityti joms abiem, ilsindamos akis ir kartu lavindamos Džermeną, o tai joms buvo nepaprastai svarbu. Tačiau kai Lidija mirė, Džermena atsisakė skaityti garsiai tiktai senelei; Džermena buvo įsitikinusi, kad jos skaitymas pribaigė Lidiją arba pagreitino jos mirtį, ir Džermena buvo tvirtai nusprendusi nežudyti senelės tokiu pat būdu. Kurį laiką senelė skaitydavo garsiai Džermenai, bet taip ji negalėjo pailsinti akių, ir ji dažnai kalbindavo Džermeną, tikrindama, ar ši atidžiai klausosi. Džermena, suprantama, negalėjo atidžiai klausytis – ji iš paskutiniųjų stengėsi išlikti gyva per visą skaitymo laiką.

Nesunku suprasti, kad namai pasidarė neapsaugoti nuo televizijos įsiveržimo. Tarkime, Etelės draugija niekada neatstojo senelei Lidijos. Pastaroji visada gyvai pritardavo senelės beveik nesiliaujančioms pastaboms, o Etelė buvo visiškai abejinga – stropi, bet be jokio įkvėpimo, pareiginga, bet pasyvi. Danas Nidemas nujautė, kad Etelės apsnūdimas vertė senelę jaustis sena; ir vis dėlto, kai tik Danas pasiūlydavo senelei pakeisti Etelę į kokią nors gyvesnę merginą, senelė gindavo Etelę kaip koks buldogas. Vilraitai buvo snobai, bet teisingi žmonės; Vilraitai neatleisdavo tarnų dėl to, kad jie nuobodūs ir apatiški. Taigi Etelė pasiliko, ir mano senelė suseno – suseno ir ėmė reikalauti, kad ją kas nors užimtų; ji taip pat jau buvo pasirengusi televizijos įsiveržimui.

Džermena, kuri šiurpdavo, kai senelė skaitydavo jai, ir dar labiau šiurpdavo nuo minties, kad ji turi skaityti senelei, nebeturėjo ką veikti; ji išėjo. Vilraitai maloningai sutikdavo atleisti tarnaites, nors man buvo gaila, kad Džermena išeina. Aistra, kurią ji manyje pažadino, – kad ir atstumianti tuo metu man atrodė, – buvo nuoroda į mano tėvą; be to, geidulingos fantazijos, kurias Džermena

man sukeldavo, nors nuodėmingos, buvo man smagesnės už bet ką, ką girdėdavau per savo radiją.

Kai Lidija paliko mus ir aš pusę dienų ir naktų praleisdavau su Danu, senelei nebereikėjo dviejų tarnaičių; nebuvo reikalo priimti kitos merginos į Džermenos vietą – pakako Etelės. Ir kai Džermena išėjo, aš irgi likau neapsaugotas nuo televizijos įsiveržimo.

– TAVO SENELĖ PERKA TELEVIZORIŲ? – paklausė Ovenas Minis.

Miniai neturėjo televizoriaus. Ir Danas neturėjo. 1952-aisiais jis balsavo prieš Eizenhauerį ir pasižadėjo nepirkti televizoriaus tol, kol Aikas bus prezidentas. Netgi Istmenai neturėjo televizoriaus. Dėdė Alfredas jo norėjo ir Nojus su Saimonu, ir Estera norėjo turėti savo atskirą; tačiau šiauriniame krašte vaizdo transliavimas buvo dar gana primityvus, Sojerio Depe ekranuose mirgėjo sniegas, o teta Marta nenorėjo statyti bokšto antenai, nes jis „gadinsiąs vaizdą". Bet dėdė Alfredas taip norėjo televizoriaus, kad dievagojosi pastatysiąs bokštą sulig žemai skrendančiais lėktuvais, jeigu žemesnis neduos jam gero vaizdo.

– Jūs perkate televizorių? – paklausė manęs Estera paskambinusi telefonu iš Sojerio Depo. – Sekasi tau, šikniau! – Mane sujaudino jos pavydas.

Nei Ovenas, nei aš neturėjome supratimo, kas rodoma per televiziją. Mes buvome pratę šeštadieniais eiti į apšiurusį Greivsendo kino teatrą, kuris nežinia kodėl vadinosi „Aidaho" – pagal toli esančią vakarų valstiją arba tokio pat pavadinimo bulvių rūšį, kurios mes nebuvome ragavę. „Aidaho" jautė silpnybę filmams apie Tarzaną ir – tolydžio vis didesnę – biblinio siužeto filmams. Pastarųjų mudu su Ovenu nevirškinome; Oveno manymu, jie buvo ŠVENTVAGIŠKI, o man jie atrodė nuobodūs. Ovenas peikdavo ir filmus apie Tarzaną.

– KIEK GALIMA KYBURIUOTI ANT TŲ LIANŲ – IR JOS NIEKADA NENUTRŪKSTA. O KAI JIS EINA MAUDYTIS, TAI KIEKVIENĄ KARTĄ Į VANDENĮ PRIMETAMA ALIGATORIŲ AR KROKODILŲ – KO GERO, TAS PATS ALIGATORIUS AR KROKODILAS; VARGŠAS PADARAS IŠMOKYTAS GRUMTIS

SU TARZANU! GREIČIAUSIAI JIS MYLI TARZANĄ! IR VISADA TAS PATS MASIŠKAS DRAMBLIŲ BĖGIMAS – IR TAS PATS LIŪTAS, TAS PATS LEOPARDAS, TAS PATS TRENKTAS AFRIKOS TAPYRAS. IR KAIP DŽEINĖ GALI JĮ PAKĘSTI? JIS TOKS BUKAS; TIEK METŲ GYVENA SU DŽEINE IR NEMOKA KALBĖTI ANGLIŠKAI. ŠIMPANZĖ, IR TA PROTINGESNĖ, – piktinosi Ovenas.

Tačiau labiausiai jį širdino pigmėjai; į juos žiūrint jį KRĖTĖ ŠIURPAS. Jam rūpėjo, ar pigmėjai nedalyvauja kituose filmuose; baiminosi, kad jų vamzdžiai nuodingoms strėlėms pūsti netrukus paplis tarp jaunųjų gangsterių.

– Kur? – paklausiau aš. – Tarp kokių jaunųjų gangsterių?

– GAL TŲ, KUR BOSTONE, – atsakė jis.

Mes neįsivaizdavome, ko galima laukti iš senelės televizoriaus. Galbūt 1954-aisiais vėlai vakare rodydavo filmus su pigmėjais, bet keletą metų senelė neleisdavo mums žiūrėti per televiziją naktinės programos. Kad ir labai vertindama pastangas ir taisykles, kitų apribojimų dėl televizoriaus senelė mums netaikė. Kiek žinau, 1954-aisiais gal nė nebuvo naktinių programų – nesvarbu. Esmė ta, kad mano senelė niekada nebuvo cenzorius; ji tiesiog buvo įsitikinusi, kad mudu su Ovenu turime „laiku" eiti miegoti. Ji žiūrėdavo televizorių kiaurą dieną ir kiekvieną vakarą; per pietus atpasakodavo per dieną matytas beprasmybes man – arba Ovenui, Danui ar netgi Etelei – ir trumpai peržvelgdavo absurdus, kurie bus rodomi vakare. Viena vertus, ji pasidarė televizijos vergė, kita vertus, beveik viskam, ką matydavo, reikšdavo tokią panieką, kad tas jos pyktis gal net pridėjo jai gyvenimo metų. Ji koneveikė televiziją taip karštai ir sąmojingai, jog televizoriaus žiūrėjimas ir vėliau laidų komentavimas kitiems, o kartais tiesiai jam pačiam, – tapo jos užsiėmimu.

Visos per televiziją stebimos šiuolaikinės kultūros apraiškos bylojo senelei apie neginčijamą nacijos saulėlydį, apie negailestingą dvasinį ir moralinį pagedimą, apie spartų ir visa apimantį smukimą, laukiantį mūsų ateityje.

Per televizorių buvo rodoma daug dalykų, kuriems mudu su Ovenu nebuvome pasiruošę; bet labiausiai mes nebuvome pasiruošę

aktyviam senelės dalyvavimui beveik visame kame, kas tik buvo rodoma. Kai ypač retais atvejais žiūrėdavome vieni, mums tarsi ko trūkdavo; be tų beveik nesiliaujančių, kandžių senelės komentarų, buvo tik kelios programos, kurios atrodydavo įdomios. Kai žiūrėdavome be jos, Ovenas visada sakydavo:

– ĮSIVAIZDUOJU, KAIP TAVO SENELĖ SUMALTŲ JUOS Į MILTUS.

Žinoma, nėra tokios užkietėjusios širdies, – kad ir kaip rimtai nusiteikusios, – kuri nerastų merdėjančioje kultūroje ko nors smagaus; net mano senelė mėgdavo vieną televizijos laidą. Aš stebėjausi, bet senelė ir Ovenas buvo prisiekę vienos laidos mėgėjai – senelei tai buvo vienintelė laida, kurią ji mėgo be išlygų; Ovenui tai buvo mėgstamiausia laida iš keleto kitų, kurias iš pradžių dievino.

Ta neįtikėtina figūra, kuri patraukė tokias kritiškas asmenybes kaip senelė ir Ovenas, buvo begėdis pataikautojas miniai, muzikos sąvadautojas, kuris sukapodavo Šopeną, Mocartą ir Debiusi į dvi tris minutes trunkantį šou teatrališko mostagavimo deimantiniais žiedais apmaustytais pirštais. Kartais jis grodavo permatomu fortepijonu su stikliniu viršumi ir išdidžiai pabrėždavo, kiek šimtų tūkstančių dolerių tas fortepijonas jam kainavęs; vienas jo deimantinių žiedų buvo fortepijono formos, o ant fortepijono jam grojant visada stovėdavo didelė puošni žvakidė. Televizijos vaikystėje jis buvo stabas – daugiausia moterims, vyresnėms už senelę ir perpus mažiau išsilavinusioms; vis dėlto senelė ir Ovenas jį mėgo. Kadaise, būdamas vos keturiolikos metų, jis grojo kaip solistas su Čikagos simfoniniu orkestru, bet dabar, jau būdamas garbanotas trisdešimtmetis, jis teikė pirmenybę vizualiniam, o ne akustiniam įspūdžiui. Jis vilkėdavo kailinius iki žemės ir blizgučiais nusagstytus kostiumus; buvo pasisiūdinęs kailinius iš šinšilų, už kuriuos suplojo šešiasdešimt tūkstančių dolerių; turėjo švarką, apsiūtą dvidešimt keturių karatų aukso juostele; nešiojo smokingą su deimantinėmis sagomis ant kurių buvo išgraviruotos jo vardo raidės.

– LIBERAČIS! – kiekvieną kartą pamatęs jį sušukdavo Ovenas; jo šou buvo rodomas dešimt kartų per savaitę. Tai buvo juokingas kaip povas vyras saldžiu moterišku balseliu ir tokiomis giliomis duobutėmis skruostuose tarsi iškaltomis figūriniu plaktuku.

– Kodėl man nepersivilkus kokiu nors įspūdingesniu rūbeliu? – burkuodavo jis; senelė su Ovenu kvatodavo iš susižavėjimo, o Liberačis sugrįždavo prie fortepijono pasikeitęs savo blizgantį švarką į kailinius.

Manau, kad Liberačis buvo androgenų pionierius – paruošęs visuomenę tokiems iškrypėliams kaip Eltonas Džonas ir Boi Džordžas, – bet aš niekuomet negalėjau suprasti, kodėl jis taip patiko Ovenui ir senelei. Jis, be abejo, grojo ne savo muziką, nes perdirbdavo Mocartą taip, kad atrodydavo, jog groja „Maką Peilį“; kartkartėmis jis grodavo ir „Maką Peilį“.

– Jis myli savo motiną, – sakydavo senelė gindama Liberačį, – tiesą sakant, tai buvo tiesa; jis ne tik aikčiodavo dėl motinos per televiziją, bet, kaip paaiškėjo, gyveno drauge su senąja ponia iki pat jos mirties 1980 metais!

– JIS ĮDARBINO SAVO BROLĮ, – pabrėžė Ovenas. – O DŽORDŽAS MAN NEATRODO ITIN TALENTINGAS. – Tikrai, Džordžas, jo tylusis brolis, sąžiningai čirpino smuiką, o nulipęs nuo scenos tapo Liberačio muziejaus prižiūrėtoju Las Vegase, kur 1983-aisiais ir mirė. Bet iš kur Ovenas ištraukė, kad Liberačis buvo ITIN TALENTINGAS? Mano akimis, didžiausias jo talentas buvo mokėjimas akiplėšiškai linksminti patį save, nors jis mokėjo ir iš savęs pasijuokti. Bet senelė ir Ovenas alpo dėl jo taip pat kaip žilaplaukės damos Liberačio televizijos auditorijoje – ypač kai kvėštelėjęs jų numylėtinis įbėgdavo į auditoriją ir kviesdavo jas šokti.

– Jis iš tikrųjų myli pagyvenusius žmones! – nustebusi sakydavo senelė.

– JIS NIEKO NEGALĖTŲ NUSKRIAUSTI! – susižavėjęs pritardavo Ovenas.

Tuo metu aš maniau, kad jis homikas, tačiau Londono apžvalgininkas, kuris padarė panašią užuominą apie jo seksualinę orientaciją, buvo nuteistas už šmeižtą. (Tai įvyko 1959 metais; liudytojų suole Liberačis pareiškė, kad buvo apkaltintas homoseksualumu. Prisimenu, kaip Ovenas su senele džiūgavo!)

Taigi mano džiaugsmas, 1954-aisiais atsiradus televizoriui Frant gatvės aštuoniasdešimtajame numeryje, buvo atmieštas gluminan-

čios mano senelės ir Oveno Minio meilės Liberačiui. Man buvo visiškai svetimas tas jų beatodairiškas tokios kičinės personos garbinimas – mama niekada nebūtų sutikusi dainuoti su Liberačiu! – ir tą savo nepasitenkinimą aš kaip visada išreiškiau Danui.

Į jį ištikusią nelaimę Danas sugebėjo žvelgti kūrybiškai ir dažnai pozityviai; dauguma dėstytojų net geresnėse vidurinėse mokyklose yra nevykę slapukai, tušuojantys tingumą ir savo nedidelį autoritetą galintys primesti tiktai paaugliams; tačiau Danas niekada nebuvo vienas iš jų. Ar jis tikėjosi dirbti Greivsendo akademijoje iki pensijos, kai įsimylėjo ir vedė mano motiną, aš niekada nesužinosiu; tačiau jos netektis ir jo atsakas į tokią neteisybę pasireiškė tuo, kad jis atsidėjo „sveiko berniuko" ugdymui tokiais būdais, kurie pranoko net oriai suformuluotus Greivsendo mokymo programos tikslus, – tas „sveiko berniuko" ugdymas turėjo užtrukti ketverius metus. Danas buvo geriausias iš tuometinių mokyklos dėstytojų; jis buvo ne tik energingas, geras mokytojas – jis suprato, kad būti jaunam nėra lengva; kad paaugliui daug sunkiau negu suaugusiam – tokios nuomonės nedažnai laikomasi suaugusiųjų pasaulyje ir labai retai tarp privačios mokyklos dėstytojų (kurie dažniau žiūri į savo auklėtinius kaip į privilegijuotus storžievius iš pasiturinčiųjų sluoksnio – išlepintus vaikėzus, kuriems reikia drausmės). Danas Nidemas, nors ir buvo susidūręs Greivsendo akademijoje ne su vienu išlepintu vaikėzu, kuriam reikia drausmės, tiesiog labiau užjautė žmones iki dvidešimties metų amžiaus negu savo bendraamžius ir vyresnius, – nors vyresnius kiek labiau, tikėdamas, kad jie išgyvena antrąją paauglystę ir (kaip berniukai Greivsende) reikalingi ypatingo dėmesio.

– Tavo senelė sensta, – pasakė man Danas. – Ji neteko artimiausių žmonių – savo vyro, tavo mamos. O Lidija – nors nei tavo senelė, nei Lidija to nežinojo – ko gero, buvo artimiausia tavo senelės bičiulė. Bendrauti su Etele tas pats, kas su kabančiu ant sienos hidrantu. Jeigu senelei patinka Liberačis, nesmerk jos dėl to. Nebūk toks snobas! Jeigu kas nors daro ją laimingą, nepurkštauk, – sakė Danas.

Bet jeigu dar galima buvo suprasti, kad tokio amžiaus žmogus kaip senelė gali mėgti Liberačį, tai visiškai nesuprantama, kaip Ovenas Minis irgi galėjo mėgti tą klavišinius dantis rodantį pamaivą.

– Mane vemt verčia, kad Ovenas įsivaizduoja esąs toks protingas, – pasakiau Danui. – Jeigu jis toks protingas, kaip jam – tokiame amžiuje – gali patikti Liberačis?

– Ovenas iš tikrųjų protingas, – atsakė Danas. – Protingesnis negu pats mano. Bet jis nepažįsta pasaulio, – pridūrė Danas. – Vienas Dievas žino, su kokiais baisiais prietarais jis užaugo šeimoje! Jo tėvas yra tamsus slėpinys, ir niekas nežino, kokios psichikos bėdos kamuoja jo motiną – jos būsena tokia nenormali, kad mes net negalime nuspėti jos beprotybės laipsnio! Galbūt Liberačis patinka Ovenui todėl, kad Greivsende tokių nėra ir negali būti. Kodėl jis taip trokšta nuvažiuoti į Sojerio Depą? – paklausė manęs Danas. – Todėl, kad jis niekada tenai nebuvo.

Maniau, kad Danas teisus; bet jo teorijos apie Oveną visada atrodydavo tarsi pernelyg užbaigtos. Kai pasakiau Danui, kad Ovenas ir toliau tvirtina matęs tikslią savo mirties datą – ir kad jis nepasakė man, kokia tai buvo diena, – Danas trumpai paaiškino šį dalyką tais pačiais Oveną ribojančiais tėvų prietarais; vis dėlto man atrodė, kad Ovenas yra pakankamai kūrybiškas ir atsakingas, kad jiems atsispirtų.

Ir jeigu Danas buvo vienas iš talentingiausių ir nesavanaudiškiausiai tarnaujančių akademijos fakulteto dėstytojų, tai nuoširdus jo atsidavimas „sveiko berniuko“ ugdymui galbūt neleido jam pamatyti mokyklos trūkumų – ir ypač netikusių dėstytojų ir administracijos atstovų. Danas tikėjo, kad Greivsendo akademija gali išgelbėti kiekvieną. Ovenui tik reikią išgyventi, kol jis pasieks amžių, kai galės stoti į akademiją, iš prigimties guvus Oveno protas subręsiąs jam susidūrus su akademijos išbandymais; Oveno prietarai dingsią be pėdsako, kai jis ims bendrauti su daugiau pasaulio mačiusiu jaunimu. Kaip daugumai pasiaukojusių mokytojų, Danui Nidemui mokymas tapo jo religija; Ovenui Miniui esą stinga tik socialinių ir intelektualinių paskatų, kurias gali suteikti gera mokykla. Greivsendo akademijoje, Danas buvo įsitikinęs, šiurkš-

čios ir bukinančios Oveno tėvų įtakos neliks nė žymės – ji bus nuplauta taip švariai, kaip jūra prie Mažojo Šerno Galvos nuplauna granito dulkes nuo Oveno kūno.

Mano teta Marta ir dėdė Alfredas negalėjo sulaukti, kol Nojus ir Simonas bus tokio amžiaus, kai galės stoti į Greivsendo akademiją. Istmenai, kaip ir Danas, tikėjo, kad geros privačios mokyklos išsilavinimas – ypač Nojui ir Simonui – išvaduos tuos du pramuštgalvius iš standartinio šiaurės provincijos berniukų likimo: trankymosi dideliu greičiu šunkeliais geriant alų su kempingų mergaitėmis ant galinių sėdynių, kurios įsigudrina pastoti nebaigusios vidurinės mokyklos. Kaip dauguma berniukų, kurie siunčiami į privačias mokyklas, mano pusbroliai Nojus ir Simonas buvo tokie pašėlę, kad jų neįmanoma buvo išlaikyti namų ar bendruomenių ribose; jų pavojingai aštrias briaunas reikėjo nuzulinti. Visi jautė, kad geros mokyklos sąstingis kaip tik ir suteiks tą bukinantį poveikį Nojui ir Simonui. Jau vien namų darbų apimtis (jeigu ne kokybė) nualins juos, o visi žino, kad su pavargusiais berniukais mažiau bėdos; nujautrinanti rutina, griežtas aprangos taisyklių jungas, apribojimai, liečiantys nedažnus ir kruopščiai sekamus susitikimus su moteriškąja lytimi... visa tai neabejotinai turės juos civilizuoti. Kodėl teta Marta ir dėdė Alfredas mažiau rūpinosi Esteros civilizavimu, taip ir liko man mįslė.

Tas faktas, kad į Greivsendo akademiją – tais laikais – mergaitės nebuvo priimamos, neturėjo įtakos sprendimui siųsti Esterą į privačią mokyklą ar nesiųsti; buvo daugybė privačių mokyklų mergaitėms, ir Esterą taip pat reikėjo gelbėti nuo vidinio jos laukiniškumo bei provincialių šiaurinio krašto moterų ritualų, kaip reikėjo gelbėti Nojų ir Simoną. Bet tuo laikotarpiu, kai Nojus, Simonas, Ovenas ir aš – visi laukėme, kada galėsime mokytis akademijoje, Estera pradėjo piktintis, kad niekas nekuria jos gelbėjimo planų. Ji neabejotinai įsižeidė dėl tokios nuostatos, kad jos nereikia gelbėti.

– ŠIAIP AR ANAIP, – pasakė Ovenas Minis, – TAČIAU BŪTENT TADA ESTERA PRADĖJO KARO ŽYGĮ.

– Kokį karo žygį? – paklausė senelė Oveno; bet mudu su Ovenu stengėmės nekalbėti su senele apie Esterą.

Liberačis padėjo užsimegzti naujam ryšiui tarp Oveno ir senelės; be šitos laidos, jie žiūrėdavo drauge daugybę senų filmų skatindami vienas kitą be perstojo komentuoti. Oveno komentarai, tokie pat kupini nepasitenkinimo, kaip ir jos pačios, nulėmė senelės nuomonę, jog Ovenui reikia lankyti Greivsendo akademiją.

– Ką tu nori pasakyti tuo, kad „galbūt" nelankysi Greivsendo akademijos? – paklausė ji.

– NE, AŠ ŽINAU, KAD ĮSTOSIU, IR ŽINAU, KAD GAUSIU VISĄ STIPENDIJĄ, – atsakė Ovenas.

– Žinoma, gausi! – pasakė senelė.

– BET AŠ NETURIU TOKIŲ DRABUŽIŲ, KOKIŲ REIKIA, – paaiškino Ovenas. – VISŲ TŲ ŠVARKŲ, KAKLARAIŠČIŲ, BALTŲ MARŠKINIŲ IR BATŲ.

– Manai, kad nebus tokio kaip tavo dydžio? – paklausė senelė. – Nesąmonė! Reikia tik žinoti, kur pirkti.

– PAPRASČIAUSIAI MANO TĖVAI NETURI UŽ KĄ MAN NUPIRKTI TOKIŲ DRABUŽIŲ, – atsakė Ovenas.

Mes žiūrėjome seną Alano Lado filmą per vakarinę programą. Jis vadinosi „Susitikimas su pavojumi", ir Ovenui atrodė juokinga, kad visi vyrai Garyje, Indianos valstijoje, dėvi kostiumus ir skrybėles.

– Tenai jie taip rengiasi, – pasakė senelė; bet Minių granito kirtykloje greičiausiai taip nesirengtų.

Džekas Vebas, kuris vėliau „Nusikaltėlių gaudynėse" vaidins gerąjį policininką, „Susitikime su pavojumi" atliko blogiuko vaidmenį ir, be kitų savo žygių, bandė nužudyti vienuolę. Ovenas pašiurpo.

Senelė irgi pašiurpo nuo to filmo, nes prisiminė, kaip 1951 metais matė jį „Aidahe" kartu su mano mama.

– Vienuolė išgyvens, – pasakė jinai jam.

– MANE KREČIA ŠIURPAS NE NUO ŽUDYMO, – paaiškino Ovenas. – O DĖL VIENUOLIŲ – KAD JOS YRA.

– Aš suprantu tave, – atsakė senelė; ji pati slapta baiminosi katalikybės.

– KIEK KAINUOTŲ PORA KOSTIUMŲ, PORA ŠVARKŲ, PORA MEGZTINIŲ, PORA IŠEIGINIŲ KELNIŲ, BALTŲ

MARŠKINIŲ, KAKLARAIŠČIŲ IR BATŲ – NA, VISKAS, KO REIKIA? – paklausė Ovenas.

– Aš pati tave apipirksiu, – pasakė senelė. – Nesirūpink, kiek tai kainuos. Niekam nereikia žinoti, kiek tai kainuos.

– GAL MANO DYDŽIO NEBUS TAIP BRANGU, – pasakė Ovenas.

Taigi – netgi kai nebebuvo mamos, kuri jį paragintų, – Ovenas Minis sutiko lankyti Greivsendo akademiją. Akademija taip pat sutiko jį priimti. Netgi be Dano Nidemo rekomendacijos jis būtų buvęs priimtas ir gavęs visą stipendiją; jam neabejotinai reikėjo stipendijos ir Greivsendo vidurinėje mokykloje jis iš visų dalykų turėjo „A". Bėda buvo ta, kad nors Danas Nidemas juridiškai mane įsisūnijo ir todėl aš turėjau privilegijuotą dėstytojo vaiko statusą, akademija nenorėjo manęs priimti. Mano pradinės mokyklos rezultatai buvo tokie vidutiniški, kad akademijos pareigūnai patarė Danui palikti mane devintoje Greivsendo mokyklos klasėje; akademija priimsianti mane į savo devintą klasę kitais metais – ir tuomet, pasakė jie, man būsią lengviau prisitaikyti, nes aš kartosiu devintos klasės kursą.

Aš visada žinojau, kad nesu geras mokinys; tai buvo ne tiek smūgis mano savimeilei, kiek skausmas, kad atsiliksiu nuo Oveno – mes nebebūsime toje pačioje klasėje, mes ne kartu baigsime.

Buvo dar ir kitas, praktinis samprotavimas; vyresnėse klasėse nebus kas man padeda atlikti namų darbus. Tą Ovenas buvo pažadėjęs mano motinai; kad jis visada padės man atlikti namų užduotis.

Taigi, prieš einant į parduotuves su senele pirktis mokyklinių drabužių, Ovenas pareiškė nusprendęs taip pat lankyti devintą vidurinės mokyklos klasę. Jis pasiliks su manim; jis stos į akademiją kitais metais – galėdamas pereiti į aukštesnę klasę jis vis dėlto savanoriškai nusprendė kartoti devintos klasės kursą su manim! Danas įtikino komisijos narius, kad nors Oveno pažangumas leidžia, jam taip pat bus į naudą pakartoti kursą, tada devintoje klasėje būtų metais vyresnis – ir labiau „fiziškai išsivystęs", paaiškino Danas.

Danas su senele buvo nuoširdžiai sujaudinti tokio Oveno draugiškumo; Estera, žinoma, įvertino Oveno elgesį kaip „keistenybę";

aš, žinoma, jį mylėjau ir buvau jam dėkingas už pasiaukojimą, tačiau širdyje piktinausi jo pranašumu.

– MESK VISAS MINTIS IŠ GALVOS, – pasakė jis. – MES JUK DRAUGAI, AR NE? O KAM YRA DRAUGAI? AŠ NIEKADA TAVĘS NEPALIKSIU.

Torontas, 1987-ųjų, vasario 5 diena – vakar mirė Liberačis; jam buvo šešiasdešimt septyneri. Jo gerbėjai surengė budynes su žvakėmis prie Palm Springso rūmų, kur anksčiau buvo vienuolynas. Ar Ovenas nebūtų nuo to pašiurpęs? Liberačis pakoregavo ankstesnį savo nusiteikimą prieš homoseksualumą. „Jeigu tu nori gyventi su vištomis, tai niekas tau negali to uždrausti“, – pasakė jis. Ir vis dėlto 1982 metais paneigė pareiškimą teismui, kad jis mokėjęs už seksualines paslaugas savo darbuotojui – buvusiam kamerdineriui ir vairuotojui. Teisme buvo pasiektas susitarimas. Liberačio vadybininkas neigė, kad jo linksmintojas serga AIDS; Liberačis pastaruoju metu netekęs svorio dėl arbūzų dietos.

Ką senelė ir Ovenas būtų apie tai pasakę?

– LIBERAČIS! – būtų sušukęs Ovenas. – KAS BŪTŲ GALĖJĘS PATIKĖTI! LIBERAČIS! PASIMIRĖ NUO ARBŪZŲ!

Tiktai 1954-aisiais per Padėkos dieną mano pusbroliai atvažiavo į Greivsendą ir savo akimis pamatė televizorių pas senelę Frant gatvės 80-ajame numeryje.

Tą rudenį Nojus pradėjo mokslus akademijoje ir kartais savaitgaliais žiūrėdavo televizorių su manimi ir Ovenu; ir mūsų komentarus apie bet kurią bent kiek pramoginę laidą būtinai papildydavo karštas Simono pritarimas ir atitinkamas Esteros nepritarimas.

– Liuks, – sakydavo Simonas; jis irgi manė, kad Liberačis „liuksusinis“ atlikėjas.

– Grynas šūdas, – pareiškė Estera. – Kol televizorius nebus spalvotas, o spalvos nebus ryškios, nėra ko jo žiūrėti. – Tačiau Esterai darė įspūdį, kaip senelė be perstojo kritikuoja visas žiūrimas laidas; tokį stilių Estera troško imituoti – juk netgi „šūdą“ verta žiūrėti, jeigu paskui gali tą temą rutulioti ir aiškinti, koks tai buvęs šūdas.

Visi sutiko, kad seni kino filmai įdomiau už bet kurią televizijos laidą; vis dėlto, Esteros nuomone, tie filmai „pernelyg seni". Senelei nekliūdavo jų senumas: „Juo senesnis, tuo geresnis!" – bet ji nemėgo kino žvaigždžių. Pasižiūrėjusi „Kapitoną Bladą" ji pareiškė, kad Erolas Flinas „neturi smegenų, vien plačią krūtinę"; Estera nusprendė, kad Olivijos de Haviland „karviškos akys". Oveno manymu, filmai apie piratus niekuo nesiskiria vienas nuo kito.

– KOKIOS KVAILOS TOS KOVOS SU KARDAIS, – sakė jis. – IR PAŽIŪRĖKIT, KAIP JIE APSIRENGĘ! JEIGU ŽADI MOSUOTI KARDU, TAI KAM VILKTIS PLAČIUS PALAIDUS MARŠKINIUS – AIŠKU, KAD TAVO MARŠKINIAI BUS SUKAPOTI Į SKUTUS!

Senelė skundėsi, kad filmai netgi neatitinka „sezono". Kokia prasmė rodyti „Tai atsitinka kiekvieną pavasarį" lapkričio mėnesį? Niekas negalvoja apie beisbolą per Padėkos dieną, o „Tai atsitinka kiekvieną pavasarį" yra toks kvailas filmas apie beisbolą, kad jeigu aš jį žiūrėčiau net kiekvieną vakarą, jis vis tiek man nepriminty motinos mirties. Rėjus Milandas yra koledžo profesorius, kuris tapo fenomenaliu beisbolo žaidėju po to, kai atrado medieną impregnuojančią medžiagą; ar tai gali kam nors būti panašu į ką nors tikra?

– Pasakykit man atvirai, kas išgalvoja tokius dalykus? – paklausė senelė.

– Pimpagalviai, – pasakė Estera, kuri nuolatos turtino savo žodyną. Sunku buvo pasakyti, ar Greivsendo akademija pradėjo Nojaus gelbėjimo nuo jo paties darbą; tačiau Simonas atrodė prislopintas, galbūt dėl to, kad visą rudenį ilgėjosi Nojaus ir buvo sutriuškintas staiga atsinaujinusių atletinių varžybų. Nojui akademijoje sunkiai sekėsi mokslai, ir Danas kelis kartus atvirai ir ilgai kalbėjosi su teta Marta ir dėde Alfredu. Istmenai nusprendė, kad Nojus pervargo; šeima sutarė Kalėdų atostogas praleisti kokiame nors Karibų jūros kurorte.

– KAPITONO BLADO POILSIO VIETOJE, – pastebėjo Ovenas.

Ovenas buvo nusivylęs, kad Istmenai Kalėdų švęsti važiuos į Karibus; dar viena proga nuvažiuoti į Sojerio Depą nuėjo niekais.

Po Padėkos dienos jis jautėsi nusiminęs; be to, kaip ir aš, galvojo apie Esterą. Šeštadienį už įprastinę kainą nuėjome į dieninį seansą „Aidahe“ ir pažiūrėjome du meninius filmus: „Auksinio kondoro turtai“, kur Kornelis Vaildas vaidina žavų aštuoniolikto amžiaus prancūzą, ieškantį Gvatemaloje paslėptų majų turtų; ir „Būgnų tratėjimą“, kur Alanas Ladas vaidina kaubojų, o Odri Dalton – indėnę. Tiek istorijos apie senovės turtus, tiek skalpuotojų žygiai įtikino mudu su Ovenu, kad mes gyvename pilkame amžiuje – kad nuotykiai visada vyksta kažkur kitur ir prieš daug metų. Tarzanas atitiko šią formuluotę taip pat kaip ir siaubingieji bibliniai siužetai. Pastarieji, drauge su kalėdinių vaidinimų patirtimi, padėjo atsirasti tam neįprastai paniurusiam ir atsiribojusiam personažui, kokį Ovenas pateikė pasauliui Kristaus bažnyčioje.

Tai, kad Viginams iš tikrųjų patiko filmas „Apsiaustas“, padėjo Ovenui apsispręsti: nesvarbu, ar jis važiuos kada nors į Sojerio Depą per Kalėdų atostogas, ar ne, bet daugiau niekada nebedalyvaus Kristaus gimimo vaidinimuose. Esu tikras, kad jo apsisprendimas per daug nenuliūdino Viginų, tačiau Ovenas buvo nepermaldaujamas biblinės epopėjos klausimu apskritai ir „Apsiausto“ konkrečiai. Nors jis manė, kad Džina Simons buvo GRAŽI KAIP ESTERA, jis taip pat manė, kad Odri Dalton „Būgnų tratėjime“ buvo kaip ESTERA, JEIGU ESTERA BŪTŲ INDĖNĖ. Išskyrus tai, kad visų trijų plaukai buvo juodi, jokio panašumo tarp jų aš nemačiau.

„Apsiaustas“, atvirai kalbant, smarkiai pritrenkė mane ir Oveną vieną šeštadienio popietę „Aidahe“; nuo mamos mirties dar nebuvo praėję metai ir mudviem su Ovenu buvo nejauku žiūrėti, kaip Ričardas Bartonas ir Džina Simons žygiuoja į mirtį tokie laimingi. Negana to, pasitraukę iš filmo ir iš paties gyvenimo, jie nukeliavo tiesiai į dangų! Tai atrodė ypač įžūlu. Ričardas Bartonas vaidino romėnų tribūną, kuris po Kristaus nukryžiavimo atsivertė į krikščionybę; abu – Bartonas ir Džina Simons – pakaitomis vis mankė Kristaus apsiaustą.

– KO JIE TAIP DUODASI SU TUO AUDEKLO GABALU! – piktinosi Ovenas. – KATALIKŲ STILIUS, – pridūrė jis. – SUDIEVINTI DAIKTUS.

Tai buvo nuolatinė Oveno tema – katalikai ir jų daiktų dievinimas. Nors ne paslaptis, kad pats Ovenas rinko daiktus, kuriuos (savaip) sudievindavo. Pakanka prisiminti vien mano šarvuočio letenas. Iš visų objektų Greivsende labiausiai Oveną erzino akmeninė buvusios prostitutės Marijos Magdalenos statula, sauganti Šv. Mykolo parapinės mokyklos žaidimų aikštelę. Natūralaus dydžio statula stovėjo po beprasmiška arka – „beprasmiška" todėl, kad ta arka niekur nevedė; vartai, pro kuriuos nėra kur įeiti; durys be namo. Arka ir Marija Magdalena žvelgė į skalda dengtą provėžuotą mokyklos kiemo žaidimų aikštelę, kurios paviršius buvo toks išmaltas, kad krepšinio kamuolio nepasivesi; nuo kreivų ir aprūdijusių ratlankių seniai nudraskyti tinkleliai ir baudos metimo linijos išsitrynusios nuo smėlio.

Savaitgaliais ir per mokyklos atostogas tai būdavo apleista, nelankoma žaidimų aikštelė; ji būdavo naudojama tiktai per mokyklos pertraukas, kai po ją slampinėdavo parapinės mokyklos mokiniai – nejudrūs ir nelinkę daug žaisti. Rūstus Marijos Magdalenos žvilgsnis trikdė juos; jie gėdijosi pirminės jos profesijos ir staigaus persiauklėjimo. Juolab kad statula, nors pati aikštelė buvo baigtinai nušiurusi, kiekvieną pavasarį būdavo naujai nubalinama, ir netgi labiausiai apsiniaukusią, pilkiausią dieną, nors ir išmarginta paukščių išmatomis ir kur ne kur apgadinta žmogaus rankų, Marija Magdalena traukė ir spinduliavo daugiau šviesos negu bet koks Šv. Mykolo mokyklos objektas ar asmuo.

Ovenui ta mokykla atrodė nelyginant kalėjimas, į kurį jis vos nebuvo patupdytas; jeigu jo tėvai nebūtų IŠSIŽADĖJĘ katalikybės, Ovenas būtų lankęs Šv. Mykolo mokyklą. Joje viešpatavo beviltiškai niūri pataisos namų atmosfera; gyvenimas čia buvo nužymėtas kaimynystėje esančios degalinės varpelio skambėjimo, įvažiuojant ir išvažiuojant transportui, benzino siurblių ūžesio ir įvairiausių mechaninių džeržgesių automobilių remonto duobėse.

Tačiau šią nešventą, netvarkingą, netinkamą mokslui vietą saugojo akmeninė Marija Magdalena; retsykiais ta stovinti po keista cementine arka figūra panėšėdavo į gerai paruoštą, bet naminį kepsnį ant iešmo; o kartais į vartininką, laukiantį vartuose kamuolio.

Žinoma, joks katalikas nebūtų metęs į ją kamuoliuko, ledo ritulio ar kitokio svaidomojo ginklo; jeigu parapinės mokyklos mokiniai ir būtų turėję tokių pagundų, tai juos būtų atbaidžiusi niūrių, bet nuolat budinčių vienuolių kaimynystė. Ir nors Greivsendo katalikų bažnyčia buvo priešingame miesto gale, apšiuręs medinės druskinės formos namas, kur gyveno vienuolės ir kai kurie Šv. Mykolo mokyklos mokytojai, stovėjo kaip sargybinė prie žaidimų aikštelės kampo, iš kur buvo gerai matyti Marija Magdalena. Jeigu pro šalį einančiam protestantui kildavo noras parodyti statulai bent krislelį nepagarbos, akylos vienuolės išplasnodavo iš savo sargybinės įžūliai piktos kaip varnos.

Ovenas bijojo vienuolių.

– JOS NENATŪRALIOS, – pareiškė jis, bet ar gali būti kas nenatūraliau, pagalvojau aš, už girgždų Granito peliuko falcetą arba jo valdingą povyzą, visiškai nesiderinančią su miniatiūriniu ūgiu?

Kiekvieną rudenį kaštonai tarp Tano ir Garfildo gatvių subrandindavo daugybę kietų lygių tamsiai rudų sviedinukų; mudu su Ovenu neišvengiamai eidavome pro šalį pilnomis kišenėmis kaštonų. Kad ir bijodamas vienuolių, Ovenas negalėjo atsispirti įmušti įvartį į šventuosius vartus; aš buvau taiklesnis, bet Ovenas mėtė kaštonus su didesniu įkarščiu. Vargu ar mes palikdavome kokių žymių ant žemę siekiančio Marijos Magdalenos drabužio, ant jos negyvo, sniegiškai balto veido ar tariamai maldai ištiestų rankų. Ir vis dėlto vienuolės su tokiu įniršiu, kurį gali sužadinti tiktai religinis nepakantumas, puldavo mus; jos padrikai leisdavosi mums iš paskos rėkdamos kaip saulės šviesos išgąsdinti šikšnosparniai – mudu su Ovenu be vargo nuo jų pasprukdavome.

– PINGVINĖS! – sušukdavo Ovenas bėgdamas; visi vadino vienuoles „pingvinėmis". Mes lėkdavome Kaso gatve iki geležinkelio ir paskui bėgiais į užmiestį. Kol nubėgdavome iki Meiden kalvos ar kirtyklos, likusius kišenėse kaštonus išsvaidydavome į juodus jaučius, besiganančius prie Fort Roko fermos; nors juodieji jaučiai buvo grėsmingai dideli, su mėlynomis lūpomis bei liežuviais, jie mūsų taip įnirtingai nesivydavo kaip vienuolės, kurios pasiduodavo tik pasiekusios Kaso gatvę.

O pelkėje tarp Tano ir Garfildo gatvių kiekvieną rudenį imdavo knibždėti buožgalvių ir rupūžių. Ar jums niekas nesakė, kad tam tikro amžiaus berniukai yra žiaurūs? Mes prikišdavome teniso kamuoliukų indelį buožgalvių ir – kai sutemdavo – mėtydavome juos ant Marijos Magdalenos kojų. Buožgalviai, nespėję virsti rupūžėmis, išdžiūdavo ir nugaišdavo tenai; mes netgi užmušdavome rupūžes ir įžūliai išdėliodavome sumaitotus jų kūnus ant atkištų šventosios vartininkės delnų aptaškydami ją varliagyvių krauju. Tegu Viešpats mums atleidžia! Tokie nusikaltėliai mes buvome tiktai tuos kelis paauglystės metus iki Greivsendo akademijos, kuri mus išgelbėjo nuo mūsų pačių.

1957-ųjų pavasarį Ovenas ypač nuožmiai elgėsi su bejėgiais pelkės gyviais ir Marija Magdalena; prieš pat Velykas mes buvome nuėję į „Aidahą“, kur išgyvenome Sesilio B. Demilio „Dešimt Dievo įsakymų“ – visą Mozės gyvenimą Čarltono Hestono asmenyje iš pagrindų keičiantis jo drabužių ir šukuosenų stiliui.

– DAR VIENAS FILMAS APIE VYRUS SU SPENELIAIS, – pasakė Ovenas; ir iš tiesų, ne tik Čarltono Hestono, bet ir Julo Brainerio, ir Džono Dereko, ir netgi Edvardo G. Robinsono speneliai krito į akis.

Tai, kad „Dešimt Dievo įsakymų“ buvo rodomi prieš pat Velykas, senelės žodžiais tariant, bylojo apie apgailėtiną „sezoninį“ skonį, būdingą visam pramogų verslui: tai, kad mes turime žiūrėti apie išrinktosios tautos tremtį mūsų Kristaus Kančios išvakarėse buvo nežmoniška.

– KAM TAS VISAS SENOJO TESTAMENTO RŪSTUMAS, KAI TURĖTUME GALVOTI APIE JĖZŲ! – pareiškė Ovenas. Perėjimas per Raudonąją jūrą ypač jį piktino.

– KAIP GALIMA IMTI IR TIESIOG PARODYTI STEBUKLĄ! – purkštavo jis. – NEĮMANOMA ĮRODYTI STEBUKLO – TURI JUO TIKĖTI! JEIGU RAUDONOJI JŪRA IŠ TIKRŲJŲ PRASISKYRĖ, JI NEATRODĖ TAIP, KAIP TEN, – tvirtino jis. – JI NEATRODĖ NEI TAIP, NEI KAIP KITAIP – TAI NĖRA VAIZDAS, KURĮ KIEKVIENAS GALI ĮSIVAIZDUOTI!

Tačiau jo pykčio nebūta nuoseklaus. Jeigu jį širdino „Dešimt Dievo įsakymų", tai kam jis išliedavo jį ant Marijos Magdalenos ir buožgalvių bei rupūžių?

Tais metais prieš Greivsendo akademiją pirminį savo išsilavinimą mudu su Ovenu gavome „Aidahe" ir prie senelės televizoriaus. O kas iš mūsų buvo „lavinamas" kitokiu, valyvesniu būdu? Kas gali apkaltinti Oveną dėl jo reakcijos į „Dešimt Dievo įsakymų"? Bet kokia reakcija geriau negu tikėjimas jais! Bet jeigu toks bukas filmas kaip „Dešimt Dievo įsakymų" galėjo paskatinti Oveną užmušinėti rupūžes mėtant jas į Mariją Magdaleną, tai tokia įtaigi Betės Deivis istorija filme „Tamsioji pergalė" turėjo įtikinti Oveną, kad jis taip pat turi smegenų auglį.

Taigi Betė Deivis miršta, bet to nežino. Nei jos gydytojas, nei artimas draugas jai to nesako.

– JIE PRIVALO JAI TUOJAU PAT PASAKYTI! – karščiavosi Ovenas. Gydytoją vaidino Džordžas Brentas.

– Jis visada elgiasi nežmoniškai, – pasakė senelė.

Hampfris Bogartas vaidino arklininką, kalbantį airišku akcentu. Tai buvo 1956-ųjų Kalėdos ir mes žiūrėjome 1939 metų filmą; pirmą kartą senelė mums leido žiūrėti naktinę programą – bent jau aš maniau, kad tai buvo naktinė programa. Po tam tikros valandos, kai senelė pradėdavo jausti nuovargį, – visos per televiziją rodomos laidos jai būdavo naktinė programa. Jai buvo gaila mūsų, nes Istmenai jau antri metai šventė Kalėdas prie Karibų jūros; taigi malonūs Sojerio Depo prisiminimai man jau pamažu slydo į praeitį, o Ovenui – beliko tik svajonės.

– Vis dėlto Hampfris Bogartas galėtų išmokti geresnio airiško akcento, – burbėjo senelė.

Danas Nidemas pareiškė, kad neduotų Džordžui Brentui vaidmens „Greivsendo artistų" spektaklyje; Ovenas pridūrė, kad ponas Fišas būtų buvęs daug geresnis gydytojas Betei Deivis, bet senelė užginčijo, kad ponui Fišui būtų per sunku būti Betės Deivis vyru – mat gydytojas ilgainiui tapo jos vyru.

– Niekam nelinkėčiau būti Betės Deivis vyru, – pasakė Danas.

Ovenas manė, kad žiauru palikti Betę Deivis nežinioje, kad jai pačiai reikėtų sužinoti apie savo mirtiną ligą; tačiau „Tamsioji perga-

lė“ yra vienas iš tų filmų, kurie drįsta mokyti, kaip reikia mirti. Mes matome, kaip gražiai Betė Deivis susitaiko su savo likimu; ji persikelia su Džordžu Brentu į Vermontą ir užsiima sodininkyste – ir smagiai sau gyvena žinodama, kad vieną dieną staiga nusileis tamsa.

– TAI LABAI LIŪDNA, – suriko Ovenas. – KAI JI GALI APIE TAI NEGALVOTI!

Ronaldas Reiganas vaidino vangų jauną girtuoklį.

– Verčiau būtų ištekėjusi už jo, – pareiškė senelė. – Ji miršta, o jis jau miręs.

Ovenas pasakė, kad piktybinio Betės Deivis auglio simptomai jam pažįstami.

– Ovenai, tu neturi smegenų auglio, – pasakė jam Danas Nidemas.

– Ir Betė Deivis jo neturi, – pritarė senelė. – Bet Ronaldas Reiganas greičiausiai turi.

– Gal net ir Džordžas Brentas, – patikslino Danas.

– ATSIMENAT TĄ VIETĄ APIE NERYŠKŲ VAIZDĄ? – paklausė Ovenas. – TAI VA, KARTAIS IR MAN VAIZDAS PASIDARO NERYŠKUS – TAIP KAIP IR BETEI DEIVIS!

– Tau reikia pasitikrinti regėjimą, Ovenai, – pasakė senelė.

– Tau tikrai nėra smegenų auglio, – pakartojo Danas Nidemas.

– KAŽKAS MAN YRA, – pasakė Ovenas Minis.

Be televizoriaus žiūrėjimo, Ovenas ir aš daug vakarų praleisdavome su „Greivsendo artistais“, bet spektaklius retai žiūrėdavome; daugiausia stebėdavome žiūrovus – bandėme atgaminti tribūnos eiles per Mažosios lygos varžybas 1953-iųjų vasarą; pamažu tribūnų suolai vis pilnėjo. Mes tiksliai nustatėme, kur sėdėjo Kenmorai ir Daulingai; Ovenas abejojo, ar Morinė Erli ir Karolina galėjo sėdėti viršutinėje eilėje, kaip aš maniau, – jis MATĖ jas žemiau. Ir mes niekaip negalėjome nuspręsti, kur buvo Brinker-Smitai.

– BRITAI NEMĖGSTA BEISBOLO! – pasakė Ovenas.

Bet mano akį visada traukdavo legendinis Džindžer Brinker-Smit putlumas; aš tvirtinau, kad ji tenai buvo, kad aš ją „mačiau“.

– TU NEBŪTUM JOS ĮSIDĖMĖJĘS, JEIGU JINAI TENAI BŪTŲ BUVUSI – TIK NE TA VASARA – [illegible]

DAR BUVAI PER MAŽAS, O BE TO, JI BUVO KĄ TIK PAGIMDŽIUSI DVYNUKUS, JOS GROŽIS BUVO NUBLANKĘS!

Spėjau, kad jis nusiteikė prieš Brinker-Smit po to, kai jie jį užtrankė siautėdami lovoje; bet apskritai mes sutarėme, kas dalyvavo varžybose ir kur sėdėjo. Paštininkas Morisonas, mes tuo nė kiek neabejojome, neidavo į varžybas; ir vargšė ponia Meril, – nors beisbolo sezonas turėjo kelti jai malonius prisiminimus apie gimtąją Kaliforniją, – niekada nebuvo sirgalė. Dėl pastoriaus Merilio mes nebuvome tikri; nusprendėme, kad jis nebuvo vien todėl, jog retai matydavome jį kur nors be žmonos. Viginų tenai tikrai nebuvo; jie dažnai ateidavo, bet visada taip audringai reaguodavo į kiekvieną metimą, kad mes tikrai būtume juos pastebėję. Kadangi tuo metu Barbė Vigin dar laikė Oveną „žaviu", tai ji tikrai būtų atbėgusi jo paguosti po to, kai jis taip nelaimingai smūgiavo kamuoliuką į užribį, ir klebonas Viginas būtų suburblenęs atitinkamą tekstą virš pasliko mano motinos kūno arba vyriškai bičiuliškai paplojęs man per tirtantį petį.

Kaip pasakė Ovenas: „JEIGU VIGINAI BŪTŲ TENAI BUVĘ, JIE BŪTŲ SUVAIDINĘ SPEKTAKLĮ – IR MES NIEKADA NEBŪTUME JO UŽMIRŠĘ!"

Nors nežinomo tėvo paieškos, – kad ir atliekamos tokiu absurdišku būdu, – yra jaudinantis dalykas, mudu su Ovenu turėjome pripažinti, jog kol kas mūsų atstatytoji grupė sirgalių buvo pilki ir neįdomūs žmonės. Mums taip ir nekilo mintis paklausti savęs, ar tie prisiekę miestelio Mažosios lygos sirgaliai taip pat buvo ir „Greivsendo artistų" gerbėjai.

– NEGALIMA UŽMIRŠTI VIENO DALYKO, – pasakė man Ovenas. – JI BUVO GERA MAMA. JEIGU JI BŪTŲ MANIUSI, KAD TAS VAIKINAS GALI BŪTI TAU GERAS TĖVAS, TU APIE JĮ JAU ŽINOTUM.

– Tu taip užtikrintai tą sakai, – pastebėjau aš.

– AŠ TIK ĮSPĖJU TAVE, – pasakė jis. – IEŠKOTI TĖVO LABAI ĮDOMU, BET NESITIKĖK DIDELIO DŽIAUGSMO, KAI TU JĮ SURASI. TIKIUOSI, TU SUPRANTI, KAD TAI NEBUS DAR VIENAS DANAS!

Aš nežinojau; maniau, kad Ovenas per daug pasitiki savimi. Man buvo įdomu ieškoti tėvo – daugiau aš nieko nežinojau.

GEISMO RYŠYS, kaip Ovenas jį pavadino, taip pat kurstė mūsų, pasak jo, TĖVO MEDŽIOKLĖS entuziazmą.

– KIEKVIENĄ KARTĄ, KAI PADARAI LIAPSUSĄ, PAGALVOK, AR TU NEPANAŠUS Į KURĮ NORS IŠ SAVO PAŽĮSTAMŲ, – tokį įdomų patarimą man davė Ovenas, kai kalbėjomės apie tai, kad mano geismas yra labiausiai apčiuopiamas ryšys su nežinomu tėvu.

Dėl to geismo, tai dabar, kai Nojus su Simonu pradėjo lankyti Greivsendo akademiją, aš tikėjausi dažniau matyti Esterą. Bet iš tikrųjų mačiau ją rečiau. Nojui prastai sekėsi mokslai ir jis pasiliko antriems metams; Simono pirmieji metai prabėgo sklandžiau, galbūt iš džiaugsmo, kad Nojus atsidūrė su juo vienoje klasėje. Per 1957-ųjų Kalėdas abu berniukai buvo devintos akademijos klasės mokiniai ir taip užsiėmę, kaip mudu su Ovenu įsivaizdavome, rinktine privačios mokyklos veikla, kad aš juos matydavau nedaug dažniau negu Esterą. Labai retai Nojui su Simonu būdavo akademijoje taip nuobodu, kad jie nuspręsdavo apsilankyti 80-ajame Frant gatvės name – ir netgi ne savaitgaliais, kuriuos jie vis dažniau praleisdavo su savo turbūt artimesniais klasės draugais. Mudu su Ovenu nusprendėme, kad, Nojaus ir Simono akimis, mes esame dar labai nesubrendę.

Savaime aišku, mes buvome dar labai nesubrendę, palyginti su Estera, kuri, Nojui pasilikus antriems metams, pasistengė prasimušti į priekį. Sojerio Depo vidurinėje mokykloje tą padaryti jai nebuvo sunku, nes ji, kaip mudu su Ovenu įsivaizdavome, terorizavo ir mokytojus, ir mokinius. Turėjo šiek tiek pasistengti norėdama peršokti vieną klasę ir – kaip stengdavosi visada – pranokti savo brolius. Šiaip ar taip, buvo numatyta, kad visi mano pusbroliai baigs mokslus 1959-aisiais, kai mudu su Ovenu būsime baigę tik savo pirmąją devintą akademijos klasę; mes baigsime akademiją 1962-aisiais. Jaučiau pažeminimą; aš tikėjausi, kad vieną dieną susilyginsiu su savo neeiliniais pusbroliais, tačiau jaučiausi esąs dar labiau atsilikęs negu anksčiau. O Estera apskritai atrodė nepasiekiama.

– KLAUSYK, JI TAVO PUSSESERĖ – JI IR TURI BŪTI NEPASIEKIAMA, – pasakė Ovenas. – BE TO, JI PAVOJINGA – KO GERO, TAU PASISEKĖ, KAD JI NEPASIEKIAMA. TAČIAU, – pridūrė Ovenas, – JEIGU TU IŠ TIKRŲJŲ DĖL JOS MIRŠTI, MANAU, KAD VISKAS BUS GERAI – ESTERA IŠSINERS IŠ KAILIO, KAD ĮGELTŲ TĖVAMS, JI GALI NET IŠTEKĖTI UŽ TAVĘS!

– Ištekėti už manęs! – sušukau. Nuo minties, kad reikės vesti Esterą, mane nukrėtė šiurpas.

– ŽINAI, NUO TOKIO DALYKO JOS GIMDYTOJAI IŠ PROTO IŠSIKRAUSTYTŲ, – pasakė Ovenas. – KAIP MANAI?

Aš irgi taip maniau; ir Ovenas buvo teisus: Estera buvo tiesiog apsėsta minties išvaryti iš proto tėvus ir brolius. Tas jų varymas iš proto buvo jiems bausmė už tai, kad elgėsi su ja „kaip su mergaite“; pasak Esteros, Sojerio Depas buvo „berniukų rojus“ – mano teta Marta buvo moterų padermės streiklaužė; ji pasidavė dėdės Alfredo nuostatai, kad būtent berniukams reikia privačios mokyklos išsilavinimo, kad būtent berniukams reikia „plėsti savo horizontus“. Estera plėtė savo horizontus tomis kryptimis, kurios turėjo tikslą pamokyti tėvus nurodant jiems jų klaidas. Tačiau Oveno mintis, kad vien norėdama tetai Martai ir dėdei Alfredui suduoti auklėjamąjį smūgį, Estera gali ištekėti už savo pusbrolio... ta mintis man buvo nesuvokiama!

– Man atrodo, kad aš Esterai net nepatinku, – pasakiau Ovenui; jis tik patraukė pečiais.

– SVARBIAUSIA, – pasakė Ovenas Minis, – ESTERA NEBŪTINAI TEKĖTŲ UŽ TAVĘS TODĖL, KAD TU JAI PATINKI.

O tuo tarpu mes net negalėjome sulaukti, kada mus pakvies į Sojerio Depą Kalėdoms. Po atostogų prie Karibų jūros Istmenai nusprendė 1957-ųjų Kalėdoms pasilikti namie; Ovenas ir aš buvome kupini vilčių, bet – deja! – jos netruko sudužti; į Sojerio Depą mūsų nepakvietė. O prie Karibų jūros Istmenai nevažiavo todėl, kad Estera susirašinėjo su juodaodžiu valtininku, kuris paskyrė jai pasimatymą Britanijos Virdžinijos salose; Estera prasidė-

jo su juodaodžiu valtininku per praeitas Kalėdas Tortoloje – kai jai buvo tik penkiolika! Suprantama, kad tai, kaip ji „prasidėjo“, nebuvo išaiškinta nei man, nei Ovenui; teko pasikliauti tuo, ką nugirdome iš tetos Martos pasakojimo Danui – kur kas daugiau negu iš jos pasakojimo senelei, kuri buvo įsitikinusi, kad jūreivis mėgino šiurkščiai „pamerginti“ vargšę Esterą, todėl šiemet ji panoro pasilikti namie. Iš tikrųjų Estera grasino pabėgsianti į Tortolą. Ji taip pat nesikalbėjo su Nojumi ir Simonu, nes jie parodė juodaodžio valtininko laiškus dėdei Alfredui ir tetai Martai ir žiauriai nuvylė Esterą nesupažindinę jos nė su vienu iš savo Greivsendo akademijos draugų.

Danas Nidemas apibūdino padėtį laikraščio antrašte: „Sojerio Depe didėja paauglių traumatizmas!“ Danas pasiūlė mudviem su Ovenu geriau neprasidėti su Estera. Kaip teisingai! Bet kaip mes norėjome prasidėti su tuo kvapą gniaužiančiu realiu ištvirkavimu, į kurį, kaip įtarėme, visa galva buvo pasinėrusi Estera. O mes, gyvendami televizijos ir kino pasaulyje, gaudavome tuos pojūčius netiesiogiai. Mus jaudino netgi graudokai kvailos meilės scenos.

Arčiausiai meilę pažinome iš pirmosios „Aidaho“ salės eilės. Per tas 1957-ųjų Kalėdas mudviem su Ovenu buvo penkiolika; mes prisipažinome vienas kitam įsimylėję Odrę Hepbern, drovią knygyno pardavėją „Juokingame veide“; bet norėjome – Esteros. Mums beliko tik krimstis, kiek mažai esame verti kaip meilužiai; jautėmės didesni kvailiai už Fredą Asterą, kuris šoko su savo paties lietpalčiu. Ir kaip mes nerimavome, kad rafinuotasis Greivsendo akademijos pasaulis nenuvertintų mūsų dar labiau negu mes patys.

Torontas, 1987-ųjų balandžio 12 d. – lietingas Verbų sekmadienis. Ne šiltas pavasario lietus, ne „sezoninis“ lietus, kaip mėgdavo sakyti senelė, o šaltas ir žvarbus – labai tinkama mūsų Viešpaties Jėzaus Kristaus kančioms diena. Malonės bažnyčioje vaikai ir patarnautojai būriavosi šventoriuje: su palmės šakelėmis rankose jie panėšėjo į turistus, kurie atskrido į tropikus neįprastai šaltą dieną. Procesijai lydėti vargonininkas parinko Bramsą – „O Welt ich muss dich lassen“: „Pasauli, aš turiu tave palikti“

Ovenas nemėgo Verbų sekmadienio: Judo išdavystės, Petro bailumo, Piloto silpnybės.

– NEGANA TO, KAD JIE JĮ NUKRYŽIAVO, – pasakė Ovenas.– BET DAR IR IŠSITYČIOJO!

Kanauninkas Mekis buvo užgulęs Matą: kaip žmonės tyčiojosi iš Kristaus, spjaudė į jį, kaip jis šaukė : „O Dieve, mano Dieve, kodėl mane apleidai?"

Didžioji savaitė yra alinanti; kad ir kiek kartų būčiau išgyvenęs nukryžiavimą, vis tiek nerimauju dėl prisikėlimo – mane ima siaubas, kad šiais metais jis neįvyks; ir kad tada, tais metais, jo nebuvo. Bepigu įsijausti į Kristaus gimimą; kiekvienas kvailys per Kalėdas jaučiasi kaip krikščionis. Bet svarbiausias momentas yra Velykos; jeigu netiki prisikėlimu, tai nesi tikintis.

– JEIGU NETIKI VELYKOMIS, – sakė Ovenas Minis, – NEAPGAUDINĖK SAVĘS – NEVADINK SAVĘS KRIKŠČIONIU.

Pamaldų pabaigai vargonininkas parinko įprastinę „Aleliuja". Dulkiant šaltam lietui aš perėjau Rasel Hilo gatvę ir įėjau į Vyskupo Strono mokyklą; perėjau per virtuvę, kalbinamas visų ten dirbusių moterų ir sekmadienį virtuvėje budinčių internato auklėtinių. Mokyklos direktorė, kunigė Katerina Kiling, sėdėjo savo įprastinėje vietoje galustalėje su kitomis auklėtojomis. Prie kitų stalelių buvo susėdę apie keturiasdešimt internato auklėtinių – vienos jų vargšelės, neturinčios čia draugų, kurie galėtų savaitgaliui pakviesti į svečius, o kitos – laimingos galėdamos pasilikti mokykloje. Visada keista matyti mergaites be uniformų; aš žinau, kad joms tai didžiulis palengvėjimas kasdien nešioti uniformas, nes tuomet nereikia sukti galvos, ką apsivilkti. Bet jos taip nemoka prisitaikyti uniformų – taip mažai turi patirties, kaip reikia rengtis, kad turėdamos pasirinkimą, kai joms leidžiama apsivilkti savais rūbais, jos atrodo daug prasčiau ir neįdomiau negu su uniformomis.

Per dvidešimt metų, kol aš mokytojavau Vyskupo Strono mokykloje, uniformos keitėsi labai nežymiai; ir aš jas labai pamėgau. Jeigu būčiau mergaitė – bet kokio amžiaus, – tai nešiočiau jūreivišką palaidinę, laisvai surištą kaklaraištį, švarkelį (su savo mokyklos emblema), kojinaites iki kelių, kurias kanadiečiai vadina „ke-

lienkojinėmis“, ir klostuotą sijonėlį; kai jos atsiklaupia, tai pagal nerašytą taisyklę sijonėlis turi tik vos liesti grindis.

Tačiau sekmadieniais per priešpiečius mergaitės galėjo vilkėti savais drabužiais; kai kurios iš jų taip neskoningai apsirengusios, kad aš jų nebepažįstu, – jos, žinoma, dėl to iš manęs juokiasi. Yra tokių, kurios rengiasi kaip berniukai, kitos – kaip jų motinos arba kekšės, kurias mato kine arba per televiziją. Aš, kaip įprastai, esu vienintelis vyras per sekmadienio priešpiečius, galbūt jos rengiasi dėl manęs.

Aš nemačiau savo draugės – ir formaliai – savo viršininkės Katerinos Kiling nuo jos paskutinio gimdymo. Ji turi didžiulę šeimą– ir tiek daug vaikų, kad aš jau pamečiau jų skaičių, – tačiau sekmadieniais vis tiek sėdi prie auklėtojų stalo ir maloniai čiauška su savaitgalio drabužiais vilkinčiomis mergaitėmis. Mano akimis, Katerina atrodo nuostabiai; bet ji pernelyg liesa. Ji visada sutrinka, kai pagaunu ją nieko nevalgančią, tačiau ji neturėtų stebėtis; aš esu kur kas pastovesnis sėdėtojas prie auklėtojų stalo per sekmadienio priešpiečius negu jinai – aš neatitrūkstu nuo jo gimdyti vaikų! Bet štai ji jau vėl čia Verbų sekmadienį, o priešais ją lėkštė su bulvių koše ir įdaryta kalakutiena.

– Kalakutas gana sausas, ar ne? – paklausiau aš; ponios, kaip paprastai, nusijuokė – Katerina, kaip jai būdinga, nuraudo. Kai ji užsisega kunigo apykaklę, atrodo dar liesesnė, negu yra iš tikrųjų. Kai kanauninko Kempbelo nebėra, ji artimiausia mano bičiulė Toronte; ir nors ji yra mano viršininkė, aš dirbu Vyskupo Strono mokykloje seniau už ją.

Kai aš atėjau dirbti, mokyklai vadovavo Meškis Kilgoras, kaip mes jį praminėme. Kanauninkas Kempbelas supažindino mus. Prieš paskiriamas klebonu į Malonės bažnyčią, kanauninkas Kempbelas dirbo Vyskupo Strono mokyklos kapelionu; jis galėjo geriausiai rekomenduoti mane, nes niekas kitas nebuvo taip „suaugęs“ su mokykla, kaip pats Meškis Kilgoras. Aš iki šiol erzinu Kateriną prisimindamas tuos laikus. Ar jinai būtų mane priėmusi? Jaunas vyras iš Jungtinių Amerikos Valstijų tais Vietnamo karo metais, ir toli gražu ne pabaisa, ir nevedęs; Vyskupas Stronas

daug mokytojų vyrų, ir per dvidešimt metų, kol aš mokau tas mergaites, kartais būdavau vienintelis vyras visoje mokykloje. Nors kanauninkas, be savo kapeliono pareigų, dar dėstė Šventąjį Raštą ir istoriją, jis jau buvo pagyvenęs; tiek jis, tiek Meškis Kilgoras buvo „supančioti vedybinių saitų", kaip mėgsta sakyti Katerina.

Senasis Meškis iš tikrųjų pasiteiravo, ar manęs „netraukia jaunos mergaitės", bet, matyt, padariau jam įspūdį žmogaus, kuriam rūpi tik mokymas ir kuris domėsis tų jaunų mergaičių protais, o ne kūnais.

– Ar tas įspūdis pasitvirtino? – mėgsta klausti manęs Katerina. O auklėtojos, išgirdusios klausimą, pradeda prunkšti – kaip prieš daug metų Liberačio žiūrovės studijoje!

Katerina yra daug džiaugsmingesnės sielos negu mano senelė, bet kibirkščiuojantis sarkazmas, mokėjimas gražiai dėstyti mintis ir taisyklingas tarimas primena man senelę. Jos būtų sutarusios; ir Ovenui būtų patikusi kunigė Kiling.

Jeigu mano aprašytoji sekmadieninių internato priešpiečių atmosfera jums pasirodė liūdna, tai būsiu jus suklaidinęs. Galbūt internato auklėtinės iš tiesų jaučiasi vienišos, bet man gerai. Ritualai veikia raminamai; ritualai nugali vienatvę.

Verbų sekmadienį buvo daug kalbama apie orą. Prieš savaitę buvo taip šalta, kad visi pasakojo istorijas apie kasmetinę paukščių klaidą. Kiekvieną pavasarį – bent jau Kanadoje – kai kurie paukščiai per anksti išskrenda į šiaurę. Tūkstančiai paukščių sušąla kelyje; jie sugrįžta į pietus su priešinga kryptimi migruojančiais paukščiais. Dažniausiai buvo minimos nelaimės, ištikusios liepsneles ir varnėnus. Katerina matė, kaip amerikinis sėjikas skrido į pietus, o aš papasakojau istoriją apie perkūno oželį, kuri padarė visiems didelį įspūdį. Visą tą savaitę skaitėme „The Globe and Mail"; mums patiko straipsnis apie grifus, kurie „prišalo" ir nebegalėjo skristi. Žmonės palaikė juos sakalais ir priglaudė namuose, kad atitirptų – iš viso devynis paukščius, ir visi jie apvėmė savo globėjus. Gyvūnų globos draugijos atstovai negalėjo žinoti, kad puolamas grifas vemia. Kas būtų patikėjęs, kad grifai tokie protingi?

Jeigu mano aprašytoji sekmadieninių internato priešpiečių atmosfera jums pasirodė banali, taip pat būsiu jus suklaidinęs; tie

priešpiečiai man labai svarbūs. Po Verbų sekmadienio priešpiečių, mudu su Katerina nuėjome į Malonės bažnyčią ir užsirašėme skelbimų lentoje visos nakties budėjimui. Kiekvieną Didįjį Ketvirtadienį devintą vakaro prasideda Malonės ir ramybės budėjimas iki kito, Didžiojo Penktadienio devynių ryto. Katerina ir aš visada pasirenkame valandas, kurių niekas nenori, kai Katerinos vaikai miega ir jiems jos nereikia.

Šiais metais ji įspėjo mane: „Gal aš truputį vėluosiu – jeigu antros valandos maitinimas įvyks daug vėliau negu antrą valandą!“ Ji juokiasi ir jos žaviai plonas kaip degtukas kaklas, apgaubtas kunigo apykaklės, atrodo ypač trapus. Esu matęs daug Vyskupo Strono mokyklos auklėtinių tėvų – jie taip prašmatniai apsirengę, jie važinėja jaguarais, jie niekada neturi laiko pasikalbėti. Žinau, kad jie nekreipia dėmesio į kunigę Kateriną, kaip į tipišką mokyklos direktorę – prie tokių kaip Katerina jų žvilgsnis nesustoja. Bet ji yra išmintinga, maloni, sąmojinga ir iškalbi; ir ji nemulkina savęs dėl Velykų prasmės.

– VELYKOS REIŠKIA TAI, KĄ REIŠKIA, – yra pasakęs Ovenas Minis.

Kristaus bažnyčioje Velykų rytą klebonas Viginas visada sakydavo: „Aleliuja. Kristus prisikėlė“.

Ir mes, žmonės, – mes atsakydavome: „Iš tikrųjų Viešpats prisikėlė. Aleliuja“.

Torontas, 1987-ųjų balandžio 19- oji – drėgnas, vasariškas Velykų sekmadienis. Kad ir kokiu preliudu prasidėtų pamaldos, aš visada girdėsiu Hendelio „Mesiją“ – ir mano motinos iki galo išlavintą sopraną, giedantį „Žinau, gyvena mano Atpirkėjas“.

Šį rytą Malonės bažnyčioje aš tylutėliai sėdėjau; laukiau vienos ištraukos iš evangelijos pagal Joną aš žinojau, kas bus. Senajame karaliaus Jokūbo Biblijos vertime tai buvo vadinama „laidojimo rūsiu“; pataisytame leidime – tiesiog „kapu“. Šiaip ar taip, aš moku ją atmintinai.

„Pirmąją savaitės dieną, labai anksti, dar neišaušus, Marija Magdalena atėjo pas kapą ir pamatė, kad akmuo nuverstas nuo rūsio

angos. Ji nubėgo pas Simoną Petrą ir kitą mokinį, kurį Jėzus mylėjo, ir pranešė jiems: „Paėmė Viešpatį iš kapo, ir mes nežinome, kur jį padėjo".

Prisimenu, ką Ovenas visada sakydavo apie šią ištrauką; per kiekvienas Velykas jis palinkdavo į mane ir sušnibždėdavo: „NUO ŠITOS VIETOS MANE VISADA KREČIA ŠIURPAS".

Po šios dienos pamaldų aš su savo torontiečiais stovėjau saulėje ant bažnyčios laiptų, paskui ilgai mindžikavome ant Lonsdeilo gatvės šaligatvio; saulė buvo tokia išsiilgta ir karšta. Mes kaip vaikai džiaugėmės šiluma, lyg metų metus būtume praleidę tokiame šaltyje, koks buvo tas kapas, kuriame Marija Magdalena pasigedo Kristaus. Atsišliejusi į mane ir šnibždėdama man į ausį – panašiai kaip darydavo Ovenas Minis – Katerina Kiling pasakė:

– Tie paukščiai, kurie skrido į šiaurę, paskui į pietus, šiandien vėl skrenda į šiaurę.

– Aleliuja, – atsakiau aš. Paskui, prisiminęs Oveną, pridūriau: – Jis prisikėlė.

– Aleliuja, – tarė kunigė Kiling.

Tai, kad Frant gatvės 80-ajame name televizorius nuolat veikė, jau nebebuvo pagunda nei Ovenui, nei man. Mes girdėdavome, kaip senelė kalbasi arba su savimi, arba su Etele – arba komentuoja pačiam televizoriui – ir kaip pakyla ir nuslūgsta studijoje įrašytas kvatojimas. Namas buvo didelis; ketverius metus mudviem su Ovenu atrodydavo, kad tame tolimame kambaryje vyksta kažkoks nemaloniai triukšmingas suaugusių žmonių susirinkimas. Senelės balsas skambėdavo kaip vadės, kuri sako pompastišką kalbą pritariančiam sambūriui, turėdama ypatingą užduotį koneveikti savo klausytojus ir taip pat linksminti – ir daryti tai beveik tuo pat metu, – nes jie kas keletą minučių atsilygindavo už jos humorą kvatojimu, tarsi juos būtų linksminęs tas faktas, kad mano senelė kalba su jais tokiu užgauliu tonu.

Taigi mudu su Ovenu patyrėme, koks šlamštas yra televizija, net nepagalvodami, kad ne patys priėjome prie tokios išvados; jeigu senelė nebūtų draudusi mums žiūrėti televizorių daugiau kaip dvi

valandas per dieną ir daugiau kaip valandą vakare prieš mokyklą, tai mes gal būtume pasidarę tokie pat televizoriaus vergai kaip ir visa mūsų karta. Ovenas pamėgo tik keletą per televiziją rodomų laidų, bet matęs buvo viską – tiek, kiek galėjo ištverti.

Tačiau po ketverių televizoriaus žiūrėjimo metų jis nebežiūrėjo nieko, išskyrus Liberačį ir senus filmus. Aš dariau ar stengiausi viską daryti kaip Ovenas. Pavyzdžiui, 1958-ųjų vasarą, kai mums abiem buvo šešiolika, Ovenas gavo vairuotojo teises anksčiau negu aš – ne tik dėl to, kad jis buvo mėnesiu vyresnis, bet tiesiog jau mokėjo vairuoti. Išmoko važinėdamas su įvairiais tėvo sunkvežimiais – jis važinėdavo tais stačiais, vingiuotais keliais aplink kirtyklas, kuriomis buvo išakėtas visas Meiden kalnas.

Jis gavo teises per savo šešioliktąjį gimtadienį važiuodamas savo tėvo raudonuoju pikapu; tais laikais Naujajame Hampšyre nebuvo vairavimo mokyklos ir reikėdavo laikyti egzaminą važiuojant su policininku keleivio vietoje – policininkas pasakydavo, kur sukti, kada važiuoti atgal ar pastatyti mašiną. Oveno policininkas buvo pats Benas Paikas; viršininkas Paikas pareiškė abejonę, ar Ovenas pasieks kojomis pedalus, ar matys kelią virš vairo. Tačiau Ovenas šito tikėjosi: turėdamas polinkį į mechaniką, jis sugebėjo pakelti pikapo sėdynę taip aukštai, kad viršininkas Paikas atsitrenkė galva į lubas, be to, pastūmė ją taip smarkiai į priekį, kad Paikas vos sugrūdo kojas po prietaisų skydu – tiesą sakant, policijos viršininkui buvo taip nepatogu sėdėti pikapo kabinoje, kad jis gerokai sutrumpino Oveno testą.

– MAN NETGI NEREIKĖJO STATYTI MAŠINOS Į TARPĄ! – pasakė Ovenas; jis buvo nusivylęs, kad negalėjo parodyti automobilio pastatymo sugebėjimų, – Ovenas Minis būtų įsispraudęs su savo raudonuoju pikapu į tokį tarpą, į kurį net folksvagenas vabalas būtų nesiryžęs lįsti. Kai dabar pagalvoju, tai tiesiog nuostabu, kad policijos viršininkas Paikas nepradėjo naršyti pikapo, ar neras „mirties įrankio“, kurio nuolat ieškojo.

Mane mokė vairuoti Danas Nidemas; tą vasarą Danas režisavo „Julijų Cezarį“ Greivsendo akademijos vasaros mokykloje, ir kiekvieną rytą, prieš repeticijas, jis mokydavo mane vairuoti. Danas

nuveždavo mane į Sveisi alėją ir į Meiden kalvą. Aš mokiausi važinėdamas vieškeliais aplink kirtyklas – keliukai, kuriuose išmoko važinėti Ovenas, man tiko; ir Danas nusprendė, kad bus saugiau, jeigu aš mokysiuos ne greitkeliuose, nors Minio Granito kompanijos sunkvežimiai lėkė tais keliukais be jokių stabdžių.

Kirtyklų žmonės buvo bebaimiai vairuotojai ir jie vairuodavo granito prikrautus sunkvežimius visu greičiu; tačiau vasarą sunkvežimiai keldavo tiek dulkių, kad Danas ir aš iš tolo matydavome juos atvažiuojant – aš visada spėdavau pasitraukti į šalikelę, o Danas tuo tarpu cituodavo savo mėgstamą vietą iš „Julijaus Cezario“:

Bailiai daugybę kartų per gyvenimą numiršta,
Narsuolis su mirtim susiduria tik sykį.

Toje vietoje Danas įsitverdavo prietaisų skydo ir kratydavosi, kol griausmingas sunkvežimis praūždavo pro šalį.

Iš viso to, ką per gyvenimą esu girdėjęs,
Visų keisčiausia man atrodo tai, kad žmonės bijo;
Suprasdami, jog jų mirtis, kaip neišvengiama baigtis
Savu laiku vis tiek pas juos ateis.

Ovenui irgi patikdavo ta vieta. Kai vėliau tą vasarą žiūrėjome Dano „Julijaus Cezario“ pastatymą, aš jau buvau išlaikęs vairavimo egzaminą; ir vis dėlto, kai mudu su Ovenu vakarais važiuodavome drauge į kazino Hempton Biče, mes sėsdavome į raudonąjį pikapą, ir vairuodavo visada Ovenas. Aš sumokėdavau už kurą. Prisimenu, kad tais 1953-iųjų metų vasaros vakarais aš pradėjau jaustis „suaugęs“; mes pusvalandį važiuodavome iš Greivsendo dėl trumpalaikio malonumo pasivažinėti siaura pajūrio pakrante palei vaikštinėjančius šventiškai nusiteikusius žmones ir pasidairyti į paneles, kurios beveik nekreipdavo į mus dėmesio. Kartais jos atkreipdavo dėmesį į pikapą. Mums pavykdavo pravažiuoti pakrante kokius du ar tris kartus, kol policininkas mostu liepdavo Ovenui sukti prie šaligatvio ir parodyti teises, kurias jis įtariai ištyrinėdavo, o

paskui pasiūlydavo mums pasistatyti sunkvežimį ir toliau apžiūrinėti paneles vaikštant pėsčiomis lentų takais arba šaligatviu po arkadomis.

Vaikščioti su Ovenu po Hempton Bičą buvo prastas patarimas; dėl savo stebėtino mažumo jis buvo nuolat erzinamas ir stumdomas chuliganų ryškiais kaip cukraus vata drabužiais, kurie dusino kiniško biliardo automatus ir rietė skiauteres prieš merginas. O merginos, kurios retai kada atsakydavo į mūsų žvilgsnius, kai saugūs sėdėdavome Minio Granito kompanijos pikape, ilgai žiūrėdavo (kikendamos) į Oveną, kai eidavome pėsti. Pėsčias eidamas Ovenas nedrįsdavo pakelti į merginas akių.

Todėl, kai policininkas neišvengiamai patardavo mums pasistatyti sunkvežimį ir tęsti savo paieškas „pėsčiomis", mudu su Ovenu grįždavome į Greivsendą. Arba važiuodavome į paplūdimį – Mažojo Šerno Galvą, kur dieną knibždėjo žmonių, o vakarais būdavo nuostabiai tuščia. Susėdę ant pylimo kvėpdavome į save vėsų nuo vandenyno plūstantį orą ir spoksodavome į fosforescuojantį mūšos mirgėjimą. Arba važiuodavome į Rai Harborą ir atsisėdę ant molo žiūrėdavome į valteles, siūbuojančias ant paribusio lyg tvenkinyje jūros paviršiaus; pats molas buvo pastatytas iš Minio Granito kirtyklos nuolaužų – atskilusių plokščių.

– TODĖL AŠ TURIU TEISĘ ČIA SĖDĖTI, – visada sakydavo Ovenas; niekas, žinoma, nekada mums nedraudė tenai sėdėti.

Nors tą vasarą mergaitės mus ignoruodavo, kaip tik tada aš pastebėjau, kad Ovenas traukia moteris, kad mano mama ne vienintelė.

Sunku pasakyti, kuo jis buvo joms patrauklus ar kodėl; tačiau jau būdamas šešiolikmetis, netgi tada, kai būdavo itin susidrovėjęs ar sutrikęs, jis sudarydavo įspūdį žmogaus, kuris buvo vertas pasaulio pripažinimo. Aš ypač aiškiai jutau tą jo aspektą, nes jis iš tiesų buvo vertas kur kas daugiau negu aš. Ne vien todėl, kad geriau mokėsi ar geriau vairavo, ar buvo toks filosofiškai pasitikintis savimi; tai buvo žmogus, su kuriuo aš užaugau, ir užaugau nuolat iš jo tyčiodamasis – aš pakeldavau jį virš galvos ir mesdavau kitam, o paskui sugaudavau, šaipydamasis iš jo mažumo drauge su kitais vaikais – ir vis dėlto staiga, kai jam sukako šešiolika, paaiškėjo, kad

jis sugeba valdyti. Jis mokėjo valdyti save geriau negu bet kuris iš mūsų. Jis mokėjo valdyti mus geriau negu bet kuris iš mūsų – o kai jis būdavo su moterimis, netgi su mergaitėmis, kurios kikendavo pasižiūrėjusios į jį, buvo justi, kad jos tiesiog trokšta prie jo prisiliesti.

Baigiantis 1953-iųjų vasarai, jis turėjo pritrenkiantį šešiolikai metų dalyką – tais laikais, kai dar nebuvo prasidėjusi ta kosmetinio pobūdžio svarsčių kilnojimo karštinė, jis jau buvo užsiauginęs raumenis! Žinoma, jis buvo smulkaus sudėjimo, bet nežmoniškai stiprus, ir jo raumenų jėga buvo taip pat aiškiai matoma kaip skaliko; nors jis buvo bauginamai liesas, tas jo raumenų augimas jau tarsi darė jį suaugusį – o kaipgi kitaip? Juk vis dėlto jis visą vasarą dirbo su granitu. O aš niekada nebuvau nieko dirbęs.

Birželį jis pradėjo kaip akmentašys; didesnę dienos dalį praleisdavo paminklų krautuvėje skeldamas akmenį išilgai gyslų – IŠILGAI SKILIMO, kaip sakydavo jis, – naudodamasis pleištu ir spausteliais. Per porą savaičių tėvas išmokė jį kaip pjauti skersai gyslų; akmentašiai išpjaudavo didesnius luitus, o paskui užbaigdavo darbą vadinamuoju deimantiniu disku – apskritais deimantais impregnuotais ašmenimis. Liepą jis jau dirbo kirtyklose – dažnai kaip signalininkas, bet jo tėvas pristatydavo jį mokiniu kirtėjams: lovinio profilio gręžėjams, gręžimo bokšto valdymo pulto operatoriui, sprogdintojams. Man atrodė, kad jis beveik visą rugpjūtį praleido vienoje nuošalioje šachtoje – šimto septyniasdešimt penkių pėdų gylio ir futbolo aikštės skersmens. Su keliais kitais vyrais leidosi žemyn dirbti statybinio skiedinio kauše – „statybinis skiedinys“ yra atliekos, skalda, liekanti gręžiant uolieną, kuri kiaurą dieną keliama iš šachtos į viršų. Dienos pabaigoje darbininkai su kaušu iškeliami į viršų.

Granitas yra tankus, sunkus akmuo; kubinė pėda granito sveria beveik du šimtus svarų. Likimo ironija, bet akmentašiai – nors dirbo su deimantiniu disku – turėjo visus pirštus, o iš kirtėjų nebuvo nė vieno su visais pirštais; tik ponas Minis turėjo visus.

– AŠ IRGI IŠSAUGOSIU VISUS PIRŠTUS, – pasakė Ovenas. – MIKLUMO ČIA NEGANA. TURI JAUSTI, KADA AKMUO

PAJUDĖS, KOL DAR NESPĖJO PAJUDĖTI – TURI ATSITRAUKTI ANKSČIAU, NEGU PAJUDĖS AKMUO.

Ant viršutinės lūpos jam užaugo švelnus pūkelis; o barzdos nebuvo nė žymės, net ir tie ūseliai buvo tokie trumpučiai ir blyškiai pilki, kad pirmą kartą pamaniau, jog tai granito milteliai, vis tos pačios akmens dulkės, kuriomis būdavo apsinešęs. Tačiau žiūrint į jo veidą – nosį, akiduobes, skruostikaulius ir smakro kontūrą, – turint galvoje jo šešiolika metų, – piršosi mintis, jog jis badauja.

Rugsėjo mėnesį jis surūkydavo po pakelį „Camel" per dieną. Kai vakarais važiuodavome pikapu pasivažinėti, gelsvoje prietaisų skydo šviesoje aš viena akimi matydavau jo profilį su cigarete dantyse; jo veidas jau atrodė kaip suaugusio žmogaus.

Mamų krūtys, kurias jis kažkada beviltiškai lygino su mano motinos krūtimis, daugiau jo nebedomino; nors Barbės Vigin tebebuvo PER DAUG DIDELĖS, ponios Vebster PER DAUG NUKARUSIOS, o ponios Meril tiesiog JUOKINGOS. Nors Džindžer Brinker-Smit, kaip jauna mama, traukė mūsų akį, bet dabar (dažniausiai) mes šaltai vertindavome savo amžiaus merginas. ABI KAROLINOS – Karolina Perkins ir Karolina O'Dėj – mums patiko, nors Karolinos O'Dėj krūtys buvo sunykusios dėl jos katalikybės. Morinės Erli krūtys buvo PASIPŪTUSIOS; Hanos Ebot – MAŽOS, BET DAILIOS; Airinės Babson, nuo kurios Oveną krėtė šiurpas dar tais laikais, kai buvo tyrinėjamos mano mamos krūtys, dabar buvo taip išsikerojusios, kad NET BAISU.

Paminėjus Deboros Peri, Liusi Dearborn, Betsės Bikford, Saros Tilton, Polės Franem vardus ir įsivaizdavus jų jaunas krūtis, Ovenas giliai užsitraukdavo „Camel". Pro nuleistą pikapo langą pūsteldavo vasaros vėjas: kai jis lėtai iškvėpdavo pro šnerves, vėjas nupūsdavo dūmus jam nuo veido, ir jis staiga pasirodydavo tarsi stebuklingai iš ugnies išniręs žmogus.

– DABAR DAR ANKSTI SPRĘSTI – DAUGUMA ŠEŠIOLIKMEČIŲ KEISIS, – pasakė Ovenas, iš kalbos sprendžiant, jau pakankamai pasikaustęs bet kokiems pašnekesiams Greivsendo akademijoje, – nors mes abu žinojome, kad didžiausia problema su mums patinkančiomis šešiolikinėmis buvo ta, kad jos susitikinėjo

su aštuoniolikmečiais. – KAI MUMS BUS AŠTUONIOLIKA, MES JAS SUSIGRĄŽINSIME, – pasakė Ovenas. – IR VISOS ŠEŠIOLIKMETĖS BUS MŪSŲ – TOS, KURIOS MUMS PATIKS, – pridūrė jis vėl įtraukdamas dūmo, prisimerkęs nuo artėjančio automobilio šviesų.

1958-ųjų rudenį, kai mudu su Ovenu įstojome į Greivsendo akademiją, Ovenas atrodė man labai rafinuotas; drabužiai, kuriuos mano senelė jam nupirko, buvo daug stilingesni negu tie, kuriuos gali įsigyti Naujajame Hampšyre. Mano drabužiai visi buvo pirkti Greivsende, bet Oveną senelė vežėsi apipirkti į Bostoną; jis pirmą kartą važiavo traukiniu ir – kadangi abu buvo rūkoriai – jie važiavo drauge rūkomajame vagone ir beveik be perstojo (ir kritiškai) aptarinėjo kitus traukinio Bostonas–Meinas keleivius ir traukinio palydovus, kad tie nepakankamai arba visai nepagarbūs. Senelė aprengė Oveną beveik nuo galvos iki kojų „Filenės ir Džordano Maršo" krautuvėje, kurioje buvo nedidelis Mažųjų džentelmenų, arba Ypatingų prekių mažiems vyrams skyrius. Pagal Naujojo Hampšyro standartus Džordano Maršo ir Filenės rūbai buvo laikomi labai prašmàtniais. „TAI NE PIGUS ŠLAMŠTAS", – išdidžiai pareiškė Ovenas. Mūsų pirmąją dieną klasėje Ovenas atrodė kaip mažas Harvardo advokatas.

Didesni berniukai niekada jam negrasindavo, nes jis visada būdavo mažesnis; o vyresni jam negrasindavo dėl to, kad buvo protingesnis. Jis išsyk pamatė esminį skirtumą tarp Greivsendo miesto ir Greivsendo akademijos; miestelio laikraštis „Greivsendo žinios" pranešdavo apie visas padorias naujienas, įsitikinęs, kad tik padorūs dalykai yra svarbūs; akademijos laikraštis, pavadintas „Kapu", spausdino visas nepadorybes, kurios išlikdavo po dėstytojų cenzūros, įsitikinęs, kad visi padorūs dalykai yra nuobodūs.

Greivsendo akademija puoselėjo cinišką požiūrį ir mėgavosi kritišku vertinimu tų dalykų, į kuriuos kiti žiūrėdavo rimtai; mokiniai labiausiai gerbdavo tokius berniukus, kurie tardavosi esą gimę laužyti taisyklėms ir keisti įstatymams. Tad Greivsendo mokiniams, kurie tokiu būdu dilino savo grandines, buvo priimtina tiktai kandi kalbos maniera – geliantis, aštrus, piktas, užgaulus sarkazmas,

kurio spalvingą žodyną Ovenas Minis jau buvo perėmęs iš mano senelės. Jis įvaldė sarkazmą panašiai kaip cigaretes; buvo iš tų, kurie surūko po pakelį per dieną. Pirmąjį semestrą Greivsende vaikinai praminė jį „Sarkazmo asu". Tų laikų leksikonu, kiekvienas buvo koks nors „asas". Danas Nidemas sako, kad tai yra vienas iš moksleivių kalbos pavyzdžių, kurie gyvuoja per amžius, ir tas terminas vartojamas ir šiandien. Vyskupo Strono mokykloje niekada nesu jo girdėjęs.

Ovenas Minis buvo „Sarkazmo asas" taip pat, kaip dručkis Basteris Jorkas buvo „Vėmalų asas", Skiperis Hiltonas – „Spuogų asas", taip kaip Morisas Vestas buvo „Nosies asas", kaip Dafis Sveinas (per anksti praplikęs) – „Plaukų asas", Džordžas Fogas (ledo ritulininkas) buvo „Ledo asas", o Horacijus Brigemas (mergišius) – „Graibymo asas". Niekas nepritaikė vardo man.

„Kapo", kuriame Ovenas išspausdino savo pirmąjį esė, parašytą anglų kalbos pamokai, redaktoriai praminė Oveną Minį Balsu. Jo esė buvo satyra apie tai, iš ko gaminamas maistas akademijos valgykloje; „Mistinė mėsa" – taip Ovenas pavadino savo esė ir tuos neatpažįstamus pilkus žlėgtainius, kuriais mes būdavome maitinami kartą per savaitę; esė buvo išspausdintas kaip redakcinis straipsnis, ir jame buvo aprašinėjama, kaip skerdžiamas, paskui šaldomas kažkoks nežinomas, greičiausiai priešistorinis gyvūnas, kuris, surakintas grandinėmis, buvo atvilktas į požeminę virtuvę „NAKTIES VIDURYJE".

Redakcinis straipsnis ir vėlesnieji esė, kuriuos Ovenas spausdino „Kape", buvo pasirašomi ne Oveno Minio pavarde, bet Balso; ir tekstas spausdinamas vienodomis didžiosiomis raidėmis.

– AŠ VISADA KETINU SPAUSDINTIS DIDŽIOSIOMIS RAIDĖMIS, – pareiškė jis Danui ir man, – NES TAI BEMATANT PRIKAUSTYS SKAITYTOJŲ DĖMESĮ, YPAČ KAI BALSAS TAPS TAM TIKRA INSTITUCIJA.

Per 1958-ųjų, mūsų pirmųjų metų akademijoje, Kalėdas Ovenas Minis tapo kuo žadėjęs: Balsu, kuris yra TAM TIKRA INSTITUCIJA. Netgi Paieškos komitetas – suburtas ieškoti naujo direktoriaus – norėjo žinoti, ką apie tai mano Balsas. Pretendentai

į postą turėjo užsisakyti „Kapo" prenumeratą; satyrinio laikraščio puslapiuose atsispindėjo anksti subrendęs moksleivių sugebėjimas kandžiai ir pašiepiamai vertinti, o ryškiausiai – tekstuose didžiosiomis raidėmis, kurios kreipė visų žvilgsnius į Oveną Minį. Buvo keletas senų pikčiurnų dėstytojų – ir keletas jaunų bambeklių taip pat, – kuriems nepatiko Oveno stilius; ir ne vien jo įžūlus rašymas didžiosiomis raidėmis. Danas Nidemas man sakė, kad tarp dėstytojų ne kartą kilo karšti ginčai dėl Oveno paklodžių apie akademiją „kraštutinio pobūdžio" ; nors pagal nuo seno įsigalėjusią tradiciją Greivsendo moksleiviams buvo leidžiama skųstis akademija, tačiau kai kam Oveno sarkazmas reiškė absoliučią ir pavojingą nepagarbą. Danas gynė Oveną; tačiau Balsas buvo neginčijamas dirgiklis daugeliui ne tokių pasitikinčių Greivsendo bendruomenės narių – įskaitant ir tuos toli esančius, bet svarbius „Kapo" prenumeratorius: „susirūpinusius" tėvus ir buvusius akademijos auklėtinius.

„Susirūpinusių" tėvų ir buvusių auklėtinių temą Balsas išgvildeno itin gyvai ir prieštaringai.

„DĖL KO JIE „SUSIRŪPINĘ"? – svarstė Ovenas. – AR JIE „SUSIRŪPINĘ" DĖL MŪSŲ IŠSILAVINIMO, – KAD JIS BŪTŲ „KLASIKINIS" IR DRAUGE „MODERNUS", – AR JIE „SUSIRŪPINĘ", KAD MES GALBŪT IŠMOKSIME DAUGIAU, NEGU KAD IŠMOKO JIE? KAD MES GAUSIME TIEK ŽINIŲ, JOG PAJĖGSIME MESTI IŠŠŪKĮ VIENAM KITAM JŲ UŽKIETĖJUSIAM IR IDIOTIŠKAM ĮSITIKINIMUI? AR JIE „SUSIRŪPINĘ" DĖL MŪSŲ IŠSILAVINIMO KOKYBĖS IR PAJĖGUMO; AR JIE DAUGIAU PAVIRŠUTINIŠKAI „SUSIRŪPINĘ", KAD MES ĮSTOTUME Į UNIVERSITETĄ, KURĮ JIE MUMS PARINKO?"

Paskui buvo straipsnis, kritikuojantis švarko ir kaklaraiščio principą, kuriame buvo teigiama, kad „NELOGIŠKA MUS RENGTI KAIP SUAUGUSIUS, O ELGTIS SU MUMIS KAIP SU VAIKAIS". Buvo dar straipsnis apie reikalavimą lankyti bažnyčią, kuriame buvo tvirtinama, kad „ MALDAI IR DIEVO GARBINIMUI TINKAMA BAŽNYČIOS – BET KOKIOS BAŽNYČIOS – ATMOSFERA SUJAUKIAMA, KAI Į JĄ SUGUŽA NENU-

STYGSTANTYS VIETOJE PAAUGLIAI, KURIE BŪTŲ MIELAI ILGIAU PAMIEGOJĘ, PASVAJOJĘ APIE MERGINAS ARBA PAŽAIDĘ SKVOŠĄ. NEGANA TO, JAUNUOLIAI, VERČIAMI DALYVAUTI TIKĖJIMO RITUALUOSE, BET NETURINTYS TO TIKĖJIMO, TIKTAI NUSISTATO PRIEŠ VISAS RELIGIJAS IR PRIEŠ TIKRAI NUOŠIRDŽIAI TIKINČIUS. TURIU VILTĮ, KAD LIBERALUS AUKLĖJIMAS NETURI TIKSLO DAUGINTI IR DIDINTI MŪSŲ IŠANKSTINIŲ NUSISTATYMŲ".

Ir taip toliau, ir taip toliau. Kad jūs būtumėt girdėję, ką jis sakė apie reikalavimą sportuoti: „NACISTŲ MENTALITETO VAISIUS, KONCEPCIJA, KURIĄ PUOSELĖJO HITLERINIS JAUNIMAS!" – arba apie draudimą bendrabučio gyventojams išvykti iš akademijos miestelio dažniau kaip tris savaitgalius per semestrą: „ARGI MES, ADMINISTRACIJOS POŽIŪRIU, ESAME TOKIE PRIMITYVŪS, KAD MUS TURI PATENKINTI SAVAITGALIAI, KURIŲ METU MES TAMPAME ATLETAIS ARBA ŽIŪROVINIO SPORTO SIRGALIAIS; AR NEGALI BŪTI TAIP, KAD KAI KURIE IŠ MŪSŲ GALBŪT RAS DAUGIAU PASKATŲ NAMIE ARBA PAS DRAUGUS – AR (NETGI) MERGAIČIŲ MOKYKLOJE? TIKTAI, ŽINOMA, NE TUOSE BIUROKRATIŠKAI SUREGULIUOTUOSE IR ĮKYRIAI PRIŽIŪRIMUOSE ŠOKIUOSE!"

Tas Balsas buvo mūsų balsas; jis gynė mūsų interesus; jis vertė mus didžiuotis savimi toje menkinimo ir niekinimo atmosferoje. Tačiau Balsas galėjo kritikuoti ir mus pačius. Kai iš akademijos buvo išmestas berniukas, kuris pagal tam tikrą ritualą linčiavo dėstytojų laikomas kates, visi suskubome išvadinti jį „nesveiku"; tada būtent Ovenas priminė mums, kad visi berniukai (ir jis pats) turi to paties „nesveikumo". „KAS MES TOKIE, KAD TEISTUME? – paklausė jis mūsų. – AŠ UŽMUŠINĖJAU BUOŽGALVIUS IR VARLES – AŠ BUVAU TIKRAS NEKALTOS LAUKINĖS GYVYBĖS ŽUDIKAS!" Jis aprašė savo žiaurumus save smerkiančiu, apgailestaujančiu tonu; nors jis prisipažino tam tikra prasme išniekinęs šventąją Mariją Magdaleną, mane pralinksmino tai, jog jis neatsiprašė Šv. Mykolo vienuolių, o graudenosi tiktai dėl buožgalvių ir rupūžių. „AR YRA PASAULYJE BERNIUKAS, KURIS

NEBŪTŲ ŽUDĘS GYVŪNŲ? ŽINOMA, KAD „NESVEIKA" KARTI VARGŠES KATES – BET KUO TAI BLOGIAU UŽ TAI, KĄ MES VISI ESAME DARĘ? TIKIUOSI, MES IŠ TO JAU IŠAUGOME, BET AR TAI REIŠKIA, KAD UŽMIRŠOME, JOG KAŽKADA BUVOME TOKIE? AR DĖSTYTOJAI PRISIMENA SAVE VAIKYSTĖJE? KAIP JIE DRĮSTA MUS MOKYTI, KAIP MUMS ELGTIS, JEIGU NEPRISIMENA, KOKIE PATYS BUVO MŪSŲ AMŽIUJE? JEIGU TAI YRA VIETA, KURIOJE MOKYMAS YRA TOKIO AUKŠTO LYGIO, KODĖL NEIŠMOKIUS VAIKO, KAD ŽUDYTI YRA „NESVEIKA", – KAM MESTI JĮ LAUK?"

Ilgainiui tai tapo Oveno tema: „KAM MESTI JĮ LAUK?" – vis kartodavo jis. Jeigu jis sutikdavo, kad ką nors reikia išmesti, taip ir pasakydavo. Už alkoholio vartojimą buvo metama iš mokyklos, bet Ovenas įrodinėjo, kad versti kitus mokinius gerti yra didesnis nusikaltimas negu gerti vienam; taip pat, kad dauguma gėrimo formų „NĖRA TOKIOS NIOKOJANČIOS, KAIP BEVEIK ĮPRASTINIS ĮŽEIDINĖJIMAS „PRASČIOKŲ" MOKINIŲ, PATIEMS MANANT, JOG ŠIURKŠČIAI ŽEMINTI KITĄ – TIEK NIEKINAMAIS ŽODŽIAIS, TIEK FIZIŠKAI – YRA „NEPRASČIOKIŠKAS" ELGESYS. ŽIAURI IR APGALVOTA PAŠAIPA YRA BLOGIAU UŽ GĖRIMĄ; MOKINIAI, KURIE UŽGAULIOJA IR NEGAILESTINGAI TYČIOJASI IŠ SAVO DRAUGŲ, DARO NUSIKALTIMĄ, KURIS VERTAS DIDESNĖS BAUSMĖS NEGU NUSIGĖRIMAS – YPAČ JEIGU TAS GĖRIMAS NEKENKIA NIEKAM, TIK TAU PAČIAM".

Buvo gerai žinoma, kad Balsas negeria; jis buvo Minis „kavinis" ir Minis „cigarinis"; jam labai svarbu buvo neprarasti budrumo – jis buvo budrus ir toks norėjo likti. Jo straipsnis apie „ALKOHOLIO IR NARKOTIKŲ PAVOJŲ" patiko net jo kritikams; jis nebijo dėstytojų, bet jis nebijo ir sau lygių. Tai buvo vis dar pirmieji mūsų metai devintoje akademijos klasėje, kai Ovenas pakvietė Esterą į vyresniųjų klasių šokių vakarą – tais metais, kai Nojus su Simonu baigė akademiją, Ovenas drįso pakviesti jų siaubingąją seserį į vyresniųjų klasių šokius!

– Ji tik pasinaudos tavim, kad susipažintų su kitais vaikinais, – įspėjo jį Nojus.

– Ji išdulkins visą klasę, o tu liksi išsižiojęs, – pasakė Ovenui Simonas.

Aš buvau įsiutęs ant jo. Aš nedrįsau, bet taip norėjau paprašyti, kad Estera būtų mano mergina; bet kaip draugauti su tikra pussesere?

Nojus, Simonas ir aš jautėme jam užuojautą; pelnęs visų susižavėjimą, Ovenas rizikavo atsidurti nesmagioje padėtyje – ir įstumti į ją mus visus – būdamas Esteros debiuto Greivsendo akademijoje įrankiu.

– Viliokė Estera, – vis kartojo ir kartojo Simonas.

– Sojerio Depo merguželė, – smerkiamai pasakė Nojus.

Tačiau Estera žinojo apie Greivsendo akademiją kur kas daugiau negu mes patys; tą kvapnų 1953-iųjų pavasario savaitgalį Estera atvyko pasiruošusi. Šiaip ar taip, Ovenas juk siųsdavo jai kiekvieną „Kapo" numerį; nors kažkada ji bodėjosi Ovenu – vadino jį trenktu, keistu ir nuobodžiu, Estera buvo ne kvaila. Ji mokėjo įžvelgti kylančią žvaigždę. Be to, Estera visada stojo už akiplėšiškus pasisakymus; taigi nei Nojui su Simonu, nei man neturėjo būti keista, kad Balsas užkariavo jos širdį.

Kad ir ką Estera būtų patyrusi su juodaodžiu valtininku iš Tortolos, tas susitikimas suteikė nerūpestingai žydinčiam jos moteriškumui tam tikro santūrumo, kurį moterys įgyja tiktai įsipainiojusios į pačias tragiškiausios meilės pinkles; dabar ji buvo viliojanti ne tik savo tamsiu gymiu ir pirmykščiu grožiu, visų akį traukiančia vešlia ir įspūdinga krūtine, kuri išryškėjo gerokai numetus svorį, bei raiškiais tamsaus veido bruožais, bet ir tuo, kad laikėsi atstu, – taip, kad jos pavojingumas tapo mažiau matomas, bet dar absoliutesnis. Jos atsargumas darė ją vyresnę; ji visada mokėjo rengtis – manau, kad tai šeimos bruožas. Estera vilkėjo paprastais, brangiais drabužiais – tik daug kasdieniškiau, negu dizainerio buvo sumanyta, ir drabužių dydis visada šiek tiek neatitikdavo figūros; jos kūnui derėjo būti džiunglėse, kur jis būtų pridengtas tik iš reikalo, galbūt kailiais ar lapais. Vyresniųjų klasių šokių vakarui ji apsivilko trum-

pą juodą suknelę plonais it stygos dryželiais; suknelė buvo prigulusiu liemeniu, pūstu sijonėliu ir didele iškirpte, atidengiančia didelį Esteros krūtinės ir kaklo plotą – žavingą foną rausvai pilkam perlų vėriniui, kurį teta Marta padovanojo jai per septynioliktąjį gimtadienį. Ji nenešiojo kojinių ir šoko plikomis kojomis. Aplink vienos kojos kulkšnį buvo apvyniota žaliaminės odos juostelė, ant kurios tabalavo turkio papuošaliukas, liečiantis pėdos viršų. Daikčiukas buvo brangus tiktai kaip prisiminimas; Nojus spėjo, kad tai Tortolos valtininkas Esterai jį padovanojo. Per šokius mokyklos globėjai ir jų žmonos negalėjo atitraukti nuo jos akių. Mes visi buvome sužavėti. Kai Ovenas Minis šoko su Estera, aštri jo viršunosė buvo įsibedusi tiesiai į tarpą tarp jos krūtų; niekas net nemėgino „paveržti" jo partnerės.

Taigi mes buvome tenai visi su išsinuomotais smokingais – berniukai, bijantys spuogų labiau negu karo; bet Oveno smokingas nebuvo išnuomotas – mano senelė jį jam nupirko – ir savo pasiuvimu, naujumu, atlasu apsiūtais plonais atlapais jis išraiškingai bylojo tai, kas mums visiems buvo taip akivaizdu: kaip Balsas išreiškia visa tai, ko mes nepajėgiame išsakyti.

Kaip ir visada, šokiai akademijoje užsibaigė sustiprinta apsauga; niekas negalėjo išeiti anksčiau; o jeigu išeidavo ir lydėdavo savo merginą iki jos bendrabučio, sugrįžęs turėdavo „užsiregistruoti" savo bendrabutyje praėjus lygiai penkiolikai minučių po „išsiregistravimo" iš šokių salės. Tačiau Estera buvo apsistojusi Frant gatvėje.

Aš jaučiausi per daug įžeistas, kad Estera tapo Oveno mergina, ir nenorėjau savaitgalį būti pas senelę, todėl parėjau į Dano bendrabutį drauge su kitais vaikinais, grįžtančiais pagal mokyklos taisykles. Ovenas, kuris turėjo nuolatinį negyvenančio bendrabutyje moksleivio leidimą pačiam atvažiuoti ir išvažiuoti iš akademijos, parvežė Esterą į Frant gatvę. Susėdę į raudonąjį pikapą, Estera ir Ovenas atsipalaidavo nuo Šokių komiteto suvaržymų; jie užsirūkė, ir cigarečių dūmai užstojo patenkintus jų veidus, o kai Ovenas pagarsino radiją ir meistriškai išsuko iš aikštelės, abu iškorė rankas pro nuleistus langus. Su cigarete dantyse, su Estera šalia – apsivil-

kęs smokingą ir sėdėdamas aukštoje raudonojo pikapo kabinoje, Ovenas atrodė beveik aukštas.

Vieni berniukai tvirtino, kad jie „darė tai“ krūmuose – eidami iš šokių salės į bendrabutį. Kiti demonstravo bučiavimosi techniką koridoriuose, rizikavo „lyžtelti skanumyno“ drabužinėse, priešinosi auklėtojų energingai diegiamai minčiai, kad nieko nėra vulgariau negu kišti liežuvį merginai į ausį. Tuo tarpu Ovenas su Estera, neskaitant to fakto, kad Oveno nosis buvo įsibedusi į tarpą tarp Esteros krūtų, daugiau jokiais įprastiniais ar vulgariais būdais viešai neišreiškė savo įsimylėjimo. O vėliau mes pasijutome prieš jį labai vaikiški, kai jis atsisakė apie ją kalbėti; jeigu jis „padarė tai“ su ja, tai Balsas apie tai nutylėjo. Ovenas parvežė Esterą į Frant gatvę ir jie drauge žiūrėjo naktinę programą; paskui jis sugrįžo namo į kirtyklą. BUVO JAU GANA VĖLU, – pripažino jis.

– Kokį filmą rodė? – paklausiau.

– KOKĮ FILMĄ?

– Per naktinę programą!

– O, AŠ UŽMIRŠAU...

– Matyt, Estera jį iškrušo, – niauriai pasakė Simonas; Nojus trenkė jam. – Nuo kada Ovenas „užmiršta“ apie ką filmas? – suriko Simonas; bet Nojus vėl trenkė jam. – Ovenas netgi „Apsiaustą“ prisimena! – nesiliovė Simonas; Nojus trenkė jam per dantis ir Simonas susvyravo. – Koks skirtumas, – suinkštė Simonas. – Estera iškruš kiekvieną.

Nojus sugriebė brolį už gerklės.

– Mes to nežinom, – pasakė jis Simonui.

– Mes taip manom! – rėkė Simonas.

– Manyk, kiek nori, – pasakė broliui Nojus; jis brūkštelėjo dilbiu Simonui per nosį, ir iš jos ėmė bėgti kraujas. – Bet jeigu mes nežinom, tai nieko nesakom.

– Estera iškrušo Oveną! – suklykė Simonas; Nojus užvažiavo alkūne Simonui į tarpuakį.

– Mes to nežinom, – pakartojo jis; bet aš jau buvau pripratęs prie jų žiaurių muštynių – jos daugiau manęs nebegąsdino. Man, draskomam prieštaringų jausmų Esterai ir alinančio pavydo Ovenui, jų žvėriškumas atrodė suprantamas ir nepavojingas.

Ir vėl, eilinį kartą, Balsas pastatė mus į vietą. „PRAĖJUS NERIMĄ KELIANČIAM ŠOKIŲ SAVAITGALIUI, SUNKU PASAKYTI, AR MŪSŲ DIDŽIAI GERBIAMI AUKLĖTINIAI, AR DIDŽIAI GERBIAMI AUKLĖTOJAI TURĖTŲ LABIAU GĖDYTIS. VAIKIŠKA JAUNIEMS VYRAMS APTARINĖTI IKI KOKIO LAIPSNIO JIE PASINAUDOJO SAVO MERGINOMIS; TAI NEPAGARBA MOTERIMS – VISOS TOS LĖKŠTOS PAGYROS – IR VYRAMS TAI GARBĖS NEDARO. KODĖL MOTERYS TURĖTŲ MUMIS PASITIKĖTI? TAČIAU SUNKU PASAKYTI, AR TOKS NETAŠYTAS ELGESYS YRA BLOGESNIS AR GERESNIS NEGU MŪSŲ PURITONIŠKŲJŲ MOKYTOJŲ GESTAPO TAKTIKA. DEKANATAS MAN PRANEŠĖ, KAD DU VYRESNIŲJŲ KLASIŲ MOKINIAI GAVO PRANEŠIMUS APIE DRAUSMINĘ NUOBAUDĄ – IKI SEMESTRO PABAIGOS! – UŽ JŲ TARIAMĄ „AKIVAIZDŽIAI NEKUKLŲ“ ELGESĮ; MANAU, KAD ABU INCIDENTAI VERTINAMI KAIP NUSIKALSTAMI „MORALĖS POŽIŪRIU SMERKTINO ELGESIO SU MERGAITĖMIS“ PAVYZDŽIAI.

RIZIKUODAMAS PASIRODYTI GAŠLŪNU, AŠ ATSKLEISIU PRITRENKIANČIĄ ESMĘ TŲ DVIEJŲ NUSIKALTIMŲ MOKYKLAI IR MOTERIŠKAJAI LYČIAI. PIRMASIS! VAIKINAS BUVO APTIKTAS „GLAMONĖJANTIS“ SAVO MERGINĄ SPORTO SALĖS PRIZŲ KAMBARYJE: KADANGI PORA TUO METU BUVO NUO GALVOS IKI KOJŲ APSIRENGUSI – IR STOVINTI, – TAI NEPANAŠU, KAD TOKS PASIKEITIMAS PATIRTIMI GALĖTŲ BAIGTIS NĖŠTUMU; ESU TIKRAS, KAD JIE NEAPSINUOGINO NET TIEK, KAD KILTŲ PAVOJUS PASIGAUTI NAGŲ GRYBELĮ, NORS SPORTO SALĖ GARSĖJA TOKIA INFEKCIJA. ANTRAS! PASTEBĖTA, KAD IŠ RŪKOMOJO BANKROFT SALĖJE IŠEINANTIS VAIKINAS BUVO ĮKIŠĘS LIEŽUVĮ SAVO MERGINAI Į AUSĮ. SUTINKU, KAD TAI KEISTAS IR DEMONSTRATYVUS BŪDAS PALIKTI RŪKOMĄJĮ, VIS DĖLTO NĖRA DUOMENŲ, KAD TOKIA FIZINIO KONTAKTO ATMAINA GALĖTŲ BAIGTIS NĖŠTUMU. MANO ŽINIOMIS, ŠIUO METODU SUDĖTINGA BŪTŲ NETGI UŽKRĖSTI PAPRASČIAUSIA SLOGA“.

Po šito straipsnio tapo įprasta visus pretendentus į direktoriaus postą prašyti pasikalbėti su juo. Paieškos komitetas turėjo moksleivių pakomitetį, kuris galėjo apklausti kiekvieną kandidatą; tačiau kai kandidatas prašydavo susitikti su Balsu, Ovenas reikalaudavo PRIVAČIOS AUDIENCIJOS. Ši privilegija buvo užtikrinta jam po dėstytojų susitikimo, kuriame virte virė aistros; Danas sakė, kad buvo siūlyta pakeisti „Kapą" kuruojantį dėstytoją; buvo tokių, kurie tvirtino, kad Oveno sąmojai apie nėštumo problemas jo straipsnyje apie vyresniųjų klasių šokių vakarą turėjo būti kuratoriaus cenzūruoti. Tačiau „Kapo" kuratorius buvo Oveno Minio rėmėjas; ponas Erlis – tas giliai lemties kaltę išgyvenantis tragikas, kuris kiekvienam savo vaidmeniui „Greivsendo artistų" spektaklyje suteikdavo perdėtai didingą ir klaidinantį karaliaus Lyro likimo aspektą, visu balsu šaukė, kad, jeigu reikės, jis gins „nesuterštą Balso genijaus reputaciją" iki „paskutinio atodūsio". Danas buvo tikras, kad to neprireiks; tačiau tai, kad Oveną gynė toksai mulkis kaip ponas Erlis, buvo, ko gero, blogiau negu neturėti jokio gynėjo.

Keletas kandidatų į direktoriaus postą pareiškė, kad jų pokalbiai su Balsu buvo „nelengvi"; esu tikras, kad jie nesitikėjo išvysti tokį mažą žmogelį, o išgirdę jo balsą tikrai pašiurpo, nesuvokdami tokio absurdiško dalyko, kad būtent toks balsas byloja išimtinai didžiosiomis raidėmis. Vienas iš tinkamų kandidatų atsiėmė savo pareiškimą; nors nebuvo akivaizdžių įrodymų, kad Ovenas prisidėjo prie kandidato apsisprendimo pasitraukti, tas žmogus pasakė, kad jį „nuliūdinęs mokyklos toleruojamas moksleivių cinizmas". Jis pridūrė, kad mokiniai „žvelgia iš aukšto" ir „taip laisvai manipuliuoja kalba, kad liberalus jų lavinimas atrodo esąs pernelyg liberalus".

– Nesąmonė! – suriko Danas Nidemas per dėstytojų susirinkimą. – Ovenas Minis visai ne ciniškas! Jeigu tas vyrukas turėjo galvoje Oveną, tai jis kalbėjo apie jį nekorektiškai. Juo geriau, kad jo atsikratėme!

Tačiau ne visi dėstytojai taip manė. Paieškos komitetas turės dar metus ieškoti kito kandidato; dabartinis direktorius su džiaugsmu sutiko dėl mokyklos gerovės atidėti savo išėjimą į pen-

siją. Senasis direktorius viską darė „dėl mokyklos gerovės"; jo palaikymas nors trumpam sustabdė Oveno priešus, pasiryžusius perpjauti jam gerklę.

– Nuostabus mažius! – pasakė direktorius. – Aš nė už ką neatsisakysiu malonumo skaityti Balsą – už jokius pinigus!

Jo pavardė buvo Arčibaldas Torndaikas, ir jis buvo direktoriumi nuo neatmenamų laikų; jis vedė prieš jį buvusio direktoriaus dukterį ir buvo toks konservatorius, koks tik gali būti direktorius. Nors naujieji, pažangesni dėstytojai skųsdavosi, kad Arčis Torndaikas nenori pakeisti nė vieno reikalavimo – jau nekalbant apie „sveiko berniuko" ugdymo idėją, – direktorius neturėjo priešų. Senasis Tornis, kaip jį vadino – jis netgi berniukus skatino taip į jį kreiptis, – vadovavo taip maloniai, taip ramiai ir neįkyriai, kad visi jautė jam prielankumą. Tai buvo aukštas, plačiapetis, žilagalvis vyras, kurio veidas buvo toks plokščias kaip irklo mentė; iš tikrųjų jis buvo irkluotojas ir gamtos sporto mėgėjas – žmogus, nešiojantis minkšto audeklo nelygintas chaki spalvos arba velvetines kelnes ir tvido švarką su kur ne kur atbrizgusiais lopais ant alkūnių. Per visą mūsų Naujojo Hampšyro žiemą jis vaikščiodavo be kepurės ir – net žvarbiausiu oru – visada taip uoliai palaikydavo mūsų komandą, kad net randą, paliktą atsitiktinai į jį pataikiusio ledo ritulio, nešiojo didžiuodamasis kaip medalį už nuopelnus; ritulys pataikė jam virš akies tuo metu, kai jis stovėjo vartuose per kasmetines buvusių akademijos auklėtinių varžybas. Tornis buvo keleto Greivsendo absolventų klasių garbės narys. Per kiekvienas varžybas jis stovėdavo vartuose.

„Ledo ritulys – ne išlepėliams!" – mėgdavo sakyti jis. Kartą, gindamas Oveną Minį, jis pareiškė:

– Visuomenę patobulinti gali tiktai gerai išsilavinę žmonės, ir ypač ją kritikuodami, tad mes ir duodame jiems įrankius tai visuomenės kritikai. Savaime suprantama, kad mokydamiesi mokykloje protingiausi iš jų pradės tobulinti visuomenę kritikuodami mus. – Pačiam Ovenui Arčis Torndaikas giedodavo kiek kitokią giesmelę: – Tu privalai ieškoti mano klaidų, o aš privalau leisti tau pasisakyti. Bet nesitikėk, kad aš pasikeisiu. Aš neketinu keistis; aš ketinu

išeiti į pensiją! Tegu naujasis jūsų direktorius ką nors keičia; aš irgi dariau pakeitimus – kai pradėjau dirbti.

– KOKIUS PAKEITIMUS JŪS PADARĖTE? – paklausė Ovenas Minis.

– Tai dar viena iš priežasčių, kodėl išeinu! – geraširdiškai atsakė Ovenui senasis Tornis. – Visai atmintis pašlijo!

Ovenas manė, kad Arčibaldas Torndaikas yra paskutinis viskam pritariantis kvailys; bet visi, netgi Balsas manė, kad Tornis geras žmogelis. „GERŲ ŽMOGELIŲ SUNKIAUSIA ATSIKRATYTI", – rašė Ovenas „Kape"; bet netgi ponui Erliui pakako proto tai išbraukti.

Paskui atėjo vasara; Balsas sugrįžo prie darbo į kirtyklas – nemanau, kad jis būtų turėjęs ką pasakyti šachtų gilumoje, o aš gavau savo pirmąjį darbą. Buvau gidas akademijos priėmimo skyriuje; rodydavau mokyklą būsimiems moksleiviams ir jų tėvams – nuobodoka, bet tikrai nesunku. Turėjau krūvą ant žiedo sukabintų raktų, ir tai buvo didžiausia kada nors man patikėta atsakomybė, aš galėjau pats spręsti, kurias klases ir kurį bendrabučio kambarį rodyti kaip tipiškiausią. Voterhauze aš rodydavau bet kuriuos kambarius, slapta vildamasis, kad išgąsdinsiu Brinker-Smitus, ritmingai girgždinančius lovą; tačiau dvynukai dabar jau buvo paaugę ir galbūt Brinker-Smitai „nebedarė to" su tokiu įkarščiu kaip anuomet.

Vakarais Hemptono paplūdimyje Ovenas man atrodydavo pavargęs. Aš pranešdavau Priėmimo skyriui apie pirmąją ekskursiją dešimtą ryto, o Ovenas kas rytą lipdavo į kaušą septintą. Jo nagai buvo aplūžinėję; delnai supjaustyti ir sutinę; rankos įdegusios, liesos ir raumeningos. Jis nekalbėjo apie Esterą: 1959-ųjų vasara buvo pirmoji vasara, kai mes nebesusirasdavome merginų; tikriau sakant, Ovenas susirasdavo ir supažindindavo mane su savo merginomis. Tą vasarą mes „nedarėme to"; bent jau aš nedariau, o, kiek žinau, Ovenas niekada nebuvo susitikęs su mergina be manęs.

– ARBA PASIMATYMAS DVIESE, ARBA NIEKO, – vis sakydavo jis nustebusioms merginoms. – PASIKVIESK DRAUGĘ ARBA NESUSITINKAM.

Ir mes jau nebebijojome pėsti apeiti žaidimų atomatų galeriją aplink kazino; chuliganai vis dar kibdavo prie Oveno, bet netrukus jis pelnė neliečiamojo reputaciją.

– NORI MANE PRIMUŠTI? – paklausė jis vieno panko. NORI PAKLIŪTI Į KALĖJIMĄ? IŠSIGIMĖLI TU, GAL MANAI, KAD AŠ KADA NORS UŽMIRŠIU TAVO MARMŪZĘ? – tada parodė į mane. – MATAI JĮ? GAL TU, ŠIKNIAU, NEŽINAI, KĄ REIŠKIA LIUDININKAS? NAGI, MUŠK MANE!

Tik vienas vaikinas puolė muštis, ar bent jau pabandė. Atrodė, kad šuo vejasi meškėną; šuo neriasi iš kailio, bet meškėnas vis tiek jį pergudrauja. Ovenas vedė pasyvią kovą; jis graibė už rankų ir kojų, ir pirmiausia už rankų pirštų, bet kai nepavyko, nuplėšė batą ir kibo į kojos pirštus. Kruša smūgių pasipylė ant jo, bet jis susisuko į kamuoliuką, nepalikdamas atsikišusių galūnių. Jis sulaužė vaikėzui mažylį pirštą – užlenkė jį taip smarkiai, kad po muštynių jis liko atsikišęs stačiu kampu. Jis nutraukė pankui vieną batą ir iki kraujo sukandžiojo kojos pirštus, bet vaikinas buvo su kojine ir aš nemačiau, kokia žala jai padaryta, tik tiek, kad jam sunku buvo ją priminti einant. Nuo Oveno panką atplėšė cukraus vatos pardavėjas – netrukus vaikinas buvo suimtas už tai, kad klykė visokias nešvankybes, ir mes sužinojome, kad jis buvo išsiųstas į pataisos namus, nes, kaip paaiškėjo, vairavo vogtą automobilį. Daugiau pakrantėje mes jo nematėme, o gatvėje aplink kazino ir ant lentinių takų pasklido gandas, kad su Ovenu pavojinga veltis į peštynes; buvo kalbama, kad jis kažkam nukando ausį. Kitą vasarą aš išgirdau, kad jis išdūrė vaikinui akį su čiulpinuko pagaliuku. Tai, kad tie pasakojimai buvo ne visai tikslūs, Hemptono paplūdimyje neturėjo reikšmės. Jis buvo „tas mažas dabita su raudonu pikapu“, „tas akmenskaldys, kuris nešiojasi kažkokį įrankį“. Jis buvo „mažas klastingas šunsnukis – saugokis jo“.

Mums buvo septyniolika; vasara tęsėsi ilgai. Rudenį Nojus ir Simonas pradėjo mokytis Vakarų pakrantės koledže; jie įstojo į vieną iš Kalifornijos universitetų, kurio pavadinimo Rytų pakrantėje niekas negalėjo prisiminti. Dėl Esteros Istmenai ir toliau klaidingai galvojo, kad Estera neverta didelių investicijų; jie nusiuntė

ją į Naujojo Hampšyro universitetą, kur jai, kaip vietinei, buvo paskirta stipendija.

– JIE NUVEDĖ JĄ Į MŪSŲ KIEMĄ UŽ NAMO, – toks buvo Oveno įvertinimas; valstybinis universitetas buvo už dvidešimties minučių kelio nuo Greivsendo. Tai, kad tai buvo geresnis universitetas negu tas gražaus įdegio klubas, kuriame mokėsi Nojus su Simonu Kalifornijoje, Esterai buvo nė motais; berniukai galėjo keliauti, berniukai gyveno ten, kur visada šilta, o ji turėjo likti namie. Naujojo Hampšyro čiabuviams valstybinis universitetas – kad ir kokį solidų jis teiktų išsilavinimą – buvo jokia egzotika; Greivsendo akademijos mokiniams, besižvalgantiems į elitinius „Ivy League“ universitetus, tai buvo beviltiškas „galvijų koledžas“. Tačiau 1959-ųjų rudenį, kai mudu su Ovenu jau buvome dešimtoje akademijos klasėje, Ovenas buvo laikomas ypač gabiu – tarp bendraamžių – todėl, kad susitikinėjo su mergaite iš koledžo; tai, kad ji buvo „galvijų koledžo“ studentė, jo reputacijai nekenkė. Jis buvo lovelasas Minis, „vyresnių moterų asas“. Ir jis tebebuvo ir visada bus – Balsas. Jam reikėjo dėmesio; ir jis jį gavo.

Torontas, 1987-ieji, gegužės 9 diena – Garis Hartas, buvęs Jungtinių Valstijų senatorius Kolorado valstijoje, nutraukė savo rinkiminę kampaniją prezidento postui užimti po to, kai kažkokie Vašingtono reporteriai užlupo jį savaitgalį Majamyje su manekene; nors tiek manekenė, tiek kandidatas tikino, kad tarp jų nebuvę nieko „amoralaus“, ir ponia Hart pareiškė palaikanti vyrą, arba tiesiog „suprantanti“ jį, – ponas Hartas nusprendė, kad toks kišimasis į jo asmeninį gyvenimą jam ir jo šeimai esąs nepakenčiamas. Jis dar sugrįš. Kertam? Jungtinėse Valstijose tokie kaip jis ilgam neprapuola; prisimenat Niksoną?

Ką amerikiečiai išmano apie moralę? Jie nenori, kad jų prezidentai turėtų penius, bet nekreipia dėmesio, jeigu jų prezidentai slapta remia Nikaragvos sukilėlių pajėgas, nors Kongresas apribojo tokią pagalbą; jie nenori, kad jų prezidentai apgaudinėtų žmonas, tačiau neturi nieko prieš, jeigu prezidentai apgaudinėja Kongresą – meluoja savo piliečiams ir pažeidžia piliečių konstituciją!

Ponas Hartas turėjo pasakyti, kad neatsitiko nieko tokio, kas būtų išskirtinai amoralu, arba kad tai, kas atsitiko, tėra įprastinis amoralumas; arba kad jis bandė savo sugebėjimus apgaudinėti Amerikos žmones pirmiau apgaudamas žmoną ir kad jis tikisi, jog iš šio pavyzdžio žmonės įsitikins, jog jis pakankamai amoralus, kad galėtų tapti prezidentu! Aš tiesiog girdžiu, ką apie visa tai būtų pasakęs Balsas.

Saulėta diena. Mano kraštiečiai Vinstono Čerčilio parke atsuko pilvus į saulę. Visos mergaitės iš Vyskupo Strono mokyklos pasikelia aukštyn jūreiviškas palaidines ir klostuotus sijonėlius; atsiraitoja kojinaites; visas pasaulis nori įdegti. Bet Ovenas nemėgo pavasario; atšilęs oras primindavo jam, kad mokslo metai baigiasi, o Ovenui patiko mokytis. Pamokoms pasibaigus Ovenas Minis sugrįždavo į akmens kirtyklas.

Kai vėl prasidėdavo mokslai – kai mes pradėjome 1959-ųjų rudens semestrą, – aš supratau, kad Balsas nedykinėjo per vasarą; Ovenas grįžo į mokyklą su šūsnimi straipsnių, paruoštų spausdinti „Kape". Jis įpareigojo Paieškos komitetą surasti naują direktorių, kuris ištikimai tarnautų dėstytojams ir moksleiviams, o „NE BUVUSIEMS AKADEMIJOS AUKLĖTINIAMS IR KONTROĖS GRUPĖS NARIAMS". Nors ir šaipėsi iš Tornio, o ypač iš jo „sveiko berniuko" ugdymo idėjos, Ovenas liaupsino išeinantį mūsų direktorių už tai, kad jis VISŲ PIRMA MOKYTOJAS, O VISŲ ANTRA LĖŠŲ RINKĖJAS, Ovenas įspėjo Paieškos komitetą „NEPASITIKĖTI KONTROLĖS GRUPE – JIE PARINKS TOKĮ DIREKTORIŲ, KURIS RŪPINSIS LABIAU FINANSAVIMU NEGU MOKYMO PROGRAMA AR DĖSTYTOJAIS, KURIE JĄ VYKDO. IR NEKLAUSYKITE BUVUSIŲ AUKLĖTINIŲ!" – perspėjo B; Ovenas buvo prastos nuomonės apie buvusius auklėtinius. „KAIP GALIMA JAIS PASITIKĖTI, JEIGU JIE NET NEPRISIMENA, KAIP ČIA IŠ TIKRŲJŲ BUVO; JIE AMŽINAI POSTRINGAUJA APIE TAI, KĄ JIEMS MOKYKLA DAVĖ, ARBA KĄ IŠ JŲ PADARĖ, LYG ATĖJĘ ČIA JIE BŪTŲ BUVĘ BEFORMIS MOLIS. O APIE TAI, KOKIA KARTAIS JI BŪDAVO NEGAI-

LESTINGA IR KOKIE JIE BUVO VARGŠAI, KAI MOKĖSI JOJE, – APIE TAI AUKLĖTINIAI VISIŠKAI UŽMIRŠO."

Kažkuris iš dėstytojų per susirinkimą pavadino Oveną „spiru" ; Danas Nidemas įrodinėjo, kad Ovenas nuoširdžiai dievina mokyklą, bet Greivsende niekada neskiepijo ir neturėtų skiepyti pagarbos nekritiškai meilei ir aklam atsidavimui. Kai Ovenas parengė peticiją prieš žuvį penktadieniais, jį ginti pasidarė sunkiau.

„MES TURIME VISUOTINĘ BAŽNYČIĄ, – pareiškė jis. – KAM TUOMET MUMS REIKIA KATALIKIŠKOS VALGYKLOS? JEIGU KATALIKAI PAGEIDAUJA PENKTADIENIAIS VALGYTI ŽUVĮ, KODĖL VISI KITI TURI PRIE JŲ PRISIDĖTI? DAUGUMA VAIKŲ NEMĖGSTA ŽUVIES! TEGU BŪNA ŽUVIS, BET DUOKITE IR DAR KO NORS – MĖSOS UŽKANDŽIŲ ARBA KAD IR SUMUŠTINIŲ SU ŽEMĖS RIEŠUTŲ SVIESTU IR DŽEMU. NIEKAS MUMS NEDRAUDŽIA KLAUSYTIS KVIESTINIO PAMOKSLININKO HERDO BAŽNYČIOJE AR LANKYTI BET KURIĄ MIESTO BAŽNYČIĄ; ŽYDŲ NIEKAS NEVERČIA EITI KOMUNIJOS, UNITORIŲ NIEKAS NETEMPIA Į BAŽNYČIĄ KLAUSYTIS MIŠIŲ AR ATLIKTI IŠPAŽINTIES, BAPTISTAI ŠEŠTADIENIAS NESUVAROMI Į KRŪVĄ IR NEVEDAMI Į SINAGOGĄ (IR NEVERČIAMI PER PRIEVARTĄ APSIPJAUSTYTI). O VIS DĖLTO NEKATALIKAI TURI VALGYTI ŽUVĮ; PENKTADIENIAIS ARBA VALGAI ŽUVĮ, ARBA LIEKI ALKANAS. MANIAU, KAD ČIA DEMOKRATIJA. AR MUS VISUS KAS NORS VERČIA PRITARTI KATALIKŲ POŽIŪRIUI Į GIMIMŲ KONTROLĘ? KODĖL ESAME VERČIAMI VALGYTI KATALIKIŠKĄ MAISTĄ?"

Mokyklos pašte jis pastatė staliuką su kėde ir ėmė rinkti parašus po peticija – visi, aišku, pasirašė. „NETGI KATALIKAI PASIRAŠĖ!"– paskelbė Balsas. Danas Nidemas sakė, kad valgyklos vadybininkas pakėlė triukšmą per dėstytojų susirinkimą.

– Kitą kartą tas spiras užsimanys daržovių užkandžių! Pradės reikalauti papildyti kiekvienos dienos valgiaraštį – ne tiktai penktadienio žuvies patiekalus!

Pirmajame savo straipsnyje Balsas buvo užsipuolęs „Mistinę mėsą", o dabar žuvį. „TOKS NESĄŽININGAS PIRŠIMAS SKATINA

RELIGINĮ PERSEKIOJIMĄ", – pareiškė Balsas; Ovenas visur įžvelgė kylančias katalikybės apraiškas. „MOKYKLOJE REZGAMOS INTRIGOS, – pranešė jis. – JAUČIAMAS ŠALIŠKUMAS. GIRDŽIU, KAIP VIENI KITUS UŽGAULIOJA VADINDAMI „ŽUVĖDAIS" – KO ANKSČIAU MOKYKLOJE NIEKADA NEBŪDAVO." Atvirai kalbant, aš negirdėjau, kad kas nors vartotų žodį „žuvėdas", išskyrus Oveną!

O jeigu tik eidavome pro Šv. Mykolo mokyklą, tai – jau nekalbant apie tai, ką jis sakydavo apie šventąją Mariją Magdaleną, – apie vienuoles sakydavo taip: „KAŽIN, KĄ TOS PINGVINĖS SAU MANO? GAL JOS VISOS LESBIETĖS?"

Pirmąjį penktadienį po Padėkos dienos valgykloje, greta įprastinių žuvies patiekalų, buvo patiekti šalti mėsos užkandžiai ir sumuštiniai su sviestu ir džemu; taip pat galima buvo užsisakyti pomidorų sriubos ir bulvių mišrainės. Jis laimėjo. Valgykloje visi atsistoję jam plojo. Kaip stipendininkas, jis turėjo mokykloje darbą – patarnauti valgykloje dėstytojams; padėklas buvo ne ką mažesnis už jį patį, ir jis stovėjo išsitempęs laikydamas padėklą kaip skydą, ir mokiniai jam plojo, o dėstytojai šiek tiek per jėgą šypsojosi.

Senasis Tornis išsikvietė jį į savo kabinetą.

– Tu žinai, kad man patinki, mažyli, – pasakė jis Ovenui. – Energijos tau nestinga. Bet leisk man duoti tau vieną patarimą. Draugai atlaidžiau žiūri į tave negu priešai – o priešų tu turi. Per nepilnus dvejus metus tu įsigijai daugiau priešų negu aš per daugiau negu dvidešimt! Žiūrėk, kad tavo priešai nerastų už ko tave prigriebti.

Tornis norėjo, kad Ovenas būtų vairininkas valčių lenktynėse; Oveno ūgis idealiai tiko vairininkui ir – šiaip ar taip – jis buvo užaugęs Skvamskote. Bet Ovenas pasakė, kad lenktyninės valtys jo tėvui kelia pasipiktinimą – O KRAUJO BALSO NENUTILDYSI, – pasakė jis direktoriui; be to, upė buvo užteršta. Tais laikais miestas neturėjo tinkamos nutekamųjų vandenų valymo sistemos; tekstilės fabrikas, mano amžinatilsį senelio batų fabrikas ir daugybė nuosavų namų pildavo atmatas tiesiai į upę; Ovenas sakė, kad dažnai matydavo upėje plaukiant vabzdžiaskūrius; nuo vabzdžiaskūrių jį vis dar krėtė šiurpas.

Be to, rudenį jis mėgdavo žaisti futbolą; žinoma, jis nebuvo akademijos ar jaunių rinktinėje, bet jam smagu būdavo žaisti futbolą, netgi žemiausiu sporto klubo lygiu. Jis buvo greitas ir azartiškas, nors dėl rūkymo greitai uždusdavo. O pavasarį – kitą irkluotojams tinkamą sezoną – Ovenas mėgdavo žaisti tenisą; jis nebuvo labai geras, tik pradedantis, bet mano senelė nupirko jam gerą raketę ir Ovenui labai patiko šio žaidimo tvarkingumas. Tiesios baltos linijos, įtemptas ir labai tinkamo aukščio tinklas, tikslus taškų skaičiavimas. Žiemą – dievai žino kodėl – jis mėgdavo futbolą; galbūt tyčia, todėl, kad tai buvo aukštaūgių sportas. Jis žaisdavo ne varžybose – negalėjo žaisti nė vienoje iš komandų, – bet labai užsidegęs; jis mokėjo aukštai pašokti, pagavęs kamuolį atsidurdavo beveik kitų žaidėjų akių lygyje; jį tiesiog apsėdo mintis atlikti neįmanomą (neįmanomą jam) krepšinio puošmeną: įdėti kamuolį į krepšį iš viršaus. Tais laikais mes sakydavome ne „įdėti“, bet „sugrūsti iš viršaus“, ir taip pasitaikydavo ne dažnai, nes dauguma vaikų buvo žemo ūgio. Žinoma, Ovenas niekada neiššokdavo taip, kad atsidurtų virš krepšio; jo noras sugrūsti kamuolį į krepšį iš viršaus buvo absurdiškas – tikslas, kurio neįmanoma pasiekti.

Jis buvo sugalvojęs, kaip pulti krepšį; vesdamasis kamuolį ir bėgdamas dideliu greičiu, jis pašoks į viršų kaip tik tuo metu, kai kuris nors iš komandos narių galės jį pagauti ir pamėtėti aukščiau – jis šoks į laukiančio žaidėjo rankas, ir tas (retkarčiais) pamėtės Oveną virš krepšio. Aš vienintelis sutikau bandyti atlikti šį sutartinį veiksmą; juokinga, kad jis norėjo tai padaryti – būdamas tokio ūgio pasiekti taip aukštai... tai buvo tiesiog kvaila, ir aš pavargau nuo tos beprasmiškos, nesiliaujančios choreografijos.

– Kam mes visa tai darome? – klausdavau jo. – Žaidžiant to neįmanoma padaryti. Greičiausiai net negalima. Aš negaliu kelti tavęs prie krepšio, taisyklės garantuotai to neleidžia.

Bet Ovenas priminė man, kaip kadaise – sekmadieninėje mokykloje – man patikdavo jį kilnoti. O dabar, kai jam taip svarbu, kad aš jį pagaučiau tuo metu, kai jis pašoks, ir pamėtėčiau aukštyn, kodėl dabar aš jį kritikuoju, o ne tiesiog padarau, ko jis prašo.

– MAN BUVO KANČIA, KAI TU MĖTYDAVAI MANE Į ORĄ, – VISUS TUOS METUS, NORS AŠ PRAŠIAU TO NEDARYTI! – pasakė jis man.

– Visus tuos metus, – pakartojau. – Taip būdavo tiktai per sekmadienines pamokas, tik porą metų – ir mes taip darydavome ne kiekvieną kartą.

Bet jam buvo svarbu, kad tą kvailystę mes darytume dabar – ir mes tai darėme. Mums tai tapo gerai surepetuotu akrobatiniu triuku; „dėjikas Minis" – taip ėmė jį pravardžiuoti kai kurie berniukai iš krepšinio komandos, o kai patobulino metimą, pasidarė „dėjimo asas". Netgi krepšinio treneris jį vertino.

– Galėčiau panaudoti tave per varžybas, Ovenai, – juokaudamas pasakė jis jam.

– VARŽYBOMS TAS NETINKA, – atsakė Ovenas Minis, kuris viskam turėjo savą paaiškinimą.

Per tas 1959-ųjų Kalėdų atostogas mes kiauras dienas leidome Greivsendo akademijos sporto salėje; ten mes buvome vieni ir niekieno netrukdomi – visi mokiniai buvo išvykę namo – ir mes tiesiog buvome pilni paniekos Istmenams, kurie tiesiog tyčia nekvietė mūsų į Sojerio Depą. Nojus ir Simonas pasikvietė namo draugą iš Kalifornijos; Estera pasirodydavo namie kaip „jaunas mėnulis", o pas tetą Martą „ruošėsi" atvažiuoti jos senas bičiulis iš universiteto laikų. Tikroji priežastis, kodėl mes nebuvome pakviesti, buvo ta, jog teta Marta norėjo nutraukti Oveno ir Esteros santykius. Estera sakė, kad jos motina atsiliepdavo apie jį kaip apie „tą berniuką, kuris trenkė kamuoliuką", arba „tą keistą mažąjį Džono draugą" ir „tą berniuką, kurį mano mama rengia kaip lėlę". Tačiau Estera visada taip blogai kalbėdavo apie savo motiną ir buvo tokia vandens drumstėja, kad puikiausiai galėjo pripasakoti Ovenui nebūtų dalykų, kad jis irgi nemėgtų tetos Martos. Ovenas, regis, nekreipė į tai dėmesio.

Man buvo atidėtos dvi skolos ir per atostogas turėjau parašyti du referatus – taigi, šiaip ar taip, atostogų nebuvo; Ovenas padėjo man parašyti darbą iš istorijos, o anglų kalbos referatą parašė pats. „AŠ TYČIA NE VISKĄ PARAŠIAU TEISINGAI. IR PADARIAU

GRAMATIKOS KLAIDŲ, KOKIAS TU VISADA DARAI, – pasakė jis man. – KARTAIS PAKARTODAVAU, KĄ JAU BUVAU RAŠĘS, IR NIEKO NEPASAKIAU APIE TAI, KAS PARAŠYTA KNYGOS VIDURYJE – TARSI TU BŪTUM JĮ PRALEIDĘS. JUK TU VIDURĮ IR PRALEIDAI, AR NE?“

Tikra bėda: rašydamas klasės darbus, patikrinimus raštu ir laikydamas egzaminus aš pasirodydavau kur kas blogiau negu tais kartais, kai Ovenas man būdavo padėjęs. Tačiau mudu ruošėmės drauge visiems testams ir mano pažangumas – po truputėlį – didėjo. Dėl prastos rašybos buvau paskirtas į papildomą atsiliekančiųjų grupę ir dėl to jaučiausi kiek nesmagiai, o dar – taip pat dėl prastos rašybos ir painiojimosi prie lentos – kartą per savaitę turėjau pasirodyti mokyklos psichiatrui. Greivsendo akademija buvo pratusi prie gabių studentų; jeigu kam nors mokslas kainuodavo didelių pastangų – ir ypač jeigu mokinys net nemokėjo taisyklingai rašyti, – buvo laikoma, kad jam būtina kreiptis į psichų daktarą.

Balsas ir šito nenutylėjo. „MAN ATRODO, KAD ŽMONĖS, KURIEMS MOKSLAS SEKASI SUNKIAU NEGU KITIEMS, TURI TAM TIKRĄ MOKYMOSI NEGALIĄ – KAŽKAS JIEMS TRUKDO IŠMOKTI SKAIČIUS IR RAIDES, JIE KAŽKAIP KITAIP SUVOKIA NAUJĄ MEDŽIAGĄ, – BET AŠ NIEKAIP NESUPRANTU, KAIP ŠIĄ NEGALIĄ GALIMA PAGYDYTI KONSULTUOJANTIS SU PSICHIATRU. TAI, KO JIEMS TRŪKSTA, YRA TECHNINIS GEBĖJIMAS, KURIS „GERIEMS STUDENTAMS“ YRA ĮGIMTAS. KAŽKAS TURĖTŲ IŠTIRTI BŪTENT ŠIUOS GEBĖJIMUS IR JUOS LAVINTI. KUO ČIA DĖTAS PSICHŲ DAKTARAS?“

Tais laikais mes dar nebuvome girdėję apie „disleksiją“ ir kitas „mokymosi negalias“; tokie mokiniai kaip aš buvo tiesiog laikomi bukais arba lėtai mąstančiais. Ovenas iškėlė mano problemą. „TU IŠ ESMĖS ESI LĖTAS, – pasakė jis. – TU BEVEIK TOKS PAT PROTINGAS KAIP AŠ, BET TAU REIKIA DVIGUBAI DAUGIAU LAIKO.“ Mokyklos psichiatras – pensininkas iš Šveicarijos, kuris kiekvieną vasarą sugrįždavo į Ciurichą, buvo įsitikinęs, kad mano mokymosi keblumų priežastis ta, jog geriausias mano draugas „už-

mušė“ mano motiną, ir mane kamuoja „neišvengiami vidiniai konfliktai ir įtampa“, kylantys dėl to, kad mano gyvenimas perskeltas į dvi dalis tarp senelės ir patėvio.

– Kartais tu turbūt jo tiesiog nekenti, – tardė daktaras Dolderis.

– Ko nekenčiu? – paklausiau aš. – Patėvio? Ne, aš myliu Daną!

– Savo geriausio draugo – kartais tu jo nekenti – taip? – klausė daktaras Dolderis.

– Ne, aš myliu Oveną – tai buvo atsitiktinumas.

– Taip, aš žinau, – pasakė daktaras Dolderis, – bet vis dėlto... tavo senelė turbūt yra skaudžiausias priminimas – taip?

– Priminimas? – paklausiau. – Aš myliu senelę!

– Taip, aš žinau, – atsakė daktaras Dolderis. – Bet pats beisbolas, aš manyčiau, yra skaudžiausias...

– Taip! – pasakiau. – Aš nekenčiu beisbolo.

– Taip, savaime suprantama, – pritarė Dolderis. – Aš niekad nesu jo matęs, todėl negaliu tiksliai įsivaizduoti... gal mums reikėtų kartu išsiaiškinti jo esmę?

– Ne, – atsakiau. – Aš nebežaidžiu beisbolo, netgi nebeinu jo žiūrėti!

– Taip, suprantu, – pasakė Dolderis. – Šitaip jo nekenti – aš suprantu!

– Aš nemoku rašyti, – pasakiau. – Ir lėtai skaitau, greitai pavargstu – turiu pirštą pridėjęs sekti, ką skaitau, kitaip pamesiu vietą...

– Turbūt labai sunku – žaisti tą beisbolą, – pasakė daktaras Dolderis. – Taip?

– Taip, labai sunku, – sutikau; ir atsidusau.

– Taip, suprantu, – pasakė daktaras Dolderis. – Ar dabar esi pavargęs? Ar kalbėdamas nuvargai?

– Man nesiseka rašyba, – pasakiau jam. – Rašyba ir skaitymas.

Jo kabinete Habardo ligoninėje sienos buvo nukabinėtos nuotraukomis – senomis nespalvotomis nuotraukomis su Ciuricho bažnyčių bokšto laikrodžiais; taip pat su vandens paukščiais Limate ir žmonėmis, šeriančiais tuos paukščius nuo juokingų išlenktų tiltelių. Daugelis buvo su skrybėlėmis; beveik galėjai girdėti tuos bažnyčių laikrodžius mušant valandas.

Pailgas ožiškas daktaro Dolderio veidas atrodė komiškas; sidabro baltumo smaila barzda dailiai apkarpyta, tačiau daktaras dažnai taršė jos galą.

– Beisbolas, - susimąstęs pratarė. – Kitą kartą atsineši kamuoliuką – taip?

– Taip, žinoma, – pasakiau.

– Ir atsivesi tą mažąjį beisbolo kamuoliuko mušėją – Balsą, gerai? Labai norėčiau su juo pasišnekučiuoti, – pasakė daktaras Dolderis.

– Paklausiu Oveno, ar jis galės, – pasakiau.

– APIE TAI NEGALI BŪTI NĖ KALBOS, – atsakė Ovenas, kai jo paprašiau. – AŠ RAŠAU GERAI!

Torontas, 1987-ųjų gegužės 11 diena – gailiuosi, kad turėjau smulkių ir išsitraukiau „The Globe and Mail“ iš dėžės prie gatvės kampo. Aš turėjau kišenėje trisdešimt centų ir sakinys pirmajame puslapyje nepakartojamas. „Neaišku, kaip ponas Reiganas ketino priversti savo administraciją paremti kontras nepažeidžiant įstatymo.“

Nuo kada ponui Reiganui parūpo įstatymai? Verčiau prezidentas praleistų savaitgalį su manekene iš Majamio; taip jis padarytų mažiau žalos. Įsivaizduokite, kaip palengvėtų nikaragvams – nors vieną savaitgalį! Mes turėtume surasti prezidentui po manekenę kiekvienam savaitgaliui! Jeigu išvargintume senąjį išvėpėlį, jis nebepajėgtų iškrėsti didesnių šunybių! Ak, kokie tie amerikiečiai moralistai! Kaip jie gardžiuojasi galėdami paviešinti savo seksualinį palaidumą! Gaila, kad jų moralės visai nepiktina prezidento nesiskaitymas su įstatymais; gaila, kad jų moralumo neužgauna administracija, tiekianti ginklus teroristams. Tačiau buduarinė moralė neturi tokios turtingos vaizduotės ir ja galima mėgautis nė neatsigręžiant į tai, kas vyksta pasaulyje, – ar netgi nesirūpinant sužinoti „visą istoriją“, slypinčią po seksualiniu nuotykiu.

Šiandien Toronte vėl saulė; žydi vaismedžiai – ypač kriaušės, obelys ir šunobelės. Gali prasidėti lietūs. Ovenui patinka lietus. Vasarą kirtyklos dugne nežmoniškai karšta ir daug dulkių; lietus

ataušina uolienos luitus, lietus nusodina dulkes žemėn. „VISI AKMENSKALDŽIAI MĖGSTA LIETŲ“, – pasakė Ovenas.

Per anglų kalbos pamoką savo dvyliktokėms liepiau dar kartą perskaityti pirmąją, anot Hardžio, „Tesės d‘Erbervilių giminės“ „fazę“, tą dalį, kuri vadinasi „Mergelė“; nors aš atkreipiau jų dėmesį į tai, kad Hardis mėgsta pranašauti, mokinės buvo tokios apsnūdusios, kad nerado pavyzdžių. Kaip jos galėjo taip nedėmesingai perskaityti tą vietą apie arklio mirtį. „Niekas taip Tesės nekaltino, kaip ji pati“, – rašo Hardis; jis netgi sako: „Jos veidas buvo išdžiūvęs ir blyškus, tarsi ji būtų laikiusi save žmogžude“. O kokią išvadą klasė padarė iš tokio Tesės išvaizdos nusakymo? „Jos vešlumas, visapusiškas pilnėjimas darė ją moteriškesnę, negu ji iš tiesų buvo“. Mokinės nepadarė jokios išvados.

– Ar nė viena iš jūsų neatrodote tokios – pačios sau? – paklausiau aš jų. – Ką pagalvojate pamačiusios, kad kuri nors iš jūsų taip atrodo?

Tyla.

Ir kaip jos suprato, kas gi atsitiko pirmojoje „fazėje“ – ar Tesė buvo suviliota, ar išprievartauta? „Ji kietai miegojo“, – rašo Hardis. Ar jis nori pasakyti, kad Erbervilis „padarė jai tai“, kai ji miegojo?

Tyla.

Aš joms pasiūliau kol kas nesivarginti ir neskaityti antrosios „fazės“, kuri vadinasi „Jau nebe mergelė“, verčiau dar kartą perskaityti „Mergelę“ – arba galbūt perskaityti ją pirmą kartą, kaip greičiausiai ir bus!

– Atkreipkite dėmesį, – pasakiau joms. – Kai Tesė sako: „Ar tau niekada nešovė į galvą, kad tai, apie ką visos moterys kalba, kai kurios išgyvena?“ – atkreipkite dėmesį! Atkreipkite dėmesį, kur palaidojamas Tesės kūdikis – „tame Dievo paskirtame žemės rėželyje, kur jis leidžia augti dilgėlėms ir kur guli visi nekrikštyti kūdikiai, pagarsėję girtuokliai, savižudžiai ir kiti tariamai prakeiktieji“. Pagalvokite, ką Hardis nori pasakyti tuo „Dievo paskirtu rėželiu“ – ir ką jis galvoja apie nesėkmę, sutapimą, apie vadinamąsias nuo mūsų nepriklausančias aplinkybes? Kaip jis įsivaizduoja – ar doras

žmogus keliaudamas per pasaulį susiduria su daugiau ar su mažiau kliūčių?

– Sere? – pasakė Leslė Ana Gru. Tas senovinis kreipinys taip keistai skambėjo jos lūposе; jau daug metų Vyskupo Strono mokykloje niekas manęs nevadino „seru“ – nebent kokia naujai atvykusi mokinė. Ana Leslė Gru čia jau buvo ne pirmi metai. – Jeigu rytoj bus gražus oras, – pasakė Leslė Ana, – ar galėsime per pamoką būti lauke?

– Ne, – atsakiau; koks aš bukaprotis, tikras nuoboda. Žinau, ką jai būtų atsakęs Balsas.

– TIK TUO ATVEJU, JEIGU LIS, – būtų pasakęs jai Ovenas. – JEIGU LIS KAIP IŠ KIBIRO, TADA GALĖSIME PER PAMOKĄ EITI Į LAUKĄ.

Dešimtos klasės Greivsendo akademijoje žiemos semestro pradžioje podagra sergantis mūsų mokyklos pastorius – kunigas ponas Skamonas, visų tikėjimų bažnyčios kunigas ir nuvėsęs mūsų tikybos ir Šventojo Rašto mokytojas – susiknežino galvą į apledėjusius Herdo bažnyčios laiptelius ir jau nebeatgavo sąmonės. Oveno manymu, pastorius Skamonas niekada nebuvo visiškai sąmoningas. Po jo baigties kelias savaites jo bažnytiniai drabužiai ir lazdelė kabėjo ant stovinčios kabyklos zakristijoje, tarsi senasis Skamonas būtų išėjęs iš šio pasaulio ne toliau kaip į gretimą tualetą. Pastorius Luisas Merilis buvo pasamdytas laikinai pavaduoti jo per mūsų tikybos ir Šventojo Rašto pamokas.

Pirmąjį tikybos kursą mudu su Ovenu iškentėjome devintoje klasėje: išklausėme senojo Skamono visa apimantį – nuo Cezario iki Eizenhauerio – požiūrį į didžiąsias pasaulio religijas. Mes kentėjome Skamono Šventojo Rašto ir jo antrosios tikybos dalies kursą, kai jo kojos užkliuvo už apledėjusių Herdo bažnyčios laiptų. Pastorius Merilis atsinešė į klasę savo visiems pažįstamą mikčiojimą ir beveik taip pat pažįstamas abejones dėl abiejų šių kursų. Per Šventojo Rašto pamokas jis pasodindavo mus prie Biblijos – liepdavo ieškoti gausių pavyzdžių, Izaijo (5,20) žodžiams: „Vargas vadinantiems piktą geru, o gerą piktu“. Per tikybos antrąją dalį – sunkų „religinių ir literatūrinių tekstų“ skaitymo kursą – mes bu-

vome mokomi spėlioti, ką norėjo pasakyti Tolstojus „Anoje Kareninoje“: „Nebuvo kito atsakymo, kaip tas visa apimantis, kurį gyvenimas duoda visiems klausimams spręsti – netgi patiems sudėtingiausiems ir neišsprendžiamiems. Tas atsakymas – žmogus turi gyventi kasdieniniais kiekvienos dienos darbais, tai yra užmiršti save“.

Per abi pamokas pastorius Merilis skelbė savo abejonių, kaip tikėjimo esmės, o ne priešybės, filosofiją; šis požiūris Oveną domino labiau negu kadaise jį patį. Didžiausia paslaptis buvo „tikėjimas be stebuklų“; tikėjimas, reikalingas stebuklų, buvo visai ne tikėjimas. Neprašykite įrodymų, – dažnai kartodavo Merilis.

– BET JUK VISIEMS REIKIA ŠIEK TIEK ĮRODYMŲ, – pasakė Ovenas Minis.

– Jau pats tikėjimas yra stebuklas, – atsakė pastorius Merilis. – Vienintelis stebuklas, kuriuo aš tikiu, yra mano paties tikėjimas.

Ovenas klausėsi nepatikliai, bet nieko nesakė. Mūsų klasė per tikybos ir Šventojo Rašto pamokas buvo ateistų draugija; išskyrus Oveną Minį, mes buvome paskutiniai nihilistai ir viską neigiantys idiotai, įsitikinę, kad Džekas Keruakas ir Alanas Ginsburgas yra daug įdomesni rašytojai už Tolstojų. Taigi pastorius Luisas Merilis turėjo su mumis apsčiai darbo. Jis privertė mus perskaityti Grino „Galią ir šlovę“ – Ovenas parašė darbą „PLEVĖSA KUNIGAS: VARGANAS ŠVENTASIS“. Mes taip pat perskaitėmė Džoiso „Jaunojo menininko portretą“ ir Lagerkvisto „Barabą“ bei Dostojevskio „Brolius Karamazovus“ – Ovenas parašė už mane darbą tema: „NUODĖMĖ IR SMERDIAKOVAS: PAVOJINGAS DERINYS“. Vargšas pastorius Merilis! Mano senasis kongregacionistų dvasininkas staiga atsidūrė krikščionybės gynėjo vaidmenyje – ir netgi Ovenas ginčijo Merilio gynybos argumentus. Mokiniai klasėje mėgo Sartrą ir Kamiu – „gyvenimo be paguodos nenuginčijamo įrodymo“ koncepcija darė mums, paaugliams, stiprų poveikį. Pastorius Merilis nuolankiai priešinosi Kierkegorui: „Nė vienas žmogus neturi teisės guosti kito tuo, kad tikėjimas nėra kažkas labai svarbu arba kad tai visai nesudėtingas dalykas, nes tai pats svarbiausias ir sudėtingiausias dalykas iš visų“.

Ovenas, kuris turėjo abejonių dėl pastoriaus Merilio, atsidūrė jo gynėjo vaidmenyje.

– VIEN TODĖL, KAD ŠUTVĖ ATEISTŲ YRA GERESNI RAŠYTOJAI UŽ TUOS, KURIE PARAŠĖ BIBLIJĄ, NEBŪTINAI REIŠKIA, KAD JIE TEISŪS! – pasakė jis griežtai. – PASIŽIŪRĖKITE Į TUOS NUKVĖŠUSIUS TELEVIZIJOS STEBUKLADIRBIUS – JIE NORI PRIVERSTI ŽMONES TIKĖTI STEBUKLAIS! TAČIAU TIKRŲJŲ STEBUKLŲ NEĮMANOMA PAMATYTI – JAIS TURI TIKĖTI NEMATYDAMAS. JEIGU PAMOKSLININKAS YRA ŠIKNIUS, TAI NEREIŠKIA, KAD DIEVO NĖRA!

– Gerai, bet nevartokime klasėje žodžio „šiknius“, Ovenai, – pasakė pastorius Merilis.

O per Šventojo Rašto pamoką Ovenas pasakė:

– KRISTAUS MOKINIAI YRA IŠ TIESŲ KVAILIAI – JIE NIEKADA NESUPRANTA, KĄ JĖZUS JIEMS NORI PASAKYTI. NEPRAUSTABURNIŲ GOVĖDA, JIE TIKI DIEVĄ MAŽIAU, NEGU NORĖTŲ TIKĖTI, IR NETGI IŠDUODA KRISTŲ. ESMĖ TA, KAD DIEVAS MYLI MUS NE UŽ TAI, KAD MES PROTINGI AR KAD MES GERI. MES KVAILI IR BLOGI, O DIEVAS VIS TIEK MUS MYLI – JĖZUS JAU PASAKĖ SAVO NENUOVOKOMS MOKINIAMS, KAS ATSITIKS. „ŽMOGAUS SŪNUS BUS ATIDUOTAS Į ŽMONIŲ RANKAS, IR JIE NUŽUDYS JĮ...“ PRISIMENAT? MORKUS TAIP RAŠĖ, AR NE?

– Taip, bet nesakykime apie mokinius klasėje, kad jie nenuovokos, Ovenai, – atsakė pastorius. Tačiau, nors jis ir stengėsi apginti šventąjį Dievo žodį, pirmąkart, kiek aš atsimenu, Luisas Merilis buvo patenkintas. Tai, kad jo tikėjimas puolamas, pralinksmino jį; jis pagyvėjo ir pasidarė ne toks nuolankus.

– JIS TURBŪT NIEKADA NEKALBĖJO SU KONGREGACIONISTAIS, – nusprendė Ovenas. – MANAU, KAD JIS NERASTŲ PAŠNEKOVŲ; O MES, NORS IR NUOLAT PRIEŠTARAUJAME, VIS DĖLTO KALBAMĖS SU JUO.

– Kiek žinau, jis nepasikalba su žmona, – pasakė Danas Nidemas. O vienskiemeniai šiurkščių pastoriaus Merilio vaikų šūkavimai nė kiek neskatino noro pasikalbėti.

„KAM MOKYKLAI DU PAIEŠKŲ KOMITETAI? – paklausė Balsas „Kape“. – SURASKITE DIREKTORIŲ – MUMS REIKIA DIREKTORIAUS, BET MOKYKLOS DVASININKO NEREIKIA. IŠSAUGOJANT PAGARBĄ MIRUSIEMS, REIKIA PASAKYTI, KAD PASTORIUS LUISAS MERILIS YRA DAUGIAU NEGU TINKAMAS VELIONIUI SKAMONUI PAKEISTI; ATVIRAI KALBANT, PONAS MERILIS YRA DAUG NAUDINGESNIS KLASEI. IR MOKYKLA, ATSIŽVELGDAMA Į PASTORIAUS MERILIO, KAIP PAMOKSLININKO, TALENTĄ, TEISINGAI PASIELGĖ PAKVIETUSI JĮ SVEČIO TEISĖMIS TAM TIKROMIS PROGOMIS SAKYTI PAMOKSLŲ HERDO BAŽNYČIOJE. PASTORIUS MERILIS BŪTŲ PUIKUS MOKYKLOS DVASININKAS. TURIME SUŽINOTI, KIEK JAM MOKA KONGREGACIONISTAI, IR PASIŪLYTI DAUGIAU.

Taip jie paviliojo jį iš kongregacionistų; dar kartą Balsas buvo išgirstas.

Torontas, 1987-ųjų gegužės 12-oji – saulėta, šalta diena, labai tinkama pjauti vejai. Šviežiai nupjautos žolės kvapas palei visą Rasel Hilo gatvę byloja apie plačiai paplitusį mano kaimynų pomėgį šienauti veją. Ponia Broklbenk, kurios dukra Hetera mokosi manojoje dvyliktoje anglų kalbos klasėje, kiek kitaip sprendė vejos klausimą; užklupau ją beraunančią pienes su šaknimis.

– Siūlau ir jums taip daryti, – pasakė ji. – Raukite jas lauk, o ne pjaukite. Kai nupjauni žoliapjove, jų dar daugiau užauga.

– Kaip jūrų žvaigždės, – išsprūdo man; aš tučtuojau pasigailėjau – niekada neverta pažindinti ponios Broklbenk su naujais žodžiais, nebent norėtum prastumti laiką. Jeigu būčiau uždavęs poniai Broklbenk išnagrinėti „Mergelę“, ji viską būtų supratusi teisingai – iš pirmo karto.

– Ką jūs žinote apie jūrų žvaigždes? – pasiteiravo ji.

– Aš užaugau prie jūros, – priminiau jai. Retsykiais pravartu torontiečiams priminti, jog egzistuoja Atlanto ir Ramusis vandenynai; jie linkę laikyti Didžiuosius ežerus pasaulio vandenimis.

– Tai kas ten su tomis jūrų žvaigždėmis? – neatlyžo ponia Broklbenk.

– Jeigu jas supjaustai, tai jų užauga daugiau, – pasakiau.

– Ar skaitėte apie tai kur nors?

Patikinau ją, kad skaičiau. Aš netgi turiu knygą, kurioje aprašomas jūrų žvaigždžių gyvenimas, nors mudu su Ovenu ir neskaitę tos knygos žinojome, kad nereikia jų pjaustyti; visi vaikai Greivsende sužinodavo viską apie jūrų žvaigždes prie Mažojo Šerno Galvos. Prisimenu, kaip motina sakydavo man ir Ovenui nepjaustyti jų; jūrų žvaigždės labai žalingos ir Naujajame Hampšyre reprodukciniai jų sugebėjimai nėra skatinami.

Ponia Broklbenk atkakliai siekia naujos informacijos; ji taip plėšriai puola ką aptikusi – nelyginant savo pienes.

– Norėčiau pamatyti tą knygą, – pareiškė ji.

Taigi aš ir vėl ėmiausi įprastinio darbo: įtikinėti ponią Broklbenk, kad šitos knygos taip pat neverta skaityti, – įtikinėti man sekasi taip pat nelengvai, kaip ir priversti Vyskupo Strono mokyklos moksleives atlikti namų užduotis.

– Tai nėra labai gera knyga, – pasakiau. – Rašyta mėgėjo; išspausdinta paties lėšomis.

– O kuo bloga mėgėjo parašyta knyga? – geidavo sužinoti ponia Broklbenk. Matyt, ji pati kažką rašo, toptelėjo man. – Ir kuo blogai leisti knygas savo lėšomis? – paklausė ji.

Knyga, kurioje atskleidžiama tiesa apie jūros žvaigždes, yra Arčibaldo Torndaiko „Potvynio užliejamo duburio gyvenimas". Senasis Tornis buvo mėgėjas gamtininkas ir dienoraščių rašytojas; išėjęs iš Greivsendo akademijos jis dvejus metus tyrinėjo potvynio užliejamą duburį Rai Harbore; savo lėšomis išleidęs apie tai knygą, kiekvieną akademijos auklėtinių susitikimo dieną pardavinėdavo ją su autografu. Jis pasistatydavo mikroautobusą prie teniso kortų ir pro užpakalines dureles pardavinėdavo knygas plepėdamas su visais buvusiais auklėtiniais, kurie norėdavo su juo paplepėti; kadangi jis buvo labai mėgstamas direktorius, – o juolab kad jį pakeitė itin nemėgstamas direktorius, – beveik visi akademijos auklėtiniai norėdavo paplepėti su senuoju Torniu. Manau, kad jis pardavė nemaža „Potvynio užliejamo duburio gyvenimo" egzempliorių; gal net užsidirbo pinigų. Galbūt jis ir nebuvo toks jau mė-

gėjas. Jis žinojo, kaip valdyti Balsą, jo nevaldydamas. O naujajam direktoriui Balsas galiausiai atnešė pražūtį.

Ir aš galiausiai pasidaviau ponios Broklbenk karštligiškam norui šviestis. Prižadėjau paskolinti savąjį „Potvynio užliejamo duburio gyvenimo" egzempliorių.

– Būtinai priminkite Heterai, kad dar kartą perskaitytų pirmąją „Tesės" „fazę", – pasakiau poniai Broklbenk.

– Ar Hetera neatlieka namų užduočių? – sunerimo ponia.

– Dabar pavasaris, – priminiau. – Visos mergaitės neperskaito, kas užduota. Šiaip Hetera aš nesiskundžiu. – Iš tiesų Hetera – viena geriausių mano mokinių; ji paveldėjo motinos žinių troškimą, o jos vaizduotė pranoko pienių lygmenį.

Staiga man topteli, kad reikia duoti dvyliktokėms netikėtą patikrinimą raštu; jeigu jos taip nedėmesingai perskaitė pirmąją „Tesės" „fazę", tai guldau galvą, kad praleido ir įvadą, o aš buvau skyręs perskaityti ir įvadą. Aš taip darau ne visada, bet Roberto B. Hailmano įvadas yra itin naudingas tiems, kurie skaito Hardį pirmą kartą. Aš netgi turiu vieną suktą klausimėlį! Aš galvoju, o ponia Broklbenk renka savo nužudytas pienes.

„Kaip Hardis buvo iš pradžių pavadinęs „Tesę"?

Cha! Šito jos niekada neatspės; jeigu perskaitys įvadą, tuomet žinos, jog pirmasis pavadinimas buvo „Per vėlai įsimylėję" – jos bent jau prisimins, kad kažkas buvo per vėlai. Tada aš prisiminiau, kad Hardis yra parašęs apsakymą – prieš „Tesę" – pavadintą „Romantiški melžėjos nuotykiai". Gal reikėtų duoti keletą klausimų iš jo, kad jos susipainiotų? Tada aš prisiminiau, kad ponia Broklbenk stovi ant šaligatvio su glėbiu pienių ir laukia, kol aš duosiu jai paskaityti „Potvynio užliejamo duburio gyvenimą". Ir galiausiai aš prisiminiau, kad mudu su Ovenu pirmą kartą perskaitėme „Tesę d'Erbervilių giminės" dešimtoje Greivsendo akademijos klasėje; tai buvo anglų kalbos klasėje pas mokytoją Erlį – 1960-ųjų žiemą– ir aš prisikankinau su Hardžiu iki ašarų. Mokytojas Erlis padarė kvailystę užkraudamas „Tesę" dešimtokams. Vyskupo Strono mokykloje aš ilgai ginčijausi su kolegomis, kol įrodžiau, kad Hardį reikia nagrinėti tryliktoje klasėje, nes netgi dvyliktoje yra per anksti! Net „Broliai Karamazovai" yra lengviau negu „Tesė"!

– Negaliu aš šito skaityti! – kadaise pasakiau Ovenui. Jis bandė man padėti; jis visada man padėdavo, bet „Tesė“ buvo tiesiog per sunki. – Negaliu skaityti apie karvių melžimą! – klykiau.

– ČIA VISAI NE APIE KARVIŲ MELŽIMĄ, – nukirto Ovenas.

– Man nesvarbu, apie ką, bjauru, ir tiek, – spyriausi.

– IŠ TIESŲ PROTINGAS POŽIŪRIS, – pasakė Ovenas. – JEIGU NEGALI SKAITYTI, GAL NORI, KAD AŠ TAU GARSIAI PASKAITYČIAU?

Man taip gėda tai prisiminti: kad jis net tokius dalykus darė už mane – garsiai skaitė man „Tesę d'Erbervilių giminės“. Tuo metu vien mintis, kad turėsiu išklausyti visą romaną, skaitomą jo balsu, vertė iš koto.

– Aš negaliu jo skaityti ir negaliu klausytis, – pasakiau.

– PUIKU, – tarė Ovenas. – TADA PASAKYK MAN, KĄ NORĖTUM KAD AŠ DARYČIAU. GALIU TAU PAPASAKOTI VISĄ ISTORIJĄ, GALIU PARAŠYTI TA TEMA DARBĄ – O PER EGZAMINĄ PILSTYK IŠ TUŠČIO Į KIAURĄ, KAIP TU MOKI; JEIGU PAPASAKOSIU TAU VISĄ ISTORIJĄ, GAL KAI KĄ IŠ JOS PRISIMINSI. ŽODŽIU, GALIU ATLIKTI UŽ TAVE TĄ NAMŲ DARBĄ – MAN VISAI NESUNKU IR AŠ MIELAI TĄ PADARYSIU – ARBA GALIU TAVE IŠMOKYTI, KAIP ATLIKTI UŽDUOTĮ PAČIAM, TAI BUS KIEK SUNKIAU – MUMS ABIEM, – BET GALIAUSIAI GALBŪT TURĖSI IŠ TO NAUDOS, NES IŠMOKSI PATS ATLIKTI NAMŲ DARBUS. KĄ GI TU DARYSI, KAI MANĘS NEBEBUS?

– Ką tai reiškia – tavęs nebebus? – paklausiau jo.

– PAŽVELK Į TAI IŠ KITOS PUSĖS, – kantriai pasakė jis. – AR TU KETINI EITI DIRBTI? NA, KAI BAIGSI MOKSLUS, – AR EISI DIRBTI? AR STOSI Į UNIVERSITETĄ? AR MUDU STOSIME Į TĄ PATĮ UNIVERSITETĄ? AR AŠ IR TENAI DARYSIU UŽ TAVE NAMŲ DARBUS?

– Kokią tu rinksiesi specialybę? – paklausiau jo; buvau įsižeidęs, bet aš žinojau, kur jis suka, ir jis buvo teisus.

– GEOLOGIJĄ, – atsakė jis. – AŠ TURIU GRANITO VERSLĄ.

– Nesąmonė! – nukirtau aš. – Čia visai ne tavo verslas. Gali studijuoti ką tik nori, tau nebūtina studijuoti uolienų!

– UOLIENOS ĮDOMU, – spyrėsi jis. – GEOLOGIJA YRA ŽEMĖS ISTORIJA.

– Aš negaliu skaityti „Tesės d'Erbervilių giminės"! – surikau. – Man per sunku!

– TU NORI PASAKYTI, KAD TAU SUNKU PRISIVERSTI SKAITYTI, KAD TAU SUNKU SUSIKAUPTI, – pasakė jis. – BET TAI NEREIŠKIA, KAD „TESĖ D'ERBERVILIŲ GIMINĖS" SUNKI. GAL TOMAS HARDIS IR NUOBODUS, BET LABAI LENGVAI SUPRANTAMAS – JIS AIŠKUS, PASAKOJA APIE TOKIUS DALYKUS, KURIUOS TU TURI ŽINOTI.

– Jis pasakoja man daugiau, negu aš noriu žinoti! – surikau.

– TAVO NUOBODULYS IŠPLAUKIA IŠ TAVĘS PATIES, – pasakė Ovenas Minis. – TU NETURI VAIZDUOTĖS IR DĖL TO TAU NUOBODU. HARDIS PERPRATO PASAULĮ. TESĖ YRA PASMERKTA. LIKIMAS GRIEŽIA ANT JOS DANTĮ. JI YRA AUKA; JEIGU ESI AUKA, PASAULIS PASINAUDOS TAVIMI. KODĖL ŽMOGUS, KURIS TURI SUSIKŪRĘS TAM TIKRĄ PASAULIO SUPRATIMĄ, KELIA TAU NUOBODULĮ? KODĖL TAU NEĮDOMU, KAD KAŽKAS RADO RAKTĄ Į PASAULIO SUPRATIMĄ? JUK TIKTAI TUO RAŠYTOJAI IR ĮDOMŪS! GAL TAU REIKĖTŲ RINKTIS ANGLŲ KALBOS IR LITERATŪROS SPECIALYBĘ. BENT JAU PERSKAITYTUM VISKĄ, KĄ PARAŠĖ ŽMONĖS, KURIE MOKA RAŠYTI! NORINT STUDIJUOTI ANGLŲ KALBĄ, TAU NEREIKIA NIEKO DARYTI, NEREIKIA TURĖTI JOKIO YPATINGO TALENTO, TIESIOG ATKREIPTI DĖMESĮ Į TAI, Į KĄ TAU SIŪLOMA JĮ ATKREIPTI, – Į TAI, KAS KAŽKĄ LABIAUSIAI PIKTINA AR JAUDINA KITAIP NEGU KITUS. TAI TAIP LENGVA. TURBŪT DĖL TO TIEK DAUG STUDIJUOJANČIŲ ANGLŲ KALBĄ IR LITERATŪRĄ.

– O man nelengva! – šaukiau. – Aš nemėgstu skaityti knygų!

– AR TU NEMĖGSTI DAUGUMOS KNYGŲ? – paklausė Ovenas.

– Taip! – atsakiau.

– AR MATAI, KAD „TESĖ" ČIA NIEKUO DĖTA? – paklausė jis.

– Taip, – sutikau.

– PAGALIAU MES ŠĮ TĄ IŠSIAIŠKINOME, – pasakė Ovenas Minis – mano draugas, mano mokytojas.

Stovėdamas ant šaligatvio su ponia Broklbenk jaučiau, kaip man akys drėksta nuo ašarų.

– Ar jums alergija? – pasiteiravo ponia Broklbenk; aš papurčiau galvą. Man buvo taip gėda, jog aš – kad ir trumpam – buvau susigundęs parblokšti savo dvyliktokes klastingu patikrinimu iš „Tesės d'Erbervilių giminės“. Prisimindamas, kaip aš kentėjau mokydamasis, prisimindamas, kaip man sunku buvo išsiversti be Oveno pagalbos, baisėjausi, kaip galėjau net pagalvoti apie klastą mokinių atžvilgiu?

– Man atrodo, jums alergija, – padarė išvadą ponia Broklbenk žiūrėdama į mano ašaras. – Daugybė žmonių serga alergija patys to nežinodami; aš skaičiau apie tai.

– Matyt, nuo pienių, – pasakiau; ir ponia Broklbenk pasižiūrėjo į žalingąsias pienes su dar didesne neapykanta.

Kiekvieną pavasarį žydi pienės; jos visada primena man 1960-ųjų pavasario semestrą – vėl atgaivindamos tą seniai praėjusį dešimtmetį, kuris mudviem su Ovenu tada atrodė toks naujas. Tą pavasarį Paieškų komitetas surado naują direktorių. Tai buvo dešimtmetis, kuriam buvo lemta mus nugalėti.

Rendolfas Vaitas buvo mažos privačios dieninės mokyklos Leik Foreste Ilinojaus valstijoje direktorius; žmonės sako, jog tai itin turtinga ir išskirtinė anglosaksų kilmės baltųjų protestantų bendruomenė, kuri iš visų jėgų stengiasi pasirodyti nesanti Čikagos priemiesčių provincija, bet gal tai netiesa; aš niekada nesu tenai buvęs. Keletas Greivsendo mokinių buvo iš ten ir visi kaip vienas atsidusdavo išgirdę, kad Rendolfas Vaitas paskirtas akademijos direktoriumi; greičiausiai juos liūdino tas faktas, kad kažkas iš Leik Foresto atsekė paskui juos į Naująjį Hampšyrą.

Tuo metu mudu su Ovenu bendravome su vaikinu iš Blumfild Hilso Mičigano valstijoje, ir jis mums pasakė, kad Blumfild Hilsas prieš Detroitą yra kaip Leik Forestas prieš Čikagą ir kad, jo supratimu, Blumfild Hilsas yra „skylė“; jis papasakojo vieną istoriją apie

Blumfild Hilsą, kaip pavyzdį, kad suprastume, ką jis turėjo galvoje, – tai buvo istorija apie negrų šeimą, kuri įsikūrė tenai, bet turėjo parduoti namą ir išsikraustyti, nes kaimynai nuolat degino jų vejoje kryžius. Mudu su Ovenu buvome sukrėsti; mūsų manymu, tokie dalykai galėjo dėtis tiktai pietuose, tačiau juodaodis berniukas iš Atlantos paprotino mus, esą mes „šūdą" apie tai išmanom; kryžiai deginami visoje šalyje, pasakė juodaodis vaikinas, o mes lyg ir nebuvome „priblokšti pamatę jūrą juodų veidų" Greivsendo akademijoje, juk ne? Ne, mudu su Ovenu sutikome, kad ne.

Paskui kitas vaikinas iš Mičigano pasakė, kad Gros Pointas yra panašesnis į Detroitą negu Leik Forestas į Čikagą, kad Blumfild Hilsas netinkamas pavyzdys, – o dar kitas vaikinas tikino, kad Šeiker Haitsas panašesnis į Klivlendą negu Leik Forestas į Čikagą... ir taip toliau. Mudu su Ovenu nelabai išmanėme, kur yra šalies turtingiausi ir išskirtiniausi miestai; kai žydukas iš Hailand Parko Ilinojaus valstijoje pasakė mums, kad Leik Foreste esama užrašų: „Žydai neįleidžiami", mudu su Ovenu pradėjome nerimti, iš kokios gi nelaimę pranašaujančios privačios dieninės mokyklėlės Leik Foreste atkilęs mūsų naujasis direktorius.

Ovenas turėjo dar vieną priežastį nepasitikėti Rendolfu Vaitu. Iš visų kandidatų, kuriuos Paieškos komitetas buvo sumedžiojęs mokyklai per tuos metus, kai mes mokėmės dešimtoje klasėje, tiktai Rendolfas Vaitas nepriėmė pakvietimo PRIVAČIAI AUDIENCIJAI pas Balsą. Ovenas pasitiko poną Vaitą prie Arčio Torndaiko kabineto durų; Tornis supažindino kandidatą su Balsu ir pasakė, kaip įprasta, užleidžiąs jiedviem kabinetą pokalbiui.

– Ką tai reiškia? – paklausė Rendolfas Vaitas. – Maniau, kad pokalbis su mokiniais jau įvyko.

– Na, – pasakė senasis Tornis, – Ovenas, kaip žinia, yra Balsas – ar matėte „Kapą", mūsų mokyklos laikraštį ?

– Aš žinau, kas jis toks, – pasakė ponas Vaitas; jis vis dar nespaudė ištiestos Oveno rankos. – Kodėl jis neklausinėjo manęs tada, kai kiti studentai klausinėjo?

– Tai buvo studentų pakomitetis, – paaiškino Arčis Torndaikas. – Ovenas paprašė „privačios audiencijos"...

– Prašymas atmestas, Ovenai, – tarė Rendolfas Vaitas galiausiai purtydamas nedidukę Oveno ranką. – Aš noriu turėti pakankamai laiko pokalbiui su fakulteto vadais, – paaiškino ponas Vaitas; Ovenas patrynė pirštus, kuriuos vis dar maudė nuo kandidato paspaudimo.

Senasis Tornis mėgino išgelbėti padėtį.

– Ovenas yra beveik fakulteto vadas, – linksmai pasakė jis.

– Studentų nuomonė dar ne fakultetas, ar ne? – paklausė ponas Vaitas Oveno, kuris nepratarė nė žodžio. Vaitas buvo kresnas, tvirtai sudėtas vyras, kuris žaisdavo agresyvų, negailestingą žaidimą skvošą – žaisdavo kasdien. Jo žmona vadino jį „Rendžiu"; jis ją – „Same" – Samantos sutrumpinimas. Ji buvo kilusi iš Čikagos priemiesčių „mėsos verslininkų" giminės. Jo giminė vertėsi tuo pačiu, tik ne taip sėkmingai kaip žmonos. Vienas iš ne itin mandagių Čikagos laikraščių aprašė jų vestuves kaip „mėsos sąjungą". Ovenas prisiminė iš kandidato bylos, kad Vaitas buvo pasižymėjęs „novatorišku mėsos produktų pakavimu ir platinimu"; mėsos biznį jis paliko visai neseniai, kai jo paties vaikams (jo manymu) prireikė geresnės mokyklos; jis atidarė mokyklą, pradėdamas nuo nulio, ir ta mokykla Leik Foreste turėjo pasisekimą; šiuo metu Vaito vaikai jau mokėsi koledže ir jis dairėsi sau „didesnės perspektyvos švietimo versle". Dirbant Leik Foreste jam nereikėjo atsižvelgti į jokias „tradicijas"; Vaitas rašė puoselėjąs mintį „keisti senas nusistovėjusias tradicijas".

Rendis Vaitas rengėsi kaip verslininkas; jis atrodė nepaprastai elegantiškas šalia Arčio Torndaiko su jo apkritusiais ir susiglamžiusiais rūbais. Vaitas vilkėjo plieno pilkumo kostiumą siaurais dryželiais ir sniego baltumo marškinius; plonu auksiniu smeigtuku jis mėgo susisegti neįprastai smailius apykaklės kampus – taip, kad jie beveik susiliesdavo, o tobulai surištas kaklaraiščio mazgas atsikišdavo į priekį. Jis uždėjo ranką Ovenui ant galvos ir sutaršė jam plaukus; prieš garsųjį 1953-iųjų Kristaus gimimo vaidinimą Barbė Vigin irgi mėgo taip Ovenui daryti.

– Aš pasikalbėsiu su Ovenu, kai gausiu darbą! – pasakė Vaitas senajam Torniui. Ir pats nusišypsojo iš savo sąmojaus. – Juk žinau,

ko Ovenas nori, – pridūrė jis ir mirktelėjo Ovenui. – Pirmiausia pedagogo, paskui lėšų rinkėjo – ar ne taip? – Ovenas linktelėjo, bet nieko nepasakė. – Gerai, aš tau pasakysiu, kas yra direktorius, Ovenai, -- tai žmogus, kuris priima sprendimus. – Taip taręs Rendis Vaitas žvilgtelėjo į laikrodį ir paragino senąjį Tornį grįžti atgal į kabinetą. – Neužmirškite, – pasakė Vaitas, – kad aš turiu spėti į lėktuvą. Greičiau surinkime fakulteto vadovus. – Prieš pat Arčiui Torndaikui uždarant duris, Ovenas išgirdo jį sakant: – Tikiuosi, kad tas vaikis dar nesustojo augęs. – Tada direktoriaus kabineto durys užsitrenkė; Balsas liko stovėti be žado; kandidatas neišgirdo iš Oveno nė žodžio.

Žinoma, Ateities vaiduoklis matė, kas mūsų laukia; kartais man atrodo, kad Ovenas apskritai matė visą ateitį. Prisimenu, kaip jis išpranašavo, kad mokykla pasirinks Rendolfą Vaitą. Savo straipsnį „Kapui" jis pavadino „VAITINIMAS". Jo pradžia skambėjo taip: „KONTROLĖS GRUPĖS NARIAI MĖGSTA VERSLININKUS, KONTROLĖS GRUPĖS NARIAI PATYS VERSLININKAI! FAKULTETO VADOVAI YRA TIPIŠKŲ MOKYTOJĖLIŲ KOMPANIJA – NERYŽTINGŲ, BESTUBURIŲ, KURIE VISADA SAKO „KITA VERTUS". PAS JUOS ATEINA VYRUKAS, KURIS SAKO, KAD JO PROFESIJA YRA PRIIMTI SPRENDIMUS. KAI JIS PRADĖS PRIIMINĖTI TUOS SPRENDIMUS, VISIEMS AKYS ANT KAKTOS IŠŠOKS – PALAUKIT, KOL KIEKVIENAS ĮSITIKINS, KOKIE NEPAKARTOJAMI SPRENDIMAI TAM VYRUKUI ŠAUNA Į GALVĄ! BET DABAR VISI MANO, KAD ŽMOGUS, PRIIMANTIS SPRENDIMUS, YRA BŪTENT TAS, KURIO JIEMS REIKIA, VISI IŠTROŠKĘ PRIIMANČIOJO SPRENDIMUS, – rašė Ovenas. – O IŠ TIKRŲJŲ GREIVSENDUI REIKIA DIREKTORIAUS, TURINČIO DIDELĘ PATIRTĮ ŠVIETIMO SRITYJE. PONO VAITO SRITIS YRA MĖSA". Toliau buvo dar baisiau. Ovenas pasiūlė, kad kas nors patikrintų priėmimo į mažą privačią mokyklą Leik Foreste tvarką; ar pono Vaito mokykloje mokosi žydai ir juodaodžiai? Ponas Erlis, pasinaudojęs savo, kaip fakulteto patarėjo, įgaliojimais, uždraudė straipsnį; tam žingsniui jį paakino ta vieta, kur fakulteto dėstytojai yra įvardinti

kaip „TIPIŠKŲ MOKYTOJĖLIŲ KOMPANIJA – NERYŽTINGŲ, BESTUBURIŲ...“ Danas Nidemas sutiko, kad straipsnio nereikia spausdinti.

– Jeigu darai užuominas, kad žmogus yra rasistas ar antisemitas, – pasakė jam Danas, – turi turėti įrodymų.

Ovenas purkštavo dėl tokios griežtos cenzūros, bet Dano patarimo paklausė. Jis pasikalbėjo su Greivsendo mokiniais, atvykusiais iš Leik Foresto, ir įkalbino juos parašyti savo tėvams ir paprašyti, kad jie sužinotų, ar yra tautinių apribojimų priimant į pono Vaito mokyklą. Tėvai galėtų apsimesti, kad svarsto, kokią mokyklą vaikui parinkti; gali net tiesiai pasidomėti, ar jų vaikas neatsidurs vienoje kompanijoje su juodaodžiais ar žydais. Deja, informacija iš antrų ir trečių rankų buvo kaip visada miglota; tėvams buvo pasakyta, kad mokykla neturi „išskirtinių priėmimo apribojimų“; taip pat jiems buvo pasakyta, kad mokykloje nėra juodaodžių ar žydų.

Danas Nidemas susipažino su Rendžiu Vaitu kitą dieną; tada, kai Vaitas buvo priimtas į darbą. Oras buvo pavasariškai gražus – žydėjo forzitijos ir alyvos, ir Danas Nidemas vaikščiojo po akademijos kiemelį su Rendžiu Vaitu ir jo žmona Same; tai buvo pirmasis Samės apsilankymas mokykloje, ir ji domėjosi teatru. Vos tik atvykęs, ponas Vaitas priėmė sprendimą pažymėti savo direktoriavimo pradžią. Danas sakė, kad akademija niekada neatrodė taip gražiai. Žolė buvo nupjauta ir pavasariškai žalia, bet nupjauta iš anksto, kad neatrodytų dygi kaip šeriai; gebenių lapai tviskėjo raudonų plytų fone, o tiesi kaip styga tamsžalė tujų ir ligustrų gyvatvorė, juosianti kvadrato formos kiemelį, gražiai kontrastavo su kur ne kur geltonuojančiomis pienėmis. Spausdamas Danui dešinę Vaitas vos nesutraiškė jam kaulų, o Samė nusišypsojo abejinga, bejausme idealios blondinės šypsena.

– Pažvelk į šitas pienes, brangioji, – pasakė Rendolfas Vaitas.

– Jas reikia išrauti su šaknimis, – ryžtingai pareiškė ponia Vait.

– Reikia, reikia – ir jos bus išrautos! – pasakė naujasis direktorius.

Danas prisipažino Ovenui ir man, kad nuo Vaito jį krečia šiurpas.

– JUS JAU DABAR KREČIA ŠIURPAS, – pasakė Ovenas. – O KAS BUS, KAI JIS PRADĖS PRIIMINĖTI SPRENDIMUS?

Torontas, 1987-ųjų gegužės 13-oji – vėl puiki diena – saulėta ir vėsi; ponia Broklbenk ir kiti mano kaimynai, kurie vakar atakavo savo pienes, šiandien kiekvienas bando savo veją. Palei Raselo ir Lonsdeilo gatves kvepia kaip kaime. Aš vėl perskaičiau „The Globe and Mail“, bet pasielgiau gražiai; nesinešiau jo su savimi į mokyklą ir nusprendžiau, kad neaptarinėsiu Jungtinių Valstijų ginklų pardavinėjimo Iranui ir iš to gauto pelno pervedimo Nikaragvos sukilėliams – arba Brunėjaus sultono dovanos, kuri buvo skirta sukilėliams paremti, bet per apsirikimą buvo pervesta į vieną Šveicarijos banko sąskaitą. Dešimties milijonų dolerių „apsirikimas“? „The Globe and Mail“ rašė: „Per visą Reigano valdymo laikotarpį Brunėjus buvo vienintelė užsienio valstybė, į kurią kreipėsi Reigano administracija ieškodama lėšų kontroms šelpti, kai Kongresas uždraudė bet kokius JAV vyriausybės pinigus tam tikslui remti“. Tačiau per anglų kalbos pamoką mano tryliktoje klasėje visų protingiausioji Klara Kluni perskaitė mokinėms tą sakinį garsiai ir paklausė manęs, ar aš nemanąs, jog tai „nesklandžiausias sakinys pasaulyje“.

Aš buvau prašęs mergaičių ieškoti gremėzdiškų sakinių laikraščiuose ir žurnaluose ir atsinešti juos į klasę, kad galėtume iš širdies pasijuokti, – o tokios frazės kaip „uždraudė bet kokius pinigus“ pakako, kad anglų kalbos mokytojo akyse sublizgėtų juoko ašaros, bet aš žinojau – Klara Kluni nori, kad aš užkibčiau. Aš atsisakiau imti masalą.

Dabar toks pavasario metas, kai tryliktokių mintys skrajoja kitur, ir aš priminiau joms, kad mes dar labai netoli pasistūmėjome nagrinėdami trečiąjį „Didžiojo Getsbio“ skyrių; kad klasė įklimpo ir susipainiojo mėgindama išsiaiškinti „amžinos paguodos antspaudą“ Didžiojo Getsbio šypsenoje; ir kad mes sugaišome daug brangaus laiko mėgindami suvokti, kodėl Džordana Beiker atstovauja „miestietiškam bodėjimuisi konkretybe“. Klara Kluni, turiu pridurti, jaučia tokį visa apimantį „bodėjimąsi konkretybe“, kad supainiojo Deizę Bjukenen su Mirtle Vilson. Aš leidau suprasti, kad supainioti žmoną su meilužė yra baisesnis dalykas negu paprasčiausias apsirikimas. Įtariu, jog Klara Kluni per daug protinga, kad padarytų tokio masto

klaidą; kad vakar jinai neperskaitė pirmojo skyriaus; ir kad šiandien – sprendžiant iš jos gudraus manevro nukreipti mano dėmesį laikraščio žiniomis – nebuvo baigusi skaityti ketvirtojo.

– Šiandien yra dar vienas straipsnis, pone Vilraitai, – pasakė Klara Kluni toliau be gailesčio puldama „The Globe and Mail". – Štai dar vienas nesklandžiausias sakinys pasaulyje, – paskelbė ji. – Paklausykite: „Ponas Reiganas vakar paneigė, kad jis stengėsi gauti trečiojo pasaulio šalių pagalbą maištininkams, kaip pirmadienį pasakė ponas Makferleinas". Rinktinis gremėzdas, ar ne? – paklausė manęs Klara Kluni. – Man patinka tas „kaip pasakė ponas Makferleinas" – lyg būtų prikergtas prie sakinio! – sušuko ji.

– „Lyg būtų prikergtas" ar „prikergtas"? – paklausiau jos.

Ji nusišypsojo; kitos mergaitės krizeno. Jos neprivers manęs dabar keturiasdešimt minučių putoti apie Ronaldą Reiganą. Privalėjau laikyti rankas po suolu – tikriau pasakius, kumščius po suolu. Baltieji rūmai, ta visa nusikaltėlių gauja, tie arogantiški stuobriai, kurie įsivaizduoja esą aukščiau už įstatymą – jie teršia demokratijos vardą skelbdami, kad visa, ką jie daro, yra vardan demokratijos! Jų vieta kalėjime. Jų vieta Holivude!

Aš žinau, kad kai kurios mergaitės pasakė savo tėvams, jog aš dėstau jiems „tiradas" apie Jungtines Amerikos Valstijas; kai kurie tėvai pasiskundė direktorei, ir Katerina įspėjo mane, kad klasėje nepolitikuočiau – „ar bent jau kalbėk apie Kanadą; kaip žinai, dauguma Vyskupo Strono mokinių yra kanadietės".

– Aš nieko neišmanau apie Kanadą, – pasakiau.

– Žinau, kad neišmanai! – atsakė kunigė Kiling juokdamasi; ji visada draugiška, net kai erzina mane, tačiau jos pastaba iš esmės žeidžia – jau vien dėl to, kad kanauninkas Mekis nuolat man tai prikiša. Kaip antai: tu su mumis jau dvidešimt metų; kada pagaliau mumis susidomėsi?

Per mano pamoką tryliktoje klasėje Fransė Nojes pasakė:

– Aš manau, kad jis meluoja. – Ji, žinoma, turėjo galvoje Ronaldą Reiganą.

– Jį reikėtų nušalinti. Kodėl jo nenušalina? – paklausė Debė Laroka. – Jeigu jis meluoja, jį reikėtų nušalinti. Jeigu nemeluoja,

jeigu visi tie klounai valdo už jį, tuomet jis per kvailas būti prezidentu. Bet kokiu atveju jį reikia nušalinti. Kanadoje jam būtų iškeltas nepasitikėjimo votumas ir jis išlėktų!

– Taip, – pritarė Sandra Darsi.

– Ką jūs apie tai manote, pone Vilraitai? – įtaikiai paklausė manęs Adrienė Hjulet.

– Aš manau, kad kai kurios iš jūsų neperskaitė iki galo ketvirtojo skyriaus, – atsakiau. – Ką reiškia pasakymas, kad Getsbis buvo „staiga išstumtas iš savo betikslės prabangos įsčių“ – ką tai reiškia? – paklausiau jų.

Bent jau Rabė Njuel atliko namų darbą.

– Tai reiškia, jog Getsbis nusipirko namą, kad Deizė galėtų būti kitame įlankos krante... kad visi jo rengiami vakarai... iš dalies jis rengia juos dėl jos. Tai nereiškia, kad jis beprotis – tiesiog visi pinigai, kuriuos jis uždirba ir kuriuos išleidžia, skirti tiktai jai! Na, kad patrauktų jos dėmesį, – paaiškino Rabė.

– Man patiko ta dalis apie vyruką, kuris organizavo pasaulines beisbolo pirmenybes! – suriko Debė Laroka.

– Mejeris Vulfšeimas! – pasakė Klara Kluni.

– -šemas, – pataisiau tyliai. – Mejeris Vulfšemas.

– Taip! – pasakė Sandra Darsi.

– Man patinka, kaip jis sako „Ohsfordas“ vietoje „Oksfordo“, – pasakė Debė Laroka.

– Ten, kur jis sako, kad Getsbis, jo manymu, „Ohsfordo žmogus“, – pridūrė Fransė Nojes.

– Man atrodo, kad tas vaikinas, kuris pasakoja istoriją, yra snobas, – pareiškė Adrienė Hjulet.

– Nikas, – tyliai pasakiau. – Nikas Karavėjus.

– Taip, – pasakė Sandra Darsi. – Bet jis ir turi būti snobas – toks sumanymas.

– Ir kai jis sako, kad yra toks sąžiningas, kad jis „vienas iš keleto sąžiningiausių žmonių“, kuriuos pažinojo, manau, mes neturime juo tikėti – bent jau ne iki galo, – pasakė Klara Kluni. – Aš žinau, kad jis tiktai pasakoja istoriją, bet jis yra vienas iš jų – teisia juos, bet yra vienas iš jų.

– Jie visi pagedę, visi iki vieno, – pasakė Sandra Darsi.

– Pagedę? – paklausiau aš.

– Jie labai lengvabūdiški, – teisingai atsakė Rabė Njuel.

– Taip, – sutikau. – Žinoma, lengvabūdiški. – Labai protingos tos Vyskupo Strono mokyklos mergaitės. Jos supranta, kas vyksta „Didžiajame Getsbyje", ir jos taip pat žino, ką reikia daryti su perpuvusia Ronaldo Reigano administracija! Bet šiandien klasėje aš puikiai susitvardžiau. Apsiribojau „Didžiuoju Getsbiu". Paraginau klasę tolesniuose skyriuose atkreipti ypatingą dėmesį į Getsbio mintį, kad jis galįs „pakartoti praeitį", į Getsbio pastabas apie Deizę – kad „jos balse skamba pinigai" – ir į tai, kaip dažnai Getsbis vaizduojamas šviečiant mėnesienai (kartą, septintojo skyriaus pabaigoje, „žiūrintis į niekur"). Paprašiau, kad jos pasvarstytų apie Niko trisdešimtojo gimtadienio sutapimą; o sakinys: „Prieš mane driekėsi nelaimę pranašaujantis, grėsmingas naujojo dešimtmečio kelias", – mūsų klasei gali būti taip pat sunkiai suprantamas kaip ir „miestietiškas bodėjimasis konkretybe".

– Ir prisiminkite, ką pasakė Rabė! – priminiau. – Jie labai „lengvabūdiški" žmonės. – Rabė Njuel nusišypsojo; Fitcdžeraldas pats pavadino savo herojus „lengvabūdžiais"; Rabė suprato, kad aš žinau, jog ji perskaitė knygą iki galo.

„Jie buvo lengvabūdžiai žmonės, – sakoma knygoje, – jie griovė ir žudė, o paskui atsitraukdavo į savo pinigų ar savo tuščio lengvabūdiškumo prieglobstį ar kažką, kas laikė juos visus drauge, palikdami kitiems mėšti savo jovalą..."

Reigano administracijoje knibžda tokių „lengvabūdžių žmonių"; jų lengvabūdiškumas amoralus. O juk prezidentas Reiganas laiko save krikščioniu! Kaip jis drįsta! Kai kurie žmonės, kurie šiais laikais tvirtina turį ryšį su Dievu... tikrą krikščionį gali išvesti iš proto! O fanatiški evangelikai, kurie už pinigus rodo stebuklus? Krūvą šlamančiųjų galima susižerti aiškinant evangeliją idiotams arba ieškant idiotų, kurie aiškintų evangeliją tau, – o kai kurie iš tų evangelikų yra tokie veidmainiai, kad nuo jų seksualinių žaidimų net pats buvęs senatorius Hartas susigėstų. Greičiausiai vargšas Garis Hartas neišgirdo savo tikrojo pašaukimo arba visi jie vienodi – tie

kandidatai į prezidentus ir evangelikai, užklupti nusmauktomis kelnėmis. Reiganas buvo užkluptas nusmauktomis kelnėmis, bet amerikiečiai atlaidžiai žiūri į santuokinę neištikimybę. Prisimenate? Šalis žudėsi Vietname, o tautiečiai namuose piktinosi protestuotojų plaukų ilgiu ir nešvara?

Personalo kambaryje viena iš mano kolegių anglų kalbos skyriuje Evelina Barber paklausė, ką aš manau apie „The Globe and Mail“ pasirodžiusį straipsnį dėl paramos kontroms. Aš atsakiau, kad, mano galva, Reigano administracija pademonstravo „miestietišką bodėjimąsi konkretybe“. Tik vienas kitas iš kolegų nusijuokė, mat visi tikėjosi iš manęs griežtos kritikos; nors jie prikaišioja man, kad mane taip lengva išprovokuoti, bet patys, kaip ir mokiniai, džiūgauja, kai aš užsiplieskiu. Aš dvidešimt metų mokau paauglius; nežinau, ar padedu jiems subręsti, bet jie tikrai pavertė mane ir mano kolegas paaugliais. Mes labai pagiežingi paaugliai; pavyzdžiui, Reigano mes nelaikytume poste.

Personalo kambaryje kolegos kažką tauškė apie mokyklos rinkimus; rinkimai vyko vakar, kai aš pastebėjau nekantrų šurmulį rytinėje koplyčioje – prieš pat balsavimą už seniūnę. Mergaitės pagiedojo „Dievo sūnus“ dar žvaliau negu visada; kaip man patinka, kai jos gieda šitą giesmę! Kai kas mano, kad tik jaunos mergaitės gali taip įtikinamai giedoti.

Broliai, sesės, mes – viena šeima,
Nušvito mūs gyvenimo aušra,
Mes esam Dvasioje jauni,
Gyvensime per amžius!

Tai Ovenas Minis išmokė mane, kad bet kuri gera knyga yra judėjimas – nuo bendro prie atskiro, nuo konkretaus prie visumos, ir vėl atgal. Geras skaitymas – ir geras rašymas apie tai, kas perskaityta, – juda lygiai taip pat. Tai Ovenas, naudodamasis kaip pavyzdžiu „Tese d'Erbervilių giminės“, parodė man, kaip reikia rašyti referatą, aprašant lemtingus Tesės gyvenimo įvykius, susiejant juos su tuo pranašingu baigiamuoju trisdešimt šešto skyriaus

sakiniu – „nauji ūgliai nejučiomis stiebiasi aukštyn užpildydami visas tuščias vietas; nenumatyti atsitikimai keičia ketinimus, ir seni planai pamirštami". Man tai buvo pergalė: pirmą kartą pats parašiau referatą apie perskaitytą knygą, taip pat išmokau skaityti. Ovenas padėjo man panaudodamas visai kitokį, mechaniškesnį būdą: jis nustatė, kad skaitant mano akys krypsta į dešinę ir į kairę nuo tos vietos, kur skaitau, ir kad, užuot gaudęs pirštu sekantį slystantį iš akipločio žodį, aš turiu apšviesti skaitomą vietą uždėjęs ant jos popieriaus lapą su iškirpta skyle. Jis iškirpo mažą trikampiuką, langelį, pro kurį aš turėjau skaityti; aš vedžiojau langelį per visą puslapį – pro jį buvo matyti ne daugiau kaip dvi trys eilutės. Taip skaičiau daug greičiau ir patogiau negu vedžiodamas pirštu; dar ir šiandien aš skaitau pro tokį langelį.

Ir dėl rašybos Ovenas man padėjo labiau negu daktaras Dolderis. Būtent Ovenas paskatino mane mokytis spausdinti; rašomoji mašinėlė nepadeda išspręsti problemos, bet kai žiūriu į spausdintą tekstą, tai daug dažniau pastebiu, kad žodis parašytas ne taip – rašyti ranka man buvo (ir tebėra) tikra bėda. Be to, Ovenas versdavo mane garsiai skaityti jam Roberto Frosto eiles – „KAI AŠ SKAITAU, JOS TAIP GRAŽIAI NESKAMBA". Taip aš išmokau atmintinai „Nublanksta auksas", „Ugnis ir ledas" ir „Sustojimas miške žiemos vakarą"; Ovenas įsiminė „Beržus", bet tas eilėraštis buvo man per ilgas.

Tą 1960-ųjų vasarą, maudydamiesi apleistame kirtyklos ežere, jau nebeprisirišdavome virve ir nebeidavome būtinai po vieną – ponas Minis nebepaisė taisyklės ar nebetaikė jos mums; gal pripažino, kad mudu su Ovenu jau nebe vaikai. Tą vasarą mums buvo aštuoniolika. Plaukioti po ežerą neatrodė pavojinga; niekas nebeatrodė pavojinga. Tą vasarą mes taip pat užsirašėme į karinę tarnybą. Tuo metu tai atrodė nė kiek ne rizikingiau negu Hempton Biče nusipirkti ledų.

Sekmadieniais, kai būdavo apsiniaukę, Ovenas ir aš žaisdavome akademijos sporto salėje krepšinį; vasaros mokyklos vaikai turėdavo savo sporto žaidimų lauke programą, ir savaitgaliais jie, tarsi nutrūkę nuo grandinės, lėkdavo į pajūrį net per lietų. Krepšinio

salė atitekdavo mums vieniems, ir joje būdavo vėsu. Tenai buvo senas sargas, kuris dirbdavo savaitgaliais ir pažinojo mus iš anksčiau. Jis parinkdavo mums geresnius kamuolius ir švarius rankšluosčius ir kartais netgi leisdavo paplaukioti baseine – manau, kad jis buvo kiek suvaikėjęs. Jam turėjo būti kažkas negerai, nes jis iš tikrųjų gėrėjosi stebėdamas idiotiškus mudviejų kaskadinius triukus su kamuoliu – Ovenas pašoka, aš jį sugriebęs pamėtėju aukštyn,o jis įdeda kamuolį į krepšį iš viršaus.

– PABANDOM METIMĄ, – sakydavo Ovenas, taip mes visada tą veiksmą ir vadindavom – „metimas". Mes jį kartodavome vėl ir vėl. Ovenas sučiumpa kamuolį abiem rankom ir šoka man ant rankų (visą tą laiką nenuleisdamas akių nuo krepšio); kartais apsisuka ore ir kamuolys atsitrenkia į žiedlankį iš nugaros, kartais įkrinta iš viršaus metamas viena ranka. Atsisukęs spėju pamatyti, kad kamuolys jau tinkle, o Ovenas Minis leidžiasi žemėn – rankos vis dar virš ratlankio, bet galva jau žemiau krepšio, o kojos mataruoja ore. Jis visada nusileisdavo grakščiai.

Kartais prišnekindavome sargą, kad užfiksuotų laiką su specialiu varžybų sekretoriaus laikrodžiu.

– NUSTATYKITE AŠTUONIOMS SEKUNDĖMS, – liepdavo Ovenas. Per vasarą mudviem porą kartų pavykdavo padaryti „metimą" greičiau negu per penkias sekundes. – NUSTATYKITE KETURIOMS, – sakydavo jis, ir mudu treniruodavomės toliau; greičiau kaip per keturias jau buvo sunku. Kai man nusibosdavo, Ovenas pacituodavo porą Roberto Frosto eilučių: „SŪPUOTIS ANT BERŽŲ NĖRA BLOGIAUSIAS ŽMOGUI DARBAS".

Mūsų kišenėse, piniginėse, gulinčios šaukimo į kariuomenę korteles ničnieko nesvėrė; mes net užmiršome apie jas. Ir tiktai 1960-ųjų rudenį, jau direktoriui Vaitui stovint prie vairo, – Grevsendo akademijos studentai sugalvojo, kaip tas korteles panaudoti. Savaime suprantama, kad tą atradimą padarė Ovenas Minis. Eksperimentuodamas „Kapo" redakcijoje su naujutėlaičiu fotokopijavimo aparatu, jis pabandė nukopijuoti savo šaukimo į karo tarnybą kortelę, paskui aptiko, kad gali ją nukopijuoti tuščią, be pavardės ir gimimo datos. Naujajame Hampšyre alkoholį galima buvo var-

toti nuo dvidešimt vienerių metų; nors Ovenas negėrė, jis žinojo, kad daugybė Greivsendo akademijos studentų mėgsta nusigerti iki žemės graibymo – ir nė vienam nebuvo dvidešimt vienerių.

Korteles jis pardavinėjo už dvidešimt vieną dolerį.

– TAI MAGIŠKAS SKAIČIUS, – sakė jis. – PATS SUSIGALVOK SAVO GIMIMO DATĄ. NIEKAM NESAKYK, IŠ KUR JĄ GAVAI. JEIGU TAVE SUČIUPS, AŠ TAVĘS NEPAŽĮSTU.

Tai buvo pirmas kartas, kai jis sulaužė įstatymą, – jeigu neskaitysime istorijos su buožgalviais ir rupūžėmis ir Marijos Magdalenos vartuose.

Torontas, 1987-ųjų gegužės 14-oji – ir vėl saulėtas rytas, bet bus lietaus.

Prezidentas Reiganas išdidžiai laikosi kontrų rėmimo kurso, lygindamas pastaruosius su „Amerikos įkūrėjais“. Prezidentas patvirtino „aptarinėjęs“ šį klausimą su Saudo Arabijos karaliumi Fahdu; jis pakeitė savo istoriją gal tik prieš kokią porą dienų. „The Globe and Mail“ pabrėžė, kad „karalius iškėlė šį klausimą“; argi svarbu, kas jį iškėlė? „Mano dienoraštyje parašyta, kad aš jo nekėliau, – tvirtina prezidentas. – Aš išreiškiau pasitenkinimą, kad jis tai padarė.“ Neįsivaizdavau, kad prezidentas gali daryti ką nors tokio, kas būtų man artima; pasirodo, Reiganas taip pat rašo dienoraštį!

Ovenas rašė dienoraštį.

Pirmame puslapyje buvo parašyta: „ŠĮ DIENORAŠTĮ MAN PADOVANOJO MANO GERADARĖ PONIA HARIETĖ VILRAIT PER 1960-ŲJŲ METŲ KALĖDAS; STENGSIUOSI, KAD PONIA VILRAIT GALĖTŲ MANIMI DIDŽIUOTIS“.

Nei aš, nei Danas nelaikėme senelės Oveno „GERADARE“, nors, tiesą sakant, būtent geradare jinai jam ir tapo; o per tas 1960-ųjų Kalėdas Danas, aš ir senelė turėjome pagrindo ypač didžiuotis Ovenu Miniu. Tai buvo nelengvas jam ruduo.

Rendžiui Vaitui, mūsų naujajam direktoriui, taip pat buvo darbo; jis priiminėjo sprendimus į kairę ir į dešinę, o Balsas nepraleisdavo neužginčijęs nė vieno direktoriaus judesio. Pirmasis spren-

dimas iš tikrųjų priklausė poniai Vait; jai nepatiko senasis Torndaiko namas – nuo seno jis priklausė direktoriams, ir jame jau gyveno trys direktoriai (du iš jų čia ir pasimirė; senasis Tornis, išėjęs į pensiją, grįžo į savo buvusius namus Rajyje, kur ketino gyventi kiaurus metus). Tačiau tradicinis namas neatitiko Leik Foresto standartų, prie kurių Vaitai buvo pripratę; tai buvo gerai prižiūrimas kolonijinis pastatas Paino gatvėje, bet Vaitams atrodė „per daug senas“ – ir „per daug tamsus“, – pasakė ji, – ir „per daug toli nuo akademijos miestelio“, – pasakė jis, – ir „netikusi vieta pasilinksminimams“, – nusprendė abu drauge. Pasirodo, Samė Vait mėgo „pasilinksminimus“.

„SU KUO JIE TEN ŽADA LINKSMINTIS?“ – iškėlė klausimą Balsas, kritikuodamas, anot jo, „SOCIALINES VAITŲ PRIVILEGIJAS“. Iš tiesų tai buvo dar ir brangus sprendimas; direktoriui buvo pastatytas naujas namas, ir tokioje centrinėje vietoje, kad per visus metus, kai mudu su Ovenu mokėmės vienuoliktoje klasėje, kylanti jo konstrukcija akademijos miestelyje rėžte rėžė mums akį. Jie turėjo kažkokių nesklandumų su architektu arba ponia Vait apsigalvojo dėl tam tikrų interjero detalių, todėl statyba taip užtruko. Tai buvo labai paprastas amerikietiško tipo namelis: dviejų aukštų iš priekio ir vieno aukšto iš galo. „NEDERANTIS PRIE SENESNIŲ DĖSTYTOJAMS PRIKLAUSANČIŲ NAMŲ“, – kaip nurodė Ovenas; be to jis kirto pusiau ilgą gražią pievą tarp senosios bibliotekos ir pagrindinio akademijos pastato.

– Kada nors greitu laiku čia vis tiek bus nauja biblioteka, – pareiškė direktorius; jis rengė išplėstinių statybų projektą, į kurį įėjo nauja biblioteka, du nauji bendrabučiai, nauja valgykla ir – „tolėliau“ – nauja sporto salė mišrioms klasėms. „Bendras berniukų ir mergaičių mokymas, – pasakė direktorius, – visų pažangių mokyklų ateitis.“

Balsas rašė: „IRONIŠKA IR SAVANAUDIŠKA, KAD „IŠPLĖSTINIŲ STATYBŲ PROJEKTAS“ PRASIDEDA NUO NAUJO NAMO DIREKTORIUI. AR JIS ŽADA „LINKSMINTI“ TAME NAME TIEK TURTINGŲ BUVUSIŲ AKADEMIJOS AUKLĖTINIŲ, KAD PAJĖGS IŠJUDINTI VADINAMĄJĮ „PAGRINDI-

NIO KAPITALO FONDĄ“? AR TAI NAMAS, KURIS KOMPENSUOS VISUS KITUS – PRADEDANT NUO SPORTO SALĖS?“

Kai direktoriaus šeima buvo visiškai pasiruošusi persikraustyti, pastorius Merilis su šeima išsikėlė iš ankšto bendrabučio ir perėjo gyventi į buvusio direktoriaus namą Paino gatvėje. Iki Herdo bažnyčios nuo jo buvo toliau, tačiau pastorius Merilis, kaip naujokas mokykloje, turėjo būti dėkingas gavęs tokį puikų, seną namą. Padaręs pastoriui tokią paslaugą Rendis Vaitas priėmė dar vieną sprendimą. Rytinės kasdieninės pamaldos mokiniams būdavo laikomos Herdo bažnyčioje; tai nebūdavo tikros bažnytinės pamaldos, išskyrus įprastines giesmes pamaldų pradžioje ir pabaigoje ir rytines pastabas ar pranešimus vainikuojančią maldą. Rytines pamaldas ne visada laikydavo kunigas; dažniausiai ceremoniją atlikdavo pats direktorius. Kartais kuris nors mokytojas paskaitydavo mums trumpą paskaitėlę apie savo dėstomą dalyką arba vienas iš mokinių pateikdavo prašymą įsteigti naują klubą. Retsykiais atsitikdavo šis tas įdomesnio: prisimenu fechtavimo demonstravimą; o kitą kartą vienas iš buvusių akademijos auklėtinių – žymus fokusininkas – surengė mums spektaklį, kurio metu vienas triušis dingo Herdo bažnyčioje ir niekada nebeatsirado.

Taigi ponas Vaitas nusprendė, kad Herdo bažnyčia pernelyg niūri vieta mūsų rytinėms pamaldoms; jis kasdien vesdavosi visą mūsų draugiją į teatrą pagrindiniame akademijos pastate, vadinamą Didžiąja sale. Nors ryto saulės čia pakliūdavo daugiau ir labai aukštos kambario lubos teikė patalpai didingumo, aplinka čia buvo gana niūri – iš didžiulių portretų į mus rūsčiai žvelgė juodais kaip smala akademijos drabužiais apsitaisę ankstesnieji direktoriai ir dėstytojai. Tie dėstytojai, kurie nusprendė dalyvauti rytinėse pamaldose (jiems tai nebuvo privalu kaip mums), dabar sėdėjo ant pakylėtos scenos ir taip pat iš viršaus žiūrėjo į mus. Kai salė būdavo paruošta mokykliniam spektakliui, būdavo užtraukiama užuolaida ir dėstytojams atsisėsti likdavo labai siauras scenos kraštelis. Kaip tik todėl pirmiausia Ovenas ir kritikavo tokį sprendimą: Herdo bažnyčioje dėstytojai sėdėdavo klauptuose kartu su mokiniais ir jie no-

riai lankydavo pamaldas. O Didžiojoje salėje, kai Danas būdavo parengęs kokį nors savo spektaklį, vietos kėdėms likdavo taip mažai, kad dėstytojams prapuldavo noras eiti. Be to, Ovenas jautė, kad „PAAUKŠTINTA SCENA IR SKAISTI RYTO ŠVIESA SUTEIKIA DIREKTORIUI, KO GERO, PERNELYG ĮSPŪDINGĄ TRIBŪNĄ KALBAI; BE TO, DAŽNAI SAULĖ TAIP APŠVIEČIA JĮ PATĮ, KAD MUMS VISIEMS ATRODO, JOG MATOME PRIEŠAIS SAVE KAŽKOKIĄ AUKŠTO RANGO PERSONĄ. KAŽIN, AR TOKIO EFEKTO TYČIA SIEKIAMA“, – rašė Balsas.

Prisipažinsiu, aš mėgdavau naujoves, kaip ir dauguma studentų. Didžioji salė buvo antrame pagrindinio akademijos pastato aukšte; į ją galima buvo patekti iš dviejų pusių – plačiais ir stačiais marmuriniais laiptais, per dvejas aukštas ir plačias dvivėres duris. Įeinant ir išeinant nereikėdavo laukti eilėje; ir daugumai po pamaldų einant į pirmą pamoką nebereikėdavo išeiti iš pastato. Žiemą būdavo nelengva klampoti į Herdo bažnyčią, stovinčią atstu nuo visų akademijos pastatų. Tačiau Ovenas tvirtino, kad direktorius yra POZUOTOJAS ir kad jis meistriškai sumanipuliavo pastoriumi Meriliu, nes šis nebegali skųstis nesijausdamas nedėkingas; juk, šiaip ar taip, jis persikėlė gyventi į namą. Jeigu rytinių pamaldų perkėlimas iš Herdo bažnyčios ir buvo pastoriui Meriliui skriauda – iš tyliojo kongregacionisto neišgirdome nė vieno nusiskundimo; piktinosi tiktai Balsas.

Tačiau Rendžiui Vaitui tai buvo dar tik apšilimas; kitas jo sprendimas buvo panaikinti privalomą lotynų kalbą, dėl kurios visi (išskyrus Lotynų kalbos katedrą) aimanavo metų metus. Senai tradicinei dainelei, kad lotynų kalba padeda suprasti visas kitas kalbas, niekas už Lotynų kalbos katedros sienų nepritarė. Katedroje dirbo septyni žmonės ir trys iš jų po metų kitų turėjo išeiti į pensiją. Vaitas tikėjosi, kad į lotynų kalbą užsirašys pusė buvusio mokinių skaičiaus (akademijos reikalavimas buvo treji metai kalbos mokymosi); per metus dvejus liks kaip tik reikiamas skaičius lotynų kalbos dėstytojų ir bus galima įsteigti naują katedrą populiaresnėms romanų – prancūzų ir ispanų – kalboms mokyti. Vaitui paskelbus

apie šiuos pakeitimus per rytinį susirinkimą visi ėmė šaukti „valio“, ir netrukus rytines pamaldas imta vadinti nauju vardu; Vaitas pavadino jas „rytiniu susirinkimu“ ir tas pavadinimas prigijo.

Ovenas pareiškė, jog būdas, kuriuo buvo atsikratyta lotynų kalbos, esąs neteisingas.

„NAUJASIS DIREKTORIUS LABAI ĮŽVALGIAI PRIĖMĖ TOKĮ POPULIARŲ SPRENDIMĄ – IR KAS GALI BŪTI POPULIARIAU TARP STUDENTŲ NEGU PANAIKINTI REIKALAVIMĄ? O YPAČ LOTYNŲ KALBOS! TAČIAU TAI TURĖJO BŪTI PADARYTA BALSUOJANT – PER DĖSTYTOJŲ SUSIRINKIMĄ. ESU TIKRAS, KAD JEIGU DIREKTORIUS BŪTŲ PASIŪLĘS PAKEITIMĄ, VISI BŪTŲ JAM PRITARĘ. DIREKTORIUS TURI ĮGALIOJIMUS DARYTI PAKEITIMUS; BET AR JAM BŪTINA BUVO TAIP AIKŠTINGAI DEMONSTRUOTI SAVO GALIĄ? JIS GALĖJO PASIEKTI SAVO TIKSLĄ DEMOKRATIŠKESNIU BŪDU; AR REIKĖJO DEMONSTRUOTI DĖSTYTOJAMS, KAD JAM NEREIKIA JŲ PRITARIMO? IR AR TAI IŠ TIESŲ LEGALU PAGAL MŪSŲ CHARTIJĄ ARBA MŪSŲ KONSTITUCIJĄ DIREKTORIUI PAČIAM KEISTI MOKSLO ĮSTAIGOS BAIGIMO REIKALAVIMUS?“

Naudodamasis rytinio susirinkimo scena direktorius pirmučiausia atsakė Balsui. Mes nori nenori turėjome jį išklausyti. „Džentelmenai, – pasakė jis, – aš neturiu to pranašumo, kurį turi savaitiniai „Kapo“ redaktoriaus straipsniai, bet pasinaudodamas trumpomis pauzėmis – tarp giesmių ir prieš mūsų maldą – norėčiau jus painformuoti apie mūsų brangiosios senosios mokyklos chartiją ir jos konstituciją. Nė viename iš dokumentų nėra parašyta, kad dėstytojams būtų suteikti kokie nors įgaliojimai, viršijantys mokyklos išrinkto direktoriaus įgaliojimus. Mokyklos direktorius yra pagrindinis asmuo, tai yra pagrindinis dėstytojų personalo narys; nei chartijoje, nei konstitucijoje direktoriaus teisės nėra jokiais atžvilgiais varžomos. Pasimelskime...“

Kitas pono Vaito sprendimas buvo pakeisti mūsų mokyklos juristą – vietinį advokatą – juristu iš Leik Foresto, buvusiu juridinės įstaigos vadovu, kuris sėkmingai laimėjo apsinuodijimo maistu by-

lą, iškeltą vienai Čikagos mėsos kompanijai; nuo sugedusios mėsos susirgo daug žmonių, bet Leik Foresto advokatas permetė kaltę nuo mėsos kompanijos ir pakuotojų ant transportinių šaldytuvų. Šio advokato patariamas Rendis Vaitas pakeitė išmetimo iš Greivsendo akademijos tvarką.

Anksčiau vadinamasis Vykdomasis komitetas išklausydavo kiekvieno berniuko, kuriam grėsė išmetimas, atvejį; tas komitetas pateikdavo dėstytojams savo rekomendacijas ir visi balsuodavo, ar tam berniukui išeiti, ar pasilikti. Leik Foresto advokatas nurodė, kad mokinio išmetimo atveju mokykla neapsaugota nuo teisminių ieškinių; kad akademijos dėstytojai „elgiasi kaip prisiekusieji, kurie nėra pakankamai įsigilinę į Vykdomojo komiteto jiems pateiktą atvejį. Advokatas pasiūlė Vykdomajam komitetui pačiam priimti sprendimą dėl berniuko išmetimo neįtraukiant dėstytojų. Direktorius Vaitas tai patvirtino ir pakeitimas buvo paskelbtas – taip, kaip ir lotynų kalbos atsisakymas – per rytinį susirinkimą.

„TAM, KAD BŪTŲ IŠVENGTA HIPOTETINĖS TEISMO BYLOS, – rašė Ovenas Minis, – DIREKTORIUS IŠKEITĖ DEMOKRATIJĄ Į OLIGARCHIJĄ – ATĖMĖ PRASIKALTUSIOJO BERNIUKO LIKIMĄ IŠ DAUGUMOS RANKŲ IR ATIDAVĖ MAŽUMAI. O DABAR PANAGRINĖKIME, KAS TA MAŽUMA. VYKDOMĄJĮ KOMITETĄ SUDARO DIREKTORIUS, DEKANAS, STIPENDIJŲ VADOVAS IR KETURI DĖSTYTOJAI, TIK DU IŠ KURIŲ YRA IŠRINKTI BENDRO SUSIRINKIMO; KITI DU PASKIRTI DIREKTORIAUS. ĮTARIU, JOG TAI SUMAIŠYTA KORTŲ MALKA! KAS GERIAUSIAI PAŽĮSTA BET KURĮ BERNIUKĄ? JO BENDRABUČIO AUKLĖTOJAS, JO MOKYTOJAI IR TRENERIAI. ANKSČIAU PER DĖSTYTOJŲ SUSIRINKIMĄ BŪTENT ŠITIE ŽMONĖS GINDAVO PRASIŽENGUSĮJĮ – ARBA GERIAUSIAI ŽINOJO, KAD BERNIUKAS NENUSIPELNĖ BŪTI GINAMAS. SIŪLAU, KAD KIEKVIENAS BERNIUKAS, IŠMESTAS IŠ MOKYKLOS ŠIO VYKDOMOJO KOMITETO, PADUOTŲ MOKYKLOS VADOVYBĘ Į TEISMĄ. TEISMINEI BYLAI DĖL MOKINIO IŠMETIMO NEREIKIA GERESNIO PAGRINDO, KAIP: ŽMONĖS, KURIE GERIAUSIAI ŽINO, KOKIA YRA

MŪSŲ INDĖLIO Į MOKYKLĄ VERTĖ, NETURI TEISĖS NET PASAKYTI UŽTARIAMOJO ŽODŽIO, JAU NEKALBANT APIE BALSAVIMĄ!

ĮSPĖJU, TAS, KAS STOS ŠIO VYKDOMOJO KOMITETO AKIVAIZDON, JAU YRA PRAŽUVĘS! DIREKTORIUS IR DU JO PASKIRTI ASMENYS BALSUOJA PRIEŠ TAVE; DU IŠRINKTI DĖSTYTOJŲ ATSTOVAI BALSUOJA UŽ, IR BALSŲ SKAIČIUS JAU 3–2 TAVO NENAUDAI. O KAIP ELGIASI DEKANAS IR STIPENDIJŲ FONDO VALDYTOJAS? JIE NEŽINO, KOKS TU ESI KLASĖJE, SPORTO SALĖJE ARBA BENDRABUTYJE; JIE YRA ADMINISTRATORIAI – KAIP IR DIREKTORIUS. GALBŪT STIPENDIJŲ FONDO VALDYTOJAS PAŽVELGS Į TAVE MALONIAU, JEIGU TU GAUNI STIPENDIJĄ; TAIGI SKAIČIUS YRA 4–3 TAVO NENAUDAI, UŽUOT BUVĘS 5–2. BET KOKIU ATVEJU TU PRALAIMI.

PASIŽIŪRĖK ŽODYNE, KĄ REIŠKIA „OLIGARCHIJA", JEIGU NESUPRANTI, KĄ AŠ TURIU GALVOJE: „VALDYMO FORMA, KAI VALDŽIĄ TURI KELETAS ASMENŲ ARBA VALDANČIOJI KLASĖ, ARBA KLIKA; KELETO ŽMONIŲ VALDŽIA".

Tačiau tuo laiku žmonių dėmesį prikaustė kiti „valdymo" aspektai; netgi Ovenas nustojo domėjęsis naujojo direktoriaus sugebėjimais priimti sprendimus. Visi kalbėjo apie Kenedį ir Niksoną; Ovenas sugalvojo surengti Greivsendo mokiniams rinkimų parodiją; atsisėdo mokyklos pašte už didelio stalo ir tikrino kiekvieno mokinio pavardę. Pagavo du berniukus, balsavusius du kartus, nusiuntė „pasiuntinius" į bendrabutį paraginti tų, kurie dar nebalsavo. Dvi dienas po pamokų jis išsėdėjo prie to stalo; niekam kitam neleido tikrinti. Balsai buvo surinkti į uždarytą dėžutę, kuri – kai Ovenas turėdavo išeiti – buvo laikoma stipendijų fondo valdytojo kabinete. Jis sėdėjo prie stalo su dideliu nelyginant beisbolo kamuolys rinkimų kampanijos ženkleliu sportinio švarkelio atlape:

Su J F K
iki pergalės!

Jis norėjo, kad būtų išrinktas katalikas!

„ŠIE RINKIMAI NĖRA JOKS KVAILIOJIMAS, – pareiškė jis balsuotojams. – JEIGU ESI TOKS ŠIKNIUS, KAD BALSUOJI UŽ NIKSONĄ, TAVO, ATSIPRAŠANT, ASILIŠKAS BALSAS BUS ĮSKAITYTAS – KAIP IR VISŲ KITŲ!“

Kenedis laimėjo triuškinančią pergalę, bet Balsas išpranašavo, kad per tikruosius rinkimus spalio mėnesį balsai pasiskirstys kur kas vienodžiau; vis dėlto Ovenas tikėjo, kad Kenedis laimės, kad jis turi laimėti. „ŠIEMS RINKIMAMS JAUNIMAS NEGALI LIKTI ABEJINGAS“, – paskelbė Balsas; ir iš tiesų, nors mudu su Ovenu buvome per jauni balsuoti, bet nebuvome abejingi jaunatviškam Kenedžio „ryžtui“. „ARGI NE PUIKU BŪTŲ TURĖTI PREZIDENTĄ, IŠ KURIO DVIDEŠIMTMEČIAI NESIJUOKTŲ? KAM BALSUOTI UŽ EIZENHAUERIO ŠERIUS, JEIGU GALIMA TURĖTI KENEDĮ?“

Ir vėl direktorius pajuto pareigą užginčyti Balso „vedamojo straipsnio pobūdį“ per rytinį susirinkimą. „Tam, kad jūs nemanytumėte, jog „Kapas“ nušviečia respublikonus bent kiek objektyviai, prašau skirti man valandėlę laiko, – kol euforija po Džono Kenedžio rinkimų triuškinančios pergalės vis dar, ko gero, laikosi, bet, tikiuosi, jau slūgsta. Nė kiek nesistebiu, kad toks jaunatviškas kandidatas sužavėjo daugelį iš jūsų savo „ryžtu“, bet, laimė, šalies likimą sprendžia ne jaunuoliai, kuriems dar per anksti balsuoti. Pono Niksono patirtis neatrodo jums tokia kerinti; tačiau prezidento rinkimai nėra jachtų varžybos ar kandidatų žmonų grožio konkursas.

Aš esu Ilinojaus valstijos respublikonas, – pasakė direktorius. – Ilinojus, kaip jūs, berniukai, žinote, yra Linkolno žemė.“

„ILINOJUS YRA EDLĖJO STIVENSONO ŽEMĖ, – rašė Ovenas Minis. – KIEK AŠ ŽINAU, EDLĖJIS STIVENSONAS VĖLIAU GYVENO ILINOJUJE NEGU ABRAOMAS LINKOLNAS – KIEK AŠ ŽINAU, EDLĖJIS STIVENSONAS YRA DEMOKRATAS IR JIS TEBĖRA GYVAS.“

Ir kiek aš žinau, tas mažas nuomonių skirtumas paskatino Rendį Vaitą priimti sprendimą. Jis pakeitė dėstytoją, paskirtą globoti

„Kapo“, poną Erlį; patarėjo vaidmens ėmėsi pats ponas Vaitas – taip Balsas įgijo kur kas priešiškesnį cenzorių, negu turėjo.

– Verčiau pasisaugok, Ovenai, – patarė Danas Nidemas.

– Žiūrėk, kad tau nenudirtų kailio, drauguži, – pasakiau aš.

Tą vakarą po Kalėdų, kai jis įvažiavo su raudonuoju pikapu į stovėjimo aikštelę už Šv. Mykolo parapinės mokyklos, buvo labai šalta. Mašinos žibintai apšvietė žaidimų aikštelę, kuri buvo neseniai visai ne žiemiškai aplyta ir dabar apledėjusi atrodė kaip tamsus žvilgantis tvenkinys.

– KAIP GAILA, KAD NETURIME PAČIŪŽŲ, – pasakė Ovenas. Ant ledo nusidriekusio žibintų šviesos tako gale savo vartuose spindėjo Marijos Magdalenos statula. – KAIP GAILA, KAD NETURIME LEDO RITULIO LAZDŲ IR RITULIO, – pridūrė jis. Vienuolių namelyje užsižiebė šviesa, paskui kita; nušvito veranda ir dvi vienuolės, išėjusios laukan, įsistebeilijo į mūsų šviesas. – AR MATEI KADA VIENUOLES ANT LEDO? – paklausė Ovenas.

– Geriau tu nieko nedaryk, – patariau jam, ir jis, apsukęs pikapą, nuvažiavo į Frant gatvę. Per naktinę programą rodė „gyvenimišką filmą“; mudu su Ovenu jau buvome padarę išvadą, kad geriausi filmai yra iš tikrųjų blogiausi filmai.

Jis niekada man nerodė savo dienoraščio – bent jau tais laikais. Bet po Kalėdų dažnai nešiodavosi jį su savimi, ir aš žinojau, kad jis jam svarbus, nes laikydavo jį prie savo lovos, ant naktinio stalelio, prie pat Roberto Frosto tomelio, saugomą mano mamos siuvėjo manekeno. Kai jis nakvodavo su manimi – pas Daną arba Frant gatvėje, neleisdavo man išjungti šviesos, kol nepadarydavo įrašo dienoraštyje.

Tą naktį po prezidento Kenedžio inauguracijos jis rašė itin įnirtingai; tai buvo 1961-ųjų sausis, ir aš maldavau jo užgesinti šviesą, bet jis vis rašė ir rašė ir galiausiai užmigo su šviesa – nežinau, kada baigė. Mes žiūrėjome inauguracijos ceremoniją per televiziją Frant gatvėje; Danas ir senelė žiūrėjo drauge, nors senelė bambėjo, kad „Kenedis per daug jaunas ir per daug gražus“, kad atrodo kaip „kino žvaigždė“ ir kad „jam derėtų užsidėti skrybėlę“. Kenedis

buvo pirmasis demokratas, už kurį senelė balsavo, ir jis jai patiko. Danas, Ovenas ir aš kraustėmės dėl jo iš proto.

Ta diena Vašingtone – ir Greivsende – buvo skaisti, šalta ir vėjuota, ir Ovenas nerimastavo dėl to.

– KAIP GAILA, KAD TOKS NETIKĘS PASITAIKĖ ORAS, – sakė jis.

– Jam reikia išmokti nešioti skrybėlę – nieko jam dėl to neatsitiks, – piktinosi senelė. – Tokiu oru jis pasigaus ligą.

Kai mūsų senasis bičiulis Robertas Frostas mėgino perskaityti savo inauguracinį eilėraštį, Ovenas dar labiau nusiminė; gal kaltas buvo vėjas, gal Frosto akys ašarojo nuo šalčio ar dėl to, kad saulė spigino, o gal tiesiog seno žmogaus akys buvo nusilpusios – šiaip ar taip, jis atrodė paliegęs ir negalėjo žmoniškai perskaityti eilėraščio.

– „Žemė buvo mūsų anksčiau, negu mes buvome žemės", – pradėjo Frostas. Tai buvo eilėraštis „Tikra dovana" ir Ovenas mokėjo jį atmintinai.

– PADĖKIT GI JAM! – suriko Ovenas, kai Frostas sunkiai prakalbo. Kai kas mėgino jam padėti – galbūt pats prezidentas arba ponia Kenedi; aš jau neprisimenu.

Šiaip ar taip, pagalba nebuvo labai didelė ir Frostas toliau vargo su eilėraščiu. Ovenas pasakinėjo jam, bet Frostas negalėjo Balso girdėti – iš tokio atstumo kaip Greivsendas. Ovenas deklamavo iš atminties; jo atmintis buvo geresnė už Frosto.

TAI, KĄ MES SLĖPĖME, PAKIRTO MŪS JĖGAS,
KOL NESUPRATOME, KAD TAI – MES PATYS
SLĖPĖMĖS NUO ŽEMĖS, KURIOJE GYVENOM,
IR TUČTUOJAU NUSPRENDĖME ATVERTI SAVO SIELĄ.

Tai buvo tas pats balsas, kuris prieš aštuonerius metus pasakinėjo žinią atnešusiajam angelui, užmiršusiam savo tekstą; iš ėdžių vėl prabilo Kūdikėlis Jėzus.

– DIEVE, KODĖL NIEKAS JAM NEPADEDA? – suriko Ovenas.

Tai, kas mus iš tikrųjų sužavėjo, buvo prezidento kalba; Ovenas nuo jos neteko žado ir iki vidurnakčio pliekė kažką į dienoraštį. Po

kelerių metų – jau po visko – aš perskaičiau, ką jis parašė; tuo metu tik žinojau, kad jis susijaudinęs ir kad jam atrodo, jog Kenedis pakeitė visą jo gyvenimą.

„GANA SARKAZMO, GERBIAMASIS, – rašė jis savo dienoraštyje. – GANA CINIŠKŲ, NEGATYVIŲ, GUDRAGALVIŠKŲ, PAAUGLIŠKŲ TAUŠKALŲ! GALIMA TARNAUTI TĖVYNEI IR NEBŪNANT KVAILIU; GALIMA BŪTI NAUDINGAM NESILEIDŽIANT IŠNAUDOJAMAM – NETARNAUJANT SENIAMS IR JŲ PASENUSIEMS IDEALAMS." Jis parašė ir dar, dar daugiau. Jis manė, kad Kenedis religingas, ir – neįtikėtina – jam buvo visai nesvarbu, kad jis katalikas. „TIKIU, KAD JIS SAVOTIŠKAS GELBĖTOJAS, – rašė Ovenas dienoraštyje. – MAN NERŪPI, KAD JIS ERŽILAS, – JIS TURI TAI, KO MUMS REIKIA.

Per Šventojo Rašto pamoką Ovenas paklausė pastoriaus Merilio, ar jis sutinka, kad Džekas Kenedis yra BŪTENT TAS, KURĮ IZAIJAS TURĖJO GALVOJE – NA, ŽINOTE, „TAUTA, GYVENUSI TAMSOJE, IŠVYDO DIDŽIĄ ŠVIESĄ; GYVENUSIEMS NEVILTIES ŠALYJE UŽTEKĖJO ŠVIESYBĖ". PRISIMENATE?

– Matai, Ovenai, – atsargiai pasakė pastorius Merilis, – esu tikras, kad Kenedis būtų patikęs Izaijui; tačiau aš nežinau, ar būtent Kenedis yra „tas, kurį Izaijas turėjo galvoje", kaip tu sakai.

– „NES KŪDIKIS MUMS GIMĖ! – pacitavo Ovenas. – SŪNUS DUOTAS MUMS! JIS BUS MUMS VALDOVAS." PRISIMENATE?

Aš prisimenu; ir prisimenu, kaip dar ilgai po Kenedžio inauguracijos Ovenas Minis vis citavo man Kenedžio kalbą: „KLAUSKITE NE KĄ JŪSŲ ŠALIS DĖL JŪSŲ PADARYS, KLAUSKITE, KĄ JŪS PADARYSITE DĖL SAVO ŠALIES".

Prisimenate?

7. *SAPNAS*

Ovenas ir aš buvome devyniolikmečiai paskutinio Greivsendo akademijos kurso mokiniai – bent metais vyresni už kitus klasės draugus, – kai Ovenas man tiesiai išrėžė, ką jis, būdamas vienuolikos metų, norėjo simboliškai man pasakyti sugadindamas mano šarvuotį.

– DIEVAS PASIĖMĖ TAVO MOTINĄ, – pasakė jis man, kai ėmiau bambėti, kiek mes galime treniruotis; maniau, kad jis niekada nesugebės įdėti kamuolio iš viršaus per keturias sekundes, ir man atsibodo bandyti. – MANO RANKOS BUVO ĮRANKIS, – pasakė jis. – DIEVAS PASINAUDOJO MANO RANKOMIS. AŠ ESU DIEVO ĮRANKIS.

Tai, kad jis galėjo taip galvoti, kai jam buvo vienuolika – tada, kai neįsivaizduojamas to kamuoliuko atmušimo į užribį rezultatas šokiravo mus abu ir kai dėl kažkokio tėvų iškentėto BAISAUS ĮŽEIDIMO jo religinis nusiteikimas buvo nenuoseklus ir maištingas, – galiu suprasti, kad tuo metu jis galėjo galvoti bet ką. Bet ne tada, kai mums devyniolika! Aš taip nustebau, kad jis kaip kokį paprasčiausią dalyką pareiškė man tokią beprotišką mintį – „DIEVAS PASINAUDOJO MANO RANKOMIS“, – jog tą akimirką, kai jis užšoko man ant rankų, aš jį paleidau. Krepšinio kamuolys nuriedėjo į užribį. Nukritęs Ovenas visai neatrodė panašus į DIEVO ĮRANKĮ – susiėmęs už kelio, kurį susižeidė krisdamas, ir besiraičiojantis ant sporto salės grindų po krepšiu.

– Jeigu esi Dievo įrankis, Ovenai, – paklausiau jo, – kodėl tau reikia mano pagalbos, kad įmestum kamuolį?

Buvo 1961 metų Kalėdų atostogos ir mes treniravomės vieni

visoje sporto salėje, neskaitant mūsų senojo bičiulio (vienintelio žiūrovo) kuoktelėjusio sargo, kuris tomis akimirkomis, kai Ovenas buvo nusiteikęs rimtai užfiksuoti metimo laiką, imdavo junginėti švieslentę. Gaila, neprisimenu jo vardo; jis dažnai būdavo vienintelis sargas per atostogas bei vasaros savaitgalius, ir visi žinojo, kad jis trenktas, kitaip tariant, jo „smegenys sukrėstos", o Ovenas girdėjo, kad jis per karą buvo kontuzytas. Mes nežinojome nei per kurį karą, nei kas ta kontuzija.

Ovenas sėdėjo ant grindų ir trynė kelį.

– TURBŪT GIRDĖJAI, KAD TIKĖJIMAS IŠJUDINA KALNUS, – tarė jis. – TAVO BĖDA, KAD TU NETIKI.

– Tavo bėda, kad tu pamišęs, – atšoviau, bet atsinešiau kamuolį iš užribio. – Tai paprasčiausiai nerimta, – pridūriau, – tokiame amžiuje ir su tokiu išsilavinimu manyti, kad esi Dievo įrankis!

– PAMIRŠAU, KAD KALBU SU PONU RIMTUOLIU, – pasakė jis.

Jis pradėjo mane vadinti ponu Rimtuoliu 1961-ųjų rudenį, kai prasidėjo paskutiniųjų mokslo metų agonija, kitaip dar vadinama anketų ir interviu į koledžą padavimu; kadangi aš bandžiau stoti tik į vieną valstybinį universitetą, Ovenas pasakė, kad visiškai nesiimu atsakomybės save tobulinti. Savaime aišku, Ovenas buvo nusiuntęs dokumentus į Harvardą ir į Jeilį; o į valstijos universitetą, nors Naujojo Hampšyro universitetas pasiūlė jam vadinamąją Garbingosios draugijos stipendiją, Ovenas net nebandė stoti. Naujojo Hampšyro Garbingoji draugija kiekvienais metais duodavo specialią stipendiją tam, ką išsirinkdavo geriausiu bendrojo lavinimo arba parengiamosios valstijos mokyklos mokiniu. Reikėjo būtinai gyventi valstijoje, o prizinė stipendija dažniausiai atitekdavo geriausiam valstybinės mokyklos baigiamosios klasės mokiniui ; Ovenas buvo geriausias mūsų Greivsendo akademijos baigiamosios laidos mokinys, pirmasis Naujojo Hampšyro gyventojas, pasiekęs tokių laimėjimų moksle – „Rungtyniaudamas su geriausiais tautos atstovais, laimi moksleivis iš Greivsendo!" – taip skambėjo „Greivsendo žinių" antraštė; straipsniai taip pat pasirodė daugelyje Naujojo Hampšyro laikraščių. Naujojo Hampšyro universitetas net nesi-

tikėjo, kad Ovenas priims stipendiją; netgi priešingai, Garbingosios draugijos stipendija buvo siūloma Naujojo Hampšyro „geriausiajam", tragiškai suvokiant, kad jis turbūt stos į Harvardo, Jeilio arba į kokį nors kitą iš „geresnių" universitetų. Man buvo akivaizdu, kad Ovenas bus priimtas – ir jam bus pasiūlyta visa stipendija – tiek Harvardo, tiek Jeilio universitetuose; Estera buvo vienintelė priežastis, dėl ko jis būtų galėjęs priimti Naujojo Hampšyro universiteto stipendiją, bet kokia iš to nauda? Ovenas pradėtų savo studijas 1962-ųjų rudenį, o Estera baigtų 1963-iųjų pavasarį.

– TU BENT GALĖTUM PABANDYTI STOTI Į GERESNĮ UNIVERSITETĄ, – sakė Ovenas.

Aš juk jo neprašiau nestoti į Harvardą ar Jeilį, kad palaikytų man kompaniją Naujojo Hampšyro universitete. Maniau, kad negražu iš jo pusės tikėtis, jog aš kęsiu stojimo į Harvardą ar Jeilį formalumus vien tik tam, kad išgirsčiau neigiamus atsakymus. Nors Ovenas ir patobulino mano, kaip mokinio, sugebėjimus, jis mažai kuo galėjo pagerinti mano pusėtiną pažymių vidurkį; tiesiog nebuvau gimęs Harvardui ar Jeiliui. Man gerai sekėsi anglų kalbos ir istorijos pamokos; buvau lėtas, bet nuoseklus skaitytojas, ir galėjau parašyti geros struktūros bei įdomų straipsnį; bet Ovenas vis dar laikė mane už rankos per matematikos ar tiksliųjų mokslų pamokas, ir užsienio kalbos man vis dar buvo tarsi neįžengiama giria – kaip moksleivis niekada nebūčiau galėjęs prilygti Ovenui, kuris buvo tam sutvertas. Todėl jis pyko ant manęs, kad aš netikėjau galėsiąs įstoti kur nors geriau negu į Naujojo Hampšyro universitetą, nors, tiesą pasakius, man šis universitetas patiko. Pats Daremo miestas nebuvo didesnis už Greivsendą, ir jis buvo gana arti Greivsendo, taigi aš galėčiau matytis su Danu ir senele, ir netgi toliau gyventi su jais.

– ESU TIKRAS, KAD GALŲ GALE IR AŠ ATSIDURSIU DAREME, – pasakė Ovenas su vos juntamu gailesčiu balse, bet tai įsiutino mane. – KAIP AŠ GALIU LEISTI, KAD TU LIKTUM BE PRIEŽIŪROS, – pridūrė.

– Aš pats galiu prisižiūrėti, – atšoviau. – Be to, atvažiuosiu tavęs aplankyti į Harvardą ar Jeilį.

– NE, MES ABU SUSIRASIME KITŲ DRAUGŲ IR NUTOLSIME VIENAS NUO KITO, NES TAIP ATSITINKA, – tarė jis filosofiškai. – IR TU JUK NEMĖGSTI RAŠYTI LAIŠKŲ, NET NETURI DIENORAŠČIO, – pridūrė jis.

– Jeigu nuleisi kartelę ir dėl manęs stosi į Naujojo Hampšyro universitetą, aš tave užmušiu, – pasakiau jam.

– BE TO, TURIU GALVOTI APIE TĖVUS, – tarė jis. – JEI LIKČIAU DAREMO UNIVERSITETE, GALĖČIAU GYVENTI NAMUOSE IR JUOS PRIŽIŪRĖTI.

– Kam tau juos prižiūrėti? – paklausiau. Man atrodė, kad jis su tėvais stengiasi būti kuo mažiau.

– BE TO, JUK DAR YRA ESTERA, – pridūrė jis.

– Paaiškink man vieną dalyką, – paprašiau aš. – Tu ir Estera – tai jūs kartu, tai ne kartu. Ar tu iš viso miegi su ja – ar kada miegojai su ja?

– TAVO AMŽIAUS ŽMOGUI SU ŠITOKIU IŠSILAVINIMU KLAUSINĖTI TOKIŲ DALYKŲ YRA SIAUBINGAI NEMANDAGU, – pasakė Ovenas.

Atsistojęs nuo aikštelės grindų jis šlubavo. Aš mečiau jam kamuolį, o jis atmetė jį atgal. Kuoktelėjęs sargas perkrovė švieslentę: skaičiai buvo ryškūs ir dideli.

00:04

Štai ką rodė švieslentė. Kaip man tai buvo įgrisę!

Aš laikiau kamuolį, o jis ištiesė rankas.

– PASIRUOŠĘS? – paklausė. Išgirdęs šį žodį, sargas įjungė chronometrą. Aš mečiau kamuolį Ovenui, jis užšoko man ant rankų; aš pamėtėjau jį aukštyn, ir jis, atsidūręs viršuje, pasisuko ore ir įdėjo tą nelemtą kamuolį į krepšį. Jis viską darė taip tiksliai, kad niekada nepaliesdavo lanko. Dar nenusileidęs, dar krisdamas žemyn – iškeltomis virš galvos rankomis, bet be kamuolio, žiūrėdamas į švieslentę – jis suriko: „STABDYK LAIKĄ!“ Sargas sustabdė laikrodį.

Tuo momentu aš kaip tik atsisukdavau pažiūrėti; dažniausiai mūsų laikas būdavo pasibaigęs.

00:00

Bet kai šį kartą pasižiūrėjau, buvo likusi viena sekundė.

00:01

Jam pavyko įdėti kamuolį greičiau negu per keturias sekundes!

– MATAI, KĄ PADARO TRUPUTIS TIKĖJIMO? – paklausė Ovenas Minis. Kontuzytasis sargas plojo. – NUSTATYK LAIKRODĮ TRIMS SEKUNDĖMS! – sušuko jam Ovenas.

– Jėzau Marija! – tariau aš.

– JEI TAI ĮMANOMA PADARYTI GREIČIAU NEGU PER KETURIAS SEKUNDES, VADINASI, ĮMANOMA PADARYTI GREIČIAU NEGU PER TRIS, – pasakė jis. – TIESIOG REIKIA LABIAU TIKĖTI.

– Reikia daugiau praktikuotis, – susierzinęs tariau aš.

– TIKĖJIMUI REIKIA PRAKTIKOS, – pasakė Ovenas.

Tūkstantis devyni šimtai šešiasdešimt pirmieji – buvo metai, kai mūsų draugystę pirmą kartą apraizgė nedraugiško kriticizmo bei ginčų voratinklis. Pagrindinis konfliktas prasidėjo rudenį, kai paskutiniams metams grįžome į akademiją, kur viena iš Greivsendo abiturientų privilegijų, virtusi mūsų nesutarimo priežastimi, vertė mane ir Oveną jaustis ypač nesmagiai. Mums, kaip abiturientams, buvo leista važiuoti traukiniu į Bostoną trečiadienio arba šeštadienio popietę; tomis dienomis po pietų nebūdavo pamokų; ir jeigu pranešdavome direktoriui, kur važiuojame, galėdavome tą pačią dieną grįžti į Greivsendą net dešimtos valandos vakaro traukiniu Bostonas–Meinas. Kadangi lankėme akademiją, bet gyvenome namuose, todėl mudu su Ovenu iš tikrųjų galėdavome negrįžti iki ketvirtadienio rytinio susirinkimo arba sekmadienio pamaldų Herdo bažnyčioje, jei važiuodavome į Bostoną šeštadienį.

Danas su senele nepritarė minčiai, kad net šeštadieniais mes praleistumėme naktį „bauginančiame“ mieste; buvo rytinis traukinys, kuris išvykdavo iš Bostono antrą valandą nakties, jis sustodavo kiekviename miestelyje tarp Bostono ir Greivsendo, todėl namie atsidurdavo tik pusę septynių ryto (maždaug tuo laiku, kai

atsidarydavo mokyklos valgykla pusryčiams); bet Danas su senele įspėjo, kad mudu su Ovenu taip „laisvai" elgtumėmės tik ypatingiausiais atvejais. Ponas ir ponia Miniai iš viso nekurdavo jokių taisyklių Ovenui, tačiau jis pats savo noru laikėsi taisyklių, kurias kurdavo Danas su senele man.

Tačiau jis nepritarė tam, kaip savo laiką bauginančiame mieste leisdavo dauguma Greivsendo abiturientų. Daugelis baigusių Greivsendo akademiją studijavo Harvarde. Tipiška abituriento kelionė prasidėdavo nuo pasivažinėjimo metro į Harvardo aikštę; ten, pasinaudojus netikru šaukimu į kariuomenę, ar pasitelkus buvusį Greivsendo akademijos (dabar Harvardo) studentą, buvo perkamas ir neįmanomais kiekiais vartojamas gėralas. Kartais, nors ir retai, buvo susitinkama su merginomis. Pasistiprinusi gėralais (tik be merginų kompanijos) mūsų abiturientų klasė važiuodavo metro atgal į Bostoną, ten, dar kartą falsifikavę amžių, droždavome į vietelę, vadinamą „Pas Senąjį Fredį", kur vykdavo striptizo pasirodymai, dievinami mūsų amžiaus grupės žmonių. Šios kelionės ritualas nežeidė mano moralės. Būdamas devyniolikos metų, aš buvau nekaltas. Karolina O'Dėj net ranka neleisdavo savęs paliesti – bent jau ne aukščiau kaip per colį ar panašiai nuo klostuoto sijono krašto ar priderintų burgundiškų kojinių iki kelių. Ovenas man sakydavo, kad tik Karolinos katalikybė apsaugo mane nuo jos grožybių – „YPAČ TA JOS ŠVENTO MYKOLO MOKYKLOS UNIFORMA"! Tačiau ne ką geriau man sekėsi su policijos komisaro Beno Paiko dukra Lorna, kuri nebuvo katalikė ir nenešiojo jokios uniformos, kai mano lūpa užkliuvo už jos breketų. Matyt, kraujas arba skausmas, o gal vienas ir kitas, sukėlė jai pasišlykštėjimą manimi. Devyniolikos metų patirti geismą, net ir patį primityviausią, „Senojo Fredžio" bare, reiškė bent kažką patirti; ir jeigu aš ir Ovenas savo pirmąjį supratimą apie meilę susidarėme „Aidaho" kino teatre, aš nemačiau nieko blogo atsiduodamas geismams per burleskinį šou. Ovenas, mano galva, buvo jau vyras: argi įmanoma išlikti nekaltam su Estera? Todėl man atrodė kaip tikrų tikriausia veidmainystė, kai jis sakydavo, kad „Senojo Fredžio" programos ŠLYKŠČIOS ir VERČIA DEGRADUOTI.

Kai man buvo devyniolika, gėriau retai – tik kad pajusčiau svaigulį. Bet Ovenas Minis negerdavo; jo įsitikinimu, negalima prarasti savikontrolės. Dar daugiau, Kenedžio inauguracinį įsipareigojimą – daryti ką nors savo šaliai – jis interpretavo, kaip jam buvo būdinga, tiesiogiai ir paraidžiui. Jis daugiau nebepadirbinėjo šauktinių identifikacijos kortelių; nebedarydavo jų, nes nebenorėjo, kad jo draugai gertų alkoholį ar eitų į striptizo klubus; be to, jis garsiai paskelbė apie savo teisuolišką sprendimą. Padirbti šaukimai yra NEGERAI, nusprendė jis.

Todėl mes blaivūs vaikščiojome po Harvardo aikštę, priklausančią Kembridžui, kurio prestižą lemia, ko gero, ne vien blaivybė. Blaiviomis akimis mes žvelgėme į savo buvusius Greivsendo klasės draugus ir aš – blaiviai – įsivaizdavau morališkai atsinaujinusią Harvardo bendruomenę Ovenui Miniui papildžius jos gretas. Vienas iš mūsų buvusių klasės draugų net pasakė, kad Harvardas, kai esi blaivus, varo į depresiją. Bet Ovenas primygtinai siekė, kad savo laiką bauginančiame mieste praleistume niūriai jį apžiūrinėdami; ir jis savo pasiekė.

Blaiviam ir eiti į striptizą „Senajame Fredyje" buvo neregėta kankynė; į moteris „Senojo Fredžio" bare buvo įmanoma žiūrėti tik negyvai prisigėrus. Kai Kenedžio inspiruotas Ovenas iš aukšto pareiškė nelaužysiąs įstatymų, jis jau buvo pridaręs mudviem netikrų šaukimų, tad mes jais ir naudojomės eidami į „Senąjį Fredį".

– TAI ŠLYKŠTU, – pareiškė Ovenas.

Žiūrėjome, kaip stambiakrūtė ketvirtą dešimtį einanti moteris dantimis nusimauna kelnaites ir spjauna jas įsiaudrinusiai publikai.

– TAI ŽEMINA! – pasakė Ovenas.

Paskui žiūrėjome, kaip ji nesėkmingai bandė pakelti mandariną nuo nešvarių grindų; suėmusi išorinėmis lytinėmis lūpomis, ji pakėlė jį nuo grindų beveik iki kelių, bet aukščiau pakelti nepavyko. Mandarinas išslydo ir nusirito nuo pakylos į minią, kur du ar trys mūsų klasiokai susipešė dėl jo. Aišku, kad TAI BUVO ŠLYKŠTU ir TAI ŽEMINO – juk mes buvome blaivūs!

– PAIEŠKOKIME KOKIOS NORS GRAŽIOS MIESTO VIETOS, – pasiūlė Ovenas.

– Ką ten darysime? – paklausiau aš.

– GROŽĖSIMĖS, – atsakė Ovenas.

Dabar aš manau, kad daugelis Greivsendo akademijos abiturientų subrendo besigrožėdami gražiomis miestų vietomis, bet, atmetus rimtesnius motyvus, Ovenui Miniui rūpėjo patirti, kas tai yra.

Taip vieną 1961-ųjų metų trečiadienio popietę mes atsidūrėme Niuberio gatvėje. Dabar jau žinau, kad atsidūrėme tenai NE ATSITIKTINAI.

Niuberio gatvėje buvo keletas meno galerijų, labai prašmatnių brangaus antikvariato ir prabangių rūbų parduotuvių. Už kampo, Egzeterio gatvėje, buvo kino teatras, kuris rodė užsienietiškus filmus, visiškai ne tokius, kokius galėdavai pamatyti „Senojo Fredžio“ kaimynystėje; Egzeterio gatvėje rodomus filmus reikėjo skaityti, jie buvo su subtitrais.

– Viešpatie, – sudejavau. – Ką mes čia veiksime?

– TU TOKS NEPASTABUS, – pasakė Ovenas.

Jis žiūrėjo į moterišką manekeną parduotuvės vitrinos lange – šiurpoką beveidį manekeną, kuris šiam metui buvo ypač šiuolaikiškas – plikas. Manekenas buvo aprengtas šilkine palaidinuke iki klubų, kuri buvo ryškiai raudona ir prakirpta išilgai per intymiausią vietą. Daugiau rūbų manekenas neturėjo; Ovenas įsistebeilijo į jį.

– Nuostabu, – tariau jam. – Dvi valandas kratėmės traukiniu ir dar dvi valandas važiuosime atgal, o tu... tu vėpsai į siuvėjo manekeną! Jei tau rūpi tik tiek, tai tau net nereikia kelti kojos iš miegamojo!

– NIEKO NEATPAŽĮSTI? – paklausė jis.

Parduotuvės „Jerrold’s“ ryškiai raudonas pavadinimas buvo išpaišytas ant vitrinos įmantriomis rašytinėmis raidėmis.

Jerrold’s

– „Džerold’s“, – perskaičiau. – Ir ką čia turėčiau „atpažinti“?

Jis įsikišo ranką į kišenę ir ištraukė etiketę, kurią buvo nukirpęs nuo mano mamos raudonosios suknelės; tiesą sakant, ta suknelė

priklausė manekenui, nes mama jos nekentė. Tai, ką pamačiau etiketėje, iš tikrųjų ATPAŽINAU.

Jerrold's

Viskas, ką įžiūrėjau parduotuvės viduje, buvo tokios pačios ryškios puansetijų raudonumo spalvos.

– Juk ji, rodos, sakė, kad parduotuvė sudegė? – paklausiau Oveno.

– JI TAIP PAT SAKĖ, KAD NEATSIMENA PARDUOTUVĖS PAVADINIMO, KAD TURĖJO KLAUSTI ŽMONIŲ, GYVENANČIŲ NETOLIESE, – tarė Ovenas. – BET PAVADINIMAS PARAŠYTAS ANT ETIKETĖS, KURI VISĄ LAIKĄ BUVO PRISIŪTA PRIE SUKNELĖS NUGAROS.

Suvirpėjęs vėl prisiminiau tetos Martos pasakymą, kad mano mama buvo kiek kvailoka, bet niekas jos niekada nevadino melage.

– Ji sakė, kad advokatas jai leidęs pasilikti suknelę, – tariau aš. – Argi ji nesakė, kad viskas sudegė?

– ČEKIAI, INVENTORIUS IR VISOS PREKĖS SUDEGĖ – TAIP JI SAKĖ, – tarė Ovenas.

– Telefonas išsilydė... prisimeni, sakė? – paklausiau.

– KASOS APARATAS IŠSILYDĖ... PRISIMENI? – paklausė jis.

– Gal parduotuvę atstatė... po gaisro, – tariau aš. – O gal tai buvo kita parduotuvė... gal yra tokių parduotuvių tinklas?

Jis nieko neatsakė. Bet mes abu žinojome, kad vargu ar visuomenėje būtų paklausa tokių raudonos spalvos rūbų parduotuvių kaip „Jerrold's“ tinklui.

– Iš kur sužinojai, kad ta parduotuvė čia? – paklausiau Oveno.

– PAMAČIAU REKLAMĄ SEKMADIENINIAME BOSTONO „HERALD“ NUMERYJE, – tarė jis. – IEŠKOJAU KOMIKSŲ IR ATPAŽINAU RAŠYSENĄ – TOKIA PATI KAIP ANT ETIKETĖS.

Nesigilinkime, kaip Ovenas atpažino rašyseną; per tiek metų jis tikriausiai taip įsižiūrėjo į tą etiketę, kad būtų galėjęs pats parašyti „Jerrold's“ lygiai tokia pat rašysena!

– TAI KO MES LAUKIAME? – paklausė manęs Ovenas. – KODĖL GI MUMS NEĮĖJUS Į VIDŲ IR NEPAKLAUSUS, AR ČIA KADA NORS BUVO GAISRAS?

Įėję į vidų patekome į erdvę, kuri atrodė lygiai taip pat ekscentriškai, kaip ir akį rėžianti kiekvieno čia matomo rūbo spalva; ir jeigu reikėtų nusakyti esminį šios parduotuvės bruožą, tai jis buvo aiškus, net per daug aiškus – čia visko buvo po vieną: viena liemenėlė, vieni naktiniai marškiniai, vienas apatinis sijonas, viena nedidukė kokteilių vakarėlio suknelė, viena ilga vakarinė suknelė, vienas ilgas sijonas, viena ant manekenės užvilkta palaidinė, kurią matėme vitrinoje, ir vienas stiklinis prekystalis, kuriame buvo viena pora raudonų odinių pirštinių, viena pora raudonų aukštakulnių batelių, vėrinys iš granatų (su jam pritinkančia pora auskarų) ir vienas labai plonas diržas (irgi raudonas, pagamintas tikriausiai iš aligatoriaus ar driežo odos). Sienos buvo baltos, sieninių šviestuvų gobtuvai juodi, o vienintelis vyras už vienintelio prekystalio buvo maždaug tokio amžiaus, kokio būtų mano motina, jeigu ji dabar būtų gyva.

Vyras žvelgė į mane ir Oveną nepagarbiai: jam mes buvome du paaugliai, netinkamai apsirengę Niuberio gatvei, galbūt (jei taip, tai tuščiai) ieškantys rūbų mamoms ar merginoms; abejoju, ar būtume įpirkę net patį pigiausią raudonos spalvos „Jerrold's“ rūbelį.

– AR ČIA KADA NORS BUVO GAISRAS? – paklausė Ovenas.

Dabar vyras dar labiau nesuprato, ko mes norime; pamanė, kad mes per jauni pardavinėti draudimo paslaugoms, bet Oveno klausimas, o ką jau kalbėti apie balsą, nuginklavo tą vyrą.

– Maždaug penktajame dešimtmetyje, – pasakiau aš.

– ARBA ŠEŠTOJO PRADŽIOJE, – pridūrė Ovenas Minis.

– Tikriausiai jūsų dar čia nebuvo... dar nedirbote čia? – paklausiau vyriškio.

– AR JŪS ESATE DŽEROLDAS? – paklausė Ovenas; kaip koks miniatiūrinis policininkas Ovenas Minis padėjo ant stiklinio prekystalio susiglamžiusią etiketę nuo mamos suknelės ir pristūmė ją artyn.

– Tai mūsų etiketė, – tarė vyras, atsargiai liesdamas įkaltį. – Mes įsikūrėme čia dar prieš karą, bet man neteko girdėti nieko

apie gaisrą. Ką turi omenyje? – paklausė jis Oveno (juk šiam reikalui, savaime aišku, vadovavo Ovenas).

– AR JŪS ESATE DŽEROLDAS? – dar kartą paklausė Ovenas.

– Tai mano tėvas – Džordanas, – atsakė vyras. – Jis buvo Džiovanis Džordanas, tačiau atsikratė tos pavardės, kai tik išlipo iš laivo.

Tai buvo imigracijos istorija, ne ta, kuri mudviem su Ovenu rūpėjo, todėl mandagiai jo paklausiau: „Ar jūsų tėvas gyvas?"

– Ei, tėti! – sušuko jis. – Ar tu dar gyvas?

Baltos durys, kurios taip gražiai susiliejo su balta siena, kad nei Ovenas, nei aš jų nepastebėjome, atsidarė. Senas vyriškis, pasikabinęs centimetrinę matuoklę ant kaklo ir pasipuošęs liemenės atlapus smeigtukais, įėjo į kambarį.

– Aišku, kad gyvas! – tarė jis. – O tu lauki stebuklo? Skubi paveldėti mano turtą? – Jis kalbėjo su Bostono akcentu su itališkomis intonacijomis.

– Tėveli, šie vaikinai nori pasikalbėti su Džeroldu apie gaisrą, – atsakė sūnus; jis kalbėjo lakoniškai su dar ryškesniu Bostono akcentu negu jo tėvas.

– Kokį gaisrą? – paklausė mūsų ponas Džordanas.

– Mums sakė, kad jūsų parduotuvė sudegė – penktajame ar šeštajame dešimtmetyje, – pasakiau aš.

– Žinote, man tai naujiena! – atsakė ponas Džordanas.

– Vadinasi, mano mama suklydo, – tariau aš. Parodžiau senąją etiketę ponui Džordanui. – Ji nusipirko suknelę jūsų parduotuvėje – kažkada penktajame ar šeštajame dešimtmetyje. – Nežinojau, ką dar pasakyti. – Raudoną suknelę, – pridūriau.

– Negali būti, – tarė sūnus.

– Gaila, neturiu jos nuotraukos, nebent dar čia atvažiuočiau ir atvežčiau ją, – pasakiau aš. – Gal ką nors prisimintumėte apie ją, jei parodyčiau jums nuotrauką.

– Ar ji nori persiūti suknelę? – paklausė senasis vyriškis manęs.– Aš nesu nusistatęs prieš persiuvimus, bet ji pati turi ateiti į parduotuvę. Aš nepersiuvinėju suknelių turėdamas tik nuotraukas!

– JI MIRUSI, – pasakė Ovenas Minis. Maža jo rankutė vėl slystelėjo į kišenę. Jis ištraukė tvarkingai sulankstytą voką; voke buvo

mano mamos nuotrauka, ta, kurią jam davė pati mama – vestuvių nuotrauka, kur ji labai graži, o ir Danas visai nieko. Motina davė šią nuotrauką kartu su padėkos laiškeliu Ovenui ir jo tėvui už neįprastą vestuvinę dovaną. – NETYČIA ĮSIDĖJAU, – pasakė Ovenas, perduodamas šią šventą relikviją ponui Džordanui.

– Frenkas Sinatra! – sušuko senukas; jo sūnus paėmė nuotrauką.

– Na, man tai visai nepanašu į Sinatrą, – tarė sūnus.

– Ne! Ne! – suriko senukas; jis griebė nuotrauką atgal. – Ji dievindavo Sinatros dainas, o be to, ji jas gerai dainavo. Mes kalbėdavomės apie Frenką – tavo motina sakė, kad jam reikėjo būti moterimi, nes jo toks geras balsas, – pasakė ponas Džordanas.

– AR ŽINOTE, KAM JI NUSIPIRKO SUKNELĘ? – paklausė Ovenas.

– Aišku, kad žinau! – suriko senukas. – Ji visada su ja dainuodavo! „Man reikia drabužio dainavimui!“ – štai ką ji pasakė atėjusi čia. – „Man reikia ko nors, kad nebūčiau panaši į save!“ – štai ką ji pasakė. Niekada jos nepamiršiu. Bet aš nežinojau, kas ji tokia – tada, kai čia atėjo, dar nežinojau! – pasakė ponas Džordanas.

– O kas ji, po galais, buvo? – paklausė sūnus. Mane nukrėtė šiurpulys, kai išgirdau šį klausimą; suvokiau, kad ir aš nežinojau, kas buvo mano motina.

– Ji buvo „Dama raudona suknele“ – neatsimeni jos? – paklausė sūnaus ponas Džordanas. – Ji vis dar dainavo tenai, kai tu grįžai namo iš karo. Kaip vadinosi ta vieta?

Sūnus stvėrė nuotrauką.

– Tai ji! – sušuko jis.

– „Dama raudona suknele“! – suriko ponas Džordanas.

Aš drebėjau. Mano motina buvo dainininkė... kažkokioje lindynėje! Ji buvo vadinama „Dama raudona suknele“! Ji buvo žinoma... naktiniame gyvenime! Pažvelgiau į Oveną; jis kažkodėl atrodė keistai atsipalaidavęs – beveik ramus ir besišypsantis.

– NA, KĄ, ĮDOMIAU NEGU „PAS SENĄJĮ FREDĮ“? – Ovenas paklausė manęs.

Džordanas pasakė mums, kad mano mama dainavo naktiniame klube Bikono gatvėje – „visiškai padori vieta“! – patikino senukas

Ten buvęs juodaodis pianistas, kuris grojo senamadišku stiliumi, o tai (kaip paaiškino Džordanas) reiškia, kad jis grojo senas melodijas ir tyliai, „tam, kad būtų galima girdėti dainininkę“!

Tai nebuvo tokia vieta, kur renkasi vieniši vyrai ar moterys; tai nebuvo baras, tai buvo naktinis klubas, tikino mus Džordanai, tiesiog restoranas su gyva muzika – „tokia atpalaiduojančia ir padedančia virškinti“! Apie dešimtą valandą dainininkė su pianistu atlikdavo ką nors tinkamesnio šokiams nei pokalbiams prie stalo – ir tada žmonės šokdavo iki vidurnakčio; vyrai su žmonomis ar bent jau su rimtomis partnerėmis. Ten „nebūdavo palaidūnų“. Ir beveik kiekvieną naktį dainuodavo „kokia nors žymi dainininkė, kurių pavardes mes tikrai esame girdėję“, bet Ovenas ir aš niekada nebuvome girdėję Džordanų išvardintų dainininkių. „Dama raudona suknele“ dainuodavo tik vieną vakarą per savaitę; Džordanai pamiršo kurį būtent, bet Ovenas ir aš galėjome jiems tą informaciją suteikti. Tai būdavo trečiadieniais – visada trečiadieniais. Kaip buvo manoma, mokytojas, mokęs motiną dainuoti, buvo toks žymus, kad galėdavo skirti jai laiko tik ketvirtadienį rytą – ir taip anksti, kad ji turėdavo naktį praleisti „bauginančiame“ mieste.

Džordanai nežinojo, kodėl ji, kaip dainininkė, neturėjo savo vardo, o visą laiką būdavo „Dama raudona suknele“. Jie taip pat nebežinojo to naktinio klubo pavadinimo; tik žinojo, kad jo nebėra. Jis ir tada atrodė kaip privatus namas, o dabar, tiesą sakant, tapo paprasčiausiu namu – „kažkur Bikono gatvėje“, tik tiek jie atsiminė. Gal tai buvo privatus namas, o gal gydytojo kabinetas. O klubo savininkas buvo žydas iš Majamio. Džordanai girdėjo, kad jis sugrįžo atgal į Majamį. „Tikriausiai jie vis dar turi ten naktinių klubų“, – pasakė senasis Džordanas. Žinia apie motinos mirtį jį nuliūdino ir sukrėtė; „Dama raudona suknele“ buvo gana populiari tarp nuolatinių vietinių klubo lankytojų – „gal ne tokia žymi, kaip kai kurios kitos, bet neatsiejama nuo tos vietos“.

Džordanai prisiminė, kad ji buvo trumpam pradingusi, bet paskui sugrįžo. Vėliau suvisam pradingo, bet žmonės tuo netikėjo ir ilgai laukė, kad ji sugrįš. Tas laikotarpis, kai ji buvo trumpam pradingusi, savaime aišku, buvo tada, kai aš gimiau.

Džordanai beveik prisiminė juodaodžio pianisto vardą; „Jis ten grojo tol, kol ta vieta egzistavo“, – pasakė jie. Labiausiai tikėtinas to žmogaus vardo variantas buvo „Basteris“.

– Dičkis Juodukas Basteris! – suriko ponas Džordanas.

– Man atrodo, kad jis buvo ne iš Majamio, – pasakė sūnus.

– DIČKIS JUODUKAS BASTERIS, – tarė Ovenas Minis, kai išėjome į Niuberio gatvę, – TIKRAI NE TAVO TĖVAS!

Norėjau Oveno paklausti, ar jis vis dar turi vardą ir adresą – o gal ir telefono numerį – mokytojo, kuris mokė motiną dainuoti; žinojau, kad motina jam davė jo duomenis, ir neabejojau, kad Ovenas negalėjo išmesti nieko, ką ji jam davė.

Bet man net nereikėjo klausti. Jis vėl įkišo mažutę rankutę į kišenę.

– ČIA VISAI NETOLIESE, – pasakė jis. – SUSITARIAU SU JUO DĖL SUSITIKIMO, KAD „IŠTIRTŲ“ MANO BALSĄ; KAI ŽMOGUS IŠGIRDO MANO BALSĄ TELEFONU, PASAKĖ, KAD PRIIMS MANE, KAI TIK MAN BUS PATOGU.

Štai kaip Ovenas Minis atvyko į bauginantį miestą Bostoną; jis atvyko pasiruošęs.

Tautų Sandraugos prospekte, toje vietoje, kur gyveno Gremas Maksvinis, dainavimo mokytojas, buvo keletas dailių namų palei tankiausiai suaugusių medžių alėją; bet ponas Maksvinis turėjo mažą užgriozdintą butelį viename iš senų, mažiausiai restauruotų daugiabučių, kurio butai būdavo dalinami ir skirstomi pagal tai, kada kokie nors nuomininkai nesumokėdavo ar vėluodavo sumokėti nuomą. Kadangi mes atėjome anksčiau, negu Ovenas buvo susitaręs, tai sėdėjome koridoriuje prieš pono Maksvinio buto duris, ant kurių buvo prismeigtas (smeigtuku) užrašas rašytinėmis raidėmis:

Neikite į vidų!!!Belskitės ar skambinkite,
jei girdite dainavimą!!!!

Tai, ką girdėjome už Maksvinio uždarytų durų, nelabai buvo galima vadinti „dainavimu“, tai greičiau kažkokie tobulinimosi pra-

timai, taigi Ovenas ir aš nei beldėmės, nei skambinome; sėdėjome ant kažkokios patogios, bet keistos baldo dalies – ne sofos, bet sėdynės, kuri galėjo būti paimta iš autobuso, – ir klausėmės dainavimo pamokos, kurios buvo nevalia trukdyti.

Stiprus ir skambus vyriškas balsas dainavo: „Mi-mi-mi-mi-mi-mi-mi-mi!"

Labai jaudinantis moteriškas balsas atkartojo: „Mi-mi-mi-mi-mi-mi-mi-mi!"

Tada vyras padainavo: „La-la-la-la-la-la-la-la!"

O moteris atsakė: „La-la-la-la-la-la-la-la!"

O tada vyras padainavo tik vieną dainos eilutę iš „Mano puikioji ledi": „Aš tik norėčiau kur nors prisiglausti..."

O moteris dainavo: „Kur vėjas žvarbus nesiaustų..."

Kartu uždainavo: „Didžiulėj kėdėj vienu du..."

Moteris pabaigė: „Argi nebūtų smagu!"

„Mi-mi-mi-mi-mi-mi-mi-mi!" – padainavo vyras, šį kartą buvo grojama pianinu – tik viena gaida.

Jų balsai, netgi atliekant tokį kvailą pratimą, buvo patys nuostabiausi balsai, kokius aš ir Ovenas Minis buvome kada nors girdėję; netgi tada, kai ji dainavo: „La-la-la-la-la-la-la-la!", jos balsas buvo daug gražesnis negu mano mamos.

Džiaugiausi, kad Ovenui ir man teko palaukti, nes atsirado laiko apmąstymams apie tai, kad esu dėkingas bent jau už tokį atradimą: ponas Maksvinis iš tikrųjų buvo tikras dainavimo mokytojas, ir jo balsas buvo tobulas – ir jis iš tikrųjų turėjo mokinių netgi su geresniais balsais negu mano motinos... o tai reiškė, kad bent dalis to, ką galvojau, kad žinau apie motiną, buvo tiesa. Tai, ką sužinojome „Jerrold's" parduotuvėje, šokiravo ir reikėjo laiko, kad visa tai susigertų.

Manęs nestulbino tai, kad mamos istorija apie raudoną suknelę buvo tokia sukrečianti neteisybė; ir netgi kad ji buvo tikra dainininkė – tikra atlikėja! – ir kad tokį dalyką nuslėpė nuo manęs ar netgi Dano (jeigu ji ir nuo jo tai nuslėpė). Mane stulbino prisiminimas apie tai, kaip ji lengvai ir gracingai mums pamelavo apie sudegusią parduotuvę, kaip ji taip įtikinamai nerimavo dėl tos rau-

donos suknelės. Tikriausiai, pagalvojau aš, ji buvo daug geresnė melagė negu dainininkė. Ir jeigu ji melavo apie suknelę ir niekam niekada iš Greivsendo nepasakė apie „Damą raudona suknele", tai ko ji dar galėjo primeluoti?

Be to, kad nežinojau, kas mano tėvas, ko aš dar nežinojau?

Ovenas Minis, kuris galvodavo daug greičiau už mane, suformulavo tai paprastai; pašnibždomis – kad nesutrukdytų Maksvinio pamokos – jis pasakė: „DABAR TU NEBEŽINAI IR KAS BUVO TAVO MOTINA".

Kai maža, puošniai apsirengusi moteris išėjo iš pono Maksvinio buto, buvome pakviesti į netvarkingą mokytojo būstą; mes nusivylėme pamatę, kokia maža išeinančios dainininkės krūtinė, iš kurios sklido toks neįtikėtinai stiprus balsas, bet buvome sužavėti profesinės netvarkos atmosferos, kuri pasitiko mus Gremo Maksvinio studijoje. Nebuvo durų į vonios kambarį, kur vonia buvo įrengta neapgalvotai ir komiškai; ji buvo pastatyta atskirai nuo vandentiekio vamzdžių ir prikrauta alkūninių vamzdyno sujungimų bei kitokių priedų – akivaizdžiai buvo matyti, kad vandentiekio sistema vis dar projektuojama ir tas procesas vyksta lėtais tempais.

Tarp virtuvės ir svetainės nebuvo sienos (arba ji buvo išgriauta); virtuvės spintelės buvo be durelių, bet ten matėsi tik kavos ir arbatos puodeliai, iš ko buvo galima daryti išvadą, kad ponas Maksvinis arba laikėsi vien tik kofeino dietos, arba valgydavo kitur. Svetainėje, vieninteliame normaliame šio mažo ir perpildyto buto kambaryje, nebuvo lovos, o tik sofa, kuri buvo užklota natų lapais, iš ko buvo galima daryti išvadą, kad ji išskleidžiama. Tačiau atrodė, kad natų lapai sudėti skrupulingai, o ir jų gausybė bylojo, kad čia niekas niekada nesėdėdavo – netgi ant suskleistos sofos, vadinasi, ponas Maksvinis miegodavo irgi kitur.

Visur mėtėsi lankstinukai – operos teatrų ir koncertų rūmų programos, laikraščių iškarpos su dainininkų nuotraukomis, o įrémintos citatos ir kaspinais surišti medaliai piršo mintį, kad apdovanojimai už geriausią balsą nedaug kuo skiriasi nuo pripažinimo ženklų sportininkams. Įrėminti plakato dydžio krūtinės ląstos ir gerklės piešiniai buvo tokie pat mediciniškai detalūs kaip ir Grėjaus ana-

tomijoje ir taip pat primityviai sukabinti bute kaip mokomosios diagramos kai kurių gydytojų kabinetuose. Po šiais anatominiais piešiniais kabėjo optimistiniai šūkiai, kokius buki treneriai kabina sporto salėse:

Pradėkite nuo krūtinkaulio!
Tegul visada viršutinėje krūtinės ląstos dalyje būna oro!
Diafragma yra vienpusis raumuo – jis gali tik įkvėpti!
Mokykitės kvėpuoti nedainuodami!
Niekada nekelkite pečių!
Niekada nesulaikykite kvėpavimo!

Viena siena buvo skirta mokomosioms komandoms apie balses; virš vonios kambario tarpdurio kabėjo įspėjimas: „Atsargiai!“ Pačiame svetainės viduryje karaliavo fortepijonas – didelis ir juodas, tobulai nublizgintas, kainuojantis turbūt dvigubai daugiau negu pono Maksvinio studijos metinė nuoma.

Ponas Maksvinis buvo visiškai plikas. Iš ausų jam kyšojo kuokštai susivėlusių baltų plaukų – lyg apsauga nuo jo paties galingo balso. Tai buvo atviro veido, šeštą (o gal septintą) dešimtį perkopęs nedidelio ūgio raumeningas vyras, kurio krūtinės ląsta baigėsi ties kelnių diržu arba, kitaip sakant, apvalus ir kietas kaip akmuo pilvukas buvo užstojęs krūtinės ląstą iki pat smakro, kaip žmogaus, mėgstančio alų.

– Tai kuris iš jūsų turi balsą? – paklausė ponas Maksvinis.

– AŠ, – atsakė Ovenas Minis.

– Tikrai, kad turi! – sušuko ponas Maksvinis, kuris beveik nekreipė dėmesio į mane netgi tada, kai Ovenas pasistengė išskirtinai pristatyti mane, akivaizdžiai pabrėždamas mano pavardę, kuri, kaip mes manėme, dainavimo mokytojui bus žinoma.

– ČIA MANO DRAUGAS, DŽONAS VILRAITAS, – tarė Ovenas, bet ponas Maksvinis nekantraudamas norėjo apžiūrėti Oveno Adomo obuolį; pavardė „Vilraitas“ nieko jam nepasakė.

– Nesvarbu, kaip jūs tai vadinsite, bus tas pats, – pasakė ponas Maksvinis. – Adomo obuolys, gerklos ar rėklė – tai pati svarbiausia vokalinio aparato dalis, – paaiškino jis, pasisodinęs Oveną į vadina-

mąją „dainininko vietą“; tai buvo paprasta kėdė su tiesia atrama, pastatyta priešais pianiną. Nykščiu ir smiliumi ponas Maksvinis apėmė Oveno Adomo obuolį. „Nuryk!“ – liepė jis. Ovenas nurijo. Kai pridėjęs pirštą prie savo Adomo obuolio nurijau, pajutau, kaip jis pakilo į viršų, o Oveno Adomo obuolys beveik iš viso nejudėjo.

– Nusižiovauk! – tarė ponas Maksvinis. Kai aš nusižiovavau, pajutau, kaip mano Adomo obuolys nusileido į apačią, o Oveno Minio Adomo obuolys beveik nepajudėjo.

– Rėk! – liepė ponas Maksvinis.

– A! – suriko Ovenas Minis, bet ir šį kartą Adomo obuolys beveik nepajudėjo.

– Neįtikėtina! – tarė ponas Maksvinis. – Tavo gerklos fiksuotos, – pasakė jis Ovenui. – Nežinau, ar esu tokį dalyką matęs. Tavo rėklė niekada nesiilsi – Adomo obuolys yra tokioje padėtyje, tarsi be perstojo klyktum. Galiu skirti tau keletą pratimų, bet gal vertėtų nueiti pas otolaringologą, galbūt tau reikia operacijos.

– AŠ NENORIU OPERUOTIS, IR MAN NEREIKIA PRATIMŲ, – tarė Ovenas Minis. – JEI DIEVAS DAVĖ MAN TOKĮ BALSĄ, TAI NE ŠIAIP SAU, – pasakė Ovenas.

– O kodėl jo balsas nesikeičia? – paklausiau pono Maksvinio, kuris jau buvo pasiruošęs sviesti kandžią repliką dėl Dievo vaidmens nustatant Oveno gerklų padėtį. – Maniau, kad visų berniukų balsas mutuoja, – lytiškai bręstant, – pridūriau.

– Jeigu jo balsas dar nemutavo, jis tikriausiai niekada nepasikeis, – atsakė ponas Maksvinis. – Vien balso stygomis žodžių neištarsi, jos tik vibruoja. Balso stygos iš tikrųjų nėra „stygos“, tai paprasčiausios lūpos. Tarpas tarp tų lūpų vadinamas „balsaskyle“. Garsas išgaunamas kvėpuojant sučiauptomis lūpomis. Vyriškų balsų mutacija – tai tik lytinio brendimo požymis, vadinamas „antriniu lytiniu požymiu“, – pasakė ponas Maksvinis Ovenui. – Jis jau turėjo pasikeisti.

– BET TAI NEPAAIŠKINA, KODĖL NEPASIKEITĖ, – tarė Ovenas Minis.

– Šito paaiškinti negaliu – prisipažino ponas Maksvinis. – Bet galiu skirti keletą pratimų, – pakartojo jis, – arba parekomenduoti gydytoją.

– BET AŠ NETIKIU, KAD MANO BALSAS PASIKEIS, – tarė Ovenas Minis.

Mačiau, kaip poną Maksvinį erzina Oveno tikėjimas Apvaizda.

– Tai kam atėjai pas mane, vaike? – paklausė ponas Maksvinis.

– JŪS PAŽINOJOTE JO MOTINĄ, – atsakė Ovenas, rodydamas į mane.

Gremas Maksvinis įdėmiai apžiūrėjo mane lyg bijodamas, kad aš galiu iškelti bylą pasenusiai jo tėvystei nustatyti.

– Tabita Vilrait, – tariau aš. – Ją vadino Tabi. Iš Naujojo Hampšyro, mokėsi pas jus penktajame ir šeštajame dešimtmetyje – pradėjo prieš man gimstant, o baigė, kai man suėjo aštuoneri ar devyneri metai.

– AR DEŠIMT, – pridūrė Ovenas Minis; vėl įkišo ranką į kišenę ir ištraukė nuotrauką ponui Maksviniui.

– „Dama raudona suknele“! – sušuko Maksvinis. – Atleiskite, pamiršau jos vardą, – pridūrė jis.

– Bet jūs ją prisimenate? – paklausiau aš.

– O, taip, žinoma, prisimenu, – atsakė jis. – Ji buvo graži ir labai maloni... radau jai tą darbelį. Nieko ypatingo, bet jai patiko; ji tikėjosi, kad kas nors ją „pastebės“, jeigu ten dainuos, bet aš jai sakiau, kad niekas nieko Bostone nepastebėjo. Ir, be abejo, tik ne tame naktiniame klube!

Ponas Maksvinis paaiškino, kad jam dažnai skambindavo iš klubo ieškodami vietinių talentų tarp jo mokinių; kaip sakė Džordanai, žinomesnes vokalistes klubas priimdavo vienam mėnesiui ar ilgiau, bet trečiadieniais klubo žvaigždės ilsėdavosi, būtent tada jiems reikėdavo „vietinių talentų“. Mano motina tapo gana populiari, ir todėl klubas samdydavo ją nuolatos. Ji nenorėjo dainuoti savo vardu – iš savotiško drovumo ar provincialumo, kuris ponui Maksviniui atrodė toks pat kvailas, kaip ir jos mintis, kad kas nors ją „pastebės“.

– Bet ji buvo žavinga, – tarė jis. – Kaip dainininkė, ji tiesiog dainavo „galva“, bet neturėjo „krūtininio balso“ ir buvo tinginė. Jai patikdavo paprastos, populiarios dainos ir ji nebuvo labai ambicinga. Be to, ji nesimokydavo.

Jis paaiškino apie dvi grupes raumenų, dalyvaujančių dainuojant „galviniu balsu“ ir „krūtininiu balsu“; nors tai mudviejų su Ovenu ne per labiausiai domino, mandagiai leidome ponui Maksviniui smulkiai išdėstyti savo, kaip mokytojo, poziciją. Dauguma moterų dainuoja aukštai pakeltomis gerklomis, arba, kaip Maksvinis tai vadino, „galviniu balsu“; joms trūksta jėgos leidžiantis žemyn nuo mi iki do, o kai jos nori garsiai išdainuoti aukštas natas, balsas pasidaro šaižus. Moterims labai svarbu išlavinti „krūtininį balsą“. Vyrams reikia tobulinti „galvinį balsą“. Ir vieni, ir kiti turi negailėti tam laiko.

Mano motina, dainavusi kartą per savaitę, buvo, Maksvinio žodžiais tariant, „nelyginant savaitgaliais tenisą lošianti žaidėja“. Ji turėjo gražų balsą – kaip jau esu rašęs, – bet tai, kaip ponas Maksvinis įvertino jos balsą, sutapo su mano prisiminimais; jos balsas nebuvo stiprus, nė iš tolo nepalyginamas su pono Maksvinio mokinės balsu, kurį mudu su Ovenu ką tik girdėjome sėdėdami už durų.

– Kas sugalvojo jai vardą „Dama raudona suknele“? – paklausiau senojo mokytojo, norėdamas sugrąžinti jį prie mums rūpimų temų.

– Ji susirado raudoną suknelę parduotuvėje, – pasakė ponas Maksvinis. – Sakė man norinti būti „visai kitokia, negu yra iš tiesų – bet tiktai kartą per savaitę“! – Jis nusijuokė. – Aš niekada nemačiau jos pasirodymų, – pasakė jis. – Tai buvo tiesiog naktinis klubas, – paaiškino jis. – Tiesą sakant, ten apskritai nebuvo labai gerų dainininkių. Su kai kuriomis iš geresnių aš dirbau, taip kad girdėjau jas čia, – bet tenai nesu kojos įkėlęs. Mejersoną pažinojau tik iš pokalbių telefonu; neprisimenu, kad kada būtume susitikę. Manau, kad Mejersonas pavadino ją „Dama raudona suknele“.

– Mejersonas? – paklausiau.

– Klubo savininkas, labai mielas senukas – rodos, iš Majamio. Jis buvo sąžiningas ir paprastas. Dainininkės, kurias jam nusiųsdavau, likdavo juo patenkintos – sakydavo, kad jis pagarbiai su jomis elgiasi, – tarė ponas Maksvinis.

– AR PRISIMENATE KLUBO PAVADINIMĄ? – paklausė Ovenas.

Pasirodo, jis vadinosi „Apelsinmedžių giraitė“; mano mama juokdavosi, kad durys tenai apstatytos vazoniniais apelsinmedžiais ir akvariumais su tropinėmis žuvimis, o viduje vyrai su žmonomis švenčia savo vestuvių metines. Ir ji tikėjosi, kad tenai ją kažkas „pastebės“!

– AR JI TURĖJO VAIKINĄ? – paklausė Ovenas Maksvinio, bet šis tik patraukė pečiais.

– Manimi jinai nesidomėjo – tik tiek galiu pasakyti! – atsakė jis. Jis maloniai man nusišypsojo. – Aš tai žinau, nes mėginau jai prisimeilinti, – paaiškino jis. – Ji labai gražiai išsisuko, ir daugiau aš niekada nebebandžiau, – pasakė jis.

– Tenai buvo pianistas, juodaodis pianistas – toje „Apelsinmedžių giraitėje“, – pasakiau.

– Buvo, buvo, bet jis grojo visur – visame mieste, daug metų, o paskui apsistojo tenai. O kai iš ten išėjo, vėl grojo skirtingose miesto vietose, – pasakė Maksvinis. – Dičkis Juodukas Basteris Fribodis! – pasakė jis ir nusijuokė.

– Fribodis, – pakartojau.

– Čia toks pat slapyvardis kaip ir „Dama raudona suknele“, – pasakė ponas Maksvinis. – Ir jis taip pat negalėjo būti tavo motinos vaikinas – Basteris buvo toks iškrypėlis, kaip reta.

Gremas Maksvinis taip pat mums pasakė, kad Mejersonas sugrįžo į Majamį; tačiau pridūrė, kad Mejersonas buvęs senas – jau tada penktajame ir šeštajame dešimtmetyje jis buvo senas; toks senas, kad dabar jau turbūt yra miręs arba guli kaip prikaltas prie lovos. O dėl Basterio Fribodžio, tai Maksvinis neprisiminė, kur tas stambus juodaodis vyras grojo, kai „Apelsinmedžių giraitė“ baigė savo dieneles.

– Aš jį taip daug kur matydavau, – pasakė Maksvinis, – ir visada tai būdavo lengvas grojimas.

Basteris Fribodis skambindavo, pasak Maksvinio, „tikru minkštuoju stiliumi“; dainininkai jį mėgdavo, nes jis neužgoždavo jų balso.

– Jai buvo kažkas atsitikę – tavo mamai, – pasakė ponas Maksvinis. – Ji išvažiavo – kuriam laikui – paskui vėl sugrįžo. O paskui prapuolė visai.

– ŠTAI ŠITAS JAI BUVO ATSITIKĘS, – pasakė Ovenas Minis, rodydamas į mane pirštu.

– Ar tu ieškai savo tėvo? – paklausė manęs dainavimo mokytojas. – Atspėjau?

– Taip, – atsakiau.

– Nesirūpink dėl jo, vaikeli. Jeigu tu būtum jam rūpėjęs, jis jau būtų tave susiradęs.

– DIEVAS JAM PASAKYS, KAS JO TĖVAS, – pareiškė Ovenas; Gremas Maksvinis gūžtelėjo pečiais.

– Aš ne Dievas, – tarė Maksvinis. – O taviškis dievulis, – pasakė jis Ovenui, – bijau, kad jis labai užsiėmęs.

Aš palikau jam savo telefono numerį Greivsende – jeigu kartais prisimintų, kur paskutinį kartą matė grojant Basterį Fribodį. Ponas Maksvinis įspėjo mane, kad Basteris Fribodis toks senas, jog turbūt taip pat „guli kaip prikaltas prie lovos“. Maksvinis paprašė Oveno palikti jam savo telefoną – jeigu jis kur nors aptiks kokią teoriją, kuri paaiškintų, kodėl jo balsas nepasikeitė.

– MAN TAI NESVARBU, – atsakė Ovenas, bet vis tiek paliko Maksviniui savo telefoną.

– Tavo motina buvo labai mielas, geras žmogus – pagarbos verta moteris, – pasakė man ponas Maksvinis.

– Ačiū, – padėkojau.

– "Apelsinmedžių giraitė“ buvo nuobodi vieta, – pasakė jis man, – bet ne prasta – tenai jos niekas negalėjo kokiu nors būdu pažeminti.

– Ačiū, – padėkojau vėl.

– Ji nieko daugiau nedainuodavo, tik Sinatros dainas – jos man buvo įgrisusios iki gyvo kaulo, – prisipažino jis.

– MANAU, GALIME TARTI, KAD KAŽKAM PATIKO JOS KLAUSYTIS, – pasakė Ovenas Minis.

Torontas, 1987-ųjų gegužės 30-oji – verčiau bet ką daryti, negu skaityti kad ir vien „The New York Times“ antraštes; vis dėlto, kaip dažnai sakydavau savo Vyskupo Strono mokyklos mokinėms, iš šio laikraščio galima pasimokyti kabliataškio vartojimo.

Reiganas žada
tvirtas pozicijas Persų įlankoje;
planai yra neaiškūs

Ar ne klasikinis pavyzdys? Aš kalbu ne apie kabliataškį; aš kalbu, kad būtent to pasauliui ir reikia! Neaiškaus tvirtumo! Tai būdinga Amerikos politikai; nebūk aiškus, bet būk tvirtas!

1961-ųjų lapkritį – po to, kai Ovenas Minis ir aš sužinojome, kad jo gerklos niekada nesiilsi ir kad mano motina turėjo savo slaptą, širdžiai mielą (arba skausmingą) gyvenimą, apie kurį mes nieko nenutuokėme, – generolas Maksvelas Teiloras pareiškė prezidentui, kad Jungtinių Valstijų karinė, ekonominė ir politinė parama gali užtikrinti pergalę Pietų Vietnamui be Jungtinių Valstijų dalyvavimo kare. (Asmeniškai generolas pasiūlė nusiųsti į Vietnamą aštuonis tūkstančius Jungtinių Valstijų sustiprintų dalinių.)

Per Naujuosius metus, kuriuos Ovenas, Estera ir aš šventėme 80-ajame Frant gatvės name – padrikai, kaip būdinga iš paauglių amžiaus išaugantiems jaunuoliams (Esterai buvo dvidešimt), ir santykinai tyliai (nes senelė jau buvo nuėjusi miegoti), – Vietname buvo tiktai 3205 Jungtinių Valstijų kariai.

Estera pažymėjo Naujuosius metus kur kas emocingiau negu mudu su Ovenu; ji pasitiko Naujuosius klūpodama ant kelių sniege, rožyne, kad senelė neišgirstų, kaip ji žiaukčiodama pila lauk romą su kokakola (į tokį mišinį ji įjunko per savo meilės nuotykio Tortoloje įkarštį). Man metų pasikeitimas tokio entuziazmo nesukėlė; aš užmigau žiūrėdamas Čarltono Hesto kentėjimus „Ben Hure“ – kažkur tarp kovos vežimų lenktynių ir raupsuotųjų kolonijos aš pasakiau visems saldžių sapnų. Ovenas pasižiūrėjo filmą iki galo; per reklamos intarpus jis nukreipdavo savo išsiblaškiusį žvilgsnį į langą, žvelgiantį į rožyną, kur vaiduokliškos mėnesienos nušviestame sniego fone bolavo Esteros figūra. Man keista, kad metų pasikeitimas taip mažai jaudino Oveną, – kai pagalvoju, jog tuo metu jis „žinojo“, kiek metų jam likę gyventi. Nepaisant to, jis kuo ramiausiai žiūrėjo „Ben Hurą“ ir stebėjo vemiančią Esterą; gal tai ir yra tikėjimas – būtent toks ramumas netgi žinant savo ateitį.

Per kitus, 1962-uosius Naujuosius metus, kuriuos mes švęsime drauge, Vietname jau bus 11300 Jungtinių Valstijų karių. Ir vėl, Naujųjų metų rytą senelė pastebės rožyne Esteros vėmalus, sugadinusius tą paprastai švarų plotą aplink paukščių maudyklėlę rožyno viduryje.

– O dangau! – sakys senelė. – Kas čia ką pridirbo prie paukščių lesyklėlės?

Ir lygiai taip kaip pernai Ovenas Minis atsakys:

– AR NEGIRDĖJOTE NAKTĮ PAUKŠTELIŲ ČIULBANT, PONIA VILRAIT? REIKIA MAN PASIŽIŪRĖTI, KOKIO GI LESALO ETELĖ PRIBERIA Į JŪSŲ PAUKŠČIŲ LESYKLĖLĘ.

Ovenui būtų patikusi knyga, kurią aš perskaičiau tik prieš kokius dvejus metus, – tai „Vietnamo karo almanachas", parašyta pulkininko Hario G. Samerso, jaunesniojo. Pulkininkas Samersas yra sustiprintų pėstininkijos dalinių Korėjoje ir Vietname veteranas; jis nepilsto iš tuščio į kiaurą, kaip mėgdavome sakyti Greivsende. Štai pirmas jo puikios knygos sakinys: „Viena didžiausių Vietnamo karo tragedijų yra ta, kad nors Amerikos kariuomenė nugalėjo Šiaurės vietnamiečius ir vietkongus visose stambiausiose kautynėse, Jungtinės Valstijos patyrė didžiausią pralaimėjimą savo istorijoje". Įsivaizduojate? Pirmajame savo knygos puslapyje pulkininkas Samersas pasakoja istoriją apie prezidentą Frankliną Ruzveltą, įvykusią 1945 metais per Jaltos konferenciją, kai sąjungininkų valdžia mėgino padalinti pokarinį pasaulį. Prezidentas Ruzveltas norėjo atiduoti Indokiniją Kinijos vadui generolui Čang Kai Ši, bet generolas šiek tiek išmanė Vietnamo tradicijas; Čang Kai Ši suprato, kad vietnamiečiai nėra kinai ir niekada nesileis absorbuojami kinų. Į kilnų Ruzvelto pasiūlymą – atiduoti jam Indokiniją – generolas Čang Kai Ši atsakė: „Mes jų nenorim". Pulkininkas Samersas rašo, kad Jungtinėms Valstijoms prireikė trisdešimties metų ir karo, kuris joms kainavo beveik penkiasdešimt tūkstančių amerikiečių gyvybių, kad jie suprastų, ką generolas Čang Kai Ši norėjo pasakyti prezidentui Ruzveltui 1945 metais. Įsivaizduojate?

Ko tad stebėtis, kad prezidentas Reiganas žada „tvirtas pozicijas" Persų įlankoje ir kad jo „planai neaiškūs"?

Netrukus baigsis mokslo metai, netrukus Vyskupo Strono mokyklos moksleivės išsiskirstys. Toronte vasarą šilta ir drėgna, bet man patinka žiūrėti, kaip šlakstyklės laisto žolę prie Sen Klero rezervuaro; Vinstono Čerčilio parkas ištisą vasarą žaliuoja kaip džiunglės. Ir kunigės Katerinos Kiling šeima turi salą Džordžo įlankoje. Katerina visada kviečia mane jos aplankyti, ir dažniausiai aš tenai nuvykstu – bent kartą per vasarą – ir taip atsiimu savo dozę maudynių vėsiame vandenyje ir žaidimų su svetimais vaikais. Šlapios gelbėjimo liemenės, vandenį leidžiančios kanojos, pušų spyglių ir medžio antiseptikų kvapas – visa tai ilgam išlieka atmintyje tokiam išrankiam viengungiui kaip aš.

Be to, kas vasarą aš važiuoju į Greivsendą aplankyti Dano. Danas įsižeistų, jeigu aš neatvažiuočiau į jo spektaklį, kurį jis kasmet pastato su vasaros stovyklos mokiniais; jis supranta, kodėl aš atsisakau dalyvauti spektakliuose su „Greivsendo artistais". Ponas Fišas jau senas, bet vis dar vaidina; daugelis senųjų miesto aktorių mėgėjų vis dar tebevaidina Dano spektakliuose, bet aš, ko gero, jų daugiau nebežiūrėsiu. Ir man jau neberūpi tyrinėti auditoriją, ką su tokiu įdomumu darydavome su Ovenu daugiau kaip prieš dvidešimt metų.

– AR JIS ŠIANDIEN YRA? – šnibždėdavo man Ovenas. – AR TU JĮ MATAI?

1961 metais mudu su Ovenu ieškodavome auditorijoje to vienintelio veido iš atviros tribūnos – galbūt pažįstamo, o gal ir ne. Mes ieškojome žmogaus, kuris pamojavo, arba nepamojavo, motinai atgal. Ieškojome veido, kuriame, buvome tuo tikri, turėjo įsispausti tam tikra išraiška – išvydus, kuo baigėsi Oveno smūgiavimas į kamuoliuką. Ieškojome veido, kurį, kaip mes įtarėme, motina buvo mačiusi daugybėje auditorijų anksčiau – ne tiktai per Mažosios lygos varžybas, bet žvelgiantį į ją tarp vazoninių apelsinmedžių ir akvariumų, kuriuose knibžda tropinės žuvys. Mes ieškojome veido, kuriam „Dama raudona suknele" būtų dainavusi... jeigu ne daug, tai bent vieną kartą.

– O tu ar matai jį? – klausdavau aš Oveno Minio.

– ŠĮ VAKARĄ NE, – sakydavo Ovenas. – ARBA JO ČIA NĖRA, ARBA JIS NEGALVOJA APIE TAVO MOTINĄ, – pasakė jis vieną vakarą.

– Ką tu nori tuo pasakyti? – paklausiau aš.

– TARKIME, KAD DANAS SUREŽISUOJA SPEKTAKLĮ APIE MAJAMĮ, AR NE? – pradėjo Ovenas. – TARKIME, „GREIVSENDO ARTISTAI“ SUVAIDINA PJESĘ APIE NAKTINĮ KLUBĄ MAJAMYJE, KURIS VADINASI „APELSINMEDŽIŲ GIRAITĖ“ IR JAME YRA DAININKĖ, VARDU „DAMA RAUDONA SUKNELE“, IR JI DAINUOJA VIEN TIKTAI SINATROS DAINAS.

– Bet tokios pjesės nėra, – nesutikau aš.

– TARKIME, KAD YRA! – nenusileido Ovenas. – PASITELK VAIZDUOTĘ. DIEVAS GALI TAU PASAKYTI, KAS BUVO TAVO TĖVAS, BET TU TURI TUO PATIKĖTI – TU TURI DIEVUI ŠIEK TIEK PADĖTI! TIESIOG ĮSIVAIZDUOK, KAD TOKIA PJESĖ YRA!

– Gerai, – sutikau. – Įsivaizduoju.

– IR MES PAVADINAME PJESĘ ARBA „APELSINMEDŽIŲ GIRAITĖ“, ARBA „DAMA RAUDONA SUKNELE“ – AR TU NEMANAI, KAD TAVO TĖVAS ATEITŲ PASIŽIŪRĖTI TOKIO SPEKTAKLIO? IR AR TU NEMANAI, KAD MES TADA GALĖTUME JĮ ATPAŽINTI? – paklausė Ovenas Minis.

– Manau, – atsakiau.

Blogiausia, kad mudu su Ovenu neišdrįsome papasakoti Danui apie „Apelsinmedžių giraitę“ ir „Damą raudona suknele“; mes nebuvome tikri, kad jis to nežino. Man atrodė, kad Danui būtų skaudu sužinoti, kad gyvenant su juo man trūko tėvo, – juk mano domėjimosi biologiniu tėvu jis negalėtų vertinti kitaip, kaip tik savo nepajėgumu atstoti man tėvą? O jeigu Danas nežino apie „Apelsinmedžių giraitę“ ir „Damą raudona suknele“ – argi tai jo neįskaudintų? Mano mamos praeitis – iki Dano – dabar man atrodė romantiškesnė, negu aš visada maniau. Kam Danui reikia galvoti apie mano motinos romantišką praeitį?

Ovenas pasiūlė, kad „Greivsendo artistai“ galėtų suvaidinti pje-

sę apie prašmatnaus naktinio klubo Majamyje dainininkę, nieko apie mūsų atradimą Danui nepasakojant.

– AŠ GALĖČIAU PARAŠYTI PJESĘ, – pasisiūlė Ovenas Minis. – PATEIKČIAU JĄ DANUI KAIP PIRMĄ ORIGINALŲ „GREIVSENDO ARTISTŲ“ PASTATYMĄ. IR ŽAIBIŠKAI NUSTATYČIAU, AR DANAS KĄ NORS APIE TAI ŽINO.

– Bet tu juk nežinai visos istorijos, – įspėjau Oveną. – Tu tik turi veiksmo vietą ir laiką – ir labai apytikrius personažus.

– NEMANAU, KAD BŪTŲ SUNKU SUKURTI GERĄ ISTORIJĄ, – atsakė Ovenas Minis. – AKIVAIZDU, KAD TAVO MOTINA TURĖJO TAM TALENTĄ – O JI NETGI NEBUVO RAŠYTOJA.

– Taip išeitų, kad tu esi rašytojas, – pasakiau aš. Ovenas patraukė pečiais.

– NEMANAU, KAD TAI BŪTŲ LABAI SUNKU, – pakartojo jis.

Bet aš pasakiau jam, kad nereikia bandyti ir rizikuoti įskaudinti Daną. Jeigu Danas jau žino tą istoriją – net jeigu žino tik jos vietą ir laiką, – jis vis tiek bus įskaudintas, – pasakiau.

– AŠ NEMANAU, KAD TU BIJAI ĮSKAUDINTI DANĄ, – pasakė Ovenas Minis.

– Ką tu nori pasakyti, Ovenai? – paklausiau jo. Jis trūktelėjo pečiais – kartais man atrodo, kad trūkčiojimą pečiais išgalvojo Ovenas.

– AŠ NORIU PASAKYTI, KAD TU BIJAI SUŽINOTI, KAS BUVO TAVO TĖVAS, – paaiškino jis.

– Eik šikt, – atšoviau. Jis vėl trūktelėjo pečiais.

– PAGALVOK PATS, – tarė Ovenas Minis. – DIEVAS DAVĖ TAU RAKTĄ. TAU TAI NEKAINAVO JOKIŲ PASTANGŲ. RAKTĄ TAU DAVĖ DIEVAS. DABAR GALI PASIRINKTI: ARBA TU PASINAUDOJI DIEVO DOVANA, ARBA PALEIDI JĄ VĖJAIS. TURI JUK KAŽKĄ IR PATS PADARYTI.

– Man toks įspūdis, kad tau labiau rūpi, kas mano tėvas, negu man pačiam, – pasakiau jam. Jis linktelėjo. Tai buvo 1961-ųjų gruodžio 31-oji, apie antrą valandą dienos, ir mes sėdėjome pas Esterą bute Dareme, Naujajame Hampšyre; tą svetainę mes dalinomės su Esteros kambario draugėmis – dviem universiteto studentėmis,

kurios buvo beveik tokios pat apsileidusios kaip Estera, bet, deja, nė iš tolo neturėjo Esteros patrauklumo. Merginų nebuvo; jos buvo išvažiavusios pas tėvus švęsti Kalėdų. Esteros kambaryje taip pat nebuvo. Mudu su Ovenu niekada nekalbėdavome apie mano motinos slaptąjį gyvenimą Esterai girdint. Nors buvo dar tik dvi valandos dienos, Estera jau buvo spėjusi sugerti kelias taures romo su kola; ji kietai miegojo savo miegamajame – tokia pat kurčia mudviejų su Ovenu pokalbiui, kaip ir mano motina.

– VAŽIUOJAM Į SPORTO SALĘ PASITRENIRUOTI DĖTI KAMUOLIO, – pasiūlė Ovenas Minis.

– Aš nelabai noriu, – atsakiau.

– RYTOJ PIRMOJI NAUJŲJŲ METŲ DIENA, – priminė Ovenas. – SPORTO SALĖ BUS UŽRAKINTA.

Iš Esteros miegamojo – net pro uždarytas duris – buvo girdėti, kaip ji kvėpuoja. Kai Estera prisigerdavo, jos kvėpavimas primindavo knarkimą ir kartu dejonę.

– Kodėl ji taip daug geria? – paklausiau Oveno.

– ESTERA PRALENKĖ SAVO LAIKĄ, – atsakė jis.

– Ką tai reiškia? – nesupratau. – Ar ateityje mūsų laukia girtuoklių karta?

– MES TURIME KARTĄ ĮNIRŠUSIŲ ŽMONIŲ, KURIE NIEKO IŠ ATEITIES NELAUKIA, – pasakė Ovenas. – IR GAL NET DVI KARTAS, KURIOMS Į VISKĄ NUSISPJAUT, – pridūrė jis.

– Iš kur tu žinai? – paklausiau jo.

– AŠ NEŽINAU, IŠ KUR AŠ ŽINAU, – atsakė Ovenas Minis. – TIESIOG ŽINAU, KAD ŽINAU.

Torontas, 1987-ųjų birželio 9-oji – po nuostabaus, saulėto savaitgalio, kai danguje nė debesėlio, o oras rudeniškai vėsus, aš palūžau ir nusipirkau „The New York Times“; dėkui Dievui, niekas iš pažįstamų manęs nepamatė. Viena iš Broklbenkų dukterų šį savaitgalį susituokė Vyskupo Strono mokyklos koplyčioje; mokyklos mergaitės dažnai taip daro – grįžta į mokyklą sumainyti žiedų, netgi tos, kurios mokydamosi čia labai privargo. Kartais ir aš būnu kvie-

čiamas į vestuves – štai ponia Broklbenk pakvietė mane, nors būtent šita jos duktė kažkodėl taip ir nepakliuvo į mano klasę, todėl jaučiau, kad ponia Broklbenk pakvietė mane tiktai todėl, kad aš vieną kartą atsitrenkiau į ją, kai ji įnirtingai karpė gyvatvorę. Oficialaus pakvietimo aš taip ir negavau. Aš galiu ištverti tik neilgą ceremoniją; jaučiau, kad man nederėjo tenai eiti. Be to, Broklbenkų dukra ištekėjo už amerikiečio. Man rodos, kad būtent Rasel Hilo gatvėje susidūręs su tuo amerikiečių prisigrūdusiu automobiliu aš palūžau ir nusipirkau „The New York Times".

Amerikiečiai buvo pasiklydę; jie negalėjo surasti nei Vyskupo Strono mokyklos, nei koplyčios – ant automobilio Niujorko numeriai ir jokio supratimo, kaip reikia tarti pavardę „Stronas".

– Kur yra Vyskupo Streičeno mokykla? – paklausė manęs moteris.

– Vyskupo Strono, – pataisiau.

– Ką? – paklausė ši. – Aš nesuprantu, ką jis kalba, – pasiskundė ji savo vyrui, kuris sėdėjo prie vairo. – Jis turbūt kalba prancūziškai.

– Aš kalbu angliškai, – pasakiau tai kvailei. – Prancūziškai kalbama Monrealyje, o jūs esate Toronte. Čia mes kalbame angliškai.

– Ar jūs žinote, kur yra Vyskupo Streičeno mokykla? – sušuko jos vyras.

– Vyskupo Strono, – sušukau jam atgal.

– Ne, Streičeno! – suriko žmona.

Į pokalbį įsiterpė vienas iš gale sėdėjusių vaikų.

– Man atrodo, kad jis tau sako, kaip reikia tarti, – pasakė vaikas savo tėvams.

– Aš neklausiu, kaip reikia tarti, – atsakė tėvas. – Aš tik noriu sužinoti, kur tai yra.

– Ar jūs žinote, kur tai yra? – paklausė moteris.

– Ne, – atsakiau. – Gyvenime nesu girdėjęs.

– Jis gyvenime nėra girdėjęs! – pakartojo žmona. Ji ištraukė iš rankinės laišką ir išskleidė jį. – Ar žinote, kur yra Lonsdeilo gatvė? – paklausė ji manęs.

– Kažkur čia netoliese. Apie ją, atrodo, esu girdėjęs.

Jie nuvažiavo – Sent Klero rezervuaro link; jie nuvažiavo, žinoma, neteisinga kryptimi. Jų planai buvo akivaizdžiai neaiškūs, bet jie pademonstravo pavyzdinę amerikietišką tvirtybę.

Taigi aš turbūt šiek tiek buvau pasiilgęs namų; kartkartėmis man taip būna. Ir reikėjo man tokią dieną nusipirkti „The New York Times"! Nors nemanau, kad kokia nors kita diena gali būti tam tinkama. Bet kokį dalyką aš perskaičiau!

Nensės Reigan tvirtinimu,
posėdžių protokolai nepasiekė Prezidento

O, Dieve! Ponia Reigan sako, kad Kongreso posėdžiai Irano kontrų klausimu nepasiekė prezidento. Ponas Reiganas tuo metu buvo Švedijoje ir domėjosi kovos su piktnaudžiavimu narkotikais vidurinėse Stokholmo priemiesčių mokyklose programa; manau, kad ji yra viena iš daugelio tų solidaus amžiaus amerikiečių, kurie tiki, kad visų blogybių šaknys yra jaunimo piktnaudžiavime narkotikais. Kas nors juk turėtų pasakyti poniai Reigan, kad jauni žmonės – ne tiktai į narkotikus įjunkusieji – nėra atsakingi už didžiumą pasaulį užgriuvusių problemų!

Amerikos prezidentų žmonos visada labai aktyviai kovojo su visuomenės piktžaizdėmis; ponia Reigan baisiausiai kremtasi dėl narkotikų vartojimo. Jeigu neklystu, ponia Džonson buvo pasiryžusi išgelbėti šalį nuo padėvėtų automobilių; tų automobilių, su kuriais niekur nebenuvažiuosi ir kurie tiesiog stovi ir rūdydami teršia kraštovaizdį... ji tiesiog galus darėsi, kad jie būtų pašalinti. Dar kita prezidentienė, o gal viceprezidento žmona, kuri buvo įsitikinusi, kad „gėda", kaip mūsų šalis, kaip visuma, taip mažai dėmesio skiria „menui"; tik pamiršau, ką ji siūlė tuo klausimu daryti.

Tačiau manęs nestebina, kad prezidento „nepasiekė" Kongreso posėdžių protokolai; jo „nepasiekė" jokie Kongreso pareiškimai, ką jis galįs ir ko negalįs daryti. Abejoju, ar tie protokolai išvis jį „pasieks".

Kam rūpi, ar jis „žinojo" – tiksliai ar apytikriai, – kad pinigai, gauti už slaptą ginklų pardavimą, buvo nukreipti Nikaragvos sukilėliams remti? Manau, kad daugumai amerikiečių tai nerūpi.

Amerikiečiams pabodo klausytis apie Vietnamą anksčiau, negu jie iš ten išsinešdino; amerikiečiams pabodo klausytis apie Votergeitą ir apie tai, ką Niksonas padarė ir ko jis nepadarė, – netgi anksčiau, negu buvo surinkti visi įkalčiai. Amerikiečiams jau pabodo Nikaragva; kai visi tie Kongreso posėdžių Irano kontrų klausimu protokolai bus surašyti, amerikiečiai nebežinos (arba jiems neberūpės), ką jie apie tai galvoja, tik žinos, kad jiems nuo to jau bloga ir jie pavargo. Po kurio laiko jie pavargs ir nuo Persų įlankos. Jau ir dabar juos verčia vemti nuo Irano.

Šitas sindromas man toks pat pažįstamas, kaip ir Esteros vėmimas Naujųjų metų išvakarėse. Tai buvo 1963-iųjų metų Kūčios; Estera vėmė rožių sodelyje, o Ovenas ir aš žiūrėjome televizorių. Vietname buvo 16300 Jungtinių Valstijų karių. Per Naujųjų išvakares 1964-aisiais tenai buvo iš viso 23300 amerikiečių. Estera vėl žiaukčiojo. Kiek pamenu, tais metais anksti prasidėjo atlydys; atrodo, kad tais metais Estera vėmė per lietų, bet gal ankstyvas atlydys buvo per 1965 metų Kūčias, kai Vietname buvo 184 300 Jungtinių Valstijų karių. Estera vėmė ir vėmė; be jokio atokvėpio. Ji buvo žiauriai nusistačiusi prieš Vietnamo karą; ji buvo radikaliai nusistačiusi. Estera taip įnirtingai stojo prieš karą, kad Ovenas Minis sakydavo žinąs tik vieną būdą, kaip iškrapštyti visus tuos amerikiečius iš Vietnamo.

– REIKIA PASIŲSTI TENAI ESTERĄ, – sakydavo jisai. – ESTERA GERS VISĄ KELIĄ VAŽIUODAMA PER ŠIAURĖS VIETNAMĄ, – sakydavo Ovenas. – REIKIA NUSIŲSTI JĄ Į HANOJŲ, – atsisukdavo į mane. – ESTERA, AŠ TURIU GERĄ MINTĮ! – sakydavo jis jai. – KODĖL TU VERČIAU NEVAŽIUOJI APVEMTI HANOJAUS?

1966-aisiais, Naujųjų metų išvakarėse, Vietname buvo 385 300 Jungtinių Valstijų karių; vis dar trūko 10000 iki mūsų rekordinio skaičiaus. Mūšiuose žuvo tiktai 30610 amerikiečių, apie 16000, neįeinančių į tą skaičių, numirs čia. Neprisimenu, kur buvau per 1968-ųjų Kūčias, esu tikras, kad buvau girtas ir vėmiau; nežinau, kur buvo Estera, bet esu tikras, kad ji prisigėrė ir taip pat vėmė.

Kaip jau sakiau, Ovenas nerodė man savo dienoraščio; tik daug vėliau – po visko, beveik po visko – aš perskaičiau, kas jame buvo parašyta. Vieną įrašą aš būčiau geriau perskaitęs tuo metu, kai jis jį parašė; tai labai senas įrašas, praėjus visai nedaug laiko nuo tada, kai jis susijaudinęs džiūgavo po Kenedžio inauguracijos ir kai senelė padovanojo jam dienoraštį, o jis pareiškė pasistengsiąs, kad ji galėtų juo didžiuotis. Šis įrašas atrodo man ypatingas ir svarbus. Jis datuotas 1962 metų sausio 1 diena ir skamba taip:

AŠ ŽINAU TRIS DALYKUS. ŽINAU, KAD MANO BALSAS NEPASIKEIS, IR ŽINAU, KADA MIRSIU. AŠ NORĖČIAU ŽINOTI, KODĖL MANO BALSAS NIEKADA NEPASIKEIS, AŠ NORĖČIAU ŽINOTI, KAIP AŠ MIRSIU; TAČIAU DIEVAS MAN LEIDO ŽINOTI DAUGIAU NEGU DAUGUMAI ŽMONIŲ – TODĖL NESISKUNDŽIU. TREČIAS DALYKAS, KURĮ ŽINAU, YRA TAI, KAD AŠ ESU DIEVO ĮRANKIS; TIKIU, KAD DIEVAS LEIS MAN SUŽINOTI SAVO PASKIRTĮ IR LAIKĄ, KADA TURĖSIU JĄ ĮVYKDYTI. LAIMINGŲ NAUJŲJŲ METŲ!

Tai buvo sausio mėnesį paskutiniame Greivsendo akademijos kurse; jeigu tada būčiau supratęs, kad taip fatališkai jis priėmė tai, ką „žinojo", būčiau geriau supratęs, kodėl jis elgėsi būtent taip – kai, atrodė, pasaulis nusisuko nuo jo, o jis net nepakėlė rankos apsiginti.

Mums besibūriuojant „Kapo" redakcijoje – tais metais Balsas vėl buvo vyriausiasis redaktorius – visų nemėgstamas paskutinio kurso studentas Laris Lišas pasakė Ovenui ir man, kad prezidentas Kenedis „barškina" Meriliną Monro.

Laris Lišas – Herbertas Lorensas Lišas, jaunesnysis (jo tėvas buvo filmų prodiuseris Herbas Lišas) – buvo, be abejonės, didžiausias akademijos cinikas ir dekadentas. Pirmaisiais studentavimo metais nuo jo pastojo mergina iš miesto, o jo motina, kuri tik neseniai išsiskyrė su tėvu, taip sumaniai ir skubiai suorganizavo merginai abortą, kad netgi Ovenas ir aš nesužinojome, kas tai per

mergina; Laris Lišas sugadino gyvenimą daugeliui merginų. Žmonės kalbėjo, kad jo motina vos prireikus buvo pasirengusi nuskraidinti merginas į Švediją; sklido gandai, jog ji skrisdavo kartu su merginomis, kad įsitikintų, ar joms atlikta viskas, kas priklauso. Sugrįžusios iš Švedijos, merginos daugiau nebenorėdavo matyti Lario. Jis buvo žavingas psichopatas, šunsnukis, darantis įspūdį toms apgailėtinoms vargšėms, kurios stulbsta nuo aukštuomenės kalbos bei pagal užsakymą pasiūtų puošnių marškinių.

Jis buvo sąmojingas – net pats Ovenas žavėjosi Lišo, kaip „Kapo" redaktoriaus, sumanumu, – bet jo nuoširdžiai nemėgo mokiniai bei dėstytojai; sakau „nuoširdžiai" todėl, nes niekas iš mokinių nebūtų atsisakęs dalyvauti jo tėvo ar motinos vakarėlyje. O dėl dėstytojų, tai jie „nuoširdžiai" nekentė Lišo todėl, kad jo tėvas buvo toks įžymus, jog daugelis dėstytojų jo bijojo, o išsiskyrusi Lišo motina buvo graži ir ištvirkusi koketė. Esu įsitikinęs, kad kai kurie iš jų tik tam ir gyveno, kad per Tėvų dieną galėtų paganyti į ją akis; to paties trośko ir daugelis studentų.

Mudu su Ovenu niekada nebuvome pakviesti nė į vieną pono Lišo ar ponios Liš vakarėlių; Naujojo Hampšyro gyventojams sunku nukeliauti iki Niujorko, tai ką kalbėti apie Beverli Hilsą? Herbas Lišas gyveno Beverli Hilse; ten vykdavo Holivudo vakarėliai, ir laimingieji Lario Lišo pažįstami iš Greivsendo, gyvenantys Los Andželo apylinkėse, pakviesti į tuos prabangius vakarėlius, tvirtino susipažinę tenai su tikromis būsimosiomis „žvaigždėmis".

Ponios Liš Penktosios aveniu vakarėliai buvo ne mažiau gundantys; jaunų žmonių gundymai ir bauginimai buvo mėgstamas abiejų Lišų užsiėmimas. O Niujorko merginos, – nors ir ne visada siekiančios aktorės karjeros – „darydavusios tai" su dar menkesniu pasipriešinimu negu kalifornietės.

Po skyrybų ponas ir ponia Lišai rungtyniavo dėl abejotinos Lario meilės; kelią į jo širdį jie grindė besaikiais vakarėliais ir prabangiu seksu. Laris atostogas praleisdavo tarp Niujorko ir Beverli Hilso. Abiejose pakrantėse pono Lišo ir ponios Liš pažįstamų bendriją sudarė žmonės, kurie daugeliui Greivsendo paskutinio kurso mokinių atrodė žavingiausi visame pasaulyje; tačiau Ovenas ir aš

niekada nebuvome girdėję apie daugumą šių žmonių. Bet mes tikrai buvome girdėję apie prezidentą Džoną F. Kenedį; ir tikrai matėme kiekvieną filmą, kuriame vaidino Merilina Monro.

– Žinot, ką motina man pareiškė per atostogas? – paklausė Laris Lišas mudviejų su Ovenu.

– Mėginsiu atspėti, – pasakiau aš. – Ji nupirks tau lėktuvą.

– O KAI TAVO TĖVAS TĄ SUŽINOJO, – tarė Ovenas Minis, – JIS PASAKĖ, KAD NUPIRKS VILĄ PRANCŪZIJOJE – RIVJEROJE !

– Šiais metais – ne, – žaismingai atsakė Laris Lišas. – Mano motina pasakė, kad Dž.F.K. barškina Meriliną Monro – ir dar daug kitų, – pridūrė jis.

– TAI TIESIOG ŠLYKŠTUS MELAS! – išrėžė Ovenas Minis.

– Tai tiesa, – šyptelėjęs tarė Laris.

– TAS, KAS PASKLEIDĖ ŠĮ GANDĄ, TURĖTŲ SĖSTI Į KALĖJIMĄ! – sušuko Ovenas.

– Ar įsivaizduoji mano motiną kalėjime? – paklausė Lišas. – Tai ne gandas. Tai tiesa, prieš kurią mergišius Minis tėra tik nekaltas angeliukas – prezidentas gauna bet kokią moterį, kurios užsigeidžia.

– IŠ KUR TAVO MOTINA ŽINO? – Ovenas paklausė Lišo.

– Ji pažįsta visus Kenedžius, – reikšmingai patylėjęs atsakė Lišas. – O mano tėtis pažįsta Meriliną Monro, – pridūrė jis.

– TIKRIAUSIAI JIE „TUO UŽSIIMA“ BALTUOSIUOSE RŪMUOSE? – paklausė Ovenas.

– Žinau, kad jie užsiiminėjo tuo Niujorke, – atsakė Lišas. – Nežinau, kur jie tai darė – tik žinau, kad jie tuo užsiiminėjo metų metais. O kai prezidentui jinai nusibos, girdėjau, kad ji atiteks Bobiui.

– TU ŠLYKŠTUS! – sušuko Ovenas Minis.

– Pasaulis šlykštus! – linksmai atsakė Laris Lišas. – Manai, kad meluoju?

– TAIP, – atsakė Ovenas.

– Motina atvažiuos manęs pasiimti slidinėti kitą savaitgalį, – tarė Lišas. – Galėsi pats paklausti!

Ovenas gūžtelėjo pečiais.

– Manai, kad jinai meluoja? – paklausė Lišas; Ovenas vėl gūžtelėjo pečiais. Jis nekentė Lišo ir jo motinos; ar bent jau nekentė tokio tipo moterų, kokia, jo įsivaizdavimu, buvo Lišo motina. Bet Ovenas Minis negalėtų pavadinti niekieno motinos melage.

– Klausyk, Sarkazmo ase, – tarė Laris Lišas. – Mano motina mėgsta paskalas, ji bjaurybė, bet ne melagė; tokiam dalykui sugalvoti jai nepakaktų vaizduotės!

Tai buvo vienas iš skaudžių dalykų, būdingų mūsų draugužiams iš Greivsendo akademijos; mudviem su Ovenu negera buvo klausytis, kai ne vienas jų dėdavo ant tėvų. Jie imdavo iš jų pinigus, niokodavo jų vasarnamius ar savaitgalio poilsio vietas, o tėvai net nežinodavo, kad jų vaikai turi pasidarę raktus! Ir dažniausiai jie kalbėdavo apie savo tėvus taip, lyg tie būtų šiukšlės – ar bent jau beviltiški neišmanėliai.

– AR DŽEKĖ ŽINO APIE MERILINĄ MONRO? – pasidomėjo Ovenas.

– Galėsi paklausti mano motinos, – atsakė Laris.

Pokalbio su Lario Lišo motina perspektyva neatrodė Ovenui Miniui labai gundanti. Jis mąstė visą savaitę. Nebevaikščiojo į „Kapo“ redakciją, kur paprastai praleisdavo daugiausia laiko. Juk Ovenas buvo susižavėjęs Dž.F.K.; ir nors prezidento privačios (ar seksualinės) moralės tema nebūtų atvėsinusi nė vieno palaikančiojo jo politinius idealus ir tikslus entuziazmo, Ovenas Minis nebuvo tas „vienas“, bet jis taip pat nebuvo pakankamai patyręs, kad atskirtų viešąją moralę nuo privačios. Abejoju, ar Ovenas iš viso kada buvo pakankamai „patyręs“, kad atskirtų šiuos dalykus, – net ir šiandien, kai, atrodytų, vieninteliai žmonės, kurie turi nepalaužiamą įsitikinimą, kad viešoji moralė neatskiriama nuo privačiosios, yra tie gyvatės evangelistai, pamokslaujantys „žinią“, kad Dievui labiau patinka kapitalistai, o ne komunistai, atominė energija, o ne ilgi plaukai.

Kaip Ovenas pritaptų šiandien? Jam buvo šokas, kad Dž.F.K. – vedęs vyras! – galėjo „barškinti“ Meriliną Monro, nekalbant apie daugelį kitų. Bet Ovenas niekada netvirtino, kad „žinojo“, ko Dievas nori; jis visada nemėgo pamokslavimų... nesvarbu, iš kurios

srities. Jis nemėgo tų, kurie tvirtino, kad „žino" Dievo nuomonę dėl esamų įvykių.

Šiandien faktas, kad prezidentas Kenedis ieškojo kūniškų malonumų su Merilina Monro bei „daugybe kitų" – netgi prezidentavimo laikotarpiu, – atrodo tik gal kiek nederantis, o gal net spalvingas lyginant su tyčiniu slėpimu ir apgavyste, neteisėta politika, taip plačiai taikoma Reigano vyriausybės. Žinios apie tai, kad prezidentas Reiganas pasidulkino – su bet kuo! – būtų malonios ir komiškos, palyginti su visomis kitomis jo apgavystėmis!

Bet 1962 metai nebuvo šiandien diena, o Oveno Minio tikėjimas Kenedžio vyriausybe rėmėsi devyniolikmečio optimizmu ir tikėjimu ateitimi bei troškimu tarnauti savo šaliai – būti naudingam. Praeitą pavasarį Ovenas nuliūdo dėl invazijos Kiaulių įlankoje Kuboje, bet tai buvo tik kelianti nerimą klaida, o ne neištikimybė.

– JEI KENEDIS GALI PATEISINTI NEIŠTIKIMYBĘ, KĄ DAR JIS GALI PATEISINTI? – paklausė manęs Ovenas. Tada supyko ir tarė: – AŠ PAMIRŠAU, KAD JIS ERŽILAS! JEIGU KATALIKAI GALI IŠPAŽINTI BET KOKIAS NUODĖMES, TAI JIE TAIP PAT GALI SAU BET KĄ ATLEISTI! KATALIKAMS NET NEGALIMA SKIRTIS, GALBŪT ČIA IR SLYPI BĖDA. NESVEIKA NELEISTI ŽMONĖMS SKIRTIS!

– Pažvelk į šį reikalą kitaip, – tariau aš. – Tu esi Jungtinių Amerikos Valstijų prezidentas, ir esi labai gražus. Begalė moterų nori su tavimi miegoti – begalė gražių moterų padarys bet ką, ko paprašysi. Jos netgi vidurnaktį ateis į Baltuosius Rūmus prie tarnybinio įėjimo!

– PRIE TARNYBINIO ĮĖJIMO? – paklausė Ovenas Minis.

– Tu juk supranti, ką turiu galvoje, – atsakiau. – Jeigu galėtum dulkinti bet kurią moterį, kurios užsimanytum, dulkintum, ar ne?

– NEGALIU PATIKĖTI, KAD VISAS TAVO AUKLĖJIMAS IR MOKSLAI NUĖJO ŠUNIUI ANT UODEGOS, – pasakė jis. – KAM TADA STUDIJUOTI ISTORIJĄ AR LITERATŪRĄ, NEKALBANT APIE RELIGIJĄ, ŠVENTĄJĮ RAŠTĄ IR ETIKĄ? KODĖL NEPADARIUS BET KO, JEI VIENINTELĖ PRIEŽASTIS, KURI SULAIKO, YRA TA, KAD NIEKAS NEPAGAUTŲ? – pa-

klausė jis. – IR TAI TU VADINI MORALE? IR TAI TU VADINI ATSAKOMYBE? PREZIDENTAS IŠRENKAMAS TAM, KAD SAUGOTŲ KONSTITUCIJĄ, O KALBANT PLAČIAU – JIS IŠRENKAMAS TAM, KAD SAUGOTŲ ĮSTATYMĄ, – JAM NESUTEIKIAMA TEISĖ VEIKTI UŽ ĮSTATYMO RIBŲ, JIS TURI BŪTI MUMS PAVYZDYS!

Prisimenate? Prisimenate, ar ne?

Aš taip pat prisimenu, ką Ovenas pasakė apie „Projektą 100 000“, prisimenate tokį? Tai buvo gynybos ministro Roberto Maknamaros siūlomas projektas 1966 metais. Iš 240 000 pirmųjų šauktinių, paimtų į kariuomenę nuo 1966 iki 1968 metų, 40 procentų teksto suvokimas buvo ne aukštesnio kaip šeštos klasės lygio, 41 procentas buvo juodaodžių, 75 procentai kilę iš šeimų, gaunančių mažas pajamas, 80 procentų nebaigę vidurinės mokyklos. „Amerikos varguomenė neturėjo galimybės pasinaudoti jiems teisėtai priklausančia šalies materialinių gėrybių pertekliaus dalimi, – konstatavo ministras Maknamara, – bet jiems suteikiama proga tarnauti šaliai ir ją ginti.“

Ovenas Minis pasiuto.

– JIS MANO, KAD DARO „AMERIKOS VARGUOMENEI“ MALONĘ? – sušuko Ovenas. – ATSEIT TAM, KAD MIRTUM, TAU NEREIKIA BŪTI BALTAODŽIU AR GERAI MOKĖTI SKAITYTI! NIEKO SAU „PROGA“!

Torontas, 1987 metų liepos 11-oji – labai karšta, norėčiau, kad Katerina pakviestų mane į savo šeimos salą Džordžo įlankoje, bet jos šeima tokia didelė, jog, esu įsitikinęs, svečių jai netrūksta. Turiu naują ydą – perkuosi „The New York Times“ beveik kiekvieną dieną. Tiksliai nežinau, kodėl noriu ar kodėl man reikia tų naujienų.

Remiantis naujausia „The New York Times“ apklausa, dauguma amerikiečių tiki, kad prezidentas Reiganas meluoja; bet iš tikrųjų jų reikėtų paklausti: „Ar jiems tai rūpi?“

Parašiau Katerinai teiraudamasis, kada galėčiau atvažiuoti į Džoržo įlanką. „Kada tu mane išgelbėsi nuo mano paties ydų?“ – pa-

klausiau jos. Įdomu, ar galima nusipirkti „The New York Times" Point o Barilio stotyje... tikiuosi, kad ne.

Lario motinos Micės Liš plaukai buvo dažyti medaus spalva ir šiek tiek lipnūs, smarkiai supurenti, o veido oda atrodė gražiau dėl įdegimo; žiemą, kai būdavo praėję daug laiko nuo kasmetinės kelionės į Raund Hilą Jamaikoje, jos oda labai išblykšdavo. Kadangi nuo šalto oro jos veido odą išmušdavo dėmėmis, o besaikis rūkymas sukeldavo blogą cirkuliaciją, vienas savaitgalis slidinėjimo Naujojoje Anglijoje – netgi turint galvoje papildomus taškus konkurencinėje kovoje dėl sūnaus meilės – neveikė palankiai nei ponios Liš išvaizdos, nei charakterio. Tačiau vis dėlto ji buvo patraukli pagyvenusio amžiaus moteris; ji nesiekė prezidento Kenedžio standartų, tačiau pagal Oveno ir mano turimus standartus Micė Liš buvo gražuolė.

Pavyzdžiui, Esteros ką tik pražydusį erotiškumą gadino jos nesirūpinimas savo išvaizda ir alkoholis; ponia Liš dūmijo kaip kaminas, o jos gintariniai plaukai buvo dažyti (nes plaukų šaknys buvo pražilusios), tačiau ji atrodė seksualiau už Esterą.

Tiek daug auksinių ir sidabrinių papuošalų Naujajame Hampšyre niekas nenešiojo; savaime aišku, Niujorke tai buvo tikrai madinga, bet jos rūbai ir aksesuarai labiau tiko viešbučiams ir miestams, kur vakariniai ar oficialūs rūbai yra standartas. Greivsende ji išsiskyrė iš kitų; sunku įsivaizduoti, kad mažas slidininkų namelis Naujajame Hampšyre ar Vermonte galėjo jai tikti. Jai reikėjo šiek tiek daugiau prabangos negu turėti asmeninę vonią; ji buvo tokia moteris, kuriai reikėjo kambarių aptarnavimo, kuri norėjo pirmosios cigaretės, kavos ir „The New York Times" lovoje. O tada jai reikėjo gero apšvietimo ir tinkamo veidrodžio makiažui, prie kurio galėtų praleisti nemažai laiko; o jei ją kas nors skubintų, ji būtų irzli.

Niujorke prieš priešpiečius ji tik rūkė, gėrė kavą ir skaitė „The New York Times", taip pat rūpestingai ir su meile grimavosi. Šiaip ji buvo nekantri, bet tik ne tada, kai reikėdavo daryti makiažą. Paskui ji valgydavo priešpiečius su tokiais pat kaip ji mėgstančiais paliežuvauti arba pastaruoju metu, po skyrybų, su advokatu ar po-

tencialiu meilužiu. Po pietų ji darydavosi šukuosenas arba vykdavo apsipirkti – bent jau nusipirkdavo porą naujų žurnalų ar nueidavo į kiną. Vėliau ji kartais susitikdavo su kuo nors išgerti. Ji žinodavo visą naujausią informaciją, o ji dažnai atstoja protą tiems, kurie turi įprotį kasdien nuodugniai perskaityti „The New York Times", taip pat esant progai prabėgomis aptarti visuomenės gyvenimo naujienas – ji turėjo begalę laiko tai naujausiai informacijai apdoroti. Ji niekada nedirbo.

Nemažai laiko ji skirdavo vakarinei voniai, o po jos sekdavo vakarinis makiažas; ji nemėgo tartis su kuo nors vakarieniauti anksčiau negu aštuntą valandą, bet dar labiau suirzdavo, jeigu neturėdavo su kuo papietauti. Ji negamindavo valgyti – net kiaušinių nevirdavo. Ji tingėdavo išsivirti natūralios kavos; tirpioji jai tikdavo prie cigaretės ir laikraščio. Ji buvo viena iš pirmųjų prisiekusių dietinių gėrimų be cukraus mėgėjų, nes buvo apsėsta svorio metimo idėjos (ir nepripažino sporto).

Dėl savo problemiškos veido odos ji kaltino buvusį vyrą, su kuriuo patyrusi nemažai stresų; o po skyrybų ji nebegyveno Kalifornijoje – kur būtų mielai praleidusi žiemos mėnesius ir kur jos oda atsigautų. Ji prisiekinėjo, kad Niujorke jos poros smarkiai išsiplečia. Tačiau iš keršto laikė Penktojoje aveniu butą, o į alimentus įtraukdavo kasmetinių kelionių į Raund Hilą Jamaikoje išlaidas – visada tuo pačiu metu, kai jos veido oda tapdavo jai nepakenčiama, – taip pat ir vasaros nuomą Hemptone (todėl, kad net Penktojoje aveniu nebuvo linksma liepos ir rugpjūčio mėnesiais). Tokiai rafinuotai moteriai, kuri, kaip Herbo Lišo žmona ir jo vienturčio sūnaus motina, buvo pripratusi prie atitinkamų gyvenimo standartų, paprasčiausiai reikėjo saulėto ir sūraus oro.

Keletą metų po skyrybų ji buvo populiari; ji neskubėjo dar kartą tekėti, tiesą sakant, net atmetė porą pasiūlymų. Tačiau kažkuriais metais ėmė nujausti, kad jos grožis blėsta, o gal pastebėjo, kad jau išblėso; kuo toliau, tuo daugiau jai reikėdavo laiko praleisti prie veidrodžio vien tam, kad jame atsispindėtų toks veidas, koks jis buvo anksčiau. Ji pasikeitė; ėmė agresyviai spręsti antrųjų vedybų klausimą; suprato, kad jau atėjo laikas. Gaila tuo metu su ja

buvusio draugužio; jis buvo kaltinamas tuo, kad ją suviliojo, ir dar blogiau, kad neleido jai siekti tinkamos karjeros. Jam – kad ir kas jis būtų – nebeliko jokio kito garbingo kelio, tik vesti moterį, kurią padarė tokią nuo savęs priklausomą. Ji taip pat prikaišiodavo, kad per jį negalinti mesti rūkyti; jeigu jis jos nevesiąs, ji per daug nervinsis ir negalės mesti rūkyti. O riebi jos veido oda, anksčiau tokia buvusi dėl vyro, dabar buvo jos draugo kaltė; jeigu ji atrodė liguista, tai tik dėl jo.

Jis taip pat būdavo jos depresijų priežastis. O jeigu būtų ją metęs, jeigu būtų palikęs, tai būtų turėjęs bent jau sumokėti už jos lankomą psichiatrą. Juk būtent jis prisidėjo prie to, kad jai teko kreiptis į psichiatrą.

Iš kur – jūs paklausite – aš „žinau" ar „žinojau" tiek daug apie savo bendraklasio vargšę motiną Micę Liš? Jau minėjau, kad Greivsendo akademijos studentai, dauguma iš jų, buvo labai rafinuoti; o Laris Lišas buvo „rafinuočiausias" iš visų. Laris pasakodavo visiems viską, ką žinojo apie savo motiną; įsivaizduokite! Laris laikė motiną pajuokų objektu.

Tačiau 1962 metų sausio mėnesį Ovenas Minis ir aš buvome pašiurpinti ponios Liš. Ji vilkėjo kailinius, kuriems buvo paaukota daugybė smulkių žinduolių; ji nešiojo saulės akinius, kurie paslėpdavo jos mintis apie Oveną ir mane, – nors kažkodėl mes buvome tikri, kad ponia Liš mano, jog mes gyvename taip toli nuo tikrosios civilizacijos, kad mūsų išsilavinimas mums nieko gero negali duoti; buvome tikri, kad ponia Liš geriau jau per kančias mestų rūkyti negu praleistų nuobodų vakarą mūsų kompanijoje.

– LABA DIENA, PONIA LIŠ, – pasisveikino Ovenas Minis. – MALONU JUS VĖL MATYTI.

– Laba diena! – pasakiau aš. – Kaip jums sekasi?

Ji priklausė tam tipui moterų, kurios nieko daugiau negerdavo, tik degtinę su toniku, nes jai buvo svarbus iš burnos sklindantis kvapas; ji nepaprastai rūpinosi savo burnos kvapu dėl to, kad rūkydavo. Šiais laikais ji būtų iš tų moterų, kurios savo rankinėse nuolat nešiojasi kvapą gaivinantį purkštuką – tam atvejui, jeigu kas nors staiga panūstų jas pabučiuoti.

– Na, pasakyk jam, – pasakė Laris Lišas savo motinai.

– Sūnus man sakė, tu abejoji, kad prezidentas nerimtai elgiasi, – tarė ponia Liš Ovenui. Tardama „nerimtai elgiasi“, ji atsisagstė kailinius – jos kvepalai padvelkė tiesiai į mus ir mes sugėrėme jos kvapą. – Klausyk, – pasakė Micė Liš, – jis elgiasi nerimtai... ir dažnai.

– IR SU MERILINA MONRO? – paklausė Ovenas ponios Liš.

– Su ja... ir su daugybe kitų, – atsakė ponia Liš; ji buvo išsidažiusi lūpas šiek tiek per daug net ir 1962 metams; kai ji nusišypsojo Ovenui Miniui, mes pamatėme lūpdažio liekanas ant stambaus priekinio danties.

– AR DŽEKĖ ŽINO? – paklausė Ovenas Minis.

– Turėjo prie to priprasti, – atsakė ponia Liš; ji tarsi mėgavosi Oveno nusivylimu. – O ką tu manai apie tai? – paklausė ji Oveno; Micė Liš buvo mėgėja pasityčioti iš jaunuolių.

– MANAU, KAD TAI BLOGAI, – atsakė Ovenas Minis.

– Ar jis rimtai? – paklausė ponia Liš savo sūnaus. Prisimenate? Prisimenate, kaip žmonės taip sakydavo?

– Klasė, ar ne? – atsakė Laris Lišas savo motinai.

– Tai čia jūsų vyriausiasis mokyklos laikraščio redaktorius? – paklausė ponia Liš sūnaus; jis juokėsi.

– Taip, – atsakė Laris Lišas; jo motina labai jį prajuokino.

– Tai čia tas jūsų klasės absolventas, kuris sakys baigiamąją kalbą? – paklausė Micė Liš Lario.

– Taip! – sušuko Laris nesiliaudamas juoktis.

Ovenas žiūrėjo į tą kalbą labai rimtai ir jau buvo net parašęs pradžią – o juk dar tik sausio mėnuo. Daugelyje mokyklų iki pavasario trimestro niekas nežino, kuris absolventas sakys baigiamąją kalbą; bet Oveno Minio pažymių vidurkis buvo aukščiausias – nė vienas studentas jam neprilygo.

– Ar galiu tavęs kai ko paklausti? – pasakė ponia Liš Ovenui. – Jei Merilina Monro norėtų su tavimi permiegoti, ar tu jai leistum?

Maniau, kad Laris Lišas tuoj parkris ant žemės iš juoko. Ovenas atrodė gana ramus. Jis pasiūlė poniai Liš cigaretę, bet ji nusprendė rūkyti savąsias; jis pridegė jai cigaretę, o tada pats prisidegė. Atrodė, kad jis labai atidžiai permąsto klausimą.

– Na? Tai kaip? – gundomai paklausė ponia Liš. – Mes kalbame apie Meriliną Monro – mes kalbame apie pačią tobuliausią subinę, kokią tik galima įsivaizduoti! O gal tau nepatinka Merilina Monro? – Ji nusiėmė saulės akinius; jos akys buvo labai gražios, ji tą žinojo. – Tai... taip ar ne? – paklausė ji Oveno Minio. Ji mirktelėjo jam ir ilgu lakuotu smiliumi prilietė jo nosies galą.

– NELEISČIAU, JEIGU BŪČIAU PREZIDENTAS, – atsakė Ovenas. – IR, SAVAIME AIŠKU, NELEISČIAU, JEIGU BŪČIAU VEDĘS!

Ponia Liš nusijuokė; garsas buvo panašus ir į hienos kiauksėjimą, ir į Esteros parpimą, kai ji prisigėrusi užmigdavo.

– Tai tokia mūsų laukia ateitis? – paklausė Micė Liš. – Tokia yra klasės galva vienoje iš, atsiprašant, prestižiškiausių šalies mokyklų – ir tokie bus mūsų ateities lyderiai?

Ne, ponia Liš, galiu jums atsakyti dabar. Ne tokie bus mūsų ateities lyderiai. Ne ten mus veda ateitis; ateitis mus veda kitur – ten, kur lyderiai visiškai nepanašūs į Oveną Minį.

Bet tuo laiku aš nedrįsau nieko jai atsakyti. Tačiau Ovenas nebuvo iš tų, kurie leidžia kam nors iš savęs tyčiotis, – Ovenas Minis sutiko su viskuo, ką manė esant savo likimu, bet nepakęsdavo, kai į jį buvo žvelgiama nepagarbiai.

– SAVAIME AIŠKU, AŠ NESU PREZIDENTAS, – kukliai ištarė Ovenas. – TAIP PAT NESU VEDĘS. AŠ NET NEPAŽĮSTU MERILINOS MONRO, – pasakė jis. – IR JI TIKRIAUSIAI NIEKADA NENORĖTŲ SU MANIMI PERMIEGOTI. BET... ŽINOTE KĄ? – pasakė jis poniai Liš, kuri su savo sūnumi žviegte žviegė. – JEIGU JŪS NORĖTUMĖTE SU MANIMI PERMIEGOTI – TURIU GALVOJE, DABAR, KAI AŠ NE PREZIDENTAS IR NEVEDĘS, DIEVAI NEMATĖ, – dėstė jis Micei Liš. – TIKRIAUSIAI GALĖČIAU PABANDYTI.

Ar kada nors matėte, kaip šunys paspringsta kąsniu? Šunys įtraukia maistą su oru – žiaurus vaizdas. Niekada nemačiau, kad kas nors taip staiga būtų nustojęs juoktis, kaip ponia Liš ir jos sūnus... lyg šaltu vandeniu apipilti.

– Ką tu man pasakei? – paklausė ponia Liš Oveno.

– NA? TAI KAIP? – pakartojo Ovenas Minis. – TAIP AR NE? – Jis nelaukė atsakymo, tik gūžtelėjo pečiais. Mes stovėjome kvėpdami sausą, dulkėmis ir cigaretėmis prasmirdusį „Kapo“ redakcijos orą, o Ovenas paprasčiausiai priėjo prie drabužių kabyklos ir, nusikabinęs savo kepurę raudonais ir juodais langeliais bei tokios pačios medžiagos striukę, išėjo į šaltį, kuris taip gadino ponios Liš veido odą. Laris Lišas buvo toks bailys, kad taip nieko ir nepasakė Ovenui, juolab nešoko jam ant kupros ir nesugrūdo jo galvos į pusnį. Arba Laris buvo bailys, arba jis žinojo, kad jo motinos „garbė“ neverta tokios smarkios gynybos; mano nuomone, Micė Liš išvis nebuvo verta jokios gynybos.

Tačiau mūsų direktorius Rendis Vaitas buvo tikras riteris – jis narsiai gynė silpnąją lytį. Todėl, savaime suprantama, jis pasipiktino išgirdęs, kaip Ovenas įžeidė ponią Liš; taip pat, savaime suprantama, jis buvo dėkingas Lišams už paramą Pagrindinio fondo lėšų rinkimo kampanijai. Savaime suprantama, Vaitas užtikrino ponią Liš, kad imsis „atitinkamų žygių“ dėl jos patirto įžeidimo.

Kai Oveną ir mane pakvietė pas direktorių, mes nežinojome visko, ką pasakė Micė Liš apie šį „incidentą“, kaip jį pavadino Rendis Vaitas.

– Aš noriu viską išsiaiškinti apie šį gėdingą incidentą, – pasakė direktorius Ovenui ir man. – Tai tu padarei pasiūlymą poniai Liš „Kapo“ redakcijoje, ar ne? – pasiteiravo Oveno Rendis Vaitas.

– AŠ PAJUOKAVAU, – atsakė Ovenas Minis. – JI VISĄ LAIKĄ ŠAIPĖSI IŠ MANĘS. AIŠKIAI PARODĖ, KAD AŠ JAI JUOKO VERTAS, TODĖL PASAKIAU TAI, KAS, MANO NUOMONE, BUVO TINKAMA.

– Kaip gali būti „tinkama“ kreiptis su nepadoriu pasiūlymu į savo bendraklasio motiną? – paklausė jo Rendis Vaitas. – Mokyklos teritorijoje! – pridūrė jis.

Mudu su Ovenu tik vėliau sužinojome, kad labiausiai ponią Liš įsiutino tai, kad pasiūlymas buvo padarytas „mokyklos teritorijoje“; ji pareiškė direktoriui, jog tai pakankamas „pagrindas išmesti iš mokyklos“. Mums viską papasakojo Laris Lišas; jis mūsų nemė-

go, bet jautėsi kiek nesmagiai, kad jo motina taip ryžtingai siekė Oveną Minį išmesti iš mokyklos.

– Kaip gali būti „tinkama“ kreiptis su nepadoriu pasiūlymu į savo bendraklasio motiną? – pakartojo Rendis Vaitas Ovenui.

– AŠ NORĖJAU PASAKYTI, KAD MANO ŽODŽIAI ATITIKO JOS ELGESĮ, – atsakė Ovenas.

– Ji nemandagiai su juo kalbėjo, – tariau aš direktoriui.

– TYČIOJOSI IŠ MANĘS, KAD SAKYSIU BAIGIAMĄJĄ KALBĄ, – pridūrė Ovenas Minis.

– Ji garsiai juokėsi iš Oveno, – išrėžiau Rendžiui Vaitui. – Juokėsi tiesiai jam į akis – ji tyčiojosi, – pridūriau.

– JI BUVO GUNDANTI! – sušuko Ovenas.

Tuo laiku nei Ovenas, nei aš nesugebėjome tiksliai apibūdinti ponios Liš seksualaus elgesio; galbūt net Rendis Vaitas būtų supratęs mūsų priešiškumą moteriai, kuri taip žiauriai piktnaudžiavo savo seksualiu rafinuotumu – ypač prieš Oveną. Ji flirtavo su juo, erzino ir žemino jį – arba bandė tai daryti. Tai kokią gi teisę ji turėjo įsižeisti, kai jis mainais įžeidė ją?

Tačiau tas mindžikuojantis direktoriaus kabinete devyniolikmetis, koks buvau tada, nesugebėjo to suformuluoti.

– Tu paklausei kito mokinio motinos, ar ji su tavimi miegotų, ir paklausei jos sūnaus akivaizdoje! – sušuko Rendis Vaitas.

– BET JŪS NESUPRANTATE KONTEKSTO, – atsakė Ovenas Minis.

– Tai nupasakok man „kontekstą“, – tarė Rendis Vaitas.

Ovenas atrodė palaužtas.

– PONIA LIŠ ATSKLEIDĖ MUMS KAI KURIAS YPAČ KOMPROMITUOJANČIAS IR NEMALONIAS PASKALAS, – papasakojo Ovenas. – JAI PATIKO, KAD TOS PASKALOS MANE NULIŪDINO.

– Tai tiesa, pone, – patvirtinau aš.

– Kas per paskalos? – paklausė Rendis Vaitas. Ovenas tylėjo.

– Ovenai... ginkis... dėl Dievo meilės! – pasakiau aš.

– NUTILK! – sušuko jis.

– Pasakyk, ką ji tau sakė, Ovenai, – pareikalavo direktorius

– TAI LABAI NEGRAŽU, – tarė Ovenas Minis, kuris iš tikrųjų manė ginantis Jungtinių Valstijų prezidentą! Ovenas Minis gynė savo vyriausiojo kariuomenės vado reputaciją!

– Pasakyk, Ovenai! – prašiau aš.

– TAI KONFIDENCIALI INFORMACIJA, – atsakė Ovenas. – TURITE MANIMI PATIKĖTI – JI NEGRAŽIAI ELGĖSI. JI PATI PRISIPRAŠĖ BŪTI PAJUOKTA, – pridūrė Ovenas.

– Ponia Liš sakė, kad tu šiurkščiai kreipeisi į ją su nepadoriu pasiūlymu jos vaiko akivaizdoje... kartoju, „šiurkščiai“, – pasakė Rendis Vaitas. – Ji sako, kad ją įžeidinėjai, kalbėjai nešvankiai, nepadoriai, kaip antisemitas, – pasakė direktorius.

– AR PONIA LIŠ ŽYDĖ? – paklausė manęs Ovenas. – AŠ NET NEŽINOJAU, KAD JI ŽYDĖ.

– Ji sakė, kalbėjai kaip antisemitas, – pakartojo direktorius.

– KADA? KAI KREIPIAUSI SU PASIŪLYMU? – paklausė Ovenas.

– Vadinasi, pripažįsti, kad „kreipeisi su pasiūlymu“? – paklausė Rendis Vaitas. – O ką, jeigu ji būtų sutikusi?

Ovenas Minis gūžtelėjo pečiais.

– NEŽINAU, – užsigalvojęs tarė jis. – TIKRIAUSIAI PASIRAŠYČIAU... O TU NEPASIRAŠYTUM? – paklausė manęs. Aš linktelėjau galva. – ŽINAU, KAD JŪS NEPASIRAŠYTUMĖTE! – tarė Ovenas direktoriui. – NES JŪS VEDĘS, – pridūrė jis. – TĄ AŠ IR NORĖJAU PASAKYTI... KAI JI PRADĖJO ŠAIPYTIS IŠ MANĘS, – paaiškino jis Rendžiui Vaitui. – JI PAKLAUSĖ MANĘS, AR SUTIKČIAU „TAI DARYTI“ SU MERILINA MONRO, – tęsė Ovenas. – ATSAKIAU, KAD „NESUTIKČIAU, JEI BŪČIAU VEDĘS“, O TADA JI PRADĖJO JUOKTIS IŠ MANĘS.

– Merilina Monro? – paklausė direktorius. – O kuo čia dėta Merilina Monro?

Bet Ovenas daugiau nieko nesakė. Vėliau jis man aiškino:

– PAGALVOK, KOKS BŪTŲ BUVĘS SKANDALAS! PAGALVOK, KAS BŪTŲ, JEIGU TOKS GANDAS BŪTŲ PATEKĘS Į LAIKRAŠČIUS!

Nejaugi jis manė, kad redakcinis straipsnis „Kape“ gali prišaukti Kenedžio žlugimą?

– Ar nori gindamas prezidentą išlėkti iš mokyklos? – paklausiau jo.

– JIS DAUG SVARBESNIS UŽ MANE, – atkirto Ovenas Minis. Žiūrėdamas iš šios dienos perspektyvos, nesu tikras, ar Ovenas šiuo atžvilgiu buvo teisus; jis buvo teisus dėl daugumos dalykų, bet esu linkęs manyti, kad Ovenas Minis buvo vertas būti ginamas kaip ir Dž.F.K.

Pažiūrėkite, kokie šikniai bando ginti prezidentą šiais laikais!

Tačiau Oveno Minio buvo neįmanoma įtikinti, kad apsigintų; jis pasakė Danui Nidemui, kad toks ponios Liš kurstymas iš prigimties yra „GRĖSMĖ VIDAUS SAUGUMUI“; netgi tam, kad apsisaugotų nuo Rendžio Vaito rūstybės, Ovenas Minis nebūtų pakartojęs, kokį šmeižtą girdėjo.

Per akademijos dėstytojų susirinkimą direktorius įrodinėjo, kad toks suaugusiųjų – mokyklos tėvų! – negerbimas yra netoleruotinas. Ponas Erlis ginčijosi, kad nėra tokios mokyklos taisyklės, pagal kurią būtų draudžiama siūlytis motinoms; tad Ovenas, įrodinėjo ponas Erlis, nenusižengė jokiai taisyklei.

Direktorius bandė šį reikalą perduoti Vykdomajam komitetui; tačiau Danas Nidemas žinojo, kad Ovenas tada beveik neturėtų galimybių likti mokykloje, nes komiteto daugumą sudaro direktoriaus pakalikų grupė – bent jau jie būna išvien per kiekvieną balsavimą, kaip rašė Balsas. Danas Nidemas įrodinėjo, kad šis reikalas nėra Vykdomojo komiteto kompetencija; Ovenas nepadaręs tokio pažeidimo, už kurį mokykla galėtų svarstyti, ar jį „mesti iš mokyklos“.

Nieko panašaus, užginčijo direktorius. Argi tai nėra „smerktinas elgesys su merginomis“? Keletas dėstytojų skubiai atkreipė direktoriaus dėmesį į tai, kad Micė Liš nėra „mergina“. Tada direktorius perskaitė telegramą, kurią atsiuntė buvęs ponios Liš vyras Herbas. Holivudo prodiuseris rašė turįs viltį, kad įžeidimas jo buvusiai žmonai bei sukelti nepatogumai sūnui neliks nenubausti.

– Tai skirkite Ovenui drausminę nuobaudą, – pasiūlė Danas Nidemas. – Tai ir bus bausmė; netgi didesnė, negu reikia.

Tačiau Rendis Vaitas pareiškė, kad Ovenui iškeltas daug rimtesnis kaltinimas negu nepadorus pasiūlymas mokinio motinai; ar

antisemitizmas neatrodo pakankamai „svarbu“ mokomajam personalui? Ar mokykla, turinti tokią plačią etninę populiaciją, toleruos tokio pobūdžio „diskriminaciją“?

Tačiau ponia Liš taip ir neįrodė, kad Ovenas kalbėjo su ja kaip antisemitas. Netgi Laris Lišas per apklausą neatsiminė nieko, kas galėjo būti interpretuojama kaip antisemitiška; tiesą sakant, Laris pripažino, kad jo motina turi įprotį visiems, kurie elgiasi su ja nevisiškai pagarbiai, priklijuoti antisemitizmo etiketę – lyg, ponios Liš nuomone, vienintelė priežastis jos nemėgti būtų ta, kad ji žydė. Ir Ovenas, ir Danas Nidemas tvirtino net nežinoję, kad Lišai žydai.

– Kaip jis galėjo nežinoti? – sušuko direktorius Vaitas.

Danas davė suprasti, kad direktoriaus pastaba yra daug antisemitiškesnė negu bet kuri iš Oveno Minio pasakytų frazių.

Taigi jo pasigailėjo; jam buvo skirta drausminė nuobauda likusiam žiemos trimestrui su įspėjimu, kurį žinojo visi, kad bet koks bet kokio žmogaus įžeidimas bus pakankamas jam „išmesti iš mokyklos“; tokiu atveju jis bus svarstomas Vykdomojo komiteto ir nė vienas dėstytojas negalės jam padėti.

Direktorius dar pasiūlė išmesti Oveną iš „Kapo“ vyriausiojo redaktoriaus pareigų arba neleisti Balsui skelbti straipsnių iki žiemos galo, o gal ir viena, ir kita. Bet fakulteto mokomasis personalas nesutiko.

Tiesą sakant, ponios Liš kaltinimas dėl antisemitizmo nuteikė daugelį fakulteto mokomojo personalo narių prieš ją, kadangi jie patys buvo antisemitai. O dėl Rendžio Vaito, Danas, Ovenas ir aš įtarėme, kad direktorius buvo toks pat antisemitas, kaip ir visi kiti.

Taigi incidentas pasibaigė Oveno Minio drausmine nuobauda iki žiemos trimestro pabaigos; jeigu ne pavojus pakliūti į bėdą nusižengus dar kartą, drausminė nuobauda nebuvo labai baisus dalykas, ypač negyvenančiam bendrabutyje mokiniui. Svarbiausia jis neteko paskutinio kurso privilegijos važiuoti į Bostoną trečiadienio ir šeštadienio popietėmis; jeigu būtų gyvenęs bendrabutyje, nebūtų galėjęs praleisti savaitgalių ne mokyklos teritorijoje, tačiau kadangi bendrabutyje negyveno, tai, šiaip ar anaip, kiekvieną savaitgalį praleisdavo namie arba su manimi.

Tačiau Ovenas nebuvo dėkingas už mokyklos parodytą atlaidumą; jis pasipiktino, kad jį iš viso nubaudė. Mokomasis personalas savo ruožtu liko nesupratęs jo priešiškumo – juolab ta nemaža jį palaikiusių mokytojų dalis. Jie tikėjosi dėkingumo už savo kilniaširdiškumą ir nepritarimą direktoriui; tačiau Ovenas, priešingai, visiškai ant jų nusispjovė. Jis su niekuo nesisveikino – net akių nepakeldavo. Jis nekalbėdavo – net per pamokas, nebent kas nors užkalbindavo; o kai jį priversdavo kalbėti, jo atsakymai būdavo neįprastai glausti. Kaip vyriausiasis „Kapo" redaktorius, jis paprasčiausiai nustojo rašyti į Balso skiltį, kuri pelnė jam šį vardą ir jį išgarsino.

– Kas atsitiko Balsui, Ovenai? – paklausė jo ponas Erlis.

– BALSAS IŠMOKO TYLĖTI, – atsakė Ovenas.

– Ovenai, – patarė jam Danas Nidemas. – Nesiutink savo draugų.

– BALSUI PRITAIKYTA CENZŪRA, – atsakė Ovenas Minis. – PASAKYKITE DĖSTYTOJAMS IR DIREKTORIUI, KAD BALSAS UŽSIĖMĘS... PERŽIŪRINĖJA BAIGIAMĄJĄ KALBĄ! TIKRIAUSIAI MANĘS NEIŠMES UŽ TAI, KĄ SAKYSIU BAIGIAMOJOJE KALBOJE!

Taip Ovenas Minis atsakė į bausmę direktoriui ir akademijos dėstytojams – pagąsdindamas Balsu, kuris – mes vis žinojome – nutilo tik laikinai, bet aiškiai buvo pilnas įtūžio.

Tas bukagalvis iš Ciuricho, daktaras Dolderis, pasisiūlė dėstytojų kolektyvui pasišnekėti su Ovenu Miniu.

– Iš kur toks priešiškumas! – tarė daktaras Dolderis. – Juk jis turi iškalbos dovaną, ar ne? O dabar slepia savo talentą nuo mūsų, pats atima iš savęs malonumą išsakyti savo mintis... kodėl? Neišsikalbėdamas jis tik dar labiau prieš visus nusiteiks, ar ne? – kalbėjo daktaras Dolderis. – Geriau duosiu jam galimybę išlieti savo priešiškumą... kad ir ant manęs! – pridūrė daktaras. – Nejaugi kas nors nori, kad incidentas pasikartotų su kita pagyvenusio amžiaus moterimi. Galbūt šį kartą tai bus dėstytojo žmona... ką? – paklausė jis.

Taigi jie pasakė Ovenui Miniui, kad jis privalo nueiti pas mokyklos psichiatrą.

– TĖVE, ATLEISK JIEMS, NES JIE NEŽINO, KĄ DARO, – tarė jis.

Torontas, 1987-ųjų metų liepos 14-oji: vis dar laukiu pakvietimo į Džordžo įlanką; greitai tikrai negausiu. „The New York Times" susiaurino Irano ir kontrų temą, apsiribodamas svarstymu, ar prezidentas Reiganas „žinojo", kad pelnas iš slaptų ginklų pardavimo Iranui buvo nukreipiamas Nikaragvos maištininkams remti. Jėzau Kristau! Argi neužtenka žinoti, kad prezidentas norėjo ir siekė toliau palaikyti maištininkus po to, kai Kongresas nusprendė, kad jau gana?

Man bloga nuo pamokslų, sakomų pulkininkui leitenantui Oliveriui Norfui. Už ką jam pamokslaujama? Pulkininkas nori palaikyti kontras „iš meilės Dievui ir meilės šaliai"; jis jau patvirtino, kad darys bet ką, ką jam pasakys vyriausiasis kariuomenės vadas. O dabar mums reikia klausytis senatorių ir atstovų rūmų narių, kurie vėl kandidatuoja; jie aiškina pulkininkui, ko jis nežino apie JAV Konstituciją; jie pareiškia, kad patriotizmas nebūtinai suprantamas kaip aklas atsidavimas tam tikriems prezidento darbotvarkės punktams ir kad abejoti prezidento politika nebūtinai yra antiamerikietiška. Dar galėtų pridurti, kad neįrodyta, jog Dievas yra dešinysis! Kodėl jie postringauja pulkininkui Norfui apie akivaizdžius dalykus? Kodėl jie dreba kaip kiškiai ir bijo tą pasakyti savo dievinamam vyriausiajam kariuomenės vadui?

Jeigu Estera seka visus šiuos reikalus, ji tikriausiai vemia; dedu galvą, kad lupa ožius. Ji, aišku, prisimena tuos nuostabius bamperio lipdukus iš Vietnamo laikų – tas žavias Amerikos vėliavytes, ir mūsų šalies pavadinimą raudonomis, baltomis ir mėlynomis raidėmis. Galvą guldau, kad pulkininkas Norfas atsimena juos.

Amerika! –

buvo parašyta ant lipduko.

Mylėkite ją
arba palikite ją!

Gili mintis, ar ne? Prisimenate?

O dabar turime klausytis civilių pamokslavimo – šalies išrinktieji pareigūnai instruktuoja jūrų korpuso leitenantą pulkininką apie tai, kad meilė šaliai ir meilė Dievui (ir neapykanta komunizmui) demokratinėje visuomenėje gali būti reprezentuojama daugybe skirtingų požiūrių. Pulkininkas nerodo jokių atsivertimo ženklų; kodėl tie teisuoliai šulai tuščiai kimba prie jo? Prezidentas Reiganas taip pat vargu ar atsivers į demokratiją.

Prisimenu, ką mano senelė sakydavo, kai pamatydavo ar perskaitydavo kokį niekalą. Ovenas tą pasakymą išmoko iš jos; paskutiniais metais Greivsende jis dažnai juo švaistydavosi. Kai kas nors kalbėdavo apie ką nors, kas jam atrodydavo krūva nesąmonių, Ovenas Minis paprastai sakydavo: „ŽINAI, KAS TAI YRA? TAI SIUŽETAS TELEVIZIJAI – ŠTAI KAS“. Tą patį Ovenas pasakytų ir apie posėdžius Irano ir kontrų tema – dėl to, ką prezidentas Reiganas „žinojo“, o ko – ne.

Taip Ovenas įvertino ir laiką, praleistą su daktaru Dolderiu; mokyklos vadovybės liepiamas, jis vaikščiojo pas daktarą Dolderį du kartus per savaitę, o kai paklausiau, apie ką jis kalbasi su tuo šveicarų idiotu, Ovenas pasakė: „TAI SIUŽETAS TELEVIZIJAI“. Daugiau apie seansus nieko nepasakojo, tik pasišaipydavo iš kai kurių daktaro Dolderio klausimų paryškindamas jo tarimą.

– TAI KĄ! TAU PATINKA VYRESNIO AMŽIAUS MOTERYS – KODĖL?

Man rūpėjo, ar jis pasakė, kad jį visada domino mano motina – galbūt, kad net buvo ją įsimylėjęs. Esu tikras, tai būtų sukėlę daktarui Dolderiui didelį susidomėjimą.

– TAI KĄ! MOTERIS, KURIĄ UŽMUŠEI BEISBOLO KAMUOLIUKU... JI SUŽADINO TAU NORĄ ŽUDYTI, TAIP?

– Liaukis, – pasakiau Ovenui. – Juk jis ne toks kvailas!

– TAI KĄ! KURIĄ DĖSTYTOJO ŽMONĄ DABAR BANDAI „KABINTI“?

– Liaukis! – sušukau aš. – Ko jis iš tikrųjų tavęs klausia?

– TAI KĄ! TIKI DIEVĄ... LABAI ĮDOMU!

Ovenas niekada man nepasakodavo, apie ką jie iš tikrųjų kalbėdavosi. Žinojau, kad daktaras Dolderis pusgalvis; bet taip pat žinojau, jog netgi pusgalvis būtų galėjęs įžvelgti Oveno Minio asmenybėje keliančių nerimą dalykų. Pavyzdžiui, kad ir koks kvailys būtų, daktaras Dolderis turėjo nors šį tą užčiuopti apie DIEVO ĮRANKĮ; net toks kaip daktaras Dolderis turėjo atskleisti gluminantį ir pavojingą Oveno nusiteikimą prieš katalikybę. O ypatinga Oveno fatalizmo samprata turėjo būti tikras iššūkis geram psichiatrui; esu įsitikinęs, kad daktaras Dolderis šiko dėl to į kelnes. O ar Ovenas galėjo nueiti taip toli ir papasakoti daktarui Dolderiui apie Skrudžo antkapį? Ar Ovenas galėjo pasakyti, kad jis ŽINO, kiek jam liko laiko šioje žemėje?

– Ką tu jam sakai?

– TIESĄ, – atsakė Ovenas Minis. – Į KIEKVIENĄ JO KLAUSIMĄ ATSAKAU NEMELUODAMAS IR RIMTAI, – pridūrė jis.

– Dieve mano! – pasakiau aš. – Tu prisivirsi košės!

– LABAI JUOKINGA, – atsakė jis.

– Bet, Ovenai, – tariau aš. – Ar sakai jam viską, ką galvoji ir kuo tiki? Juk ne viską, kuo tiki, ar ne? – neatlyžau.

– VISKĄ, – atsakė Ovenas Minis. – VISKĄ, KO JIS PAKLAUSIA.

– Jėzau! – sušukau aš. – O ar jis turi tau ką pasakyti? Ką jis tau sako?

– JIS LIEPĖ MAN PASIKALBĖTI SU PASTORIUMI MERILIU... TAIGI AŠ PRIVALAU IR PAS JĮ LANKYTIS DU KARTUS PER SAVAITĘ, – atsakė Ovenas. – SĖDŽIU IR SU KIEKVIENU IŠ JŲ KALBUOSI APIE TAI, KĄ ŠNEKĖJAU SU KITU. TIKRIAUSIAI JIE SUŽINOJO DAUGYBĘ DALYKŲ VIENAS APIE KITĄ.

– Aišku, – atsakiau aš; nors niekas man nebuvo aišku.

Ovenas lankydavo visas kunigo Luiso Merilio pamokas akademijoje; jis taip godžiai ėmėsi religijos ir Šventojo Rašto mokslų, kad paskutiniams metams jam nebeliko ką veikti ir pastorius Merilis leido jam atlikti individualų darbą. Oveną ypač domino prisikėlimo stebuklas; jį apskritai domino stebuklai, o labiausiai gyve-

nimas po mirties, ir jis rašė ilgą kursinį darbą šiomis temomis, remdamasis ištrauka iš savo mėgstamo pranašo Izaijo (5,20) : „Vargas vadinantiems piktą geru, o gerą – piktu". Oveno nuomonė apie kunigą Merilį gerokai pasikeitė į gera nuo tų laikų, kai pastoriaus dvejonės keldavo nerimą dogmatiškajam Oveno „aš"; Nors ir nejaukiai jausdamasis, Merilis turėjo suprasti, kokį vaidmenį suvaidino Balsas jį paskiriant į mokyklą dėstyti tikybos dalykų. Negalėjau įsivaizduoti, kad kuris nors iš jų, abiem sėdint zakristijoje, nebūtų varžęsis kito; ir vis dėlto juodu siejo gili pagarba.

Su Ovenu joks žmogus neatsipalaiduodavo, o labiau susikausčiusio žmogaus už pastorių Merilį aš nepažinojau, taigi įsivaizdavau, kiek ten, Herdo bažnyčios zakristijoje, būna girgždesių per tą apklausą – ar kaip jie ten ją vadino. Abu tikriausiai nežinodavo, kur dėti rankas; pastorius vis traukydavo seno stalo stalčius važinėdamas su ta sena kėde ant ratukų nuo vieno stalo galo iki kito, o tuo metu Ovenas Minis traškindavo krumplius, kryžiuodavo ir perkryžiuodavo savo mažas kojeles, dūsaudavo ir tolydžio tiesdavo rankas prie pastoriaus Merilio stalo tik tam, kad paimtų prespapjė ar maldų knygą ir vėl padėtų atgal.

– Apie ką tu kalbi su pastorium Meriliu? – paklausiau jo.

– SU PASTORIUM MERILIU KALBU APIE DAKTARĄ DOLDERĮ, O SU DAKTARU DOLDERIU KALBU APIE KUNIGĄ MERILĮ, – atsakė Ovenas.

– Ne, bet aš žinau, kad tau patinka kunigas Merilis... na, truputį, ar ne? – paklausiau jo.

– MES KALBAMĖS APIE GYVENIMĄ PO MIRTIES, – atsakė Ovenas Minis.

– Aišku, – atsakiau aš; nors niekas nebuvo aišku. Nesupratau, kaip Ovenui neatsibosta apie tai šnekėti.

Torontas, 1987 metų liepos 21-oji: šiandien labai karšta mieste. Kirpausi plaukus toje vietoje, kur visada kerpuosi – ties Batersto ir Sent Klero kampu, o mergina kirpėja (niekada prie to nepriprasiu!) paklausė manęs įprasto klausimo:

– Kokio ilgio?

– Kaip Oliverio Norfo, – atsakiau.

– Kieno? – paklausė ji. O Kanada! Bet esu tikras, kad yra jaunų kirpėjų Jungtinėse Valstijose, kurios taip pat nežino, kas yra pulkininkas Norfas, o po kelerių metų iš viso beveik niekas jo neprisimins. Kiek žmonių atsimena Melviną Lerdą? Kiek žmonių atsimena generolą Kreitoną Abramsą ar generolą Viljamą Vestmorlandą, jau nekalbant apie tai, kuris po kurio sekė. O kas buvo po generolo Maksvelo Teiloro? O po generolo Kertiso Lemėjaus? Ir po ko sekė Elsvortas Bankeris? Prisimenate? Aišku, kad ne!

Statybos netoli kirpyklos ties Batersto ir Sent Klero kampu kėlė didelį gausmą, tačiau buvau įsitikinęs, kad mano kirpėja girdėjo, ką sakiau.

– Oliverio Norfo – pakartojau. – Papulkininko Oliverio Norfo iš Jungtinių Amerikos Valstijų jūrų pėstininkų bataliono, – paaiškinau.

– Tikriausiai norite, kad nukirpčiau jus labai trumpai, – pasakė ji.

– Taip, prašau, – atsakiau; reikia pagaliau liautis skaityti „The New York Times"! Ten nėra nieko, ką būtų verta atsiminti. Tai kodėl tada man taip sunku pamiršti?

Ovenas Minis turėjo išskirtinę atmintį. Baigiantis 1962-ųjų metų žiemos semestrui, galiu duoti kirsti galvą, jis nė sykio nebuvo supainiojęs to, ką sakė daktarui Dolderiui ir ką kalbėjo kunigui Luisui Meriliui, tačiau tikiu, kad jie patys susipainiojo!

Galvą guldau, kad žiemos semestro pabaigoje jie priėjo išvadą, jog Oveną reikia arba išmesti iš mokyklos, arba paskirti direktoriumi. Kiekvienais metais, baigiantis žiemos semestrui Greivsendo akademijoje, Naujojo Hampšyro oras visus varydavo iš proto. Kam neatsibosta keltis tamsoje? Tuo tarpu Ovenas turėjo keltis dar ankščiau nei dauguma; jam reikėjo atidirbti už stipendiją, jis buvo valgyklos padavėjas, todėl turėjo prisistatyti į virtuvę bent jau valandą prieš pusryčius, taigi rytais jis patarnaudavo prie stalo, o pats pusryčius valgydavo virtuvėje anksčiau, kai studentai ir mokytojai dar nebūdavo susirinkę; pasibaigus pusryčiams drauge su kitais jis turėdavo spėti sutvarkyti stalus iki prasidedant rytiniam susirinkimui, kaip naujasis direktorius taikliai pavadino mūsų rytinę maldą.

Tą vasario šeštadienio rytą raudonasis pikapas neužsivedė ir Ovenas, persėdęs į Minių granito kompanijos sunkvežimį riedėjo juo iki Meiden Hilo apačios, kol tas pagaliau užsivedė – taip buvo šalta. Jam nepatikdavo budėjimai valgykloje, kaip mes juos vadindavome, savaitgaliais; mat jis negyveno bendrabutyje ir todėl iki mokyklos jam susidarydavo didesnis atstumas. Manau, kad jis jau atvyko tenai susierzinęs, be to, žiediniame įvažiavime prie pagrindinių akademijos rūmų, toje vietoje, kur jis visą laiką statydavo pikapą, stovėjo kitas automobilis. Sunkvežimis su priekaba buvo toks didelis, kad nors įvažiavime stovėjo tik vienas automobilis, Ovenas buvo priverstas pastatyti sunkvežimį Frant gatvėje, – o žiemą miesto savivaldybės nutarimu buvo uždrausta statyti mašinas Frant gatvėje, kad netrukdytų valyti sniego, ir tai irgi vedė jį iš pusiausvyros. Automobilis, stovintis prie pagrindinio akademijos pastato, dėl kurio Ovenas turėjo ieškotis sunkvežimiui kitos vietos, buvo daktaro Dolderio folksvagenas „vabalas".

Pasigėrėtinai ir nepakenčiamai tvarkingas, kaip ir visi jo kraštiečiai, daktaras Dolderis visada elgdavosi su savo mažuoju „vabalu" tiksliai vienodai pagal situaciją. Jo butas buvo Kvinsio bendrabutyje – toliausiai stovinčiame Greivsendo akademinio miestelio bendrabutyje; atrodė, kad tai „toliausias taškas" nuo bet ko, tačiau nors ir labiausiai nutolęs nuo Greivsendo akademijos rūmų, jis vis dėlto liko akademijos teritorijoje. Daktaras Dolderis palikdavo savo „vabalą" prie pagrindinių akademijos rūmų tik tada, kai gerdavo.

Jis dažnai pietaudavo pas Rendį ir Samę Vaitus; tokiais atvejais statydavo savo folksvageną prie pagrindinių akademijos rūmų, ir jeigu per daug išgerdavo, palikdavo jį ir eidavo namo pėsčias. Akademijos teritorija nebuvo tokia didelė, kad jis nebūtų galėjęs (ar turėjęs) pėsčiomis suvaikščioti į abu galus – nueiti pietų ir pareiti, – bet daktaras Dolderis buvo vienas iš tų europiečių, kurie įsimylėdavo daugumą amerikietiškų keistenybių: kam amerikiečiui eiti porą žingsnių, jeigu galima nuvažiuoti. Ciuriche, esu įsitikinęs, daktaras Dolderis visur vaikščiojo pėsčias; bet per Greivsendo teritoriją jis važiavo savo „vabalu", lyg būtų keliavęs per Naujosios Anglijos valstijas.

Kai daktaro Dolderio folksvagenas stovėdavo žiediniame įvažiavime prie pagrindinių akademijos rūmų, visi žinojo, kad daktaras tiesiog demonstruoja savo ypatingą šveicarišką apdairumą; jis nebuvo girtuoklis, todėl važiuodamas tą trumpą atstumą iš Vaitų į Kvinsio bendrabutį, tikrai nebūtų turėjęs daug progų suluošinti blaivių ir nekaltų Greivsendo gyventojų. Greičiau jis net nieko nebūtų sutikęs; bet daktarui Dolderiui patiko važinėtis „vabalu", o be to, jis buvo atsargus žmogus.

Vieną kartą, ką tik prisnigus, pirmojo kurso moksleivis vokietis užrašė pirštu ant jo folksvageno priekinio stiklo: „Herr Doktor Dolder hat zu viel betrunken!" Dažniausiai, jau vien pamatęs Oveną per pusryčius ar rytinį susitikimą, galėdavau pasakyti, ar daktaras Dolderis šiek tiek per daug išgėrė praeitą vakarą; jeigu būdavo žiema, o Ovenas atrodydavo paniuręs, žinojau, kad anksti rytą neturėjo kur pastatyti automobilio. Tik užmetęs akį į jį jau žinojau, kad pikapo variklis neužsivedė ir kad jis nerado vietos, kur pastatyti sunkvežimį.

– Kas tau yra? – klausdavau jo.

– TAS ŠIKNIUS NUSILESĘS PUSPROTIS ŠVEICARAS! – atsakydavo Ovenas Minis.

– Aišku, – sakydavau.

Galiu įsivaizduoti, kaip ir šį vasario rytą šveicaro psichiatro „vabalas" jį nuteikė.

Ovenas tikriausiai sėdėjo šaltoje sunkvežimio kabinoje – reikėdavo važiuoti su tuo griozdu apie valandą, kol imdavai pastebėti, kad veikia šildytuvas, – tikriausiai jis rūkė ir bambėjo po nosimi, kai pažvelgęs pro langą į mašinos žibintų apšviestą kelią pamatė krepšininkus – daugiau kaip pusę visos komandos, – einančius link jo. Buvo taip šalta, kad jiems iš burnos virto garas, lyg jie irgi rūkytų, nors jis pažinojo juos visus ir žinojo, kad jie nerūko; mažiausiai du ar tris kartus per savaitę jis padarydavo jiems pramogą uoliai treniruodamasis dėti kamuolį į krepšį iš viršaus.

Vėliau jis man pasakojo, kad ten buvo aštuoni ar dešimt krepšinio komandos žaidėjų – ne visa komanda. Visi jie gyveno tame pačiame tradiciniame sportininkų bendrabutyje akademijos teri-

torijoje; kadangi vaikinai tą dieną žaidė kažkokioje toli esančioje mokykloje, jie ėjo į valgyklą papusryčiauti kartu su padavėjais. Tie aukšti, linksmi vaikinai, žirgliojantys plačiais žingsniais, mielai atsikėlė dar prieš švintant – šį šeštadienį pamokų nebus, o visa diena jiems atrodė kaip didelis nuotykis. Ovenas Minis nebuvo taip linksmai nusiteikęs; jis atidarė savo gremėzdo sunkvežimio kabinos apšerkšnijusį langą ir pakvietė juos.

Jie buvo draugiški ir, kaip visada, baisiausiai džiaugėsi jį pamatę; jie sušoko ant platformos ir pradėjo juokais stumti vienas kitą ant žemės ir kitaip kvailioti.

– JUMS, VAIKINAI, ŠIANDIEN JĖGOS NETRŪKSTA, – pasakė Ovenas Minis, o tie suūžė pritardami. Ant tako, apšviesto mašinos žibintų, stovėjo mažas apledėjęs ir vakarykščiu sniegu apsnigtas daktaro Dolderio folksvagenas „vabalas". – BET LAŽINUOSI, KAD ŠITO FOLKSVAGENO NEPAKELSITE, – tarė Ovenas Minis. Tačiau, savaime suprantama, jiems pakako jėgos pakelti daktaro Dolderio „vabalui" – ir ne tik pakelti, bet ir išnešti iš akademijos miestelio.

Krepšinio komandos kapitonas buvo labai simpatiškas milžinas; kai juodu treniruodavosi drauge dėti kamuolį į krepšį, kapitonas pakeldavo jį viena ranka.

– Bus padaryta, – tarė kapitonas Ovenui. – Kur nori, kad nuneštume?

Ovenas prisiekė man, kad iki tos akimirkos ta MINTIS jam nebuvo šovusi į galvą. Neabejoju, kad Ovenas niekada neatleido Rendžiui Vaitui už tai, kad šis perkėlė rytines pamaldas iš Herdo bažnyčios į pagrindinius akademijos rūmus ir vadino tai rytiniu susirinkimu – šį dalyką jis vis dar vertino kaip direktoriaus POZAVIMĄ. Dano dekoracijos žiemos semestro spektakliams jau buvo išardytos; vadinamosios Didžiosios salės scena buvo tuščia. Ir tie platūs, marmuriniai laiptai, vedantys didingų dvivėrių salės durų link... Ovenas neabejojo, kad tokios erdvės pakaks daktaro Dolderio folksvagenui laisvai įnešti į vidų. Argi nebūtų įdomu, jei šis mažas įžūlus automobiliukas stovėtų scenos viduryje – tarsi linksmas, žaismingas pasveikinimas direktoriui ir visiems mokiniams; šis tas, kas

priverstų juos nusišypsoti, kai visi jau išsekę nuo kovo mėnesio mokslų karštinės, o taip laukiamos, išsigelbėjimą žadančios pavasario atostogos dar už kalnų.

– NUNEŠKITE Į PAGRINDINĮ AKADEMIJOS PASTATĄ, – tarė Ovenas Minis krepšinio komandos kapitonui. – UŽNEŠKITE LAIPTAIS Į SALĘ IR PASTATYKITE SCENOJE, – įsakė Balsas. – PAČIAME SCENOS VIDURYJE, PRIEKIU, PRIE PAT DIREKTORIAUS PAKYLOS. TIK ATSARGIAI, NESUBRAIŽYKITE... IR DĖL DIEVO MEILĖS, NEIŠMESKITE! NEPALIKITE JOKIŲ ŽYMIŲ, – įspėjo krepšinio žaidėjus. – JOKIO, NET MAŽIAUSIO ĮDRĖSKIMO... NEI MAŠINAI, NEI LAIPTAMS, NEI SALĖS DURIMS, – tarė jis. – PASTATYKITE TAIP, KAD ATRODYTŲ, LYG JI PATI TENAI NUTŪPĖ, – pasakė jis jiems. – PASTATYKITE TAIP, KAD ATRODYTŲ, LYG ANGELAS BŪTŲ NULEIDĘS JĄ ANT SCENOS, – pridūrė Ovenas Minis.

Kai krepšinio žaidėjai nunešė daktaro Dolderio folksvageną, Ovenas nuodugniai apsvarstė klausimą, ar jam statyti mašiną laisvoje vietoje, ir galop nusprendė, kad būtų išmintingiau nuvažiuoti iki Voterhauzo bendrabučio ir pastatyti sunkvežimį šalia Dano. Net ir Danas nematė jo statančio tenai mašinos; o jei kas nors ir matė jį važiuojantį per akademinio miestelio teritoriją, kadangi jau pradėjo švisti, tai niekam tai neturėjo atrodyti keista – akademijos valgyklos padavėjas skuba nepavėluoti į darbą.

Jis papusryčiavo valgyklos virtuvėje su kitais padavėjais ir baisiai išalkusių ir linksmų krepšinio žaidėjų kompanija. Kai krepšinio komandos kapitonas atsisveikino su juo, Ovenas dengė akademijos direktoriaus staliuką.

– Niekas nenukentėjo... niekas, – patikino jį kapitonas.

– LINKIU GERAI SUŽAISTI! – palinkėjo Ovenas Minis.

„Vabalą“ scenoje pastebėjo vienas pagrindinių akademijos rūmų prižiūrėtojas, kai kėlė užuolaidas ant aukštų langų norėdamas įleisti į salę šviesos. Savaime aišku, sargas pakvietė direktorių. Iš savo priekin išsikišusio namo virtuvės lango, kuris buvo tiesiai priešais pagrindinius akademijos rūmus, direktorius Vaitas turbūt pamatė nedidelį stačiakampį neapsnigtą plotą, kur visą naktį stovėjo daktaro Dolderio folksvagenas.

Anot Dano Nidemo, direktorius jam paskambino tuo metu, kai jis lipo iš dušo; dauguma dėstytojų pusryčiaudavo namuose arba iš viso nevalgydavo, bet į akademijos valgyklą neidavo. Direktorius pasakė Danui, kad renka visą mokomąjį personalą, kuris pajėgus nukelti daktaro Dolderio folksvageną nuo aktų salės scenos prieš rytinį susirinkimą. Negalima leisti, paaiškino direktorius Danui, kad mokiniai turėtų progą „iš to pasijuokti“. Danas atsakė, kad nors ir nesijaučia esantis pajėgus, bet tikrai stengsis padėti kiek galės. Padėjęs ragelį, jis vis krizeno, kol pažvelgė pro Voterhauzo bendrabučio langą ir pamatė Minių granito kompanijos sunkvežimį, stovintį šalia jo mašinos. Danui staiga toptelėjo, kad IDĖJA pastatyti daktaro Dolderio folksvageną Didžiosios salės scenoje turi pažįstamą Oveno Minio braižą.

Tą patį pasakė direktorius, kai jis ir kiti nelabai pajėgūs mokomojo personalo nariai su keliomis stambiomis to personalo žmonomis tąsėsi su daktaro Dolderio „vabalu“.

– Aš čia įžvelgiu Oveno Minio braižą! – tarė direktorius.

– Nemanau, kad Ovenas galėtų pakelti folksvageną, – atsargiai paprieštaravo Danas Nidemas.

– Turiu galvoje, kad tai buvo jo idėja! – pasakė direktorius.

Pasak Dano, mokomasis personalas nebuvo labai pajėgus ką nors pakelti; netgi atletiški jo nariai nebuvo tokie stiprūs ar lankstūs kaip jaunieji krepšinio žaidėjai – ir jie nepagalvojo apie esminį dalyką: sunkų ir nepatogų daiktą daug lengviau nešti laiptais į viršų negu vilkti jį į apačią.

Ponas Tiubiularis, lengvosios atletikos treneris, persistengė benešdamas mašiną laiptais nuo scenos; jis nukrito ant kieto medinio priekinės eilės suolo – giesmių knyga sušvelnino smūgį į galvą, antraip tikriausiai būtų praradęs sąmonę. Dano Nidemo žodžiais, ponas Tiubiularis jau „prieš nukrisdamas“ buvo ne visai sąmoningas, tačiau iš tikrųjų lengvosios atletikos treneris smarkiai pasitempė kulkšnies sausgysles ir jį reikėjo išvežti į Haberdo ligoninę. Taigi liko dar mažiau nelabai pajėgių mokomojo personalo narių ir raumeningų jų žmonų, galinčių vargti su nelemtu apgrumdytu daktaro Dolderio folksvagenu, kuris dabar stovėjo ant užpakalio, tai

yra sunkiosios „vabalo" dalies, kur yra jo variklis. Nedidelis automobiliukas, taip savotiškai stovėdamas, tarsi sveikino ar kėlė ovacijas išvargusiems dėstytojams – mokomajam personalui, taip nerangiai nustūmusiam jį nuo scenos.

– Kaip gerai, kad daktaro Dolderio nėra, – pastebėjo Danas.

Kadangi direktorius buvo toks suirzęs, niekas nenorėjo pripažinti akivaizdaus dalyko: kad būtų kur kas geriau, jeigu jie leistų mokiniams „pasijuokti" – ir tuomet dėstytojai lieptų stipresnių ir sveikesnių vyrukų būreliui atsargiai nunešti automobilį nuo scenos. Jeigu mokiniai būtų apgadinę automobilį benešdami jį iš centrinių akademijos rūmų, tai patys ir būtų atsakę. Kuo toliau, tuo viskas darėsi kebliau, kaip būna visada, kai darbo imasi mėgėjai, kurie viską daro pripuolamai ir labai skubėdami.

Mokiniai turėjo pradėti rinktis į rytinį susirinkimą po kokių dešimties ar penkiolikos minučių. Apgrumdytas folksvagenas, stovintis ant užpakalio Didžiosios salės priekyje, galėjo sukelti daugiau juoko negu sveikas ir prižiūrėtas automobilis, stovintis ant scenos. Tačiau dėl to buvo neilgai, ar net išvis nediskutuojama; direktorius, visas išraudęs nuo pastangų pakelti tą nediduką vokišką greitkelių stebuklą, paragino dėstytojus kibti visiems drauge ir negaišinti laiko svarstymams.

Tačiau automobilis buvo šiek tiek apsnigtas ir apledėjęs. Po kojomis telkšojo balutės. Viena dėstytojo žmona, turinti daugiausiai atžalų ir motiniškai platų, bet nekoordinuotą glėbį, – paslydo po folksvagenu, kai jis buvo statomas atgal ant ratų; ir nors nesusižalojo, bet įstrigo palindusi po nepaslankiu automobiliu. Folksvagenų gamintojai pirmieji pradėjo sandarinti savo automobilių dugną, ir vargšė dėstytojo žmona suprato, kad po automobiliu nėra jokio tarpo, pro kurį ji galėtų išsirangyti lauk.

Šita nelaimė – likus mažiau negu dešimčiai minučių iki rytinio susirinkimo – buvo direktoriui dar vienas pažeminimas: sugadintas daktaro Dolderio folksvagenas, iš variklio ir pavarų dėžės varvinantis alyvą ant įkalintos dėstytojo žmonos; beje, nelabai studentų mėgstamos.

– Po šimts pypkių! – pasakė Rendis Vaitas

Jau pasirodė pirmieji „labo ryto nuobodos". „Labo ryto nuobodos" buvo mokiniai, kurie taip nestygo greičiau pradėti mokslo dieną, kad ateidavo į rytinį susirinkimą daug anksčiau, negu to reikėjo. Nežinau, kaip jie vadinami šiandien; bet esu tikras, kad tokių studentų niekada niekas gražiai nevadina.

Kai kurie iš tų „labo ryto nuobodų" jau buvo apšaukti direktoriaus, kad eitų sau ir grįžtų normaliu laiku. Tuo tarpu versdami folksvageną ant šono – tiek, kad apvalaina dėstytojo žmona galėtų saugiai išlįsti į dienos šviesą, – nepatyrę nešikai kilstelėjo „vabalą" per aukštai; jis parvirto ant šono iš vairuotojo pusės (tiesiai ant lango ir šoninio veidrodėlio; šukės drauge su užpakalinio žibinto nuolaužomis, atsiradusiomis folksvagenui negrabiai verčiantis nuo scenos, buvo skubiai sušluotos po mediniais pirmosios eilės suolais, ant kurių buvo užgriuvęs nukentėjęs ponas Tiubiularis).

Kažkas pasiūlė iškviesti daktarą Dolderį; jeigu daktaras neužrakino durelių, tai tą apvalų automobiliuką galima būtų nustumti, o gal net nuvežti iki plačių marmurinių laiptų viršaus. Gal būtų net lengviau nuboginti jį laiptais žemyn, jeigu kas nors sėdėtų viduje prie vairo?

– Tegu niekas nekviečia Dolderio! – sukomandavo direktorius. Kažkas atkreipė dėmesį į tai, kad langas jau vis tiek išdaužtas, todėl kviesti nėra reikalo. Dar kažkas pasakė, kad folksvageno nei pastumsi, nei su juo pavažiuosi, kol jis guli ant šono, todėl pirmiausia reikia jį atversti. Tačiau, anot Dano, fizinio parengimo neturintys dėstytojai neįvertino savo jėgų; mėgindami patupdyti automobilį ant ratų, jie iškėlė jį per aukštai ir numetė dabar jau ant kito šono iš keleivio sėdynės pusės, priplodami medinį pirmosios eilės suolą (langas ir kitas šoninis veidrodėlis taip pat nuėjo šipuliais).

– Gal reikėtų atidėti rytinį susirinkimą, – atsargiai pasiūlė Danas Nidemas. Tačiau direktorius – visus pribloškdamas – pats vienas pastatė folksvageną ant ratų! Įsivaizduoju, kaip tvinksėjo jo adrenalino liaukos! Staiga Rendis Vaitas susigriebė už nugaros ir keikdamasis parpuolė ant kelių.

– Nelieskite manęs! – suriko jis. – Nieko man neatsitiko! – tvirtino jis raukydamasis ir vargais negalais stodamasis ant kojų.

Staiga jis spyrė į Dolderio automobilio buferį. Paskui įkišo ranką pro išdaužtą langą iš vairuotojo pusės ir atrakino dureles. Jis atsisėdo prie vairo, tolydžio raivydamasis nuo nemalonių pojūčių nugaros apačioje, ir liepė dėstytojams stumti.

– Kur? – paklausė Danas Nidemas direktoriaus.

– Žemyn tais prakeiktais velnio laiptais, po šimts! – suriko direktorius Vaitas. Taigi jie pradėjo stumti; susišnekėti su juo nebuvo vilties, vėliau pasakojo Danas.

Kai Rendis Vaitas kratydamasis pradėjo leistis žemyn dideliais ir plačiais marmuriniais laiptais, nuskambėjo skambutis, skelbiantis rytinio susirinkimo pradžią; keletas mokinių – normalių mokinių drauge su „labo ryto nuobodomis" vaikštinėjo pagrindinių akademijos rūmų fojė, laiptų apačioje.

Kas galėtų smulkiai iš eilės nupasakoti, kaip viskas vyko – kitaip tariant, kas galėtų pasakyti, kas gi ten iš tiesų įvyko? Direktoriui tai kainavo nemaža dvasios jėgų; nesunku patikėti, kad nugarą jam skaudėjo; juk vienas pats pakėlė automobilį, o ar spazmai surakino jį, kai jis vairavo folksvageną laiptais žemyn, ar po tos įspūdingos avarijos... tai, ko gero, hipotetinis klausimas, ar ne?

Naujajame Hampšyre vartojamas posakis kam nors itin trapiam ir rizikingam nusakyti: „Kaip liepsnelės kiaušinis, nešamas lietvamzdžio srauto".

Štai taip leidosi direktorius marmuriniais laiptais iš Didžiosios salės į pagrindinių akademijos rūmų fojė – tik tiek, kad jis nepasiekė savo tikslo. Folksvagenas paslydo ir apvirto aukštielninkas ant stogo pačiame laiptų viduryje. Durelės neatsidarė ir direktoriaus nebuvo kaip ištraukti iš sulankstyto automobilio; nugaros apačia jam buvo taip surakinta dieglių, kad jis nepajėgė išsitiesti ir išlįsti pro ertmę, kuri susidarė priekinio stiklo vietoje. Sėdėdamas žemyn galva prie vairo, Rendis Vaitas visa gerkle šaukė, kad tai „mokinių ir dėstytojų sąmokslas", kurie – aiškiai matyti – yra nusiteikę prieš jį. Jis prišnekėjo daugybę nespausdintinų dalykų apie daktaro Dolderio „sušiktą manierą prisilakti", apie visas aliai vienos vokietpalaikių gamybos mašinas, apie slampinėjančius po akademiją „lepšius" ir „skudurus", vaidinančius, kad labai dirba, o

jau jų žmonos!.. Ir nuolat staugė ir kriokė, kad nugara jį „pribaigs“, kol kažkas atgabeno į įvykio vietą jo žmoną Samę ir ši, atsiklaupusi ant apdaužytų marmuro laiptų, paguodė savo aukštyn kojom apvirtusį vyrą viskuo, kuo tik galėjo; vėliau iškviesti specialistai ištraukti direktoriaus iš sudužusio folksvageno – jau gerokai po rytinio susirinkimo – vargais negalais išlupo jį lauk išpjovę pjovikliu nelaimingojo daktaro Dolderio folksvageno vairuotojo dureles.

Dar ilgai Rendis Vaitas šūkčiojo ir murmėjo žmonai: „Aš čia įžvelgiu Oveno Minio braižą!“

Įdomus buvo rytinis susirinkimas tą rytą. Į salę rinkomės dvigubai ilgiau, nes turėjome tik dalį laiptų lipti į Didžiąją salę, – o paskui paaiškėjo, kad pirmoji suolų eilė sulaužyta; berniukai, kurie ten sėdėdavo, turėjo ieškotis vietos ant grindų arba scenoje. Ant žemės mėtėsi stiklo šukės, dažų dangos atplaišos, telkšojo klanai alyvos, ir – išskyrus pradžios ir pabaigos giesmę, kurios užslopino įkalinto direktoriaus riksmus, – mes norom nenorom turėjome klausytis dramos, vykstančios ant laiptų. Bijau, kad tai atitraukė mūsų dėmesį nuo pastoriaus Merilio maldos ir kasmetinės drąsinančios pono Erlio kalbos baigiamųjų klasių mokiniams. Pasistenkite, kad būsimo stojimo (ar neįstojimo) rūpesčiai neužgožtų pavasario atostogų džiaugsmo, patarė mums ponas Erlis.

– Patraukit toliau nuo veido tą prakeiktą pjoviklį, velniai jus griebtų! – išgirdome direktoriaus riksmą.

O susirinkimo pabaigoje Samė, direktoriaus žmona, ėmė šaukti ant mokinių, kurie lipdami laiptais žemyn bandė perkopti kelią užstojusį suknežintą folksvageną, kuriame tupėjo direktorius.

– Ar nemokate padoriai elgtis? – rėkė ponia Vait.

Tik pasibaigus rytiniam susirinkimui galėjau pasikalbėti su Ovenu Miniu.

– Tikiuosi, kad nesi prie viso šito prisidėjęs? – paklausiau jo.

– TIKĖJIMAS IR MALDA, – pasakė jis. – TIKĖJIMAS IR MALDA PADEDA, IŠ TIKRŲJŲ PADEDA.

Torontas, 1987 metų liepos 23-ioji – Katerina pakvietė mane į savo salą; gana tų laikraštpalaikių; aš vykstu į Džordžo įlanką! Oras vėl tvankus.

Tuo tarpu pirmajame „The Globe and Mail“ puslapyje (diena žada būti nuobodi) pasakojama apie Aukščiausiąjį Švedijos teismą, kuriantį „teisės istoriją“; Aukščiausiasis teismas nagrinėja ieškinį dėl į areštinę uždaryto dabar jau nebegyvo katino. Kas per pasaulis! SIUŽETAS TELEVIZIJAI!

Jau daugiau kaip mėnuo nebuvau bažnyčioje; per daug laikraščių. Laikraščių skaitymas yra labai blogas įprotis, tas pats, kas pusfabrikačių valgymas. O aš tiesiog nusigriebiu kokį nors ginčytiną klausimą iš žinių – kokį nors moralinį/filosofinį, politinį/intelektualinį mėsainio pakaitalą su visais jam priklausančiais priedais; bet kadangi tas mano interesas jau trunka ilgai, jis spėjo praryti visus kitus mano interesus, ir kad ir kokį alkį ir polėkį jausdavau apmąstymams ir atsiskyrimui, visus juos mano gyvenime dabar prarijo tas mėsainis! Aš pateikiu tai kaip savikritiką; tačiau būti „politiškam“ reiškia pasiduoti šitai mėsainių manijai viso savo likusio gyvenimo sąskaita.

Prisimenu, kaip Ovenas atliko savarankišką tyrimą su pastoriumi Meriliu per 1962-ųjų žiemos semestrą. Kažin, ar tiems mėsainiams Reigano administracijoje yra žinomi Izaijo (5,20) žodžiai. Kaip sakydavo Balsas: „ VARGAS VADINANTIEMS PIKTĄ GERU, O GERĄ – PIKTU“.

Pastorius Merilis buvo antras žmogus po manęs paklausęs Oveno, ar jis turi ką nors bendra su daktaro Dolderio folksvageno „avarija“; vargšas automobiliukas per visas mūsų pavasario atostogas prakiurksojo remonto dirbtuvėse.

– AR AŠ TEISINGAI SUPRANTU, KAD MŪSŲ POKALBIO TEMA KONFIDENCIALI? – paklausė Ovenas pastoriaus Merilio. – JŪS SUPRANTATE, KĄ AŠ NORIU PASAKYTI – AR TAI BUS TAIP, LYG JŪS KLAUSYTUMĖT MANO IŠPAŽINTIES; IR NIEKU GYVU NIEKAM NEPERSAKYTUMĖT TO, KĄ JUMS PAPASAKOSIU? – paklausė jo Ovenas.

– Tu supranti teisingai, Ovenai, – atsakė pastorius Merilis.

– MINTIS – MANO! – prisipažino Ovenas. – BET AŠ NEPAJUDINAU NĖ PIRŠTO. AŠ NET KOJOS NEBUVAU ĮKĖLĘS Į RŪMUS – NET NEMAČIAU, KAIP JIE TĄ PADARĖ!

– Kas tai padarė? – paklausė Merilis.

– BEVEIK VISA KREPŠINIO KOMANDA, – atsakė Ovenas Minis. – VAIKINAI TIESIOG ĖJO PRO ŠALĮ.

– Tai buvo grynai spontaniškai kilusi mintis? – paklausė pastorius.

– KAIP PERKŪNAS IŠ GIEDRO DANGAUS – STAIGA ĖMĖ IR TRENKĖ. NA, ŽINOTE, KAIP TAS STAIGA UŽSILIEPSNOJĘS KRŪMAS, – pasakė Ovenas.

– Na, manyčiau, gal ne visai taip, – nesutiko pastorius Merilis ir užtikrino Oveną, jog jis nori žinoti smulkmenas tik tam, kad galėtų apginti jį nuo direktoriaus, kuris įtaria visų pirma jį. – Tai gali padėti, – pasakė pastorius Merilis, – jeigu aš pasakysiu direktoriui, kad tvirtai žinau, jog tu nelietei daktaro Dolderio automobilio ir nebuvai įkėlęs kojos į rūmus, kaip kad sakai.

– BET NEIŠDUOKITE IR KREPŠINIO KOMANDOS, – pasakė Ovenas.

– Žinoma, ne! – atsakė pastorius ir pridūrė, kad nepatariąs taip atvirauti su daktaru Dolderiu, jeigu tas kartais imtų ir ko nors paklaustų apie „avariją“. Savaime suprantama, kad pokalbiai tarp psichiatro ir jo paciento taip pat „konfidencialūs“, tačiau Ovenas turėtų suprasti, ką skrupulingajam šveicarui reiškė jo automobilis.

– AŠ SUPRATAU, KĄ JŪS NORITE PASAKYTI, – pasakė Ovenas Minis.

Danas Nidemas pasakė Ovenui, kad jis nenori žinoti, ar Ovenas prikišo nagus prie daktaro Dolderio automobilio ar neprikišo, ir papasakojo, kad direktorius triukšmauja ir aiškina dėstytojams apie „nepagarbą privačiai nuosavybei“ ir „vandalizmą“, abiem prasižengimų kategorijoms priskirdamas tą pačią bausmę – „išmesti“.

– FOLKSVAGENĄ SULAUŽĖ DIREKTORIUS IR DĖSTYTOJAI, – atkreipė dėmesį Ovenas. – TAS AUTOMOBILIS BUVO SVEIKUTĖLIS, KOL DIREKTORIUS IR TIE STUOBRIAI JO NESIĖMĖ.

– Kaip vienas iš „tų stuobrių“, aš nenoriu žinoti, iš kur tu tai žinai, Ovenai, – pasakė jam Danas. – Prašau tavęs gerai pagalvoti, ką sakai – su kuo bekalbėtum!

Vos kelios dienos buvo likusios iki žiemos semestro pabaigos, taip pat iki Oveno „drausminės nuobaudos bandomojo laiko“ termino. Nuo pavasario semestro Ovenas turėjo teisę į keletą nedidelių prasižengimų mokyklos taisyklėms; šiaip ar taip, jis nebuvo didelis taisyklių pažeidinėtojas.

Natūralu, kad daktaras Dolderis atsitikimą su savo automobiliu įvertino kaip „priešiškumą“, kurį dažnai jausdavo iš mokinių. Daktaras Dolderis itin skausmingai reagavo tiek į tikrą, tiek į įsivaizduojamą „priešiškumą“, nes joks Greivsendo akademijos mokinys pats niekada nesikreipdavo į psichiatrą patarimo. Daktaro Dolderio pacientai buvo arba pasiūlyti mokyklos, arba tėvų prispirti jam pasirodyti.

Per jų pirmąjį seansą po to, kai buvo sumaitotas folksvagenas, daktaras Dolderis pradėjo su Ovenu pokalbį taip:

– Aš žinau, kad tu manęs nekenti, ar ne? Bet už ką tu manęs nekenti?

– AŠ NEMĖGSTU SU JUMIS KALBĖTIS, BET NEAPYKANTOS JUMS NEJAUČIU – NIEKAS NEJAUČIA JUMS NEAPYKANTOS, DAKTARE DOLDERI!

– Ir ką jis pasakė, kai tu jam taip pasakei? – paklausiau aš Oveno Minio.

– JIS ILGAI TYLĖJO – ATRODO, VERKĖ, – atsakė Ovenas.

– Dieve! – aiktelėjau.

– MANAU, KAD ŠIUO METU AKADEMIJA IŠGYVENA NUOSMUKĮ, – padarė išvadą Ovenas. Tai buvo taip jam būdinga; palietus kokią skaudžią asmeninę temą jis staiga ima ir iškelia kokią nors mintį – kaip ginčo objektą, – kuri neturi nieko bendro su juo pačiu!

Tačiau rimtų įkalčių prieš Oveną nebuvo; netgi direktoriaus ĮKARŠTIS nepadėjo apkaltinti Oveno Minio „vabalo“ sulaužymu. Tačiau, kai tik tas pavojus praėjo, atsirado dar blogesnis dalykas. Laris Lišas buvo „suimtas“ už mėginimą nusipirkti alaus parduotuvėje; parduotuvės direktorius atėmė padirbtą Lario asmens kortelę – netikrą šauktinio kortelę su pakeistu amžiumi, ir iškvietė policiją. Laris prisipažino, kad kortelė buvo padaryta iš tuščios

kortelės „Kapo" redakcijoje – nelegalus jo pažymėjimas buvo sukurtas fotokopijavimo aparatu. Pasak Lišo, „begalė" Greivsendo akademijos moksleivių įsigijo korteles tokiu būdu.

– Ir kas tai sugalvojo? – paklausė jo direktorius.

– Tik ne aš, – atsakė Laris Lišas. – Aš savąją kortelę nusipirkau – kaip ir visi kiti.

Aš įsivaizduoju, kaip direktorius ėmė virpėti iš susijaudinimo; ši apklausa vyko policijos skyriuje pas patį Greivsendo policijos viršininką – mūsų senąjį „nužudymo priemonės" ir „mirties įrankio" išradėją Beną Paiką! Viršininkas Paikas jau buvo informavęs Larį Lišą, kad už padirbtą šauktinio kortelę keliama „baudžiamoji byla".

– Kas pardavinėjo ir gamino padirbtas korteles, Lari? – paklausė Rendis Vaitas.

Lario Lišo motina būtų didžiavusis savo sūnumi – nė kiek tuo neabejoju.

– Ovenas Minis, – pasakė Laris Lišas.

Taigi 1962-ųjų pavasario atostogos neatėjo taip greitai, kaip tikėjomės. Direktorius susitarė su policijos viršininku Paiku: jeigu direktorius padės ant stalo Paikui visas mokykloje esančias padirbtas šauktinių korteles, jokių „baudžiamųjų bylų" akademijos mokiniams nebus keliama. Tą padaryti buvo vienas juokas. Per rytinį susirinkimą direktorius liepė visiems berniukams prieš išeinant iš salės padėti savo pinigines ant scenos, o tiems, kurie jų neturi, skubiai grįžti į savo kambarius bendrabutyje ir įteikti pinigines budinčiam dėstytojui. Piniginės bus vėliau sumestos į berniukų pašto dėžutes.

Pamokų rytą nebuvo; dėstytojai buvo užsiėmę piniginių tikrinimu ir padirbtų kortelių konfiskavimu.

Per neeilinį dėstytojų posėdį, kurį sušaukė Rendis Vaitas, Danas Nidemas pasakė: „Tai, ką jūs darote, yra nelegalu! Bet kurio berniuko tėvai gali paduoti jus į teismą!"

Tačiau direktorius įrodinėjo, kad jis nori apsaugoti mokyklą nuo negarbės, jeigu Greivsendo mokiniams būtų iškeltos „baudžiamosios bylos". Akademijos, kaip geros mokyklos, reputacija nenu-

kentės nuo šio kortelių konfiskavimo akto taip, kaip nukentėtų, jeigu jai būtų iškeltos „baudžiamosios bylos". O dėl „nusikaltėlio", kuris sufabrikavo ir pardavė šias netikras asmens korteles – siekdamas pelno! – tai, savaime suprantama, pasakė direktorius, kad to mokinio likimą spręs Vykdomasis komitetas.

Ir taip jie jį nukryžiavo – tai įvyko labai staigiai. Tas faktas, kad jis, kaip pats sakė, jau seniai nebeužsiima šia nelegalia veikla, nebeturėjo reikšmės. Nesvarbu buvo nei tas faktas, kad jis susiprato elgęsis negerai, paveiktas inauguracinės Dž.F.K. kalbos, nei kad jis žinojęs, jog kortelės naudojamos alkoholiui nelegaliai pirkti, ir kad jis pats nepritariąs gėrimui; jiems netgi buvo nesvarbu, kad jis pats visai negeria! Lariui Lišui ir visiems, kurie turėjo padirbtų kortelių, buvo paskirtas bandomasis drausminės nuobaudos laikotarpis iki pavasario semestro pabaigos. Tačiau Oveną Minį Vykdomasis komitetas nukryžiavo – nukirsdino; išspyrė pro duris; išmetė lauk.

Danas mėgino neleisti jo pašalinti, ragino dėstytojus balsuoti; tačiau direktorius pasakė, kad Vykdomojo komiteto sprendimas neatšaukiamas – „nesvarbu, ar bus balsuojama, ar ne". Ponas Erlis paskambino kiekvienam kontrolės grupės nariui, tačiau iki žiemos semestro pabaigos buvo likusios dvi dienos ir jie negalėjo anuliuoti komiteto sprendimo nesušaukę atitinkamo susirinkimo.

Sprendimas išmesti Oveną Minį iš mokyklos buvo toks nepopuliarus, kad ankstesnysis mokyklos direktorius Arčibaldas Torndaikas pasirodė iš savo užtarnauto poilsio pareikšti nepritarimo; senasis Arčis pasakė vienam mokiniui, rašančiam į „Kapą", taip pat „Greivsendo žinių" reporteriui, kad „Ovenas Minis yra vienas geriausių piliečių, kuriuos yra išauginusi akademija"; „aš tikiuosi iš to mažo vaikinuko didelių darbų", pasakė buvęs direktorius. Senasis Tornis taip pat nesutiko su, pasak jo, „Gestapo metodais", kuomet buvo surinktos mokinių portmonė, ir kritikavo Rendžio Vaito taktiką, kaip anaiptol neskatinančią „mokytis gerbti asmens nuosavybę".

– Tas senas pirdyla, – pasakė Danas Nidemas, – jis tikrai nori gero, bet niekas jo nesiklausė net tada, kai jis buvo direktorius, ir dabar niekas nesiklauso. – Dano manymu, tvirtinti, kad akademija

„išaugina“ mokinius, yra savinimasis; ir mažiausiai, pasakė Danas, akademija gali puoselėti viltį „išauginusi“ Oveną Minį. Kai dėl „mokymo gerbti asmens nuosavybę“ vertingumo, tai ši idėja jau pasenusi, o žodis „portmonė“ seniai nebevartojamas, nors Arčibaldo Torndaiko mintis, kad Rendžio Vaito metodai gestapiniai, Danui buvo prie širdies.

Visa tai neturėjo jokios įtakos Ovenui Miniui. Pastorius Luisas Merilis pasikvietė mudu su Danu paklausti, ar mes nežinome, kur yra Ovenas – pastorius jo ieškojo. Tačiau kai tik kas nors skambindavo į Minių namus, arba linija būdavo užimta – greičiausiai nukeltas ragelis, – arba atsiliepdavo ponas Minis ir sakydavo, kad, jo manymu, Ovenas Dareme. Tai reiškė, kad jis su Estera; tačiau kai aš paskambinau jai, supratau, kad jo ten nėra.

– Ar tu turi jam kokių nors gerų naujienų? – paklausė ji manęs. – Ar ta sušikta iškrypėlių mokykla leis jam užbaigti mokslą?

– Ne, – atsakiau. – Aš neturiu jokių gerų naujienų.

– Tai tada palik jį ramybėje, – pasakė ji.

Vėliau aš girdėjau, kaip Danas telefonu kalbėjosi su direktoriumi.

– Jūs esate didžiausia mokyklos nelaimė, – pasakė Danas Rendžiui Vaitui. – Jeigu jūs liksite mokykloje po šitos nelaimės, tai aš iš jos išeisiu – ir išeisiu ne vienas. Jūs pasidavėte neatleistinai vaikiškai silpnybei, pasielgėte taip, kaip elgiasi berniukai, įsitraukėte į kovą su mokiniu – varžėtės su vienu iš vaikų. Jūs pats esate vaikas, kad leidote Ovenui Miniui įsivelti su jumis į kovą. Vaikas jūsų nemėgsta, tai jūs nusprendžiate jam atsimokėti tuo pačiu – kaip tik taip maži vaikai ir samprotauja! Jūs dar nepakankamai subrendęs, kad galėtumėte vadovauti mokyklai.

– Ir tas berniukas juk buvo mokyklos stipendininkas! – suriko Danas į ragelį. – Berniukas, kuris turėjo stoti į koledžą taip pat stipendininko teisėmis, antraip negalėtų tęsti mokslo. Jeigu Ovenas Minis nebus geriausiomis sąlygomis priimtas į geriausią iš artimiausiai esančių koledžų, tai jūs taip pat už tai būsite atsakingas!

Tada, aš manau, direktorius metė ragelį; nes įspūdis buvo toks, kad Danas dar toli gražu ne viską pasakė, ką norėjo, bet staiga nutilo ir iš lėto padėjo ragelį. „Šūdas“, – metė jis.

Tą vakarą vėliau senelė paskambino Danui ir man pranešti, kad jai skambino Ovenas.

– PONIA VILRAIT? – pasigirdo ragelyje Oveno balsas.

– Kur tu esi, Ovenai? – paklausė jo senelė.

– NESVARBU, – atsakė jis. – AŠ TIK NORĖJAU ATSIPRAŠYTI, JOG JUS NUVYLIAU. NEMANYKITE, KAD ESU NEDĖKINGAS UŽ TAI, KAD MAN SUTEIKĖTE TOKIĄ GALIMYBĘ – LANKYTI GERĄ MOKYKLĄ.

– Aš nemanau, kad tai tokia jau gera mokykla, – jau nebemanau, Ovenai, – atsakė jam senelė. – Ir tu visai manęs nenuvylei.

– AŠ PAŽADU, KAD JŪS DAR GALĖSITE MANIMI DIDŽIUOTIS, – pasakė jai Ovenas.

– Aš ir dabar didžiuojuosi tavimi, – pasakė ji jam.

– PADARYSIU TAIP, KAD DIDŽIUOTUMĖTĖS DAR LABIAU! – pažadėjo Ovenas ir – tarsi tik dabar prisiminęs – pridūrė: – PRAŠAU, PASAKYKITE DANUI IR DŽONUI, KAD VAIKŠČIOTŲ Į RYTINES PAMALDAS.

Toks jau jis buvo – jis vis dar vadino „pamaldomis“ visų seniai priimtą „rytinį susirinkimą“.

– Kad ir ką jis darytų, turime jį sustabdyti, – pasakė man Danas. – Svarbu, kad jis nepablogintų savo padėties – jam reikia ruoštis stoti į koledžą ir išsirūpinti stipendiją. Esu tikras, kad vidurinė Greivsendo mokykla duos jam diplomą. Bet jis turi nieko neiškrėsti.

Aišku, mes niekur negalėjome jo surasti. Ponas Minis tvirtino, kad jis Dareme; Estera tikino nežinanti, kur jis – ji maniusi, kad jis dirba tėvui, nes važinėja dideliu sunkvežimiu, o ne pikapu, ir vežioja kėbule įrangą.

– Kokią įrangą? – paklausiau jos.

– Iš kur aš žinau? – atsakė ji. – Kažkokią labai sunkią.

– Jėzau Marija! – išsigando Danas. – Jis turbūt nori susprogdinti direktoriaus namus!

Mes apvažiavome visą miestą ir akademijos teritoriją, bet nei jo, nei sunkvežimio pėdsakų neaptikome. Kelis kartus įvažiavome ir išvažiavome iš miesto – iki pat Meiden kalvos ir kirtyklų pasižiūrė-

ti, ar sunkvežimis stovi prie namo. Sunkvežimio tenai nebuvo. Mudu važinėjome per visą naktį.

– Galvok! – liepė man Danas. – Ką jis gali padaryti?

– Aš nežinau, – atsakiau. – Mes kaip tik važiavome namo pro degalinę prie Šv. Mykolo mokyklos. Priešaušrio šviesa mirguliavo apšiurusioje mokyklos žaidimų aikštelėje; saulės spinduliai išprausė duobes kelio skaldos dangoje, ir aikštelė atrodė lygi kaip ežero paviršius tykią dieną. Namas, kuriame gyveno vienuolės, stovėjo visiškai tamsus, ir staiga pakilo saulė – rausvai sidabrinė šviesa užliejo aikštelę ir, atsimušusi nuo šviežiai išbaltintos arkos, iš viršaus saugančios Mariją Magdaleną, apžlibino man akis. Bėda tik, kad Marijos Magdalenos nebuvo savo vietoje, šventoji vartininkė nebestovėjo savo vartuose.

– Sustok, – paprašiau Dano. Jis sustojo ir apsuko automobilį. Mes įvažiavome į stovėjimo aikštelę už Šv. Mykolo mokyklos ir Danas atsargiai nuvairavo per duobėtą žaidimų aikštelę iki pat tuščios mūrinės arkos.

Ovenas buvo gražiai padirbėjęs. Tuo metu aš gerai nežinojau, kokiais įrankiais jo naudotasi – gal tais mažais kaltukais ir skėtikliais, kuriuos jis vadino pleišteliais ir spausteliais; tačiau metalo taukšėjimas į medį būtų pažadinęs nuolat būdraujančias vienuoles. Galbūt jis naudojosi vienu iš tų specialių granito pjūklų su deimantais inkrustuotais ašmenimis; tas daiktas tikrai galėtų švariai nupjauti Mariją Magdaleną per kojas – iš tikrųjų jis nupjovė ją visą nuo pat pjedestalo. Galimas daiktas netgi, kad jis panaudojo žiupsnelį dinamito – žinoma, meistriškai išdėliodamas, – esu tikras, jis galėjo taip išmaniai prislopinti sprogimą, kad vienuolės būtų viską pramiegojusios. Vėliau, kai pasidomėjau, kaip jis tai atliko, jis man atsakė panašiai kaip visada:

– TIKĖJIMAS IR MALDA, TIKĖJIMAS IR MALDA – ŠTAI KAS PADEDA, TIKRAI PADEDA.

– Statula sveria ne mažiau kaip keturis šimtus svarų! – pasakė Danas Nidemas.

Be abejo, tie sunkūs Esteros matyti įrankiai turbūt buvo hidraulinis keltuvas ar gervė, tačiau su jais nebūtum užkėlęs Marijos

Magdalenos pagrindinių akademijos rūmų laiptais arba į Didžiosios salės sceną. Tam būtų reikėję ranka stumiamo vežimėlio; ir tai nebūtų buvę taip lengva.

– ESU GABENĘS IR SUNKESNIUS ANTKAPIUS, – pasakė jis vėliau; tačiau nemanau, kad jis buvo gabenęs antkapius laiptais į viršų.

Kai mudu su Danu privažiavome prie pagrindinių akademijos rūmų ir užlipome aukštyn, sargas jau sėdėjo vienoje iš pirmųjų eilių ir spoksojo į šventosios statulą; atrodė, jis tikisi, jog Marija Magdalena prabils į jį, jeigu jis kantriai lauks, nors, kaip mudu su Danu netrukome pastebėti, Marija nebebuvo tokia kaip visada.

– Juk tai jis taip padarė – tas mažius, kurį išmetė, kaip jūs manot? – paklausė sargas Dano, kuris stovėjo netekęs žado.

Mes atsisėdome šalia sargo ryto saulės apšviestoje priekinėje eilėje. Kaip visada Ovenas paliko mums aiškintis simbolinę savo veiksmų prasmę. Jis buvo virš alkūnių nupjovęs Marijos Magdalenos rankas, taip, kad jos maldaujantis gestas atrodė dar nuolankesnis – ir dar bejėgiškesnis. Mudu su Danu žinojome, kad Ovenas turi berankystės maniją – toks buvo Vatahantoveto totemas, toks liko pas Oveną pabuvęs mano šarvuotis, mano motinos siuvėjo manekenas taip pat buvo berankis.

Tačiau nei Danas, nei aš nesitikėjome išvysti Mariją Magdaleną be galvos, – nes jos galva buvo lygiai nupjauta ar nukalta, ar išsprogdinta. Kadangi mamos manekenas taip pat buvo be galvos, aš pamaniau, kad trijų keturių šimtų svarų akmeninė Marija Magdalena šiek tiek panaši į jį; mamos figūra buvo dailesnė, bet Marija buvo aukštesnė. Ji buvo aukštesnė ir už direktorių, kad ir be galvos; palyginti su Rendžiu Vaitu, nukirsdintoji Marija Magdalena buvo šiek tiek didesnė negu natūralaus žmogaus dydžio – jos pečiai ir kaklo strampgalys buvo iškilę virš pakylos aukščiau negu direktoriaus galva, kai jis ten stovėdavo. Ir Ovenas nebuvo užkėlęs šventosios vartininkės ant jokio pjedestalo. Jis buvo prisukęs ją prie scenos grindų. Ji buvo suveržta metaliniu apkalu, kokiais kirtyklos darbininkai tvirtina granito luitus ant sunkvežimio platformos; jis pritvirtino ją prie pakylos ir prie grindų, kad ne taip lengva būtų nukelti nuo scenos kaip daktaro Dolderio folksvageną.

– Kaip suprantu, – pasakė Danas sargui, – tie metaliniai apkalai gerai pritvirtinti.

– O, taip! – atsakė sargas.

– Kaip suprantu, tie varžtai eina kiaurai pakylą ir scenos grindis, – pasakė Danas, – o veržlės užsuktos kaip reikiant.

– O kaipgi! – pritarė sargas. – Jis jas privirino.

– Laikys gerai, – pasakė Danas Nidemas.

– O, taip! – pasakė sargas.

Aš buvau pamiršęs: Ovenas mokėjo virinti metalą, nes ponas Minis norėjo, kad bent vienas iš jo kirtėjų būtų suvirintojas, ir Ovenas, kuris taip lengvai visko išmokdavo, buvo tas vienas, kuris to išmoko.

– Ar pranešėte direktoriui? – paklausė Danas sargo.

– Ne! – atsakė sargas. – Ir nemanau pranešti, – pridūrė. – Tik jau ne šį kartą.

– Faktas, kad neapsidžiaugs sužinojęs, – pasakė Danas.

– Aš irgi taip pagalvojau, – pritarė sargas.

Mudu su Danu nuėjome į valgyklą papusryčiauti; mūsų čia niekas nebuvo pratęs matyti, bet jautėmės labai išalkę pravažinėję visą naktį, be to, norėjau įspėti draugus: „Perduok visiems, kad ateitų į rytinį susirinkimą kuo anksčiau“. Girdėjau, kaip Danas sakė kai kuriems savo bičiuliams dėstytojams: „Jeigu šiandien nueisi į rytinį susirinkimą, tai tau jo pakaks visam likusiam gyvenimui“.

Danas ir aš drauge išėjome iš valgyklos. Jau nebebuvo laiko grįžti į Voterhauzo bendrabutį ir išsimaudyti duše prieš rytinį susirinkimą, nors mums labai to reikėjo. Abu labai nerimavome ir jaudinomės dėl Oveno – ar tas sudarkytos Marijos Magdalenos išstatymas nebus dar vienas patvirtinimas, kad jis ne be pagrindo išmestas iš mokyklos; taip pat buvo neramu, kad šventosios statulos išniekinimas nenuteiktų prieš jį koledžų ir universitetų vadovybės ir jie nebe taip noriai jį priimtų.

– Jau nekalbant apie tai, ką katalikų bažnyčia – turiu galvoje Šv. Mykolo bažnyčią – jam pasakys, – tarė Danas. – Gal aš verčiau pasikalbėsiu su jos galva – tuo jaunu kunigu... neprisimenu pavardės.

– Ar tu jį pažįsti?

– Nelabai, – atsakė Danas. – Bet manau, kad jis draugiškas žmogus, tas šventasis tėvas. Būtų gerai, kad prisiminčiau jo pavardę – O'Malis, O'Liras, O'Rorkas, – vardijo jisai.

– Pastorius Merilis tikrai jį pažįsta, – pasakiau.

Štai kodėl prieš rytinį susirinkimą mes nužygiavome į Herdo bažnyčią. Kartais, prieš eidamas į akademijos rūmus, pastorius Merilis sukalbėdavo maldas čia, kartais atsikeldavo anksčiau ir lūkuriuodavo zakristijoje. Už zakristijos pamatėme stovintį Minių granito kompanijos sunkvežimį. Ovenas sėdėjo zakristijoje prie pastoriaus Merilio stalo atsilošęs į kėdės atkaltę ir sukaliodamasis aplink ant girgždančių ratukų. Pastoriaus Merilio niekur nesimatė.

– AŠ ANKSTI SUSITARĘS, – paaiškino Ovenas Danui ir man. – PASTORIUS MERILIS ŠIEK TIEK VĖLUOJA.

Jis atrodė, kaip ir reikėjo tikėtis, šiek tiek pavargęs, šiek tiek susinervinęs ar tiesiog neramus. Negalėdamas ramiai nusėdėti, jis vis atidarinėjo ir uždarinėjo stalo stalčius – nežiūrėdamas, kas ten viduje, bet tiesiog iš neturėjimo kur dėti rankas traukydamas juos pirmyn ir atgal.

– Turėjai šiąnakt užtektinai darbo, – pasakė jam Danas.

– TAI JAU TURĖJAU, – atsakė Ovenas Minis.

– Kaip jautiesi? – paklausiau aš.

– GERAI, – atsakė jis. – AŠ SULAUŽIAU TAISYKLES, MANE PAGAVO, DABAR ŽADU UŽ TAI SUMOKĖTI – ŠTAI IR VISKAS.

– Tu išgėręs! – nustebau.

– TRUPUTĮ, – linktelėjo jis ir patraukė pečiais. – AŠ JUK NESU TOKS JAU VISAI NEKALTAS, – pridūrė.

– Dabar tau labiausiai reikia rūpintis, kaip įstoti į koledžą, – pasakė jam Danas. – Svarbu, kad tu įstotum ir kad gautum stipendiją.

– YRA IR KITŲ SVARBIŲ DALYKŲ, – tarė Ovenas Minis. Vieną po kito jis greitai ištraukė visus tris stalčius pastoriaus stalo dešinėje, paskui taip pat greitai visus uždarė. Kaip tik tuo metu pastorius Merilis įžengė į zakristiją.

– Ką tu čia darai? – paklausė pastorius Oveno.

– NIEKO, – atsakė Ovenas Minis. – LAUKIU JŪSŲ.

– Aš klausiu, ką tu darai prie mano stalo – tu sėdi prie mano stalo, – pasakė pastorius Merilis.

Ovenas atrodė nustebęs.

– AŠ ČIA LABAI ANKSTI ATĖJAU, – paaiškino jis. – AŠ TIK SĖDĖJAU JŪSŲ KĖDĖJE – NIEKO NEDARIAU.

Jis atsistojo ir nuėjo į savo įprastinę vietą – bent jau aš taip manau, kad jis tenai sėdėdavo; ta vieta man priminė dainininkų kėdę toje savotiškoje Gremo Maksvinio studijoje. Spėjau, kad jis nieko nesužinojo apie Dičkį Juoduką Basterį.

– Atleisk, kad tave užsipuoliau, Ovenai, – tarė pastorius Merilis. – Aš juk žinau, koks tu nusiminęs.

– VISAI NE, – atsakė Ovenas.

– Džiaugiuosi, kad man paskambinai, – pasakė pastorius Ovenui.

Ovenas patraukė pečiais. Nesu matęs jo anksčiau pašaipiai šypsantis, bet man pasirodė, kad jis nusišiepė kone su patyčia.

– Na, gerai! – pasakė pastorius Merilis sėsdamasis į savo girgždančią kėdę. – Gerai, aš labai atsiprašau, Ovenai, – atsiprašau už viską, – pasakė jis. Jis visada taip savotiškai įeidavo į kambarį – į klasę, Didžiąją salę, Herdo bažnyčią ir netgi savo paties zakristiją – tarsi visų atsiprašinėdamas. Jis taip nuoširdžiai stengėsi, kad niekas nedrįsdavo jo pertraukti ar įsiterpti. Iš palankumo pastoriui norėdavosi tiktai, kad jis atsipalaiduotų; ir vis dėlto nejučia pradėdavai graužtis, pajutęs, jog tave erzina tos sunkios ir nevaisingos jo pastangos, kad tu pasijustum laisvai.

Danas pasakė:

– Aš atėjau čia paklausti, ar jūs nežinote Šv. Mykolo bažnyčios kunigo pavardės – tai tas pats vyrukas, kuris dėsto ir mokykloje, ar ne?

– Taip, – atsakė pastorius Merilis. – Tai tėvas Findlis.

– Turbūt aš jo nepažįstu, – pasakė Danas. – Maniau, kad jo pavardė su prefiksu „O“.

– Ne, be prefikso. Jo pavardė Findlis.

Pastorius Merilis dar nežinojo, kodėl Danas teiraujasi apie katalikų bažnyčios kunigą. Ovenas, žinoma, žinojo, ką Danas turi omenyje.

– JŪS NEPRIVALOTE MAN PADĖTI, DANAI, – pasakė Ovenas

– Aš galiu pamėginti apsaugoti tave nuo kalėjimo, – atsakė Danas. – Aš tikrai noriu, kad tu įstotum į koledžą ir gautum stipendiją. Bet aš galiu nors pamėginti apsaugoti tave nuo kaltinimų vagyste ir vandalizmu, – atsakė Danas

– Ką tu padarei, Ovenai? – paklausė jo pastorius Merilis.

Ovenas nuleido galvą; akimirką man pasirodė, kad jis žada pravirkti, bet paskui jis tarsi atitoko ir pažvelgė pastoriui Meriliui tiesiai į akis.

– AŠ NORIU, KAD JŪS UŽ MANE PASIMELSTUMĖTE, – pasakė Ovenas Minis.

– P-p-pasimelsti... už tave? – išlemeno pastorius Merilis.

– KOKIĄ NORS TRUMPĄ MALDELĘ – ARGI AŠ PRAŠAU KAŽKO YPATINGO, – pasakė Ovenas. – JUK TAI JŪSŲ DARBAS, AR NE?

Pastorius truputį pagalvojo ir atsargiai pasiteiravo:

– Per rytinį susirinkimą?

– ŠIANDIEN – VISŲ AKIVAIZDOJE, – pasakė Ovenas Minis.

– Na gerai, – tarė pastorius Luisas Merilis, bet atrodė persigandęs.

Danas paėmė mane už rankos ir išvilko pro zakristijos duris.

– Paliksime jus vienus pasikalbėti, – pasakė Danas pastoriui Meriliui ir Ovenui.

– Ar jūs daugiau nieko nenorėjote? – paklausė pastorius Merilis.

– Ne, tiktai dėl Findlio, sužinoti pavardę, – atsakė Danas.

– O tu pas mane atėjai tiktai pasimelsti? – paklausė pastorius Merilis Oveno, kuris, regis, labai įdėmiai svarstė klausimą, o gal laukė, kol mudu su Danu išeisime.

Mes išėjome iš zakristijos ir ėjome tamsiu koridoriumi su kabyklomis paltams, išrikiuotomis palei abi sienas; tamsoje keletas kabančių paltų atrodė kaip atsišlieję į sieną bažnyčioje užsibuvę ir užmigę senukai. Koridoriuje ant grindų stovėjo keletas porų kaliošų; tačiau jie buvo ne tiesiai po paltais, o kitur, tarytum parapijiečiai tamsoje būtų buvę atskirti nuo savo kojų. Ant medinės kabyklos arčiausiai durų kabėjo keistai jaunatviška dvieilė jūreiviška striukė, o ant kablio greta – megzta jūreiviška kepuraitė. Mums einant pro tuos rūbus, išgirdau pastoriaus Merilio žodžius:

– Ovenai? Ar čia sapnas? Ar tu vėl sapnavai tą patį sapną?

– TAIP, – atsakė Ovenas ir pradėjo verkti – kūkčiodamas kaip vaikas. Aš nebuvau girdėjęs jo taip verkiančio nuo pat Padėkos dienos atostogų, kai jis prisišlapino į kelnes – tiesiai ant Esteros.

– Ovenai? Ovenai, paklausyk manęs, – kalbėjo pastorius Merilis. – Ovenai? Tai tiktai sapnas – ar girdi mane? Tiktai sapnas.

– NE! – nukirto Ovenas Minis.

Mudu su Danu išėjome į vasario šaltį ir pilkumą; senos pėdos patižusiame sniege buvo sušalusios – suakmenėję dūšelių, keliavusių į Herdo bažnyčią ir atgal, įspaudai. Vis dar buvo ankstyvas rytas; nors Danas ir aš matėme patekant saulę, dabar ją užstojo žemi pilki debesys.

– Koks sapnas? – paklausė manęs Danas Nidemas.

– Nežinau, – atsakiau.

Ovenas dar nebuvo papasakojęs man savo sapno; vis dar ne. Bet papasakos – ir aš pasakysiu tą patį, ką jam pasakė pastorius Merilis: kad tai tiktai sapnas.

Ilgainiui aš supratau, kad mūsų praeities veiksmų pasekmės visada būna įdomios; išmokau matyti dabartį per ateities perspektyvą. Bet tai buvo vėliau; tuo metu mudu su Danu negalvojome nieko daugiau, kaip tik apie tai, ką darys Rendis Vaitas, pamatęs begalvę, berankę Mariją Magdaleną scenoje, savo plieniniu glėbiu taip tvirtai apkabinusią pakylą Didžiosios salės scenoje, kad direktorius bus priverstas imtis mokykloje naujų ir dar negailestingesnių priemonių.

Tiesiai priešais pagrindinį akademijos pastatą direktorius vilkosi kupranugario vilnos paltą; jo žmona Samė šukavo to puikaus palto plaukelius ir atsisveikindama bučiavo vyrą. Direktoriaus laukė bloga diena – FATALIŠKA diena, kaip būtų pasakęs Ovenas, bet, esu tikras, tą rytą direktorius neturėjo ateities įžvalgos. Jis manė užbaigęs reikalą su Ovenu Miniu. Jis nežinojo, kad galiausiai Ovenas Minis jį nugalės; jis nežinojo apie „nepasitikėjimo votumą“, kurį jam iškels dėstytojų kolektyvas, nei apie kontrolės grupės narių apsisprendimą nebepratęsti jo darbo direktoriaus poste sutarties. Jis negalėjo įsivaizduoti, į kokį farsą pavirs šių metų di-

plomų įteikimo ceremonija be Oveno Minio, – kaip kuklus, gana pilkas, niekam per daug į akis nekrintantis moksleivis, paskirtas sakyti kalbos vietoje Oveno, ras savyje drąsos pasakyti tik tiek: „Aš nesu šios klasės lyderis. Mūsų klasės lyderis yra Ovenas Minis; jis yra mūsų klasės Balsas – ir vienintelis balsas, kurį mes norėtume girdėti". Tada tas paklusnus išsigandęs berniukas atsisės ir prasidės tikras pragaras: mūsų klasės berniukai protestuos dėl Balso mosuodami paklodėmis ir pačių pasidarytomis vėliavomis su jo pavarde (aišku, didžiosiomis raidėmis) ir skanduos jo vardą taip garsiai, kad niekas nebegirdės, ką ten šūkalioja direktorius, mėginantis sugrąžinti tvarką.

– Ovenas Minis! Ovenas Minis! – rėks 1962-ųjų absolventų klasė.

Tačiau tą vasario rytą, kai direktorius vilkosi kupranugario vilnos paltą, jis negalėjo žinoti, kad Ovenas Minis atneš jam pražūtį. Koks susierzinęs ir bejėgis atrodė Rendis Vaitas per diplomų įteikimo ceremoniją grasindamas neduoti mums diplomų, jeigu nesiliausime triukšmavę. Tada jis turėjo suprasti, kad pralošė... nes Danas Nidemas, ponas Erlis ir geras trečdalis ar net pusė mūsų dėstytojų atsistojo ir ėmė ploti pritardami mums, audringai palaikantiems Oveną; be to, keletas kompetentingų kontrolės grupės narių taip pat buvo už mus, jau nekalbant apie piktus kai kurių tėvų laiškus direktoriui dėl nepagarbaus piniginių konfiskavimo fakto. Kaip gaila, kad Ovenas nematė, kaip atrodė direktorius; bet, žinoma, Oveno tenai nebuvo, nes jis negavo baigimo diplomo.

Nebuvo jo ir tą vasario rytą, per rytinį susirinkimą, prieš pat pavasario atostogas; tačiau tas pakaitalas, kurį jis buvo pastatęs scenoje vetoje savęs, nors ir keista, sugebėjo prikaustyti mūsų dėmesį. Salė buvo pilna – tiek daug dėstytojų apsilankė ta proga. Ir Marija Magdalena jau laukė mūsų: be rankų, bet ieškanti ryšio su mumis, be galvos, bet išraiškinga, su dailiai sulig Adomo obuoliu nupjautu kaklu, kuris atrodė itin dramatiškai ir iškalbingai. Mes sėdėjome Didžiosios salės tyloje ir laukėme direktoriaus.

Koks baisus žmogus buvo Rendis Vaitas! „Geros" mokyklos turi nerašytą tradiciją: jeigu išmeti paskutinės klasės mokinį likus vos keliems mėnesiams iki baigimo, tai stengiesi sudaryti jam kuo ma-

žiau kliūčių įstoti į koledžą. Taip, tu suteiki koledžui visą informaciją, kurios jie pageidauja, bet vaikui žala jau padaryta, tu jau išmetei jį ir jau nebesistengi, kad jis ir į koledžą neįstotų! Tačiau ši tradicija ne Rendžiui Vaitui. Jis nesibodėjo šlykščiausių dalykų, kad visiems laikams atimtų Ovenui Miniui viltį mokytis universitete!

Ovenas buvo priimtas į Harvardą; jis buvo priimtas į Jeilį – ir abiejuose universitetuose su stipendija. Tačiau prie to, kas buvo pasakyta Oveno byloje, – kad jis išmestas iš akademijos už šauktinių kortelių padirbinėjimą ir pardavinėjimą kitiems mokiniams, – direktorius Harvardo ir Jeilio universitetams (taip pat Naujojo Hampšyro universitetui) prirašė dar daug kitų dalykų. Jis parašė, kad Ovenas Minis yra „toks pavojingai antireligingas“, kad „sukapojo Romos katalikų mokyklos šventosios statulą; sukurstė „giliai antikatalikišką kampaniją“ akademijos miestelyje, protestuodamas prieš penktadieninį žuvies valgiaraštį mokyklos valgykloje, ir kad esama jam kaltinimų antisemitizmu.

Naujojo Hampšyro universiteto Garbingoji draugija atsisakė duoti jam savo stipendiją; mokinys, turintis tokių akademinių pasiekimų kaip Ovenas, buvo mielai laukiamas Naujojo Hampšyro universitete, tačiau Garbingoji draugija – dėl šios pribloškiančios ir nemalonios informacijos – negalinti suteikti jam stipendijos; jeigu jis stos į Naujojo Hampšyro universitetą, tai tik savo lėšomis.

Harvardo ir Jeilio universitetai buvo atlaidesni, tačiau ir ten padėtis komplikavosi. Jeilis norėjo dar kartą su juo pasikalbėti; jie netruko teisingai įvertinti „kaltinimus“ antisemitizmu kaip melą, tačiau Ovenas neabejotinai buvo pernelyg atvirai nusiteikęs priešiškai katalikų atžvilgiu. Jeilis norėjo atidėti Oveno stojimą metams. Priėmimo skyriaus direktorius jam patarė metams susirasti kokį nors prasmingą darbą ir kad jo darbdavys kas kažkiek laiko rašytų jam raportus apie Oveno „charakterį ir atsidavimą darbui“. Dano Nidemo manymu, tai protingas, teisingas ir ne toks jau neįprastas sprendimas tokiam geram universitetui kaip Jeilio. Ovenas nesiginčijo su Danu. Jis tiesiog nesutiko su pasiūlymu.

– TARSI BŪČIAU PALEISTAS LYGTINAI, – pasakė jis.

Harvardas taip pat pasielgė teisingai ir protingai – ir šiek tiek reikliau ir kūrybiškiau už Jeilį. Harvardas pareiškė taip pat norintis atidėti priėmimą, bet tiksliau apibūdino „prasmingą darbą“, kurį jie pageidavo, kad Ovenas dirbtų. Jie norėjo, kad jis dirbtų katalikų bažnyčiai – bet kokį darbą; jis galėtų skirti savo laiką savanoriškai tarnybai katalikų paramos įstaigose, dirbti socialiniu darbuotoju kokioje nors katalikų labdaros organizacijoje arba kad ir toje pačioje mokykloje, kurios šventosios statulą išniekino. Šv. Mykolo bažnyčios kunigas tėvas Findlis pasirodė esąs mielas žmogus; jis ne tik nepabrėžė Oveno kaltės, bet – po pokalbio su Danu Nidemu – netgi pasiryžo kuo galėdamas pagelbėti Ovenui (dėl stojimo į koledžą).

Netgi kai kurie parapijos mokyklos mokiniai užstojo Oveną. Bazis Terstonas, kuris atmušė kamuoliuką pažemiui ir kuris turėjo padaryti paskutinį autą, kad Ovenui Miniui nebūtų reikėję mušti, – netgi Bazis Terstonas užtarė Oveną, sakydamas, kad jam „buvę nelengva“; kad jis turėjęs „priežasčių“ jaustis nusiminęs. Direktorius Vaitas ir policijos viršininkas Paikas norėjo „įkišti jį į cypę“, bet Šv. Mykolo mokykla ir tėvas Findlis buvo labai geranoriški.

Danas pasakė, kad tėvas Findlis „pažįsta šeimą“ ir labai užjautė Oveną, sužinojęs, kas jo tėvai. Jis turėjęs „reikalų“ su ponais Miniais, ir nors neatskleidė, kas tai buvo per „reikalai“, tėvas Findlis prižadėjo padarysiąs kas galėtų padėti Ovenui. „ Ir jau tikrai nepajudinsiu nė piršto, kad jam pakenkčiau“, – pasakė kunigas Findlis.

Danas Nidemas pasakė Ovenui, kad Harvardas turi neblogą pasiūlymą. „Daugybė katalikų atlieka gerus darbus, Ovenai, – pasakė jam Danas. – Kodėl nepažiūrėjus iš arčiau, kas tai per geri darbai?“

Kurį laiką maniau, kad Ovenas sutiks su Harvardo pasiūlymu – su „KATALIKIŠKU SANDĖRIU“, kaip pats jį pavadino. Jis netgi nuėjo pasikalbėti su kunigu Findliu; tačiau, atrodo, kad toks nuoširdus kunigo Findlio noras jam padėti sutrikdė Oveną. Galbūt tėvas Findlis Ovenui patiko, ir tai taip pat jį sutrikdė.

Galiausiai jis atmetė KATALIKIŠKĄ SANDĖRĮ.

– MANO TĖVAI NIEKADA TO NESUPRASTŲ, – paaiškino jis. – BE TO, AŠ NORIU MOKYTIS NAUJOJO HAMPŠYRO

UNIVERSITETE – AŠ NORIU BŪTI GRETA TAVĘS, NORIU MOKYTIS TEN PAT, KUR IR TU, – pasakė jis man.

– Bet tu negausi stipendijos, – priminiau jam.

– DĖL TO NESIJAUDINK, – atsakė jis. Tada jis man nepasakė, kad jau buvo išsirūpinęs tenai „stipendiją".

Jis kreipėsi į Greivsendo Jungtinių Valstijų kariuomenės šaukimo punktą; kaip sakoma Naujajame Hampšyre, viskas buvo sutvarkyta „tarp savų". Jie jau žinojo, kas jis toks – jis buvo geriausias Greivsendo akademijos absolventas, nors ir per plauką negavęs vidurinės mokyklos diplomo. Jis buvo priimtas į Naujojo Hampšyro universitetą – tą jie taip pat žinojo; buvo apie tai skaitę „Greivsendo žiniose". Negana to, jis čia buvo tarsi vietinis didvyris; pats nedalyvaudamas sužlugdė diplomų įteikimo ceremoniją. O dėl kariuomenės šauktinių kortelių padirbinėjimo ir pardavinėjimo, Jungtinių Amerikos Valstijų verbuotojai žinojo, kur čia šuo pakastas: tai buvo daroma grynai dėl alkoholinių gėrimų – čia nebuvo jokios nepagarbos šaukimui į kariuomenę, tą jie tikrai žinojo. O koks jaunas nuotykių ištroškęs amerikietis kartkartėmis ko nors neišniekina?

Štai taip Ovenas gavo savo „stipendiją" Naujojo Hampšyro universitete; jis užsirašė į Atsargos karininkų mokymo korpusą – prisimenate, kaip tai būdavo? Tu lankai koledžą Jungtinių Valstijų karinių pajėgų sąskaita ir, kol esi koledže, lankai keletą kursų, kuriuos karinės Jungtinių Valstijų pajėgos pasiūlo – karo istoriją ir mažųjų dalinių taktiką – tokius ir panašius dalykus, kurie nėra baisiai sunkūs. Pirmąją mokslo metų vasarą reikia palankyti bazinio lavinimo kursą, trunkantį, kaip įprasta, šešias savaites. O baigdamas universitetą gauni karininko laipsnį; baigi kaip vyresnysis Jungtinių Valstijų kariuomenės leitenantas ir esi skolingas savo šaliai ketverius metus tikrosios tarnybos ir dvejus metus kaip atsargos karininkas.

– KUO BLOGAS MANO SPRENDIMAS? – paklausė Ovenas Minis Dano ir manęs. Kai jis atskleidė mums savo planus, ėjo dar tik 1962-ieji ir Vietname buvo iš viso 11300 Jungtinių Valstijų kariškių ir nė vieno sustiprinto dalinio.

Ir vis dėlto Danas nepritarė Oveno sprendimui.

– Harvardo variantas man patiko labiau, – pasakė Danas.

– BET DABAR MAN NEREIKĖS GAIŠTI METŲ, – atšovė Ovenas. – IR AŠ BŪSIU SU TAVIM – ARGI NE PUIKU? – paklausė jis manęs.

– Taip, tai puiku, – atsakiau. – Aš tik šiek tiek nustebau, ir tiek.

Aš buvau daugiau negu „šiek tiek nustebęs“ – mane pritrenkė tai, kad Jungtinių Valstijų karinės pajėgos jį priėmė!

– Nejaugi jie neturi ūgio standartų? – sušnibždėjo man Danas.

– Aš maniau, kad jie turi atitinkamo svorio reikalavimus, – pasakiau.

– TU KALBI APIE ŪGIO IR SVORIO REIKALAVIMUS, – pasakė Ovenas. – JIE YRA TOKIE: ŪGIS NET PENKIOS PĖDOS, O SVORIS ŠIMTAS SVARŲ.

– Ar tavo ūgis penkios pėdos, Ovenai? – paklausė Danas.

– Ir nuo kada tu sveri šimtą svarų? – paklausiau.

– AŠ PRISIŠVEIČIAU BANANŲ IR LEDŲ, – pasakė Ovenas Minis. – IR KAI JIE MATAVO MANE, ĮKVĖPIAU ORO IR ATSISTOJAU ANT PIRŠTŲ GALŲ!

Ką gi, liko tik jį pasveikinti; jis buvo visiškai patenkintas savaip susitvarkęs stipendijos klausimą. Ir kaip tik tuo metu paaiškėjo, kad jis galutinai nugalėjo Rendį Vaitą. Tada dar nei Danas, nei aš nežinojome apie jo „sapną“; manau, kad būtume kiek sunerimę dėl jo stojimo į Jungtinių Valstijų karines pajėgas, jeigu jis būtų mums papasakojęs, ką sapnavo.

O tą vasario rytą, kai pastorius Luisas Merilis įžengė į Didžiąją salę ir su tokiu siaubu įsispitrėjo į nukirsdintą ir apipjaustytą Mariją Magdaleną, Danas Nidemas ir aš negalėjome įžvelgti taip toli į ateitį; mums tik rūpėjo, kad pasibaisėjęs pastorius vis dėlto sugebėtų perskaityti maldą, kad nežymus jo mikčiojimas iš siaubo pamačius Marijos Magdalenos būklę neperaugtų į visiškai nerišlų ir nesuprantamą mykimą. Jis stovėjo priešais sceną ir išplėtęs akis žiūrėjo į ją – pamiršo net nusivilkti jūreivišką striukę ir nusiimti jūreivišką megztą kepuraitę; o kadangi kongregacionistai ne visada dėvi pastoriaus apykaklę, tai Luisas Merilis atrodė labiau panašus

ne į mūsų mokyklos dvasininką, bet į įkaušusį jūreivį, staiga susidūrusį su kažkuo tokiu, kas paskatino jį atsiversti į kitą tikėjimą.

Pastorius vis dar stovėjo, neatsipeikėjęs nuo šoko, kai į Didžiąją salę įėjo direktorius. Jeigu Rendis Vaitas ir nustebo pamatęs salėje tiek daug dėstytojų, atėjusių į rytinį susirinkimą, tai vis tiek nesulėtinęs savo agresyvaus žingsnio jis užbėgo laipteliais į sceną, kaip visada peršokdamas per du laiptelius. Direktorius net nekrūptelėjo – ir nė trupučio nenustebo – pamatęs, kad jo vietoje ant pakylos jau kažkas stovi. Paprastai pastorius Luisas Merilis paskelbdavo įžanginę giesmę; ir paprastai pastorius palydėdavo įžanginę giesmę malda. Tada direktorius išsakydavo savo pastabas, be to, jis pasakydavo mums puslapį, kuriame būdavo baigiamoji giesmė.

Praėjo keletas sekundžių, kol direktorius atpažino pastorių Merilį su jūreiviška striuke ir megzta kepuraite sustingusį priešais sceną ir spoksantį į figūrą, maldaujama poza stovinčią ant pakylos. Mūsų direktorius buvo atsakingas žmogus – jis buvo pratęs daryti sprendimus, tas mūsų Rendis Vaitas. Pamatęs ant pakylos pamėklę, jis pasielgė taip, kaip, jo supratimu, ir tegali pasielgti direktorius: prišoko prie statulos ir apkabino per juosmenį, slepiamą kuklaus jos rūbo, – suėmė ir pamėgino pakelti. Nemanau, kad jis būtų pastebėjęs metalo apkalimą, juosiantį jos klubus, ar keturių colių varžtus, einančius kiaurai kojas ir užveržtus veržlėmis iš apačios. Manau, kad jam vis dar skaudėjo nugarą po įspūdingo pasirodymo su daktaro Dolderio folksvagenu, tačiau direktorius nepaisė net savo nugaros. Jis tiesiog pripuolė ir sugriebė Mariją Magdaleną per juosmenį; jis net sukriokė, bet pamėklė stovėjo kaip stovėjusi. Mariją Magdaleną ir visa, ką ji simbolizavo, buvo ne taip lengva išjudinti kaip folksvageną.

– Jums atrodo, kad tai juokinga! – tarė direktorius susirinkusiesiems; bet niekas nesijuokė. – Žinote, aš jums pasakysiu štai ką, – pasakė Rendis Vaitas. – Tai yra nusikaltimas, – pasakė jis. – Tai yra vandalizmas, tai yra vagystė – ir sudarkymas. Tai yra tyčinis asmeninės, netgi šventos nuosavybės išniekinimas.

Vienas mokinys riktelėjo:

– Kuri giesmė?

– Ką sakai? – paklausė Rendis Vaitas.

– Pasakykite, kelinta! – kažkas sušuko.

– Kuri giesmė? – sušuko keletas mokinių unisonu.

Aš nepastebėjau, kada pastorius Merilis užlipo į sceną – greičiausiai virpančiomis kojomis; kai aš pastebėjau jį, jis stovėjo šalia kankinės Marijos Magdalenos.

– Giesmė trys šimtai aštuoniasdešimt aštuntame puslapyje, – aiškiai ištarė pastorius Merilis. Direktorius kažką šiurkščiai jam pasakė, bet mes negirdėjome ką – stodamiesi visi per daug girgždinome suolus ir klapsėjome giesmynais. Nežinau, kodėl pastorius Merilis pasirinko būtent šitą himną. Jeigu Ovenas būtų papasakojęs man savo sapną, tai ta giesmė man būtų pasirodžiusi aiškiai pranašaujanti nelaimę; bet aš nieko nežinojau ir giesmė buvo tiesiog gerai žinoma – dažnai parenkama, greičiausiai dėl savo karingos intonacijos ir neabejotino jos priklausymo „kelionės ir nuotykių“ kategorijai, kuri dažnai taip įkvepia jaunuolius.

Dievo Sūnus išeina į karą.
Jam skirta karūna karaliaus;
Raudonu krauju nušlakstytas jo kelias;
Kas jį lydėti gali?
Tas, kas jo taurę išgers iki dugno
Kantriai iškentęs skausmą,
Kas kryžių jo neš per vandenį ir ugnį,
Tas jo pėdom težengia.

Tą giesmę Ovenas mėgo ir mes užtraukėme ją iš visos širdies; giedojome daug labiau įsijautę – daug karingiau negu paprastai. Direktorius nebeturėjo savo vietos; jis atsistojo scenos viduryje, bet čia – kai už nugaros nieko nebuvo – jis atrodė neapsaugotas ir nepasitikintis. Tuo tarpu pastorius Merilis, mums plėšiant giesmę, atgavo pasitikėjimą savimi – ir netgi statula. Nors šalia begalvės Marijos Magdalenos jis nesijautė itin laisvai, bet stovėjo taip arti jos, kad šviesa nuo pakylos apšvietė ir jį. Baigęs giedoti pastorius Merilis pasakė: „Pasimelskime. Pasimelskime už Oveną Minį“, – pasakė jis.

Salėje buvo labai tylu, ir nors mes stovėjome nuleidę galvas, visų akys buvo nukreiptos į direktorių. Laukėme, kol pastorius pradės. Galbūt jis mėgina pradėti, pamaniau; paskui supratau, kad jis – kaip visada neaiškiai – norėjo pasakyti, kad mes pasimelstume už Oveną Minį. Jis turėjo galvoje, kad mes visi tylomis pasimelstume už Oveną Minį; o kadangi tyla vis tęsėsi, tai pasidarė aišku, kad jis, pastorius Merilis, neketina mūsų skubinti. Jis ne drąsuolis, pagalvojau; bet stengiasi būti drąsus. Mes vis meldėmės ir meldėmės; ir jeigu aš būčiau žinojęs Oveno sapną, būčiau meldęsis dar karščiau.

Staiga direktorius pasakė:

– Gana.

– Atsip-p-p-prašau, – sumikčiojo pastorius Merilis, – bet aš pasakysiu, kai bus gana.

Manau, kad būtent tada direktorius suprato pralaimėjęs; jis suvokė, kad jam atėjo galas. Nes ką gi jis galėjo daryti? Pasakyti mums, kad nustotume meldęsi? Mes vis stovėjome nuleidę galvas; ir vis meldėmės. Nors ir nemokėdamas aiškiai reikšti minčių, pastorius Merilis nedviprasmiškai parodė mums, kad maldai už Oveną Minį galo nebus.

Po kurio laiko Rendis Vaitas nulipo nuo scenos. Jam pakako takto, gal net padorumo, išeiti tyliai – mes girdėjome jį atsargiai žengiant marmuriniais laiptais, o ryto ledukas buvo toks trapus, kad net girdėjome traškančius jo žingsnius lauke prie akademijos rūmų. Kai tylioje savo maldoje už Oveną Minį jau nebegirdėjome jo žingsnių, pastorius Merilis pasakė: „Amen“.

Ak Dieve, kaip dažnai aš norėdavau vėl išgyventi tą akimirką; aš tada dar nežinojau, kaip reikia melstis, – aš netgi netikėjau malda. Jeigu man dabar kas leistų pasimelsti už Oveną Minį, aš padaryčiau tai geriau; žinodamas tai, ką žinau dabar, melsčiausi tikrai karštai.

Jeigu aš bent būčiau skaitęs jo dienoraštį; tačiau jis man jo neparodė – rašė tą dienoraštį sau. Kiek kartų jame buvo užrašytas jo vardas – vardas ir pavardė – didžiosiomis raidėmis ir, kaip jis vadino, PAMINKLINIU STILIUMI, ARBA GREIVSENDO MANIERA; kiek kartų jis buvo užrašęs dienoraštyje savo vardą ir pavardę

lygiai tokius, kokius matė ant Skrudžo antkapio! Ir juk tai buvo prieš visus atsargos karininkų mokymo kursus – netgi prieš tai, kai jis buvo išmestas iš mokyklos ir pasirinko Jungtinių Valstijų kariuomenę kaip bilietą į koledžą; netgi prieš tai, kai jis nusprendė užsirašyti tenai, – netgi tada jis rašydavo savo pavardę taip, kaip jos rašomos ant antkapių.

LEITENANTAS POLAS O. MINIS, JAUNESNYSIS

Štai kaip jis rašydavo; štai ką Ateities vaiduoklis išvydo ant Skrudžo antkapio; ir dar datą – data taip pat buvo užrašyta dienoraštyje. Jis rašė datą dienoraštyje daug daug kartų, bet niekada man nesakė, kas tai. Galbūt aš būčiau galėjęs jam padėti, jeigu būčiau žinojęs tą datą. Ovenas tarėsi žinąs, kad mirs; taip pat tarėsi žinąs savo laipsnį – jis mirs kaip leitenantas.

O po sapno jis tarėsi žinąs dar daugiau. Tas jo įsitikinimų tikrumas visada šiek tiek baugindavo, kaip ir jo įrašas dienoraštyje apie sapną:

VAKAR MANE IŠSPYRĖ IŠ MOKYKLOS. PRAĖJUSIĄ NAKTĮ AŠ SAPNAVAU SAPNĄ. DABAR ŽINAU KETURIS DALYKUS. ŽINAU, KAD MANO BALSAS NESIKEIČIA, BET VIS DAR NEŽINAU KODĖL. ŽINAU, KAD ESU DIEVO ĮRANKIS. ŽINAU, KADA MIRSIU, – O DABAR SAPNAS MAN PARODĖ, KAIP AŠ MIRSIU. AŠ MIRSIU KAIP DIDVYRIS! VILIUOSI, KAD DIEVAS MAN PADĖS, NES TAI, KĄ TURIU PADARYTI, ATRODO, BUS LABAI NELENGVA.

8. PIRŠTAS

Iki 1962-ųjų vasaros aš nebegalėjau ištverti, kol suaugsiu ir su manimi bus elgiamasi pagarbiai, kaip vieni su kitais elgiasi suaugusieji, tvirtai įsitikinę, jog to yra nusipelnę, – negalėjau sulaukti, kada galėsiu pasimėgauti laisve ir privilegijomis, kuriomis, mano įsivaizdavimu, džiaugiasi suaugusieji. Iki tos vasaros mano užsitęsęs brendimo laikas jau buvo virtęs alinančiu ir žeminančiu; Rendis Vaitas atėmė mano padirbtą šaukimo į karo tarnybą kortelę, ir aš nebuvau toks suaugęs, kad galėčiau nusipirkti alaus, nebuvau toks nepriklausomas, kad galėčiau gyventi atskirai. Aš neturėjau tiek lėšų, kad galėčiau nusipirkti automobilį, ir nebuvau kažkoks toks, kad moterys norėtų suteikti man seksualines paslaugas. Nė vienai dar nebuvo kilęs toks noras! Iki 1962-ųjų vasaros vaikystė ir paauglystė man atrodė nelyginant nesibaigianti skaistykla; kitaip tariant, mano jaunumas baigė mane „užknisti“. Tačiau Ovenas Minis, kuris tikėjo žinąs, kada tiksliai numirs, visai neskubėjo suaugti. O kai aš pavadinau tą laikotarpį skaistykla, Ovenas paprasčiausiai atsakė:

– SKAISTYKLOS NĖRA. TAI – KATALIKŲ PRASIMANYMAS. YRA TIK GYVENIMAS ŽEMĖJE, YRA ROJUS IR YRA PRAGARAS.

– Aš manau, kad gyvenimas žemėje yra pragaras, – pasakiau aš.

– TIKIUOSI, KAD TU GERAI PRALEISI VASARĄ, – pasakė jis.

Tai buvo pirmoji vasara, kurią mes praleidome atskirai. Ko gero, turiu būti dėkingas už šią vasarą, nes pirmą kartą galėjau iš šalies pažvelgti į savo gyvenimą, koks jis galėtų būti be Oveno – galima sakyti, tam pasiruošiau. Baigiantis 1962-ųjų vasarai, Oveno paveiktas, ėmiau bijoti to, kas bus ateityje. Aš jau nebenorėjau

suaugti: norėjau, kad mudu su Ovenu iki gyvenimo galo liktume vaikai; kartais kanauninkas Mekis sako – nors tai netiesa, – kad man tai pavyko. Kanauninkas Kempbelas, amžiną jam atilsį, visada sakydavo, kad likti vaiku visą gyvenimą yra kilnus troškimas.

Tą 1962-ųjų vasarą praleidau Sojerio Depe dirbdamas pas dėdę Alfredą. Po to, kas įvyko Ovenui, aš jau nebenorėjau dirbti gidu Greivsendo akademijos priėmimo skyriuje – nė už ką. Istmenų rąstų kompanija pasiūlė man gerą darbą. Tai buvo varginantis darbas lauke; bet aš galėjau leisti laiką su Nojumi ir Simonu – ir beveik kas vakarą prie Lavles ežero vykdavo iškylos, o dienomis po darbo – maudynės ir važinėjimasis vandens slidėmis. Teta Marta ir dėdė Alfredas priėmė mane į šeimą kaip sūnų. Jie atidavė man vasarai Esteros kambarį. Estera kiaurus metus gyveno, o vasarą dirbo viename iš tų smėlėtų omarus tiekiančių restoranėlių... Atrodo, Kiteryje arba Portsmute. Baigusi darbą sėsdavo su Ovenu į raudonąjį pikapą ir leisdavosi į kruizą palei Hemptono pakrantę. Esteros kambario draugės vasarą išvykdavo, ir Estera kiekvieną naktį praleisdavo su Ovenu savo butelyje vieni du. Jie „gyveno kaip vyras su žmona“ – lediniu balsu smerkiamai sakydavo teta Marta, kai apie tai užeidavo kalba, o užeidavo ji itin retai.

Nepaisant fakto, kad Ovenas su Estera gyveno kaip vyras su žmona, mes su Nojumi ir Simonu niekada nebuvome tikri, ar jie iš tiesų „tai daro“. Simonas buvo įsitikinęs, kad Estera negali be to gyventi, Nojus kažkodėl jautė, kad tarp Esteros ir Oveno tai įvyko, bet – dėl kažkokios ypatingos priežasties – nebepasikartojo. Mane buvo apėmęs keistas jausmas, kad tarp jų viskas įmanoma: kad jie tai daro ir visada darė kiek tik jiems norėjosi; kad niekada to nedarė, bet daro kažką dar blogiau – ar geriau – ir kad tikrasis ryšys tarp jų (nesvarbu, ar jie „tai daro“, ar ne) yra netgi aistringesnis ir liūdnesnis už seksą. Aš jaučiausi atkirstas nuo Oveno – dirbau su mediena ir kvepėjau vėsiu šiaurės oru, prisodrintu medžių aromato; jis dirbo su granitu po atvira kaitria kirtyklos saule, traukdamas į plaučius uolienos dulkes, ir kvepėjo dinamitu.

Tais laikais grandininiai pjūklai dar buvo naujiena. Istmenai naudojo juos miško ruošai, bet labai retai – jie buvo sunkūs ir grioz-

diški, ne tokie lengvi ir galingi kaip šiandien. Tais laikais mes arkliais ir vikšriniais traktoriais traukdavome medžius iš miško, o rąstai dažnai būdavo apdorojami skersiniais pjūklais ir kirviais. Rankomis sukraudavome rąstus į sunkvežimį, užkabindami specialiais kabliais; šiandien, Nojus su Simonu man rodė, jie naudoja savikrovius sunkvežimius, traktorius vilkikus, automatines šakų genėjimo ir kamienų skersavimo linijas. Netgi lentpjūvė pasikeitė; tenai nebėra medžio pjuvenų! Tačiau 1962-aisiais iškraudavome medieną prie lentpjūvės ir pjaustydavome ją įvairaus dydžio ir formos gabalais, o pjuvenos ir žievė būdavo išmetamos; šiandien Nojus ir Simonas vadina tuos likučius „degalų atliekomis“ arba net „energija“ – iš jų jie gaminasi elektrą!

– Neblogas progresas, ką? – mėgsta sakyti Simonas.

Dabar mes jau suaugusieji, kuriais taip skubėjome tapti; galime plempti alų kiek tinkami, ir niekas nepatikrins metų. Nojus ir Simonas jau turi savo namus – savo nuosavas žmonas ir vaikų, – o jų rūpinimasis dėde Alfredu ir teta Marta, kuri vis dar graži, bet visa žila, kelia pasigėrėjimą; man ji atrodo maždaug taip, kaip atrodė senelė 1962-ųjų vasarą.

Dėdė Alfredas turėjo dvi šuntavimo operacijas, bet jaučiasi gerai. Istmenų kompanija užtikrino jam ir mano tetai Martai gerą ir ilgą gyvenimą. Teta Marta jau tik itin retais atvejais prisimena kadaise ją dominusį klausimą, kas gi buvo mano tėvas; pernai per Kalėdas Sojerio Depe ji pasigavo mane vienai minutėlei ir pradėjo:

– Ar tu vis dar nežinai? Man gali drąsiai sakyti. Aš galvą guldau, kad tu žinai! Per šitiek laiko vis tiek turėjai ką nors išsiaiškinti!

Aš prisidėjau pirštą prie lūpų, lyg būčiau norėjęs pasakyti jai kažką tokio, ko neturėtų girdėti nei dėdė Alfredas, nei Nojus su Simonu. Teta Marta sukluso – akys žiba, veide plečiasi išdykėliška bendrininkės šypsena.

– Danas Nidemas yra geriausias tėvas, kokį tik berniukas gali turėti, – sušnibždėjau jai.

– Aš žinau – Danas yra nuostabus, – nekantriai pasakė teta Marta; tai buvo visai ne tas, ką ji norėjo išgirsti.

O apie ką Nojus, Simonas ir aš kalbamės dabar – po visų šitų metų? Mes kalbamės apie tai, ką Ovenas „žinojo“ ar tarėsi žinąs; ir mes kalbamės apie Esterą. Mes kalbėsimės apie Esterą gulėdami kapuose!

– Viliokė Estera! – sako Simonas.

– Ir kas būtų galėjęs pamanyti, kad taip bus? – klausia Nojus.

Ir per kiekvienas Kalėdas dėdė Alfredas arba teta Marta sako:

– Aš tikiu, kad per kitas Kalėdas Estera bus su mumis – taip ji pati sako.

O Nojus su Simonu priduria:

– Taip jinai visada sako.

Manau, kad Estera yra mano tetos ir dėdės vienintelė bėda. Netgi 1962-ųjų vasarą aš jaučiau, jog taip yra. Jie elgėsi su ja kitaip negu su Nojumi ir Simonu, ir ji privertė juos už tai susimokėti; kokį pyktį jie įžiebė joje! Ji išsivežė tą neišmatuojamą pyktį iš Sojerio Depo ir kur beeidama visada rasdavo kas jį pakurstytų – tiek žmonės, tiek jų darbai.

Nemanau, kad Ovenas buvo piktas, ne visai taip. Tačiau jiedu abu jautė skriaudą; neteisingumo pojūtis niekada jų nepalikdavo. Ovenas jautė, kad Dievas paskyrė jam vaidmenį, kurio jis neturi galios pakeisti; likimo nuojauta – tikėjimas savo misija – atėmė iš jo sugebėjimą džiaugtis. 1962-ųjų vasarą jam buvo vos dvidešimt; bet nuo tos akimirkos, kai jis sužinojo, kad Kenedis „barškina“ Meriliną Monro, jis liovėsi daręs bet ką savo malonumui. Estera buvo paprasčiausiai nublokšta šalin; ir jai buvo į tai nusispjaut. Tai buvo tokia nyki pora!

Tačiau 1962-ųjų vasarą aš laikiau dėdę Alfredą ir tetą Martą tobula pora; ir vis dėlto jie gadino man nuotaiką tuo, kad buvo tokie laimingi. Jų laimė priminė man tą trumpą laikotarpį, kai mano motina ir Danas Nidemas buvo drauge – ir kokie jie tada buvo laimingi.

Tuo tarpu tą vasarą mano pasimatymai su merginomis buvo nesėkmingi. Nojus su Simonu kiek galėdami stengėsi man padėti. Supažindino mane su visomis Lavles ežero merginomis. Tai buvo vasara su džiūstančiais maudymosi kostiumėliais, džiūstančiais ant

Nojaus automobilio radijo antenos – ir didžiausias mano patyrimas sekso srityje buvo vėpsojimas į tų skirtingų merginų kelnaičių šakumą, kai jos važiuojant automobiliu plakdavosi švilpiančiame vėjyje. Nojaus automobilis buvo su nudengiamu viršumi, juodai baltas 1957-ųjų ševis, su radiatoriaus grotelėmis. Nojus duodavo man jį nuvažiuoti į lauko kino teatrą, kai man vargais negalais pavykdavo paskirti pasimatymą.

– Kaip filmas? – klausdavo Nojus, kai parvažiuodavau namo, visada gerokai per anksti.

– Jis atrodo taip, lyg nebūtų praleidęs nė vieno kadro, – sakydavo Simonas – ir taip iš tiesų ir būdavo. Aš nepraleisdavau nė vienos minutės bet kokio filmo su bet kokia mergina. Tuo mano gėda nesibaigė: Nojus su Simonu sudarydavo man begalę progų pasilikti su merginomis Istmenų stoginėje valtims. Naktimis stoginė turėjo pigaus motelio reputaciją; bet aš sugebėdavau tik ilgai svaidyti strėles į taikinį arba sėdėti su mergina prieplaukoje, nepratardamas nė žodžio apie šaltas ir tolimas žvaigždes virš galvos, kol (pagaliau) atvažiuodavo Nojus arba Simonas ir išgelbėdavo mus iš nepatogios padėties.

Aš pradėjau bijoti – pats nesuprasdamas kodėl.

Džordžo įlanka, 1987 m. liepos 25 d. – kokia gėda, kad Point o Barilio uoste gali nusipirkti „The Globe and Mail“ ir „The Toronto Star“, bet dėkui Dievui, kad jie nors nepardavinėja „The New York Times“! Sala Džordžo įlankoje, kuri priklauso Katrinos Kiling šeimai nuo 1933 metų – kai jos senelis išlošė ją lošdamas pokerį, – yra už penkiolikos minučių plaukimo valtimi nuo Point o Barilio uosto. Sala yra netoli nuo Bernto ir Harts Kontento salų ir Pizėjaus kyšulio. Man atrodo, ji vadinasi Gibsono ar Ormsbio sala, – nes Katerinos giminėje būta ir Gibsonų, ir Ormsbių; Katerinos mergautinė pavardė yra, regis, Gibson, bet gerai neatsimenu.

Taigi saloje stovi keletas rantytų kedro medžio namelių, kurie neturi elektros, bet naudojasi patogiu ir efektyviu aprūpinimu propano dujomis: šaldytuvai, boileriai, viryklės ir lempos – viską maitina propanas; dujų cisternos atgabenamos į salą valtimis. Saloje

savita kanalizacijos sistema, dažnai aptarinėjama Kilingų, Gibsonų ir Ormsbių, kurie išsituština į ją – ir kurie bijo, kad jų sistema nepradėtų grėsmingai maištauti.

Aš tikrai nebūčiau norėjęs viešėti pas Kilingus – ar Gibsonus, ar Ormsbius – tais laikais, kai saloje dar nebuvo įvesta kanalizacija; tačiau tas laikotarpis, kai tamsioje išvietėje jie susidurdavo su vorais ar patirdavo kitokių baugių nutikimų, yra viena iš mėgstamiausių pokalbio temų tarp šeimų, praleidžiančių vasarą saloje. Aš girdėjau – ir ne vieną kartą, – kaip pelėda užpuolė dėdę Balverį Ormsbį tupykloje, kuri buvo be durų, nes, kaip tvirtino Kilingai, Gibsonai ir Ormsbiai, „geriau, kad vėdintųsi“! Dėdė Balveris pajuto kirtį į pakaušį tuo metu, kai sėkmingai atlikęs reikalą mėgavosi ramybe, kuri buvo itin reikalinga privatumo; išsigandęs puolančios pelėdos, jis išrūko iš tupyklos nespėjęs užsitraukti kelnių ir iš įsibėgėjimo trenkęsis kakta į pušį pasidarė sau dar daugiau žalos, negu jam padarė pelėda.

Ir kiekvienais metais, kai tik apsilankau saloje, išgirstu tuos pačius ginčus dėl to, kokios rūšies pelėda tai galėjusi būti – ir apskritai ar ten būta pelėdos. Katerinos vyras sako, jog tai galėjusi būti sparva arba naktinis drugys. Kiti tvirtina, kad tai tikrai buvusi ausytoji pelėda, nes jos būna labai piktos, kai reikia ginti lizdą, ir net gali užpulti žmogų. Dar kiti įtikinėja, kad ausytosios pelėdos negyvenančios Džordžo įlankoje ir kad tai neabejotinai buvęs startsakalis; jis labai agresyvus ir naktį jį lengvai gali supainioti su pelėda.

Didelėje ir draugiškoje Katerinos šeimoje jaučiuosi maloniai. Pokalbis pasuka prie legendinių įvykių saloje, dauguma iš kurių byloja apie parodytą drąsą ar bailumą tais laikais, kai jie dar naudodavosi lauko išvietėmis. Mėgstami ir keisti nutikimai gamtoje; aš praleidžiu čia dienas stebėdamas paukščius, žinduolius ir, deja, vabzdžius, kurių beveik nė vieno gerai nepažįstu.

Ar ten buvo ūdra, audinė ar muskusinė žiurkė? Ar ten buvo naras, antis ar nuodėgulė? Ar tas gyvis gelia, kanda ir ar yra nuodingas? Šiuos svarstymus pertraukia kur kas konkretesni klausimai vaikams. Ar nuleidai vandenį, ar išjungei dujas, ar uždarei tinklines duris, ar užsukai vandenį (vandenį pumpuoja benzino va-

riklis) ir ar pasidžiovei maudymosi kostiumėlį ir rankšluostį? Visa tai man primena dienas, praleistas prie Lavles ežero, tik be pasimatymų karštinės. Lavles ežeras, palyginti su Džordžo įlanka, yra sušvinkusi bala. Netgi 1962-ųjų vasarą ten buvo galybė motorinių valčių, o pakrantės vasarnamių išviečių turinys keliavo tiesiai į ežerą. Kanadoje gamta yra daug gražesnė ir turtingesnė negu anais laikais Naujajame Hampšyre. Tačiau pušų sakai ant pirštų yra vienodi visur; ir vaikai kiaurą dieną neišdžiūstančiais plaukais, ir šlapi maudymosi kostiumėliai, ir kas nors būtinai su nubrozdintu keliu arba įsivaręs rakštį, ir basų kojų šlepsėjimas po prieplauką, ir barniai... nuolatiniai barniai. Man tai patinka. Trumpam labai nuramina. Aš beveik imu įsivaizduoti, kad mano gyvenimas buvo visai kitoks, negu jis buvo.

Per plonas vasarnamių sienas gali daug sužinoti. Pavyzdžiui, kartą girdėjau, kaip Čarlis Kilingas pasakė Katerinai, kad aš esąs „nepraktikuojantis homoseksualas“.

– Ką tai reiškia? – paklausė jo Katerina.

Aš sulaikiau kvėpavimą stengdamasis išgirsti Čarlio atsakymą – jau seniai noriu sužinoti, ką reiškia „nepraktikuojantis homoseksualas“.

– Tu juk žinai, ką aš turiu galvoje, Katerina, – pasakė Čarlis.

– Nori pasakyti, kad jis to nedaro, – tarė Katerina.

– Manau, kad ne, – pasakė Čarlis.

– Bet jeigu jis galvoja apie tai, tai įsivaizduoja save su vyru? – paklausė Katerina.

– Manau, kad jis apie tai negalvoja, išvis negalvoja, – atsakė Čarlis.

– Tuomet kodėl tau atrodo, kad jis homoseksualus? – paklausė Katerina.

Čarlis atsiduso; vasarnamiuose buvo girdėti net atodūsiai.

– Jis gana simpatingas, – pasakė Čarlis. – Merginos neturi. Ar jis kada nors turėjo merginą?

– Aš nesuprantu, ką tai turi bendra su homoseksualumu? – pasakė Katerina. – Jis neatrodo homoseksualus, bent jau man.

– Aš nesakau, kad jis homoseksualus, – pasakė Čarlis. – „Nepraktikuojantis homoseksualas“ ne visada žino, kas jis toks

Štai ką reiškia būti „nepraktikuojančiu homoseksualu“, pagalvojau: tai reiškia – aš nežinau, kas esu!

Kiekvieną dieną diskutuojama, ką valgysime ir kas plauks su viena iš prieplaukos valčių į stotį parvežti maisto ir kitų gyvybiškai būtinų dalykų. Sarašas sudaromas iš to, kas būtiniausia:

benzinas
baterijos
tvarsliava
kukurūzai (jeigu bus)
repelentas vabzdžiams
sumuštiniai ir bandelės (daug)
kiaušiniai
pienas
miltai
sviestas
alus (daug)
vaisiai (jeigu bus)
kiauliena
pomidorai
skalbinių spaustukai (Pru užsakymu)
citrinos
lervučių.

Aš sutinku žiūrėti, kai vaikai rodo man, kaip jie išmoko vairuoti valtį. Sutinku plaukti su Čarliu Kilingu į žvejybą; man iš tiesų patinka gaudyti ešerius – vieną dieną per metus; aš prisidedu prie kiekvieno neatidėliotino darbo saloje; Gibsonams reikia atnaujinti prieplauką; Gibsonai keičia valčių stoginės malksnas.

Kasdien aš pasisiūlau savanoriu plaukti į stotį: apipirkti didelę šeimą man yra pramoga, nes šiaip to daryti netenka.

Drauge pasiimu vieną ar du vaikus – antraip tik aš vienas turėčiau malonumą vairuoti valtį. Ir aš visada gyvenu kambaryje su vienu iš Kilingų vaikų – tikriau sakant, vienam iš vaikų tenka dalintis kambariu su manimi. Aš užmiegu klausydamasis, kaip nuosta-

biai netolygiai kvėpuoja miegodamas vaikas, kaip klykia naras virš tamsių vandenų, kaip pliuškena bangos, atsimušdamos į pakrantės uolas. O rytais, gerokai prieš atsibundant vaikui, aš girdžiu žuvėdras ir galvoju apie raudonąjį pikapą, važiuojantį pakrantės keliu iš Hempton Bičo iki Rai Harboro; girdžiu gergždų karingų varnų kranksėjimą, ir tie šaižūs jų ginčai ir barniai primena man, jog aš pagaliau sugrįžau į realų pasaulį – į pasaulį, kuris man žinomas.

Trumpą akimirką, kol varnos nepradeda savo piktos erzelynės, įsivaizduoju, kad čia, Džordžo įlankoje, radau tai, kas kadaise buvo pavadinta Naujuoju Pasauliu, – vėl išlipau į krantą nepaliestos žemės, kurią Vatahantovetas pardavė mano protėviui. Nes Džordžo įlankoje įmanoma įsivaizduoti Šiaurės Ameriką, kokia ji buvo anksčiau, kol kruvina Jungtinių Valstijų apgaulė ir bukas nerūpestingumas ją visiškai sugadino!

Tada išgirstu varnas. Savo chaotiškais riksmais jos sugrąžina mane į pasaulį. Stengiuosi negalvoti apie Oveną. Verčiau užmezgu pokalbį su Čarliu Kilingu apie ūdras.

– Jų uodega ilga ir plokščia, o plaukiant guli ant vandens, – sako man Čarlis.

– Štai kaip, – sakau. Mes sėdime ant uolų, toje pakrantės vietoje, kur vienas iš vaikų sakė matęs ondatrą.

– Tai buvo ūdra, – sako Čarlis vaikui.

– Tu juk jos nematei, – įsiterpia kitas vaikas.

Taigi mudu su Čarliu nusprendžiame palaukti, kol padarėlis išlįs lauk.

Šalia angos į urvelį pakrantės uoloje mėtosi daugybė gėlo vandens moliuskų geldelių.

– Ūdra daug vikresnė vandenyje negu ondatra, – sako Čarlis.

– Štai kaip, – sakau aš. Mes sėdime valandą ar dvi, ir Čarlis pasakoja man, kaip Džordžo įlankoje ir visame Hurono ežere keičiasi vandens lygis; kasmet pasikeičia. Jis sako bijąs, kad rūgštūs lietūs iš Jungtinių Valstijų jau pradėjo naikinti ežerą – pradėjo, kaip visada (sako jis), nuo potvynio atnešamų nuosėdų.

– Štai kaip, – sakau.

– Žolės pasikeitė, dumbliai pasikeitė, jau nebepagausi lydekos kaip anksčiau, ir viena ūdra negalėjo suėsti tiek daug šitų moliuskų! – sako jis rodydamas į geldeles.

– Štai kaip, – sakau aš.

Paskui, kai Čarlis nueina pasiusioti – „į krūmus“, kaip sako kanadiečiai, gyvūnas sulig nedideliu skaliku, suplota galva ir tamsiai rudu kailiu, nuo kranto įbrenda į vandenį ir ima plaukti.

– Čarli! – pašaukiu. Gyvūnas paneria po vandeniu; ir daugiau nebepasirodo. Vienas iš vaikų išdygsta man už nugaros.

– Kas tai buvo? – klausia vaikas.

– Nežinau, – atsakau.

– Ar uodega plokščia? – klausia Čarlis iš krūmų.

– Galva buvo plokščia, – atsakau.

– Tai ondatra, – nusprendžia vienas iš vaikų.

– Tu nematei, – užginčija jo sesuo.

– Kokia jo uodega? – šūkteli Čarlis.

– Uodegos nemačiau, – prisipažįstu.

– Taip greitai nuplaukė, ar ne? – klausia Čarlis išlindęs iš krūmų ir segdamasis užtrauktuką.

– Sakyčiau, gana greit, – atsakau.

– Tai buvo ūdra, – sako jis.

(Man taip knieti pasakyti, kad tai buvo „nepraktikuojantis homoseksualas“, bet susitvardau.)

– Matei antį? – klausia manęs maža mergytė.

– Ten buvo ne antis, kvaiša, – paaiškina jai brolis.

– Tu jos nematei, nes jinai panėrė! – tvirtina mergytė.

– Tai buvo kažkieno patelė, – sako dar kažkas.

– Oi, iš kur tu gali žinoti? – klausia kitas vaikas.

– Aš nieko nemačiau, – sakau.

– Žiūrėkite tenai – žiūrėkite, ir pamatysit, – ragina mane Čarlis Kilingas. – Ji išlindo įkvėpti oro, – paaiškina jis. – Gal tai kurapka, didžioji antis ar mėlynsparnė kryklė – jeigu jau patelė, – priduria.

Pušys kvepia nuostabiai, ir kerpės ant uolų kvepia nuostabiai, ir netgi šviežio vandens kvapas yra nuostabus – ar tai iš tiesų kvepia

kažkokie organiniai puvėsiai po vandeniu? Nežinau, nuo ko ežeras taip kvepia, bet tai nuostabu. Galėčiau paklausti Kilingų, kodėl ežeras taip kvepia, bet aš renkuosi tylą, o joje švelnų, beveik nesiliaujantį vėjelį tarp pušų, bangų teškenimą, kirų rėkavimus ir žuvėdrų klyksmus.

– Tai Kaspijos žuvėdra, – sako man vienas Kilingų berniukas. – Matot, koks ilgas raudonas snapas, kokios juodos kojos?

– Matau, – sakau. Tačiau aš nekreipiu dėmesio į žuvėdrą; galvoju apie laišką, kurį parašiau Ovenui Miniui 1962 metų vasarą. Danas Nidemas man papasakojo, kad vieną sekmadienį užtiko Oveną Greivsendo akademijos sporto salėje stovintį prie baudos linijos ir tiesiog žiūrintį į krepšį – jis nemėtė kamuolio, netgi nesivedžiojo ir net nemanė mesti. Danas sakė, kad jam tai pasirodė baisiausiai keista.

– Jis tiesiog stovėjo tenai, – pasakė Danas. – Aš turbūt kokias penkias minutes jį stebėjau, ir nė vienas jo raumuo nesujudėjo – jis tik laikė kamuolį ir spoksojo į krepšį. Jis toks mažas, juk tu žinai, krepšis kabo kažin kur aukštybėse.

– Jis, matyt, galvojo apie metimą, – pasakiau Danui.

– Na, aš jam netrukdžiau, – pasakė Danas. – Nežinau, ką jis galvojo, bet buvo taip susikaupęs, kad manęs nepastebėjo, – aš net nepasisveikinau su juo. Be to, kažin ar būtų išgirdęs, – pasakė Danas.

Sužinojęs apie tai ėmiau ilgėtis netgi tų kretiniškų dėjimo į krepšį pratybų; taigi parašiau jam – lyg niekur nieko, nes kur tai matyta, kad dvidešimtmetis imtų staiga skiesti, kaip jis pasiilgo savo geriausio draugo.

„Mielas Ovenai, – parašiau jam. – Kaip tau sekasi? Čia nuobodoka. Man labiau patinka dirbti miške – tai yra prie miško ruošos. Tiktai gyliai kanda. Lentpjūvėje ir medienos sandėlyje daug karščiau, bet ten nėra gylių. Dėdė Alfredas tikina, kad Lavles ežeras yra „geriamas“, – sako, kad mes tiek esame jo pririję, jog būtume jau mirę, jeigu būtų kitaip. Bet Nojus sako, kad jame daug daugiau myžalų ir šūdų negu okeane. Aš ilgiuosi pajūrio – kas ten šią vasarą gero? Gal kitą vasarą tavo tėvas duos man darbo granito kirtyklose?“

Jis man atrašė; bet nesivargino pradėti laiško įprastiniu „Mielas Džonai“ – Balsas turėjo savo stilių, nemėgo įmantrybių ir rašė griežtai didžiosiomis.

„AR TU IŠPROTĖJAI? – rašė man Ovenas. – NORI DIRBTI GRANITO KIRTYKLOSE? TAU ATRODO, KAD MEDIENOS SANDĖLYJE KARŠTA? MANO TĖVAS SAMDO NEDAUG ŽMONIŲ – IR ESU TIKRAS, KAD JIS TAU NEMOKĖS TIEK, KIEK MOKA DĖDĖ ALFREDAS. AŠ ĮTARIU, KAD BŪDAMAS TENAI NESUTIKAI MERGINOS, KURI TAU PATIKTŲ.“

„O kaip laikosi Estera? – paklausiau atsakydamas į jo laišką. – Būtinai perduok jai, kad man patinka jos kambarys, – jinai pasius! Ji turbūt nepadeda tau treniruotis mesti kamuolį – būtų labai gaila, jeigu prarastum įgūdžius. Tu jau beveik galėjai įmesti greičiau kaip per tris sekundes.“

Jis atrašė man tuojau pat: „GREIČIAU KAIP PER TRIS SEKUNDES VISAI ĮMANOMA. AŠ NESITRENIRAVAU, BET GALVOTI APIE TAI BEVEIK TAS PATS. TĖVAS KITĄ VASARĄ TAVE PASAMDYS – NEBUS LABAI SUNKU, JEIGU PRADĖSI IŠ TOLO, PAVYZDŽIUI, NUO ANTKAPIŲ KRAUTUVĖS. BEJE, PAJŪRYJE SMAGU, DAUG GRAŽIŲ PANELIŲ, O KAROLINA O'DĖJ KLAUSINĖJO APIE TAVE. TU NEĮSIVAIZDUOJI, KAIP JI ATRODO BE ŠV. MYKOLO MOKYKLOS UNIFORMOS! MAČIAU DANĄ, VAŽIUOJANTĮ DVIRAČIU. JAM REIKĖTŲ NUMESTI ŠIEK TIEK SVORIO. VIENĄ VAKARĄ MUDU SU ESTERA PRALEIDOME PAS TAVO SENELĘ; ŽIŪRĖJOME, ŽINOMA, TĄ IDIOTIŠKĄ DĖŽĘ. GAILA, KAD NEGIRDĖJAI, KĄ TAVO SENELĖ MANO APIE ŽENEVOS KONFERENCIJĄ, – JI PASAKĖ, KAD PATIKĖS LAOSO „NEUTRALITETU“, KAI SOVIETAI NUSPRĘS PERSIKELTI... Į MĖNULĮ! JI PASAKĖ, KAD PATIKĖS ŽENEVOS SUSITARIMU, KAI HO ŠI MINO TAKAIS VAIKŠČIOS VIEN TIK BEŽDŽIONĖS IR PAPŪGOS! NEKARTOSIU, KĄ PASAKĖ ESTERA, SUŽINOJUSI, KAD TU GYVENI JOS KAMBARYJE, – TAI TAS PATS, KĄ JI SAKO APIE SAVO MOTINĄ, TĖVĄ, NOJŲ, SIMONĄ IR VISAS LAVLES EŽERO PANELES, TAIGI TAS POSAKIS TURĖTŲ BŪTI TAU ŽINOMAS“.

Aš parašiau laišką Karolinai O'Dėj; ji man neatsakė. Tai buvo 1962-ųjų rugpjūtis. Prisimenu vieną labai karštą dieną – tvanku, dangus padūmavęs, atrodo, tuoj pradės griausti, bet taip ir negriaudžia. Panaši diena buvo per mano mamos vestuves, iki prasidedant audrai; tokį orą mudu su Ovenu vadindavome tipišku Greivsendo oru.

Nojus, Simonas ir aš pjaustėme rąstus; gyliai vedė mus iš proto, negana to – puolė uodai. Simoną buvo lengviausia išvesti iš kantrybės; iš visų trijų gyliai ir uodai labiausiai mėgo Simoną. Pjaustyti rąstus itin pavojinga, jei esi nekantrus; pjūklai, kirviai, aštrūs kabliai klauso tik kantrių rankų. Simonas šiek tiek neatsargiai pasielgė su kabliu – užsimojo juo ant gylio ir persirėžė blauzdą. Rėžis buvo gilus, apie tris keturis colius ilgio, bet nieko rimto; vis dėlto žaizdą teko siūti ir taip pat suleisti vaistų nuo stabligės.

Nojus ir aš apsidžiaugėme; netgi Simonas, kuris lengvai pakeldavo skausmą, buvo patenkintas – susižeidimas reiškė, kad mes visi galime ištrūkti iš miško. Mes nuvažiavome su džipu prie Nojaus ševio; persėdę į jį išvažiavome į autostradą ir pro Sojerio Depą ir Konvėjų nuvažiavome į Šiaurės Konvėjaus ligoninę.

Kažkur prie Meino sienos buvo įvykusi automobilio avarija, tad Simonas priimamajame pirmenybės neturėjo; mums tas visai tiko, nes kuo ilgiau Simonui nebus suleisti vaistai nuo stabligės ir kuo ilgiau koja nebus susiūta, tuo ilgiau mes būsime saugūs nuo gylių, uodų ir karščio. Simonas netgi apsimetė, kad nežino, ar yra kam nors alergiškas. Teko skambinti tetai Martai ir dėdei Alfredui, o tai vėl užėmė laiko. Nojus pradėjo suktis apie vieną iš seselių; Nojus žinojo: reikia tik trupučio sėkmės ir mes prastumsime laiką, likusį iki darbo pabaigos.

Vienas mažiau sužalotas autoįvykio nukentėjusysis sėdėjo laukiamajame kartu su mumis. Simonas ir Nojus jį šiek tiek pažinojo – tai buvo labai dažnas tipas šiaurėje, vienas iš tų užkietėjusių slidininkų, kurie nežino, ką jiems su savim daryti, kai nėra sniego. Tas vaikinas kaip tik gėrė iš butelio alų, kai automobiliai susidūrė. Jis sakė vairavęs vieną iš tų automobilių ir nuo smūgio butelis sudužęs jam burnoje – jam buvo sudraskytas gomurys ir

supjaustytos dantenos, o skruostas perrėžtas nudužusio butelio kakliuko. Jis išdidžiai parodė mums išplėšytą gomurį ir skylę skruoste – visą laiką valydamasis burną ir veidą krauju permirkusia marle, kurią vis nugręždavo suvyniojęs į krauju permirkusį rankšluostį. Jis buvo vienas iš tų šiaurės nutrūktgalvių, dėl kurių Estera taip niekino Sojerio Depą ir kiaurus metus gyveno Daremo koledžo bendrabutyje.

– Ar girdėjai apie Meriliną Monro? – paklausė mūsų užkietėjęs slidininkas.

Mes jau buvome pasiruošę išgirsti nešvankų juokelį – kokį nors visiškai nepadorų. Užkietėjusio slidininko šypsena buvo tarsi kruvinas plyšys jo veide; jo šypsena buvo tokia pat šiurpi kaip ir žaizda skruoste. Jis buvo gašlus ir nedoras – mūsų taip trokštamos atostogos ligoninės priimamajame žadėjo pakrypti bjauria linkme. Mes bandėme jį ignoruoti.

– Ar girdėjote apie Meriliną Monro? – vėl paklausė jis. Staiga pajutau, kad tai ne juokeliai. Galbūt kas nors apie Kenedžius? – pamaniau.

– Ne. O ką? – paklausiau.

– Mirė, – pasakė užkietėjęs slidininkas. Jis jautė tokį sadistinį pasitenkinimą galėdamas pranešti šią naujieną. Jo šypsena tarsi spaudė kraują jam iš burnos ir per skylę skruoste; pamaniau, kad pritrenkianti žinia teikė jam tiek pat malonumo, kaip ir demonstratyvus kruvinos marlės sausinimas į kruviną rankšluostį. Vėliau visada prisimindavau tą kraujuojantį veidą, kai tik mėgindavau įsivaizduoti, kaip Laris Lišas ir jo motina priėmė šią žinią; kaip nekantraudami, kaip godžiai jie išnešiojo visiems naujieną: „Ar girdėjote? Ką, jūs dar negirdėjote?“ Nuo mėgėjiškų užuominų ir spėlionių ekstazės veidai jiems užkaista iki kraujo raudonio!

– Kaip? – paklausiau užkietėjusio slidininko.

– Perdozavimas, – atsakė jis; jo balse skambėjo nusivylimas – tarsi būtų tikėjęsis ko nors kruvinesnio. – Gal nelaimingas atsitikimas, o gal savižudybė, – pridūrė.

Gal Kenedžiai, pagalvojau. Man pasidarė baisu; anksčiau tą vasarą mane buvo apėmusi kažkokia miglota baimė. Dabar mane

išgąsdino konkretus įvykis, tačiau pati baimė vis tiek liko miglota; ką Merilinos Monro mirtis turi bendro su manimi?

– JI TURI BENDRO SU MUMIS VISAIS, – pasakė Ovenas Minis tą vakarą, kai aš jam paskambinau. – JI BUVO KAIP VISA MŪSŲ ŠALIS – JAU NEBE TOKIA JAUNA, BET DAR IR NE SENA; ŠIEK TIEK TANKIAU KVĖPUOJANTI, LABAI GRAŽI, GAL KIEK KVAILOKA, GAL DAUG PROTINGESNĖ, NEGU ATRODO, IR KAŽKO IEŠKANTI – MANAU, JI NORĖJO BŪTI GERA. ATKREIPK DĖMESĮ Į JOS VYRUS – DŽO DIMADŽIO, ARTURAS MILERIS, GALBŪT KENEDŽIAI. ATKREIPK DĖMESĮ, KOKIE JIE VISI ATRODO GERIEČIAI! ATKREIPK DĖMESĮ, KOKIA VILIOJANTI JI BUVO! ŠTAI KOKIA JI BUVO; VILIOJANTI, ŽAVINGA IR SEKSUALI – IR TAIP PAT PAŽEIDŽIAMA. NIEKADA NEBUVO IŠ TIKRŲJŲ LAIMINGA, VISADA SVERIANTI ŠIEK TIEK VIRŠ NORMOS, TOKIA PAT KAIP MŪSŲ VISA ŠALIS, – pakartojo jis; jis buvo užsivedęs. Girdėjau, kaip Estera groja gitara, tarsi norėdama pagal jo žodžius improvizuoti liaudies dainą. – O TIE VYRAI, – pasakė jis. – TIE ŽYMŪS, ĮTAKINGI VYRAI – AR JIE IŠ TIESŲ JĄ MYLĖJO? AR JIE RŪPINOSI JA? JEIGU JI IR BUVO SU KENEDŽIAIS, JIE JOS NEMYLĖJO – TIKTAI NAUDOJOSI JA, ELGDAMIESI NEATSAKINGAI IR SIEKDAMI VIEN PATIRTI JAUDULĮ. ŠTAI KĄ DARO ŠIOS ŠALIES GALINGIEJI – TAI GRAŽI, SEKSUALI, TANKIAI KVĖPUOJANTI ŠALIS, O ĮTAKINGI VYRAI NAUDOJASI JA JAUDULIUI PATIRTI! JIE SAKO, KAD MYLI JĄ, BET IŠ TIESŲ TAIP NĖRA. JIE KALBA TAIP, KAD ATRODYTŲ GERI – NORI PASIRODYTI DORI. ŠTAI TOKS MAN ATRODĖ KENEDIS: DORAS ŽMOGUS. BET JIS TIK MULKINO MUS, BUVO GUDRUS SUVEDŽIOTOJAS. AŠ MANIAU, KAD JIS GELBĖTOJAS. MANIAU, KAD JIS NORI PANAUDOTI SAVO GALIĄ DARYTI ŽMONĖMS GERA, BET ŽMONĖS DĖL VALDŽIOS GALI KALBĖTI IR DARYTI KĄ TIK NORI; O PASKUI PANAUDOJA TĄ VALDŽIĄ MALONUMAMS GAUTI. MERILINA MONRO VISADA IEŠKOJO PATIES GERIAUSIO VYRO – GALBŪT SĄŽININGIAUSIO, GALBŪT PAIĖGIAUSIO

DARYTI GERA. IR JĄ VIS SUVEDŽIODAVO, VĖL IR VĖL – APKVAILINDAVO, APMAUDAVO, PASINAUDODAVO IR IŠSEKINDAVO. ŠALIS NORI IŠGELBĖTOJO, ŠALIS TROKŠTA STIPRIŲ VYRŲ, KURIE ATRODO GERI. MES TIKIME, KAD JIE DORI, O JIE MUS IŠNAUDOJA. ŠTAI KAS ATSITIKS IR TAU, IR MAN, – pasakė Ovenas Minis. – MUMIS BUS PASINAUDOTA.

Džordžo įlanka, 1987-ųjų liepos 26-oji – „The Toronto Star" rašo, kad prezidentas Reiganas iš tikrųjų inicijavo pirmuosius mėginimus užtušuoti esmines savo slaptosios programos „ginklai įkaitams" smulkmenas ir palaikė ją, kai ji išėjo į viešumą. „The Toronto Star" pridūrė, kad „vėliau prezidentas padarė klaidinančių pareiškimų apie ginklų pardavimą" – keturiskart skirtingomis progomis!

Ovenas dažnai sakydavo, kad antikarinis judėjimas – prieš karą Vietname – labiausiai neramina tuo, kad daugelis protestuojančiųjų, ko gero, vadovaujasi savanaudišku motyvu; jis įtariąs, kad jeigu daugeliui protestuojančiųjų iš antikarinės dienotvarkės būtų išbrauktas demobilizacijos punktas, protestuotojų beveik neliktų.

Pažvelkite į Jungtines Valstijas šiandien. Ar Amerikos jaunimas siunčiamas kariauti į Nikaragvą? Ne, dar ne. Ar minios jaunimo reiškia pasipiktinimą niekingu ir veidmainišku Reigano administracijos elgesiu? Anei kiek; tylu ramu.

Žinau, ką Ovenas Minis būtų apie tai pasakęs; prisimenu, ką jis yra pasakęs, ir tai vis dar aktualu.

– AMERIKIEČIAI TIK TADA ATKREIPS Į KĄ NORS DĖMESĮ, JEIGU JUOS APDĖSI MOKESČIAIS, IMSI ŠAUKTI Į KARIUOMENĘ ARBA ŽUDYTI,– pareiškė Ovenas, kai kartą Estera pasakė, kad reikia panaikinti karinę prievolę. – JEIGU BUS PANAIKINTA KARINĖ PRIEVOLĖ, – pasakė Ovenas Minis, – DAUGUMA AMERIKIEČIŲ TIESIOG NUSTOS DOMĖJĘSI, KAS DEDASI KITOSE PASAULIO DALYSE.

Šiandien mačiau, kaip po valčių stogine šmurkštelėjo audinė; tokia liauna, vos vos didesnė už žebenkštį – taip pat vilnydama kū-

nu kaip žebenkštis. Jos tankus ir žvilgantis kailiukas man beregint priminė Lario Lišo motiną. Kur ji dabar, pagalvojau.

Kur yra Laris, aš žinau; jis dabar gerai žinomas žurnalistas Niujorke – vadinamasis „tyrimų žurnalistas“. Skaičiau keletą jo straipsnių; neblogi – jis visada buvo protingas – ir aš pastebėjau, kad jo balsas įgijo žurnalistui „būtiną“ savybę („būtiną“ tuo atveju, jeigu žurnalistas nori išgarsėti, palenkti skaitytojus savo pusėn ir t.t.). Laris Lišas pasidarė didelis teisuolis, ir ta jo savybė, kurią vadinu „būtina“, yra teisėtas pasipiktinimas. Laris Lišas tapo moralistu – ar galite tai įsivaizduoti!

Kažin, kuo tapo jo motina? Jeigu Micei Liš pavyko ištekėti, – kol dar nebuvo per vėlu, – galbūt ji taip pat tapo moraliste!

1962-ųjų rudenį, būdami Naujojo Hampšyro universiteto pirmakursiai, mudu su Ovenu džiaugėmės tam tikrais privalumais, kurių neturėjo mūsų kuklesni, mažiau patyrę bendrakursiai. Mums negaliojo bendrabučio taisyklės, nes mes gyvenome namuose – važinėjome į Greivsendą ir turėjome leidimus statyti savo transporto priemones universiteto kieme, o kiti pirmakursiai to negalėjo daryti. Pusę laiko namuose praleisdavau pas senelę, o kitą pusę pas Daną; ir tai buvo papildomas privalumas, nes kai vakarėlis užsitęsdavo iki išnaktų, pasakydavau Danui, kad nakvosiu pas senelę, o senelei, kad pas Daną, – ir visai neparvažiuodavau namo! Ovenui niekas neliepdavo grįžti iki tam tikro laiko; turint galvoje, kad jis kiekvieną naktį tą vasarą praleisdavo Esteros bute, aš stebėjausi, kad jis apskritai jaučia reikalą grįžti namo. Tačiau Esteros kambario draugės sugrįžo į bendrabutį. Jeigu Ovenas būtų pasilikęs pas Esterą, tai nebūtų buvę jokio klausimo, kurioje lovoje jis miegos, – nesvarbu, ar jie su Estera „darė tai“, ar ne, jie norom nenorom turėjo būti patyrę intymų artumą gulėdami ant karališko dydžio Esteros čiužinio. Bet kai prasidėjo paskaitos, Ovenas nakvodavo pas Esterą ne dažniau kaip kartą ar du per savaitę.

Buvo ir dar keletas privalumų, palyginti su kitais pirmakursiais. Mes buvome užgrūdinti griežtų Greivsendo akademijos reikalavimų; mokslas Naujojo Hampšyro universitete atrodė daug lengves-

nis. Man tai buvo į naudą, nes – kaip Ovenas mane mokė – aš privalėjau skirti daugiau laiko namų užduotims atlikti. O čia – palyginti su tuo krūviu, prie kurio buvau įpratęs akademijoje, – būdavo užduodama kur kas mažiau ir aš – nors kartą – turėjau marias laiko. Aš gaudavau gerus pažymius beveik be jokių pastangų; ir pirmą kartą – nors tam reikėjo dvejų ar trejų metų – aš pradėjau manyti, jog „turiu galvą". Tačiau tokie santykinai nedideli universiteto reikalavimai visiškai priešingai paveikė Oveną Minį.

Jis galėjo atlikti viską, ko reikalaujama, net nepajudindamas piršto, ir taip aptingo. Netrukus įprato nesistengti gauti geresnių pažymių, negu jam reikėjo Atsargos karininkų mokymo korpuso stipendijai užsitikrinti; mano nuostabai, geriausius pažymius jis visada gaudavo iš šio korpuso kursų – vadinamųjų karo mokslų. Mes daug kursų lankėme drauge; iš anglų kalbos ir istorijos aš, tiesą sakant, turėjau geresnius pažymius negu Ovenas – Balsas pasidarė abejingas rašymui!

– AŠ KURIU MINIMALISTINĮ STILIŲ, – pasakė jis mūsų anglų kalbos dėstytojai, kuri pasiskundė, kad savo darbuose Ovenas neišplėtoja temų; niekada savo teiginiams nepateikia daugiau kaip vieno pavyzdžio. – IŠ PRADŽIŲ SAKOTE MAN, KAD AŠ NETURIU RAŠYTI DIDŽIOSIOMIS RAIDĖMIS, O DABAR NORITE, KAD „RUTULIOČIAU" MINTĮ, KAD RAŠYČIAU „PLAČIAU". AR TAI NUOSEKLU? – paklausė jis anglų kalbos dėstytojos. – GAL NORITE, KAD AŠ PAKEISČIAU IR SAVO ASMENYBĘ?

Greivsendo akademijoje Balsas buvo įtikinęs daugumą dėstytojų, kad jo išsišokimai ir keistenybės yra ne tik jo asmeninė teisė, bet taip pat neatskiriama dalis jo visuotinai pripažinto pažangumo, tuo tarpu kur kas įvairiapusiškesnio, bet drauge labiau specializuoto Naujojo Hampšyro universiteto dėstytojai visai neturėjo tikslo ugdyti „sveiką berniuką", nieko panašaus; universiteto dėstytojai netgi nesudarė tarpusavyje bendruomenės ir neturėjo bendros nuomonės, kad Ovenas Minis yra puikus studentas, ir jiems buvo nė motais jo asmeninės teisės, ir jie netoleravo jo išsišokimų ir keistenybių. Jų dėstomi kursai buvo skirti ne specialiai ugdyti

kiekvienam studentui, juos domino pats dėstomas dalykas – juos jaudino tiktai universiteto strategija arba jų pačių katedros universiteto viduje ir bendras jų požiūris į studentus buvo toks, kad mes turime prisitaikyti prie jų mokymo metodų ir tvarkos.

Ovenas Minis, kuris taip išsiskyrė iš kitų – visą laiką, kiek jį pažinojau, – Naujojo Hampšyro universitete šalčiausiai liko nepastebėtas. Nė per vieną paskaitą jis neišsiskirdavo taip kaip raudonasis jo pikapas tarp daugybės ekonominio modelio automobilių, daugumos tėvų perkamų daugumai studentų, – senelė nupirko man mėlyną folksvageną „vabalą"; universiteto automobilių aikštelėje buvo tiek daug tokios markės, tų pačių metų ir mėlynos spalvos automobilių, kad aš atrasdavau savąjį tiktai pagal numerio lentelę arba daiktus, paliktus ant galinės sėdynės.

Ir nors Ovenas ir aš iš pradžių manėme, kad Esteros draugystė mums yra privalumas, ji taip pat prisidėjo, kad Ovenas Minis jautėsi Dareme svetimas; Estera turėjo daug draugų iš vyresniųjų kursų, kai mes mokėmės pirmame. Su tais vyresniųjų kursų studentais mudu su Ovenu ir leisdavome laiką; mums nebuvo būtinybės užmegzti pažinčių su pirmakursiais – ir kai Estera ir jos draugai baigė, mudu su Ovenu likome be draugų.

Nežinau, kas tą 1962-ųjų vasarą sukėlė man baimę – kas tai buvo per baimė,– bet ją pakeitė atsiskyrimo jausmas, lyg būčiau buvęs keistai nuo visko atskirtas, bet ne vienišas; vienišumas atėjo vėliau. O dėl baimės – tai tam, regis, turėjo visiškai pakakti spalį įvykusios raketinės Kubos krizės; jos turėjo pakakti, kad mes dėtume iš baimės į kelnes, kaip be jokio pagrindo mėgsta sakyti Naujojo Hampšyro gyventojai. Bet Ovenas pasakė Esterai ir man, taip pat visai dykinėjančiai kompanijai Esteros bute:

– NEBIJOKITE, ČIA NIEKO BAISAUS. TAI TIK PAMOSAVIMAS BRANDUOLINIU GINKLU – NIEKO IŠ TO NEBUS. PATIKĖKITE, AŠ ŽINAU.

Iš tikrųjų tuo jis norėjo pasakyti, kad jis tikrai žino, kas laukia jo paties; žino, kad ne raketos jį pribaigs – nei mūsiškės, nei sovietų – ir, kad ir kas tai būtų, tas neįvyks 1962-ųjų spalį.

– Iš kur žinai, kad nieko nebus, – kažkas paklausė jo. Tai buvo vaikinas, kuris ištisai sėdėdavo pas Esterą, lyg būtų laukęs, kada

Ovenas gaus galą. Jis vis įkalbinėjo Esterą perskaityti „Aleksandrijos kvartetą“ – ypač „Džastiną“ ir „Klėją“, kurias tas vaikinas atseit perskaitęs keturis ar penkis kartus. Estera nebuvo mėgėja skaityti, o aš buvau tik pradėjęs „Džastiną“. Ovenas Minis perskaitė visas keturias ciklo dalis ir pasakė Esterai ir man, kad nesivargintume skaitydami likusias tris.

– TOLIAU VISKAS TAS PATS, IR NE KAŽIN KAIP PARAŠYTA, – pareiškė Ovenas. – VIENOS KNYGOS APIE SEKSĄ SVETIMOJE APLINKOJE PER AKIS.

– Ką tu žinai apie „seksą svetimoje aplinkoje“? – paklausė kvarteto mylėtojas Oveno. Ovenas vaikinui neatsakė. Jis, be abejo, žinojo, kad vaikinas varžosi su juo dėl Esteros palankumo. Taip pat jis žinojo, kad varžovų drąsą geriausia palaužti ignoravimu.

– Ei! – sušuko vaikinas Ovenui. – Aš su tavim kalbu. Iš kur žinai, kad nebus karo?

– KARAS TIKRAI BUS, – atsakė Ovenas Minis. – TIK NE DABAR – NE DĖL KUBOS. ARBA CHRUŠČIOVAS IŠSIVEŠ RAKETAS IŠ KUBOS, ARBA KENEDIS PASIŪLYS JAM KĄ NORS PRESTIŽUI IŠGELBĖTI.

– Tas mažylis viską žino, – leptelėjo vaikinas.

– Nevadink jo „mažyliu“, – pasakė Estera. – Tokio didelio penio kaip jo niekas neturi. O jeigu kas ir turi, tai man tas nerūpi, – pridūrė Estera.

– NEREIKIA TAIP ŠIURKŠČIAI KALBĖTI, – pasakė Ovenas Minis.

Daugiau to vaikino, kuris norėjo, kad Estera perskaitytų „Aleksandrijos kvartetą“ mes nebematėme. Prisipažinsiu, kad Greivsendo akademijos sporto salės dušuose – po kamuolio dėjimo į krepšį treniruočių – buvau pastebėjęs, kad Oveno pimpis itin didelis. Palyginti su jo kūnu – milžiniškas!

Mano pusbrolis Simonas, kurio pimpis buvo itin mažas – galbūt dėl Esteros tampymo vaikystėje, – kartą pareiškė, kad erekcijos metu maži pimpiai padidėja, labai smarkiai padidėja; tuo tarpu dideli pimpiai kietėdami niekada per daug nepadidėja. Prisipažįstu: aš nežinau – neturiu tokios nepalaužiamos ar viltingos teorijos

kaip Simono. Vienintelis kartas, kai mačiau Oveno „miką" pasistojusį, buvo tada, kai jis gulėjo suvystytas – jis buvo vienuolikmetis Kūdikėlis Jėzus; ir nors jo erekcija buvo toli gražu nederantis dalykas, tas vaizdas man nepasirodė pritrenkiantis.

O dėl kamuolio dėjimo į krepšį, mudu su Ovenu, aišku, per mažai treniravomės; pirmajam kursui baigiantis, 1963-iųjų vasaros pradžioje, kai mums jau buvo dvidešimt vieneri – pagaliau galima legaliai gerti! – mes jau sunkiai įdėdavome kamuolį per penkias sekundes. Visą vasarą turėjome dirbti – vien tam, kad pajėgtume sugrįžti prie pradinio keturių sekundžių rezultato. Tą vasarą Vietname budistai rengė demonstracijas – viešai deginosi. Tą vasarą Ovenas pasakė:

– KĄ VEIKIA KATALIKAS PREZIDENTAS BUDISTINĖJE ŠALYJE?

Tą vasarą prezidentui Diemui jau nedaug buvo likę; prezidentui Džonui F. Kenedžiui taip pat buvo likę nedaug. Ir tą vasarą aš nuėjau dirbti į Minių granito kompaniją.

Aš turėjau iliuziją, kad dirbsiu ponui Miniui; jis taip pat turėjo tokią iliuziją. Tačiau ne vieną kartą man buvo pademonstruota, kas kam toje šeimoje vadovauja. Iš pat pradžių turėjau suprasti, kad svarbiausias čia Ovenas.

– MANO TĖVAS NORI, KAD TU PRADĖTUM DIRBTI PAMINKLŲ KRAUTUVĖJE, – pasakė jis man. – PRADĖSI PAŽINTĮ NUO GALUTINIO PRODUKTO – ŠIAME VERSLE LENGVIAU PRADĖTI NUO DAILINIMO DARBŲ. KEBLIAUSIA YRA KASTI IŠ ŽEMĖS. NEMANYK, KAD TAVE TAUSOJU, BET DARBAS SU GRANITU YRA LABAI PANAŠUS Į KURSINIO DARBO RAŠYMĄ. JUODRAŠTIS GALI PRIBAIGTI. JEIGU Į KRAUTUVĘ PRISTATOMA GERA MEDŽIAGA, DAILINIMO DARBAS NESUNKUS: AKMENS PJAUSTYMAS, RAIDŽIŲ GRAVIRAVIMS – REIKIA TIKTAI KRUOPŠTUMO. O GLUDINTI IR ŠVEISTI REIKIA IŠ LĖTO.

NESKUBĖK PEREITI DIRBTI Į KIRTYKLĄ. KAI DARAI ANTKAPĮ, BENT JAU AKMENS DYDIS YRA APRĖPIAMAS – IR ĮRANKIAI, IR PRODUKTAS ČIA MAŽESNI

KRAUTUVĖJE KIEKVIENA DIENA SKIRTINGA; NIEKADA NEŽINAI, KIEK TURĖSI DARBO – ŽMONĖS NEMIRŠTA PAGAL TVARKARAŠTĮ, ŠEIMOS NEUŽSISAKO ANTKAPIŲ IŠ ANKSTO.

Neabejoju, kad jis nuoširdžiai rūpinosi mano saugumu, ir žinau, kad viską išmanė apie granitą; tai buvo išmintingas patarimas mokytis pažinti akmenį pradedant nuo mažesnių, subtilesnių jo pavidalų prieš susiduriant su bauginančio dydžio ir svorio luitais kirtykloje. Visi kirtyklos darbininkai – signalininkas, strėlinio krano vairuotojas, gręžėjai, sprogdintojai ir netgi pjovėjai, kurie turi apdoroti uolieną prieš supjaustant į antkapio dydžio gabalus, – visi kirtyklose dirbantys vyrai turėjo mažiau erdvės paklaidai negu krautuvės darbininkai. Ir vis dėlto aš maniau, kad ne vien iš rūpesčio Ovenas mane visą 1963-iųjų vasarą išlaikė paminklinių akmenų krautuvėje. Juk aš visų pirma norėjau užsiauginti raumenis; o darbas paminklų krautuvėje buvo kur kas lengvesnis negu miško kirtimas pas dėdę Alfredą. O antra, pavydėjau Ovenui jo įdegimo – jis visą laiką dirbo kirtyklose, išskyrus tas dienas, kai lydavo; per lietų jis dirbdavo su manimi krautuvėje. Be to, kviesdavomės jį, kai ateidavo klientas užsakyti antkapio; Ovenas reikalavo, kad be jo tas nebūtų daroma, – ir kai paminklą užsakydavo ne laidotuvių namai, o šeimos narys arba artimas velionio bičiulis, mes būdavome dėkingi, kad Ovenas nori to reikalo imtis.

Jis labai mokėjo tą daryti – su didele pagarba sielvarto ištiktiesiems, su ypatingu taktu (sugebėdamas kartu likti labai dalykiškas). Nemanykite, jog tai reiškėsi vien teisinga pavardės rašyba ir porą kartų tikrinamomis gimimo ir mirties datomis; turiu galvoje tai, kad mirusiojo asmenybė būdavo nuodugniai aptariama, trumpai sakant, Oveno tikslas buvo padaryti ne bet kokį, bet velioniui DERANTĮ ir jį ATITINKANTĮ antkapį. Būdavo atsižvelgiama ir į mirusiojo skonį; antkapio dydis, forma ir akmens spalva būdavo tiktai bendriausi darbo apmatai; Ovenas siekdavo išsiaiškinti skonį tų gedėtojų, kurie aplankys kapą daugiau negu vieną kartą. Nemačiau, kad klientas būtų buvęs nepatenkintas galutiniu produktu; deja, Minių granito kompanijos bėda ta, kad aš apskritai čia nemačiau daug klientų.

– TAI TAVO TUŠTYBĖ, – pasakė man Ovenas, kai aš pasiskundžiau dėl užsitęsusios mokinystės antkapių krautuvėje. – JEIGU STOVĖSI KIRTYKLOS DUGNE GALVODAMAS APIE TAI, KAIP TU ČIA GRAŽIAI ĮDEGSI SAULĖJE – ARBA KAIP UŽSIAUGINSI TUOS SAVO KRETINIŠKUS RAUMENIS, – TAI BAIGSIS TUO, KAD ANT TAVĘS UŽGRIUS DEŠIMTIES TONŲ GRANITO LUITAS. BE TO, TĖVAS MANO, KAD TAU PUIKIAI SEKASI DIRBTI SU ANTKAPIAIS.

Bet aš nemanau, kad ponas Minis būtų pastebėjęs mano darbą su antkapiais; pirmą kartą poną Minį krautuvėje sutikau rugpjūčio mėnesį, ir jis labai nustebo mane pamatęs, bet visada visur mane išvydęs jis sakydavo vis tą patį: „Ar tik čia ne Džonis Vilraitas!“ Bet kai nelydavo ir kai nebūdavo klientų, Ovenas ateidavo į krautuvę tik tuomet, jeigu pasitaikydavo koks itin sudėtingas užsakymas, neįprasta antkapio forma, daugybė siaurų vingių ir smailių kampų ir taip toliau. Paprastai Greivsendo šeimos žvelgė į mirtį niūriai ir nekūrybiškai; mes gavome vos kelis įmantresnių akmens plokščių užsakymus, ir dar mažiau užsakymų arkoms su abakais kapitelio viršuje ir nė vieno užsakymo angelams. Dėl to labai gaila, nes pamatyti Oveną, dirbantį su deimantiniu disku, reiškė stebėti tikrą paminklodaros meistrystę. Niekas taip nemokėjo pjauti deimantiniu disku, kaip Ovenas Minis.

Deimantinis diskas panašus į gembinį pjūklą medienai pjauti, pažįstamą man iš dėdės lentpjūvės; deimantinis diskas yra stalo pjūklas, tačiau ašmenys įtaisyti ne į stalą – disko ašmenys su inkrustuotais deimantais nuleidžiami prie stalo su rėmu. Disko ašmenys yra maždaug dviejų pėdų skersmens, nusagstyti (arba „nusmaigstyti“) deimanto gabaliukais – vos pusės colio ilgio ir ketvirtadalio colio ilgio. Priartėję prie granito, ašmenys nustatytu kampu perpjauna jį iki pat medžio. Tai labai aštrūs ašmenys, jie pjauna tiksliai ir lygiai; ypač tinka glotniai nupjauti paminklinio akmens viršui ir šonams. Rėžia kaip skalpelis, be jokios klaidos, nebent rėžiančiojo ranka sujudėtų. Palyginti su kitais granito verslo pjūklais, tai toks subtilus ir aštrus įrankis, kad jo niekas net nevadina pjūklu, o tik visada „deimantiniu disku“. Jis riekia granitą taip leng-

vai, kad tas beveik nesipriešina, ir ūžia ne taip smarkiai kaip dauguma mechaninių medžio pjūklų; deimantinis diskas taip plonai – labai graudžiai – zvimbia. Ovenas Minis kartą pasakė: „DEIMANTINIS DISKAS PRAVIRKDO AKMENĮ“.

Įsivaizduokite, kiek laiko jis praleido toje baugioje antkapių krautuvėje Voter gatvėje, apsuptas paminklinių akmenų su nebaigtomis iškalti mirusiųjų pavardėmis, – argi tad keista, kad jis PAMATĖ savo paties pavardę ir mirties datą ant Skrudžo antkapio? Ne; keista tai, kad jis NEMATĖ tokių baisybių kiekvieną dieną! O kai jis užsidėdavo tuos kraupius apsauginius akinius ir nuleidęs deimantinį diską imdavo rėžti akmenį, nepaliaujamas ašmenų žviegimas, matyt, priminė jam nesikeičiantį jo paties balsą, kurį ponas Maksvinis pavadino „tolygiu cypimu“. Po vasaros, praleistos antkapių krautuvėje, aš jau galėjau suprasti, ką Ovenas Minis randa bažnyčios tyloje, maldos ramybėje, giesmių ir litanijų lėtoje kaitoje ir netgi primityviame sportiniame kamuolio dėjimo į krepšį rituale.

Visą likusią 1963-iųjų vasaros dalį – kai budistai deginosi Vietname ir Kenedžių laikas ėjo į pabaigą – Estera vėl dirbo omarų restorane padavėja.

– Gana muzikos, – pasakė ji.

Dabar man jau bent buvo aišku, ką turėjo galvoje Ovenas Minis sakydamas apie Rendį Vaitą: „NORĖČIAU, KAD JIS ATSIDURTŲ PO DEIMANTINIU DISKU – MAN PAKAKTŲ KELIŲ SEKUNDŽIŲ. PAKIŠČIAU JO PIMPĮ PO DEIMANTINIU DISKU“, – pasakė Ovenas.

Dėl pimpio – konkrečiai dėl mano – tai aš praleidau dar vieną bergždžią vasarą. Katalikų bažnyčia galėjo didžiuotis neįveikiama Karolinos O'Dėj dora tiek su Šv. Mykolo uniforma, tiek be jos, taip pat ir dora kitų merginų galėjo didžiuotis bet kuri bažnyčia; su manimi jos visos buvo doros. Aš buvau prisilietęs prie kažkieno nuogos krūties, trumpai prisilietęs – tik vieną kartą, ir tą atsitiktinai – vieną šiltą naktį, kai mes nuėjome maudytis į pajūrį prie Mažojo Šerno Galvos ir jūros švytėjimas, mano manymu, buvo itin gundantis. Mergina buvo Esteros bendrakursė, ir kai mes raudonuoju pikapu važiavome namo, būtent Estera pasisiūlė sėdėti

man ant kelių, nes mano mergina buvo didžiai nepatenkinta mano nemokšišku, negrabiu meilinimusi.

– Klausyk, tu sėskis per vidurį, o aš ant jo, – pasakė Estera savo draugei. – Aš jau žinau, kaip jam juokingai pasistoja, ir manęs tai nė kiek nejaudina.

– NEREIKIA TAIP ŠIURKŠČIAI KALBĖTI, – pasakė Ovenas Minis.

Taigi nuo Mažojo Šerno Galvos iki Daremo važiavau su Estera ant kelių – ir vėl jausdamas pažeminimą dėl savo erekcijos. Aš galvojau, kad kelių sekundžių po deimantiniu peiliu man tikrai pakaktų; ir jeigu kas nors pakištų mano pimpį po disku, tai, man atrodė, jog tai nebūtų labai didelis praradimas.

Aš buvau dvidešimt vienerių ir vis dar Juozapas; aš buvau Juozapas tada ir esu Juozapas dabar.

Džordžo įlanka, 1987-ųjų liepos 27 diena – kodėl aš tiesiog negaliu džiaugtis čionykšte gamta? Įkalbinau vieną iš Kilingų vaikų nuplukdyti mane į Point o Barilio uostą. Neįtikėtina, bet niekam saloje nereikėjo nieko parvežti: nei kokio kiaušinio, nei bryzelio mėsos, nei gabaliuko muilo; net lervučių, ir tų niekam nereikėjo. Man vienam kažko reikėjo. Gėda pasakyti, bet man reikėjo laikraščio. Būtinybė sužinoti naujienas – tai silpnybė, blogesnė už bet kokį kitą žalingą įprotį, sekinanti kaip liga.

„The Toronto Star" pareiškė, kad Baltieji rūmai buvo taip nusivylę Kongresu ir Pentagonu, jog kariuomenėje buvo sukurta nedidelė specialiųjų pajėgų grupė; ir kad dabartinė veikiančioji Amerikos kariuomenė šaudė raketomis ir iš kulkosvaidžių į Nikaragvos kareivius – visa tai buvo nežinoma Kongresui ar Pentagonui. Kodėl amerikiečiai nesibjauri ir nėra persisotinę savimi, kaip visi kiti? Tas jų tuščiažodžiavimas apie demokratiją, tas jų akis badantis nedemokratiškas elgesys! Aš turėjau liautis skaitęs visus tuos kliedesius! Nuo antraščių gali susijaukti protas – antraštės, kurios jau po metų bus užmirštos, o jeigu ir ne, tai tik dėl savo neįprastumo. Aš gyvenu Kanadoje, turiu Kanados piliečio pasą – kam man gaišti laiką ir rūpintis tuo, ką daro amerikiečiai, juolab kad jie patys tuo nesirūpina.

Aš žadu sudominti save kuo nors komiškesniu – kažkuo universalesniu, nors manau, kad absoliuti sąžiningumo stoka vyriausybėje yra gana „universalus“ dalykas, ar ne taip?

„The Toronto Star“ buvo aprašyta dar viena istorija. Tinkamesnė tam rojaus pasauliui, kuriuo buvo galima žavėtis būnant Džordžo įlankoje. Tai buvo straipsnis apie juodąsias skyles: mokslininkai tvirtina, kad juodoji skylė gali praryti ištisas dvi galaktikas! Straipsnyje buvo kalbama apie galimą „žvaigždžių sistemos staigų susitraukimą“ – ar gali būti kas nors svarbiau už tai?

Tik paklausykit: juodosios skylės yra tokios tankios materijos sankaupos, kad savaime susitraukia. Niekas, netgi šviesa, negali atsilaikyti prieš tokią galingą traukos jėgą. Įsivaizduokite tai! Netgi šviesa – o Dieve! Aš pranešu šią naujieną Kilingų šeimai; tačiau vienas iš viduriniųjų vaikų – tipiškas moksliukas – gana atžariai man atšauna:

– Taip, – sako jis, – bet visos tos juodosios skylės yra už dviejų milijonų šviesmečių nuo Žemės.

Ir aš pagalvoju: „Jos beveik taip pat toli nuo Žemės, kaip Ovenas Minis; beveik taip pat toli nuo Žemės, kaip kad aš norėčiau būti“.

O kur šiandien yra Dž. F. Kenedis? Kaip toli jis yra?

1963 metais lapkričio 22-ąją mudu su Ovenu Miniu sėdėjome aštuoniasdešimtajame Frant gatvės name ir ruošėmės geologijos egzaminui. Aš pykau ant Oveno, kam jis įkalbėjo mane pasirinkti geologiją, kurios esmė paskaitų tvarkaraštyje – Naujojo Hampšyro universitete – buvo užkoduota hipių inspiruotu Žemės mokslo pavadinimu. Ovenas suklaidino mane tikindamas, kad geologijos kursu mes lengvai atsipirksime pildydami mokslinių disciplinų reikalavimus, jis užtikrino, kad apie uolienas žino viską, o kita dalis būsianti apie fosilijas.

– BŪTŲ ĮDOMU SUŽINOTI VISKĄ APIE DINOZAURUS! – pareiškė Ovenas.

Jis mane sugundė. Dinozaurus mes studijavome mažiau kaip savaitę, o fosilijas kur kas trumpiau, negu kalėme siaubingus Že-

mės amžių pavadinimus. Paaiškėjo, kad Ovenas Minis neatskiria metamorfinio skalūno nuo tikros intruzijos – nebent pastaroji būtų granitinė.

1963 metų lapkričio 22 dieną aš supainiojau paleoceno amžių su pleistoceno amžiumi ir dar labiau susipainiojau, kuo skiriasi amžius nuo eros.

– Ar yra tokia kainozojinė era, ką? – paklausiau jo.

– ARGI TAI SVARBU? – atsakė Ovenas Minis. – TĄ DALĮ GALI UŽMIRŠTI. GALI UŽMIRŠTI VISAS TOKIAS PLAČIAS TEMAS KAIP TERCIARAS ARBA KVARTERAS – JOS PERNELYG PLAČIOS. TU TURI ŽINOTI SPECIFIŠKESNIUS DALYKUS. TU TURI ŽINOTI, KAS BŪDINGA AMŽIUI, – PAVYZDŽIUI, KURIAM AMŽIUI BŪDINGAS PAUKŠČIŲ IR PLACENTINIŲ ŽINDUOLIŲ ĮSIGALĖJIMAS?

– Jėzau, kodėl aš tau nusileidau? – paklausiau aš.

– PAKLAUSYK, – tarė Ovenas Minis. – YRA BŪDŲ ATSIMINTI VISKĄ. NORĖDAMAS ATSIMINTI PLEISTOCENĄ, TURI PRISIMINTI, KAD ŠIOJE EPOCHOJE ATSIRADO ŽMOGUS IR PRASIDĖJO LEDYNMETIS.

– Jėzau Marija! – pasakiau aš.

– AŠ TIK NORIU PADĖTI TAU ĮSIMINTI, – pasakė Ovenas. – JEIGU TU PAINIOJI PAUKŠČIŲ IR PLACENTINIŲ ŽINDUOLIŲ PAPLITIMĄ SU PIRMOJO ŽMOGAUS ATSIRADIMU, TAI APSIRINKI ŠEŠIAIS MILIJONAIS METŲ – IR DARAI DIDŽIULĘ KLAIDĄ!

– Didžiausia mano klaida buvo pasirinkti geologiją! – atšoviau. Staiga pamačiau savo kambaryje Etelę; mes negirdėjome, kaip ji pasibeldė ir atidarė duris – nei iki tol, nei po to ji nebuvo užėjusi į mano kambarį.

– Tavo senelė nori, kad ateitum į televizorinę, – pasakė Etelė.

– KAS NORS ATSITIKO TELEVIZORIUI? – paklausė jos Ovenas.

– Ne, prezidentui, – pasakė Etelė.

Kai mes sužinojome, kas atsitiko Kenedžiui, – kai pamatėme, kaip į jį šauna, ir vėliau, kai sužinojome, kad jis negyvas, – Ovenas Minis pasakė:

– JEIGU MES PASIRODĖME PLEISTOCENE, TAI, MANAU, DABAR ATĖJO LAIKAS MUMS IŠNYKTI – KO GERO, MILIJONO METŲ ŽMOGUI GANA.

Mūsų matyti Kenedžio mirties kadrai buvo televizijos triumfas; mūsų matytas pasikėsinimas ir laidotuvės padėjo televizijos dominavimo mūsų kultūroje pamatus, – nes televizija iš esmės formaliai aptarnauja save ir būna kerinčiai įspūdinga rodydama pirmalaikę pasaulio išrinktųjų ir piniguočių mirtį. Visa apgailėtina televizijos didybė atsiskleidžia tuomet, kai ji gali paliudyti apie paskerstą didvyrį pačiame jo jėgų žydėjime ir spindintį nekaltybe. Kraujas ant ponios Kenedi drabužių ir jos persikreipęs veidas po vualiu; našlaičiai vaikai; priesaiką duodantis Lindonas B. Džonsonas; ir brolis Bobis, taip akivaizdžiai laukiantis savo eilės.

– JEIGU BOBIS LAUKĖ SAVO EILĖS PRIE MERILINOS MONRO, TAI KO JIS DABAR LAUKIA? – paklausė Ovenas Minis.

Nepraėjus nė penkeriems metams, kai buvo nužudytas Bobis Kenedis, Estera pasakė:

– Televizija sėja nelaimes.

Manau, jog tai tik kiek liaudiškesnis senelės išvados apie televizijos poveikį variantas: kad televizoriaus žiūrėjimas pagreitina senų žmonių mirtį. Jeigu televizija ir nepagreitina mirties, tai tikrai padaro ją labai patrauklią; nes televizija taip begėdiškai sutaurina ir romantizuoja mirtį, kad gyvieji pradeda manyti, jog jie kažko netenka būdami gyvi.

1963-iųjų lapkritį Frant gatvės aštuoniasdešimtajame name mano senelė, Ovenas Minis ir aš valandų valandas žiūrėjome, kaip buvo nušautas prezidentas; per dienų dienas žiūrėjome, kaip jis buvo nužudytas, ir dar kartą nužudytas, ir vėl iš pradžių.

– SUPRATAU, – pasakė Ovenas Minis. – JEIGU KOKS NORS MANIAKAS NUŽUDO TAVE, TU STAIGA PASIDARAI DIDVYRIU, NORS TU NIEKO KITO NEVEIKEI, TIK VAŽIAVAI SU KORTEŽU!

– Norėčiau, kad mane nužudytų koks nors maniakas, – pasakė senelė.

– PONIA VILRAIT, KĄ JŪS NORITE TUO PASAKYTI? – paklausė Ovenas.

– Aš noriu pasakyti, kad maniakas verčiau žudytų tokį seną žmogų kaip aš, – atsakė senelė. – Man geriau žūti nuo maniako rankos negu būti išvežtai iš savo namų – o taip man atsitiks, – pasakė ji. – Galbūt Marta, galbūt tu, – dėbtelėjo į mane. – Kuris nors iš jūsų, arba jūs visi, vis tiek priversite mane palikti šituos namus. Jūs nuvešite mane pas tuos kvaištelėjusius senius, – pasakė ji. – O aš jau geriau sutikčiau, kad mane nužudytų maniakas, – štai ką aš noriu pasakyti. Ateis diena, kai Etelė nebesusitvarkys, ateis diena, kai reikės šimto Etelių man apšvarinti! – pasakė senelė. – Ateis diena, kai net tu nenorėsi su manim žiūrėti televizoriaus, – pasakė ji Ovenui. – Ateis diena, – atsisuko į mane, – kai tu ateisi manęs aplankyti, o aš net nesuprasiu, kas tu toks. Kodėl niekas nemoko maniakų žudyti senių, kad jie paliktų jaunus ramybėje? Juk tai toks švaistymas! – sušuko ji. Daug žmonių panašiai kalbėjo apie prezidento Kenedžio mirtį – truputį kita prasme, žinoma. – Aš tapsiu šlapimo nelaikančia silpnaprote, – pasakė senelė; ji pasižiūrėjo tiesiai į Oveną Minį. – Ar tu nesutiktum būti verčiau nužudytas maniako? – paklausė jinai jo.

– JEIGU TAI PASITARNAUTŲ KAM NORS GERAM – TAIP, SUTIKČIAU, – atsakė Ovenas Minis.

– Ko gero, mes per daug žiūrime televizorių, – pasakiau aš.

– Ta liga nepagydoma, – atsakė senelė.

Tačiau po prezidento Kenedžio nužudymo „nepagydoma liga", kaip man pasirodė, susirgo ir Ovenas Minis; jį apėmė tokia būsena, kuria jis nenorėjo su manimi dalintis. Dažnai matydavau raudonąjį pikapą stovintį prie Herdo bažnyčios durų; Ovenas lankydavosi pas pastorių Luisą Merilį, kurio nebyli ir ilga malda už Oveną pelnė Greivsendo akademijos mokinių ir dėstytojų pagarbą. Pastorius Merilis visada buvo „mėgstamas", tačiau iki to meldimosi nelabai gerbiamas. Esu tikras, kad Ovenas taip pat buvo dėkingas Meriliui už tai, nors tam pastoriui prireikė pastangų ir ėmėsi jis to ne savo valia. Tačiau po Kenedžio nužudymo Ovenas dar dažniau ėmė lankytis pas pastorių Merilį; ir Ovenas nesakydavo

man, apie ką jie kalbasi. Galbūt apie Meriliną Monro ir Kenedžius. Manau, jie kalbėdavosi apie „sapną"; bet man vis dar nesisekė nieko iš Oveno apie jį išpešti.

– Aš girdėjau, kad tu vis sapnuoji tą patį sapną? – kartą paklausiau jo.

– AŠ NEŽINAU, KĄ TU GIRDĖJAI, – atsakė jis.

Ir visai prieš pat Naujuosius metus aš paklausiau Esteros, ar ji ką nors žino apie sapną. Estera jau buvo išgėrusi keletą stikliukų; jau buvo priartėjusi prie savo vėmimo stadijos, bet ji retai prarasdavo budrumą. Išgirdusi klausimą Estera įtariai dėbtelėjo į mane.

– O ką tu apie tai žinai? – paklausė ji.

– Aš tik žinau, kad jam vis kartojasi kažkoks sapnas... ir kad jis dėl to nerimauja, – pridūriau.

– Aš tai tikrai dėl to nerimauju, – pasakė ji. – Kai jis jį sapnuoja, visada atsibundu. Ir aš negaliu į jį žiūrėti, kai jis sapnuoja arba po to. Neklausk manęs, apie ką tas sapnas! – pasakė ji. – Įsikirsk į galvą: tu nieko nenori žinoti.

Kartais matydavau raudonąjį pikapą prie Šv. Mykolo mokyklos, bet ne pačios mokyklos, o prie šaligatvio krašto priešais Šv. Mykolo bažnyčios klebonijąl Jis turbūt atvažiuodavo pasikalbėti su kunigu Findliu; gal todėl, kad Kenedis buvo katalikas, o gal kunigas Findlis vis dar nebuvo užbaigęs kalbos su Ovenu dėl atlyginimo bažnyčiai už Marijai Magdalenai padarytą žalą.

– Kaip sekasi derybos su kunigu Findliu? – kartą paklausiau.

– MANAU, KAD JIS NORI GERO, – atsargiai atsakė Ovenas.– TAČIAU TIKĖJIME EGZISTUOJA ESMINIS ŠUOLIS, KURIO JIS TIESIOG NEPAJĖGIA PADARYTI – IR JAM NEPADĖS NEI GERIAUSIAS JO IŠSILAVINIMAS, NEI VISAS KATALIKYBĖS PAGRINDAS. NEMANAU, KAD JIS KADA NORS SUPRASTŲ, KOKS DIDŽIULIS... KOKS BAISUS ĮŽEIDIMAS... – Ir staiga nutilo.

– Na? – paklausiau. – Tu sakei... „baisus įžeidimas"... turi galvoje, tavo tėvams?

– KUNIGAS FINDLIS TIESIOG NEGALI SUVOKTI, UŽ KĄ JIE BUVO VERČIAMI KENTĖTI, – atsakė Ovenas Minis.

– O taip, – pasakiau, – suprantu. – Pasakiau, žinoma, juokais! Bet gal mano humoras jo nepasiekė, nes Ovenas Minis daugiau nieko smulkiau neaiškino.

– Bet tau patinka kunigas Findlis? – paklausiau. – Na, aš turiu galvoje... „jis nori gero“, kaip tu sakai. Tau turbūt įdomu su juo kalbėtis.

– PASIRODO, KAD MARIJOS MAGDALENOS NEBEĮMANOMA ATSTATYTI TOKIOS, KOKIA BUVO – KALBU APIE STATULĄ, – pasakė jis. – MANO TĖVAS ŽINO KOMPANIJĄ, KURI GAMINA ŠVENTŲJŲ IR KITŲ DIEVIŠKŲ ASMENŲ STATULAS – NA, KALA JAS IŠ GRANITO, – pasakė jis. – TAČIAU JŲ KAINOS NEŽMONIŠKOS. KUNIGAS FINDLIS – KANTRUS ŽMOGUS. AŠ JAM SURADAU GERO GRANITO IR ŽMONES, KURIE PADARYS TAI ŠIEK TIEK PIGIAU IR ŠIEK TIEK INDIVIDUALIAU... BE TO ŠVENTŲJŲ STATULOMS BŪDINGO MALDAUJANČIO GESTO, BE TOS ELGETIŠKOS POVYZOS. AŠ PAŽADĖJAU KUNIGUI FINDLIUI PADARYTI GERESNĮ PJEDESTALĄ, NEGU BUVO, IR BANDŽIAU PRIKALBINTI, KAD ATSISAKYTŲ TOS NELEMTOS ARKOS, – JEIGU JI NEATRODYS KAIP VARTININKAS VARTUOSE, TAI VAIKAI REČIAU Į JĄ MĖTYS. TU ŽINAI, APIE KĄ AŠ KALBU.

– Jau praėjo beveik dveji metai! – pasakiau aš. – Nežinojau, kad tu vis dar rūpiniesi Marijos Magdalenos atnaujinimu. – Nežinojau, kad tas apskritai tau šitaip rūpi, – pridūriau.

– KAŽKAS TURI IMTIS ATSAKOMYBĖS, – pasakė jis. – TĖVAS FINDLIS PADARĖ MAN PASLAUGĄ – NENORIU, KAD TIE AKMENSKALDŽIAI JUO PASINAUDOTŲ. KAŽKAM STAIGIAI PRIREIKIA ŠVENTOJO AR DIEVO FIGŪROS. IR KĄ JIE DARO? ARBA TU TURI SUPLOTI KRŪVĄ PINIGŲ, ARBA TU TOS SKULPTŪROS NESULAUKSI – JIE MANO,KAD LAIKO TAVE SUGRIEBĘ UŽ PAUTŲ. JUK NE KIEKVIENAS GALI SAU LEISTI MARMURĄ. AŠ TIK NORIU ATSILYGINTI.

Kažin, ar jis klausė kunigo Findlio, ką reiškia jo sapnas? Nežinia. Mane trikdė tai, kad jis bendravo su žmogumi, kurio aš net nepažinojau, ir galbūt kalbėjosi su juo apie tai, apie ką nesikalbė-

davo su manimi. Tas pats mane trikdė ir kalbant apie Esterą – ir netgi pastorius Merilis ėmė mane erzinti. Aš su juo ne taip dažnai susidurdavau, nors jis nuolat lankydavosi „Greivsendo artistų" repeticijose ir spektakliuose, tačiau, kai tiktai susidurdavau, jis žiūrėdavo į mane taip, lyg žinotų apie mane kažką ypatinga (lyg Ovenas būtų jam kažką apie mane pasakęs, lyg aš būčiau buvęs tame prakeiktame Oveno sapne, arba aš tik taip įsivaizduodavau).

Mano manymu, 1964-ieji nebuvo labai įdomūs. Generolas Grinas pakeitė generolą Šarpą. Ovenas papasakodavo man daugybę karo naujienų – būdamas geras Atsargos karininkų mokymo korpuso studentas, jis didžiavosi tokiomis žiniomis. Prezidentas Džonsonas atšaukė savo išlaikytinius iš Pietų Vietnamo.

– APSKRITAI TAI NĖRA OPTIMISTINIS ŽENKLAS, – pasakė Ovenas Minis. Nors dauguma Naujojo Hampšyro profesorių nelaikė Oveno ypač gabiu, karinių mokslų profesoriai buvo juo tiesiog susižavėję. Tais metais admirolas Šarpas pakeitė admirolą Feltą, generolas Vestmorlendas pakeitė generolą Harkinsą, generolas Vileris pakeitė generolą Teilorą, generolas Džonsonas pakeitė generolą Vilerį, o generolas Teiloras pakeitė Henrį Kabotą Lodžą, kuris buvo Jungtinių Valstijų ambasadorius Vietname.

– VYKSTA DAUG ĮDOMIŲ DALYKŲ, – pasakė Ovenas Minis. Tais metais buvo priimta Tonkino įlankos rezoliucija, ir Ovenas paklausė:

– AR TAI REIŠKIA, KAD PREZIDENTAS GALI PASKELBTI KARĄ JO NEPASKELBDAMAS? – Tais metais Oveno pažymių vidurkis pasidarė mažesnis negu mano; tačiau karo mokslai jam sekėsi puikiai.

Netgi 1964-ųjų vasara niekuo ypatingu nepasižymėjo – nebent tuo, kad buvo užbaigta naujoji Marijos Magdalenos skulptūra ir tvirtai užkelta ant masyvaus Oveno Minio gamybos pjedestalo Šv. Mykolo mokyklos kieme, praėjus daugiau kaip dvejiems metams po jos pirmtakės nusiaubimo.

– TU TOKS NEPASTABUS, – pasakė man Ovenas. – JAU DVEJI METAI KAIP VARTININKĖS NEBĖRA VARTUOSE, O TU NET NEATKREIPEI DĖMESIO!

Tačiau aš tuojau pat pastebėjau, kad jis įkalbėjo kunigą Findlį nugriauti vartus. Baltai nutinkuota plytinė arka buvo dingusi; drauge su ja dingo ir pati tinkavimo koncepcija. Naujoji Marija Magdalena buvo iš pilkšvo granito, pilkšvo kaip antkapiai, NATŪRALIOS, kaip Ovenas ją vadino, spalvos. Jos veidas, kaip ir spalva, buvo kiek melancholiškas, beveik atsiprašantis; ir rankos buvo nebe maldaujamai ištiestos, o sudėtos ant plokščios krūtinės, iki pat riešų slepiamos rankovių ilgėliausio beformio jos apdaro, užkritusio ant nedidelių nuogų ir pilkut pilkutėlių pėdų. Kaip buvusi prostitutė, ji atrodė pernelyg kukli ir neturinti jokio šventosios požymio. Ir vis dėlto ji spinduliavo kažkokiu nuolaidumu; atrodė tokia pat paprasta, kaip mano motina.

O pjedestalas, ant kurio Ovenas ją užkėlė – kaip kontrastas rupiam statulos paviršiui (granitas niekada nebūna toks lygus kaip marmuras), – buvo glotniai nupoliruotas, nepaprastai lygiai nusklembtas. Deimantiniu disku Ovenas nupjovė keletą dailių briaunų, kurios sudarė įspūdį, jog Marija Magdalena stovi ant savo kapo arba kyla iš jo.

– NA, KĄ PASAKYSIT? – paklausė jis Esteros ir manęs. – TĖVAS FINDLIS LABAI PATENKINTAS.

– Mane verčia vemt – visa tai mane verčia vemt, – pasakė Estera. – Tik mirtis ir mirtis – daugiau tau nieko neišeina.

– ESTERA TOKIA JAUTRI, – pasakė Ovenas.

– Man šita patinka labiau negu senoji, – nedrąsiai pralemenau.

– NĖRA NET KO LYGINTI, – sutiko Ovenas Minis.

– Man patinka pjedestalas, – pasakiau, – toks įspūdis, kad ji... na... žengia iš savo kapo.

Ovenas energingai linktelėjo galva.

– TU TURI GERĄ AKĮ, – pasakė jis. – KAIP TIK TOKIO ĮSPŪDŽIO AŠ IR SIEKIAU. TAI IR YRA ŠVENTŲJŲ ESMĖ, AR NE? ŠVENTASIS TURI ŽENKLINTI NEMIRTINGUMĄ!

– Koks mėšlas! – pasakė Estera. Tie metai ir Esterai buvo niekuo neišsiskiriantys; jau absolventė, ji vis dar gyveno savo skurdžiame kambarėlyje senojo koledžo bendrabutyje ir vis dar dirbo

padavėja Kiterio ar Portsmuto omarų restoranėlyje. Aš niekada tenai nevalgiau, bet Ovenas sakė, kad restoranėlis visai neblogas – netoli jūros, šiek tiek perkrautas jūrinės tematikos puošmenomis (bučiais omarams gaudyti, plūdurais, inkarais ir lynais). Blogiausia, kad Estera nekentė omarų – vadino juos „ jūros vabzdžiais" ir kiekvieną vakarą išsiskalaudavo plaukus citrinos sultimis, nes manydavo, kad jie atsiduoda žuvimi.

Manau, kad tie vakarai (ji dirbdavo tiktai vakarais) iš dalies lėmė tai, jog Oveno pažangumas taip nusmuko; jis jautė pareigą parvežti ją namo, o man atrodo, kad ji dirbo beveik kiekvieną vakarą. Estera turėjo vairuotojo teises ir nuosavą automobilį – tai buvo senasis Nojaus ševis, bet ji nemėgo vairuoti; turbūt turėjo reikšmės tai, kad dėdė Alfredas ir teta Marta atidavė jai „išdėvą". Oveno manymu, ševis buvo geresnės būklės negu jo raudonasis pikapas; tačiau Estera žinojo, kad jis jau buvo nebenaujas, kai Istmenai atidavė jį Nojui, kuris perleido jį Simonui, o pastarasis, po nedidelės avarijos, atidavė jį Esterai.

Tačiau paimdamas Esterą po darbo, Ovenas Minis atsidurdavo Esteros bute ne anksčiau negu pirmą valandą nakties; Estera po darbo būdavo taip įsiaudrinusi, kad negalėdavo užmigti iki kokių dviejų – pirmiausia ji turėdavo išsiplauti galvą, o tai dar labiau išblaškydavo miegus; paskui jai reikėdavo pasiguosti. Dažnai kas nors ją įžeisdavo; kartais koks nors klientas mėgindavo kibti prie jos, ir kai jam tas nepavykdavo, nepalikdavo arbatpinigių. Be to, kitos padavėjos esančios „apgailėtinai nesupratingos", sakydavo Estera. Ko jos nesuprasdavo, Estera neaiškindavo, bet jos irgi dažnai įžeisdavo Esterą. Ir jeigu Ovenas nepasilikdavo nakčiai jos bute, jeigu važiuodavo namo į Greivsendą, savo lovoje būdavo tiktai apie trečią.

Estera miegodavo visą rytą; bet Ovenui rytais būdavo paskaitos – arba vasarą jis turėdavo nuo ankstaus ryto būti akmens kirtykloje. Kartais jis atrodydavo man kaip pavargęs senas žmogus – pavargęs, senas, vedęs vyras. Mėginau sudominti jį mokslais, bet kuo toliau, tuo dažniau jis kalbėdavo apie mokyklą kaip apie vietą, kurią reikia kuo greičiau palikti.

– KAI IŠEISIU IŠ ČIA, – pasakė jis. – STOSIU TARNAUTI, TIK NENORIU TARNYBOJE TRINTI UŽPAKALIU KĖDĖS – KAS NORI KARIUOMENĖJE TERLIOTIS SU POPIERIAIS?

– Kas iš viso nori būti kariuomenėje? – paklausiau jo. – O kėdę užpakaliu trinti galėtum ir ilgiau negu dabar – taip kaip tu lankai koledžą, galėtum jau būti kariuomenėje. Aš tavęs nesuprantu – su tokiais gabumais galėtum be jokių pastangų gauti geriausius įvertinimus.

– Ar man daug naudos buvo iš to, kad Greivsendo akademijoje be jokių pastangų gaudavau geriausius įvertinimus, ką?

– Jeigu ta nelemta geologija nebūtų tavo pagrindinė specializacija, tai gal labiau domėtumeisi paskaitomis, – pasakiau jam

– GEOLOGIJA MAN LENGVIAUSIA, – tarė Ovenas. – AŠ BENT JAU KAI KĄ ŽINAU APIE AKMENIS.

– Anksčiau tu nesiimdavai to, kas lengviausia, – pasakiau.

Jis patraukė pečiais. Prisimenate, kaip žmonės „pasiduodavo“? Ovenas Minis buvo pirmas mano sutiktas „pasidavęs“ žmogus, Estera, žinoma, nuo gimimo buvo „pasidavusi“, galbūt Ovenas nusižiūrėjo į Esterą, bet manau, kad jis nebuvo toks neoriginalus. Jis buvo originalus ir užsispyręs.

Aš taip pat buvau užsispyręs; dvidešimt dvejų metų jaunuoliai būna užsispyrę. Ovenas bandė mane išlaikyti paminklų krautuvėje visą 1964-ųjų vasarą. Aš pasakiau, kad vienos vasaros paminklų krautuvėje tikrai pakaks: arba jis leis man dirbti kirtyklose, arba aš pas jį išvis nebedirbsiu.

– AŠ TAI DARAU TAVO LABUI, – atsakė jis. – TAI GERIAUSIAS DARBAS GRANITO VERSLE, IR LENGVIAUSIAS.

– O gal aš nenoriu lengviausio, – atšoviau. – Gal leisk man pačiam spręsti, koks darbas man „geriausias“.

– TADA NEBEDIRBK, – pasakė jis.

– Gerai, – pasakiau. – Turbūt man reikės pasikalbėti su tavo tėvu.

– MANO TĖVAS TAVĘS NESAMDĖ, – atsakė Ovenas Minis.

Savaime suprantama, darbo aš nemečiau; tačiau meistriškai atsiteisiau už jo užsispyrimą – užsiminiau. kad man jau nebeidomu

treniruotis „dėti kamuolį į krepšį“. 1964-ųjų vasarą Ovenas Minis daugeliu atžvilgiu buvo panašus į „pasidavusį“ žmogų, tačiau jo aistra kamuolio metimams vėl atsinaujino. Mes padarėme kompromisą: iki rugpjūčio aš dirbau pameistriu prie deimantinio disko, o rugpjūtį, kai Jungtinių Amerikos Valstijų laivai „Maddox“ ir „Turner Joy“ buvo atakuoti Tonkino įlankoje, Ovenas pasiuntė mane dirbti signalininku į kirtyklas. Lyjant lietui jis leisdavo man dirbti su pjovėjais, o vasarai baigiantis paskyrė lovinio profilio gręžimo pameistriu.

– KITĄ VASARĄ AŠ LEISIU TAU IŠBANDYTI GRĘŽIMO BOKŠTĄ, – pažadėjo jis. – RUGPJŪTĮ ŠIEK TIEK PAMOKYSIU, KAIP ELGTIS SU DINAMITU, – KAI GRĮŠIU IŠ PRADINIO PARENGIMO KURSŲ.

Prieš pat mums pradedant mokslus Naujojo Hampšyro universitete – prieš pat mokiniams sugrįžtant į Greivsendo akademiją ir į visas kitas Amerikos mokyklas ir universitetus – Ovenui Miniui pavyko įdėti kamuolį į krepšį greičiau negu per tris sekundes.

Aš suabejojau, ar sargas nebus kiek pavėluotai nuspaudęs varžybų chronometro; tačiau Ovenas tikino įdėjęs kamuolį per rekordinį laiką – sakė, kad chronometras buvo nustatytas tiksliai ir mūsų laimėjimas yra oficialiai pripažintas.

– AŠ JAUČIAU SKIRTUMĄ – TIESIOG ORE, – tarė jis susijaudinęs. – VISKAS VYKO VOS GREIČIAU. IR TARSI SAVAIME.

– Dabar, ko gero, sakysi, kad galima įdėti ir greičiau negu per dvi sekundes, – pasakiau.

Ovenas tuo metu vedėsi kamuolį – lėkė kaip padūkęs, su įniršiu, nelyginant „Harlem Globetrotters“ komandos komikai pagreitintame filme. Vargu ar jis mane išgirdo.

– Turbūt manai, kad įmanoma greičiau negu per dvi! – surikau.

Jis sustojo.

– NEKVAILIOK, – tarė jis. – IKI TRIJŲ LABAI GERAS REZULTATAS.

Aš nustebau. Maniau, kad mūsų tikslas yra įsitikinti, ką įmanoma pasiekti.

– Visada galima pagerinti rezultatą, – neatlyžau.

– SVARBIAUSIA DARYTI TAI PAKANKAMAI GREITAI, – pasakė jis. – KAD PER TRIS SEKUNDES SUSPĖTUME ĮDĖTI KAMUOLĮ KIEKVIENĄ KARTĄ. ŠTAI KUR VISA ESMĖ.

Taigi mes treniravomės toliau. Kai Greivsendo akademijos sporto salę užėmė mokiniai, perėjome į Šv. Mykolo mokyklos aikštelę. Nebeturėjome, kas mums matuotų laiką – nieko panašaus į varžybų chronometrą sporto salėje nebuvo, o Estera nenorėjo dalyvauti mūsų pratybose; ji netiko pavaduoti išėjusio į pensiją sargo. Be to, surūdijęs krepšio žiedas buvo šiek tiek išsikreivinęs, tinklas seniai dingęs, o aikštelės danga tokia sueižėjusi, kad negalėjai net pasivesti kamuolio; bet mes vis dėlto sugebėjome treniruotis. Ovenas tvirtino JAUČIĄS, kada pavyksta įdėti kamuolį greičiau negu per tris sekundes. Ir nors šalia nebebuvo senuko sargo, kuris mus palaikytų, vienuolės iš namelio kitame aikštelės gale mus pastebėdavo; kartais net pamojuodavo, ir Ovenas Minis pamojuodavo joms atgal, nors sakydavo, kad vienuolės vis dar kelia jam šiurpą. O Marija Magdalena stebėdavo mus nuolatos: mes jautėme jos nebylų padrąsinimą. Kai statulą apsnigdavo, Ovenas nuvalydavo sniegą. Tą rudenį anksti pradėjo snigti – gerokai prieš Padėkos dieną. Prisimenu, kaip treniravomės dėti kamuolį į krepšį, ir aš buvau su slidinėjimo kepure ir su pirštinėmis; tačiau Ovenas visada mėtydavo plikomis rankomis. O po pietų, kai anksti pradėdavo temti, mes baigdavome treniruotę, kai vienuolių name jau degdavo šviesa. Marija Magdalena dar labiau papilkėdavo; ji beveik susiliedavo su šešėliais.

Kartą, kai jau buvo taip tamsu, kad beveik negalėjai įžiūrėti krepšio, aš viena akimi dirstelėjau į ją, stovinčią ties visiškos tamsos riba. Pagalvojau, kad ji panaši į angelą, kurį Ovenas tarėsi matęs prie mano motinos lovos. Pasakiau tai jam, ir jis atsisuko į Mariją Magdaleną; pūsdamas karštą kvapą ant sušalusių plikų rankų jis labai įdėmiai žiūrėjo į ją.

– NE, NĖRA JOKIO PANAŠUMO, – pasakė. – TAS ANGELAS BUVO LABAI JUDRUS – JIS JUDĖJO, VISĄ LAIKĄ JUDĖJO. YPAČ RANKOS, JIS VIS TIESĖ RANKAS.

Jis pirmą kartą užsiminė, kad angelas judėjo – ir kaip smarkiai judėjo.

– Niekada nesakei, kad jis judėjo, – pasakiau.

– BAISIAUSIAI, – atsakė Ovenas Minis. – TODĖL AŠ NIEKADA IR NEABEJOJAU, KAD TEN NEGALĖJO BŪTI MANEKENAS, NES JIS JUDĖJO, – pasakė jis. – O PER VISUS TUOS METUS, KOL AŠ TURIU MANEKENĄ, JIS NĖ KARTO NESUJUDĖJO.

Nuo kada, pagalvojau aš, Ovenas Minis pradėjo ABEJOTI? Ir kiek laiko jis yra pražiūrėjęs į mano mamos siuvėjo manekeną? Matyt, tikėjosi, kad jis pajudės, pagalvojau aš.

Kai Šv. Mykolo mokyklos aikštelėje būdavo taip tamsu, kad sunkiai įžiūrėdavome krepšį, Marija Magdalena vis dar baltuodavo. Labiausiai Ovenas mėgdavo mėtyti kamuolį tol, kol statula visai susiliedavo su tamsa. Tada, būdavo, atsistoja po krepšiu šalia manęs ir klausia:

– AR TU MATAI JĄ?

– Nebematau, – sakau.

– TU JOS NEBEMATAI, BET ŽINAI, KAD JI TEBĖRA ČIA, AR NE? – klausia.

– Žinoma, ji tebėra čia, – sakau.

– AR TU ESI TIKRAS? – klausia jis.

– Žinoma, tikras! – atsakau.

– BET JUK TU JOS NEMATAI, – sako jis labai pašaipiai, – IŠ KUR ŽINAI, KAD JI TEBĖRA ČIA, JEIGU IŠ TIKRŲJŲ NEGALI MATYTI?

– Todėl, kad žinau, ji tebėra čia, todėl žinau, kad ji niekur negalėjo dingti, todėl, kad aš tiesiog žinau, – sakau aš.

O vieną šaltą vėlyvo rudens dieną – buvo lapkritis, o gal net gruodžio pradžia, – kai Džonsonas nugalėjo Goldvoterį per prezidento rinkimus, kai Chruščiovą pakeitė Brežnevas ir Kosyginas, kai penki amerikiečiai žuvo Vietkonge per karinės bazės Bien Ha puolimą, – aš buvau itin susierzinęs nuo to žaidimo su Marija Magdalena, kurios mes nematome, bet žinome, kad ji tebėra.

– TU NĖ KIEK NEABEJOJI, KAD JI YRA ? – prisispyręs klausinėjo jis.

– Žinoma, kad neabejoju! – atsakiau.

– BET TU JOS NEMATAI – GALI IR SUKLYSTI, – tarė jis.

– Ne, aš neklystu – ji čia, aš žinau, kad ji čia! – užrikau.

– TU VISIŠKAI ĮSITIKINĘS, KAD JI ČIA, NORS JOS NEMATAI? – paklausė jis manęs.

– Taip! – suklykiau!

– DABAR TAU BUS AIŠKU, KAIP AŠ ŽINAU ESANT DIEVĄ,– tarė Ovenas Minis. – AŠ JO NEMATAU, BET ESU VISIŠKAI TIKRAS, KAD JIS YRA!

Džordžo įlanka,1987 metų liepos 29-oji – Katerina šiandien pasakė, kad man reikėtų pasistengti neskaityti jokių laikraščių. Ji galėjo paliudyti, kaip „The Globe and Mail" sugadino man dieną, – o šioje saloje taip nuostabiai gražu, taip ramu vandenų apsuptyje; tokia gėda nesiilsėti čia, nepasinaudoti proga leisti mintims aprimti, pakilti aukščiau žemiškų dalykų. Katerina nori man tiktai gero; žinau, ji teisi – man reikia atsisakyti naujienų, tiesiog atsisakyti. Be to, skaitydamas žinias, vis viena nieko negali suprasti.

Jeigu kas nors drįstų dėstyti Čarlzą Dikensą, Tomą Hardį arba Robertsoną Deivisą mano Vyskupo Strono mokinėms, suvokdamas juos taip lėkštai ir paviršutiniškai, kaip kad aš, esu tikras, suvokiu pasaulio įvykius – ar netgi Amerikos nusikaltimus, – aš pasipiktinčiau. Esu gana geras anglų literatūros dėstytojas ir žinau, kad amerikiečių nelaimes – netgi Vietname, jau nekalbant apie Nikaragvą, – aš suprantu paviršutiniškai, ne iš esmės. Ar yra žmogus, kuris būtų pasisėmęs kokio apčiuopiamo ar esminio žinojimo iš laikraščių skaitymo? Esu tikras, kad nesuvokiu amerikiečių piktybiškumo esmės; ir vis dėlto negaliu apsieiti be naujienų! Sakysite, kad galėčiau pasimokyti iš savo patirties su ledais? Jeigu turėčiau šaldiklyje ledų, tai visus juos suvalgyčiau, visus iš karto. Todėl įpratau nepirkti ledų. Laikraščiai man kenkia dar labiau negu ledai; antraštės ir stambūs įvykiai, duodantys pradžią šioms antraštėms, yra gryniausi riebalai.

Salos bibliotekoje, reikia pripažinti, gausu knygų apie gamtą – apie tai, ko aš niekad nežinojau, – turiu galvoje, apie tikrus dalykus, o ne „įvykius". Aš galėjau studijuoti pušų spyglius arba paukš-

čių rūšis – pastaruosius netgi pagal atskiras kategorijas: paukščiai skrydžio metu, paukščiai perėjimo metu, paukščių balsai poruojantis ir ieškant maisto. Turbūt tai nežmoniškai įdomu. Be to, iš visų pusių apsuptas vandens, aš, be abejo, galėjau plaukti su Čarliu žvejoti dažniau negu vieną dieną; žinojau, kad nuvyliau jį neparodęs susidomėjimo žvejyba. Ir Katerina užsiminė, kad mes jau seniai nesidalinome mintimis apie savo tikėjimą. Kažkada valandų valandas prasišnekėdavome su ja, o prieš ją – su kanauninku Kempbelu. Dabar man net gėda prisipažinti Katerinai, kiek daug sekmadienio mišių aš praleidau.

Katerina sako tiesą. Reikia pamėginti atsiriboti nuo žinių. Šiandienos „The Globe and Mail" rašo, kad Nikaragvos kontros vykdė mirties bausmę kaliniams. Kontros apklausiami dėl „22 didelių žmogaus teisių pažeidimo atvejų" – ir tie patys atgrasūs kontros „savo dvasia yra mūsų tėvynės įkūrėjų broliai", sako prezidentas Reiganas! Tuo tarpu dvasinis Irano lyderis, ajatola, paragino visus musulmonus „duoti Amerikai į dantis"; kaip tik tokiam veikėjui Amerika ketina parduoti ginklus, ar ne taip? Jungtinės Amerikos Valstijos tiesiog nežino, ką daro.

Aš sutinku su Katerina. Laikas žvejoti; laikas stebėti to mažo vandens žinduolio uodegėlės plokštumą – ar tai ūdra, ar ondatra? Laikas išsiaiškinti. O tenai, kur įlankos vanduo darosi žalsvai mėlynas, o paskui mėlynės mėlynumo, ar tenai nardo naras ar tilvikas? Laikas sužinoti; laikas užmiršti apie visa kita. Ir „pats laikas", kaip mėgsta kartoti kanauninkas Mekis, pamėginti tapti tikru kanadiečiu!

Kai pirmą kartą atvykau į Kanadą, maniau, kad bus visai lengva būti kanadiečiu; kaip dauguma bukų amerikiečių, įsivaizdavau, kad Kanada – tai tiesiog kažkoks šiaurinis, šaltesnio klimato Jungtinių Valstijų kraštas, – įsivaizdavau, kad persikėlęs rasiu kažką panašaus į Meiną ar Minesotą. Labai nustebau atradęs, kad Toronte šilčiau ir daug mažiau sniego negu Naujajame Hampšyre – ir taip pat, kad tai toli gražu nėra tokia provincija. Dar labiau nustebino patys kanadiečiai, kurie buvo visiškai kitokie žmonės – jie buvo tokie mandagūs! Savaime suprantama, pradėjau nuo atsiprašinėjimų. „Iš

tikrųjų aš nevengiu karo tarnybos", – sakydavau; tačiau daugumai kanadiečių nerūpėjo, kas aš toks. „Aš čia ne tam, kad pabėgčiau nuo karo tarnybos, – aiškinausi. – Mieliau priskirčiau save prie „karo rezistentų", – kartojau visiems. Visus tikinau, kad „man nereikia išsisukinėti ar vengti karo tarnybos – aš ne todėl esu čia".

Bet daugumai kanadiečių buvo nė motais, ko aš čia atvykau; jie manęs nieko neklausdavo. Tai buvo 1968-ieji, galbūt pats Vietnamo karo rezistentų plūdimas į Kanadą; dauguma kanadiečių buvo prijaučiantys – jie manė, kad karas Vietname absurdiškas ir drauge neteisingas. 1968-aisiais, norint tapti vadinamuoju žemės imigrantu, reikėjo turėti penkiasdešimt taškų; žemės imigrantai galėjo prašytis pilietybės ir per penkerius metus ją gauti. Užsidirbti penkiasdešimt taškų man nebuvo jokios problemos – turėjau humanitarinių mokslų bakalauro diplomą su pagyrimu ir anglų kalbos ir literatūros magistro laipsnį. Mano magistrantūros darbas buvo iš Tomo Hardžio. Taip pat turėjau dvejus metus pedagoginio stažo. Mokydamasis Naujojo Hampšyro universiteto aspirantūroje, turėjau pusę mokytojo etato Greivsendo akademijoje – dėsčiau rašymo meną devintokams. Šiam darbui mane rekomendavo Danas Nidemas ir ponas Erlis.

1968-aisiais vienas iš devynių kanadiečių buvo imigrantas; o Vietnamo „rezistentai" buvo geriau išsilavinę ir greičiau susirasdavo darbą negu kiti Kanados imigrantai. Tais metais susikūrė vadinamoji Amerikos tremtinių sąjunga. Palyginti su Estera – ir jos draugais, vadinamaisiais demokratinės visuomenės studentais, – keletas mano pažįstamų vaikinų iš Amerikos tremtinių sąjungos buvo itin nuolankūs tipai. Aš buvau pratęs prie riaušininkų; Estera tuo metu nuolat įsiveldavo į riaušes. Tais metais ją suėmė Čikagoje.

Esterai buvo suknežinta nosis per riaušes demokratų partijos suvažiavime. Ji sakė, kad policininkas priplojo jos veidą prie stumdomų policijos mikroautobuso durų; bet Esterai būtų buvę apmaudu sugrįžti iš Čikagos sveikais kaulais. Amerikiečiai, kuriuos sutikau Toronte, – netgi Amerikos tremtinių sąjungos organizatoriai, netgi dezertyrai, – buvo kur kas nuosaikesni negu Estera ir daug kitų amerikiečių, kuriuos buvau sutikęs „namie".

Netgi vadinamieji dezertyrai buvo ne tie tikrieji; visi, kuriuos teko pažinti, buvo politiškai pasyvūs. Nesutikau nė vieno, kuris iš tikrųjų būtų buvęs Vietname; nesutikau nė vieno, kuris netgi būtų buvęs pašauktas į karą. Tai buvo vaikinai, kurie gavo šaukimus, bet nenorėjo tarnauti kariuomenėje, kai kurie netgi buvo užsirašę savanoriais. Tik keletas iš jų pasakė man, kad dezertyravo todėl, kad jiems buvo gėda prisidėti prie to nepateisinamo karo; o pora iš tų, kurie man taip sakė, – atrodė, kalbėjo netiesą, jog dezertyravo dėl to, kad karas buvo „nepateisinamas“; jie tiesiog sužinojo, kad taip sakyti politiškai priimtina.

Dar vienas to meto nesusipratimas buvo tas, kad, priešingai, negu buvo tikima, išvykimas į Kanadą nebuvo labai gudrus būdas apeiti šaukimą, tam buvo geresnių ir lengvesnių būdų – apie vieną iš jų papasakosiu vėliau. Tačiau išvykimas į Kanadą – ar vengiant šaukimo, ar dezertyravus, ar netgi dėl tokių painių priežasčių kaip manosios – buvo vertinamas kaip labai reikšmingas politinis žingsnis. Prisimenate tai? Prisimenate, kai tavo poelgis tapdavo tam tikru „pareiškimu“? Aš prisimenu, kaip vienas Amerikos tremtinių sąjungos vaikinas pasakė, kad „savanoriška rezistencinė tremtis yra geriausias sprendimas“. Kaip aš jam pritariau! Kaip puikavausi priėmęs „geriausią sprendimą“!

Tiesą pasakius, man niekada neteko kentėti. Kai 1968-aisiais atvykau į Torontą, sutikau keletą sutrikusių ir sunerimusių jaunų amerikiečių; aš buvau kiek vyresnis už juos, o jie buvo ne labiau sutrikę ar sunerimę negu daugelis mano pažinotų amerikiečių namie. Priešingai negu, pavyzdžiui, Bazis Terstonas, jie nevažiavo stačia galva į tilto atramas tam, kad išvengtų šaukimo. Ir priešingai negu Haris Hoitas, jie nebuvo mirtinai įkirsti Raselo gyvatės belaukdami savo eilės pas Vietnamo kekšę.

Be to, aš labai nustebau, kad kanadiečiai, su kuriais susidūriau, buvo man palankūs. Turėdamas magistro laipsnį ir netgi baigiamųjų klasių dėstytojo tokioje prestižinėje mokykloje kaip Greivsendo akademija patirtį, aš išsyk pelniau pagarbą ir beveik tą pačią akimirką buvau įdarbintas. Mano pasiaiškinimai, kuriuos aš skubėdavau pareikšti kiekvienam sutiktam kanadiečiui, buvo grynas

laiko eikvojimas. Tai, kad aš nevengiu karo tarnybos ir nesu dezertyras, kanadiečiams nelabai rūpėjo. Tai rūpėjo amerikiečiams, kuriuos sutikdavau, ir man nepatiko, kaip jie reaguoja: kad aš atsidūriau Kanadoje savo noru, kad aš ne bėglys ir kad niekas nevertė manęs važiuoti į Torontą – mano akimis, dėl to mano poelgis atrodė tik dar rimtesnis, o jų akimis, mano žingsnis ne toks jau beviltiškas, todėl ne toks jau rimtas. Tai tiesa: Vilraitai retai kentėdavo. Ir, priešingai negu visi kiti amerikiečiai, aš dar turėjau bažnyčią; nemenkinkite bažnyčios reikšmės – jos gydomojo poveikio ir to malonumo, kurį teikia jos duodamas atsiskyrimas.

Pirmąją savaitę Toronte nuėjau į pokalbį Aukštesniajame Kanados koledže; ten pasijutau taip, lyg nebūčiau palikęs Greivsendo akademijos! Jie neturėjo vietos anglų literatūros skyriuje, bet pasakė, kad mano trumpa biografija yra „itin teigiama“, todėl aš neturėsiąs sunkumų rasti darbą. Jie stengėsi man padėti ir nusiuntė į netoliese, Ronsdeilo gatvėje, esančią Malonės bažnyčią ant kalno, kurioje dirbantis kanauninkas Kempbelas, jų žodžiais, visada pasirengęs padėti amerikiečiams.

Ir iš tiesų jis buvo pasirengęs. Kai kanauninkas pasiteiravo, kokiai bažnyčiai aš priklausau, pasakiau, kad turbūt episkopalinei.

– Turbūt? – perklausė jis.

Paaiškinau, kad nesu buvęs episkopalistų bažnyčioje nuo garsiųjų 1953-iųjų Kalėdų. Pagalvojęs apie Herdo bažnyčią ir pastoriaus Merilio atsimetėlišką kongregacionizmą, pasakiau, kad turbūt esu Pasaulio bažnyčios atstovas.

– Ką gi, mes tą dalyką sutvarkysime! – pasakė kanauninkas Kempbelas. Jis davė man pirmąją anglikonų maldaknygę, mano pirmąją kanadietišką maldaknygę; tai buvo Bendros maldos knyga, kuria aš iki šiol naudojuosi. Taigi viskas buvo paprasčiau negu paprasta: buvau priimtas į bažnyčios narius, tapau anglikonu. Nepavadinčiau viso to kentėjimu.

Taigi pirmieji mano pažinti kanadiečiai buvo bažnyčią lankantys tikintieji – ir beveik visi kur kas paslaugesni ir ne tokie sutrikę bei sunerimę, kaip tie keli mano sutikti amerikiečiai Toronte (ir kaip dauguma amerikiečių, kuriuos pažinojau tėvynėje). Šie Malonės

bažnyčios anglikonai buvo konservatyvūs; ypač „konservatyvūs" dėl tam tikrų padorumą liečiančių dalykų – o tai itin prie širdies visiems Vilraitams. Šiais klausimais Naujosios Anglijos gyventojai panašesni į kanadiečius negu į niujorkiečius! Pavyzdžiui, labai greitai Toronto pasipriešinimo šaukimui į kariuomenę programa man pasidarė priimtinesnė už gana kategorišką Amerikos tremtinių sąjungos poziciją. Toronto programa laikėsi „imigrantų įtraukimo į bendrą Kanados gyvenimo tėkmę" pozicijos; jų manymu, Amerikos tremtinių sąjunga buvo „pernelyg politizuota" – tai yra pernelyg aktyvi, pernelyg nusistačiusi prieš Jungtines Valstijas. Galimas daiktas, Amerikos tremtinių sąjungą kaip užkratas veikė jų viešas bendravimas su dezertyrais. Tuo tarpu Toronto pasipriešinimo šaukimui į kariuomenę programa turėjo tikslą mikliai „asimiliuoti" amerikiečius; jų įsitikinimu, mes, amerikiečiai, turėtume pradėti savo asimiliavimosi procesą nuo bet kokių minčių apie Jungtines Valstijas išmetimo iš galvos.

Iš pradžių tai atrodė labai logiška – ir taip lengva, bent man.

Po metų nuo mano atvykimo netgi Amerikos tremtinių sąjunga rodė tam tikrų „asimiliavimosi" ženklų. Amerikos tremtinių sąjunga virto Amerikos ekspatriantų sąjunga. Ar toks pavadinimas ne labiau atitinka „įsitraukimo į bendrą Kanados gyvenimo tėkmę" tikslą? Manau, kad labiau.

Kai vienas iš tų Malonės bažnyčios anglikonų paklausė manęs, ką aš manau apie „visiems žinomą" ministro pirmininko Pirsono požiūrį, kad dezertyrams (priešingai negu antimilitaristams) turėtų būti trukdoma atvykti į Kanadą, pasakiau, kad manau lygiai taip pat! Nors, kaip jau minėjau, niekada nebuvau sutikęs įžūlaus dezertyro, nė vieno. Tie, kuriuos sutikau, priklausė „piliečių kategorijai", kuriuos būtų priėmusi, ir net su džiaugsmu, bet kuri šalis. Ir kai 1969 metais dvidešimt aštuntojoje parlamento sesijoje buvo paskelbta, kad Jungtinių Valstijų dezertyrus reikia sugrąžinti nuo sienos, nes jie gali tapti „visuomenės išlaikomais asmenimis", aš nė vienam savo kanadiečiui draugui neužsiminiau, kad beveik neabejoju, jog tie dezertyrai turi ne daugiau šansų tapti „visuomenės išlaikomais asmenimis" negu aš. Tuo metu kanauninkas Kempbe-

las jau buvo supažindinęs mane su senuoju Meškiu Kilgoru, kuris pasamdė mane mokytojauti Vyskupo Strono mokykloje. Mes, Vilraitai, visada mokėdavome pasinaudoti savo pažintimis.

Ovenas Minis neturėjo jokių pažinčių. Jam visada būdavo sunku jas užmegzti. Aš įsivaizduoju, ką jis būtų pasakęs perskaitęs tas nesąmones „The Toronto Star"; tuo metu aš maniau, jog tos nesąmonės yra toks taiklus smūgis į taikinį, kad net išsikirpau straipsnį iš laikraščio ir prisiklijavau prie šaldytuvo durelių – 1970-ųjų gruodžio 17 diena. Tai buvo atsakymas į Amerikos ekspatriantų sąjungos paskelbtą straipsnį apie penkis svarbiausius Amerikos ekspatriantų prioritetus (penktasis buvo „stengtis pritapti prie Kanados gyvenimo"). „The Toronto Daily Star" rašė: „Jeigu jaunieji amerikiečiai, kurių vardu byloja Amerikos ekspatriantų sąjunga, nepermąstys savo prioritetų ir neiškels penkto punkto į priekį, tai jie rizikuoja susilaukti augančio kanadiečių priešiškumo ir nepasitikėjimo". Niekada neabejojau, jog tai tiesa. Bet žinau, ką Ovenas Minis būtų apie tai pasakęs. „TAI GRYNAI AMERIKIETIŠKAS STILIUS! – būtų pasakęs jis. – SVARBIAUSIAS PRIORITETAS KIEKVIENO JAUNO AMERIKIEČIO GYVENIME YRA STENGTIS PRISITAIKYTI PRIE AMERIKIETIŠKO GYVENIMO BŪDO. NEJAUGI TAS BUKAS „TORONTO DAILY STAR" NEŽINO, KAS TAI PER JAUNI AMERIKIEČIAI, ATSIDŪRĘ KANADOJE? JUK TAI TIE JAUNI AMERIKIEČIAI, KURIE PALIKO SAVO TĖVYNĘ TODĖL, KAD NEGALĖJO IR NENORĖJO „PRISITAIKYTI". O DABAR NORIMA, KAD SVARBIAUSIAS JŲ PRIORITETAS BŪTŲ „PRISITAIKYTI" GYVENTI ČIA? – GENIALI MINTIS, PUIKI ĮŽVALGA, VERTA VIENO IŠ TŲ SUMAUTŲ ŽURNALISTINIŲ APDOVANOJIMŲ!"

Bet aš nesiskundžiau; nebambėjau dėl nieko – bent jau tada. Buvau iki kaklo sotus Esteros bambėjimo. Prisimenate Karinių priemonių aktą? Aš nepasakiau nė žodžio; sutikau su viskuo. Na ir kas, kad pilietinės laisvės šešiems mėnesiams sustabdytos? Na ir kas, kad kratos vykdomos be teismo orderių? Na ir kas, kad žmonės be advokato sulaikomi devyniasdešimčiai dienų? Visa tai vyko Monrealyje. Jeigu Estera tuo laiku būtų buvusi Toronte, tai ne ji viena

būtų buvusi suimta! Aš tiesiog laikiausi ramiai; aš palaikiau draugystę su kanadiečiais, ir dauguma mano draugų manė, kad Trudo negali padaryti nieko blogo, kad jis yra princas. Netgi mano mielasis senasis bičiulis kanauninkas Kempbelas pasakė man gana lėkštą dalyką, bet aš niekada nebūčiau jam prieštaravęs. Kanauninkas Kempbelas pasakė: „Trudo yra mūsų Kenedis". Džiaugiausi, kad kanauninkas Kempbelas ne Ovenui Miniui pasakė: „Trudo yra mūsų Kenedis"; nujaučiu, ką Ovenas būtų jam atsakęs:

– O, JŪS MANOTE, KAD TRUDO BARŠKINO MERILINĄ MONRO?

Bet aš atvažiavau į Kanadą ne tam, kad būčiau gudragalvis amerikietis; o kanauninkas Kempbelas man sakė, kad dauguma gudragalvių kanadiečių buvo linkę važiuoti į Jungtines Valstijas. Aš nenorėjau būti vienu iš tų žmonių, kurie viską kritikuoja. Aštuntajame dešimtmetyje Toronte knibždėjo kritiškai nusiteikusių amerikiečių; kai kurie iš jų skundėsi ir Kanada – Kanada pardavusi Jungtinėms Valstijoms daugiau kaip už penkis šimtus milijonų dolerių šaudmenų ir kitokios karinės amunicijos, nepatenkinti sakė jie.

„Ar skaičiuojant Kanados, ar Amerikos doleriais?" – klausdavau aš. Buvau labai santūrus. Neturėjau ūpo į nieką veltis. Trumpai drūtai, nuoširdžiai stengiausi būti kanadiečiu; nesukau galvos dėl to, ką tos nelemtos Jungtinės Valstijos prisidirbo ten ar šen! Ir kai aš išgirdau, kad 1970 metais Kanada, kaip tarptautinė ginklų eksportuotoja, iš savo prekybos vienam gyventojui uždirba daugiau pinigų negu bet kuri kita valstybė pasaulyje, tarstelėjau: „Tikrai? Labai įdomu?"

Kažkas man pasakė, kad dauguma į Jungtines Valstijas sugrįžusių karo rezistentų negalėjo priprasti prie Kanados klimato, ir paklausė, ką aš manąs apie tokių karo rezistentų rimtumą, jeigu „tuos žmones" nuo jų pasiaukojimo galėjo atbaidyti menkas šalto oro gūsis?

Aš pasakiau, kad Naujajame Hampšyre šalčiau.

Ir ar aš žinąs, kodėl tiek daug juodaodžių amerikiečių atsikraustė į Kanadą? – kažkas pasiteiravo. Ir kodėl tie, kurie atsikrausto, nepasilieka? – pridūrė kažkas kitas. Todėl, kad gete, iš kurio jie atvyksta, elgiamasi su jais geriau, pasakė trečias. Aš nieko neatsakiau.

Aš buvau didesnis anglikonas negu kadaise kongregacionistas ar episkopalistas – ar netgi visuotinės Herdo bažnyčios nežinau kas. Mano narystė Malonės bažnyčioje ant kalno buvo visai kitokia negu kitose bažnyčiose; be to, man vis geriau sekėsi dėstyti. Tada buvau dar jaunas; tiktai dvidešimt šešerių. Ir aš neturėjau merginos, kai pradėjau mokyti tas Vyskupo Strono mokyklos mergaites, – ir niekada nė į vieną jų nepažvelgiau iš to taško; nė kartelio, netgi į tas, kurios buvo aistringai mane įsimylėjusios. Ak, tie mokykliniai įsimylėjimai truko vos keletą metų – ne daugiau; ir, žinoma, ne dabar. Bet aš dar ir šiandien prisimenu tas dailias paneles; kai kurios iš jų netgi pakvietė mane į savo vestuves!

Tais laikais, kai kanauninkas Kempbelas buvo man toks geras draugas ir įkvėpimo šaltinis ir kai aš – kad ir kur keliaudamas! – vežiodavausi su savimi Bendros maldos knygą ir savo Šaukimo amžiaus imigrantų Kanadoje žinyną, buvau tikras, tipiškas kanadietis.

Kai tik susiduriu su ta Amerikos ekspatriantų kompanija – o aš nedažnai su jais susiduriu, bent jau ne Forest Hile, – tai kalbėdamasis net neužsimenu apie Jungtines Valstijas arba Vietnamą. Matyt, aš patikėjau, kad mano pyktis ir vienatvė praeis, jeigu aš tiesiog apie juos užmiršiu.

Vyko mitingai; be abejo, vyko protesto demonstracijos. Bet aš jose nedalyvaudavau. Aš netgi nosies nekišdavau į Jorkvilį – toks buvau nuo viso to atsiribojęs! Kai daina „The Riverboat“ buvo užmiršta, aš jos nesiilgėjau ir net neniūniavau po nosimi senų liaudies dainų. Buvau sotus Esteros traukiamų. Tada aš trumpai nusikirpau plaukus; ir šiandien kerpuosi trumpai. Niekada nenešiojau barzdos. Visi tie hipiai, tos protesto dainos ir „seksualinė laisvė“; prisimenate tai? Ovenas Minis paaukojo kur kas daugiau, jis iškentėjo kur kas daugiau – manęs net iš tolo nedomino kitų žmonių aukos ar tai, ką jie įsivaizdavo esant savo didvyriškomis kančiomis.

Sakoma, kad nėra didesnės aistros už atsivertėlio aistrą – būtent toks aš buvau anglikonas. Sakoma, kad nėra didesnio patrioto už ką tik atvykusį imigrantą – ir niekas taip uoliai nesistengė „pritapti“, kaip aš. Sakoma, nėra labiau savo dalykui atsidavusio mo-

kytojo, kaip pradedantysis – ir aš versdavau savo mokyklos mergaites skaityti ir rašyti iki devinto prakaito!

1967 metais iš Jungtinių Valstijų kariuomenės dezertyravo 40227 žmonės; 1970-aisiais jų jau buvo 89088 – tais metais net 3712 amerikiečių buvo patraukta baudžiamojon atsakomybėn už karinės prievolės vengimą. Kažin, kiek dar amerikiečių degino ar anksčiau jau buvo sudeginę savo šaukimus. Kodėl man tai turėjo rūpėti? Aš niekada nemaniau, kad šaukimų deginimas, bėgimas į Kanadą ar gavimas per nosį nuo Čikagos policininko yra didvyriškumas, bent kiek palyginamas su Oveno Minio pasiaukojimu. Iki 1970-ųjų daugiau kaip keturiasdešimt tūkstančių amerikiečių jau buvo žuvę Vietnamo kare; nemanau, kad bent vienas iš jų būtų laikęs šaukimo sudeginimą ar pabėgimą į Kanadą itin „didvyrišku" žygiu – arba galvojęs, kad suėmimas per riaušes Čikagoje yra kažkoks didelis, atsiprašant, daiktas.

O kai dėl Gordono Laitfuto ir Nilo Jango, kai dėl Džoni Mitčel, Ijeno ir Silvijos, tai aš jau buvau girdėjęs Bobą Dilaną, Džoaną Baez ir Esterą. Aš netgi girdėjau Esterą dainuojant „Keturis stiprius vėjus". Ji visada gražiai dainuodavo su gitara, turėjo paveldėjusi malonų savo motinos balsą, nors tetos Martos balsas buvo ne toks gražus kaip mano motinos – tiesiog malonus, gana silpnas, neišlavintas. Estera galėjo kokius penkerius metus pasimokyti dainavimo pas Gremą Maksvinį, bet ji netikėjo galinti ko nors išmokti. Dainavimas – tai kažkas jos „viduje", tvirtino ji.

– TU TAIP KALBI, LYG ČIA BŪTŲ KOKIA LIGA, – pasakė jai Ovenas; bet jis buvo pirmasis jos rėmėjas. Kai ji bandė rašyti dainas, žinau, kad Ovenas pakišo jai keletą idėjų; vėliau ji man prisipažino, kad kai kurias dainas jis pats jai parašė. Tomis dienomis ji atrodė kaip liaudies dainų atlikėja – o tai reiškia, galėjo sau leisti elgtis kaip buvo įpratusi arba būti tokia, kaip visi: šiek tiek apsileidusi, šiek tiek pasaulietiška ir gerokai nusivalkiojusi. Ji atrodė kaip po ilgos kelionės, lyg būtų miegojusi ant čiužinio (su daugybe vyrų), ji atrodė taip, lyg jos plaukai dvoktų omarais.

Prisimenu, kaip ji dainuodavo „Keturis stiprius vėjus" – prisimenu, tarsi girdėčiau dabar.

Turbūt keliausiu į Albertą,
Ruduo ten saulėtas, gražus,
Man bepigu – važiuosiu dirbti pas draugus.

– KUR TA ALBERTA? – kartą paklausė jos Ovenas Minis.

– Kanadoje, asile, – atšovė Estera.

– NEREIKIA TAIP ŠIURKŠČIAI KALBĖTI, – pasakė jai Ovenas. – LABAI LIŪDNA DAINA. TURBŪT LIŪDNA VAŽIUOTI Į KANADĄ.

Tai buvo 1966 metais. Jis jau tuoj turėjo tapti vyresniuoju Jungtinių Amerikos Valstijų kariuomenės leitenantu.

– Sakai, liūdna važiuoti į Kanadą? – suklykė Estera. – Ten, kur jie nusiųs tave, bus kur kas liūdniau.

– AŠ NENORIU MIRTI TEN, KUR ŠALTA, – pasakė Ovenas Minis.

Tai reiškė, kad jis žinojo mirsiąs ten, kur šilta – labai šilta.

1964-ųjų Kalėdų išvakarėse du amerikiečių kariškiai žuvo Saigone, kai Vietkongo teroristai bombardavo Jungtinių Valstijų kariuomenės postovio namus; po savaitės, per Kūčias, Estera vėmė – matyt, itin gausiai, nes Ovenas priėmė tą Esteros proveržį kaip ženklą.

– ATRODO, KAD BUS BLOGI METAI, – pareiškė Ovenas stebėdamas Esteros konvulsijas rožyne.

Ir tikrai tais metais karas įsiliepsnojo iš rimtųjų; bent jau tais metais vidutinis neatidus amerikietis ėmė pastebėti, kad mes turime sunkumų Vietname. Vasario mėnesį Jungtinių Valstijų oro laivynas vadovavo „Liepsnojančio kirčio“ operacijai – taktiniam atsakomajam smūgiui.

– Ką tai reiškia? – paklausiau Oveno, kuriam taip gerai ėjosi studijuoti karo mokslą.

– TAI REIŠKIA, KAD MES RUOŠIAMĖS SUMALTI Į MILTUS VISUS TAIKINIUS ŠIAURĖS VIETNAME, – pasakė jis.

Kovo mėnesį Jungtinių Valstijų karinio oro laivyno pajėgos pradėjo operaciją „Dundantis griaustinis“ – užkirsti kelią tiekimui į pietus.

– O tai ką reiškia? – paklausiau Oveno.

– TAI REIŠKIA, KAD MES RUOŠIAMĖS SUMALTI Į MILTUS VISUS TAIKINIUS ŠIAURĖS VIETNAME, – atsakė Ovenas Minis.

Tą mėnesį Vietname išsilaipino pirmieji sustiprinti Amerikos kariuomenės daliniai; balandį prezidentas Džonsonas davė sutikimą panaudoti pėstininkų būrius – „gynybinėms operacijoms Pietų Vietname".

– TAI REIŠKIA, IEŠKOK IR NAIKINK, IEŠKOK IR NAIKINK,– paaiškino Ovenas.

Gegužį Jungtinių Valstijų laivynas pradėjo operaciją „Prekybos metas" – antvandeninių laivų judėjimui Pietų Vietnamo pakrantės vandenyse sustabdyti. Haris Hoitas dalyvavo joje; Hariui labai patinka laivyne, sakė jo motina.

– Bet ką jie tenai daro? – paklausiau Oveno.

– SUČIUMPA IR SUNAIKINA PRIEŠO LAIVUS, – atsakė Ovenas Minis. Kalbėdamasis su vienu iš savo karo mokslų profesorių, jis kartą prasitarė: – TAM NĖRA PABAIGOS. MES TURIME REIKALĄ SU PARTIZANINIU KARU. AR MES PASIRENGĘ NUŠLUOTI NUO ŽEMĖS PAVIRŠIAUS VISĄ ŠALĮ? GALITE TAI VADINTI „SURASK IR SUNAIKINK" AR „SUČIUPK IR SUNAIKINK" – NESVARBU, TAI REIŠKIA, NAIKINK IR NAIKINK. IR NĖRA KAIP VISO TO ŽMONIŠKAI UŽBAIGTI.

Aš niekaip neįsivaizdavau Hario Hoito „sučiumpančio ir sunaikinančio priešo laivyną"; jis toks pusgalvis. Jis netgi nemokėjo žaisti Mažojoje lygoje beisbolo! Aš tiesiog negaliu jam atleisti už tai, kad jis gavo bazę ir dėl to Bazis Terstonas atmušė pažemiui, o Ovenas Minis atėjo prie plokštės. Jeigu Haris nors būtų gavęs autą arba atmušęs kamuoliuką, viskas galėjo pasisukti kitaip. Bet jis pateko į bazę.

– Kaip Haris apskritai gali dalyvauti ką nors „sučiumpant ir sunaikinant"? – paklausiau Oveno. – Haris neatpažintų „priešo laivo", net jeigu tas praplauktų jam virš galvos!

– AR TAU KADA NORS ŠOVĖ Į GALVĄ, KAD VIETNAME PILNA HARIŲ HOITŲ? – paklausė Ovenas.

Karo mokslų profesorius, kuris padarė Ovenui įspūdį ir karo strategiją ir taktiką apibrėžė kaip katastrofą, buvo irzlus ir skeptiškas senas pėstininkų pulkininkas – fizinio pasirengimo asas, jis manė, jog Ovenas pernelyg žemo ūgio, kad galėtų tarnauti sustiprintuose kariuomenės daliniuose. Tikiu, jog Ovenas stengėsi pasižymėti karo mokslų kursuose, kad įrodytų tam senam galvažudžiui galįs kuo kitu kompensuoti savo ūgį; po pamokų Ovenas daug laiko praleisdavo plepėdamas su tuo maitvanagiu – Ovenas buvo pasiryžęs baigti mokslus su pagyrimu; pirmuoju pagal pažangumą iš Atsargos karininkų mokymo korpuso. Gavęs pirmąją kategoriją Ovenas neabejojo būsiąs priskirtas prie „sustiprintų kariuomenės dalinių" – pėstininkų, tankų divizijos ar artilerijos gretose.

– Nesuprantu, kodėl tu taip nori pakliūti į sustiprintus dalinius? – paklausiau.

– JEIGU VYKSTA KARAS IR AŠ ESU KARIUOMENĖJE, TAI AŠ NORIU KARIAUTI, – atsakė jis. – AŠ NENORIU PER KARĄ SĖDĖTI KABINETE. PAGALVOK PATS: MUMS ABIEM AIŠKU, KAD HARIS HOITAS YRA PUSGALVIS. KAS PASIRŪPINS TUO, KAD HARIŲ HOITŲ GALVOS NENULĖKTŲ NUO PEČIŲ?

– Vadinasi, tu nori būti didvyris! – pasakiau jam. – Jeigu tu būtum nors kiek protingesnis už Harį Hoitą, tai verčiau praleistum karą kabinete!

Aš ėmiau labiau vertinti pulkininką, kuris manė, jog Ovenas buvo pernelyg žemo ūgio sustiprintiems daliniams. Jo pavardė buvo Aigeris ir kartą aš jį užkalbinau; buvau įsitikinęs, kad darau Ovenui paslaugą.

– Pulkininke Aigeri, – pasakiau. Nepaisant senatvinių dėmių ant plaštakų ir nedidelės nuo saulės išdžiūvusios odos rinkės apie kaklą virš siauros rudos apykaklės, jis atrodė pajėgus prireikus atlikti kokius septyniasdešimt penkis atsispaudimus. – Žinau, kad jūs pažįstate Oveną Minį, pone, – pasakiau jam; jis tylėjo, laukė, ką aš dar pasakysiu, kramtydamas gumą taip atsargiai, kad nebuvai tikras, ar jis apskritai turi ją burnoje; gal jis darė kažkokius sistemingus pratimus liežuviu. – Noriu jums pasakyti, kad sutinku su jumis, – tariau. – Aš taip pat nemanau, kad Ovenas tinka tarnauti

sustiprintame dalinyje. – Pulkininkas – nors tą buvo sunku pastebėti – nustojo kramtęs. – Ir ne vien dėl ūgio, – variau toliau. – Aš esu jo geriausias draugas ir netgi aš nesu tikras dėl jo stabilumo – emocinio stabilumo, – pasakiau.

– Ačiū. To pakaks, – pasakė pulkininkas.

– Ačiū, sere, – pasakiau aš.

Tai buvo 1965 metų gegužis; aš akylai stebėjau Oveną – ar pulkininkas Aigeris mėgino jį dar atkalbinėti. Atrodė, kad kažkas įvyko, – matyt, pulkininkas jam kažką pasakė, – nes tą pavasarį Ovenas metė rūkyti; metė, ir tiek. Vietoje rūkymo pradėjo bėgioti! Per dvi savaites įsimiklino nubėgti per dieną penkias mylias; sakė, kad jo tikslas – iki mėnesio pabaigos nubėgti mylią vidutiniškai per šešias minutes. Ir jis įjunko gerti alų.

– Kodėl alų? – paklausiau jo.

– AR TU GIRDĖJAI, KAD KAS NORS KARIUOMENĖJE NEGERTŲ ALAUS? – paklausė jis manęs.

Atrodė, kad pulkininkas Aigeris jam tai pasakė; galbūt pulkininkas manė, jog alkoholio nevartojimas yra dar vienas įrodymas, kad Ovenas yra lepšis.

Taigi išvykdamas į pagrindinį karinį parengimą jis buvo puikios formos – bėgioti, netgi geriant alų, buvo kur kas geriau negu cigarečių pakelis per dieną. Jis prisipažino, kad nemėgsta bėgioti; bet į alų įjunko. Daug jo niekada negerdavo – aš nemačiau jo pasigėrusio, bent jau prieš išvykstant į pagrindinį parengimą, – tačiau Estera pastebėjo, kad alus smarkiai pakeitė jo būdą į gera.

– Niekas neprivers Oveno suminkštėti, – pasakė ji, – bet patikėkite: alus tą gali.

Ovenui išvykus aš nemačiau reikalo dirbti Minių granito kirtyklose.

– AŠ IŠVAŽIUOJU TIKTAI KETURIOMS SAVAITĖMS, – pabrėžė jis. – BE TO, MAN BŪTŲ RAMIAU, JEIGU ŽINOČIAU, KAD TU RŪPINIESI PAMINKLŲ KRAUTUVE. JEIGU KAS NORS NUMIRTŲ, TU GERIAUSIAI ŽINOTUM VISĄ DARBO EIGĄ. AŠ PASITIKIU TAVO SKONIU IR IŠMANYMU.

– Gero vėjo, – pasakiau jam.

– NEGALVOK, KAD AŠ TURĖSIU LAIKO TAU RAŠYTI, – JAUČIU, KAD BŪSIU SMARKIAI UŽSIĖMĘS. TIESĄ SAKANT, TURIU PASIŽYMĖTI TRIJOSE SRITYSE – TEORINIUOSE DALYKUOSE, VADOVAVIME KARIUOMENEI, FIZINIAME PASIRUOŠIME. PRISIPAŽINSIU, NERIMAUJU DĖL PASTAROSIOS SRITIES UŽDUOČIŲ SU KLIŪTIMIS – GIRDĖJAU, KAD TEN YRA SIENA – MAŽDAUG DVYLIKOS PĖDŲ, KURI MAN GALI BŪTI KIEK PER AUKŠTA.

Estera dainavo; ji nenorėjo dalyvauti pokalbyje apie pagrindinį karinio parengimo kursą. Ji pasakė, kad jeigu Ovenas dar sykį pradės vardinti sustiprintų kariuomenės dalinių rūšis, ji apsivems. Aš niekada neužmiršiu, ką Estera dainavo. Tai buvo kanadietiška daina ir – metai iš metų – aš girdėjau šią dainą atliekant šimtus kartų. Turbūt mane visada nuo jos krės šiurpas.

Jeigu septintajame dešimtmetyje buvote nors bent kiek gyvas, esu tikras, jog girdėjote tą dainą, kurią dainavo Estera ir kurią aš taip gyvai prisimenu:

Keturi stiprūs vėjai pučia,
Septynios jūros plakas į krantą,
Tik amžini dalykai lieka nepakitę.
O jeigu mūsų laikas jau praėjo,
Tu palinkėk man gero vėjo,
Jei kada nors užsuksiu čia, surasiu, ką palikęs.

Ovenas buvo išsiųstas į Fort Noksą, o gal į Fort Bregą; aš pamiršau – kartą paklausiau Esteros, ar ji atsimena, į kurią vietą Ovenas buvo išsiųstas pagrindiniam karinio parengimo kursui.

– Žinau tik tiek, kad jam nereikėjo tenai važiuoti – reikėjo važiuoti į Kanadą, – pasakė Estera.

Kaip dažnai aš pagalvodavau tą patį! Kartais pagaunu save besidairantį jo – ir netgi iš tikrųjų tikiu galintis jį kur nors sutikti. Kartą Vinstono Čerčilio parke tarp dūkstančių – o gal šiaip lakstančių – vaikų pamačiau jo ūgio žmogystą, stovinčią kiek atokiau nuo to jų bendro užsiėmimo, kiek [illegible]

vyksmą, akivaizdžiai norinčią prisidėti, bet sulaikančią save arba laukiančią tinkamiausio momento tam padaryti.

Tačiau Ovenas išvyko ne į Kanadą; jis išvyko į Fort Noksą ar Fort Bregą, ir tenai neišlaikė kurso su kliūtimis. Teorinėje srityje jis buvo geriausias iš visų ir surinko geriausius pažymius iš to nesuvokiamo ir nežinia kaip Jungtinių Valstijų kariuomenės traktuojamo vadovavimo kariuomenei mokslo. Bet dėl sienos jis nesuklydo; ji buvo šiek tiek jam per aukšta – jis tiesiog nepajėgė per ją perlipti. Jis „nepajėgė susidoroti su siena" – taip kariuomenėje tai buvo įvardinta. O kadangi, norint gauti atsargos karininko laipsnį, reikėjo gauti aukščiausius įvertinimus iš teorinio parengimo, vadovavimo kariuomenei ir fizinio pasiruošimo, Ovenas Minis – paprasčiausiai – nesurinko reikiamo balų skaičiaus; jo pasirinkimas tarnauti „sustiprintuose kariuomenės daliniuose" nebuvo patvirtintas.

– Bet tu taip gerai šokinėji! – pasakiau jam. – Nejaugi negalėjai tos sienos tiesiog peršokti – užsikabinti už viršaus ir persiristi per viršų?

– AŠ NEPASIEKIAU VIRŠAUS, – atsakė jis. – ŠOKINĖJU AŠ GERAI, BET MANO PRAKEIKTAS ŪGIS YRA TIK PENKIOS PĖDOS! ŽINAI, TAI NE TAS PATS KAIP PAŠOKTI, KAI DEDI KAMUOLĮ Į KREPŠĮ, – NIEKAS NELEIS, KAD KAS NORS PAMĖTĖTŲ MANE Į VIRŠŲ!

– Gaila, – pasakiau. – Bet tu dar turi visus metus. Ar negalėtum paspausti pulkininko Aigerio? Neabejoju, kad mokėtum įtikinti jį, kad duotų tau tai, ko nori.

– AŠ GAVAU ANTRĄ KARINIO PARENGIMO LAIPSNĮ – AR NESUPRANTI? TOKIOS TAISYKLĖS. PULKININKAS AIGERIS MĖGSTA MANE – JIS TIESIOG MANO, KAD AŠ TAM NETINKU!

Jis buvo toks nusiminęs dėl nesėkmės, kad aš nespyriau jo pamokyti mane, kaip elgtis su dinamitu. Gailėjausi apskritai kalbėjęs su pulkininku Aigeriu – Ovenas buvo toks susikrimtęs. Bet aš vis tiek nenorėjau, kad jis pakliūtų į sustiprintus dalinius.

1965-ųjų rudenį, kai sugrįžau į Daremą paskutiniais mokslo metais, jau buvo pasigirdę protestų prieš Jungtinių Valstijų politi-

ką Vietname; tą spalį žmonės protestavo trisdešimtyje ar keturiasdešimtyje Amerikos miestų. Manau, kad Estera dalyvavo maždaug pusėje iš jų. Aš, kaip visada, neturėjau nuomonės: man atrodė, kad protestuotojai turi daugiau sveiko proto negu tie, kurie palaiko „Jungtinių Valstijų politiką". Kita vertus, aš galvojau, kad dauguma Esteros draugų yra nevykėliai ir pašlemėkai. Estera jau buvo pradėjusi vadinti save „socialiste".

– OI, ATLEISK, AŠ MANIAU, KAD TU PADAVĖJA! – kartą pasakė Ovenas. – AR TU PASIDALINI SAVO ARBATPINIGIAIS SU KITOMIS PADAVĖJOMIS?

– Eik šikt, Ovenai, – metė jam Estera. – Jeigu aš net vadinčiau save respublikone, vis tiek būčiau protingesnė už tave!

Turėjau su tuo sutikti. Oveno noras gauti paskyrimą į sustiprintus dalinius buvo mažų mažiausiai nenuoseklus. Visada sugebantis įžvelgti nešvarų reikalą, jis vis dėlto norėjo vykti į Vietnamą. Juk karas ir protestai prieš karą jau buvo prasidėję; bet kas galėjo tai matyti.

Per Kalėdas prezidentas Džonsonas pristabdė operaciją „Dundantis griaustinis" – daugiau nebebombarduoti Šiaurės Vietnamo, „sudaryti sąlygas taikos deryboms". Ar kas nors galėjo tuo patikėti?

– SIUŽETAS TELEVIZIJAI, – pareiškė Ovenas Minis. Tai kodėl jis vis dėlto norėjo tenai vykti? Nejaugi taip magėjo būti didvyriu, kad būtų trenkęsis bet kur?

Tą rudenį jis sužinojo priklausąs administracinės-rikiuotinės pėstininkų valdybos vadų korpuso „kontingentui"; tai buvo ne tai, ką jis norėjo išgirsti – administracinės-rikiuotinės pėstininkų valdybos vadas tai ne sustiprinti daliniai. Jis parašė apeliaciją; tokio pobūdžio klaidos duodant paskyrimus, tvirtino jis, – įprastas dalykas.

– MANAU, KAD PULKININKAS AIGERIS MANE PALAIKYS,– pasakė jis. – KIEK ŽINAU, AŠ DAR TURIU VILTIES PAKLIŪTI Į SUSTIPRINTUS DALINIUS.

Iki 1965-ųjų Kūčių, kai Estera eilinį kartą išreiškė savo nuomonę rožių sodelyje, kovoje buvo žuvę tiktai 636 kariškiai; tai buvo tiktai pradžia. Manau, kad į tą skaičių nebuvo įtraukta Hario Hoito mirtis; „kova" būtų ne visai tikslus pavadinimas tų aplinkybių,

kuriomis žuvo NELAIMĖLIS Haris Hoitas. Tai buvo jam tarsi pakartojimas to momento, kai jis gavo pirmąją bazę, pamaniau – būti įkirstam gyvatės belaukiant eilės pas kekšę, būti įkirstam gyvatės besišlapinant po medžiu.

– TARSI BŪTŲ PATEKĘS Į BAZĘ UŽ NETIKSLIUS METIMUS, – pasakė Ovenas Minis. – VARGŠAS HARIS.

– Vargšė jo motina, – pasakė senelė; iš susijaudinimo ji išplėtojo savo tezę apie mirtį. – Tegu jau mane verčiau nužudo maniakas, negu įgelia gyvatė, – pasakė ji.

Taigi pirmasis mirties Vietname įvaizdis mums buvo ne tas tipiškas Vietkongo kareivis su sandalais, juoda pižama ir tarsi kokiu lempos gaubtu ant galvos, laikantis rankoje sovietinį AK-47 šautuvą, užtaisytą 7,62mm kulkomis, ir šaudantis pavienėmis kulkomis arba automatiškai. Todėl mes vėl atsivertėme senelės Vartono „Nuodingųjų gyvačių" enciklopediją, nuo kurios vaikystėje mudu su Ovenu sapnuodavome košmarus, – ir tenai radome mūsų priešo Pietryčių Azijoje įvaizdį: Raselo gyvatę. Ak, kaip norėjosi Jungtinių Valstijų nelaimėms Vietname rasti tokį priešą, kurį kiekvienas gali pamatyti!

Hario Hoito motina nusprendė, kad mes esame patys sau priešai. Nepraėjus nė mėnesiui po Naujųjų metų, – kai mes atnaujinome Šiaurės Vietnamo bombardavimus ir „Dundančio griaustinio" operacija buvo paruošta vykdyti, – ponia Hoit sutrikdė tvarką Greivsendo vietinėje šaukimo komisijos būstinėje iškabinusi skelbimų lentoje reklaminį lapelį, kad ji savo namuose teikianti nemokamas konsultacijas, kaip išvengti karo tarnybos. Ji taip pat įsigudrino iškabinėti tokius lapelius po visą universitetą – Estera pasakė man, kad iš universiteto bendruomenės poniai Hoit pavyko surinkti didesnę minią žmonių negu Greivsendo šaukimo komisijoje. Universiteto studentai turėjo būti anksčiau pašaukti tarnauti negu Greivsendo vidurinės mokyklos mokiniai, kurie gali pasistengti įstoti kad ir į žemiausio lygio koledžą ar universitetą.

1966 metais dviem milijonams amerikiečių studentų buvo atidėta karo prievolė. Po metų taisyklės bus pakeistos – išimtis padaryta magistrantams; tačiau nuo antrų metų ir toliau magistrantai galės

naudotis atleidimu nuo tarnybos. Aš kaip tik pakliūsiu į tą tarpą. Kai karo prievolė magistrantams bus apribota, aš būsiu pirmame magistrantūros kurse; mano karo prievolės atidėjimas taip pat bus apribotas. Aš būsiu iškviestas medicininei nešaukiamųjų amžiaus apžiūrai, kur, nė kiek neabejoju, būsiu pripažintas tinkamu – vadinamuoju 1-A, – tinkamu tarnauti ir stovėti pirmose gretose.

Kaip tik tam dalykui ponia Hoit ir stengėsi mus paruošti – jau 1966-ųjų vasarį ji ėmėsi įtikinėti visus jaunuolius, kurie norėjo jos klausyti; ji susitiko su visais Hario bendraamžiais Greivsende.

– Džoni Vilraitai, paklausykite manęs! – kreipėsi ji į mane; ji surado mane telefonu Frant gatvės aštuoniasdešimtajame numeryje, ir aš jos bijojau. Netgi senelė manė, kad ponios Hoit elgesys „ne visai pritinka gedinčiai motinai". Tačiau ponia Hoit buvo įniršusi kaip liūtė. Ji netgi išrėžė Ovenui pamokslą paminklų krautuvėje atėjusi užsakyti antkapio Hariui!

– Man nereikia kryžiaus, – pareiškė ji Ovenui. – Gerasis Dievulis nedaug gero jam padarė!

– TAIP, PONIA, – tarė Ovenas Minis.

– Ir nenoriu, kad būtų kaip kokia plyta. Tai kariškių stilius – pastatyti antkapį, ant kurio žmonės galėtų vaikščioti, – pasakė ponia Hoit.

– SUPRANTU, – tarė Ovenas.

Paskui ji puolė jam aiškinti apie jo Atsargos karininkų mokymo korpusą, apie tai, kad jam reikia stengtis likti dirbti kariuomenės tiekime, jeigu jis linki sau gero.

– Tik jokiu būdu ne Saigone! – pasakė ji jam. – Nedrįsk dalyvauti tame genocide! – pasakė ji jam. – Nejaugi nori deginti mažutes Azijos moteris ir vaikus? – paklausė jinai.

– NE, PONIA! – atsakė Ovenas Minis.

O man ji pasakė:

– Tau neleis būti anglų kalbos magistrantu. Kam jiems anglų kalba? Jie beveik jos nemoka!

– Taip, ponia, – atsakiau.

– Tu nepasislėpsi magistrantūros kursuose – patikėk, tai nepadės, – pasakė ponia Hoit. – Ir jeigu

pasakyti, fizinės, – tai liksi gulėti ryžių lauke. Ar turi kokią nors negalę? – paklausė ji manęs.

– Bent aš apie tai nežinau, – pasakiau.

– Reikia ką nors sugalvoti, – pareiškė ponia Hoit. – Aš pažįstu žmogų, kuris gali padėti gauti psichiatrinę diagnozę; jis gali tave pamokyti – atrodysi kaip trenktas. Bet tai rizikinga, ir tau reikia pradėti tam ruoštis jau dabar – reikia laiko ligos istorijai, jeigu nori ką nors įtikinti, kad esi beprotis. Jeigu paskutinę naktį prieš medicininę apžiūrą prisigersi ir išsitrinsi plaukus šuns kakais, nieko iš to nebus; jeigu neturėsi protinės ligos istorijos, simuliavimas nepadės.

Tačiau Bazis Terstonas pamėgino eiti būtent šituo keliu – ir jis suveikė. Netgi kiek per gerai suveikė. Jo ligos istorija truko viso labo dvi savaites, tačiau netgi per tokį trumpą laiką jis sugebėjo prikimšti kūną tokiu kiekiu narkotikų ir alkoholio, kad kūnui ėmė patikti tokia prievartos forma. Anot ponios Hoit, Bazis galįs tapti tokia pat karo auka kaip jos Haris; Bazis nusižudys bandydamas išvengti Vietnamo.

– Ar niekada nepagalvojai apie Taikos korpusą? – paklausė manęs ponia Hoit. Vienam savo konsultuojamam jaunuoliui – taip pat anglų kalbos specialybės magistrantui – ji patarusi paduoti pareiškimą į Taikos korpusą. Jis buvo paskirtas anglų kalbos mokytoju į Tanzaniją. Gaila, kad raudonieji kinai 1965-ųjų vasarą nusiuntė į Tanzaniją keturis šimtus „patarėjų“; Taikos korpusas turėjo skubiai pasitraukti. – Pagalvok apie tai, – pasakė man ponia Hoit. – Netgi Tanzanija geriau už Vietnamą!

Pasakiau jai, kad pagalvosiu; bet man atrodė, kad aš dar turiu tiek daug laiko! Įsivaizduokite jaunuolį, kuris yra paskutiniame universiteto kurse, dar nemylėjęs moters – ar jis patikės, jeigu jam kas nors sako, kad reikia pasirinkti tarp Vietnamo ir Tanzanijos?

– Aš tau patarčiau patikėti, – pasakė man Estera.

1966 metų vasarį Senato užsienio reikalų komitetas pradėjo svarstyti karo reikalus per televiziją.

– Man atrodo, kad tau reikia pasikalbėti su ponia Hoit, – pasakė man senelė. – Aš nenoriu, kad mano anūkas būtų įveltas į šitą bėdą.

– Paklausyk manęs, Džonai, – pasakė man Danas Nidemas. – Tai nėra tas atvejis, kai reikėtų daryti taip, kaip daro Ovenas Minis. Šį kartą Ovenas daro klaidą.

Pasakiau Danui, kad dėl mano kaltės Ovenas gali nepakliūti į taip trokštamą sustiprintą dalinį. Prisipažinau, kad pasakiau pulkininkui Aigeriui, jog Oveno „emocinis stabilumas" kelia abejonių, ir pritariau pulkininko nuomonei, kad Ovenas netinka sustiprintų dalinių kariuomenės rūšiai. Pasakiau Danui, kad jaučiuosi kaltas kalbėjęs visus tuos dalykus „Ovenui už nugaros".

– Kodėl tu jautiesi kaltas dėl to, kad nori išgelbėti jam gyvybę? – paklausė manęs Danas.

Estera pasakė tą patį, kai pasisakiau jai, kaip išdaviau Oveną pulkininkui Aigeriui.

– Kam sakai, kad „išdavei" jį? Jeigu tu jį myli, tai nejaugi gali norėti to, ko nori jis? Jis kuoktelėjo! – suriko Estera. – Jeigu kariuomenė laikysis nusistatymo, kad jis „netinka" sustiprintiems daliniams, aš netgi pradėsiu tą sušiktą kariuomenę mylėti!

O man visi aplinkiniai pradėjo atrodyti „kuoktelėję". Senelė per visą dieną iki pat nakties bambėjo įsmeigusi akis į televizorių – ji jau pradėjo užmiršti žmones ir įvykius, jeigu nebuvo mačiusi jų per televiziją, ir, kas dar labiau stebino, nesąmoningai ir kuo tiksliausiai įsimindavo viską, ką matydavo ekrane. Netgi Danas Nidemas atrodė man kuoktelėjęs; argi įmanoma apskritai šitiek metų su tokiu užsidegimu dirbti su aktoriais mėgėjais ir kasmet svarstyti, koks vaidmuo geriausiai tiktų ponui Fišui „Kalėdų giesmėje"? Ir nors aš anaiptol nepritariau Greivsendo dujų tiekimo kompanijai, atleidusiai ponią Hoit iš registratorės pareigų, man atrodė, kad ponia Hoit taip pat kuoktelėjusi. Ir tie du miestelio „patriotai", kurie buvo sulaikyti niokojant ponios Hoit automobilį ir garažą, buvo netgi labiau kuoktelėję už ją. Ir klebonas Viginas, ir jo žmona Barbara... tie visada buvo kuoktelėję; dabar jie tvirtino, kad Dievas „palaiko" Jungtinių Valstijų būrius Vietname, – tuo norėdami pasakyti, kad nepalaikyti kariuomenės buvimo tenai yra ir antiamerikietiška, ir nedora. Nors pastorius Luisas Merilis – drauge su Danu Nidemu – buvo pagrindiniai oratoriai per antikarinio judė-

jimo Greivsendo akademijoje sambūrius, jeigu juos taip galima pavadinti, netgi pastorius Merilis atrodė man kuoktelėjęs; be perstojo postringaudamas apie taiką jis nė per nago juodymą nesugebėjo pakeisti Oveno Minio nusistatymo.

Žinoma, Ovenas buvo labiausiai kuoktelėjęs. Manau, kad visada buvo nelengva nuspręsti, kas iš jųdviejų – Ovenas ar Estera – labiau kuoktelėjęs, bet turint galvoje tai, kad Ovenas norėjo ir energingai siekė paskyrimo į sustiprintus dalinius, aš neabejojau, kuriam suteikti pirmenybę,

– Kodėl tu nori būti didvyris? – klausiau jo.

– TU NESUPRASI, – sakydavo jis.

– Ne, nesuprasiu, – sutikdavau. Tai buvo 1966-ųjų, mūsų paskutiniojo kurso, pavasaris; aš jau buvau priimtas į Naujojo Hampšyro magistrantūrą – bent jau vienerius metus man nereikės niekur keliauti; aš turėjau karo prievolės atidėjimą 2-S ir buvau ramus. Ovenas jau buvo parašęs savo karininko paskyrimo prašymą – savo SVAJONIŲ PAREIŠKIMĄ, kaip jis sakydavo. Savo asmeninėje anketoje jis pažymėjo, kad nori tarnauti savanoriu „užjūrio karinėje tarnyboje“. Abiejuose dokumentuose jis nurodė norįs tarnauti Vietname: pėstininkų, tankistų arba artilerijos daliniuose – tokia eilės tvarka. Jis per daug nesitikėjo; kariuomenė nebuvo įpareigota patenkinti pageidavimo žmogaus, turinčio antrą Atsargos karininkų mokymo korpuso kategoriją. Jis pripažino, kad niekas nepritarė jo sprendimui prašyti pakeisti paskyrimą ir iš administracinės-rikiuotinės pėstininkų valdybos kategorijos pervesti jį į sustiprintų dalinių kariuomenės kategoriją – netgi pulkininkas Aigeris jo nepalaikė.

– KARIUOMENĖ SUTEIKIA PASIRINKIMO ILIUZIJĄ – TĄ PAČIĄ ILIUZIJĄ KAIP BET KAS KITAS, – pasakė Ovenas.

Laukdamas, kol bus pakeistas paskyrimas, jis žongliravo tomis kretiniškomis frazėmis, taip mėgstamomis kariuomenės štabo departamente: „DIVERSINĖS ŽVALGYBOS MOKYMAI, ORO DESANTO MOKYMAI, SPECIALIŲJŲ PAJĖGŲ MOKYMAI“, o vieną dieną, kai jis pasakė, kad nori patekti į ŠUOLIŲ MOKYKLĄ arba DŽIUNGLIŲ MOKYKLĄ, Estera apsivėmė.

– Ko tau ten reikia – apskritai? – užrikau ant jo.

– AŠ ŽINAU, KAD TIKRAI TENAI BŪSIU, – atsakė jis. – TAI NEREIŠKIA, KAD AŠ TO NORIU.

– Paaiškink man dar kartą, – paprašiau. – Kur tu „žinai", kad būsi?

– VIETNAME, – atsakė jis.

– Aišku, – atsakiau.

– Niekas tau neaišku, – įsiterpė Estera. – Paklausk, iš kur jis žino, kad vyks į Vietnamą, – pasiūlė ji.

– Iš kur tu žinai, Ovenai? – paklausiau jo. Aš tariausi žinąs, iš kur jis žino – tai buvo jo sapne, ir mane nuo to krėtė šiurpas.

Mudu su Ovenu sėdėjome ant medinių kėdžių stačiomis atkaltėmis tarakonų apgyventoje Esteros virtuvėje. Estera gamino pomidorų padažą; ji nebuvo gera virėja ir virtuvė atsidavė rūgščiu svogūnų kvapu daugybės iki tol gamintų pomidorų padažų. Ji pakepindavo svogūnus pigiame alyvų aliejuje ketaus keptuvėje; paskui išversdavo ant jų skardinę pomidorų. Kliūsteldavo vandens, pridėdavo baziliko, raudonėlio, raudonųjų pipirų ir kartais užsilikusį kiaulienos ar avienos muštinio kauliuką arba žlėgtainio gabaliuką. Viso šito tyrės pavidalo marmalo išeidavo mažiau, negu būdavo pomidorų skardinėje. Užpildavo jį ant makaronų, kurie būdavo pervirti ir ištežę. Kartais ji nustebindavo mus salotomis, kurioms nepagailėdavo acto ir to paties pigaus alyvų aliejaus, kuriame dusindavo svogūnus.

Kartais, po pietų, susėdę svetainėje ant sofos klausydavomės muzikos arba Estera ką nors mums padainuodavo. Tačiau pastaruoju metu ant sofos nebesinorėjo sėstis, mat Estera buvo priglaudusi vieną beglobį keturkojį; iš dėkingumo šunėkas prileido į sofą blusų. Tai buvo gyvenimas, kurį, mano ir Esteros manymu, Ovenas ne per labiausiai vertino.

– NĖRA TAIP, KAD AŠ NORĖČIAU BŪTI DIDVYRIS, – sakė Ovenas Minis. – MAN NEREIKIA JUO TAPTI – AŠ TIESIOG ESU DIDVYRIS. ŽINAU, KAD TURIU JUO BŪTI...

– Iš kur tu žinai? – paklausiau jo.

– AŠ VISAI NENORIU VYKTI Į VIETNAMĄ. TIESIOG TAIP REIKIA. TENAI AŠ BŪSIU DIDVYRIS. MAN BŪTINA TENAI ATSIDURTI, – pasakė jis.

– Pasakyk jam, iš kur tu tai žinai, šikniau! – suklykė Estera.

– ŽINAU, KAIP IR VISI MES KAI KĄ ŽINOME – KĄ TURIME ATLIKTI, KAS MŪSŲ LAUKIA, KAIP NUMIRSIME, – pasakė jis. – TAIP, KAIP MES ŽINOME, KO DIEVAS IŠ MŪSŲ REIKALAUJA.

– Dievas nori, kad tu važiuotum į Vietnamą? – paklausiau jo.

Estera išbėgo iš virtuvės ir užsidarė vonioje; paskui paleido iš čiaupo vandenį.

– Aš daugiau šitų nesąmonių nebenoriu girdėti, Ovenai, – niekada, aš tau sakiau! – suriko ji.

Kai Ovenas atsistojo norėdamas sumažinti ugnį po keptuve su pomidorų padažu, mes girdėjome, kaip Estera vonioje vemia.

– Vis dėl to sapno? – paklausiau jo. Jis maišė padažą lyg būtų žinojęs, kad taip reikia. – Ar pastorius Merilis sakė tau, kad Dievas nori, jog vyktum į Vietnamą? – paklausiau jo. – Ar tėvas Findlis tau taip sakė?

– JIE SAKO, KAD TAI TIKTAI SAPNAS, – atsakė Ovenas Minis.

– Ir aš taip sakau – aš net nežinau, kas tai buvo per sapnas, bet vis tiek sakau, kad tai tiktai sapnas.

– BET JUK TU NETIKI, – pasakė jis. – ŠTAI KUR BĖDA.

Vonioje Estera kartojo Kūčių repertuarą; padažas užvirė.

Ta savotiška Oveno Minio ramybė man nepatikdavo; kai jis pasidarydavo toks, kai mes treniruodavomės dėti kamuolį į krepšį, aš nenorėdavau prie jo liestis – mesdamas jam kamuolį jausdavausi kaip nesavas; o kai reikėdavo jį apkabinti, kai turėdavau jį iš tikrųjų pakelti, visada atrodydavo, kad keliu kažką, ko nepavadinsi žmogumi arba kas yra ne visai realus. Nebūčiau nustebęs, jeigu jis staiga būtų pasisukęs man ant rankų ir įkandęs man; arba jeigu – kai aš jį pamėtėdavau į viršų – nuplevenęs sau aukštyn.

– Tai tiktai sapnas, – pakartojau.

– TAI NE TAVO SAPNAS, – pasakė Ovenas Minis.

– Nesimaivyk, nekoketuok su manim, – pasakiau.

– AŠ NEKOKETUOJU, – atšovė jis. – ARGI AŠ PRAŠYČIAU PASKYRIMO Į SUSTIPRINTĄ DALINĮ, JEIGU KOKETUOČIAU?

Aš pradėjau iš naujo.

– Tame sapne tu esi didvyris? – paklausiau jo.

– AŠ IŠGELBĖJU VAIKUS, – atsakė Ovenas Minis. – DAUG VAIKŲ.

– Vaikų? – perklausiau.

– SAPNE, – paaiškino jis, – BUVO NE KAREIVIAI, BET VAIKAI.

– Vietnamiečių vaikai? – paklausiau.

– TAIP AŠ SUPRATAU, KUR ESU – TIKRI VIETNAMIEČIŲ VAIKAI, IR AŠ JUOS IŠGELBĖJU. NELĮSČIAU Į ŠITĄ BĖDĄ, JEIGU TURĖČIAU GELBĖTI KAREIVIUS, – pridūrė jis.

– Ovenai, tai taip vaikiška, – pasakiau. – Nejaugi manai, kad bet kas, kas tau šauna į galvą, būtinai ką nors reiškia! Kažką susapnuoji ir tiki, kad jau žinai, ką tau reikia daryti!

– TIKĖJIMAS YRA NE VISAI TAI, – tarė jis, vėl imdamasis padažo. – AŠ NETIKIU VISKUO, KAS MAN ŠAUNA Į GALVĄ – TIKĖJIMAS YRA ŠIEK TIEK KAS KITA.

Kai kurie sapnai, aš manau, taip pat yra KAS KITA. Ovenas padidino ugnį po dideliu puodu su vandeniu makaronams – tarsi tuščią Esteros tampymąsi jis būtų supratęs kaip ženklą, kad netrukus jai sugrįš apetitas. Paskui jis nuėjo į Esteros miegamąjį ir paėmė savo dienoraštį. Man jo nerodė, tiktai surado tam tikrą vietą ir pradėjo skaityti. Aš nežinojau, kad girdžiu pataisytą variantą. Tenai nebuvo minimas žodis „sapnas“, tarsi jis būtų aprašinėjęs ne sapną, bet kažką, ką jis matė daug aiškiau ir tikriau negu tai būna sapnuojant – tarsi būtų aprašinėjęs įvykius, kuriuos pats matė savo akimis. Ir vis dėlto buvo atitolęs nuo to, ką matė, lyg žmogus, žiūrintis pro langą, ir aprašymo tonas buvo visai ne toks kategoriškas, koks buvo būdingas Balsui; tas dėstymo tikrumas ir svoris greičiau priminė paprastą, visiškai beaistrį dokumentinio filmo autoriaus tekstą, būdingą neabejotinų Biblijos vietų skaitymo intonacijai.

– „NIEKADA NEGIRDŽIU PATIES SPROGIMO. TIKTAI TAI, KAS VYKSTA PO JO. AUSYSE IMA ZVIMBTI, PLONAI POKŠĖTI IR TIKSĖTI, KAIP KĄ TIK IŠJUNGUS ĮKAITUSĮ VARIKLĮ; ANT GALVOS KRINTA DANGAUS GABALAI IR KAŽKOKIOS BALTOS ATPLAIŠOS – GAL POPIERIUS, GAL TINKAS, KRINTA ŽEMĖN KAIP SNIEGAS, IR DAR KAŽKOKIOS SIDABRINĖS ŽIEŽIRBOS – GALBŪT STIKLO SKEVELDROS. APLINKUI DŪMAI, DEGĖSIŲ KVAPAS, LIEPSNOS NĖRA, BET VISKAS RUSENA.

MES VISI GULIME ANT GRINDŲ. ŽINAU, KAD VISI VAIKAI SVEIKI, NES VIENAS PO KITO JIE KELIASI NUO GRINDŲ. MATYT, SPROGIMAS BUVO SMARKUS, NES KAI KURIE VAIKAI VIS DAR LAIKO DELNAIS UŽSISPAUDĘ AUSIS; KAI KURIEMS IŠ AUSŲ BĖGA KRAUJAS. VAIKAI NEKALBA ANGLIŠKAI, TAČIAU JŲ BALSAI – TAI PIRMIEJI ŽMOGIŠKI GARSAI PO SPROGIMO. MAŽESNIEJI VERKIA, BET VYRESNI IŠ PASKUTINIŲJŲ STENGIASI RAMINTIS – JIE PLEPA, KAŽKĄ VAPALIOJA NESUPRANTAMA KALBA, BET TAI PAGUODŽIA.

IŠ TO, KAIP JIE ŽIŪRI Į MANE, SUPRANTU DU DALYKUS. ŽINAU, KAD IŠGELBĖJAU JUOS, – NORS NEŽINAU KAIP IR ŽINAU, KAD JIE BIJO MANĘS. BET AŠ SAVĘS NEMATAU – NEGALIU PASAKYTI, KAS MAN ATSITIKO. VAIKŲ VEIDAI MAN PASAKO, KAD KAŽKAS ATSITIKO.

STAIGA IŠ KAŽKUR ATSIRANDA VIENUOLĖS; PINGVINĖS IŠ VIRŠAUS ŽIŪRI Į MANE – VIENA PASILENKIA PRIE VEIDO. NEGIRDŽIU, KĄ JAI SAKAU, BET, ATRODO, JI SUPRANTA MANE – GALBŪT KALBA ANGLIŠKAI. TIK TADA, KAI JI PAIMA MANE ANT RANKŲ, AŠ PAMATAU, KIEK DAUG KRAUJO. JOS GALVOS APDANGALAS APTAŠKYTAS KRAUJU. KOL AŠ ŽIŪRIU Į VIENUOLĘ, JOS APDANGALAS VIS LABIAU DAŽOSI KRAUJU – KRAUJAS UŽLIEJA IR VEIDĄ, BET JI NEBIJO. VAIKŲ, ŽIŪRINČIŲ IŠ VIRŠAUS, VEIDUOSE BAIMĖ, BET VIENUOLĖ, KURI LAIKO MANE ANT RANKŲ, LABAI RAMI.

ŽINOMA, TAI MANO KRAUJAS – JI VISA APTAŠKYTA MANO KRAUJU, BET LABAI RAMI. KAI JI NORI MANE PERŽEGNOTI, TIESIU RANKĄ, NORĖDAMAS SUSTABDYTI. BET AŠ NEGALIU JOS SUSTABDYTI – TARSI NETURĖČIAU RANKŲ. VIENUOLĖ TIK ŠYPSOSI. KAI JI MANE PERŽEGNOJA, AŠ PALIEKU JUOS VISUS – TIESIOG PALIEKU. JIE PASILIEKA TEN KUR BUVĘ, ŽIŪRI Į MANE IŠ VIRŠAUS, BET MANĘS TENAI JAU NEBĖRA. AŠ TAIP PAT ŽIŪRIU Į SAVE IŠ VIRŠAUS. AŠ ATRODAU TAIP, KAIP TUOMET, KAI BUVAU KŪDIKĖLIS JĖZUS – PRISIMENI TUOS VYSTYKLUS? TAIP AŠ ATRODAU, KAI PALIEKU SAVE.

DABAR VISI ŽMONĖS PRADEDA MAŽĖTI – NE TIKTAI AŠ, BET VIENUOLĖS IR VAIKAI TAIP PAT. AŠ JAU LABAI AUKŠTAI IŠKILĘS VIRŠ JŲ, BET JIE NĖ NEŽVILGTELI Į VIRŠŲ; JIE TOLIAU ŽIŪRI Į TAI, KAS ANKSČIAU BUVAU AŠ. IR NETRUKUS AŠ ESU VIRŠ VISKO; PALMĖS LABAI TIESIOS IR AUKŠTOS, BET NETRUKUS ATSIDURIU AUKŠTAI VIRŠ JŲ. DANGUS IR PALMĖS TOKIOS GRAŽIOS, BET MAN LABAI KARŠTA – ORAS KARŠTESNIS NEGU BET KUR, KUR ESU BUVĘS. ŽINAU, KAD ESU NE NAUJAJAME HAMPŠYRE.“

Aš nepratariau nė žodžio. Jis nunešė dienoraštį atgal į Esteros kambarį, pamaišė pomidorų padažą, pakėlęs puodo dangtį pasižiūrėjo, ar dar neverda vanduo. Tada nuėjo prie vonios ir pasibeldė; už durų buvo tylu.

– Aš tuoj ateisiu, – pasakė Estera.

Ovenas sugrįžo į virtuvę ir atsisėdo prie stalo šalia manęs.

– Tai tiktai sapnas, Ovenai, – pasakiau jam. Jis susidėjo rankas ir kantriai stebėjo mane. Aš prisiminiau tą epizodą, kai mes maudėmės senosios kirtyklos ežere ir jis atsirišo saugos virvę. Prisiminiau, kaip jis tada pyko, kad nešokome jo gelbėti. „JŪS LEIDOT MAN SKĘSTI! – prikaišiojo Ovenas. – JŪS NIEKO NEDARĖT! TIK ŽIŪRĖJOT, KAIP AŠ SKĘSTU! AŠ JAU MIRĘS! – pasakė jis mums. – ATSIMINKITE: JŪS LEIDOTE MAN NUMIRTI.“

– Ovenai, – pasakiau. – Turint galvoje tavo itin delikačius jausmus katalikams, kodėl negalėtum įsivaizduoti, kad vienuolė yra tavo mirties angelas?

Jis pasižiūrėjo į sudėtas ant stalo rankas; mes girdėjome, kaip iš vonios išbėga vanduo.

– Tai tiktai sapnas, – pakartojau; jis patraukė pečiais; jis žiūrėjo į mane su tokia pat pagaila ir švelnia panieka kaip kadaise – kai „Skriejantis Jankis“ pravažiavo Meiden kalvos tiltu virš mūsų kaip tik tuo metu, kai mudu su Ovenu buvome apačioje, ir aš pavadinau tai „sutapimu“.

Estera išėjo iš vonios susisupusi į blyškiai geltoną rankšluostį, nešdamasi rankoje drabužius. Nežiūrėdama į mus ji nuėjo į miegamąjį; uždarė duris ir mes išgirdome, kaip ji ėmė trankyti komodos stalčius ir stumdyti pakabus spintoje, o šie gailiai žvangėjo nuo tokio šiurkštumo.

– Ovenai, – pasakiau aš, – tu esi labai originalus, bet sapnas stereotipinis – sapnas kvailas. Tu eini tarnauti į kariuomenę, Vietname vyksta karas, tai nejaugi manai, kad sapnuosi apie tai, kaip išgelbėji amerikiečius vaikus? Ir savaime suprantama, kad ten turėjo būti palmės, ko gi dar galima tikėtis? Iglu?

Estera išėjo iš miegamojo apsivilkusi kitais drabužiais; ji įnirtingai trynėsi rankšluosčiu plaukus. Jos drabužiai buvo lygiai tokie pat, kokius ji vilkėjo pirma – džinsai ir trikotažinė palaidinė aukšta atlenkiama apykakle; pakeisti Esteros drabužiai visada skirdavosi tiktai spalva – vietoje juodos tamsiai mėlyna arba atvirkščiai.

– Ovenai, – pradėjau aš, – nejaugi tu tiki, kad Dievas nori pasiųsti tave į Vietnamą tam, kad išgelbėtum vaikus, matytus sapne?

Jis nei linktelėjo, nei patraukė pečiais; sėdėjo ramiai ir žiūrėjo į sudėtas ant stalo rankas.

– Būtent tuo jis ir tiki – pataikei kaip pirštu į akį, – pasakė Estera. Ji sugriebė geltoną rankšluostį ir stipriai susukusi jį į vadinamąją žiurkės uodegą pliaukštelėjo juo per stalą prie pat Oveno veido, bet jis net nekrustelėjo. – Juk taip, ar ne? Tu šikniau! – suklykė jinai. Ji vėl pliaukštelėjo rankšluosčiu, paskui išvyniojo jį ir užmetė jam ant galvos. – Manai, kad Dievas siunčia tave į Vietnamą, ar ne? – klykė jinai.

Ji nuvertė jį nuo kėdės ir, laikydama prispaudusi ant galvos rankšluostį, atsigulusi jam ant krūtinės ir spausdama prie žemės, laisva

ranka ėmė talžyti per veidą. Jis spardėsi, mėgino sugriebti ją už plaukų; tačiau Estera buvo gal trisdešimčia svarų sunkesnė už jį ir daužė iš visų jėgų. Kai pamačiau kraują sunkiantis pro rankšluostį, griebiau Esterą už juosmens ir bandžiau nutraukti nuo Oveno.

Tai nebuvo lengva; turėjau sugriebęs ją už gerklės apsimesti, jog smaugiu, kad ji nustotų jį daužyti, persimestų ant manęs; ji buvo labai stipri ir ją pagavo isterija; ji mėgino ir man užmesti rankšluostį ant galvos, bet Ovenas spėjo jį ištraukti jai iš rankų ir surišo juo Esterą per kulkšnis. Tuomet atėjo jo eilė vaduoti mane. Ovenui iš nosies bėgo kraujas, apatinė prakirsta lūpa buvo ištinusi ir taip pat kraujavo, bet dviese mums pavyko ją sutramdyti. Ovenas atsisėdo ant blauzdų, o aš, klūpėdamas jai tarp menčių, nuleidau jos rankas ir prispaudžiau prie šonų; bet ji dar galėjo mataruoti galva – mėgino man įkąsti, o kai nepavyko, pasiuto daužyti galvą į virtuvės grindis, kol iš nosies pasipylė kraujas.

– Tu manęs nemyli, Ovenai! – spiegė Estera. – Jeigu mylėtum, nevažiuotum – net dėl viso pasaulio apsišikusių vaikų! Tu nevažiuotum, jeigu mylėtum mane!

Mudu su Ovenu tupėjome ant jos, kol ji pradėjo verkti ir nustojo daužiusi galvą į grindis.

– TU VERČIAU JAU EIK, – pasakė man Ovenas.

– Ne, verčiau tu pats eik, – metė Estera jam. – Nešdinkis iš čia!

Taigi jis atsinešė iš Esteros kambario savo dienoraštį ir mes drauge išėjome. Buvo šilta pavasario naktis. Važiavau paskui raudonąjį pikapą į pajūrį; žinojau, kur jis važiuoja. Buvau tikras, kad nori pasėdėti ant molo Rai Harbore. Molas buvo padarytas iš nuolaužų – nudužusių akmens plokščių iš Minių granito kirtyklos; Ovenui visada atrodė, kad jis turi teisę čia sėdėti. Nuo molo atsiveria gražus nediduko uosto vaizdas. Pavasarį vandenyje plaukiojo palyginti nedaug valčių – jautėsi, kad dar ne vasara, kai mes dažniausiai ateidavome pasėdėti ant molo.

Tačiau ši vasara bus, šiaip ar taip, kitokia. Kadangi rudenį turėjau pradėti dėstyti Greivsendo akademijos devintokams rašymo meną, vasarą dirbti neketinau. Netgi dirbdamas ne visą darbo dieną užsidirbsiu daugiau, negu reikia mokymuisi magistrantūroje:

netgi už ne visą darbo dieną – dirbdamas ištisus mokslo metus – uždirbsiu daugiau negu už vasarą Minių granito kompanijoje.

Be to, senelė davė man šiek tiek pinigų, ir Ovenas bus kariuomenėje. Jis leido sau po baigimo trisdešimt dienų pailsėti prieš pradėdamas tarnybą jaunesniuoju leitenantu. Mes tarėmės kur nors drauge pakeliauti. Išskyrus pagrindinius mokymus Fort Nokse arba Fort Brege, Ovenas nebuvo palikęs Naujosios Anglijos. Aš taip pat niekur iš jos nebuvau išvykęs.

– Jums abiem reikia važiuoti į Kanadą, – pasakė mums Estera. – Ir abiem tenai pasilikti!

Jūros bangos puolė ir vėl traukėsi nuo molo; žemiau potvynio ribos tarp akmenų telkšojo įkliuvusio į spąstus vandens balutės. Ovenas nuleido galvą į vieną iš tokių balučių; jo nosis nustojo kraujavusi, bet lūpa buvo prakirsta labai giliai – iš jos vis tiek bėgo kraujas – ir virš vieno antakio buvo smarkiai patinę. Abi akys buvo pajuodusios, viena daug smarkiau negu kita, ir taip ištinusi, kad tik siauras plyšelis belikęs.

– TAU ATRODO, KAD VIETNAMAS PAVOJINGAS, – pasakė jis. – PAMĖGINTUM GYVENTI SU ESTERA!

Koks jis nepakenčiamas! Kaip kas nors gyvendamas su Ovenu Miniu ir žinodamas tai, ką jis tariasi žinąs, nenorėtų išmušti tą velniavą jam iš galvos?

Mes sėdėjome ant molo, kol pradėjo temti ir mus užpuolė uodai.

– Nori valgyti? – paklausiau.

Jis parodė į savo apatinę lūpą, kuri vis dar kraujavo.

– KAŽIN, AR AŠ GALĖSIU VALGYTI, – atsakė. – BET VAŽIUOSIU KARTU.

Mes nuvažiavome į moliuskų restoranėlį pajūryje. Aš suvalgiau daugybę keptų moliuskų, o Ovenas siurbčiojo alų – per šiaudelį. Padavėja mus pažinojo – tai buvo Naujojo Hampšyro universiteto studentė.

– Reikėtų susiūti tau lūpą, kol nenukrito, – pasakė jinai Ovenui.

Taigi mes nuvažiavome – Ovenas priekyje raudonuoju pikapu, o aš iš paskos savuoju folksvagenu – į Greivsendo ligoninės traumatologijos skyrių. Vakaras buvo ramus – ne vasara ir ne savaitga-

lis, taigi laukti ilgai neteko. Kilo ginčas dėl to, kaip jis žada susimokėti už suteiktą pagalbą.

– TARKIME, AŠ NETURIU KUO SUSIMOKĖTI, – paklausė jis. – AR TAI REIŠKIA, KAD JŪS MANĘS NEGYDYSITE?

Aš nustebau, kad jis neturi sveikatos draudimo; matyt, jo šeima nebuvo apsidraudusi ir jis netgi nesusimokėjo nedidelės įmokos, kuri buvo reikalaujama iš universiteto studentų grupės reikmėms. Galiausiai aš pasakiau, kad jie gali nusiųsti sąskaitą mano senelei; visi žinojo, kas yra Harietė Vilrait, – netgi traumatologijos skyriaus registratorė – ir, po skambučio senelei, šis apmokėjimo būdas buvo priimtas.

– KAS PER ŠALIS, – pasakė Ovenas Minis, kai jaunas nervingas daktaras – kuris buvo ne amerikietis – susiuvo jam apatinę lūpą. – BENT JAU KAI AŠ PAKLIŪSIU Į KARIUOMENĘ, TAI TURĖSIU KOKĮ NORS SVEIKATOS DRAUDIMĄ?

Ovenas pasakė, kad jam gėda imti pinigus iš mano senelės: „JI JAU IR TAIP DAVĖ MAN DAUGIAU NEGU ESU VERTAS!" Bet kai mes atvažiavome į Frant gatvę, iškilo visai kita problema.

– Dieve brangus, tu susimušei!

– TIESIOG NUKRITAU NUO LAIPTŲ, – paaiškino jis.

– Tik nemeluok man, Ovenai Mini! – pasakė senelė.

– MANE UŽPUOLĖ CHULIGANAI HEMPTONO PAJŪRYJE, – pasakė Ovenas.

– Nemeluok, – pakartojo senelė.

Mačiau, kad Ovenas bando įsivaizduoti, kaip senelę paveiktų žinia, kad jos anūkė sumalė jam veidą; jeigu ne vėmimai, Estera šalia senelės būdavo santykinai rami.

Ovenas parodė į mane.

– JO DARBAS, – pasakė jis.

– Dieve brangus! – aiktelėjo senelė. – Kaip tau ne gėda! – pasakė ji man.

– Aš nenorėjau, – tariau. – Mes iš tikrųjų nesimušėm – tiktai dūkom.

– BUVO TAMSU, – pridūrė Ovenas Minis. – JIS MANE BLOGAI MATĖ.

– Vis tiek tau turėtų būti gėda! – pasakė man senelė.

– Taip, – sutikau.

Šis nedidelis nesusipratimas pralinksmino Oveną. Senelė puolė pildyti visas jo užgaidas, ir buvo pakviesta Etelė, kad sumaltų maišytuve jam kokios nors maistingos tyrelės iš šviežių ananasų, bananų, trupučio ledų, trupučio alaus mielių.

– Ko nors, ką vargšas berniukas galėtų gerti per šiaudelį, – pasakė senelė.

– Alaus mielių geriau nedėti, – paprašė Ovenas Minis.

Kai senelė nuėjo miegoti, mes susėdome žiūrėti naktinės programos ir jis vis erzino mane, įgijusį naują – mušeikos – reputaciją. Naktinės programos filmas vadinosi „Mėnulis virš Majamio" – mažiausiai dvidešimties metų senumo, su Bete Greibl. Filmo muzika ir dekoracijos priminė man vietą, vadinamą „Apelsinmedžių giraite", ir motiną, atliekančią „Damos raudona suknele" vaidmenį. Aš turbūt apie tai nieko daugiau nesužinosiu, pagalvojau.

– Prisimeni, kaip tu norėjai parašyti pjesę? – paklausiau Oveno. – Apie prašmatnų naktinį klubą – apie „Damą raudona suknele"?

– ŽINOMA, PRISIMENU, TU NENORĖJAI, KAD AŠ PARAŠYČIAU, – pasakė jis.

– Maniau, kad vis tiek parašysi, – pasakiau.

– BUVAU PRADĖJĘS – KELETĄ KARTŲ, – tarė jis. – BET TAI PASIRODĖ SUNKIAU, NEGU AŠ MANIAU – SUKURTI ISTORIJĄ.

„Mėnulyje virš Majamio" vaidino Kerola Landis ir Donas Amečė; prisimenate juos? Tai istorija apie vyro paieškas Floridoje. Ekrano šviesa apšvietė Oveno veidą, kai jis pasakė:

– TU TURI IŠMOKTI SUVOKTI VISKĄ IKI GALO – JEIGU TAU KAS NORS RŪPI, TURI SEKTI NUO PRADŽIOS IKI GALO, TURI STENGTIS UŽBAIGTI. GULDAU GALVĄ, KAD TU NIEKADA NET NEPAŽVELGEI Į BOSTONO TELEFONŲ KNYGĄ PAIEŠKOTI BASTERIO FRIBODŽIO, – pasakė jis.

– Tai sugalvotas vardas, – atšoviau.

– TAI VIENINTELIS MUMS ŽINOMAS VARDAS, – pasakė Ovenas.

– Ne, nepasižiūrėjau, – sutikau.

– MATAI? – tarė jis. – IŠ TIKRŲJŲ TEN YRA KELI FRIBODŽIAI, BET NĖ VIENO BASTERIO.

– Galbūt Basteris yra tiesiog slapyvardis, – pasakiau – jau labiau susidomėjęs.

– NĖ VIENAS IŠ FRIBODŽIŲ, SU KURIAIS AŠ KALBĖJAUSI, NEBUVO GIRDĖJĘS APIE JOKĮ „BASTERĮ", – pasakė Ovenas Minis. – IR SENUKAI NEDUODA SAVO PAVARDŽIŲ Į TELEFONŲ KNYGĄ – ŽINAI, KODĖL? – paklausė jis.

– Kodėl? – pasidomėjau.

– TODĖL, KAD NUSIKALTĖLIAI, TURĖDAMI PAVARDES, GALI SUŽINOTI, KAS NEBEGYVENA NAME, JEIGU KNYGOJE TA PAVARDĖ TEBĖRA – IR JEIGU Į NAMĄ AR BUTĄ NEĮSIKĖLĘ NAUJI GYVENTOJAI, TAI NUSIKALTĖLIAI ŽINO, KAD GALIMA PLĖŠTI; NIEKO NĖRA NAMIE. ŠTAI KODĖL SENUKAI NESKELBIA SAVO PAVARDŽIŲ, – pasakė jis. – ĮDOMU, AR NE? JEIGU TAI TIESA, – pridūrė jis.

– Turėjai gražaus darbelio, – pasakiau; jis tik gūžtelėjo pečiais.

– DAR PERVERČIAU GELTONUOSIUS PUSLAPIUS – PERŽIŪRĖJAU VIETAS, KUR SIŪLOMA „GYVA" MUZIKA, – tarė jis. – NĖ VIENOJE IŠ TŲ VIETŲ VISAME BOSTONE NIEKAS NEBUVO GIRDĖJĘS APIE STAMBŲ JUODAODĮ BASTERĮ FRIBODĮ! TAI BUVO TAIP SENIAI, BASTERIS TIKRIAUSIAI JAU MIRĘS.

– Tavo sąskaita už telefoną turbūt buvo siaubinga, – pasakiau.

– AŠ NAUDOJAUSI ESTEROS TELEFONU, – pasakė jis.

– Stebiuosi, kaip ji nesuknežino tau už tai marmūzės, – pasakiau.

– SUKNEŽINO, – atsakė Ovenas; jis pasuko galvą ir jo veidas atsidūrė tamsoje. – AŠ NESAKIAU JAI, KUR SKAMBINĖJAU, IR JI PAMANĖ, KAD TURIU KITĄ MERGINĄ.

– O kodėl tu neturi kitos merginos? – paklausiau jo; jis vėl patraukė pečiais.

– JINAI NE VISĄ LAIKĄ MANE MUŠA, – tarė Ovenas.

Ką aš galėjau pasakyti? Aš juk irgi neturėjau merginos.

– Mums reikia aptarti kelionę, – pasiūliau. – Turėsime trisdešimt dienų – kur tu norėtum važiuoti?

– KUR NORS, KUR ŠILTA, – atsakė Ovenas Minis.

– Visur šilta – birželio mėnesį, – priminiau jam.

– NORĖČIAU TENAI, KUR AUGTŲ PALMĖS, – pasakė Ovenas.

Kurį laiką tylėdami žiūrėjome „Mėnulį virš Majamio“.

– Galime važiuoti į Floridą, – pasakiau.

– TIKTAI NE PIKAPU, – pasakė jis. – PIKAPAS IKI FLORIDOS NENUSIKAPSTYS.

– Paimsime mano folksvageną, – pasiūliau. – Galime važiuoti į Floridą „vabalu“ – puikiausiai.

– BET KUR MES MIEGOSIME? – paklausė Ovenas. – AŠ NEGALIU SAU LEISTI MOTELIŲ.

– Senelė paskolins mums pinigų, – pasakiau.

– AŠ JAU IR TAIP ESU JAI PAKANKAMAI SKOLINGAS.

– Gerai, aš tau paskolinsiu, – tariau.

– TAI TIE PATYS PINIGAI, – atsakė Ovenas Minis.

– Pasiimsime palapinę ir miegmaišius, – pasakiau. – Mes juk galime stovyklauti.

– AŠ GALVOJAU APIE TAI, – pasakė jis. – JEIGU MUMS REIKĖS PASIIMTI MANTOS STOVYKLAVIMUI, TAI VISKAS TILPS TIKTAI Į PIKAPĄ, BET PIKAPAS TOKIOS ILGOS KELIONĖS NEIŠTVERS.

Kažin, ar buvo kas nors, apie ką Ovenas Minis nebūtų pagalvojęs anksčiau už mane, pamaniau sau.

– NEBŪTINAI VAŽIUOTI TENAI, KUR PALMĖS, – ŠIAIP MINTIS ATĖJO Į GALVĄ, – pasakė Ovenas.

Mes nebuvome nusiteikę žiūrėti „Mėnulio virš Majamio“; istorijai apie vyro medžioklę reikia ypatingo nusiteikimo. Ovenas nuėjo prie pikapo ir pasiėmė žibintuvėlį; tada Frant gatve nužingsniavome iki Lindeno gatvės – pro Greivsendo vidurinę mokyklą į kapines. Naktis tebebuvo šilta ir gana šviesi. Palyginti su kitais, mano motinos kapas buvo gražus. Senelė apsodino jį krokais, narcizais ir tulpėmis, taip kad net pavasarį jis mirgėjo spalvomis. Išmani senelės ranka buvo gražiai apgenėjusi rožių krūmą, kuris, tvirtai įsikibęs į tvorelės pinučius, augo motinos kapo galvūgalyje

tarsi patogi atrama galvai. Ovenas švysčiojo žibintuvėliu palei nusklembtus antkapio kraštus; buvau matęs dailiau nupjautų akmenų – Ovenas dirbo deimantiniu disku daug daug gražiau. Bet aš nė neįtariau, kad tais laikais jis būtų sugebėjęs apdoroti paminklinį akmenį mano motinai.

– MANO TĖVAS NIEKADA NEMOKĖJO DIRBTI SU DEIMANTINIU DISKU, – tarė Ovenas.

Danas Nidemas buvo neseniai padėjęs ant kapo puokštelę pavasario gėlių, bet jos neužstojo mano motinos pavardės ir gyvenimo datų.

– Jeigu ji būtų gyva, dabar jai būtų keturiasdešimt treji! – pasakiau. – Ar gali įsivaizduoti?

– JI TEBEBŪTŲ GRAŽI, – pasakė Ovenas Minis.

Kai mes ėjome atgal Lindeno gatve, aš galvojau, kad galėtume nukeliauti į „Žemutinius rytus“, kaip žmonės Naujajame Hampšyre sako, – tai reiškia palei Meino pakrantę iki pat Naujosios Škotijos.

– Ar pikapas nuvažiuos iki Naujosios Škotijos? – paklausiau Oveno. – Tarkime, mes nusprendžiame rizikuoti ir judame Meino pakrante – neskubėdami, nesijaudindami dėl to, kada atvyksime į Naująją Škotiją, net nesijaudindami, ar iš viso ją pasieksime, – kaip manai, ar pikapas galėtų?

– AŠ APIE TAI GALVOJAU, – pasakė jis. – TAIP, MANAU, GALĖTŲ – JEIGU NESISTENGTUME PER DIENĄ NUVAŽIUOTI KUO DAUGIAU MYLIŲ. SU PIKAPU TIKRAI GALĖTUME VEŽTIS VISĄ STOVYKLAVIMO AMUNICIJĄ – NETGI PALAPINĖ GALE TILPTŲ PASTATYTI, JEIGU KARTAIS ŽEMĖ BŪTŲ ŠLAPIA AR NELYGI...

– Būtų smagu! – pasakiau. – Aš niekada nebuvau Naujojoje Škotijoje – niekada nebuvau giliau įvažiavęs į Meino valstiją.

Frant gatvėje stabtelėjome paglostyti kažkieno katės.

– IR DAR AŠ GALVOJAU APIE SOJERIO DEPĄ, – pasakė Ovenas Minis.

– O ką tu galvojai? – paklausiau.

– AŠ JUK NIEKADA TENAI NEBUVAU, – pasakė jis

– Sojerio Depe nėra nieko įdomaus, – pasakiau atsargiai. Aš nemaniau, kad teta Marta ir dėdė Alfredas būtų priėmę Oveną Minį išskėstomis rankomis; o turint galvoje, kas ką tik atsitiko pas Esterą, neįsivaizdavau, kuo Sojerio Depas vis dar gali vilioti Oveną.

– TIESIOG NORĖČIAU PAMATYTI, – pasakė jis. – TIEK DAUG APIE JĮ ESU GIRDĖJĘS. NETGI JEIGU ISTMENAI NENORĖTŲ MANĘS PRIIMTI, GAL TU GALĖTUM PARODYTI MAN LAVLES EŽERĄ IR VALČIŲ PRIEPLAUKĄ, O GAL KALNĄ, NUO KURIO SLIDINĖDAVOTE. IR ŠNAPSĄ! – pridūrė jis.

– Šnapsas jau seniai nugaišo! – pasakiau jam.

– AK, – atsiduso jis.

Mano senelės kiemas priešais namą atrodė kaip automobilių stovėjimo aikštelė. Tenai stovėjo senelės senasis kadilakas, mano „vabalas" ir apdulkėjęs raudonasis pikapas. O paskutinis eilėje stovėjo padėvėtas Esteros ševis.

Matyt, jinai ieškojo Oveno; pamačiusi pikapą prie senelės namo, turbūt užėjo į vidų. Radome ją miegančią ant sofos; ją apšvietė tiktai bjauri kaulo baltumo šviesa, sklindanti iš televizoriaus, kuris buvo perjungtas į kitą kanalą, – matyt, ir Estera nebuvo nusiteikusi žiūrėti „Mėnulio virš Majamio". Ji užmigo žiūrėdama „Aidaho hercogienę".

– ESTERA NEMĖGSTA ESTEROS VILJAMS, NEBENT ŠI FILMUOTŲSI PO VANDENIU, – tarė Ovenas Minis. Jis priėjo prie sofos ir atsisėdo šalia Esteros; palietė jos plaukus, paskui skruostą. Aš perjungiau kanalą; dabar naktinių programų būdavo ne viena, o daugiau. „Mėnulis virš Majamio" jau buvo pasibaigęs ir buvo rodoma kažkokia laida „Po vidurnakčio", o joje – „Ramiojo vandenyno operacija" su Džonu Veinu.

– ESTERA NEMĖGSTA DŽONO VEINO, – pasakė Ovenas ir Estera atsibudo.

Džonas Veinas buvo Antrojo pasaulinio karo povandeniniame laive; kariavo su japonais.

– Aš nežiūriu filmų apie karą, – pasakė Estera. – Ji atsuko lempą, stovinčią ant stalelio prie sofos, ir iš arti apžiūrėjo Oveno susiūtą lūpą. – Kiek siūlių? – paklausė.

– KETURIOS, – atsakė jis.

Ji labai švelniai pabučiavo jį į apatinę lūpą, į nosies galiuką ir burnos kamputį, stengdamasi nepaliesti siūlių.

– Atleisk! Aš tave myliu, – sušnibždėjo jinai.

– VISKAS GERAI, – pasakė Ovenas Minis. Jis susirangė ant sofos šalia Esteros; padėjo galvą jai ant krūtinės ir jinai apkabino jį. Po kelių minučių jis jau miegojo.

– Pritildyk televizorių, – sušnibždėjo Estera man. Kai aš pasižiūrėjau į ją norėdamas įsitikinti, ar pakankamai pritildžiau, pamačiau, kad ji verkia.

– Aš turbūt eisiu miegoti, – pasakiau tyliai. – Šerloką Holmsą mačiau šimtus kartų.

– Mes dar pabūsime, – pasakė Estera. – Labanaktis.

– Jis nori važiuoti į Sojerio Depą, – pasakiau jai.

– Žinau, – atsakė ji.

Ilgai gulėjau lovoje nesumerkdamas akių. Kai išgirdau jų balsus kieme, atsikėliau ir nuėjau į tuščią motinos miegamąjį; pro tą langą galėjau juos matyti. Motinos kambaryje užuolaidos niekada nebūdavo užtraukiamos, nes ji taip bijojo tamsos.

Jau brėško ir Estera su Ovenu tarėsi, kaip jie važiuos į Daremą.

– Aš važiuosiu iš paskos, – pasakė Estera.

– NE, AŠ VAŽIUOSIU IŠ PASKOS, – pasakė jis jai.

Paskui aš baigiau Naujojo Hampšyro universitetą – gavau humanitarinių mokslų, anglų kalbos specialybės, bakalauro diplomą su pagyrimu. Ovenas gavo paprastą tiksliųjų mokslų, geologijos specialybės, bakalauro diplomą – jaunesnysis leitenantas Polas O. Minis, jaunesnysis. Jis nebuvo perkeltas į sustiprintus dalinius; gavo nurodymą prisistatyti į Bendžameno Harisono Fortą Indianoje, kur turės baigti aštuonių-dešimties savaičių administracinio-rikiuotinio pėstininkijos valdymo kursą. Nors po to kariuomenės administracija galėjo pasiųsti jį bet kur – netgi į Saigoną, jis buvo priskirtas prie krovinių pervežimo.

– JAUNESNIEJI LEITENANTAI YRA LAIKOMI BŪRIO VADAIS! – pareiškė Ovenas Minis. Savaime aišku, mudu su Estera turėjome slėpti savo pasitenkinimą. Netgi Vietname

nės-rikiuotinės pėstininkų valdybos vadų korpusas nepasižymėjo dideliu žuvusiųjų ir sužeistųjų skaičiumi. Mes žinojome, kad jis nepasiduos; kas keli mėnesiai vis pildys naują anketą reikalaudamas kito paskyrimo – jis tvirtino, kad pulkininkas Aigeris davęs jam pavardę ir adresą kažkokio žmogaus Pentagone, kažkokio majoro, kuris kuruojąs jaunesniųjų karininkų bylas ir paskyrimus. Mudu su Estera žinojome, kad būtų klaida neįvertinti Oveno sugebėjimo manipuliuoti.

Bet tuo metu atrodė, kad jis saugus; be to, Jungtinių Valstijų kariuomene ne taip paprasta manipuliuoti, kaip vaikišku kalėdiniu vaidinimu.

– Ką konkrečiai daro administracinės-rikiuotinės pėstininkų valdybos korpusas? – atsargiai paklausiau. Bet jis nepaaiškino.

– TAI LAIKINAS PASKYRIMAS, – pasakė Ovenas Minis.

Mudu su Danu turėjome iš ko pasijuokti; juokinga buvo pagalvojus, kaip jis dabar trins užpakaliu suolą administravimo kursuose Indianoje, užuot, kaip jis įsivaizdavo, šokinėjęs iš malūnsparnio ir brovęsis per džiungles su mačete ir „M-16“ ant peties. Ovenas buvo piktas, bet nenusiminęs; jis buvo suirzęs, bet pilnas ryžto.

Paskui vieną vakarą eidamas pro Greivsendo akademijos miestelį pamačiau raudonąjį pikapą, stovintį apskritimo formos privažiavime, iš kurio vargšas daktaro Dolderio folksvagenas „vabalas“ buvo pakylėtas į istorinio momento aukštumą. Pikapo žibintų šviesa buvo nusidriekusi per veją iki pagrindinių akademijos rūmų pastato; veja buvo pristatyta kėdžių. Daugybė eilių, ir dar suolai iš Didžiosios salės per visą pievą – ko gero, čia būtų tilpę penki šimtai žmonių. Tai buvo tas metų laikas, kai nebuvo tikimasi lietaus. Kėdės buvo sustatytos kasmetiniam akademijos diplomų įteikimo aktui. Jeigu – visų nusiminimui – lydavo, tai visi diplomų įteikimo akto dalyviai tilpdavo tiktai į sporto salę; netgi Didžioji salė tam buvo per maža.

Tais metais, kai aš baigiau, diplomų įteikimas vykdavo lauke – tais metais, kai Ovenas turėjo baigti, tais metais, kai jis turėjo būti mūsų klasės absolventas, sakantis atsisveikinimo kalbą.

Estera viena sėdėjo pikapo kabinoje; ji pamojo man lipti vidun ir sėstis šalia.

– Kur jisai? – paklausiau. Ji parodė į pikapo žibintų šviesos taką. Už visų eilių stovėjo pakyla, drapiruota Greivsendo akademijos vėliava ir nustatyta kėdėmis, skirtomis garbingiems asmenims ir kalbėtojams; viduryje tos pakylos buvo paaukštinimas ir ant jo stovėjo Ovenas Minis. Jis žvelgė į šimtus tuščių kėdžių – pikapo žibintų šviesos spigino jam į akis, bet jam reikėjo šviesos, kad galėtų perskaityti atsisveikinimo kalbos tekstą.

– Jis nenori, kad kas nors klausytųsi, – tiesiog nori perskaityti, – paaiškino Estera.

Kai jis sugrįžo pas Esterą ir mane į pikapą, aš jam pasakiau:

– Mielai būčiau pasiklausęs. Ar neperskaitytum jos mums?

– DAUGIAU PRIE TO NEBEGRĮŠIU, – atsakė Ovenas. – TAI JAU SENA ISTORIJA.

Taigi mes iškeliavome į šiaurę – į Sojerio Depą, prie Lavles ežero. Važiavome pikapu; Esteros neėmėme. Abejoju, ar ji norėjo važiuoti drauge. Ji prisivertė pasikalbėti su tėvais; dėdė Alfredas ir teta Marta visada manęs laukdavo ir mandagiai – gal net šiltai – kalbėdavo apie Oveną Minį. Pirmąją mūsų kelionės naktį praleidome pas Istmenus Sojerio Depe. Aš miegojau Nojaus lovoje; Nojus buvo Taikos korpuse – dabartinį Nojaus užsiėmimą dėdė Alfredas laikė tam tikru „bilietu". Afrika ar Taikos korpusas – tai Nojaus „atleidimo nuo Vietnamo bilietas", tvirtino dėdė Alfredas.

Ovenas kalbėjo apie savo paskyrimą į administracinės-rikiuotinės pėstininkų valdybos korpusą, kaip apie LAIKINĄ. Arizona taip pat LAIKINA, tvirtino Ovenas. Dėdė Alfredas su pagarba žiūrėjo į Oveno troškimą vykti į Vietnamą, tačiau teta Marta – per mūsų garbei surengtus prašmatnius pietus – išreiškė abejonę dėl karo „moralumo".

– TAIP, IR MAN TAI KELIA ABEJONIŲ, – pritarė Ovenas Minis. – TAČIAU AŠ JAUČIU, KAD NORINT KUO NORS ĮSITIKINTI, REIKIA PAČIAM VISKĄ PAMATYTI. ŽINOMA, AŠ ESU LINKĘS SUTIKTI SU KENEDŽIO VIETNAMO PROBLEMOS VERTINIMU – ŠEŠIASDEŠIMT TREČIŲJŲ METŲ VERTINIMU. TURBŪT PRISIMENATE, KAIP PREZIDENTAS PASAKĖ: „MES GALIME JIEMS PADĖTI. GALIME DUOTI

JIEMS ĮRANGOS, GALIME NUSIŲSTI SAVO ŽMONES, KURIE BŪTŲ KAIP PATARĖJAI, BET JIE – VIETNAMO ŽMONĖS – TURI LAIMĖTI". TAS PUNKTAS IKI ŠIOL GALIOJA – IR MUMS VISIEMS AIŠKU, KAD „VIETNAMO ŽMONĖS" NELAIMI KARO. MES MĖGINAME JĮ LAIMĖTI UŽ JUOS.

BET ĮSIVAIZDUOKIME, NORS TRUMPAM, KAD MES TIKIME TAIS DŽONSONO ADMINISTRACIJOS VIETNAMO POLITIKOS TIKSLAIS – IR KAD PALAIKOME TĄ POLITIKĄ, SUTINKAME SU TUO, KAD REIKIA PASIPRIEŠINTI KOMUNISTINEI AGRESIJAI PIETŲ VIETNAME, NESVARBU, IŠ KUR JI PLINTA – IŠ ŠIAURĖS VIETNAMO AR VIETKONGO, MES REMIAME LAISVO APSISPRENDIMO TEISĘ PIETŲ VIETNAMUI IR NORIME TAIKOS PIETRYČIŲ AZIJOJE. JEIGU TOKIE YRA MŪSŲ TIKSLAI, JEIGU SUTINKAME, JOG BŪTENT TO MES NORIME, TAI KODĖL PLEČIAME KARO VEIKSMUS?

NEATRODO, KAD SAIGONE BŪTŲ VYRIAUSYBĖ, KURI GALĖTŲ BE MŪSŲ LABAI GERAI SUSITVARKYTI. AR PIETŲ VIETNAMIEČIAI BENT JAU PRITARIA MARŠALO KAI CHUNTAI? ŽINOMA, HANOJUS IR VIETKONGAS NESĖS PRIE TAIKOS DERYBŲ STALO, JEIGU MANYS, KAD GALI LAIMĖTI KARIAUDAMI! JUNGTINĖS VALSTIJOS TURI TVIRTĄ PAGRINDĄ LAIKYTI PIETŲ VIETNAME PAKANKAMAS SAVO PĖSTININKŲ PAJĖGAS, KAD HANOJUS IR VIETKONGAS ĮTIKĖTŲ NIEKADA NEPASIEKSIĄ KARINĖS PERGALĖS, BET KO MES SIEKIAME BOMBARDUODAMI ŠIAURĘ?

JEIGU MES SAKOME TAI, KĄ GALVOJAME, JOG NORIME IŠLAISVINTI PIETŲ VIETNAMĄ, KAD JIS GALĖTŲ TVARKYTIS PATS, – TAI TURĖTUME APSAUGOTI PIETŲ VIETNAMĄ NUO PUOLIMŲ, BET PASIRODO, KAD MES PUOLAME VISĄ ŠALĮ – IŠ ORO! JEIGU IŠSPROGDINSIME VISĄ ŠALĮ – SAUGODAMI NUO KOMUNIZMO, – KAS TAI BUS PER APSAUGA?

MANAU, KAD ČIA IR YRA VISA BĖDA, – pasakė Ovenas Minis, – BET AŠ NORĖČIAU PATS ĮSITIKINTI.

Dėdė sėdėjo netekęs žado. Teta Marta pasakė: „Taip, suprantu!“ Abu buvo priblokšti. Man pasidarė aišku, kad viena iš priežasčių, kodėl Ovenas norėjo apsilankyti Sojerio Depe, buvo proga padaryti Esteros tėvams įspūdį. Aš jau anksčiau buvau girdėjęs Oveno samprotavimus apie Vietnamą; juose nebuvo nieko labai originalaus – ko gero, pasiskolinti iš kokio nors Arturo Šlezingerio, jaunesniojo, veikalo ar kalbos, – tačiau Ovenas juos perteikė labai įspūdingai. Kaip liūdna, pamaniau, kad Estera nesivargino padaryti įspūdį dėdei Alfredui ir tetai Martai ir kad jie jai nedarė jokio įspūdžio.

Atėjus metui gultis, girdėjau, kaip Ovenas šnekučiuojasi su teta Marta, – jinai davė jam Esteros kambarį. Ovenas klausinėjo tetos apie mylimiausius Esteros meškiukus, lėlės ir statulėles.

– KIEK JAI BUVO METŲ, KAI JAI PATIKO ŠITAS DAIKČIUKAS? – klausinėjo jis tetos Martos. – O ŠITAS DAR TURBŪT IŠ ŠNAPSO LAIKŲ? – spėliojo jis.

Prieš man einant gulti Simonas padarė išvadą:

– Ovenas toks pat keistas kaip ir anksčiau! Man patinka!

Užmigau galvodamas apie tą dieną, kai Ovenas pirmą kartą pasirodė mano pusbroliams, – tą dieną Frant gatvės aštuoniasdešimtojo namo palėpėje, kur mes kariavome dėl siuvamosios mašinos, kai jis stovėjo nutviekstas per stoglangį krintančios saulės šviesos, kiaurai peršviečiančios jo ausis.

Prisimenu, koks jis mums visiems pasirodė – kaip iš dangaus nusileidęs angelas – mažas, bet ugningas dievaitis, atsiųstas teisti mūsų už paklydimus.

Rytą Ovenas pareiškė norą važiuoti prie Lavles ežero. Simonas pasiūlė apsistoti valčių pašiūrėje. Išvažiuodamas į darbą lentpjūvėje, Simonas prižadėjo atvažiuoti ir pasiimti mus paslidinėti vandens slidėmis; naktį galėsime miegoti valčių pašiūrėje. Tenai yra kelios išskleidžiamos sofos ir į langus įstatyti nauji tinkleliai. Turėtų būti ir keletas žibalinių lempų; netoliese stovi lauko išvietė; rankinis siurblys pumpuoja vandenį į kriauklę; taip pat yra dujų viryklė ir keletas puodų vandeniui virinti – gėrimui. Tais laikais mums buvo leidžiama maudytis (su muilu!) ežere.

Mudu su Ovenu nusprendėme, kad tenai mums bus patogiau stovyklauti negu palapinėje; be to, aš jaučiau palengvėjimą, kad mes paliksime dėdės Alfredo ir tetos Martos draugiją ir Ovenas pagaliau liausis stengęsis padaryti jiems įspūdį. Prie ežero mes buvome palikti vieni; Simonas atvažiavo tiktai į dienos galą pasiimti mūsų paslidinėti vandens slidėmis – jis turėjo nuolatinę merginą, todėl mes retai matydavome jį vakarais. Pasistatę kepintuvą su žarijomis ant slipo išsikepėme mėsainių; prisimeškeriojome nuo prieplaukos mėnulžuvių ir raudonųjų ešerių, ir dar – juodųjų jūros ešerių, išplaukę kanoja į ežerą. Vakarais mudu su Ovenu sėdėdavome ant prieplaukos, kol mus užkapodavo uodai. Tada eidavome į pašiūrę ir užsidegę žibalines lempas dar pasišnekėdavome arba paskaitydavome.

Aš mėginau skaityti „Parado pabaigą"; buvau ką tik pradėjęs. Magistrantai stengiasi kuo daugiau skaityti, bet nebaigia pradėtų knygų; aš baigiau skaityti „Parado pabaigą" jau eidamas ketvirtą dešimtį – tik tada vėl ją atsiverčiau. Ovenas skaitė Kariuomenės departamento karinį statutą, pavadintą „Išgyvenimas, atsitraukimas ir bėgimas".

– AŠ TAU PASKAITYSIU SAVO KNYGĄ, O TU MAN SAVO, – pasiūlė Ovenas.

– Gerai, – sutikau.

– „IŠGYVENIMAS IŠ ESMĖS PRIKLAUSO NUO DVASIOS BŪSENOS", – perskaitė jis.

– Labai tikėtina, – pasakiau.

– BET PAKLAUSYK DAR, – tarė jis. – APIE TAI, KAIP SUSIDRAUGAUTI SU VIETINIAIS. – Aš niekaip negalėjau įsivaizduoti, kad Ovenas gyvens su kokiais kitais, o ne Indianos ir Arizonos „vietiniais". – „GERBKITE ASMENINĘ NUOSAVYBĘ, YPAČ JŲ MOTERIS", – perskaitė jis.

– Ten taip neparašyta! – nepatikėjau.

– O KAIP TAU PATINKA ŠITAS? – šūktelėjo jis. – „VENKITE FIZINIŲ KONTAKTŲ BE REIKALO."

Mums abiem tai sukėlė juoką, nors aš jam nesakiau, kad man buvo dar juokingiau dėl to, kad aš įsivaizdavau Arizonos ir Indianos „vietinius".

– AR NORI SUŽINOTI, KAIP REIKIA PRIŽIŪRĖTI KOJAS? – paklausė Ovenas.

– Gal ne, – atsakiau.

– O KAIP SAUGOTIS NUO UODŲ ĮKANDIMO? – paklausė jis. – „IŠSITRINKITE VEIDĄ PURVU, YPAČ EIDAMI MIEGOTI“, – perskaitė jis. Kurį laiką isteriškai kvatojome. – DAR ČIA YRA SKYRIUS APIE MAISTĄ IR VANDENĮ, – pasakė jis. – „NEGERKITE ŠLAPIMO.“

– Gal čia statutas vaikams? – pasakiau.

– DAUGUMA ŽMONIŲ KARIUOMENĖJE BŪTENT TOKIE IR YRA,– atsakė Ovenas Minis.

– Kas per pasaulis! – pasakiau aš.

– ČIA YRA VIENAS LABAI GERAS PATARIMAS, KAIP IŠŠOKTI IŠ VAŽIUOJANČIO TRAUKINIO, – pasakė Ovenas Minis. – „PRIEŠ ŠOKDAMI ĮSITIKINKITE, AR PASIRINKOTE TEISINGĄ PUSĘ, ANTRAIP GALITE IŠŠOKTI ANT BĖGIŲ, KURIAIS ANT JŪSŲ UŽVAŽIUOS KITAS TRAUKINYS.“

– Eik tu sau! – surikau.

– PAKLAUSYK DAR, – tarė jis. – „STRICHNINO AUGALAS IŠPLITĘS PO VISUS TROPIKUS. AKĮ VILIOJANČIŲ BALTŲ ARBA GELTONŲ JO VAISIŲ GAUSU PIETRYČIŲ AZIJOJE. JO MINKŠTIMAS YRA NEPAPRASTAI KARTUS, O SĖKLOS MIRTINAI NUODINGOS.“

Vos susilaikiau nepasakęs, kad strichninas greičiausiai neauga Indianoje ar Arizonoje.

– DAR VIENAS ĮRAŠAS IŠ KATEGORIJOS „VISAI RIMTAI“, – pasakė Ovenas. – ČIA RAŠOMA APIE ATSITRAUKIMO BŪDUS, KAI TARP DRAUGIŠKOS IR PRIEŠIŠKOS TERITORIJOS NĖRA DIDELIO SKIRTUMO. ŠTAI: „SUNKU ATSKIRTI MAIŠTININKĄ NUO TAIKAUS GYVENTOJO“.

Aš nebeištvėriau ir pasakiau:

– Tikiuosi, Indianoje ar Arizonoje tau neteks susidurti su šia problema.

– DABAR PASKAITYK KĄ NORS IŠ SAVO KNYGOS, – pasakė jis, užversdamas savąją.

Aš paaiškinau ponios Satertveit dukters istoriją – kad ji, palikusi vyrą ir dukterį, pabėgo su kitu, o dabar norėjo, kad vyras ją priimtų atgal, nors nekentė jo ir linkėjo jam blogo. Šeimos draugas – kunigas – prisipažįsta poniai Satertveit numanąs, kaip jos duktė elgsis, kai vieną dieną patirs savo vyro neištikimybę, – o to tik ir galima tikėtis. Kunigo manymu, ji „išgriausianti namus"; ir kad „per pasaulį nuaidėsiąs jos piktadarybių aidas".

Štai scena, kurią aš perskaičiau Ovenui Miniui:

– „Ar norite pasakyti, – pareiškė ponia Satertveit, – kad Silvija padarys kažką nepadoraus?"

– „Argi ne kiekviena moteris, netekusi vyro, kurį galėjo metų metus kankinti, taip elgiasi? – paklausė kunigas. – Kuo nuožmiau jinai vyrą kankina, tuo didesnę teisę į jį jaučia."

– KAS PER PASAULIS! – pasakė Ovenas Minis.

Po Lavles ežerą plaukiojo daugiau motorinių valčių negu narų; netgi naktį motorų burzgesys užgoždavo gamtos garsus. Nusprendėme traukti į šiaurę, per Diksvilio perėją prie Fransio ežero; ten – „tikroji laukinė gamta", pasakė mums Simonas. Iš tiesų stovyklauti prie Fransio ežero – paties šiauriausio Naujajame Hampšyre, buvo nepaprasta; tačiau Ovenas ir aš buvome prasti stovyklautojai. Fransio ežero narai klykė taip kraupiai, kad mus kaustė baimė; ir ta visiška pakrantės juoduma vakarais atrodė šiurpi. Naktimis būdavo tiek visokių garsų – vabzdžių, paukščių ir gyvūnų krebždesio, – kad negalėdavome užmigti. Vieną naktį pamatėme briedį.

– KELIAUJAM NAMO, KOL NEPAMATĖME LOKIO, – pasakė Ovenas Minis. – BE TO, – pridūrė jis, – NORIU ŠIEK TIEK PABŪTI SU ESTERA.

Tačiau, kai mes palikome Fransio ežerą, jis pasuko pikapą į šiaurę – Kvebeko link.

– KANADA TAIP ARTI, – pasakė jis, – NORIU PASIŽIŪRĖTI.

Pačiame pasienyje nelabai yra ko žiūrėti – vien miškai, besitęsiantys mylių mylias, ir siauras kelias, per žiemą taip suskeldėjęs ir išblukęs kaip pieštuko grafitas ir tarsi raupų duobelėmis išėstas nuo šalčio. Pasienio punktas buvo maža trobelė; užkardas per kelią atrodė

toks pat nerimtas ir nekaltas kaip užkardas priešais geležinkelį – tiesą sakant, jis buvo pakeltas. Kanados muitininkai muitinėje nekreipė į mus jokio dėmesio, nors mes pasistatėme pikapą per šimtą metrų nuo sienos priekiu į Jungtines Valstijas; tada nuleidome užpakalinį bortą ir kurį laiką sėdėjome ant jo žiūrėdami Kanados pusėn. Jau buvome išsėdėję gal kokį pusvalandį, kai vienas kanadietis muitininkas paėjėjo mūsų link ir sustojęs ėmė žiūrėti į mus.

Keliu nei į vieną, nei į kitą pusę nepravažiavo jokia mašina ir tamsios eglės, stūksančios abipus jo, nerodė jokios ypatingos pagarbos valstybinei sienai.

– JAUČIU, KAD ŠITOJE ŠALYJE GALIMA NEBLOGAI GYVENTI, – pasakė Ovenas Minis, kai mes važiavome atgal į Greivsendą.

Mes surengėme jam kuklų atsisveikinimo vakarą 80-ajame Frant gatvės name; Estera ir senelė nubraukė ašarą, tačiau bendra nuotaika buvo smagi. Danas Nidemas, mūsų istorikas, ilgai dalinosi su mumis savo dvejonėmis, ar Fort Bendžamen Harisonas pavadintas Viljamo Henrio Harisono tėvo ar anūko garbei; panašių samprotavimų jis pateikė apie žodį „husis“, kuriuo, kaip mes visi žinojome, buvo pravardžiuojami vietiniai Indianos gyventojai, bet nė vienas nežinojome, ką gi tas „husis“ reiškia, jeigu jis apskritai ką nors reiškia. Paskui mes uždarėme Oveną tamsiame slaptajame koridoriuke, o ponas Fišas ėmė skaityti Oveno mėgstamą vietą iš Šekspyro „Julijaus Cezario“.

„Bailiai daugybę kartų per gyvenimą numiršta, narsuolis su mirtim susiduria tik sykį“, – deklamavo ponas Fišas.

– AŠ ŽINAU! ŽINAU! ATIDARYKIT DURIS! – šaukė Ovenas Minis.

„Iš viso to, ką per gyvenimą esu girdėjęs, – tęsė Fišas, – visų keisčiausia man atrodo tai, kad žmonės bijo; suprasdami, jog jų mirtis, kaip neišvengiama baigtis, savu laiku vis tiek pas juos ateis.“

– GERAI! GERAI! AŠ NEBIJAU, BET ČIA PILNA VORATINKLIŲ! ATIDARYKIT DURIS! – rėkė Ovenas.

Ko gero, tamsa pakuždėjo jam mintį, kad reikia prikalbinti F-

terą ir mane užlipti su juo į palėpę. Jis norėjo, kad mes pabūtume su juo užsidarę senelio spintoje; bet šį kartą mes nežaidėme su šarvuočiu – neturėjome žibintuvėlio – ir jau nebebijojome, kad Estera tamsoje graibys mus už pimpių. Ovenas tik norėjo, kad mes truputį tenai pastovėtume tamsoje.

– Kam to reikia? – paklausė Estera.

– ŠA! SUSTOKIME RATELIU, SUSIIMKIME UŽ RANKŲ! – paliepė jis. Mes padarėme kaip liepti; Esteros ranka buvo daug didesnė už Oveno.

– O kas toliau? – paklausė Estera.

– ŠA! – pasakė Ovenas. Mes traukėme į save naftalino rutuliukų kvapą; seni drabužiai šiugždėjo liesdamiesi, senų skėčių mechanizmai buvo tokie surūdiję, kad tų skėčių jau niekada nebebus įmanoma išskleisti; ir senų skrybėlių kraštai buvo tokie perdžiūvę, kad perlūžtų, jeigu kas nors sumanytų juos palankstyti. – NEBIJOKITE, – pasakė Ovenas Minis. Tai buvo viskas, ką jis turėjo mums pasakyti prieš iškeliaudamas į Indianą.

Praėjo kelios savaitės, kol gavome iš jo žinutę. Matyt, jis nenuobodžiavo Fort Bendžamen Harisone. Kartais vakarais matydavau Esterą Hemptono pajūryje; dažniausiai su kokiu nors vaikinu – retai su tuo pačiu, ir ji niekada manęs nė su vienu nesiteikė supažindinti.

– Ar turi iš jo kokių žinių? – klausdavau.

– Kol kas ne, – sakydavo ji. – O tu?

Kai laiškas atėjo, tai abiem iš karto; pirmieji jo laiškai nebuvo labai įdomūs – atrodė, kad jis tenai ne tiek pavargsta, kiek nuobodžiauja. Ko gero, mudu su Estera išeikvojome daugiau energijos kalbėdami apie tuos jo pirmus laiškus, negu jis juos mums rašydamas.

Tenai buvo majoras, kuris jam simpatizavo; Ovenas rašė, kad jo darbas „Kapo“ redakcijoje parengė jį kariuomenei geriau negu visa tai, ko jis buvo mokomas Atsargos karininkų mokymo korpuse ir pagrindinio parengimo kursuose. Mudviem su Estera pasirodė, kad Ovenas prislėgtas. Jis pasakė tik tiek: „KIEKVIENĄ DIENĄ REIKIA LABAI DAUG RAŠYTI“.

Kitą mėnesį jis buvo išvykęs, ar kažkas panašaus, ir laiškai buvo gyvesni. Jis optimistiškiau vertino savo paskyrimą; išgirdo keletą teigiamų dalykų apie Fort Huačuką Arizonoje. Iš to, ką girdėjo kalbant Fort Bendžamen Harisone, jis padarė išvadą, kad jam pasisekė, jog gavo siuntimą į Fort Huačuką; tenai jis dirbs Strateginių ryšių dalies adjutantų biure. Jis sužinojo, kad atsakingas už „perkėlimus" generolas majoras yra gana „lankstus"; generolas majoras net garsėjo tuo, jog padėdavo savo jauniems karininkams, kad jų prašymai perkelti kitur būtų patenkinti.

Kai 1966-aisiais pradėjau mokytis magistrantūroje, vis dar tebeieškojau buto Dareme – ar netgi Niumarkete, tarp Daremo ir Greivsendo. Ieškojau nenoromis, bet – būdamas dvidešimt ketverių – turėjau pripažinti, kad Ovenas buvo teisus sakydamas, kad aš jau per senas gyventi drauge su patėviu ar senele.

– Kodėl tau nepersikėlus pas mane? – paklausė Estera. – Turėsi savo atskirą miegamąjį, – pridūrė ji visai be reikalo.

Kai dvi mylimos kambario draugės baigė mokslus, Estera susirado tik vieną; šiaip ar taip, Ovenas praleisdavo čia daug laiko, o viena draugė ne taip jį varžė. Kai ta vienintelė ištekėjo ir išėjo, Estera daugiau nieko nebepriėmė. Keltis gyventi pas Esterą baiminausi pirmiausia todėl, kad Ovenas gali tam nepritarti.

– Tai Oveno idėja, – pasakė Estera – Argi jis tau nerašė apie tai?

Tas laiškas atėjo tuomet, kai Ovenas persikėlė į Fort Huačuką.

„JEIGU ESTERA VIS DAR NETURI KAMBARIO DRAUGĖS, KODĖL TAU NEPERSIKĖLUS GYVENTI PAS JĄ? – rašė jis. – TADA GALĖČIAU SKAMBINTI JUMS ABIEM – UŽ POKALBĮ APMOKA SKAMBUČIO GAVĖJAS! – TUO PAČIU NUMERIU.

KAD JŪS PAMATYTUMĖTE FORT HUAČUKĄ! SEPTYNIASDEŠIMT TRYS TŪKSTANČIAI AKRŲ! PRERIJŲ PIEVOS, APIE PENKI TŪKSTANČIAI PĖDŲ VIRŠ JŪROS LYGIO – VISKAS GELTONA IR RUSVA, IŠSKYRUS KALNUS, KURIE TOLUMOJE ATRODO MĖLYNI, RAUSVI IR NET RAUDONI. TUOJ PAT UŽ KARININKŲ KLUBO YRA ŽUVINGAS EŽERAS! ČIA BEVEIK DVIDEŠIMT TŪKSTANČIŲ KARIŠKIŲ, BET FORTAS TOKS DIDELIS, JOG NIEKADA NEPATIKĖSI KAD

JŲ ČIA TIEK DAUG – NUO VAKARINIO FORTO ĮĖJIMO IKI ORO UOSTO YRA ŠEŠIOS MYLIOS, DAR UŽ MYLIOS KAREIVINĖS, O NUO TEN IKI RYTINIO KRAŠTO DAR ŠEŠIOS MYLIOS. AŠ ŽADU PRADĖTI ŽAISTI TENISĄ – O JEIGU NORIU, GALIU MOKYTIS SKRAIDYTI! BE TO, MEKSIKAS TIK UŽ DVIDEŠIMTIES MYLIŲ! PRERIJOS NE TOKIOS KAIP DYKUMA – BET ČIA AUGA TRUMPALAPĖS JUKOS IR OPUNCIJOS, VEISIASI LAUKINĖS KIAULĖS, VARDU DŽAVLINA, IR KOJOTAI. ŽINAI, KĄ KOJOTAI LABIAUSIAI MĖGSTA? NAMINES KATES!

FORT HUAČUKOJE LAIKOMA DAUGIAU ARKLIŲ NEGU BET KURIOJE KITOJE ĮGULOJE. ARKLIAI IR SENOJI AMŽIAUS PRADŽIOS ARCHITEKTŪRA, MEDINĖS KAREIVINĖS IR AIKŠTELĖS PARADAMS, LIKUSIOS NUO KARŲ SU INDĖNAIS LAIKŲ, – VISA TAI DVELKIA PRAEITIMI, IR NORS TERITORIJA MILŽINIŠKA, JI YRA ATSKIRTA NUO VISKO; IR TAI TAIP PAT DVELKIA PRAEITIMI.

KAI LYJA, PAKVIMPA KREOZOTAIS. DAŽNIAUSIAI BŪNA SAULĖTA IR ŠILTA – BET NE PER KARŠTA; SAUSESNIO ORO NIEKUR NESU MATĘS, BET – NESIJAUDINK – PALMIŲ ČIA NĖRA!“

Taigi aš persikrausčiau pas Esterą. Netrukus supratau, kad be reikalo laikiau ją nevalyva. Ji tiktai savęs neprižiūrėjo; abu buto kambarius ji kuo gražiausiai sutvarkydavo ir netgi surinkdavo mano knygas ir drabužius, paliktus virtuvėje arba svetainėje. Netgi tarakonai virtuvėje veisėsi ne dėl to, kad ten būtų buvusi nešvara; ir nors ji pažinojo daugybę vaikinų, nė vienas jų neužsukdavo į butą ir nemiegodavo su ja. Ji dažnai pareidavo gana vėlai, bet visada pareidavo namo. Aš jos neklausiau, ar ji „ištikima“ Ovenui Miniui; aš norėjau ja tikėti, o pagaliau – kas žino, ką Ovenas tenai veikia?

Iš jo laiškų supratome, kad jis daug spausdina mašinėle; žaidžia tenisą – tuo mudu su Estera suabejojome – ir iš tiesų pasiėmė keletą skraidymo pamokų, o tai atrodė jau visai neįtikima. Jis skundėsi, kad jo kambarys viengungių karininkų kareivinėse – bendra-

bučio tipo su atskiru dušu – labai tvankus. Daugiau kurį laiką jis niekuo nesiskundė.

Jis prisipažino, kad jam tenka „PATAIKAUTI VADUI" – tokiam generolui majorui Lahoudui. – MES VADINAME JĮ LATOUDU, – rašė Ovenas, – BET JIS GERAS VAIKINAS. LAIKYČIAU DIDELE SĖKME, JEIGU MAN PAVYKTŲ TAPTI JO ASMENINIU ADJUTANTU – KAIP TIK Į TĄ KAMPĄ AŠ IR TAIKAU. ATSIPRAŠAU UŽ TOKĮ PASAKYMĄ – LOŠIAU BILIARDĄ POILSIO KAMBARYJE.

KARIUOMENEI BŪDINGI ATVEJAI: KAI AŠ ATVYKSTU IR PRISISTATAU STRATEGINIŲ RYŠIŲ DALINIO VADOVYBEI, MAN PRANEŠAMA, KAD ĮVYKO KLAIDA – AŠ ESĄ PAGEIDAUJAMAS KARIUOMENĖS PERSONALO SKYRIUJE. ČIA TAI VADINAMA „KARIUOMENĖS PERSONALO IR DARBUOTOJŲ ĮSKAITA" ĮGULOJE. PASIRAŠINĖJU PALEIDIMO POPIERIUS, VAIKŠTAU Į VADŲ IR VIRŠILŲ VALDYBAS – PASTAROJOJE DIRBU „REGISTRATORIUMI". LABIAUSIAI BIJAU NAKTINĖS SARGYBOS: REIKIA TURĖTI ŽIBINTUVĖLĮ IR KARINĖS POLICIJOS RACIJĄ. DVI VALANDAS TIKRINI VISĄ FORTĄ, AR NEIŠLAUŽTAS KURIS NORS UŽRAKTAS: PARDUOTUVĖSE, KLUBUOSE, SANDĖLIUOSE, MAŠINŲ PARKE, INTENDANTŪROJE IR GINKLŲ SAUGYKLOJE. KĄ REIKIA DARYTI PASKELBUS NEPAPRASTĄJĄ PADĖTĮ PAGAL ŠTABO KARININKŲ ŽINYNĄ, ESU IŠKALĘS ATMINTINAI. – „GAVUS ĮSPĖJIMĄ APIE BRANDUOLINĮ PUOLIMĄ BŪTINA PRANEŠTI..." IR TAIP TOLIAU.

GERIAUSIA BŪTŲ, JEIGU GENEROLAS MAJORAS LAHOUDAS PASKIRTŲ MANE SAVO POBŪVIŲ PADAVĖJU – PER PASKUTINĮ POBŪVĮ NEŠIOJAU JO PADŪKĖLEI ŽMONAI GĖRIMUS KIAURĄ NAKTĮ; IR VIS TIEK NEPAJĖGIAU NUMALŠINTI JOS TROŠKULIO, BET JAI PATIKO MANO DĖMESYS. JI SAKO, KAD AŠ „MIELAS" – ĮSIVAIZDUOJI, KAS TAI PER PONIUTĖ. MANAU, JEIGU PASIDARYČIAU ASMENINIU GENEROLO MAJORO ADJUTANTU, – JEIGU SUGEBĖČIAU ĮSITRINTI, – GENEROLAS MAJORAS PATEN-

KINTŲ MANO PRAŠYMĄ DĖL PERKĖLIMO. TIK PAGALVOK, KOKS TAI BŪTŲ SMŪGIS PERSONALO SKYRIUI, KAIP JIE MANĘS PASIGESTŲ! ŠIANDIEN IŠRAŠIAU KAPELIONUI LEIDIMĄ Į MIESTĄ IR PADĖJAU ISTERIKUOJANČIAI MOTINAI SURASTI SŪNŲ RYŠIŲ DALINYJE – AIŠKU, KAD NENAUDĖLIS NERAŠĖ LAIŠKŲ NAMO.

JEIGU UŽSIMINIAU APIE NAMUS, TAI KALĖDOMS PASIIMSIU DEŠIMT DIENŲ ATOSTOGŲ!

Taigi mudu su Estera laukėme jo atvykstant. Tą spalį prezidentas Džonsonas aplankė Jungtinių Valstijų karius Vietname; bet iš Oveno Minio daugiau negavome nė žinutės – apie tai, kiek jis pasistūmėjo ir ar jam pavyko gauti leidimą būti perkeltam. Ovenas parašė tik tiek: „VISKAS GENEROLO MAJORO LAHOUDO RANKOSE. GLOSTAU JĮ PAPLAUKIUI... VISA KITA TU ŽINAI".

Jau buvo gruodis, kai jis pranešė pasiuntęs dar vieną Personalo įskaitos anketą į Vašingtoną su prašymu perkelti jį į Vietnamą; visos tos anketos, kiek tik jis buvo jų siuntęs, pereidavo per visą jo vadovybės grandinę, įskaitant ir generolą majorą Lahoudą. Gruodžio mėnesį generolas majoras jau buvo įdarbinęs Oveną kaip karių nuostolių aptarnavimo tarnybos karininką personalo skyriuje. Greičiausiai Ovenas padarė teigiamą įspūdį kokiai nors gedinčiai Arizonos šeimai, turinčiai ryšių Pentagone; perėjęs per visą vadovybės grandinę, generolą majorą pasiekė padėkos laiškas – karių nuostolių aptarnavimo tarnyba galėjo didžiuotis: jaunesnysis leitenantas Polas O. Minis, jaunesnysis, suteikė didelę paguodą pėstininkų leitenanto, žuvusio Vietnamo kare, tėvams. Ypač jaudinančiai Ovenas perskaitė įsakymą dėl artimiausių giminaičių apdovanojimo sidabro medaliu. Generolas majoras asmeniškai pasveikino Oveną.

Fort Huačukoje karių nuostolių aptarnavimo tarnybą sudarė jaunesnysis leitenantas Polas O. Minis, jaunesnysis, ir ketvirtą dešimtį einantis vyresnysis seržantas – „NEPATENKINTAS KARJERISTAS", kaip jį apibūdino Ovenas; tačiau vyresnysis seržantas turėjo italę žmoną, kurios makaronai „TIEK KARTŲ PRANOKO

ESTEROS VIRTUS, KAD KARTAIS VERTĖDAVO PASIKLAUSYTI, KĄ VYRESNYSIS SERŽANTAS PASAKOJA". Karių nuostolių tarnyboje jaunesnysis leitenantas ir vyresnysis seržantas turėjo pagalbininkus – „DVIDEŠIMT TREJŲ metų SPEC5-tą IR DVIDEŠIMT DVEJŲ SPEC4-tą".

– Ką aš žinau, gal jis kalba apie kokius nors vabzdžius! – pasakė Estera. – Kas per velnias yra tas „specketvirtas" ir „specpenktas" – ir kodėl jis mano, kad mes privalome suprasti, apie ką jis čia kalba?

Aš atrašiau jam.

– Kuo iš tikrųjų užsiima karių nuostolių aptarnavimo tarnyba? – paklausiau jo.

Ovenas papasakojo, kad ant karių nuostolių aptarnavimo tarnybos sienų kabo Arizonos ir Vietnamo žemėlapiai – ir sąrašas Arizonos vyrų, kurie buvo pakliuvę į nelaisvę ar per mūšį dingę be žinios, drauge su jų artimiausių giminaičių pavardėmis. Kai arizoniečio palaikai atkeliaudavo iš Vietnamo, reikėdavo važiuoti į Kaliforniją ir parlydėti juos namo – palaikus, kaip paaiškino Ovenas, lydėti galėjo tiktai to paties arba aukštesnio laipsnio karininkas; taigi eilinio kareivio palaikus galėjo parvežti namo seržantas, o jaunesniojo leitenanto arba (sakykime) viršilos – taip pat jaunesnysis leitenantas.

– Estera! – pasakiau. – Jis vežioja palaikus! Jis parveža karių nuostolius namo!

– Šitas darbas kaip tik jam, – pasakė Estera. – Bent jau susipažins su kraštu.

Darbas kaip tik man, kaip aš įsivaizdavau, buvo skaitymas; man nesinorėjo nieko daugiau, tik skaityti. Man patiko studijuoti magistrantūroje; man taip pat patiko pirmasis mano mokytojo darbas – ir vis dėlto jaučiausi toks nedrąsus. Vien mintis apie tai, kaip reikia gabenti žuvusiojo kūną jo artimiesiems, kėlė man šiurpą.

Savo dienoraštyje jis rašė: „KARIŲ NUOSTOLIŲ TARNYBOS KABINETAS YRA TOJE ĮGULOS DALYJE, KURI BUVO PASTATYTA PO GENEROLO PERŠINGO, VADINAMO JUODUOJU DŽEKU, EKSPEDICIJOS PRIEŠ PANČO VILĄ – MŪSŲ PASTATAS SENAS, IŠ IŠORĖS TINKUOTAS MĖTU

ŽALUMO LUBŲ DAŽAI APTRUPĖJĘ, ANT SIENOS KABO PLAKATAS, KURIAME PAVAIZDUOTI VISI ARMIJOS MEDALIAI. ANT DVIEJŲ PLASTIKINIŲ LENTELIŲ STIKLOGRAFU UŽRAŠOME SAVAITĖS ŽUVUSIŲJŲ IR KARO BELAISVIŲ IŠ ARIZONOS PAVARDES. KARIUOMENĖJE MANE VADINA „KARIŲ NUOSTOLIŲ TARNYBOS KARININKU“; IŠ TIKRŲJŲ AŠ ESU „ŽUVUSIŲJŲ KONVOJUS“.

– Jėzau! Papasakok man apie tai smulkiau, – puoliau jį, kai jis grįžo namo per Kalėdas.

– O KAIP TAU PATINKA BŪTI MAGISTRANTU? – paklausė jis. – AR JIS GERAS KAMBARIO DRAUGAS? – paklausė jis Esteros. Jis buvo įdegęs ir geros formos; galbūt dėl teniso. Ant uniforminio švarko kabėjo tik vienas medalis.

– ŠITĄ MEDALĮ GAUNA VISI! – paaiškino Ovenas Minis. Ant kairės rankovės jam buvo užsiūta įgulos emblema, o ant antpečių – jaunesniojo leitenanto vario spalvos juostelė. Prie apykaklių buvo prisegti variniai Jungtinių Valstijų žymekliai ir sidabriniai – su raudonais ir mėlynais dryželiais – jo kariuomenės rūšies ženkliukai: Administracinės-rikiuotinės pėstininkų valdybos vadų korpusas. Ir dar vienas metalinis ženkliukas buvo su Minio pavarde – daugiau jokių pasižymėjimo ženklelių, nieko.

– JOKIŲ UŽJŪRIO ATŽYMŲ – NĖRA LABAI Į KĄ ŽIŪRĖTI, – droviai pasakė jis; mudu su Estera negalėjome atplėšti nuo jo akių.

– Ar jie iš tikrųjų keliauja plastikiniuose maišuose – tie lavonai? – paklausė jo Estera.

– Ar tu privalai patikrinti, kas yra maiše? – paklausiau jo.

– Ar būna taip, kad maiše tiktai galva, atskiri rankų ir kojų pirštai? – tardė Estera.

– Manau, kad tai matydamas jau nebe taip nori vykti tenai? – paklausiau.

– Ar tėvai kraustosi iš proto? – paklausė Estera. – O kaip žmonos – ar tau reikia kalbėtis su žmonomis?

Jis atrodė toks nepajudinamas – prieš jį jautėmės kaip mokinukai; žinoma, tokie mes ir buvome.

– TAI BŪDAS PATEKTI Į KALIFORNIJĄ, – pasakė Ovenas ramiai. – AŠ SKRENDU Į TAKSONĄ, SKRENDU Į OKLENDĄ – OKLENDE YRA ARMIJOS BAZĖ, KURIOJE GAUNU KŪNO INSTRUKTAŽĄ.

– Jėzau Marija, kas per „kūno instruktažas“? – šūktelėjo Estera; bet Ovenas jai neatsakė.

– KARTAIS TENKA SKRISTI ATGAL IŠ SAN FRANCISKO, – pasakė jis. – BET KOKIU ATVEJU EINU TIKRINTI KONTEINERIO BAGAŽO SKYRIUJE – PRIEŠ DVI VALANDAS IKI IŠSKRENDANT.

– Tu atidarai plastikinį maišą? – paklausiau jo.

– TAI FANERINIS KONTEINERIS, – paaiškino jis. – JOKIO MAIŠO NĖRA. KŪNAS BALZAMUOTAS. SU ŠALMU. KALIFORNIJOJE TIESIOG PATIKRINU KONTEINERĮ.

– Kam to reikia?

– PAŽIŪRĖTI, AR NEPRASISUNKĖ, – atsakė jis. Estera pasižiūrėjo į jį taip, tarsi jai būtų sukilęs vėmulys. – PRIE KONTEINERIO PRISEGTA INFORMACIJA – MAN TIESIOG REIKIA SULYGINTI JĄ SU ŽM LAPU.

– Kas tas „ŽM“? – paklausiau.

– ŽUVĘS MŪŠYJE, – atsakė jis.

– Taip, žinoma.

– KAI SUGRĮŽTAME Į ARIZONĄ, LAIDOJIMO BIURE AŠ PIRMĄ KARTĄ APŽIŪRIU LAVONĄ, – pasakė jis.

– Daugiau nieko nebenoriu apie tai girdėti, – nutraukė jį Estera.

– GERAI, – gūžtelėjo pečiais Ovenas.

Kai išėjome iš Esteros – ir, žinoma, nuvažiavome į Greivsendo akademijos sporto salę pasitreniruoti dėti kamuolį į krepšį, – aš toliau kamantinėjau jį apie lavonus.

– PAPRASTAI REIKIA APTARTI SU LAIDOJIMO BIURO SAVININKU, AR KŪNAS TINKAMAS APŽIŪRĖTI – AR ŠEIMA GALI JĮ PAMATYTI, – paaiškino jis. – KARTAIS ŠEIMOS NARIAI NORIAI BENDRAUJA SU TAVIM – JAUČIA, KAD ESI IŠ JŲ TARPO. O KARTAIS ŽINAI, KAD TAU REIKIA PASITRAUKTI JIEMS IŠ KELIO – VEIKTI PAGAL APLINKYBES. PASKUI DAR

YRA VĖLIAVOS LANKSTYMAS – DUODI SULANKSTYTĄ VĖLIAVĄ MOTINAI; ARBA ŽMONAI, JEIGU JI YRA. BŪTENT TADA REIKIA PASAKYTI ARTIMIESIEMS PORĄ ŽODŽIŲ.

– Ką tu jiems sakai? – paklausiau jo.

Jis vedėsi kamuolį linkčiodamas galvą į ritmą nuo grindų atšokančiam kamuoliui, nė akimirką nenuleisdamas akių nuo krepšio rėmo.

– „MANO PAREIGA YRA ĮTEIKTI JUMS MŪSŲ ŠALIES VĖLIAVĄ KAIP ŽENKLĄ DIDŽIULIO DĖKINGUMO UŽ JŪSŲ SŪNAUS PASIAUKOJAMĄ TARNYBĄ SAVO TĖVYNEI – ARBA JŪSŲ VYRO PASIAUKOJAMĄ TARNYBĄ“, JEIGU DUODI VĖLIAVĄ ŽMONAI.

– Suprantama, – atsakiau.

– PASIRUOŠĘS? – paklausė jis. Aš perdaviau jam kamuolį ir jis jau bėgo į mane, – jau buvo apskaičiavęs laiką, kada šoks, ir mintyse matė kamuolį krepšyje.

Tos dienos ir naktys lėkte lėkė; mes stengėmės prisiminti, kuris vyriausybės atstovas pasakė, kad „Dundančio griaustinio“ operacija „apsups Hanojų“. Oveno išvada buvo tokia:

– MANAU, KAD HANOJUS ATLAIKYS.

Pasak Užsienio reikalų ministerijos, pasak Dino Rasko, – mes „laimime sekinamąjį karą“. Oveno išvada buvo tokia:

– TOKIŲ KARŲ MES NELAIMIME.

Jo nuomonė dėl tam tikrų Vietnamo politikos momentų buvo pasikeitusi. Kai kurie karo veteranai, kuriuos jis sutiko Fort Huačukoje, įtikino jį, kad maršalas Kai kažkada buvo populiarus, bet dabar Vietkongas gauna paramą iš Pietų Vietnamo valstiečių, nes mūsų kariai pasitraukė iš apgyventų teritorijų ir persekioja Šiaurės vietnamiečius džiunglėse ir kalnuose. Ovenas norėjo sužinoti, kodėl mūsų kariai nesitraukia atgal į apgyventas teritorijas ir laukia, kol Šiaurės vietnamiečiai ir Vietkongas ateis pas juos. Jeigu mes „giname“ Pietų Vietnamą, tai kodėl nepasiliekame su jo žmonėmis.

Kita vertus, padėtis buvo nevienareikšmiška, nes kiti Vietnamo veteranai, su kuriais Ovenas buvo susitikęs, laikėsi nuomonės, kad karas turi būti „visa apimantis“ ir kad mums reikia bombarduoti

Šiaurės Vietnamą dar smarkiau, reikia užminuoti uostus ir, išsilaipinus iš jūros į šiaurę nuo demilitarizuotosios zonos, atkirsti tiekimą Šiaurės Vietnamo armijai – trumpai kalbant, kovoti iki pergalės. Nenuvykus tenai ir nepamačius visko savo akimis, sunku suprasti, ką reikia daryti, sakė Ovenas, bet, jo įsitikinimu, kariauti tradicinį karą prieš Šiaurės Vietnamą yra kvaila. Mes turime pasilikti Pietų Vietname ir apsaugoti Pietų vietnamiečius nuo Šiaurės vietnamiečių agresijos ir nuo Vietkongo, kol Pietų vietnamiečiai sukurs savo kariuomenę ir – o tai dar svarbiau – vyriausybę, kuri būtų tokia stipri ir populiari, kad Pietų Vietnamas galėtų pats apsiginti.

– Tada Pietų Vietnamas galės pats pulti Šiaurės Vietnamą – tą tu nori pasakyti? – paklausė Estera. – Tu kalbi ne ką protingiau už Lindoną Džonsoną, jaunesnįjį. – Estera niekada nesakydavo „prezidentą Džonsoną".

Kai dėl prezidento Džonsono, Ovenas pasakė:

– NIEKADA NĖRA BUVĘ BLOGESNIO PREZIDENTO – BLOGESNIO NEGALI BŪTI, NEBENT BŪTŲ IŠRINKTAS MAKNAMARA.

Estera prakalbo apie „Taikos judėjimą".

– KOKS DAR „TAIKOS JUDĖJIMAS? AR TU TAIP VADINI JUDĖJIMĄ „NEIK Į KARIUOMENĘ"? KITO JUDĖJIMO AŠ NEMATAU, – pasakė Ovenas Minis.

Mes kalbėjomės panašiai, kaip buvo kariaujama, – nieko nepasiekdami. Aš išsikrausčiau iš Esteros, kad jis turėtų keletą naktų su ja, – nežinau, ar bent vienas iš jų tai įvertino. Aš praleidau keletą malonių vakarų su Danu ir senele.

Įkalbėjau senelę nuvažiuoti su manim į Sojerio Depą Kalėdoms; senelė jau buvo nusprendusi traukiniais daugiau nebevažiuoti. Susitarėme, kad Danas atvažiuos paskutiniu traukiniu po „Kalėdų giesmės" vaidinimo. Teta Marta ir dėdė Alfredas prišnekino Esterą atsivežti Oveną Kalėdoms į Sojerio Depą – štai kaip stebuklingai Ovenas sugebėjo juos paveikti. Estera grasino nedalyvausianti toje pompastiškoje šeimos susitikimo ceremonijoje. Manau, kad tiktai dėl Oveno ji sutiko važiuoti namo – o ypač per Kalėdas.

Paskui visi tie planai sugriuvo. Niekas nepastebėjo, kaip sugedo susisiekimas traukiniais; paaiškėjo, kad neįmanoma traukiniu nuvažiuoti į Sojerio Depą, – o per Kalėdas, paaiškino Danui geležinkelio stoties viršininkas, niekur neįmanoma nuvažiuoti traukiniu! Taigi mes dar kartą likome švęsti savo atsiskyrėliškų Kalėdų. Per Kūčias, kai mudu su Ovenu Greivsendo akademijos sporto salėje treniravomės dėti kamuolį į krepšį, jis man pasakė, kad tyliai atšvęs Kalėdas su tėvais; aš ketinau praleisti šventinį vakarą su senele ir Danu. Estera, pasak Oveno, paskutinę akimirką pasinaudojo kvietimu važiuoti TEN, KUR ŠVIEČIA SAULĖ.

– TAU, SENI, REIKĖTŲ PAMĄSTYTI APIE STOJIMĄ Į „TAIKOS JUDĖJIMĄ“, – pasakė jis man. „Senį“ jis, ko gero, buvo nusigvelbęs iš Fort Huačukos. – KAIP AŠ SUPRANTU, TAI GERAS BŪDAS NORINT SU KUO NORS PERMIEGOTI. TEREIKIA ATRODYTI KIEK SUGLUMUSIAM – PIKTUMAS IRGI NEBLOGAI – IR VIS KARTOTI, KAD ESI „PRIEŠ KARĄ“. ŽINOMA, AŠ NESUTIKAU GYVENIME NĖ VIENO, KURIS BŪTŲ BUVĘS UŽ KARĄ, BET TIESIOG KARTOK, KAD ESI PRIEŠ, IR RODYK, KAD LABAI DĖL VISO TO REIKALO SIELVARTAUJI. NĖ NEPAJUSI, KAIP ATSIDURSI LOVOJE, – GALI NĖ KIEK NEABEJOTI!

Mes vis dedame kamuolį į krepšį; man iki šiol gniaužia kvapą prisiminus, kaip puikiai mes tai darydavome. Viens! – jis meta man kamuolį. „Pasiruošęs?“ – klausia ir – viens! – metu kamuolį jam atgal ir pasiruošiu mesteléti jį į viršų. Visa tai darydavome automatiškai; beveik tą pačią akimirką, kai mesdavau jam kamuolį, jis jau atsidurdavo man ant rankų ir pakildavo į orą. Jis nesurikdavo: „Laikas!“ – dabar jau ne. Mums jau neberūpėjo laikas; kiekvieną kartą įdėdavome kamuolį greičiau negu per tris sekundes – nė kiek tuo neabejojome, – o kartais, manau, kad dar greičiau.

– Kiek lavonų atvyksta per savaitę? – paklausiau jo.

– ARIZONOJE? MANAU, KAD VIDUTINIŠKAI DU – DAUGIAUSIA TRYS ŽUVUSIEJI PER SAVAITĘ. KARTAIS PER SAVAITĘ NEBŪNA NĖ VIENO ARBA TIKTAI VIENAS. IR AŠ NUSTAČIAU, KAD TIK PUSĖ IŠ JŲ GRĮŽTA IŠ VIETNAMO –

DAUG BŪNA ŽUVUSIŲ PER AUTOKATASTROFAS, PASITAIKO SAVIŽUDYBIŲ.

– Koks procentas susidaro tų lavonų, kurie – kaip tu ten sakei? – „netinkami apžiūrėti“? – pasiteiravau.

– KO PRIKIBAI PRIE LAVONŲ, – tarė Ovenas, – TAU JIE NETURI RŪPĖTI – RŪPINKIS TUO, KAD NEBEDAUG TURI LAIKO. KĄ DARYSI, KAI BAIGSIS TAVO, KAIP STUDENTO, KARO PRIEVOLĖS ATIDĖJIMO TERMINAS? AR BENT ŽINAI, KĄ NORĖTUM DARYTI, JEIGU, PAVYZDŽIUI, BŪTŲ PASIRINKIMAS? NEMANAU, KAD BŪTUM LAIMINGAS KARIUOMENĖJE. ŽINAU, KAD NENORI VAŽIUOTI Į VIETNAMĄ. BET AŠ NEĮSIVAIZDUOJU TAVĘS NĖ TAIKOS DALINIUOSE. AR TU PASIRUOŠĘS VAŽIUOTI Į KANADĄ? AŠ NEMATAU, KAD BŪTUM PASIRUOŠĘS, – TIKRAI NEMATAU. TU NEPANAŠUS NĖ Į PROTESTUOTOJĄ. KO GERO, ESI VIENINTELIS MANO PAŽĮSTAMAS ŽMOGUS, KURIS GALĖTŲ STOTI Į ESTEROS VADINAMĄJĮ „TAIKOS JUDĖJIMĄ“ IR IŠVENGTI LOVOS. NEĮSIVAIZDUOJU TAVĘS SLAMPINĖJANČIO SU TAIS PUSGALVIAIS – AR SU BET KUO KITU. AŠ NORIU TAU PASAKYTI TIK TIEK, KAD JEIGU ŽADI EITI SAVO KELIU, TURI APSISPRĘSTI – TURI SUKAUPTI ŠIEK TIEK DRĄSOS.

– Man patiktų visą laiką mokytis, – pasakiau jam. – Man patiktų būti mokytoju. Aš esu tiesiog knygų skaitytojas, – pasakiau.

– KODĖL TU TĄ SAKAI TAIP DROVĖDAMASIS, – papriekaištavo jis. – SKAITYMAS YRA DOVANA.

– Aš jo išmokau iš tavęs, – pasakiau jam.

– NESVARBU, KUR TU IŠMOKAI, – TAI DOVANA. JEIGU KAS NORS TAU SVARBU, TAI TUO REIKIA RŪPINTIS, – JEIGU TAU PAVYKO SUSIVOKTI, KAS YRA TAVO GYVENIMAS, TAI TURĖK DRĄSOS JĮ GYVENTI.

– Kam man tos drąsos? – paklausiau.

– TAU JOS PRIREIKS, – atsakė jis. – KAI GAUSI PRANEŠIMĄ, KAD TURI ATVYKTI Į IKIŠAUKIMINIO AMŽIAUS JAUNUOLIŲ MEDICININĘ APŽIŪRĄ, TADA TAU JOS IR

PRIREIKS. PO APŽIŪROS, KAI IŠGIRSI, KAD ESI „VISIŠKAI TINKAMAS KARO TARNYBAI“, BUS ŠIEK TIEK PER VĖLU DARYTI SPRENDIMUS. KAI BŪSI PRIPAŽINTAS PIRMARŪŠIU KARO PRIEVOLININKU, TRUPUTIS DRĄSOS TAU TIKRAI NEBUS PRO ŠALĮ. GERIAU PAGALVOK APIE TAI DABAR, SENI, – pasakė Ovenas Minis.

Prieš Naujuosius metus jis sugrįžo į Fort Huačuką; Estera tebebuvo kažkur išvažiavusi, o aš švenčiau Naujuosius metus vienas – senelė pasakė, kad ji per sena sutikti Naujiesiems. Aš daug negėriau, bet šiek tiek išgėriau. Esteros apdergtas rožynas buvo tapęs neabejotinai reikšminga tradicija; tai, kad jos, taip pat ir Oveno, nebuvo, atrodė man pikta lemiantis ženklas.

Vietname buvo daugiau negu 385 000 amerikiečių ir beveik 7000 amerikiečių jau buvo ten žuvę; už juos tiesiog būtina buvo išgerti.

Kai Estera sugrįžo iš TEN, KUR ŠVIEČIA SAULĖ, aš susilaikiau nepasakęs, kad ji keistai neįdegusi. Toliau vyko protestai, demonstracijos. Ji neprašydavo manęs jos lydėti, kai eidavo su jais. Ir vis dėlto nė vienam nebuvo leidžiama pasilikti nakvoti su mumis bute: kai mes kalbėdavome apie Oveną, kalbėdavome apie tai, kaip labai jį mylime.

– Žinodama, kaip tu jį myli ir ką galvoji apie mane, aš abejoju, ar tu kada nors turėsi moterų, – pasakė man Estera.

– Aš visada galėsiu įsijungti į „Taikos judėjimą“, – atsakiau jai. – Tu juk žinai, man nieko nereiškia atrodyti suglumusiam – piktumas irgi neblogai – ir aš galiu visą laiką kartoti, kad esu „prieš karą“. Svarbiausia – aš esu apimtas sielvarto! Galiu baisiausiai sielvartauti dėl savo pykčio karui – ir nė nepajusti, kaip atsidursiu lovoje!

Estera nė nešyptelėjo.

– Aš tą jau girdėjau, – pasakė.

Parašiau Ovenui, kad savo magistrantūros darbo tema pasirinkau Tomą Hardį. Kažin, ar jis nustebo. Taip pat pranešiau jam, kad daug mąsčiau apie jo patarimą: kad reikia sukaupti drąsos ir nuspręsti, ką aš darysiu, kai baigsis mano karo tarnybos atidėjimo

terminas. Laužiau galvą, koks tas mano sprendimas galėtų būti, ir negalėjau sugalvoti nieko tinkamo; negalėjau suprasti, kokios DRĄSOS, jo įsivaizdavimu, man prireiksią. Jeigu aš nusprendžiu nevykti į Vietnamą, tai visi kiti sprendimai neatrodė man reikalingi kokios nors ypatingos drąsos.

„Tu visada man sakai, kad aš neturiu tikėjimo, – parašiau Ovenui. – Tai argi tau neaišku, kodėl esu toks neryžtingas? Aš laukiu, kas bus toliau, nes netikiu, kad mano sprendimai ką nors reikštų. Prisimeni Hardžio poemą „Atsitiktinumas"? – žinau, kad prisimeni... „Kas ir kodėl nužudo mūsų džiaugsmą, / O visų brangiausios viltys pasėtos taip ir nepražysta?/Šiurkšti gaivalo ranka užstoja saulę joms ir lietaus gausą, / Ir laiko išmesta linksmybių korta sielvartu pavirsta.../Tie nuosprendžio skelbėjai užrištom akim paskirstė /Mano kelyje vienodai džiaugsmą kaip ir skausmą." Tu tikrai žinai, ką tai reiškia: tu tiki Dievu, o aš „šiurkščia gaivalo ranka" – atsitiktinumu, laime. Štai ką aš noriu tau pasakyti. Supranti? Kokia prasmė daryti kokius nors sprendimus, apie kuriuos tu kalbi? Kokia prasmė būti drąsiam, jeigu rytoj gali įvykti bet kas?"

Ovenas Minis atrašė: „NEBŪK CINIKAS – RYTOJ GALI ĮVYKTI NE VISAI „BET KAS". MANAI, KAD TAVO SPRENDIMAI NETURI JOKIOS PRASMĖS? AŠ TAU PAPASAKOSIU APIE LAVONUS. TARKIME, TAU PASISEKA, IR TU NIEKADA NEVAŽIUOJI Į VIETNAMĄ, IR NEDIRBI BLOGESNIO DARBO UŽ MANO DABARTINĮ. TU PRIVALAI PASAKYTI, KAIP PAKRAUTI LAVONĄ Į LĖKTUVĄ IR KAIP IŠ JO IŠNEŠTI – SVARBU, KAD GALVA VISADA BŪTŲ AUKŠČIAU. NIEKO GERO, KAI SKYSČIAI IŠTEKA PRO ERTMES, – JEIGU YRA KOKIŲ NORS ERTMIŲ.

PASKUI SUSIDURI SU VIETINIU LAIDOJIMO BIURO SAVININKU. GALBŪT JIS NIEKADA NEPAŽINOJO VELIONIO. NETGI JEIGU IŠLIKĘS VISAS KŪNAS, – JEIGU JIS NESUDEGĘS IR TURI NOSĮ IR VISA KITA, – NĖ VIENAS IŠ JŪSŲ NEŽINOTE, KOKS JIS BUVO ANKSČIAU. LAIDOTUVIŲ SKYRIAI KOMANDINIUOSE PUNKTUOSE VIETNAME NEKREIPIA DĖMESIO Į TAI. AR VELIONIS

PANAŠUS Į SAVE. AR JO ARTIMIEJI PATIKĖS ŽODŽIU, KAD ČIA BŪTENT JIS? O JEIGU PASAKYSI ŠEIMAI, KAD KŪNAS „NETINKAMAS APŽIŪRĖTI“, AR JIE NEPASIJUS DAR BLOGIAU? – TIESIOG ĮSIVAIZDUODAMI, KOKS KRAUPUS JAUKALAS GULI PO KONTEINERIO DANGČIU, TAIGI JEIGU PASAKAI: „NE, JUMS NEREIKIA MATYTI KŪNO“, JAUTI, KAD DERĖTŲ PRIDURTI: „KLAUSYKITE, TAI NEATRODO TAIP BAISIAI“. O JEIGU LEIDI JIEMS ŽIŪRĖTI, TAI PATS NEBENORI BŪTI TENAI. TAIGI TAI SUNKUS SPRENDIMAS – BET NĖRA NEĮMANOMAS, IR VERČIAU PADARYK JĮ NEDELSDAMAS.“

1967-ųjų pavasarį, kai gavau Greivsendo šaukimo komisijos kvietimą atvykti į medicininę apžiūrą, aš vis dar nesuvokiau, ką Ovenas turėjo mintyje.

– Verčiau tu jam paskambink, – patarė man Estera; mes vis skaitėme ir skaitėme jo laišką. – Sužinok, ką jis norėjo pasakyti, ir kuo greičiau, – pasakė ji.

– NEBIJOK, – pasakė jis man. – NEIK Į APŽIŪRĄ – NIEKO NEDARYK, – pasakė jis. – TU TURI NEDAUG LAIKO. AŠ PASIIMSIU ATOSTOGŲ. PASISTENGSIU ATVYKTI KUO GREIČIAU. TU TIK TURI ŽINOTI, KO NORI. AR TU NORI VYKTI Į VIETNAMĄ?

– Ne, – atsakiau.

– AR NORI PRALEISTI LIKUSĮ GYVENIMĄ KANADOJE – GALVODAMAS APIE TAI, KĄ SU TAVIM PADARĖ TĖVYNĖ? – paklausė jis manęs.

– Jeigu tu taip klausi, tai ne, – atsakiau jam.

– GERAI. AŠ GREITAI BŪSIU – NEBIJOK. TAM REIKĖS TIK TRUPUČIO DRĄSOS, – tarė Ovenas Minis.

– Kam reikės „tik trupučio drąsos“? – paklausė manęs Estera.

Buvo gegužės sekmadienis, kai jis man paskambino iš paminklų krautuvės; Jungtinių Valstijų lėktuvai buvo ką tik subombardavę Hanojų, ir mudu su Estera neseniai sugrįžome iš antikarinio protesto mitingo Niujorke.

– Ką tu veiki paminklų krautuvėje? – paklausiau jo; jis atsakė padedąs tėvui, kuris nesusidoroja su darbu po kelių stambių užsakymų. Gal aš užeičiau pas jį į krautuvę?

– Kodėl mums nesusitikus kokioje gražesnėje vietoje – prie bokalo alaus? – paklausiau.

– AŠ ČIA TURIU MARIAS ALAUS, – pasakė jis.

Neįprasta buvo susitikti su juo paminklų krautuvėje sekmadienį. Jis buvo vienas toje baisioje vietoje. Buvo pasirišęs stebėtinai švarią prijuostę, o ant kaklo kabėjo apsauginiai akiniai. Krautuvėje tvyrojo neįprastas kvapas – jis jau buvo atkimšęs man butelį alaus ir pats gėrė iš kito; gal alus taip neįprastai kvepėjo.

– NEBIJOK, – pasakė Ovenas.

– Aš, tiesą sakant, nebijau, – pasakiau. – Tik neišmanau, ką daryti.

– ŽINAU, ŽINAU, – pasakė jis; uždėjo man ranką ant peties.

Deimantinis diskas atrodė kažkaip kitaip.

– Naujas pjūklas? – paklausiau.

– TIKTAI AŠMENYS NAUJI, – atsakė jis. – TIKTAI PATS DEIMANTINIS DISKAS.

Anksčiau jis taip niekada neblizgėdavo; deimantinė inkrustacija žėrėte žėrėjo.

– JIS NĖRA VISAI NAUJAS – AŠ JĮ NUPLOVIAU VERDANČIU VANDENIU, – pasakė jis, – O PASKUI IŠTRYNIAU SU SPIRITU. – Štai iš kur tas neįprastas kvapas, pagalvojau. Spiritas! Medinė stalo trinka – pjovimo trinka, kaip mes ją vadinome, atrodė kaip nauja; nė vienos įpjovos. – AŠ IŠMIRKIAU MEDĮ SPIRITE PO TO, KAI NUPLIKIAU, – pasakė Ovenas.

Aš visada buvau lėtas; todėl galiu įdėmiai skaityti. Tiktai tada, kai paminklų krautuvėje man padvelkė ligonine, aš supratau, ką jis norėjo pasakyti tuo savo „TIK TRUPUČIO DRĄSOS“. Už deimantinio disko buvo darbastalis graviravimui ir įrankiams galąsti; ant to darbastalio Ovenas buvo išdėliojęs sterilius tvarsčius ir priemones turniketui.

– SAVAIME SUPRANTAMA, KAD TAI TAVO SPRENDIMAS,– pasakė jis man.

– Savaime suprantama, – atsakiau.

– KARIUOMENĖS TAISYKLĖS ŠIUO KLAUSIMU BYLOJA, KAD ASMUO NEGALI BŪTI LAIKOMAS SVEIKU FIZIŠKAI TARNAUTI, JEIGU JAM TRŪKSTA PIRMOJO PIRŠTO SĄNARIO ARBA BET KURIO NYKŠČIO, ARBA DVIEJŲ PIRMŲJŲ BET KURIOS RANKOS SMILIAUS, DIDŽIOJO AR BEVARDŽIO PIRŠTO SĄNARIŲ. ŽINAU, KAD DU SĄNARIAI BUS PER KEBLU, – pasakė Ovenas Minis. – BET TU NENORĖSI LIKTI BE NYKŠČIO.

– Ne, nenorėsiu, – pasakiau.

– TU SUPRANTI, KAD SU DIDŽIUOJU AR BEVARDŽIU PIRŠTU MAN PAČIAM BŪTŲ KIEK SUNKIAU: TIKRIAU PASAKIUS, BŪTŲ SUNKIAU NUTAIKYTI DEIMANTINĮ DISKĄ TAIP, KAIP AŠ NORĖČIAU, – JEIGU TAI BŪTŲ DIDYSIS ARBA BEVARDIS. AŠ NORIU TAU PAŽADĖTI, KAD NEPADARYSIU JOKIOS KLAIDOS. LENGVIAUSIA MAN TĄ BŪTŲ PAŽADĖTI, JEIGU TAI BŪTŲ SMILIUS, – pasakė jis.

– Aš suprantu, – pasakiau.

– KARIUOMENĖS TAISYKLĖSE NEPARAŠYTA, KAD SVARBU, AR ŽMOGUS KAIRIARANKIS AR DEŠINIARANKIS, – BET TU ESI DEŠINIARANKIS, AR NE TIESA? – paklausė jis manęs.

– Taip, – atsakiau.

– TADA AŠ MANAU, KAD TAI TURĖTŲ BŪTI DEŠINĖS RANKOS SMILIUS – DĖL VISO PIKTO, – pasakė jis. – FORMALIAI KALBANT, RODOMASIS PIRŠTAS.

Aš sustingau. Jis nuėjo prie stalo po deimantiniu disku ir parodė, kaip aš turiu padėti ranką ant trinkos, bet pats prie medžio neprisilietė; jeigu būtų palietęs, tai nebebūtų tikras, kad jis sterilus. Jis sugniaužė pirštus į kumštį ir iškišęs smilių pasuko jį šonu. – ŠTAI TAIP, – pasakė jis. – TURI ŽIŪRĖTI, KAD AŠ NEUŽKABINČIAU DIDŽIOJO PIRŠTO KRUMPLIO. – Aš buvau netekęs žado ir visas suakmenėjęs. Ovenas žvilgtelėjo į mane ir pasakė: – IŠGERK DAR VIENĄ ALAUS. TU GALĖSI SKAITYTI TURĖDAMAS VISUS LIKUSIUS PIRŠTUS – GALĖSI VERSTI

PUSLAPĮ SU BET KURIUO IŠ TURIMŲ PIRŠTŲ, – pasakė jis. Jis nematė, kad aš negaliu tam pasiryžti.

– ČIA NĖRA NIEKO YPATINGO – PANAŠIAI KAIP TĖVO IEŠKOJIMAS. REIKIA VALIOS. IR TIKĖJIMO, – pridūrė. – TIKĖJIMAS PADĖS, BET TAVO ATVEJU SVARBIAUSIA VALIA. ŽINAI, AŠ GALVOJAU APIE TAVO TĖVĄ – PRISIMENI VADINAMĄJĮ KŪNIŠKĄ RYŠĮ? NEŽINAU, KOKS IŠ TIESŲ BUVO TAVO TĖVAS, BET, MATYT, JIS TURĖJO ŠIĄ BĖDĄ – BŪTENT TO TU NEKENTI SAVYJE, TAI VA, KAD IR KOKS JIS BŪTŲ BUVĘS – PATIKĖK MANIM – JIS GREIČIAUSIAI BIJOJO, IR TO TU TAIP PAT SAVYJE NEKENTI. NEŽINAU, KOKIA IŠ TIESŲ BUVO TAVO MOTINA, BET GALVĄ GULDAU, KAD JI NIEKADA NEBIJOJO, – pasakė Ovenas Minis. Aš ne tik negalėjau prasižioti ar krustelėti – net seilių nuryti negalėjau. – JEIGU NEINI PASIIMTI KITO BUTELIO ALAUS, – pasakė jis. – BENT JAU PABAIK ŠITĄ.

Aš pabaigiau. Jis parodė man eiti prie kriauklės.

– NUSIPLAUK RANKĄ – GERAI IŠSIMUILUOK, – pasakė jis. – PASKUI IŠSITRINK SPIRITU.

Padariau kaip lieptas.

– VISKAS BUS GERAI, – pasakė jis. – NUVEŠIU TAVE Į LIGONINĘ PER PENKIAS – DAUGIAUSIA PER ŠEŠIAS MINUTES! KOKIA TAVO KRAUJO GRUPĖ? – paklausė jis; aš papurčiau galvą – nežinojau, kokia mano kraujo grupė. Ovenas nusijuokė. – SUPRANTU – TU NIEKO NEBEATSIMENI! TU TOKS PAT KAIP IR AŠ! JEIGU TAU REIKĖS KRAUJO, AŠ TAU DUOSIU.

Aš negalėjau atsiplėšti nuo kriauklės.

– AŠ NENORĖJAU TAU TO SAKYTI – NENORĖJAU TAVĘS JAUDINTI, – BET TU ESI TAME SAPNE. AŠ NESUPRANTU, KAIP TU JAME GALI BŪTI, BET TU JAME ESI – KIEKVIENĄ KARTĄ TU ESI JAME, – pasakė jis.

– Tavo sapne? – paklausiau.

– ŽINAU, TU MANAI, KAD TAI „TIESIOG SAPNAS“ – ŽINAU, ŽINAU – BET TAI, KAD TU JAME ESI, TURBŪT

MANE TRIKDO, – pasakė Ovenas Minis. – NES JEIGU TU NEVYKSTI Į VIETNAMĄ, TAI TU NEGALI BŪTI TAME SAPNE.

– Tu esi gerokai kuoktelėjęs, – pasakiau jam; jis patraukė pečiais, paskui šyptelėjo man.

– TAI TAVO PASIRINKIMAS, – pasakė.

Aš atsiplėšiau nuo kriauklės ir priėjau prie pjaustymo stalo. Deimantinis diskas taip žėrėjo, kad negalėjau į jį žiūrėti. Aš padėjau pirštą ant medinės trinkos. Ovenas įjungė pjūklą.

– NEŽIŪRĖK Į AŠMENIS IR NEŽIŪRĖK Į SAVO PIRŠTĄ, – pasakė jis man. – ŽIŪRĖK TIESIAI Į MANE. – Kai jis užsidėjo apsauginius akinius, aš užsimerkiau. – NEUŽSIMERK – APSISUKS GALVA, – tarė jis. – VISĄ LAIKĄ ŽIŪRĖK Į MANE. BLOGIAUSIA BUS, JEIGU SUJUDĖSI, – TIESIOG NEJUDĖK, – pasakė jis. – TU NET NESPĖSI NIEKO PAJUSTI.

– Aš negaliu, – pasakiau.

– NEBIJOK, – pasakė man Ovenas. – JEIGU NORI, GALI BET KĄ PADARYTI – JEIGU TIKI, KAD PADARYSI.

Apsauginių akinių stiklai buvo labai švarūs; jo akys buvo labai skaisčios.

– AŠ MYLIU TAVE, – pasakė Ovenas. – NIEKO BLOGO TAU NEATSITIKS – PASITIKĖK MANIMI, – pasakė jis. Kai jis nuleido deimantinį diską, aš stengiausi negirdėti jo ūžimo. Dar nespėjau nieko pajusti, kai pamačiau, kad kraujas ištiško ant apsauginių akinių stiklų, iš po kurių į mane žvelgė nemirksinčios akys, – jis buvo tikras meistras. – TEGU TAI BUS NEDIDELĖ MANO DOVANĖLĖ TAU, – pasakė Ovenas Minis.

9. ŠUOLIS

Kai girdžiu ką nors palankiai atsiliepiant apie septintąjį dešimtmetį, jaučiuosi kaip Estera – man norisi vemti. Prisimenu tuos entuziastingus mulkius, kurie sakė – ir tai buvo po 2800 civilių išžudymo Hujėje 1968-aisiais, – kad vietkongai ir Šiaurės vietnamiečiai yra aukštesnės už mus moralės. Prisimenu, kaip vienas mano bendraamžis paklausė manęs – tragiškai rimtu veidu, – ar aš kartais nemanąs, kad visa mūsų karta teikia sau pernelyg daug reikšmės; ir ar aš kartais nepagalvojąs, kad tiktai marihuana padarė mus jautresnius?

– JAUTRESNIUS KAM? – paklaustų Ovenas Minis.

Prisimenu vadinamųjų gėlių vaikų agresyvumą – taip, savo teisumo suvokimas kovoje už taiką ar už ką kita iš tikrųjų yra agresyvus. Ir tą mistinę maišalynę galvoje nuo tiekos visokio galvojimo taip pat prisimenu; ir kalbėjimąsi su augalais. Išskyrus Oveną Minį ir „Bitlus", prisimenu, kad ironija buvo retas paukštis.

Štai kodėl Esterai nepavyko tapti dainininke ir dainų kūrėja – katastrofiška ironijos stoka. Galbūt kaip tik dėl to jai taip sekasi dabar: tai krypčiai, kuria pasuko jos muzika, nuo liaudies dainų perėjusi prie roko, lydimo tų pasibaisėtinų, primityvių, pigių „vaizdinių" srauto, srūvančio per viso pasaulio televizijos kanalus ir neva perteikiančio roko muzikos turinį, – ironijos daugiau nebereikia. Vien tiktai vardas, kurį Estera sau pasirinko, atspindi ironiją, kuri buvo jai puikiai pažįstama iš tų laikų, kai ji bendravo su Ovenu Miniu. Kaip liaudies dainų atlikėja, ji buvo Estera Istmen – visiškas niekas, nulis. Bet kaip senstanti roko

tanti šiurkščiausios, rėksmingiausios rokenrolo atmainos karalienė, ji yra Viliokė Estera!

– Kas galėjo patikėti? – piktinosi Simonas. – „Viliokė Estera" yra mūsų naminė pravardė, velniai rautų. Ta ragana galėtų man duoti komisinių – juk aš jai tą vardą sugalvojau!

Tas faktas, kad aš esu Viliokės Esteros pusbrolis, iškelia mane mano Vyskupo Strono mokyklos moksleivių akyse – antraip būčiau joms tiktai nervingas ir šlykštus, žodžiu, trenktas tipelis trumpais plaukais, kuris dėvi velveto bei tvido švarkus, kurio ekscentriškumas pasireiškia tik politinėmis pažiūromis ir bjauriu įpročiu kimšti į pypkę tabaką amputuoto smiliaus strampu. O kodėl ne? Tam mano pirštas puikiausiai tinka; mes, neįgalieji, turime išmokti išnaudoti savo luošumą ir trūkumus.

Kai Estera koncertuoja Toronte, mano studentės, kurios laiko save karštomis jos gerbėjomis, visada kreipiasi į mane prašydamos gauti bilietų; žino, kad aš galiu parūpinti jų kokiai dešimčiai asmenų. O atėjęs į Esteros retsykiais vykstančius koncertus su kompanija tokių patrauklių merginų, galiu nepastebimai įsimaišyti į beprotiškai šėlstančių fanų minią; tai, kad ateinu į Esteros koncertus lydimas tų jaunų mergaičių, suteikia man „šaunumo" ir jos akyse.

– Tu dar ne toks ir beviltiškas, – visada sako ji man, kai mano mokinės grūdasi į jos suverstą persirengimo kambarį užkulisiuose – žinoma, netekusios žado matydamos ją taip charakteringai nepadoriai apsijaukusią.

– Čia mano mokinės, – primenu Esterai.

– Tegu tai nebūna tau kliūtis, – sako man Estera. O vienai kuriai arba kelioms mokinėms Estera visada pataria: „Jeigu tau rūpi „saugus seksas", pabandyk su juo, – ir visada uždeda savo sunkią leteną man ant peties. – Žinokite, jis nekaltas, – sako ji mano mokinėms. – Saugesnio vyro nerasite!"

Jos krizena ir prunkščia iš jos pokšto – mano, kad tai pokštas. Būtent tokio nežmoniško pokšto jos ir tikisi iš Viliokės Esteros. Aš matau: jos net neįtaria, jog Esteros žodžiai – kad aš nekaltas – gali būti tiesa!

Estera žino, jog tai tiesa. Nežinau, kodėl jai atrodo, kad mano padėtis apgailėtina. Po tiek metų, kai aš tokiomis žeminančiomis

aplinkybėmis mėginau prarasti nekaltybę, kuri nieko, išskyrus mane patį, nė kiek nejaudino – kažin, ar kam berūpėjo ją iš manęs atimti, ir galų gale nusprendžiau, kad ji turi vertę tol, kol aš ją saugau. Nemanau esąs „nepraktikuojantis homoseksualas“, kad ir ką tai reikštų. Visa tai, kas su manimi vyko, tiesiog mane iškastravo. Aš nebesijaučiu „praktikuojantis“.

Estera savaip irgi liko nekalta. Ovenas buvo jos gyvenimo meilė; po jo ji niekada nebeleido sau rimtai įsimylėti.

„Retkarčiais man visai patinka pabūti su jaunu vaikinu, – sako ji. – Tada, kada galima, nes aš, kaip žinai, už „saugų seksą“; todėl mėgstu nekaltus berniukus. Tie berniukai nedrįsta man meluoti! Ir su jais lengva atsisveikinti – iš tikrųjų tai jie netgi jaučiasi dėkingi. Kas gali būti geriau?“ – klausia manęs pusseserė šelmiškai šypsodamasi. Man nieko nebelieka, kaip tik nusišypsoti jai.

Viliokė Estera! Aš turiu visus jos albumus, bet neturiu patefono; turiu visas kasetes, bet neturiu magnetofono – netgi automobilinio. Aš neturiu nė automobilio. Pasikliauju savo mokinėmis, kad jos informuos mane apie naują Esteros įrašą per televiziją.

– Pone Vilraitai! Ar jūs matėte „Vairavimą be rankų“? – Aš net sudrebėjau nuo tos minties. Ilgainiui aš pasižiūriu viską – nuo tos velniavos niekur nedingsi; Esteros roko videoįrašai visiems žinomi. Net Katerina Kiling negali atsiplėšti nuo ekrano, kai ją rodo! Ji tvirtina, kad tik dėl to, kad jos vaikai juos žiūri, o Katerina norinti žinoti apie visus naujus žvėriškumus, kurie atsiranda jų galvose.

Esteros įrašai yra išties šlykštūs. Jos balsas sustiprėjo, bet nepagerėjo; jai akompanuojanti muzika pilna elektrinių boso ir kitokių vibracijų, nuo kurių nosiniai jos garsai ima panėšėti į prievartaujamos moters riksmus, sklindančius iš geležinės statinės. Tuo metu rodomas kažkoks miglotas jovalas iš santykiavimo su jaunais berniukais epizodų, pertraukiamų juodai baltų dokumentinių kadrų iš karo Vietname. Napalmo aukos, motinos sūpuojančios savo nužudytus kūdikius, besileidžiantys, kylantys ir pavojingą zoną apšaudantys malūnsparniai, lauko chirurginės operacijos, galybė kareivių su savo galvomis rankose – ir pati Estera, įeinanti ir išeinanti vis iš kito, bet panašaus viešbučio kambario.

kuriame jaunas geltonsnapis berniukas arba pradeda apsirenginėti, arba nusirenginėti.

To jauno berniuko amžiaus grupės atstovai – ypač mergaitės! – mano, kad Viliokė Estera yra jautri ir humaniška asmenybė.

– Svarbiausia ne jos muzika, ne balsas, suprantate, bet tai, ką ji nori pasakyti, – aiškino man viena mano mokinė; man taip susuko pilvą, kad nepratariau nė žodžio.

– Svarbiausia netgi ne dainų žodžiai – tai ji visa, tai tarsi reportažai, – pasakė kita. O juk tai protingos mergaitės – jaunos išsilavinusių šeimų panelės!

Neneigiu, jog tai, kas atsitiko Ovenui Miniui, buvo jai smūgis; esu tikras, jai tai buvo dar didesnis smūgis negu man – ir aš dėl to su ja neketinu ginčytis. Tai, kas atsitiko Ovenui Miniui, buvo smūgis mums abiem; argi to negana? Bet kokia gyvenimo ironija, kad Viliokė Estera pavertė tą smūgį milijonais dolerių ir šlove, kad iš Oveno ir savo pačios kančių Estera užmaišė beprotišką sekso ir protesto jovalą, kuris jaunoms mergaitėms, nepatyrusioms jokių kančių, atrodo „artimas“.

Ką apie tai būtų pasakęs Ovenas Minis? Galiu tik įsivaizduoti, kaip Ovenas būtų kritikavęs vieną iš Viliokės Esteros videoįrašų.

– ESTERA, NIEKAS NEPATIKĖTŲ, ŽIŪRĖDAMAS Į ŠITĄ ABSURDIŠKĄ KRATINĮ, KAD TU TURI MUZIKOS MAGISTRĖS LAIPSNĮ IR LAIKAISI SOCIALISTINIŲ PAŽIŪRŲ. GREIČIAU, MATYDAMI TĄ PADRIKĄ VOLIOJIMĄSI, PAMANYTŲ, KAD TU GIMEI BE KLAUSOS IR NAUDOJIESI – BEVEIK IŠIMTINAI – SAVO, KAIP PADAVĖJOS, PATIRTIMI!

O apie nukryžiuotuosius ką Ovenas būtų sakęs? Viliokė Estera mėgsta nukryžiuotuosius, o gal jai patinka juos niekinti – įvairių rūšių ir dydžių nukryžiuotieji kabo jai ant kaklo ir tabaluoja ausyse. Kartais ji netgi įsiveria vieną į nosį; dešinė jos šnervė pradurta.

– Ar jūs katalikė? – kartą jos paklausė žurnalistas.

– Juokaujat? – atsakė Estera.

Anglų kalbos magistras manyje negali nutylėti, kad jeigu ne muzikai, tai jos pavadinimams Estera tikrai turi klausą.

„Vairavimas be rankų“, „Išvykęs į Arizoną“, „Nebėra bažnyčios, nebėra tėvynės, daugiau nebėra“, „Tai tiktai dar vienas žuvęs did-

vyris", „Aš siela netikiu jokia", „Tarp laidojančių jį manęs nebus", „Gyvenimas po tavęs", „Kodėl berniukams manęs reikia", „Tikiu tavo balsu", „Šešiasdešimt aštuntųjų niekas nepamirš".

Turiu pripažinti, Esteros pavadinimai buvo patrauklūs; ir ji turėjo tokią pat teisę kaip ir aš interpretuoti tą tylą, kurią po savęs paliko Ovenas Minis. Man nederėtų įvardinti to „tyla"; mano atveju Ovenas nepaliko manęs visiškoje tyloje ir ramybėje. Tiesą sakant, du kartus Ovenas davė man žinią – tai yra abiem atvejais jis davė man žinią, kai jo jau nebebuvo.

Paskutinįkart – dar šį rugpjūtį – aš gavau iš jo žinią Ovenui būdingu būdu; kitaip sakant, tokiu būdu, kuris suteikia erdvės interpretacijoms ir diskusijoms.

Buvau pasilikęs iki vėlumos Frant gatvėje ir prisipažįstu, kad mano sąmonė buvo apsiblaususi; mudu su Danu Nidemu smagiai leidome eilines savo atostogas – pernelyg tankiai kilnodami taurelę. Kalbėjomės apie visas tas priemones, kurių kadaise ėmėmės, kad senelė kuo ilgiau galėtų gyventi Frant gatvės aštuoniasdešimtajame name; prisiminėme incidentus, dėl kurių galiausiai ryžomės išvežti senelę į Greivsendo senelių prieglaudą. Mes nenorėjome to daryti, bet ji nepaliko mums pasirinkimo; ji varė Etelę iš proto – negalėjome surasti tarnaitės ar slaugės, kurios senelė nevarytų iš proto. Kai Oveno Minio nebebuvo, visi jai buvo per kvaili.

Metų metais maistą iš parduotuvės jai pristatydavo broliai Podžijai – Dominikas Podžijas ir kitas, jau miręs, kurio vardo neprisimenu. Paskui Podžijas nustojo pristatinėjęs prekes į namus. Vien iš pagarbos Harietei Vilrait, kuri buvo seniausia ir vienintelė jo pirkėja, laiku sumokanti sąskaitas, Dominikas Podžijas kilniaširdiškai pasiūlė ir toliau vežioti prekes į aštuoniasdešimtąjį Frant gatvės namą.

Ar senelė įvertino Dominiko kilniaširdiškumą? Ji ne tik kad jo neįvertino; ji negalėjo prisiminti, kad Podžijas daugiau niekam prekių nebevežioja ir kad jie daro jai ypatingą paslaugą. Žmonės visada darydavo Harietei Vilrait ypatingas paslaugas; senelė žiūrėjo į tai kaip į privalomą dalyką. Negana, kad to nevertino, dar skųsdavosi. Beveik kasdien skambindavo telefonu Dominikui Podžijui

priekaištaudavo, kad jo prekių pristatymas niekam tikęs. Pirmiausia ji priekaištavo jam, kad pristatytojai visiškai jai „nepažįstami". Iš tiesų nieko panašaus nebuvo; vaikinai buvo Dominiko Podžijo anūkai – senelė tiesiog pamiršo, kas jie tokie ir kad ji matydavo juos vežiojant prekes jau daug metų. Dar daugiau, senelė skundėsi, kad tie „nepažįstamieji" ją gąsdina, – o ji niekada nemėgusi staigmenų, priminė senelė vargšui Dominikui.

Ar Podžijas negalėtų paskambinti jai, kada jie atveš prekes, kad ji taip nepersigąstų? – klausdavo senelė. Tada ji bent būtų pasiruošusi priimti tuos „visiškai nepažįstamus" vaikinus.

Dominikas sutiko. Jis buvo malonus žmogus ir mylėjo mano senelę; be to, jis, ko gero, be reikalo manė, kad ji gali bet kada numirti ir jo vargai pasibaigs.

Tačiau senelė gyveno ir gyveno. Kai Podžijas jai paskambindavo ir įspėdavo, kad pristatytojai jau važiuoja, senelė mandagiai jam padėkodavo, padėdavo ragelį ir tuojau pat užmiršdavo, kad kas nors turi atvažiuoti – ar kad ji buvo įspėta. Kai vaikinai ją „išgąsdindavo", ji įpykusi paskambindavo Podžijui ir sakydavo:

– Jeigu jūs žadate atsiųsti man „visiškai nepažįstamus" žmones, tai gal malonėtumėte prieš tai bent įspėti!

– Taip, ponia Vilrait! – visada atsakydavo Dominikas. Paskui paskambindavo Danui pasiskųsti; jis netgi man į Torontą kelis kartus skambino!

– Man darosi neramu dėl jūsų senelės, Džonai, – sakydavo Dominikas.

Tuo laiku senelei jau buvo išslinkę beveik visi plaukai. Ji turėjo pilną komodą perukų ir priekaištaudavo Etelei ir kitoms ją pakeitusioms tarnaitėms, kad perukai netvarkingai dedami į stalčius ir kad Etelė ir kitos nemoka jų žmoniškai uždėti ant jos senos plikos galvos. Senelė ėmė jausti tokią panieką Etelei – ir visoms jos nevykusioms pamainoms, – kad ėmėsi klastos, kaip apsisaugoti nuo tokio, jos požiūriu, apmaudaus savo tarnaičių nerangumo. Jos nieko negalėjo padaryti. Senelė suslėpdavo perukus taip, kad tos nelaimėlės negalėdavo jų surasti: tada ji užsipuldavo kvaišas kažkur nukišus jos galvos apdangalus, be kurių ji negalinti apsieiti.

– Nejaugi jūs tikitės, kad aš eisiu į žmones kaip kokia kuoktelėjusi plika iš cirko pabėgusi senė? – klausdavo ji.

– Ponia Vilrait, kur jūs pasidėjote savo perukus? – klausdavo moterys.

– Ar jūs iš tiesų manote, kad aš sąmoningai trokštu atrodyti kaip paklaikusi branduolinio sprogimo auka? – klausdavo jų senelė. – Tegu verčiau mane nužudo maniakas, negu aš vaikščiosiu plika galva!

Tekdavo pirkti naujų perukų; dauguma senųjų – bet jokiu būdu ne visi – atsirasdavo. Jeigu senelei ypač nepatikdavo perukas, ji įmerkdavo jį į paukščių girdyklėlę rožyne.

O kadangi Podžijas vis tiek siuntė jai į namus „visiškai nepažįstamus“ vaikinus, kurie ją gąsdino, senelė ėmė pati juos gąsdinti. Būdavo, pirma prišoka, – aplenkusi Etelę ir visas jos pamainas, – ir staiga atlapojusi jiems duris pasveikina pašiurpusius pristatytojus su klyksmais nusiplėšdama nuo galvos peruką ir parodydama savo pliką galvą!

Vargšai Dominiko Podžijo anūkai! Kaip jie varžydavosi tarpusavyje, kad tik nereikėtų vežti produktų į aštuoniasdešimtąjį Frant gatvės namą.

Po kokių keturių ar penkių tokių incidentų Danas paskambino man – į Torontą – ir pasakė:

– Aš skambinu dėl tavo senelės. Žinai, kaip aš ją myliu. Bet manau, kad atėjo laikas.

Netgi šį rugpjūtį, prisiminę tas dienas, mudu su Danu Nidemu juokėmės. Jau buvo vėlu, ir mes gėrėme – kaip paprastai.

– Žinai ką? – pasakė Danas. – Tos garsiosios uogienės ir džemai ir dar kažkokie siaubingi stiklainiai, kuriuos ji saugojo, tebestovi slaptajame koridoriuke!

– Negali būti! – pasakiau.

– Tikrai! Pasižiūrėk pats, – pasakė jis. – Danas pamėgino atsistoti nuo kėdės – patyrinėti slaptojo koridoriuko paslapčių su manimi, – bet per staigiai stodamasis neteko pusiausvyros ir graudžiai šlepteléjo atgal ant kėdės. – Pasižiūrėk pats! – pakartojo jis raugėdamas.

Aš ne iš karto atidariau slaptąsias duris; tos durys, matyt, metų metais nebuvo varstomos. Besičiupinėdamas su raktu užkliudžiau ir nuverčiau nuo lentynos keletą knygų. Prisiminiau, kaip kadaise Džermena buvo miklesnė – kai mirė Lidija ir Džermena nusprendė koridoriuke pasislėpti nuo pačios Mirties.

Pagaliau durys atsidarė. Slaptajame koridoriuke buvo tamsu; vis dėlto aš girdėjau, kaip suskato slėptis vorai. Voratinklių buvo baisybė. Prisiminiau, kaip buvau uždaręs čia Oveną ir jis klykė, kad kažkas šlapias jį lyžtelėjo – visai nepanašus į voratinklį, bet KAŽKAS, TURINTIS LIEŽUVĮ. Taip pat prisiminiau tą atvejį, kai buvome uždarę jį čia per jo atsisveikinimo vakarą, o ponas Fišas deklamavo „Julijų Cezarį" – čia pat už uždarų durų: „Bailiai daugybę kartų per gyvenimą numiršta, narsuolis su mirtim susiduria tik sykį" ir taip toliau. Ir dar prisiminiau, kaip mudu su Ovenu išgąsdinome čia Džermeną – o dar anksčiau – vargšę Lidiją. Slaptojo koridorėlio voratinkliuose snaudė daugybė senų prisiminimų; apgraibomis ėmiau ieškoti jungiklio, bet niekaip negalėjau rasti. Nenorėjau liesti tų senų stiklainių nematydamas, kas juose. Tada Danas Nidemas uždarė duris.

– Liaukis, Danai! – surikau. Girdėjau, kaip jis juokiasi. Ištiesiau ranką tamsoje. Užčiuopiau vieną iš lentynų; bruožiau delnu per lentyną ir per visus voratinklius durų link. Įsivaizdavau, kad šviesos jungiklis šalia durų. Kaip tik tada prisiliečiau prie kažko baisaus. Tai buvo kažkas minkštas, gyvas – pamaniau – ką tik gimusių žiurkiukų lizdas! Aš šoktelėjau atgal ir suklykiau.

Tai, ką užčiuopė mano ranka, buvo vienas iš senelės paslėptų perukų, bet aš to nežinojau. Aš žengtelėjau per toli ir atsidūriau ant paties aukštų žemyn vedančių laiptų krašto; pasijutau netenkąs pusiausvyros ir krintąs žemyn. Per sekundės dalį spėjau įsivaizduoti, kaip Danas randa mano kūną ant purvinų grindų apačioje, bet tuo metu maža stipri rankutė (ar kažkas panašaus į mažą stiprią rankutę) uždėjo mano paties ranką ant jungiklio; maža stipri rankutė (ar kažkas į ją panašaus) užtraukė mane siūbuojantį ant viršutinio laiptelio. Ir jo balsas – tai buvo neabejotinai Oveno balsas – pasakė: „NEBIJOK, NIEKO BLOGO TAU NEATSITIKS".

Aš vėl suklykiau.

Kai Danas Nidemas atidarė duris, atėjo eilė klykti jam.

– Tavo plaukai! – suriko jis.

Kai pasižiūrėjau į veidrodį, pamaniau, kad tai voratinkliai – visa galva buvo tarytum miltuota. Bet kai išsišukavau plaukus, supratau, kad plaukai iš šaknų pražilę. Tai įvyko tą rugpjūtį: nuo tada mano plaukai augo visiškai balti. Aš ir anksčiau jau turėjau vieną kitą žilą plauką; o visai pražilusį mano mokinės įvertino puikiai. Taip esą daug geriau negu seniau.

Kitą rytą, po to, kai Ovenas buvo „prabilęs į mane“, Danas Nidemas pasakė:

– Žinoma, mes abu buvome girtutėliai – ypač tu.

– Ypač aš, – pasakiau.

– Teisingai, – patvirtino Danas. – Klausyk: aš niekada nesišaipiau iš to, kuo tu tikėjai – ar ne taip? Niekada nesišaipysiu iš tavo religinių įsitikinimų – tu tai žinai. Bet nesitikėk, kad aš patikėsiu, jog Oveno Minio ranka iš tikrųjų sulaikė tave krintantį rūsio laiptais žemyn; nemėgink manęs įtikinėti, kad slaptajame koridoriuke su tavim kalbėjo tikras Oveno Minio balsas.

– Danai, – tariau, – Aš tave suprantu. Nenoriu atversti tavęs į kitą tikėjimą ir nesu evangelistas. Ar kada nors mėginau įskiepyti tau tikėjimą? Jeigu būčiau norėjęs sakyti pamokslus, būčiau tapęs pastoriumi ir turėčiau parapiją – ar ne?

– Klausyk, aš tave suprantu, – pasakė Danas; bet negalėjo atitraukti žvilgsnio nuo mano pabalusių kaip sniegas plaukų šaknų.

Po kiek laiko Danas paklausė:

– Ar tu tikrai jautei, kad tave traukia – tikrai trūkteli, visai kaip gyva ranka?

– Aš sutinku, kad buvau girtas, – pasakiau.

Dar po kiek laiko Danas vėl paklausė:

– Ir tai buvo jo balsas – ar tu esi tikras, kad tai, ką tu išgirdai, nebuvo mano balsas už durų?

– Ar daug girdėjai balsų, Danai, kuriuos būtum galėjęs supainioti su jo balsu? – susierzinęs atšoviau.

– Ką gi, mes abu buvome girti – juk taip? Aš taip manau, – pasakė Danas Nidemas.

Prisimenu 1967-ųjų vasarą, kai mano pirštas gijo – ir kaip greitai ta vasara prabėgo. Tą vasarą Ovenas Minis buvo paaukštintas tarnyboje; kai mudu su Estera jį pamatėme, jis vilkėjo jau kitokią – vyresniojo leitenanto uniformą. Juostelės ant antpečių dabar buvo ne vario, bet sidabro. Jis taip pat padėjo man parašyti magistrantūros darbo apie Tomą Hardį pradžią. Man visada sunku būdavo ką nors pradėti – ir, kaip pareiškė Ovenas, dar sunkiau ką nors permatyti kiaurai.

„TU TURI Į TAI PASINERTI, – rašė man Ovenas. – MAN HARDIS ATRODO BEVEIK RELIGINGAS, KAIP ŽMOGUS, KURIS TAIP PRIARTĖJO PRIE TIKĖJIMO Į DIEVĄ, KAD ATMETĘS DIEVĄ TAPO ŽIAURIAI NUOŽMUS. LIKIMAS, KURIUO HARDIS TIKI, YRA BEVEIK KAIP TIKĖJIMAS DIEVU – BENT JAU TUO BAISIU TEISIANČIUOJU DIEVU IŠ SENOJO TESTAMENTO. HARDIS NEPRIPAŽĮSTA INSTITUCIJŲ: BAŽNYČIOS – LABIAU NEGU TIKĖJIMO AR RELIGIJOS – IR, ŽINOMA, SANTUOKOS (SANTUOKOS INSTITUCIJOS) IR ŠVIETIMO. ŽMONĖS YRA BEJĖGIAI PRIEŠ LIKIMĄ, SAVOJO LAIKMEČIO AUKOS – JŲ PAČIŲ JAUSMAI NEŠA JIEMS PRAŽŪTĮ, O VISŲ RŪŠIŲ INSTITUCIJOS JUOS ŽLUGDO.

NEJAUGI NEMATAI, KAD TIKĖJIMAS Į TOKĮ RŪSTŲ PASAULĮ NIEKUO NESISKIRIA NUO TIKĖJIMO Į DIEVĄ? KAIP IR TIKĖJIME, TAI, KUO HARDIS TIKĖJO, BUVO PLIKAS, GRYNAS, PAŽEIDŽIAMAS TIKĖJIMAS Į DIEVĄ, ARBA TIKĖJIMAS, KAD – ILGAINIUI – VISKAS BAIGIASI TRAGIŠKAI... ABIEM ATVEJAIS ŽMOGUS NEPALIEKA SAU LAISVĖS FILOSOFINIAM OBJEKTYVUMUI. ABIEM ATVEJAIS TAI NERODO DIDELIO ŽMOGAUS PROTO. NIEKAD NELAIKYK HARDŽIO PROTINGU; NIEKADA NEPAINIOK RELIGIJOS ARBA TIKĖJIMO – BET KOKIOS RŪŠIES TIKĖJIMO – SU BET KUO, KAS TURI BENT KRUOPELĘ RACIONALUMO.

PASINERK – IMK IR PRADĖK. AŠ PRADĖČIAU NUO JO UŽRAŠŲ, DIENORAŠČIŲ – TENAI JIS KALBA BE UŽUOLANKŲ. NETGI ANKSTYVUOJU PERIODU – KAI 1882-AIS

METAIS KELIAVO PO PRANCŪZIJĄ – JIS RAŠĖ: „KAI PRIEŠ KELETĄ METŲ SUPRATAU, KAD GYVENU PASAULYJE, KURIAME PUOSELĖJAMI LŪKESČIAI NIEKADA NEPASITVIRTINA, AŠ NUSTOJAU DOMĖTIS BET KOKIOMIS TEORIJOMIS. MAN PAKANKA KIEKVIENĄ MIELĄ DIENĄ MĖGINTI IŠ NAUJO". ŠĮ PASTEBĖJIMĄ GALI PRITAIKYTI VISIEMS JO ROMANAMS! ŠTAI KODĖL SAKAU, KAD JIS „BEVEIK RELIGINGAS", – TODĖL, KAD JIS NEBUVO DIDIS MĄSTYTOJAS, O BUVO DIDIS PAJAUTĖJAS!

PRADŽIAI IMI VIENĄ IŠ JO TIESMUKŲ PASTABŲ IR SUGRETINI SU LITERATŪRIŠKESNIU VARIANTU – JUK IŠMANAI, KAIP TĄ DARYTI. MAN PATINKA ŠTAI ŠITAS: „ISTORIJA TURI BŪTI PAKANKAMAI IŠSKIRTINĖ, KAD APIE JĄ BŪTŲ VERTA PASAKOTI. MES, ISTORIJŲ PASAKOTOJAI, ESAME SENOVĖS JŪREIVIAI, IR NĖ VIENAM IŠ MŪSŲ NEBUS LEISTA STABDYTI VESTUVININKŲ, JEIGU NETURI JIEMS PAPASAKOTI KO NORS NEĮPRASTESNIO UŽ KASDIENĮ VIDUTINIO VYRO IR MOTERS GYVENIMĄ".

SUPRATAI? ČIA NĖRA NIEKO SUNKAUS. IMI JO AUKŠTUS „IŠSKIRTINĖS ISTORIJOS" KRITERIJUS IR SUGRETINI SU JO TIKĖJIMU, KAD „PUOSELĖJAMI LŪKESČIAI NIEKADA NEPASITVIRTINA". ŠTAI TAVO TEMA! IŠ ESMĖS TAI YRA JO TEMA – TAU TEREIKIA ĮRAŠYTI PAVYZDŽIUS. AŠ ASMENIŠKAI PRADĖČIAU NUO VIENO IŠ NUOŽMIAUSIŲ – IMK VISKĄ IŠ „DŽUDO NEPASTEBIMOJO". KAD IR NUO TOS ŠIURPIOS MALDELĖS, KURIĄ DŽUDAS SUKALBĖDAVO PRIEŠ UŽMIGDAMAS VAIKYSTĖJE?

„IŠMOKYK TAIP MANE GYVENTI, KAD AŠ BIJOČIAU MIRTI
NE LABIAU, NEGU BIJAU UŽMIGTI.
MIRTIES MANE IŠMOKYK..."

KAS GALI BŪTI LENGVIAU?" – rašė Ovenas Minis.

Ir taip – nupjovęs man pirštą ir leidęs užbaigti magistrantūrą – jis dar padarė pradžią mano magistrantūros darbui

Šį rudenį Greivsende – į kurį aš stengiuosi sugrįžti kiekvieną rugpjūtį – Dano vasaros mokyklos studentai buvo užgulę Euripidą. Aš pasakiau jam, kad, mano manymu, jo pasirinkimas keistas ir negailestingas. Tokio amžiaus mokiniams, kaip mano Vyskupo Strono mokyklos mergaitės, septynias savaites kalti „Medėją“ ir „Trojos moteris“ turbūt labai nuobodus užsiėmimas, be kita to, galintis atšaldyti jaunimo aistrą teatrui. Danas atsakė:

– O ką daryti? Mano klasėje dvidešimt penki mokiniai ir iš jų tik šeši berniukai.

Iš tiesų, esant tokiai padėčiai, tie berniukai atrodė aiškiai persidirbę. Labiausiai išblyškęs vaikinukas vienoje pjesėje vaidino Kreontą, o kitoje – Poseidoną. Visos mergaitės persikeldavo iš korintiečių choro į Trojos moterų chorą tarsi Korinto ir Trojos moterys būtų turėjusios tokius pat šaižius balsus. Mane tiesiog pritrenkė viena sielvartingo veido mergaitė, kurią Danas parinko Hekubos vaidmeniui; negana visų sielvartų, kurių reikalavo vaidmuo, ji turėjo likti scenoje per visą „Trojos moterų“ veiksmą. Todėl Danas leido jai atsikvėpti „Medėjoje“; jis davė jai itin liūdną, tačiau iš esmės nebylų vaidmenį Korinto moterų chore, nors vis dėlto pačiame spektaklio gale išskyrė ją iš kitų; neabejotina, kad ji buvo geriausia jo aktorė, ir Danas išmintingai pabrėžė paskutines choro eilutes – mergaitės solo.

„Daug dalykų vyksta ne mūsų, o dievų sprendimu, – pasakė sielvartingoji mergaitė. – Mūsų mintys nepasitvirtina, ir jos neturi nieko bendra su Dievo valia.“

Kaip teisinga. Net Ovenas Minis su tuo nesiginčytų.

Kartais pavydžiu Danui sugebėjimo mokyti per vaidybą; teatras yra svarbus stimulas – ypač jauniems žmonėms, kurie neturi gyvenime didelio patyrimo, kad galėtų jį gausinti skaitydami literatūrą; ir kurie dar nėra įvaldę kalbos – nemoka jos nei vartoti, nei suprasti. Teatras, kaip teisingai tvirtina Danas, suteikia jaunimui – tokiam kaip mūsų mokiniai – taip trūkstamos patirties ir kalbos įgūdžių. Dano mokinių amžiaus moksleiviai, taip pat ir maniškiai, nėra itin jautrūs sąmojui; sąmojis dažniausiai lieka jiems nesuprantamas arba jie laiko jį pasenusia snobizmo atmaina; paprasčiausiu maivymusi ir (geriausiu atveju) eksperimentavimu kalba. SĄMOJIS

nėra eksperimentavimas; todėl jis nėra nė naujas reiškinys. Sąmojis yra vienas iš gyvenimo ir literatūros bruožų, kurį lengviau atpažinti scenoje negu knygoje. Daugelis mokinių skaitydami pasigenda sąmojo arba jo neperpranta; scenoje netgi aktorius mėgėjas gali visiems parodyti, kas yra sąmojis.

Rugpjūtį visada kalbamės su Danu apie mokymą. Kai susitinkame per Kalėdas ir drauge važiuojame į Sojerio Depą, visada būna daug rūpesčių ir žmonių aplinkui. Tačiau rugpjūtį dažniausiai esame vieni: kai tik mokykliniai vasaros mokyklos spektakliai baigiasi, mudu su Danu važiuojame atostogauti, – nors paprastai tai reiškia, kad mes liekame Greivsende ir mūsų nuotykiai apsiriboja dieninėmis išvykomis į pajūrį prie Mažojo Šerno Galvos. Vakarus praleidžiame aštuoniasdešimtajame Frant gatvės name tiesiog šnekučiuodamiesi; Danui čia atsikrausčius, televizoriaus nebeliko. Išvažiuodama į Greivsendo senelių prieglaudą senelė televizorių pasiėmė su savimi; po mirties senelė paliko namą Frant gatvėje Danui ir man.

Tai didelis ir gūdus namas vyriškiui, kuris niekada nė nemanė dar kartą vesti; tačiau jis saugoja beveik tiek pat Dano prisiminimų, kaip ir mano. Nors aš mėgstu čia lankytis, bet netgi maudžiantis Frant gatvės namų ilgesys nesugundo manęs grįžti į Jungtines Valstijas. Šią temą – apie mano sugrįžimą – Danas užveda kiekvieną rugpjūtį, visada parinkęs vakarą, kai jis aiškiai mato, kad man miela šių namų atmosfera ir jo draugija.

– Dviem seniems viengungiams, kaip kad mudu, čia daugiau kambarių, negu reikia, – sako jis. – Turint galvoje tavo patirtį Vyskupo Strono mokykloje, – o juolab rekomendaciją, kurią, esu tikras, direktorė tau parašys, – Greivsendo akademijos anglų kalbos katedra su džiaugsmu tave priims. Tik tark žodį.

Ne iš mandagumo, bet iš meilės Danui, nuleidžiu visa tai negirdomis.

Šį rugpjūtį, kai jis vėl užvedė tą pačią kalbą, aš tiesiog pasakiau:

– Kaip vis dėlto sunku – neturint scenos vaidinimams – išmokyti paaugles sąmojo. Mane apima neviltis, kai pagalvoju, jog vėl artėja ruduo ir aš vėl turėsiu nertis iš kailio, kad

pastebėtų „Vėtrų kalne“ ką nors daugiau negu visas smulkmenas apie Kateriną ir Hitklifą – istorija, istorija; daugiau niekas jų nedomina!

– Džonai, brangusis Džonai, – pasakė Danas Nidemas. – Jis jau dvidešimt metų kaip miręs. Atleisk. Atleisk ir užmiršk – ir grįžk namo.

– Pačioje pradžioje yra pastraipa – jos kiekvienais metais ją praleidžia! – pasakiau. – Aš kalbu apie tą vietą, kur Lokvudas apibūdina Džozefą, aš tiek metų vis atkreipdavau į ją dėmesį, kad jos išmoko pastraipą atmintinai :„žiūrėdamas... į mane tokiu gižiu veidu, kad aš gailestingai tariau, jog jam turbūt reikia Dievo pagalbos pietums suvirškinti...“ Skaitau tą vietą joms garsiai, bet tekstas tarsi plaukia pro šalį, nepasiekdamas ausų – nė viena net nešypteli! Ir ne tik Emilės Brontės sąmojis prašvilpia joms pro ausis. Net ir šiuolaikinio sąmojo nepagauna. Nejaugi Mordechajaus Richlerio sąmojis gali būti neįkandamas vienuoliktokėms? Atrodo, kad taip. Tiesa, „Dadžio Kravico mokinystė“ joms „juokinga“; tačiau jos nepastebi pusės humoro! Prisimeni tą viduriniųjų klasių kurorto aprašymą? Aprašymai visada praspūsta joms pro akis; prisiekiu, jos mano, kad jie nesvarbūs. Joms reikia dialogo, joms reikia veiksmo; tačiau aprašymo toks gražus stilius! „Vis dar buvo keletas nežydų pasipriešinimo židinių, tai tiesa. Nė vienas iš dviejų viešbučių, kurie vis dar jiems priklausė, nepriėmė žydų, tačiau tai, kaip ir Didžiosios Britanijos viešpatavimas, vis dar išsilaikęs Malabaro pakrantėje, buvo ne tiek nepatogu, kiek graudžiai demonstratyvu.“ Kiekvienais metais aš stebiu jų veidus skaitydamas šią vietą – nė nemirkteli!

– Džonai, – pasakė Danas, – kas buvo, tas žuvo – net ir Ovenas taip ilgai nepyktų. Ar manai, kad Ovenas Minis būtų kaltinęs visą šalį dėl to, kas jam atsitiko? Tai buvo beprotybė; tai, ką tu kalbi, taip pat beprotybė.

– Kaip tau pavyksta scenoje išaiškinti, kas yra beprotybė? – paklausiau Dano. – Na, pavyzdžiui, Hamleto pradedantiesiems – aš duodu „Hamletą“ savo tryliktokėms, bet joms tik reikia perskaityti; jos to nemato. O „Nusikaltimas ir bausmė“? Netgi tryliktokės sunkiai įkerta vadinamąjį „psichologinį“ romaną. „Sutirštintas

Raskolnikovo dvasios skurdumas joms suvokiamas, tačiau Dostojevskio psichologizmo jos neįžvelgia net paprasčiausiuose aprašymuose; ir vėl jos praleidžia būtent aprašymus. Pavyzdžiui, Raskolnikovo šeimininkas – „atrodė, kad jo veidas buvo storai išteptas aliejumi nelyginant seno laikrodžio mechanizmas". „Kaip taikliai veidas apibūdina Raskolnikovo šeimininką! Argi tai ne nuostabu?" – klausiu klasės; jos žiūri į mane ir galvoja, kad aš dar didesnis pamišėlis už Raskolnikovą.

Danas Nidemas kartais irgi į mane taip žiūri. Kaip, jis įsivaizduoja, aš galėčiau „atleisti ir užmiršti"? Pernelyg daug ką turėčiau užmiršti. Kai mes, mokytojai, skundžiamės, kad mūsų mokiniai neturi istorinio mąstymo, argi mums rūpi ne tai, ką žmonės užmiršta? Metų metais aš mėginau užmiršti ir negalvoti, kas galėjo būti mano tėvas; nenorėjau žinoti, kas jis, kaip tvirtino Ovenas. Kiek kartų, pavyzdžiui, skambinau senajam mamos dainavimo mokytojui Gremui Maksviniui? Kiek kartų aš jam skambinau ir klausiau, ar jis nieko nesužinojo, kur dabar galėtų būti Basteris Fribodis, arba gal prisiminė apie motiną ką nors tokio, ko dar nesakė Ovenui ir man? Tik vieną kartą. Aš paskambinau jam tik vieną kartą. Gremas Maksvinis patarė man užmiršti ir negalvoti apie tai, kas galėjo būti mano tėvas; mielu noru tai padaryčiau.

Ponas Maksvinis pasakė :„Basteris Fribodis – jeigu jis dar gyvas – dabar jau bus toks senas, kad vargu ar prisimins jūsų motiną, jau nekalbant apie jos vaikiną! – Ponui Maksviniui kur kas įdomesnis buvo Ovenas Minis – kodėl jo balsas taip ir nepasikeitė. – Jam reikia pasirodyti daktarui – žmogus negali turėti tokio balso be niekur nieko", – tvirtino Gremas Maksvinis.

Be abejo, jis toks buvo ne be niekur nieko. Kai aš sužinojau priežastį, niekada nebepaskambinau ponui Maksviniui ir nepasakiau jam to; kažin, ar tai būtų buvęs pakankamai moksliškas paaiškinimas ponui Maksviniui. Aš bandžiau paaiškinti Esterai, bet Estera atšovė nenorinti nieko žinoti. „Aš patikėsiu viskuo, ką man sakysi, – pareiškė Estera, – bet būk malonus, pasilaikyk smulkmenas sau."

Kodėl Oveno Minio toks balsas ir viską, kas jam atsitiko, aš papasakojau tiktai Danui ir pastoriui

– Manau, kad tai įmanoma, – pasakė Danas. – Manau, kad pasaulyje yra buvę ir keistesnių dalykų, nors dabar pat neprisiminčiau jokio pavyzdžio. Svarbiausia, kad tu tuo tiki, ir aš niekada nesikėsinsiu į tavo teisę tikėti tuo, kuo tu nori tikėti.

– Bet tu ar tiki tuo? – paklausiau jo.

– Na, aš tikiu tavimi, – atsakė Danas.

– Kaip jūs galite tuo netikėti? – paklausiau pastoriaus Merilio. – Jau kas kas, bet jūs! Tikėjimo atstovas – kaip jūs tuo netikite?

– Norint tuo patikėti – turiu galvoje, viskuo, – tarė pastorius Merilis, – patikėti viskuo... na, tam reikia didesnio tikėjimo už manąjį.

– Bet būtent jūs! – pakartojau aš. – Pažvelkite į mane – aš niekada nebuvau giliai tikintis, iki tol, kai tai atsitiko. Jeigu aš tuo tikiu, kodėl jūs netikite? – paklausiau pastoriaus Merilio. Jis ėmė mikčioti.

– T-t-tau paprasčiau tuo t-t-tikėti. Tikėjimas nėra tai, ką tu jauti, taigi nėra jausminis patyrimas. Tu nesi gy-gy-gyvenęs su tikėjimu ir be tikėjimo. Tau yra l-l-lengviau, – pakartojo pastorius Merilis. – Tu niekada nebuvai giliai tikintis ir giliai abejojantis. Kas nors t-t-tiesiog pritrenkia tave kaip stebuklas, ir tu tuo tiki. Man nėra taip p-p-paprasta, – paaiškino pastorius.

– Bet tai iš tiesų stebuklas... – sušukau. – Jis juk pasakojo jums savo sapną! Žinau, kad pasakojo! Ir jūs taip pat buvote tada, kai jis pamatė savo vardą ir mirties datą ant Skrudžo paminklinio akmens. Juk buvote tenai? – surikau. – Kaip galite abejoti, kad jis žinojo? – kamantinėjau pastorių Merilį. – Jis žinojo – jis viską žinojo. Kaip jūs tai pavadinsite, jeigu ne stebuklu?

– Tapai l-l-liudininku to, ką vadini stebuklu, ir dabar tiki – tiki viskuo, – atsakė pastorius. – Tačiau stebuklai ne-ne-neįžiebia tikėjimo – tikri stebuklai nesukuria staiga tikėjimo iš nieko; jau turi tikėti, kad patikėtum stebuklu. Ovenas tikrai b-b-buvo nepaprastai apdovanotas – taip, apdovanotas ir be galo pasitikintis savimi. Be jokios abejonės, jį aplankydavo ryškios neramios vizijos – be to, jis buvo emocionalus, labai emocionalus. Bet kalbant apie tai, ar jis tikrai „žinojo“, ką tarėsi žinąs, – tai juk esama skirtingos n-

n-nuojautos; ne kiekvieną būtina priskirti Dievui. Pagalvok apie save – tu niekada netgi netikėjai į D-D-Dievą; pats taip sakei, o dabar viską, kas atsitiko Ovenui M-M-Miniui, aiškini Dievo valia!

Šį rugpjūtį aštuoniasdešimtajame Frant gatvės name mane pažadino šuo. Kai buvau kuo giliausiai įmigęs, išgirdau šuns lojimą ir pamaniau, kad tai Sagamoras; paskui – kad mano šuo – Toronte laikiau šunį – ir tik tada, kai visai išsibudinau, susivokiau, kur esąs ir koks dabar laikas, ir supratau, kad abiejų – ir Sagamoro, ir maniškio jau nebėra. Smagu būdavo su šunimi vaikščioti po Vinstono Čerčilio parką; galbūt man reikėtų įsigyti naują.

Už lango Frant gatvėje vis lojo kažkieno šuo. Aš išlipau iš lovos ir, kaip daugybę sykių esu daręs, patraukiau ilgu tamsiu koridoriumi į motinos miegamąjį – tenai šviesiau, užuolaidos ten niekada neužtraukiamos. Danas miega senelės lovoje – kitaip tariant, oficialiame aštuoniasdešimtojo Frant gatvės namo šeimininkų miegamajame.

Žvilgtelėjau pro motinos miegamojo langą, bet šuns nepamačiau. Tada nuėjau į poilsio kambarį – bent taip jis buvo vadinamas, kai čia gyveno senelė. Vėliau jis buvo tapęs vaikų žaidimo kambariu ir kambariu, kuriame motina grodavo senąja „Viktorola“ ir dainuodavo drauge su Frenku Sinatra ir Tomio Dorsio orkestru. Būtent šiame kambaryje ant sofos gulėjo išsitiesusi Estera, kai aš su Nojumi ir Simonu naršėme po visus namus ieškodami Oveno Minio. Mes taip ir nesužinojome, kur ji buvo jį paslėpusi ar kur jis pats pasislėpė. Aš gulėjau ant tos senos sofos prisimindamas visa tai. Matyt, užmigau tenai; tai buvo išties istorinė sofa, ant kurios – aš taip pat prisiminiau – motina pirmą kartą sušnibždėjo man į ausį: „ Mano nuotykiukas!“

Atsibudęs atsitiktinai pakišau ranką po viena ant plačios sofos gulinčių pagalvių ir riešu bakstelėjau į kažką tarsi į kokią kortą, bet kai ištraukiau, pasirodė, jog tai reliktas iš andainykštės Oveno Minio kolekcijos: senutėlė sulamdyta beisbolo kortelė. Henkas Baueris – prisimenate jį? Kortelė buvo išspausdinta 1950-aisiais, kai Baueriui buvo dvidešimt aštuoneri ir jis

žaidė aikštelės gale už jankius. Bet jis atrodė vyresnis; galbūt dėl karo – per Antrąjį pasaulinį karą jis buvo palikęs aikštelę, o paskui vėl sugrįžo. Nors ir nebuvau beisbolo sirgalius, vis dėlto prisiminiau Bauerį kaip patikimą nefavoritinį žaidėją, ir tikrai tas jo kiek pavargęs įdegęs veidas bylojo apie jo atsakingą požiūrį į darbą. Kantrioje jo šypsenoje nebuvo nė šešėlio sportinio pasididžiavimo, ir jis neslėpė akių po beisbolo kepuraitės snapeliu, o buvo ją nusismaukęs ant pakaušio, atidengdamas mąslią, raukšlėtą kaktą. Tai buvo viena iš tų senų laikų fotografijų, kai spalvos optimistiškumo dėlei būdavo sutirštinamos – jo įdegusi oda buvo per daug įdegusi, dangus per daug mėlynas, debesys per daug vienodai balti. Balti purūs debesys aukštai danguje ir skaisti dangaus mėlynė sudarė tokį nerealų foną ponui Baueriui, apsivilkusiam balta smulkiais dryželiais uniforma, kad atrodė, tarsi jis būtų miręs ir atsidūręs rojuje.

Žinoma, aš iškart supratau, kur Estera buvo paslėpusi Oveną Minį; jis buvo palindęs po sofos pagalvėlėmis, ant kurių jinai gulėjo! – visą tą laiką, kol mes jo ieškojome. Štai kodėl jis atrodė visas toks susilamdęs, susivėlusiais plaukais, kaip pabudęs iš miego. Henko Bauerio kortelė, matyt, bus iškritusi jam iš kišenės. Po tokių atradimų – jau nekalbant apie Oveno balsą, „prabilusį“ į mane slaptajame koridoriuke, ir jo ranką (ar kažką panašaus į ranką), sulaikiusią mane, – aš kartais pradedu bijoti aštuoniasdešimtojo Frant gatvės namo.

Aš žinau, kad senelė bijojo senojo namo iki pat paskutinės savo dienos. „Per daug vaiduoklių“, – bambėdavo jinai. Galiausiai, manau, ji buvo patenkinta, kad jos nenužudė maniakas, – nors kadaise tikino pasirinksianti mieliau tokią mirtį negu išsikraustymą iš Frant gatvės namų. Išvažiuodama ji paliko namus gana ramiai; į savo išvykimą žiūrėjo filosofiškai. „Laikas iškeliauti, – pasakė ji man ir Danui. – Per daug vaiduoklių!“

Greivsendo senelių prieglaudoje jos išėjimas buvo greitas ir neskausmingas. Iš pradžių ji užmiršo viską apie Oveną, paskui užmiršo mane; net mano motinos niekas nepajėgdavo jai priminti – niekas, išskyrus mane, kai aš tikrai meistriškai imituodavau Oveno

balsą. Tas balsas pažadindavo jos atmintį; tas balsas iškeldavo jos prisiminimus į paviršių – beveik kiekvieną kartą. Ji mirė miegodama likus tik dviem savaitėms iki savo šimtojo gimtadienio. Ji nemėgo dalykų, „atkreipiančių į save dėmesį“, – sakydavo: „Ta šukuosena bado man akis!“

Įsivaizduoju, kaip ji galvodavo apie savo šimtąjį gimtadienį; šeimos šventė, planuojama šiam įvykiui pagerbti, būtų senelę pribaigusi – įtariu, kad ji tai žinojo. Teta Marta jau buvo įspėjusi laidą „Šiandien“; galbūt žinote, kad laida „Šiandien“ pasveikina su gimimo diena kiekvieną šimto metų sulaukusį Jungtinių Valstijų gyventoją – jeigu yra apie tai informuota. Teta Marta pasistengė, kad jie žinotų. Harietei Vilrait Visų šventųjų dienos išvakarėse sukanka šimtas metų! Senelė nepakentė Visų šventųjų dienos išvakarių; tai buvo vienas iš keleto jos priekaištų Dievui – kam jis leido jai gimti tokią dieną. Jos akimis, ta diena sukurta tam, kad žemesnieji visuomenės sluoksniai galėtų nevaržomi kelti sąmyšį, kad jie turėtų progą nuniokoti turtinguosius – ir mano senelės namai visada būdavo niokojami Visų šventųjų dienos išvakarėse. Aštuoniasdešimtas Frant gatvės namas būdavo išpuošiamas tualetiniu popieriumi, garažo langai nuo apačios išterliojami muilu, kiemo žibintų stulpai nupurškiami dažais (oranžiniais), o kartą kažkas įgrūdo gerą pusę ungurio į senelės durų plyšį paštui įmesti. Ovenas visą laiką įtarė, jog tai pono Morisono, bailiojo paštininko, darbas.

Atvykusi į prieglaudą, senelė nusprendė, kad įtaisas televizijos kanalams perjunginėti per atstumą yra tikras šėtono pramanas; tai galutinis televizijos triumfas, pasakė ji, kai ji tau gali išdžiovinti smegenis net neleisdama atsistoti nuo kėdės. Tai Danas rado senelę mirusią, kai vieną vakarą nuvyko jos aplankyti į Greivsendo senelių prieglaudą. Jis važiuodavo pas ją kiekvieną vakarą, o sekmadieniais atveždavo sekmadieninį laikraštį ir jai skaitydavo.

Tą vakarą, kai ji mirė, Danas rado ją apramstytą pagalvėmis lovoje; atrodo, kad ji užmigo bežiūrėdama televizorių, suspaudusi pultą rankoje taip, kad kanalai nuolat persijunginėjo. Bet ji nemiegojo, ji buvo mirusi, ir sustingęs jos nykštys tiesiog buvo pri-

spaudęs mygtuką, kuris leidžia peržiūrėti kanalus – ieškant ko nors įdomaus.

Kaip norėčiau, kad Ovenas Minis būtų miręs taip pat ramiai!

Torontas, 1987-ųjų rugsėjo 17-ta diena – lietinga ir vėsi; tokiu oru vėl prasideda darbas mokykloje ir bažnyčioje. Tie pažįstami mokyklos ir bažnyčios ritualai yra didžiausia mano paguoda. Tačiau Vyskupas Stronas pasamdė naują moterį anglų kalbos skyriui; praeitą pavasarį, kai ji buvo atėjusi į pasikalbėjimą, supratau, kad tai žmogus, kurį teks iškęsti, – moteris, suteikianti naują prasmę tam įspūdingam pirmajam „Puikybės ir prietarų" sakiniui, kuriuo prasideda mano devintokių rudens semestras: „Tai yra visuotinai pripažinta tiesa, kad turtingas viengungis ieško žmonos". Nežinau, ar aš tikrai atitinku Džeinės Ostin supratimą apie turtingumą; bet mano senelė aprūpino mane dosniai.

Mano naujoji kolegė vardu Eleonora Pribst, ir aš labai norėčiau paskaityti, ką Džeinė Ostin apie ją parašytų. Būčiau daugybę kartų laimingesnis galėdamas paskaityti apie panelę Pribst, užuot turėjęs malonumą ją sutikti. Bet aš ištversiu ją. Galiausiai aš ją pergyvensiu. Ji būna arba kvaila, arba agresyvi ir abiem atvejais piktybiškai įkyri – ji yra vokiečių budelis.

Kai ji juokiasi, aš nejučia prisimenu tą nuostabų sakinį beveik pačioje Margaretos Atvud „Išnirimo į paviršių" pabaigoje: „Aš juokiuosi, o man iš gerklės sklinda tarsi kokio užmušamo gyvio cypimas – pelės, paukščio?" Kai juokiasi Eleonora Pribst, galiu prisiekti – girdžiu priešmirtinį žiurkės arba grifo švokštimą. Per skyriaus susirinkimą, kai aš vėl pateikiau pasiūlymą įtraukti į tryliktos klasės mokymo programą Giunterio Graso „Katę ir pelę", panelė Pribst puolė į ataką.

– Kodėl norite dėstyti tą bjaurią knygą mergaitėms? – paklausė ji. – Tai knyga berniukams, – pasakė ji. – Jau vien masturbacijos scena moterims yra įžeidžianti.

Paskui ji ėmė skųstis, kad aš „išsėmiau" Margaretą Atvud ir Alisą Manrou, dėstydamas jas per Kanados literatūros kursą tryliktokėms; niekas nedraudė panelei Pribst dėstyti Atvud ar Manrou per bet kurį

kitą kursą, bet jai žūtbūt reikėjo prikibti. Vyras, dėstantis šias dvi moteris rašytojas, taip jas „išsėmė", pasakė ji, kad to paties skyriaus dėstančios moterys jau nebegali įtraukti jų į savo programą. Aš ją perkandau. Jeigu kanadietį autorių įtrauki į Kanados literatūros kursą, tokia kaip ji sakys, kad žiūri į kanadiečius iš aukšto nedėstydamas jo kitos literatūros kurse. O jeigu „išsemi" tą autorių dėstydamas kitos literatūros kursą, tuomet būsi paklaustas, kuo „bloga" Kanados literatūra ir kodėl tu iš aukšto žiūri į kanadiečius. Ir visa tai dėl to, kad aš buvęs amerikietis, o ji nemėgsta amerikiečių; tai taip aiškiai matyti, be to, aš esu viengungis, gyvenu vienas ir nesineriu iš kailio, kaip čia man, kaip žmonės sako, „paskyrus jai pasimatymą". Jeigu tokiai užsispyrėlei, kaip ji, paskirsi pasimatymą, tai ji būtinai iš tavęs išsityčios, o jeigu nepaskirsi, tai išsityčios dar smarkiau.

Ji man primena vieną prieš keletą metų įvykusį susitikimą su viena niujorkiete, kuri buvo labai panaši į Micę Liš. Ji buvo atvežusi savo dukterį į Vyskupo Strono mokyklą pokalbiui; motina norėjo pasikalbėti su kuo nors iš anglų kalbos skyriaus, – kad įsitikintų, kaip ji sakė direktorei, ar mums nebūdingas „parapinis" požiūris į literatūrą. Ta moteris buvo tarsi kunkuliuojantis seksualinių prieštaravimų puodas. Pirmiausia ji norėjo, kad jos duktė mokytųsi Kanadoje, pasak jos, „seno kirpimo mokykloje", ir būtų „apsaugota" nuo Niujorko pavojų. Visos Naujosios Anglijos mokyklos, sakė ji, pilnos niujorkiečių; tai būtų tragiška, jeigu jauna mergina neturėtų galimybės savo laiku pasidžiaugti sveiko ir saugaus gyvenimo privalumais ir vertybėmis.

Kita vertus, ji buvo viena iš tų niujorkiečių, kurie įsitikinę, kad „neištvertų" nė valandėlės gyvenimo ne Niujorke, – ir kurie įsitikinę, kad visas likęs pasaulis tėra provincialus senamadiškų vertybių ir dorybių gėdos stulpas, prie kurio tokie subtilaus skonio ir grynai miestietiškos kultūros žmonės kaip ji būtų plakami tol, kol numirtų iš nuobodulio.

– Pasakykite atvirai, – sušnibždėjo ji man, – ką tokioje vietoje veikia suaugę žmonės? – Turbūt ji norėjo pasakyti, visame Toronte, visoje Kanadoje... visame šiame laukiniame krašte, taip sakant. Ir vis dėlto ji nuoširdžiai norėjo ištremti savo dukterį, kad jai ne-

tektų susidurti su negailestinga gyvenimo išmintimi, kuri padarė jos motiną Niujorko kaline!

Jai labai rūpėjo, kiek kanadiečių autorių yra įtraukta į skaitymo programą; kadangi nebuvo jų skaičiusi, tai įsivaizdavo juos esant kraštutinio „parapinio“ lygio. Aš taip ir nepamačiau jos dukters; galbūt ji buvo miela – be abejo, truputį būgštaujanti, ar nepasiilgs namų, bet gal visai ir miela. Motina taip jos ir neatvežė, nors pareiškimas buvo priimtas. Galbūt motina atvažiavo į Kanadą dėl kokios užgaidos – nepasakyčiau, kad aš pats atvykau čia dėl protu suvokiamų priežasčių! Galbūt motina neatidavė dukters nenorėdama kentėti nepatogumų, kuriuos teks kentėti važuojant dukters lankyti į šituos tyrus...

Aš turiu savo versiją, kodėl vaikas taip ir nebuvo atiduotas į mokyklą. Motina mėgino mane suvilioti! Jau seniai niekas tokių dalykų nebuvo daręs. Buvau pradėjęs manyti, kad man tai jau nebegresia, bet staiga motina pasakė: „Ką čia žmonės veikia – kaip linksminasi? Ar nenorėtumėte man parodyti?“

Mokykla priėmė gana neįprastą, gal net negirdėtą sprendimą, kad dukra galėsianti praleisti naktį viename iš bendrabučio kambarių – susipažinti su keliomis kitomis mergaitėmis, keliomis kitomis amerikietėmis... ir panašiai. Motina pasidomėjo, ar aš turėsiu laiko „naktiniam pasilinksminimui“!

– Aš išsiskyrusi, – paskubėjo pridurti – ir be reikalo; aš kitaip nė nemaniau! Bet net jeigu ir taip!

Neapsimetinėsiu, kad moku išsisukti nuo tokio tiesmuko kvietimo; man trūksta patyrimo. Turbūt pasielgiau kaip koks visiškas gvėra. Ir, be abejo, pateikiau tai moteriai dar vieną pavyzdį pribloškiančio „parapijiškumo“, su kuriuo jai buvo lemta susidurti už Niujorko ribų.

Šiaip ar taip, mūsų susitikimas baigėsi apmaudžiai. Moteriškei, jos manymu, pakako drąsos pasisiūlyti man; pristigęs drąsos priimti šią kilnią dovaną pasirodžiau esąs niekšingas bailys. Padariusi man garbę pasiūlydama savo gundančius apžavus, dabar ji jautėsi turinti teisę išpilti man ant galvos savo paniekos nuodus. Ji pareiškė Katerinai Kiling, kad mūsų anglų kalbos knygų skaitymo sąrašai

net labiau „parapiniai“, negu ji būgštavusi. Patikėkite: „parapiniai“ buvo visai ne sąrašai, o aš ! Man niekada nepakakdavo nuovokos atpažinti gyvenime pasitaikančią gerą progą.

O dabar – savo paties anglų kalbos skyriuje – aš turiu kęsti moterį, kurios temperamentas labai panašus ir kurios būdo dygumas kyla iš seksualinių prieštaravimų jūros... Eleonorą Pribst!

Ji netgi ėmėsi kritikuoti mano pasirinkimą dėstyti „Blaškomus audros“; užsiminė, kad greičiausiai taip atsitikę dėl to, kad aš nesupratęs, jog „Penktasis amplua“ yra geresnė knyga. Savaime suprantama, aš nagrinėjau klasėse abu romanus ir daug kitų Robertsono Deiviso kūrinių su dideliu – netgi su didžiuliu malonumu. Aš pareiškiau, kad ne pirmi metai dėstau „Blaškomus audros“ ir man tai puikiai sekasi. „Mokinės pačios jaučiasi panašiai kaip mėgėjiško teatro aktorės, – pasakiau. – Manau, kad provincijos dramos būrelio intrigos joms labai juokingos ir perdėm pažįstamos.“ Bet panelė Pribst prišuto, ar aš girdėjau apie Kingstoną; žinoma, aš bent jau žinojau, kad literatūrinis Soltertono miestas labai primena Kingstoną. Girdėjau, jog tai tiesa, pasakiau, nors – pats asmeniškai – Kingstone nebuvau.

– Nebuvote! – suriko ji. – Štai kas išeina, kai amerikiečiai moko KL knygų!

– Aš bjauriuosi terminu „KL“, – pasakiau panelei Pribst. – Amerikiečių literatūros mes nevadiname „AL“. Nematau reikalo įdomios šios šalies literatūros apibūdinti tokiu niekinamu trumpiniu. Be to, poną Deivisą laikau tokiu visuotinai svarbiu autoriumi, kad stengiuosi pabrėžti ne tai, kas jo knygose „kanadietiška“, bet kas jose yra nuostabu.

Po to prasidėjo tikras karas. Ji pareiškė nepritarianti tam, kad vienuoliktokėms Orvelo „Birmos dienas“ pakeičiau „Gyvulių ūkiu“. Turint galvoje romanų „ilgaamžiškumą“, reikėtų rinktis arba „Tūkstantis devyni šimtai aštuoniasdešimt ketvirtuosius“, arba „Gyvulių ūkį“; „Birmos dienos“, pareiškė ji, prastas pasirinkimas.

– Orvelas yra Orvelas, – atsakiau, – o „Birmos dienos“ yra geras romanas.

Tačiau panelė Pribst – Karališkojo universiteto diplomantė (štai iš kur žinios apie Kingstoną) – Toronto universitete rašo daktarinį

darbą, susijusį su „politika grožinėje literatūroje". „Jūs, regis, rašėte apie Hardį? – paklausė ji, turėdama galvoje „vien tiktai" apie Hardį! – ir ar aš nesu parašęs nieko daugiau, išskyrus magistrantūros darbą?

Taigi aš paklausiau savo senos bičiulės Katerinos Kiling:

– Ar nemanai, kad Dievas sukūrė Eleonorą Pribst man erzinti?

– Nebūk padūkęs, – pasakė Katerina. – Be to, nepadoru taip kalbėti:

Kai noriu elgtis „nepadoriai", rodau pirštu; atsiprašau – rodau tuo, kas iš jo liko. Aš rodau ne pirštu. Pasitaupysiu jį kitam susirėmimui su panele Pribst. Esu dėkingas Ovenui Miniui už tiek daug dalykų; jis ne tik išgelbėjo mane nuo Vietnamo – jis sukūrė man puikų mokymo įrankį, pasakišką instrumentą dėmesiui pritraukti, kai klasė pavargsta. Aš tiesiog pakeliu ranką ir rodau pirštu. Tai, kad neturiu kuo rodyti, įdomu ir linksma man pačiam. Tą pačią akimirką visų dėmesys nukrypsta į mane. Tai labai gerai veikia ir per skyriaus susirinkimus.

– Nerodyk į mane su savo šituo, – mėgdavo sakyti Estera.

Bet ją liūdino visai ne „šitas", ne tai, kas buvo likę; o tai, ko jau nebuvo! Nupjauta buvo labai lygiai – lygiau turbūt neįmanoma. Strampas neatrodė nei juokingas, nei sudarkytas, nei netgi nupjautas. Vienintelis dalykas, ko man trūksta, yra tas, ko nebėra. Nebėra Oveno Minio.

Po to, kai Ovenas nupjovė man pirštą – tą 1967-ųjų vasarą, kai buvo sugrįžęs į Greivsendą kelioms dienoms atostogų, – Estera pasakė Ovenui, kad nedalyvaus jo laidotuvėse – nė už ką.

– Aš ištekėsiu už tavęs, persikraustysiu į Arizoną – aš bet kur su tavim važiuosiu, Ovenai, – pasakė ji. – Įsivaizduoji mane su nuotakos suknele kariuomenės bazėje? Įsivaizduoji, kaip pas mus svečiuojasi kita jaunavedžių pora, kai tau nereikia lydėti lavono? Vadink mane tiesiog Estera Huačuka! – suriko ji. – Aš netgi pastosiu, jeigu tu to nori, Ovenai. Ar nori vaikų? Aš tau pagimdysiu! – rėkė ji. – Viską dėl tavęs padarysiu – pats žinai. Bet į tavo sušiktas laidotuves neisiu.

Ji savo žodį tesėjo; Esteros nebuvo Oveno Minio laidotuvėse – Herdo bažnyčia buvo sausakimša, tačiau Esteros toje minioje nebuvo. Jis niekada neprašė, kad ji už jo tekėtų; niekada nesiūlė per-

sikraustyti į Arizoną ar kur kitur. „TAI BŪTŲ NESĄŽININGA – NESĄŽININGA JOS ATŽVILGIU“, – pasakė man Ovenas.

1967-ųjų rudenį Ovenas Minis susitarė su generolu majoru Lahoudu; jis nepaskyrė Oveno savo adjutantu – Lahoudas pernelyg didžiavosi padėkomis, kurias Ovenas gaudavo kaip karių nuostolių aptarnavimo tarnybos karininkas. Generolas majoras po aštuoniolikos mėnesių turėjo būti perkeltas. Jeigu Ovenas pasiliktų Hua-čukos forte – kaip geriausias karių nuostolių aptarnavimo tarnybos lavonų palydovas, Lahoudas pažadėjo parūpinti Ovenui gerą tarnybą Vietname. Aštuoniolika mėnesių – ilgas laikas, bet vyresnysis leitenantas Minis jautė, kad palaukti verta.

– Nejaugi jis nežino, kad Vietname nėra „gerų darbų“! – paklausė manęs Estera. Buvo spalis; mes Vašingtone dalyvavome penkiasdešimttūkstantinėje demonstracijoje prieš karą. Susirinkome priešais Linkolno statulą ir nužygiavome į Pentagoną, kur mus pasitiko tvarkingai išsirikiavę Jungtinių Valstijų maršalai ir karo policija; maršalai ir policija stovėjo net ant Pentagono stogo. Estera nešė plakatą:

Paremkite kareivius!
Tuoj pat paleiskite mūsų vaikinus namo!

Aš nieko nenešiau: vis dar šiek tiek drovėjausi trūkstamo piršto. Randas dar buvo šviežias, todėl nuo bet kokio įtempimo parausdavo. Bet aš stengiausi įsijausti prisidedąs prie demonstracijos; deja, nieko nejaučiau – nejaučiau prie ko nors prisidedąs. Aš turėjau karo prievolės atidėjimą 4-F, man niekada nebereikės eiti į karą ar bėgti į Kanadą. Nupjovęs mano smilių per du sąnarius Ovenas visiškai atkirto mane nuo visos mano kartos.

– Jeigu jis būtų buvęs toks protingas, kaip apie save manė, – pasakė Estera mums artėjant prie Pentagono, – tai tada, kai pjovė tavo pirštą, būtų savo nusipjovęs – nusipjovęs tiek pirštų, kiek tik jam būtų reikėję. Bet jis išgelbėjo tave – laimės kūdiki! Kaip jam neužteko proto išsigelbėti pačiam?

Tą spalį Vašingtone pamačiau daugybę amerikiečių, sunerimusių dėl to, ką jų šalis daro Vietname. Taip pat mačiau daugybę kitų

savo teisumu įsitikinusių amerikiečių, susižavėjusių pačia vaikiškiausia – heroizmo idėja – savo pačių heroizmo. Jie manė, kad konfrontuodami su kariškiais ir policininkais jie ne tik įgis herojų statusą; ši konfrontacija, apgaudinėjo jie save, iškels į viešumą tą faktą, kad politinė ir visuomeninė sistema, kuriai jie taip iš aukšto reiškia savo nepritarimą, yra perdėm supuvusi. Tie patys žmonės vėliau tvirtins, kad antikarinis „judėjimas“ galiausiai privertė Jungtinių Valstijų ginkluotąsias pajėgas palikti Vietnamą. Aš mačiau tenai visai ką kita. Mačiau, kad daugelio demonstrantų savo teisumo pajautimas tiesiog stiprino poziciją tų nelaimingų kvailių, kurie rėmė karą. Todėl po dvejų metų, 1969-aisiais pasakyti Ronaldo Reigano žodžiai, kad Vietnamo protestai „palaikė ir stiprino priešą“, nuskambėjo taip absurdiškai. Aš mačiau, kad protestai darė dar blogesnį dalyką; jie palaikė ir stiprino tuos, kurie rėmė karą – dėl jų karas užsitęsė ilgiau. Štai ką aš mačiau. Aš patraukiau su savo nukirstu pirštu į Naująjį Hampšyrą ir palikau Esterą Vašingtone leistis suimamą; ji nebuvo vieniša – tą spalį vyko masiniai areštai.

Baigiantis 1967-iesiems nukentėjo Kalifornija, nukentėjo Niujorkas; o Vietname buvo penki šimtai tūkstančių karių. Daugiau kaip šešiolika tūkstančių jau buvo padėję galvas. Kaip tik tada generolas Vestmorlendas pasakė: „Mes priėjome svarbų tašką, nuo kurio jau matyti pabaiga“. Ovenas Minis neiškentė nepaklausęs: „KOKIA PABAIGA?“ Karas nesibaigė taip greitai, kad Ovenas būtų spėjęs išsigelbėti.

Jis, žinoma, buvo įdėtas į uždarą konteinerį. Konteineris drapiruotas Jungtinių Valstijų vėliava, o jo medalis prisegtas prie vėliavos. Kaip bet kuris vyresnysis tikrosios tarnybos leitenantas, jis buvo nusipelnęs kariškų laidotuvių su visomis ceremonijomis, pagerbimais, lydinčiais kariškiais, trimitais ir viskuo, kas priklauso. Jį norėta laidoti Arlingtono kapinėse, tačiau Miniai pageidavo, kad jis būtų palaidotas Greivsende. Kadangi Ovenas buvo gavęs medalį ir apie jo didvyriškumą buvo parašyta visuose naujojo Hampšyro laikraščiuose, tas mulkis – klebonas Dadlis Viginas – norėjo atlaikyti Ovenui episkopalines mišias. Klebonas Viginas, kuris buvo nuožmus karo Vietname rėmėjas, norėjo pašarvoti Oveną Kristaus bažnyčioje.

Aš palaikiau Minius, kurie norėjo, kad ceremonija vyktų Herdo bažnyčioje ir mišias laikytų pastorius Luisas Merilis. Ponas Minis vis dar pyko ant Greivsendo akademijos, kad išbraukė Oveną, bet aš įtikinau jį, kad Ovenas jausis „įžeistas danguje“, jeigu jie atiduos jį į Viginų rankas.

– Ovenas jų nekentė, – pasakiau poniai ir ponui Miniams. – O su pastoriumi Meriliu jį siejo ypatingas ryšys.

Tai buvo 1968-ųjų vasara; man buvo koktu klausytis, kaip baltieji dievagojosi, kad knyga „Ant ledo“ pakeitė jų gyvenimus – garantuoju, jos autoriui Eldridžui Kliveriui taip pat buvo koktu tai girdėti, – o Estera pasakė, kad jeigu ji dar kartą išgirs „Ponią Robinson“, tai čia pat apsivems. Tą pavasarį – tą patį mėnesį – buvo nužudytas Martynas Liuteris Kingas ir Brodvėjuje įvyko „Plaukų“ premjera; 1968-ųjų vasarą visuomenę jau krėtė ilgainiui normaliu tapsiantis kraujo troškulys, sumišęs su banalumu.

Sandariame Minių name – visiškai sandariame, kaip sužinojau, nes ponia Mini buvo alergiška akmens dulkėms, buvo trošku nuo karščio. Ji sėdėjo ir tuo savo būdingu padėrusiu žvilgsniu žiūrėjo – kaip dažnai būdavo – į pelenus židinyje, ant kurio stovėjo prakartėlė su šventąja šeimyna, sustojusia apie tuščias ėdžias. Ponas Minis bakstelėjo purvina bato nosimi į geležinę židinio atramą.

– Mums išmokėjo penkiasdešimt tūkstančių dolerių, – pasakė ponas Minis; ponia Mini linktelėjo galvą – o gal tik pasirodė, kad linktelėjo. – Iš kur vyriausybė ima tokius pinigus? – paklausė jis manęs; aš papurčiau galvą. Žinojau, kad pinigus davėme mes.

– Aš žinau, kokios mėgstamiausios Oveno giesmės, – pasakiau Miniams. – Pastorius Merilis tikrai sukalbės gražią maldą.

– Ką Ovenui padėjo, kad jis šitiek melsdavosi! – pasakė Minis ir spyrė į atramą.

Vėliau aš nuėjau į Oveno kambarį ir atsisėdau ant lovos. Sudaužytos Marijos Magdalenos statulos rankos buvo keistai pritvirtintos prie mano motinos siuvėjo manekeno – anksčiau buvusio be rankų ir be galvos. Blyškios gipsinės rankos buvo per ilgos nedidelių proporcijų motinos figūrai; tačiau turbūt tos nenatūraliai ilgos rankos tik pabrėžė Oveno atmintyje išlikusią mano motinos meilę

jam. Jo kariškas kelioninis krepšys gulėjo ant lovos šalia: Miniai nebuvo jo atsegę.

– Gal norėtumėt, kad atsegčiau krepšį? – paklausiau Minių.

– Būčiau laimingas, jeigu tą padarytum, – pasakė jo tėvas. Vėliau jis atėjo į kambarį ir pasakė: – Būčiau laimingas, jeigu norėtum ką nors pasiimti sau iš to, ką rasi krepšyje, – žinau, kad jis būtų to norėjęs.

Kelionės krepšyje buvo jo dienoraštis ir nutrinta plonais viršeliais knyga „Ištraukos iš šv. Tomo Akviniečio raštų". Aš paėmiau abu; ir dar jo Bibliją. Buvo sunku žiūrėti į tuos daiktus. Aš nustebau pamatęs, kad jis taip ir nebuvo išvyniojęs supakuotų beisbolo kortelių, kurias kitados taip simboliškai atidavė man ir kurias aš jam grąžinau; aš nustebau, kokios nutriušusios ir groteskiškos amputuotos mano šarvuočio letenos – kadaise jos atrodė tokia brangenybė, o dabar, negana to, kad bjaurios, atrodė daug mažesnės, negu aš jas prisiminiau. Bet labiausiai buvau nustebęs, kad negaliu surasti beisbolo kamuoliuko.

– Jo čia nėra, – pasakė ponas Minis; jis stebėjo mane iš Oveno kambario tarpdurio. – Gali viską apžiūrėti, bet jo nerasi. Jo niekada čia nebuvo – aš žinau, daug metų jo ieškojau!

– Aš tiesiog maniau... – pasakiau.

– Aš irgi! – pasakė Minis.

Beisbolo kamuoliuko, vadinamosios „nužudymo priemonės", vadinamojo „mirties įrankio" niekada nebuvo Oveno Minio kambaryje!

Aš perskaičiau pastraipą, kurią Ovenas itin storai pabraukė savojoje „Ištraukų iš šv. Tomo Akviniečio" knygoje – „Dievo buvimo liudijimas iš judesio". Skaičiau pastraipą vėl ir vėl, sėdėdamas ant Oveno lovos.

„Kadangi viskas, kas juda, veikia kaip tam tikras judinančiojo prado instrumentas, judinančiajam pradui nesant, visi judantys daiktai būtų paprasčiausi instrumentai. Žinoma, jeigu egzistuotų begalybė judinančiųjų judančius daiktus be judinančiojo prado, tai visa begalybė judinančiųjų ir judinamųjų būtų instrumentai. Dabar netgi neišsilavinusiems žmonėms būtų juokinga

manyti, kad instrumentai juda judinami ne kažkokio vieno pagrindinio judinančiojo veiksnio. Nes tai būtų tolygu manymui, jog sukonstruoti dėžę ar lovą gali vien pjūklas ar kirvis be dailidės, kuris jais naudojasi. Todėl virš visa ko turi būti judinantysis pradas – ir jį mes vadiname Dievu."

Lova sujudėjo; ponas Minis atsisėdo šalia manęs. Nežiūrėdamas į mane, jis uždėjo savo darbininkišką delną man ant rankos, be menkiausių skrupulų prisiliesdamas prie mano nupjauto piršto strampo.

– Žinai, jis nebuvo... žemiškas, – tarė ponas Minis.

– Jis buvo ypatingas, – pasakiau; bet Minis papurtė galvą.

– Aš sakau, kad jis nebuvo normalus, jis gimė... kitoks, – pasakė Minis.

Ponios Mini balso aš nebuvau girdėjęs nuo to vienintelio karto, kai ji išreiškė man savo gilią užuojautą dėl motinos; tad aš net krūptelėjau išgirdęs tą nepažįstamą balsą, be to, atsklidusį iš svetainės, kur ji sėdėjo prie židinio.

– Liaukis! – šūktelėjo ji. Ponas Minis tvirčiau prispaudė man ranką.

– Turiu galvoje, kad jis gimė ne natūraliai, – tarė Minis. – Kaip Kūdikėlis Kristus – štai kaip, – pasakė jis. – Mes su jo motina – mes nebuvome šito darę...

– Liaukis! – šūktelėjo ponia Mini.

– Ji tiesiog pastojo – kaip kad buvo su Kristumi, – pasakė Minis.

– Jis tavim nepatikės! Niekas niekada tavim nepatikės! – sušuko ponia Mini.

– Jūs norite pasakyti, kad Ovenas gimė iš nekalto prasidėjimo? – paklausiau Minio; nepakeldamas akių jis energingai sulinkčiojo galva.

– Ji yra nekalta – taip! – pasakė jis.

– Jie niekada, niekada, niekada tavimi nepatikės! – šūktelėjo ponia Mini.

– Nurimk! – šūktelėjo jis jai.

– Ar čia negalėjo būti... kokio nors nelaimingo įvykio? – paklausiau.

– Aš tau sakau, tarp mūsų nieko nėra buvę! – nukirto jis.

– Liaukis! – šūktelėjo ponia Mini, bet dabar jau nebe taip primygtinai. Be abejo, ji buvo visiškai išprotėjusi. Gal net protiškai atsilikusi. Ji galėjo net nežinoti, kaip „tai daroma“, ir nebūtų supratusi, kas įvyko, jeigu taip būtų atsitikę. Galimas daiktas, visus tuos metus ji melavo arba yra taip pakrikusi, kad net neprisimena, kokiu būdu tapo nėščia!

– Ir jūs tikrai tikite... – pradėjau.

– Tai tiesa! – pasakė ponas Minis gniauždamas man ranką, kol sucypiau iš skausmo. – Nebūk kaip tie prakeikti kunigai! – pasakė jis. – Ana istorija jie mielai tiki, bet šitos nenori nė girdėti. Aną istoriją jie visiems net pasakoja, o mums sako, kad mūsiškė yra blogiau už bet kokią nuodėmę. Ovenas nebuvo nuodėmė! – pasakė Minis.

– Ne, nebuvo, – ramiai pritariau. Man norėjosi užmušti Minį už jo nemokšiškumą! O tą beprotę sugrūsti į židinį!

– Iš vienos bažnyčios perėjau į kitą – pas tuos katalikus! – suriko jis. – Aš išmaniau tik apie granitą, – pasakė jis. Tai iš tikrųjų yra viskas, ką jis išmano! – pamaniau. – Dar vaikas dirbau kasyklose Konkorde. Kai sutikau žmoną, kai ji... ėmė lauktis Oveno... visame Konkorde nebuvo nė vieno kataliko, kuris būtų mus išklausęs! Tai buvo įžeidimas... tai, ką jie jai pasakė!

– Liaukis! – tyliai šūktelėjo ponia Mini.

– Mes persikraustėme į Berą – tenai buvo daug gražaus granito. Kad čia būtų nors kiek panašaus į tą! – tarė Minis. – Tačiau katalikų bažnyčia Bere buvo ne kitokia – jie kaltino mus šventvagiškai kalbant apie Bibliją, lyg mes būtume norėję susikurti savą religiją ar kažką panašaus.

Be abejo, jie susikūrė savą „religiją“; jie buvo siaubingi prietarų maišai, aukos apgaulės, kurią televizijos evangelikai vadina „stebuklais“.

– Kada jūs pasakėte apie tai Ovenui? – paklausiau Minio. Žinojau, kad iš savo begalinio kvailumo jie turėjo pasakyti jam apie savo absurdišką tikėjimą.

– Liaukis! – šūktelėjo ponia Mini; jos balsas dabar skambėjo visai kasdieniškai – tarsi ji skaitytų iš anksto užrašytą tekstą.

– Tada, kai nusprendėme, kad jis jau pakankamai didelis, – atsakė Minis; aš užsimerkiau.

– Kiek jam buvo metų – kai jūs jam pasakėte? – paklausiau.

– Gal koks dešimt ar vienuolika – maždaug tuo laiku, kai jis nusviedė tą kamuoliuką, – pasakė man ponas Minis.

Taip, šito man jau gana, pamaniau. Pats tas amžius, kai istorija apie nekaltą prasidėjimą galėjo Ovenui Miniui padaryti didžiausią įspūdį – Dievo Sūnus ir panašios nesąmonės! Įsivaizdavau, kad nuo tos istorijos Oveną krėtė šiurpas. Man atrodė, kad nemokšiškumas pasinaudojo Ovenu taip pat žiauriai kaip ir bet koks kitas planas. Aš jau mačiau, kaip juo pasinaudojo Dievas; dabar įsitikinau, kaip juo pasinaudojo ir nemokšiškumas.

Aš prisiminiau, kaip Ovenas sakė, kad Kristumi buvo PASINAUDOTA – po to, kai Barbė Vigin pareiškė, kad Kristus buvęs „laimingas“, o klebonas Dadlis Viginas pasakė, kad galiausiai Kristus buvęs „išgelbėtas“. Galbūt Dievas pasinaudojo Ovenu; bet ponas ir ponia Miniai ir jų neapsakomas nemokšiškumas pasinaudojo juo taip pat!

Nusprendžiau, kad jau pasiėmiau viską, ko man reikia; tačiau ponas Minis nustebo, kad aš neimu dar ir siuvėjo manekeno.

– Man toks įspūdis, kad jis nieko nelaikė šiaip sau... – pasakė ponas Minis.

Sunku įsivaizduoti, kam galėtų prireikti raudonosios mano motinos suknelės, jos manekeno ir Marijos Magdalenos statulos rankų – ir aš tai pasakiau, gal kiek sausiau negu ketinau. Bet nieko tokio, Miniai nebuvo jautrūs tokiems subtiliems tono pokyčiams. Aš atsisveikinau su ponia Mini, kuri man nieko neatsakė ir net nepasižiūrėjo mano pusėn; tebesėdėjo įsmeigusi žvilgsnį į židinį, į kažkokį įsivaizduojamą tašką tarp šaltų pelenų – ar giliai po jais. Kaip aš jos nekenčiau! Ji man buvo įtikinamas argumentas, kad priverstinė sterilizacija reikalinga. Išvažinėtame purviname kiemelyje ponas Minis man pasakė:

– Aš noriu tau kai ką parodyti – paminklų krautuvėje.

Jis nuėjo prie sunkvežimio ir pasakė važiuosiąs man iš paskos į krautuvę; kol aš laukiau jo, iš aklinai uždaryto namo pasigirdo ponios Mini balsas: „Liaukis!“

Nebuvau užsukęs į paminklų krautuvę nuo tos dienos, kai chirurginis Oveno įsikišimas padėjo man išvengti karo prievolės. Kai Ovenas grįžo Kalėdoms namo – tai buvo jo paskutinės Kalėdos – ir pagelbėjo tėvui užbaigti užsakytus ir, kaip visada, laiku nepadarytus ar prastai atliktus darbus, jis keliskart kvietė mane užeiti į krautuvę išgerti alaus, bet aš vis atsisakydavau; aš vis dar pratinausi gyventi be dešinės rankos smiliaus ir man atrodė, kad pamačius deimantinį diską mane ims krėsti šiurpas.

Tas Kalėdų atostogas jis praleido labai ramiai. Tris ar keturias dienas iš eilės mes treniravomės pašokus dėti kamuolį į krepšį; žinoma, mano indėlis į šiuos pratimus buvo itin menkas, bet aš, kaip ir anksčiau, turėjau pagauti kamuolį ir grąžinti jam. Pirštas nesudarė man sunkumų; Ovenas tuo buvo labai patenkintas. Ir aš pamaniau, kad būtų negražu skųstis, kokių nepatogumų aš turiu atlikdamas kitokius veiksmus – rašydamas ir valgydamas, pavyzdžiui; ir, žinoma, spausdindamas.

Jam tai buvo gana liūdnos Kalėdos. Esteros jis beveik nematydavo, nes jos žodžiai, pasakyti vos prieš keletą mėnesių, kad ji nedalyvaus jo laidotuvėse, užgavo jam širdį. O paskui, tai, kas vyko po Kalėdų, dar labiau pablogino jo santykius su Estera, kuri nuo sausio mėnesio, kai Makartis pareiškė kandidatuosiąs į prezidentus nuo demokratų partijos, pasidarė dar aršesnė karo priešininkė. „Ką jis nori apmulkinti? – klausė ji. – Jis toks pat kandidatas, koks ir poetas!“ Paskui, vasario mėnesį, savo kandidatūrą iškėlė Niksonas. „Plepalai apie ėjimą šunims šėko pjauti!“ – pareiškė Estera. Ir tą patį mėnesį per savaitę žuvusiųjų Vietname skaičius pasiekė neregėtą mastą – 547 amerikiečiai žuvo per vienui vieną savaitę! Estera nusiuntė Ovenui bjaurų laišką. „Tu turbūt jau užverstas lavonais netgi savo sušiktoje Arizonoje!“ Paskui, kovo mėnesį, Bobas Kenedis pareiškė kandidatuosiąs nuo demokratų partijos; tą patį mėnesį prezidentas Džonsonas paskelbė nesieksiąs būti perrinktas. Džonsono atsitraukimą Estera palaikė „Taikos judėjimo“ pergale; po mėnesio, kai Hampfris pareiškė teiksiąs savo kandidatūrą, Ovenas parašė Esterai: „ŠTAI TAU VADINAMOJO JUDĖJIMO TRIUMFAS – PATI PAMATYSI!“

Man regis, aš suprantu, kodėl jis taip elgėsi; norėjo, kad ji nustotų jį mylėjusi anksčiau, negu jis numirs. Estera negalėjo žinoti, kad jis daugiau nebeatvažiuos, bet jis žinojo, kad daugiau niekada jos nebematys.

Tokios mintys sukosi mano galvoje, kai aš ėjau į paminklų krautuvę su ponu Miniu.

Paminklinis akmuo buvo neįprastai didelis, bet iš tikrųjų paprastas.

LEITENANTAS POLAS O. MINIS, JAUNESNYSIS

Po pavarde buvo iškaltos datos – teisinga gimimo ir mirties data, – o po jomis – trumpas lotyniškas užrašas: IN AETERNUM, kuris reiškia „per amžius".

Ponui Miniui nederėjo man šito rodyti, bet aš negalėjau atitraukti akių nuo akmens. Raidės buvo lygiai tokios, kokias Ovenas mėgdavo – jo stiliaus raidės ir briaunos iš šonų ir viršaus buvo nusklembtos nepaprastai dailiai. Iš to, ką Ovenas man pasakojo, ir iš to, kaip grubiai buvo apipjaustytas deimantiniu disku mano motinos paminklinis akmuo, – aš nesitikėjau, kad ponas Minis sugebėtų taip subtiliai meistrauti. Be to, nežinojau, kad jam pažįstama lotynų kalba, – o Ovenas, savaime suprantama, buvo labai geras lotynų kalbos studentas. Man sudilgčiojo dešinės rankos smiliaus strampą, kai pasakiau ponui Miniui:

– Jūs puikiai padirbėjote deimantiniu disku.

– Tai ne mano darbas, – tarė jis, – tai jo darbas! Jis padarė jį per atostogas. Uždengė ir liepė man nežiūrėti tol, kol jis bus gyvas, pasakė. – Aš vėl pasisukau į akmenį.

– Tai jūs tik prirašėte datą – jo mirties datą? – paklausiau jo šiurpdamas – atsakymą jau žinojau.

– Ničnieko aš neprirašiau! – pasakė Minis. – Jis pats žinojo, kada. Maniau, kad tiek ir tu žinojai.

Žinoma, „tiek" aš žinojau – ir jau buvau spėjęs dirstelti į dienoraštį ir įsitikinti, kad jis visada žinojo tikslią savo mirties datą. Bet, kai pamačiau ją iškaltą ant jo paminklinio akmens, jokių abejonių nebeliko – paskutinį kartą jis buvo grįžęs atostogų 1967 metų Ka-

lėdoms; jis užbaigė savo paminklinį akmenį likus pusei metų iki mirties!

– Kažin, ar ponu Miniu galima tikėti, – pasakė pastorius Luisas Merilis, kai aš jam tai papasakojau. – Kaip pats sakai, tas žmogus yra „siaubingas prietarų maišas", o motina gali būti tiesiog „protiškai atsilikusi". Tai, kad jie galėjo patikėti, jog Ovenas „nekaltai pradėtas", yra tiesiog siaubinga! Bet kad jie jam apie tai pasakė, – kai jis dar buvo mažas ir toks jautrus, – tai yra dar didesnis „baisus įžeidimas", kaip Ovenas visada sakydavo, negu tasai, kurį Miniai patyrė iš katalikų bažnyčios. Pasikalbėk apie tai su tėvu Findliu!

– Ar Ovenas jums ką nors pasakojo? – pasiteiravau.

– Daugybę kartų, – atsakė pastorius Merilis nekantriai mosteldamas ranka. – Jis pasakojo man, pasakojo tėvui Findliui – kaip tu manai, kodėl tėvas Findlis atleido jam už šventosios statulos išniekinimą? Tėvas Findlis žinojo, kokias nesąmones tie paklaikę tėvai kimšo į jį – metų metais!

– Bet ką jūs pasakėte Ovenui į tai? – paklausiau.

– Aš, žinoma, nepasakiau, kad jis antrasis Kristus! – atsakė pastorius Merilis.

– Žinoma, ne, – sutikau. – O jis ką tada pasakė?

Pastorius Merilis suraukė kaktą. Jis pradėjo mikčioti.

– Ovenas M-M-Minis iš tiesų nemanė, kad jis yra Jėzus Kristus, bet pasakė man, kad jeigu aš tikiu vienu n-n-nekaltu prasidėjimu, tai kodėl negaliu patikėti kitu?

– Atpažįstu Oveną, – pasakiau.

– Ovenas t-t-tikėjo, kad viskas, kas jam atsitinka, turi t-t-tikslą, – kad D-D-Dievas norėjo jo gyvenimo istorijai suteikti tam tikrą p-p-prasmę. D-D-Dievas pasirinko Oveną, – pasakė pastorius Merilis.

– Ar jūs tikite tuo? – paklausiau jo.

– Mano tikėjimas... – pradėjo jis ir nutilo. – Aš tikiu, – vėl pradėjo jis ir vėl nepabaigė. – Akivaizdu, kad Ovenas Minis buvo apdovanotas t-t-tam tikra aiškiaregystės galia – ateities v-v-vizijos yra, kaip žinia, nenaujas dalykas, – pasakė jis.

Aš pykau ant pastoriaus Merilio, kad jis Oveną Minį vertino panašiai, kaip dažnai vertindavo Jėzų Kristų arba Dievą – kaip „me-

tafizinių apmąstymų“ subjektą. Iš Oveno Minio jis padarė intelektualinį kazusą, ir aš jam tai tiesiai išdrožiau.

– Tu nori laikyti Oveną ir viską, kas jam atsitiko, s-s-stebuklu, ar ne? – paklausė manęs Merilis.

– Bet juk tai ir yra stebuklas, argi ne? – paklausiau. – Sutikite, kad tai mažų mažiausiai netelpa į jokius rėmus?

– Kalbi kaip tikras atsivertėlis, – tarė Merilis iš aukšto. Pasistenk, kad s-s-sielvartas neužtemdytų tavo nuoširdaus tikėjimo į Dievą...

– Klausantis jūsų man nesusidaro įspūdis, kad jūs labai tikėtumėt! – mečiau piktai.

– Kuo – visa ta istorija apie Oveną? – paklausė jis.

– Ne tik apie Oveną, – atsakiau. – Man neatrodo, kad jūs giliai tikėtumėt į Dievą – ar kokiais nors vadinamaisiais „stebuklais“. Jūs visada kalbate apie „abejonę, kaip tikėjimo esmę, o ne jo priešybę“, bet man atrodo, kad jūsų abejonė užvaldė jus. Manau, kad ir Ovenas apie jus tą patį manė.

– Taip, tai tiesa – būtent taip jis apie mane m-m-manė, – pripažino pastorius Luisas Merilis.

Mes sėdėjome drauge zakristijoje, nesikalbėdami, beveik valandą, o gal ir dvi; mums besėdint sutemo, bet Merilis net neištiesė rankos ir neuždegė stalinės lempos.

– Ką jūs ketinate kalbėti per jo laidotuves? – galiausiai paklausiau pastoriaus.

Tamsoje negalėjau įžvelgti jo išraiškos; bet Merilis sėdėjo toks sustingęs prie savo senojo stalo, kad matydamas tą nenatūralią įsitempusią jo pozą pamaniau, jog jis nesijaučia pajėgsiąs atlikti šią pareigą. „AŠ NORIU, KAD SUKALBĖTUMĖT UŽ MANE MALDĄ“, – pasakė jam Ovenas Minis. Kodėl ta malda atrodo pastoriui Meriliui tokia sunki? „JUK TOKS JŪSŲ DARBAS, AR NE?“ – klausė jo Ovenas. Kodėl Merilis taip skausmingai davė sutikimą? Nejaugi tai iš tiesų ne jo DARBAS ne tik pasimelsti už Oveną Minį tada ir dabar, ir visada, bet čia, Herdo bažnyčioje, per Oveno laidotuves paliudyti, kaip Ovenas nugyveno savo gyvenimą, tarsi būtų vykdęs dievišką užduotį, tarsi būtų pildęs šventus Dievo nurodymus; ir nesvarbu, ar pastorius Merilis

tikėjo Ovenas, ar ne – argi ne pastoriaus Merilio DARBAS iškilmingai paskelbti, koks ištikimas Dievo tarnas buvo Ovenas Minis?

Aš sėdėjau zakristijos tamsoje ir galvojau, kad religija pastoriui Meriliui buvo tiktai karjera. Jis mokė tų pačių senų istorijų su tais pačiais senais veikėjais; jis sakė pamokslus apie tas pačias senas dorybes ir vertybes; ir jis teologiškai traktavo tuos pačius senus „stebuklus" – vis dėlto nė vienu jų netikėdamas. Jo protas nepriėmė jokios naujos istorijos; jo širdyje nebuvo vietos naujam Viešpaties išrinktajam ar naujam „stebuklui". Ovenas Minis tikėjo, kad jo mirtis reikalinga tam, kad kiti išsigelbėtų nuo jį žudančios kvailybės ir neapykantos. Tuo savo tikėjimu jis nebuvo vienintelis žemėje.

Zakristijos tamsoje staiga pajutau, kad Ovenas Minis labai arti.

Pastorius Luisas Merilis uždegė lempą; jis atrodė taip, lyg būčiau jį pažadinęs iš miego, iš kažkokio sapno – sprendžiant iš išvaizdos – košmaro. Kai jis prasižiojo kažko sakyti, tai mikčiojimas taip surakino jam gerklę, kad jis net griebėsi už burnos tarsi norėdamas padėti ištraukti žodį. Bet neįstengė ištarti nė garso. Jis atrodė lyg būtų užspringęs. Paskui burna prasivėrė, bet jis vis dar negalėjo ištarti nė žodžio. Rankos sugriebė už stalo viršaus; pirštai apgraibomis ieškojo seno rašomojo stalo stalčių rankenėlių.

Kai pastorius Merilis prakalbo, jo balsas buvo pasikeitęs – jis kalbėjo grynu falcetu, „tolygiai spigiu" Oveno Minio balsu. Merilio burna formavo žodžius, bet su manimi kalbėjo Oveno Minio balsas: „ATIDARYK TREČIĄ STALČIŲ IŠ DEŠINĖS". Pastoriaus Merilio dešinė ranka nusileido prie trečio stalčiaus stalo dešinėje: jis patraukė stalčių taip smarkiai, kad tas iškrito ant grindų – ir per vėsias akmenines zakristijos grindis nuriedėjo beisbolo kamuoliukas. Kai aš pamačiau pastoriaus Merilio veido išraišką, jau neabejojau, kas čia per kamuoliukas.

– Tėve? – paklausiau.

– Atleisk man, mano sūnau! – ištarė Luisas Merilis.

Tai buvo pirmas kartas, kai Ovenas Minis kalbėjo su manim – po savo mirties. Kitas kartas buvo rugpjūčio mėnesį, kai – tarsi norėdamas man priminti, jog niekada neleis, kad man atsitiktų kas nors bloga, – jis sulaikė mane griūvantį nuo rūsio laiptų slaptaja-

me koridoriuke. Dabar aš žinojau: aš išgirsiu jį – kartkartėmis – ir vėl. Ovenas visada buvo linkęs perlenkti; jis turėtų suprasti, kad man nebūtina girdėti jo balso tam, kad jausčiau jį šalia. Kaip to grubaus pilko Marijos Magdalenos pakaitalo – statulos, kurią Ovenas žinojo esant savo vietoje, kaip žinojo esant Dievą, – netgi tamsoje, netgi nematydamas aš neabejojau, kad Ovenas čia.

Ovenas žadėjo, kad Dievas man pasakys, kas buvo mano tėvas. Aš visada įtariau, kad Ovenas pats man pasakys – jis domėjosi šia istorija labiau negu aš pats. Tad nė kiek nesistebiu, kad nusprendęs man atskleisti paslaptį Dievas prakalbo Oveno balsu.

– ATIDARYK TREČIĄ STALČIŲ IŠ DEŠINĖS, – pasakė Dievas.

Ir jame buvo kamuoliukas, kurį Ovenas Minis sviedė; ir čia buvo mano nelaimingas tėvas, prašantis manęs atleidimo.

Aš jums pasakysiu pagrindinę savo įžvalgą per pastaruosius dvidešimt metų: mūsų civilizacija turi polinkį į besikartojančius nusivylimus, kurie išsirutulioja į begalę nemalonių ir nepriimtinų baigčių. Visiškai nuvilianti, nemaloni ir nepriimtina naujiena, kad pastorius Merilis yra mano tėvas, – jau nekalbant apie Oveno Minio mirtį, – tai tik vienas visuotinio pasaulio nusivylimo pavyzdys.

Savo apgailėtinu tėtušiu aš nusivyliau dar labiau todėl, kad jis atsisakė pripažinti, jog Ovenui pavyko – iš kapo duobės – atskleisti man pastoriaus Merilio asmenybę. Tai buvo dar vienas stebuklas, kuriam mano tėvas pristigo tikėjimo. Tai buvo emocinis momentas. Aš – savo valia – buvau tapęs meistrišku Oveno balso imituotoju. Be to, pats Merilis visada troško pasakyti man, kas esąs; jam tiesiog trūko drąsos; galbūt svetimas balsas suteikė jam tos drąsos. Jis visada norėjo parodyti man kamuoliuką, kaip jis pasakė, – „prisipažinti“.

Pastorius Luisas Merilis intelektualiai buvo taip atsiribojęs nuo savo tikėjimo, kad jau seniai buvo atpratęs veikti pagal aplinkybes, nors to tikėjimas reikalauja, ir jau nebegalėjo priimti nedidelio, bet įtikinamo stebuklo, kai jis ne tik įvyko jo akyse, bet netgi prabilo jo lūpomis ir pajungė jo paties ranką, kuri su jai nebūdinga jėga plėšte išplėšė trečiąjį stalčių ir jis iškrito ant grindų. Ir štai įšventintas kongregacionistų kunigas, tikinčiųjų ganytojas ir pamokslininkas, sako man, kad stebuklas, kai zakristijoje pasigirdo

Oveno Minio balsas – jau nekalbant apie dramatišką mano motinos „nužudymo priemonės“ ir „mirties įrankio“ pasirodymą,– buvo ne tiek Dievo galios pasireiškimas, kiek pasąmonės galių išdava; trumpai sakant, pastoriaus Merilio manymu, mes abu turėjome „pasąmoninį motyvą“: aš – prašnekti Oveno Minio balsu arba priversti Merilį juo kalbėti, o Merilis – prisipažinti, kad jis yra mano tėvas.

– Ar jūs dvasininkas ar psichiatras? – paklausiau jo. Jis buvo toks sutrikęs. Būtų buvę tiek pat naudos, jei būčiau kalbėjęsis su daktaru Dolderiu!

Kaip dažnai būdavo per pastaruosius dvidešimt metų, paaiškėjo dar liūdnesni dalykai. Pastorius Merilis prisipažino, kad jis apskritai netiki; pasakė man praradęs tikėjimą, kai mirusi mano motina. Nuo tada Dievas nustojęs į jį byloti; ir pastorius Merilis nustojo prašęs, kad Dievas į jį bylotų. Mano tėvas sėdėjo atviroje tribūnoje per Mažosios lygos varžybas, ir kai jis pamatė mano motiną nerūpestingai žingsniuojančią palei trečiosios bazės liniją, kai ji pastebėjo jį tribūnoje ir pamojavo jam, stovėdama nugara į „namų“ plokštelę, – tą akimirką, tėvas pasakė man, jis ėmęs melsti Dievo, kad mano motina kristų negyva!

Aš įsiutau, kai jis įtikinėjo mane, kad iš tiesų to negalvojęs, kad tai tik buvo „galvoje pralėkusi mintis“. Daug dažniau jis norėdavęs, kad jie draugautų ir kad pamatęs ją jis nepradėtų bjaurėtis savimi dėl savo praeities nusidėjimo. Išvydęs jos nuogus pečius per beisbolo varžybas, jis pajuto neapykantą pačiam sau, gėdą, kad ji vis dar jį tebetraukia. Tada ji pastebėjo jį ir – begėdiškai, be krislelio kaltės – pamojavo jam. Per ją jis pasijuto toks kaltas, kad panūdo jos mirties. Pirmasis kamuoliukas Ovenui nepataikė į smūgio zoną; jis jo neatmušė. Mano mama paliko tėvo bažnyčią, tačiau susitikusi su juo, niekada nesijausdavo nesmagiai, visada būdavo jam draugiška, užkalbindavo, pamojuodavo. Jam spausdavo širdį prisiminus jos išvaizdos smulkmenas – dailią pažasties duobutę, kurią jis aiškiai matė, kai ji jam mojavo. Sekantis kamuoliukas vos nepataikė Ovenui į galvą; tik griūdamas ant žemės jo išvengė. Nežinia, ką buvo išsaugoję mamos prisiminimai, bet mano tėvui at-

rodė, kad jos niekas neskaudina. Ji sau mojavo toliau. Ak, krisk tu negyva! – pagalvojo jis.

Būtent tuo momentu jis taip pagalvojo. Tada Ovenas Minis atmušė kamuoliuką. Štai ką mums duoda egocentristinė religija: ji leidžia mums pasinaudoti ja savais tikslais. Kaip pastorius Luisas Merilis galėjo sutikti su manimi, kad ponai Miniai yra „siaubingi prietarų maišai“, jeigu jis pats tikėjo, kad Dievas išklausė jo maldą per tą Mažosios lygos žaidimą, o paskui jau niekada nebeišklausydavo. Kadangi jis troško mano motinos mirties, sakė tėvas, Dievas jį nubaudė; Dievas išmokė pastorių Merilį nejuokauti su maldomis. Ir aš manau, kad būtent todėl ponui Meriliui buvo taip sunku pasimelsti už Oveną Minį ir todėl jis sukvietė mus visus tylomis pasimelsti už Oveną, kad jam nereikėtų kalbėti. Jis taip pat pakvietė ir „prietaringuosius“ ponus Minius! Pasidairykite po pasaulį, pasižiūrėkite, kiek mūsų neprilygstamų vadų drįsta tvirtinti žiną, ko Dievas nori! Tai ne Dievas visiškai susipainiojo, tai tie rėksniai, kurie skelbiasi, kad tiki juo, ir kurie reikalauja, kad šventuoju jo vardu būtų įgyvendinti jų norai!

Kodėl pastorius Luisas Merilis taip užsigeidė, kad mano motina kristų negyva, – sena ir pabodusi istorija. Nedidelis mano motinos romanas, mano nusivylimui, buvo veikiau graudus negu romantiškas. Mama buvo tiesiog labai jauna mergina iš gūdžios provincijos miestelio. Pradėjusi dainuoti „Apelsinmedžių giraitėje“, ji panūdo gauti savo gimtojo miestelio pastoriaus tiesioginį pritarimą – ji norėjo būti tikra, kad užsiima dorovingu ir prideramu dalyku; ji pakvietė jį atvykti ir pasiklausyti jos dainavimo. Akivaizdu, kad įspūdį jam padarė jos išvaizda, nes taip atrodydama – su ta nematyta raudona suknele – „Dama raudona suknele“ pastoriui Meriliui pasirodė visai nebe ta pati mergaitė iš choro, kurią jis mokė paauglystės metais. Manau, kad jis ją paprasčiausiai suviliojo, jausdamas gal kiek nuoširdesnius jausmus, negu jaučiama tokiais atvejais, nes mano mama buvo tikrai nekalta, ir aš bent jau šiek tiek noriu pateisinti pastorių Merilį manydamas, kad jis buvo nuoširdžiai „įsimylėjęs“; pagaliau jis juk nebuvo patyręs didelės meilės. Be to, tas faktas, kad jis neketino palikti žmonos ir vaikų, – kurie jau ir dabar (o ir visada) buvo nelaimingi, – vertė jį jausti sąžinės graužimą

Aš žinau, kad mama tai priėmė gana ramiai; kiek prisimenu, ji nė nemirktelėjusi vadindavo mane savo „nuotykiuku". Trumpai tariant, Tabita Vilrait gana greitai užmiršo Luisą Merilį; ir daugiau negu stojiškai augino jo neteisėtą vaiką. Motinos ketinimai visad būdavo skaidrūs, niekada nebūdavo drumsti. Neįsivaizduoju, kad ji būtų save graužusi ar jautusis labai kalta. Tačiau pastorius Merilis tiesiog mėgavosi kalte; galiausiai jam beliko tiktai graužatis – ypač po to, kai jį apleido paskutiniai drąsos likučiai ir jis buvo priverstas pripažinti, kad niekada neišdrįs palikti nelaimingos žmonos ir vaikų dėl mano motinos. Jis, žinoma, ir toliau kankins save įkyria ir alinančia mintimi, kad mylėjo motiną. Manau, kad jo „meilė" mano motinai neturėjo nieko bendro su jausmais ir poelgiais, kaip ir jo „tikėjimas" tebuvo erdvė tolimoms ir nerealistiškoms interpretacijoms. Mano motina buvo gamtiškesnė būtybė; kai jis pasakė jai, kad dėl jos nesiskirs su šeima, ji tiesiog išmetė jį iš galvos ir toliau dainavo.

Tačiau nepajėgdamas paklusti širdžiai gyvenimo situacijoje, pastorius Merilis turėjo jėgų atsiduoti nepaliaujamam galvojimui; jis svarstė, spėliojo, mąstė ir permąstė savo jausmus motinai iki sąmonės netekimo. Ir kai ji sutiko Daną Nidemą ir susižiedavo su juo, kokia grėsmė iškilo visam tam mintijimui; ir kai ji ištekėjo už Dano, kokia grėsmė iškilo tai skausmingai savigraužai, prie kurios jis jau buvo taip prisirišęs. Tai, kad, nepaisant viso jo surūgimo, ji liko džiugiai nusiteikusi, kad netgi surado akimis jį tribūnoje ir linksmai pamojavo jam sekundės dalį prieš savo mirtį – turbūt atrodė jam taip nerimta! Arčiausiai Luisas Merilis buvo priartėjęs prie Dievo grauždamasis dėl padarytos „nuodėmės" su mano motina.

Ir kai jam buvo duota išgyventi Oveno Minio stebuklą, mano sugižėlis tėvas nesugalvojo nieko geriau, kaip tik pradėti inkšti man apie savo prarastą tikėjimą – savo apgailėtiną, ribotą ir leisgyvį tikėjimą, kurį jis taip lengvai leido palaužti paties sau užsikrautai, niekingai abejonei. Koks jis ištižėlis, tas pastorius Merilis; ir kaip aš didžiavausi savo motina, kad jai pakako sveiko proto nusimesti jį nuo savęs.

Visai nenuostabu, kad ponui Meriliui buvo toks sunkus išmėginimas kalbėti apie Oveną per jo laidotuves. Kaip toks žmogus kaip

jis gali turėti ką pasakyti apie Oveną Minį? Jis pavadino Oveno tėvus „siaubingais“, o pats įžūliai drįso manyti, kad Dievas iš tikrųjų „išklausė“ jo karštą glaustą maldelę, kad mano motina kristų negyva; ir toliau jis drįso manyti, kad nuo to laiko Dievas tyli ir jo nebeklauso – tarsi pastorius Merilis vienas pats turėtų galios tiek priversti Dievą kreipti į jį dėmesį, tiek jį užrūstinti. Koks veidmainis – jis pritarė man, kad ponas ir ponia Miniai yra „siaubingi prietarų maišai“!

Zakristijoje, kurioje turėjome pasiruošti Oveno laidotuvėms, aš savo tėvui – labai sarkastiškai – pasakiau: „Kaip aš norėčiau atgaivinti jūsų tikėjimą“. Ir išėjau palikęs jį – ko gero, svarstantį, ar įmanomas būtų toks atgimimas. Aš dar niekad nebuvau toks įsiutęs; jaučiau, kad esu „vedamas į pikta“, ir prisiminiau, kaip Ovenas Minis iš anksto mėgino paruošti mane tam nusivylimui, kurį galiu patirti pažinęs tėvą.

Torontas, 1987-ųjų rugsėjo 27-oji diena – apsiniaukusi, vakarop grasinanti neišvengiamu lietumi. Katerina sako, kad silpniausia mano, kaip krikščionio, savybė yra ta, kad aš nemoku atleisti, ir tai yra tiesa, kaip ir mano nuolat išlendantis į paviršių troškimas atkeršyti. Aš sėdėjau Malonės bažnyčioje, sėdėjau vienas prietemoje – toks pat apsiniaukęs, kaip dangus lauke. Negana to, Toronto „Blue Jays“ komanda įtraukta į čempionatą; jeigu „Blue Jays“ įkrės „World Series“, tai miestelyje visi kalbės tiktai apie beisbolą.

Būna tokių akimirkų, kai man reikia atsiversti trisdešimt septintąją psalmę ir skaityti ją daug daug kartų:

Susilaikyk nuo įniršio, atsisakyk pykčio –
Neapmaudauk, – tai tik į pikta veda.

Turėjau sunkią savaitę Vyskupo Strono mokykloje. Kiekvieną rudenį aš pradedu per daug reikalauti iš savo mokinių; paskui nepagrįstai jaučiuosi nusivylęs jomis – ir savimi. Aš buvau su jomis pernelyg kandus. O mano naujoji kolegė – panelė Eleonora Pribst – iš tikrųjų veda mane į pikta!

Šią savaitę su savo dešimtokėmis nagrinėjome Robertsono Deiviso „Vaiduoklį, kuris išnyko palaipsniui". Įpusėjus apsakymą, kurį aš dievinu, susimąsčiau: ką dešimtos klasės mergaitės išmano apie doktorantų darbus ar akademinį pozavimą, iš kurio Deivisas taip šmaikščiai juokiasi? Mokinės atrodė apsnūdusios; geriausiu atveju tik apsimetė, kad klausosi. Aš supykau ant jų, todėl skaičiau blogai, tuo sumenkindamas tekstą; paskui supykau ant savęs, kam parinkau būtent šį apsakymą, neatsižvelgdamas į savo auditorijos amžių ir nepatyrimą. Viešpatie, kas per padėtis!

Kaip tik šitame apsakyme Deivisas rašo, kad „doktoranto sąmojis yra nelyginant putojantis vynas – kanadietiškas putojantis vynas..." Tai tikras perlas, kaip mėgdavo sakyti senelė. Ko gero, išmėginsiu jį kalbėdamas su Eleonora Pribst, kai ji vėl pradės su manim šmaikštauti. Įsikišiu savo strampą į dešinę šnervę – kad ji pamanytų, jog man pavyko susigrūsti pirštą iki sulenkimo ir jis dabar siekia tarpuakį; ir taip prikaustęs jos dėmesį, pacituosiu jai tą perlą apie magistrantų sąmojį.

Sėdėdamas Malonės bažnyčioje, nuleidau galvą ir bandžiau atsikratyti pykčio. Jeigu nori pabūti bažnyčioje visai vienas, tai geriausia pasilikti čia po sekmadienio mišių.

Šią savaitę aš moralizavau savo mokines per Kanados literatūros pamokas „raiškios pradžios" tema. Pasakiau, kad jeigu knygos, kurias liepiu joms perskaityti, prasidėtų bent perpus taip vangiai, kaip kad jos pradėjo savo rašinėlius Timočio Findlio „Žymiųjų paskutiniųjų žodžių" tema, tai nė viena jų nebūtų buvusi užbaigta iki galo! Findlio romano pradžią aš pasirinkau kaip „raiškios pradžios" pavyzdį – tą pritrenkiančią sceną, kai tėvas užsiveda savo dvylikametį sūnų ant Arlingtono viešbučio stogo parodyti jam iš ten atsiveriančio vaizdo į Bostoną, Kembridžą, Harvardą ir Čarlzą, o paskui – įsivaizduokite tai – šoka žemyn nuo penkiolikos aukštų pastato ir užsimuša savo sūnaus akyse. Tokia pradžia prilygsta nebent „Kasterbridžo mero" pirmojo skyriaus pradžiai, kur Maiklas Henčardas taip nusigeria, kad paskelbęs aukcioną parduoda savo žmoną ir dukrą; nieko sau, ar ne? Hardis žinojo, ką rašo; jis visada žinojo.

Ką tai reiškia, paklausiau savo neraštingų mokinukių, kad jų rašiniai prasideda tik po kelių puslapių klaidžiojimo po mišką beieškant

idėjų pradžiai? Jeigu joms būtina prirašyti keturis ar penkis puslapius, kol suras žmonišką pradžią, tai ar nevertėtų vėliau patvarkyti rašinėlio, kad jis ir prasidėtų nuo ketvirto ar penkto puslapio?

Ak, jaunime, jaunime, jaunime – kur tavasis humoro jausmas? Aš kone raudu, kai man savo mokyklos mergaitėms reikia dėstyti Trolopą; kai jos, priverstos jį perskaityti, kone rauda, man ne taip apmaudu. Aš ypač gėriuosi „Barčesterio bokštų“ stiliumi; bet tai tas pats, kas mesti perlus kiaulėms – mokyti Trolopo tas televizinės kartos mergaites! Jų klubai, jų galvos ir net jų širdys jautriai atsiliepia į tuos negailestingai buko roko videoįrašus; o skaitydamos ketvirtojo skyriaus pradžią jos net neprunkšteli.

„Apie kunigo Slopo tėvus nedaug žinau. Esu girdėjęs, kad jis yra tiesioginis palikuonis žymaus daktaro, kuris padėjo į šį pasaulį ateiti ponui T. Šendžiui, ir kad jaunystėje jis dėl skambumo prisidūręs prie savo pavardės „e“, kaip ir kiti žymūs žmonės buvo padarę iki jo“*.

Nė vieno prunkštelėjimo! Tačiau kaip tuksi ir plazda jų širdys, kaip vinguriuoja klubai, kaip linkčioja ir mataruoja galvos, o akys taip giliai sulenda į nemokšišką kaukolę, kad jų visai nebesimato, – kai jos išgirsta Viliokės Esteros balsą, o ką jau kalbėti apie padrikus beprotiškus vaizdus, kurie iliustruoja naujausius jos roko videoįrašus!

Dabar jūs galite suprasti, kodėl man reikia pasėdėti vienam Malonės bažnyčioje.

Šią savaitę aš skaičiau „Jupiterio palydovus“ – tą nepakartojamą trumpą Alisos Manrou apsakymą savo „KL“ tryliktokėms, kaip pasakytų santrumpų mėgėja panelė Pribst. Aš kiek nerimavau dėl šio kūrinėlio skaitymo, nes viena mano mokinė – Ivona Hjulet – buvo atsidūrusi labai jau panašioje padėtyje kaip apsakymo herojus: jos tėvas gulėjo ligoninėje ir laukė sudėtingos širdies operacijos. Aš nežinojau, kas buvo Ivonos Hjulet tėvui, kol nepradėjau skaityti „Jupiterio palydovų“ klasei; liautis skaičius ar pakeisti apsakymą kitu buvo per vėlu. Be to, tai nieku gyvu nėra žiauri istorija – ji šilta, o gal net paguodžianti vaikui, kurio tėvas širdininkas. Šiaip ar

* Aliuzija į Antonio Trolopo (A. Trollope) pavardę; angl. *trollop* – „nevala, šliundra“ *(vert. past.)*.

taip, ką aš turėjau daryti? Visai neseniai Ivona Hjulet buvo praleidusi savaitę pamokų, kai jos tėvą ištiko širdies smūgis. Žinoma, ji atrodė įsitempusi ir išvargusi, kai aš skaičiau Manrou apsakymą – visiškai suprantama, kad ji atrodė įsitempusi ir išvargusi nuo pat pirmosios eilutės: „Aš radau savo tėvą širdies skyriuje..."

Kaip galėjau būti toks neatidus? – galvojau aš. Norėjau sustoti ir pasakyti Ivonai Hjulet, kad viskas baigsis labai gerai, bet aš neturėjau teisės to jai žadėti, juolab dėl jos vargšo tėvo. Dieve, ką gi daryti! Staiga aš pasijutau kaip mano tėvas – esu savo apgailėtino tėvo sūnus, pamaniau. Tada aš pasigailėjau, kad jį įskaudinau; iš tikrųjų vėliau paaiškėjo, kad viskas išėjo į gera, kad aš padariau jam paslaugą. Bet tuo metu aš neketinau daryti jam jokios paslaugos.

Kai išėjau iš zakristijos, palikęs jį svarstantį, ką jam sakyti per Oveno Minio laidotuves, kamuoliuką išsinešiau su savimi. Eidamas susitikti su Danu Nidemu palikau jį savo automobilio daiktadėžėje. Buvau toks piktas, kad nežinojau, ką man daryti, o – svarbiausia: pasakyti Danui ar ne?

Tada aš ir paklausiau Dano Nidemo, kodėl jis, nesilaikantis jokio aiškiai apčiuopiamo tikėjimo, reikalavo, kad mudu su mama pereitume į kitą bažnyčią, kad iš kongregacionistų pereitume pas episkopalistus.

– Ką tu čia sakai? – nustebo jis. – Juk pats taip sugalvojai!

– Argi pats? – nesupratau.

– Tavo motina man pasakė, kad visi tavo draugai lanko episkopalistų bažnyčią – pavyzdžiui, Ovenas, – paaiškino Danas. – Ir kad tu jos paprašei pereiti į kitą bažnyčią, kad galėtum lankyti sekmadieninę mokyklą su draugais. Ji sakė, kad kongregacionistų bažnyčioje tu neturi jokių draugų.

– Mama taip sakė? – paklausiau. – Man ji sakė, kad mes abu turime tapti episkopalistais, kad priklausytume tai pačiai bažnyčiai, kaip ir tu.

– Aš esu presbiterionas, – atsakė Danas, – jeigu jau tau įdomu.

– Ji pamelavo mums abiem, – pasakiau Danui; jis patylėjo ir patraukė pečiais.

– Kiek tau tada buvo metų? – paklausė Danas. – Aštuoneri, devyneri, dešimt? Gal tu gerai neprisimeni visų aplinkybių.

Aš kurį laiką galvojau, nežiūrėdamas į jį. Paskui pasakiau:

– Jūs buvote ilgai susižadėję – prieš susituokdami. Maždaug ketverius metus – aš prisimenu.

– Taip, maždaug ketverius metus – teisingai, – tarė Danas atsargiai.

– Kodėl taip ilgai laukėte, kad galėtumėte susituokti? – paklausiau jo. – Juk abu žinojote, kad mylite vienas kitą – argi ne?

Danas pasižiūrėjo į knygų lentynas ant durų, vedančių į slaptąjį koridoriuką.

– Tavo tėvas... – pradėjo jis; paskui nutilo. – Tavo tėvas norėjo, kad mes palauktume, – pasakė Danas.

– Kodėl? – paklausiau Dano.

– Kad būtų tikras – kad būtų tikras dėl manęs, – paaiškino Danas.

– Koks jo reikalas? – surikau.

– Būtent – tą aš ir pasakiau tavo motinai; kad tai visai ne jo reikalas... jeigu tavo motina tikra dėl manęs. O ji, žinoma, buvo tikra, kaip ir aš!

– Kodėl ji darė taip, kaip jis norėjo? – paklausiau Dano.

– Dėl tavęs, – tarė Danas. – Ji norėjo, kad jis prižadėtų niekada nepasakyti tau, kas jis toks. O jis sakė prižadės tik tuo atveju, jeigu jinai nesiskubins ištekėti. Mes abu turėjome laukti, kad jis prižadėtų niekada tau neatsiskleisti. Tai truko ketverius metus, – pasakė Danas.

– Aš visada maniau, kad mama man pati būtų pasakiusi, jeigu būtų buvusi gyva, – tariau. – Maniau, kad ji tiesiog laukia, kol aš suaugsiu ir tada man pasakys.

– Ji niekada tau nebūtų pasakiusi, – atsakė Danas Nidemas. – Ji man aiškiai davė suprasti, kad nei tu, nei aš niekada to nesužinosime. Aš su tuo susitaikiau; ir tu būtum susitaikęs. Tai tavo tėvas nenorėjo susitaikyti – visus ketverius metus.

– Bet jis juk galėjo man prisipažinti po motinos mirties, – pasakiau. – Kas būtų sužinojęs, kad jis sulaužė žodį, jeigu būtų man pasakęs? O aš niekada nebūčiau sužinojęs, kad jinai privertė jį kažką jai pažadėti. Aš nežinojau, kad jam buvo taip svarbu man atsiskleisti! – tariau.

– Matyt, tai žmogus, kurio žodžiu galima pasikliauti, – pasakė Danas. – Anksčiau galvojau, kad jis man pavyduliauja, kad vertė ją visą tą laiką laukti tikėdamasis, jog aš ją mesiu arba jai įsipyksiu. Galvodavau, kad jis siekia mus išskirti – ir tiktai apsimeta, kad jam svarbu įsitikinti, ar ji tikra dėl manęs, ir kad jis nori tau atsiskleisti. Bet dabar manau, jis, ko gero, nuoširdžiai rūpinosi, kad ji neapsiriktų, ir jam iš tiesų buvo nelengva pažadėti, kad niekada nebandys su tavim susitikti.

– Ar tu girdėjai apie „Damą raudona suknele"? – paklausiau Dano Nidemo. – Ar žinai apie „Apelsinmedžių giraitę" ir visa kita?

– Tai buvo vienintelis būdas jiems pasimatyti, vienintelė vieta pasikalbėti, – atsakė Danas. – Daugiau aš nieko apie tai nežinau, – pasakė jis.

– Ar kada nors girdėjai apie Dičkį Juoduką Basterį Fribodį? – paklausiau Dano.

– Tai buvo juodaodis muzikantas – tavo motinai jis labai patiko, – atsakė Danas. – Aš žinau apie jį, nes paskutinė mūsų išvyka drauge su tavo motina prieš jos mirtį buvo kelionė į Dičkio Juoduko Basterio laidotuves, – pasakė Danas.

Taigi Danas tikėjo, kad mano tėvas buvo žmogus, kuris laikosi duoto žodžio. Ar daug tokių mes pažįstame? – paklausiau savęs. Tegu sau Danas ir toliau tiki mano tėvo nuoširdumu. Aš ir pats verčiau būčiau nežinojęs, kas mano tėvas; o jau Danui nuo to žinojimo tikrai niekada nebus geriau. Kam jam žinoti, kad pastorius Luisas Merilis sėdėjo atviroje tribūnoje melsdamas motinos mirties – jau nekalbant apie įžūlų įsitikinimą, kad jo malda buvo išklausyta? Buvau tikras, kad Danui nereikia viso šito žinoti. Ir kam gi dar motina būtų norėjusi, kad mes pakeistume bažnyčią, jeigu ne siekdama atsiriboti nuo Merilio! Mano tėvas nebuvo nei drąsus, nei garbingas; bet kartą jis pamėgino būti drąsus ir garbingas. Jis bijojo, bet išdrįso – padarydamas tą savaip – pasimelsti už Oveną Minį; jis tai atliko visai neblogai.

Neįsivaizduoju, ko jis tikėjosi man prisipažindamas? Jo paties vaikai, deja, nelabai suvokė turį tėvą – nematydami jo per tą neišmatuojamą ir neapsakomą savigraužą, į kurią jis buvo įsikibęs kaip

žmogus, užmiršęs, kaip reikia melstis. Galėčiau vėl išmokyti jį melstis, pagalvojau. Vėliau kalbėdamas su Danu pasakiau, kad galėčiau grąžinti pastoriui Meriliui tikėjimą – žinau, kaip įžiebti jam nors menką jo kibirkštėlę. Prisiminiau vidurinįjį to nelaimėlio vaiką su taip trumpai nukirptais plaukais, kad vargu ar kas suprato, jog čia mergaitė; prisiminiau ištįsusį vyresnėlį, tikrą suglebėlį ir kapinių vandalą! O jauniausias po bažnyčios suolais ropom šliaužiojantis vagišius – net neprisimenu, kokios jis lyties.

Jeigu pastorius Merilis nepatikėjo Ovenu Miniu, jeigu pastorius Merilis tikėjo, kad Dievas jį baudžia tylėjimu, – tai aš žinau, kuo pastorius Merilis galėtų patikėti. Jeigu nei Dievas, nei Ovenas Minis nepajėgė atgaivinti pastoriaus Merilio tikėjimo, aš tariausi žinąs „stebuklą“, kuriuo mano tėvas turėtų patikėti.

Buvo apie dešimta valanda vakaro, kai aš palikau pastorių sėdintį prie savo stalo zakristijoje; ne vėliau kaip dar po pusvalandžio aš baigiau pokalbį su Danu ir vėl važiavau atgal pro Herdo bažnyčią ties Frant ir Tano gatvių kampu. Luisas Merilis vis dar buvo tenai, šviesa zakristijoje tebedegė; o dabar dar degė ir presbiterijoje – toje uždaroje ir šventa laikomoje erdvėje aplinkui bažnyčios altorių, kur (nė kiek neabejojau) mano tėvas komponavo savo atsisveikinimo žodį Ovenui Miniui.

„Man toks įspūdis, kad jis nieko nelaikė šiaip sau“, – pasakė ponas Minis apie mano motinos manekeną raudona suknele. Garantuoju, kad kvailas daiktas nė nenutuokė, kokią teisybę pasakė.

Meiden Hilo kelias buvo paskendęs tamsoje; tik kai kur švietė kelio remonto įspėjamieji kūgiai ir atšvaitai prie tilto estakados, į kurios atramą atsitrenkęs žuvo Bazis Terstonas. Per avariją kertiniai tilto akmenys gerokai nukentėjo ir ten, kur Bazio plimutas išarė duobę, kelias buvo gudronuotas.

Minių virtuvėje, kaip paprastai, degė šviesa; jie visada palikdavo ją Ovenui. Ponas Minis ilgai neatsiliepė į mano beldimą. Anksčiau niekada nebuvau matęs jo su pižama; jis atrodė keistai vaikiškai – arba kaip didelis klounas, apvilktas vaikiškais drabužėliais.

– Ką aš matau – Džonas Vilraitas! –

– Aš atėjau manekeno, – išpoškinau.

– Taip, žinoma! – linksmai atsakė jis. – Aš taip ir maniau, kad norėsi jį pasiimti.

Manekenas nebuvo sunkus, bet nepatogus, kai reikėjo įkišti jį į mano folksvageną, jis nelinko pusiau. Aš prisiminiau, kaip nepatogiai apvyniotas vystyklais Ovenas buvo įkištas į didelio granito sunkvežimio kabiną tą dieną, kai jo tėvas su motina parsivežė jį namo iš Kalėdų vaidinimo; kaip Estera, Ovenas ir aš tą vakarą važiavome ant sunkvežimio platformos – ponas Minis vežė mus – ir manekeną – į pajūrį prie Mažojo Šerno Galvos.

– Pasiimk pikapą, bus paprasčiau, – pasiūlė ponas Minis. Bet to neprireikė; jo padedamas aš įspraudžiau manekeną į folksvageną. Turėjau nuimti nuogas baltas buvusios Marijos Magdalenos statulos rankas iš geležinio sietelio lizdų, pritvirtintų žemiau manekeno pečių. Manekenas buvo be kojų; ji stovėjo ant strypo, įtvirtinto į ploną plokščią pjedestalą, – kaip tik jį aš iškišau pro nuleistą langą šalia vairuotojo pasukęs taip, kad berniukiškos manekeno šlaunys ir lieknas liemuo, ir putli krūtinė, ir siauri statūs pečiai išsitektų ant galinės sėdynės. Jeigu manekenas būtų turėjęs galvą, niekaip nebūtų įtilpęs.

– Ačiū, – padėkojau Miniui.

– Į sveikatą, – atsakė jis.

Aš sustojau Tano gatvėje, tolokai nuo Herdo bažnyčios ir mirksinčių geltonų Frant gatvės sankryžos šviesų. Įsikišau kamuoliuką į kišenę; viena ranka suėmęs nešiau manekeną, kita – ilgas baltas rankas. Pastačiau savo motiną gėlyne, blausiai švytinčiame dulsvoje pro spalvotus presbiterijos vitražų stiklus prasismelkiančioje šviesoje. Zakristijoje šviesa tebedegė, bet pastorius Merilis repetavo savo maldą už Oveną senos mūrinės bažnyčios presbiterijoje; kartkartėmis pasigrodavo sau vargonais. Nuo tų laikų, kai pastorius buvo chormeisteris kongregacionistų bažnyčioje, mėgėjiško muzikavimo įgūdžiai dar nepasimiršo. Giesmės, kurias jis bandė – norėdamas nusiteikti maldai už Oveną, – buvo man žinomos.

Jis grojo „Tepuošia galvą jam daugybė diademų“; paskui pabandė „Dievo Sūnus išeina į karą“. Manekenui geriausia buvo stovėti

tarp portulakų – neaukštos gėlės mėsingais lapais užstojo pjedestalą, o smulkių žiedelių, kurių dauguma buvo užsiskleidę nakčiai, spalva nesipjovė su suknelės puansetijų raudonumu. Suknelė visiškai paslėpė ploną juodą prie pjedestalo pritvirtintą strypą, ant kurio laikėsi manekenas, – tarsi mama iš tikrųjų būtų stovėjusi ne ant žemės, bet plevenusi virš gėlyno. Aš žingsniavau pirmyn ir atgal tarp gėlių ir durų į zakristiją, norėdamas pamatyti, kaip manekenas atrodo iš toli, – sukaliodamas motinos kūną taip, kad jos nepamirštama figūra būtų tučtuojau atpažinta. Blausi šviesa pro presbiterijos vitražus idealiai apšvietė figūrą – jos buvo lygiai tiek, kiek reikėjo pabrėžti skaisčiai raudonos suknelės švytėjimui, bet ne tiek, kad būtų pastebimas galvos trūkumas. Galvos ir kojų tiesiog nebuvo arba juos dengė nakties šešėliai. Nuo zakristijos durų mano mamos figūra atrodė gyva ir drauge vaiduokliška; „Dama raudona suknele“, rodės, tuoj pradės dainuoti. Geltonos šviesos mirksėjimas ties Tano ir Frant gatvių sankryža tik sustiprino įspūdį; ir netgi tolimos retsykiais pravažiuojančio automobilio žibintų šviesos teikė neapibrėžtumo figūrai, stovinčiai portulakų gėlyne.

Aš suspaudžiau kamuoliuką; neturėjau jo rankose nuo tų paskutiniųjų Mažosios lygos varžybų. Nebuvau tikras, ar pajėgsiu tvirtai suimti, nes du viršutiniai smiliaus sąnariai labai svarbūs metant beisbolo kamuoliuką; bet man nereikės toli mesti. Aš laukiau, kol pastorius Merilis baigs groti vargonais; kai tik grojimas nutilo, aš iš visų jėgų sviedžiau kamuoliuką į vieną iš aukštų vitražinių presbiterijos langų. Jis pradaužė apvalią skylutę ir baltos šviesos pluoštas – tarsi iš žibintuvėlio – nusidriekė į aukštaūgę guobą, po kuria aš slėpiausi, laukdamas pastoriaus.

Akimirką jis užgaišo, kol surado, kas buvo mesta pro šventosios presbiterijos langą. Ko gero, kamuoliukas nuriedėjo už vargonų arba iki pat sakyklos.

– Džoni! – išgirdau šaukiant tėvą. Girdėjau, kaip atsidarė ir užsidarė durys iš bažnyčios į zakristiją. – Džoni, aš žinau, kad tu pyksti, bet tai labai vaikiška! – suriko jis. Girdėjau jo žingsnius koridoriuje – jau išėjus iš zakristijos, – kur buvo gembės drabužiams. Jis atlapojo lauko duris, laikydamas kamuoliuką dešinėje

rankoje ir markstydamasis nuo mirksinčios geltonos šviesos Tano ir Frant gatvių sankryžoje. – Džoni! – pašaukė vėl. Jis žengė žingsnį į priekį; pasižiūrėjo į kairę, Greivsendo studentų miestelio link; pasižiūrėjo į dešinę – išilgai Frant gatvės, – tada žvilgtelėjo į gėlyną, švytintį presbiterijos vitražų šviesoje. Tą pačią akimirką pastorius Luisas Merilis parpuolė ant kelių smarkiai spausdamas kamuoliuką prie širdies.

– Tabi, – sušnibždėjo jis. Jis paleido kamuoliuką iš rankų ir šis nuriedėjo Frant gatvės šaligatviu. – Viešpatie, atleisk man! – pasakė pastorius Merilis. – Tabi, aš jam nepasakiau! Aš pažadėjau tau, kad nepasakysiu, ir aš nepasakiau – tai ne aš padariau! – suriko mano tėvas. Jo galva ėmė siūbuoti, jis nebegalėjo žiūrėti į ją ir užsidengė veidą delnais. Paskui parkrito ant šono, paguldęs galvą ant zakristijos kelkraščio žolės, ir prisitraukė kelius prie krūtinės – tarsi jam būtų buvę šalta arba tarsi jis būtų buvęs vaikas, kuris ruošiasi miegoti. Jis buvo kietai užsimerkęs ir vis dejavo: – Tabi, atleisk man, prašau!

Po to jis ėmė kažką vapėti; nebegirdėjau balso, tik murmesį, o jo gulintis ant žemės kūnas tolydžio trūkčiojo ir virpėjo. Visi tie garsai ir judesiai įtikino mane, kad jis nemiręs. Prisipažinsiu: buvau šiek tiek nusivylęs, kad, išvydęs mano motiną priešais, jis negavo galo nuo šoko. Aš pakėliau manekeną ir pasikišau po pažastimi, o vieną negyvėliškai baltą Marijos Magdalenos ranką, kuri nukrito, pasikišau po kita pažastimi. Pakėlęs beisbolo kamuoliuką nuo šaligatvio įsikišau į kišenę. Kažin, ar mano tėvas girdėjo, kaip aš vaikštau aplinkui, nes jis tik dar labiau susisuko vaisiaus poza ir dar stipriau užspaudė akis – tarsi būtų bijojęs, kad motina prieis artyn. Galbūt tos kaulo baltumo nutįsusios rankos jį ypač išgąsdino – tartum pati Mirtis būtų jas pailginusi, ir pastorius Merilis buvo tikras, kad jinai nori jį paliesti.

Įdėjau manekeną ir Marijos Magdalenos rankas į folksvageną ir nuvažiavau prie molo Rai Harbore. Buvo vidurnaktis. Aš nusviedžiau kamuoliuką kuo toliau į jūrą; įkrisdamas jis tyliai pliaukštelėjo – nepažadindamas kirų. Ilgas sunkias Marijos Magdalenos rankas taip pat sumečiau į vandenį; pliaukštelėjimas buvo garsesnis,

tačiau lynais pririštų valčių teškenimas ir bangų mūša į molą už uosto gožė bet kokį garsą ir netrikdė kirų.

Tada užlipau ant molo su manekenu raudona suknele; potvynis jau buvo bepradedąs slūgti. Aš įbridau į uosto kanalą netoli molo smaigalio; netrukus panirau iki krūtinės į vandenį ir gavau bristi atgal iki paskutinės molo granito plokštės, kad galėčiau numesti manekeną kuo toliau į vandenyną; norėjau būti tikras, kad manekenas įplauks į kanalą, kuris, žinojau, yra labai labai gilus. Akimirką aš buvau priglaudęs manekeną prie veido; tačiau kvapai, kadaise įsigėrę į suknelę, jau buvo seniai išsivadėję. Tada aš nusviedžiau manekeną į kanalą. Man net pasidarė baisu, nes kurį laiką jis plūduriavo. Po tuščiaviduriais geležinio sietelio lizdais buvo likę oro. Manekenas apsivertė vandenyje ant nugaros. Vandens paviršiuje pūpsojo nuostabios mano motinos krūtys – GRAŽIAUSIOS KRŪTYS IŠ VISŲ MAMŲ! – kaip sakė Ovenas Minis. Paskui manekenas vėl apsivertė; iš jo ėmė kilti burbuliukai ir „Dama raudona suknele“ nugrimzdo į kanalą prie Rai Harboro molo, ant kurio Ovenas jautėsi turįs teisę sėdėti ir žiūrėti į jūrą.

Mačiau, kaip išlindo saulė, tarytum baltas marmuras granito pilkumo jūros fone. Aš sugrįžau į Daremą – butą, kuriame gyvenau su Estera, išsimaudžiau po dušu ir apsirengiau Oveno laidotuvėms. Aš nežinojau, kur Estera, bet ir neieškojau jos; jau žinojau jos požiūrį į Oveno laidotuves. Paskutinįkart mačiau Esterą Frant gatvėje; Estera, senelė ir aš žiūrėjome, kaip Los Andžele buvo nužudytas Kenedis – vėl ir vėl iš pradžių. Tada dar Estera pasakė: „Televizija sėja nelaimes“.

Ovenas man nė žodžiu nėra užsiminęs apie Bobo Kenedžio nužudymą. Tai įvyko 1968-ųjų birželį, kai Ovenui jau nebedaug buvo likę. Esu tikras, kad Ovenas buvo per daug susirūpinęs savo paties mirtimi, kad kalbėtų apie Bobo Kenedžio žūtį.

Buvo dar labai anksti, ir aš turėjau tiek nedaug daiktų Esteros bute, kad greitai susikroviau viską, ko man reikėjo – daugiausia knygas. Ovenas laikė pas Esterą keletą savo knygų ir vieną iš jų aš taip pat pasiėmiau – K. S. Luiso „Pamąstymai apie psalmes“. Ovenas apibraukė patikusį sakinį: „Aš rašau neišmanantiems apie da-

lykus, kurių pats neišmanau". Kai viską susidėjau ir palikau Esterai čekį už savąją nuomos dalį iki vasaros pabaigos, man dar buvo likę laiko, taigi ėmiau vartyti Oveno dienoraštį; peržvelgiau padrikesnius įrašus, primenančius sąrašus parduotuvei, lyg kokius sau rašytus priminimus. Sužinojau, kad žodis „huačuka" – pavadinime Huačukos Fortas – reiškia „vėjų kalną". Čia buvo ir keletas puslapių vietnamietiškų žodžių ir posakių – daugiausia liepiamosios nuosakos veiksmažodžiai. Dvi komandos buvo užrašytos kelis kartus – tarimas išryškintas; Ovenas buvo užsirašęs vietnamietiškų žodžių tarimą.

NAM SOON – „GULT!" DOONG SA – „DRĄSIAU!"

Aš skaičiau ir skaičiau tą dalį, kol pajutau, kad tariu teisingai. Tenai pieštuku buvo meniškai nupieštas feniksas – mistinis paukštis, susideginęs ant laidotuvių laužo ir vėl pakilęs iš pelenų. Po piešiniu Ovenas buvo parašęs: „DAŽNAS ATGIMUSIO IDEALIZMO ARBA VILTIES SIMBOLIS – ARBA NEMIRTINGUMO ŽENKLAS". O kitame puslapyje paraštėje paskubomis brūkštelta pastaba, visai nesusijusi su tuo, kas buvo tame puslapyje – „TREČIAS STALČIUS IŠ DEŠINĖS". Ši pastaba nebuvo paryškinta; ir niekaip nebuvo duota suprasti, kad ji skirta man, bet, žinoma, aš pagalvojau, kad jis turbūt prisiminė tą atvejį, kai sėdėdamas prie pastoriaus Merilio stalo ir kalbėdamasis su Danu ir manimi traukiojo stalčius, tarsi nė nematydamas, kas juose yra.

Be abejo, jis pastebėjo kamuoliuką – jis žinojo, kas mano tėvas, – tačiau Oveno tikėjimas buvo stiprus; jis žinojo ir tai, kad Dievas nurodys man, kas mano tėvas. Ovenas manė, kad jam to daryti nebūtina. Be to, jis žinojo, kad aš nusivilsiu.

Paskui aptikau vietą, kur jis rašė apie mane.

„SUNKIAUSIAS DALYKAS, KURĮ GYVENIME TURĖJAU ATLIKTI, TAI NUPJAUTI SAVO DRAUGUI PIRŠTĄ! KAI TAI JAU PADARYTA, MANO DRAUGAS GALI UŽBRAUKTI SAVO PRAEITĮ – TIESIOG PRADĖTI GYVENIMĄ IŠ NAUJO. DŽONUI REIKIA VAŽIUOTI Į KANADĄ. ESU TIKRAS, KAD TEN GALIMA NEBLOGAI GYVENTI, – O ŠI ŠALIS DVASIŠKAI IŠSEKUSI."

Paskui atsiverčiau dienoraščio pabaigą ir perskaičiau paskutinį įrašą.

„TA DIENA YRA ŠIANDIEN!.. KAS TIKI MANE, NORS IR NUMIRTŲ, BUS GYVAS. IR KIEKVIENAS, KURIS GYVENA IR TIKI MANE, NERAGAUS MIRTIES PER AMŽIUS.“

Tada aš užverčiau Oveno dienoraštį ir įsidėjau tarp kitų savo daiktų. Senelė keldavosi anksti; iš aštuoniasdešimtojo Frant gatvės namo norėjau pasiimti keletą jos ir motinos nuotraukų, ir dar šiek tiek drabužių. Norėjau papusryčiauti senelės rožyne; iki Oveno laidotuvių vis dar buvo likę daug laiko – pakaks papasakoti senelei, kur aš keliauju.

Tada nuvažiavau į Voterhauzo bendrabutį ir pasakiau Danui, ką ketinu daryti; be to, Danas turėjo vieną daiktą, kurį aš irgi norėjau pasiimti su savimi, ir žinojau, kad jis nebus prieš – daugybę metų vis atsidauždavo į jį kojų pirštus! Norėjau pasiimti granitinį slenkstį, kurį Ovenas padovanojo Danui ir motinai per jų vestuves, išgraviravęs ant jo savo stiliumi: „1952, liepa“ ir dailiai nugludinęs šonus, puikiai suvedęs kampus; darbas buvo paprastas, bet tai pirmas iš žinomų Oveno darbų, atliktų deimantiniu disku, ir aš norėjau jį turėti. Danas pasakė, kad jis viską supranta ir kad mane myli.

O aš pasakiau jam:

– Tu esi geriausias visų berniukų tėvas, ir vienintelis tėvas, kurio man reikėjo.

Tada atėjo laikas eiti į Oveno laidotuves.

Mūsų Greivsendo policijos skyriaus viršininkas Benas Paikas stovėjo prie sunkių dvivėrių Herdo bažnyčios durų – tarsi būtų ketinęs apieškoti Oveno gedėtojus, ar jie neturi „nužudymo priemonės“, seniai dingusio „mirties įrankio“; man taip magėjo pasakyti tam šunsnukiui, kur jis gali rasti kamuoliuką. Storulis Čikeringas taip pat buvo čia, vis dar susikrimtęs, kam leido Ovenui Miniui mušti kamuoliuką vietoje manęs ir kam liepė Ovenui „kirsti iš peties“. Atėjo Terstonai – Bazio tėvai, nors jie buvo katalikai ir visai neseniai palaidoję savo sūnų. Ir katalikų kunigas – tėvas Findlis taip pat buvo čia, kaip ir ponia Hoit, nors mieste visi ją smerkė už

„antiamerikietišką“ šauktinių konsultavimą. Klebonas Viginas ir Barbė Vigin neatėjo; jie taip kovojo, kad pamaldos už Oveną būtų laikomos Kristaus bažnyčioje, ir, be abejo, jautėsi įsižeidę, kad buvo atstumti. Kapitonas Viginas, tas kvaištelėjęs ekspilotas, pareiškė, kad jam būtų buvusi didžiausia laimė surengti šaunias laidotuves didvyriui. Nacionalinė Naujojo Hampšyro gvardija sudarė smulkų laidotuvių planą; jie surengė Ovenui vadinamąją garbės sargybą. Kadaise Ovenas man sakė, kad jie daro tai už pinigus – gauna vienos darbo dienos atlygį. Karių nuostolių priežiūros tarnybos karininkas – Oveno asmens sargybinis – buvo jaunas išsigandęs vyresnysis leitenantas, kuris kariškai saliutavo kur kas dažniau, negu jam, ko gero, priklausė; tai buvo jo pirma kelionė pagal karių nuostolių tarnybos pareigybę. Vadinamasis artimųjų priežiūros karininkas buvo ne kas kitas, kaip mylimiausias Oveno Karo mokslų profesorius iš Naujojo Hampšyro universiteto; pulkininkas Aigeris pasitiko mane labai oficialiai prie dvivėrių durų.

– Spėju, kad mes apsirikome dėl jūsų mažojo draugo, – pasakė man pulkininkas Aigeris.

– Taip, sere, – atsakiau.

– Jis įrodė, kad puikiai tinka tarnauti sustiprintame dalinyje, – pasakė pulkininkas Aigeris.

– Taip, sere, – atsakiau. Pulkininkas uždėjo savo senatvinėmis dėmėmis išmargintą ranką man ant peties; paskui pasitraukė žingsnį į šoną nuo masyvių dvivėrių durų ir sustingo išsitempęs, lyg mesdamas iššūkį be galo susireikšminusio policijos viršininko Beno Paiko povyzai.

Garbės sargybiniai baltais getrais ir baltomis pirštinėmis žingsniavo per navą kaip vestuvininkų procesija, gražiai išsirikiavę abipus vėliava apdengto karsto su viršuje įsegtu Oveno medaliu, kuris skaisčiai sužibo, nušviestas saulės, įspindusios pro skylutę lango vitraže. Įprastinėje mūrinės bažnyčios prietemoje tas niekada čia neužklysdavęs spindulys, regis, buvo priviliotas auksinio Oveno medalio – tarsi pati šviesa būtų pradeginusi plyšį tamsiame vitraže; tarsi šviesa būtų ieškojusi Oveno Minio.

Griežto veido neūžauga kareivis, kurį pulkininkas Aigeris pristatė kaip seržantą, kažką šnipštelėjo garbės sargybiniui, stovinčiam „lais-

va" poza, ir susirūpinęs žiūrėjo į pulkininką Aigerį ir vyresnįjį leitenantą, kuris atliko savo pirmąją palaikų palydėjimo užduotį. Pulkininkas Aigeris kažką sušnibždėjo vyresniajam leitenantui.

Parapijiečiai ėmė kosčioti; girgždinti senus išsėdėtus bažnyčios suolus. Vargonai sugrojo keletą gedulingų melodijų, kol vėluojantieji užėmė savo vietas. Ponas Erlis ir Danas buvo paskirti tvarkos prižiūrėtojais, tačiau dauguma prižiūrėtojų buvo kirtėjai – aš atpažinau kranininką ir sprogdintojus; linktelėjau signalininkui ir pjovėjams, ir lovinio profilio gręžėjams. Tie žmonės patys atrodė kaip granitiniai – galintys išlaikyti dvidešimties tūstančių svarų spaudimą į kvadratinį colį. Granitas, kaip ir lava, kadaise buvo ištirpusi uoliena; tačiau ji neiškilo į žemės paviršių, bet sukietėjo giliai po žeme; o kadangi kietėjo iš lėto, tai sustingo didžiuliais gražiais kristalais.

Ponia ir ponas Miniai patys užėmė vietas pirmoje dešinės navos eilėje. Jie sėdėjo kaip į paviršių išversti du granito luitai, nejudėdami, įsmeigę akis į žvilgantį medalį, kuris žybčiojo saulės šviesoje ant Oveno karsto. Miniai žiūrėjo įdėmiai; stebeilijo savo sūnaus karstą gniauždami savyje tokią pat baimingą pagarbą, kuri švietė iš jų akių, kai mažasis Viešpats Jėzus pastebėjo juos Kristaus bažnyčioje per kalėdinį 1953-iųjų vaidinimą, – kai Ovenas gulėjo šildomas „šviesos stulpo". Matydamas įtampą ir nerimą Minių veiduose, spėjau, kad jie prisimena, kaip Ovenas išbarė juos, kad nekviesti atėjo žiūrėti Kalėdų vaidinimo.

– KAŽIN KĄ JŪS ČIA VEIKIATE? – piktai suriko ant jų Viešpats Jėzus. – JUMS ČIA NE VIETA! – šaukė Ovenas. – JŪSŲ ATĖJIMAS – ŠVENTVAGYSTĖ!

Būtent taip aš galvojau apie Oveno laidotuves: kad Minių atėjimas į Oveno laidotuves yra šventvagystė. Ir nervingas jų spoksojimas į Oveno medalį, prisegtą prie Amerikos vėliavos, ko gero, bylojo juos ir dabar bijant, kad Ovenas atsikels iš karsto, kaip kadaise atsikėlė iš šieno kupetos tvartelyje, ir dar kartą sugėdins savo tėvus. Jie juk pasakė dešimties ar vienuolikos metų vaikui, kad jis „nekalto prasidėjimo", – kad jis kaip Kūdikėlis Jėzus!

Per Oveno laidotuves Herdo bažnyčioje pagavau save besimeldžiantį, kad Ovenas atsikeltų iš uždaryto karsto ir užriktų ant savo

tėvų: „JUMS ČIA NE VIETA!“ Tačiau Ovenas nepajudėjo ir neprabilo.

Ponas Fišas atrodė labai paliegęs; vis dėlto jis sėdėjo šalia mano senelės antroje eilėje iš dešinės, įsmeigęs akis į tviskantį medalį ant Oveno karsto – tarsi ponas Fišas irgi būtų laukęs, kad Ovenas parodytų mums dar vieną spektaklį; tarsi ponas Fišas būtų netikėjęs, kad šiame spektaklyje Ovenui skirtas vaidmuo be žodžių.

Dėdė Alfredas ir teta Marta taip pat sėdėjo senelės suole; niekas iš mūsų neužsiminė apie tai, kad nėra Esteros. Istmenai mieliau šnekėjo apie tai, kaip gaila, kad nėra Nojaus, – Nojus vis dar buvo Afrikoje, dėstė teisingą miškininkystę afrikiečiams. Niekada nepamiršiu, ką man pasakė Simonas, kai pasakiau jam, kad važiuoju į Kanadą.

– Į Kanadą! Tai bus didžiausia šiaurės rytų lentpjūvių problema – pamatysi! – pasakė Simonas. – Tie kanadiečiai žada eksportuoti medieną daug žemesnėmis kainomis negu mūsų!

Dragužis Simonas: politika jam nė motais; vargu ar jam kada atėjo į galvą, kad aš išvažiavau ne dėl medienos.

Aš atpažinau preliudą iš Hendelio „Mesijo“ – „Žinau, kad mano Atpirkėjas gyvas“. Aš taip pat atpažinau kresną vyriškį kitame šoninės navos krašte; maždaug mano amžiaus, ir jis žiūrėjo į mane. Bet tik tada, kai jis pradėjo apžiūrinėti aukštus Herdo bažnyčios skliautus – galbūt ieškodamas angelų kontraforsų šešėliuose, – aš supratau, kad prieš mane Storulis Haroldas Krosbis, anų laikų Viešpaties Angelas, kuris buvo pamiršęs tekstą, ir jam teko pasakinėti, ir kuris buvo paliktas kyboti Kristaus bažnyčios dausose per 1953-iųjų Kalėdų vaidinimą. Aš linktelėjau Haroldui, o jis pro ašaras man nusišypsojo; buvau girdėjęs, kad poniai Hoit pavyko parengti jį, kad gautų atleidimą nuo karo prievolės 4-F dėl psichologinių priežasčių.

Iš karto nepažinau mūsų sekmadieninės mokyklos mokytojos ponios Volker. Ji atrodė itin rūsti su juoda suknele ir nedaranti Ovenui griežtų pastabų – grįžti į savo vietą, nusileisti žemėn! – aš ne iš karto prisiminiau ją kaip sekmadieninės mokyklos tironę, kuri buvo tokia kvaila, jog įsivaizdavo Oveną patį pasikeliant į orą.

Atėjo Daulingai, nepasinaudoję šia proga pademonstruoti savo sumainytų lyčių amunicijos; jie niekada – ir turbūt tai tik į gera – neturėjo vaikų. Laris O'Dėjus, „Ševrolė“ prekybos agentas, taip pat buvo čia; jis vaidino Bobą Kratčitą „Kalėdų giesmėje“ – tais atmintinais metais, kai Ovenas Minis vaidino Būsimų Kalėdų vaiduoklį. Jis buvo drauge su savo žvitria dukra, Karolina O'Dėj, kuri daug kartų atstūmė mane, tiek vilkėdama Šv. Mykolo mokyklos uniformą, tiek be jos.

Netgi ponas Kenmoras, „A ir P“ mėsininkas, buvo čia su ponia Kenmor ir savo sūnumi Doniu, aistringais Mažosios lygos sirgaliais, nė sykio nepraleidusiais varžybų. Taip, jie visi buvo čia – netgi ponas Morisonas, bailusis paštininkas; netgi jis buvo čia! Ir naujasis Greivsendo akademijos direktorius; jis niekada nebuvo matęs Oveno ir vis dėlto buvo čia, galbūt suvokdamas, kad jis nebūtų naujuoju direktoriumi, jeigu Ovenas Minis nebūtų pralaimėjęs mūšio, bet laimėjęs karą su Rendžiu Vaitu. Ir jeigu senasis Arčis Torndaikas būtų gyvas, žinau, kad jis tikrai būtų buvęs čia.

Brinker-Smitų nebuvo; jie tikrai būtų atėję, jeigu nebūtų persikėlę gyventi į Angliją. Itin ryžtingai nusistatę prieš karą Vietname, jie nenorėjo, kad jų dvynukai užaugtų amerikiečiai. Kad ir kur Brinker-Smitai gyventų, aš linkėjau jiems, kad jų meilė tebebūtų tokia pat aistringa kaip kadaise – per visus aukštus, visose Voterhauzo bendrabučio lovose.

Ir mūsų senasis bičiulis, buvęs Greivsendo sporto salės prižiūrėtojas – žmogus, kuris taip atsidavęs matavo mūsų metimų laiką ir matė, kaip mums pirmą kartą pavyko šuolis ir dėjimas į krepšį iš viršaus per tris sekundes, taip pat atėjo atiduoti pagarbos mažajam meistrui!

Tuo metu dangumi slenkantis debesis užstojo beisbolo kamuoliuko pramuštą skylę presbiterijos lange; auksinis Oveno medalis žibėjo nebe taip skaisčiai. Mano senelė, visa virpėdama, laikė įsitvėrusi man už rankos, kai mes pakilome giedoti procesinės giesmės, – visai to nenorėdama ji smarkiai suspaudė mano amputuoto piršto strampą. Kai pulkininkas Aigeris ir jaunasis vyresnysis leitenantas priėjo prie karsto per centrinę navą, garbės sargybinis

sustingo. Mes sugiedojome giesmę, kurią giedojome tą rytą, kai Ovenas buvo priveržęs begalvę ir berankę Mariją Magdaleną ant Didžiosios salės scenos pakylos.

Dievo Sūnus išeina į karą.
Jam skirta karūna karaliaus;
Raudonu krauju nušlakstytas jo kelias;
Kas jį lydėti gali?
Tas, kas jo taurę išgers iki dugno
Kantriai iškentęs skausmą,
Kas kryžių jos neš per vandenį ir ugnį,
Tas jo pėdom težengia.

Prie „laidojimo tvarkos“ Bendros maldos knygoje – naudojamos episkopalinėje bažnyčioje – pridėta pastaba. Ji yra labai prasminga. „Liturgija, skirta mirusiesiems, yra Velykų apeigos“, – rašoma joje. „Ji remiasi prisikėlimo turiniu. Kadangi Jėzus prisikėlė iš mirusiųjų, mes taip pat prisikelsime. Todėl liturgijai būdingas džiaugsmas...“ – rašoma toliau. „Tačiau tas džiaugsmas nedaro žmogiškojo skausmo nekrikščionišku...“ – sakoma pabaigoje. Ir mes iš visos širdies giedojome už Oveną Minį – žinodami, kad nors liturgija mirusiesiems gali būti džiaugsminga, mūsų vadinamoji „žmogiškoji kančia“ nepaverčia mūsų „nekrikščionimis“. Užbaigę giesmę iki galo, mes atsisėdome ir pakėlėme akis aukštyn – sakykloje jau stovėjo pastorius Luisas Merilis.

– „Aš esu prisikėlimas ir gyvenimas, pasakė Viešpats...“ – pradėjo mano tėvas. Jo balsas buvo pritvinkęs naujos jėgos bei pasitikėjimo, ir besimeldžiantieji tai išgirdo; parapijiečiai sukluso. Aš, žinoma, supratau, kas jį taip pakeitė. Jis atgavo savo prarastą tikėjimą – kalbėjo giliai tikėdamas kiekvienu savo ištartu žodžiu; todėl visai nemikčiojo.

Kai jis pakeldavo akis nuo Bendros maldos knygos ir imdavo gestikuliuoti rankomis, kaip plaukikas, besitreniruojantis plaukti brasu, jo dešinės rankos pirštai vis kliudydavo saulės spindulių pluoštą, sklindantį pro beisbolo kamuoliuko išdaužtą skylę vitra-

že; ir kadangi pastoriaus pirštai tolydžio užstodavo srūvančią šviesą, Oveno medalis mirgėjo.

– „Viešpaties Dievo dvasia su manimi, nes Viešpats patepė mane, kad neščiau gerąją naujieną vargdieniams...“ – skaitė mums pastorius Merilis. – „...Pasiuntė mane paguosti prislėgtųjų“, – šaukė pastorius, nebeturintis dvejonių – jo dvejonės dingo, išnyko visiems laikams! Jis beveik nesustodavo įkvėpti oro. – „...paguosti visų liūdinčiųjų“, – skelbė jis.

Tačiau pastoriui Meriliui to nepakako; matyt, jis jautė, kad vien tik Izaijas mūsų nepaguos. Mano tėvas nusprendė paguosti mus dar ir Raudomis: „Geras yra Viešpats tiems, kurie jo laukia, žmogui, kuris jo ieško“. Ir jeigu tų žodžių nepakaktų mums nuraminti, pastorius Merilis skaitė Raudų knygą toliau: „Nes Viešpats neatmeta amžinai, nes jei ir plaka, jis vėl pasigaili dėl savo ištikimos meilės gausybės. Nes jis žmogaus tyčia nei plaka, nei liūdina“.

Išbalusios mano tėvo rankos pirštai nardė po šviesos pluoštą kaip žuvelės, ir Oveno medalis blykčiojo mums taip ritmiškai kaip švyturio žibintas. Galiausiai pastorius paragino mus atgailauti žinomos giesmės žodžiais: „Viešpats lydės tave išeinantį ir ateinantį, nuo šiol ir per amžius“.

Taip jis nuvedė mus į Naujojo Testamento pamoką, pradėdamas trumpa ištrauka iš Laiško romiečiams: „Aš manau, jog šio laiko kentėjimai negali lygintis su būsimąja garbe, kuri mumyse bus apreikšta“. Tačiau Luisas Merilis negalėjo nurimti; kadangi mes taip ilgėjomės Oveno Minio, taip skausmingai ilgėjomės, pastorius Merilis nenurimo, kol neįtikino mūsų, kad Ovenas iškeliavo į geresnį pasaulį. Mano tėvas visa galva nėrė į Pirmą laišką korintiečiams.

„Bet dabar Kristus yra tikrai prikeltas iš numirusių...“ – patikino mus pastorius Merilis. – „Kaip per žmogų atsirado mirtis, taip per žmogų ir mirusiųjų prisikėlimas“, – pasakė tėvas.

Senelė vis dar nepaleido mano amputuoto piršto ir netgi Simonas buvo apsiašarojęs; ir vis tiek pastorius Merilis negalėjo nurimti – jis mikliai perkėlė mus į Antrą laišką korintiečiams.

– „Jei mūsų išorinis žmogus vis nyksta, tai vidinis diena iš dienos atsinaujina. O lengvas dabartinis mūsų vargas ruošia mums

neapsakomą visa pranokstančią amžinąją garbę. Mes gi nežiūrime to, kas regima, bet kas neregima, nes regimieji dalykai laikini, o neregimieji amžini“, – pasakė pastorius Merilis. – „Todėl mes visuomet gerai nusiteikę, nors žinome, kad kolei gyvename kūne, esame svetur, toli nuo Viešpaties. Mes čia gyvename tikėjimu, o ne regėjimu“, – tarė jis. – „Vis dėlto esame gerai nusiteikę ir pasiruošę palikti kūno būstinę ir įsikurti pas Viešpatį. Štai kodėl, ar būdami namie, ar svetur, mes laikome sau garbe jam patikti.“

Tada jis pristatė mus giedoti kitą giesmę, o paskui liepė visiems atsistoti – ir mes tai padarėme, – o jis pradėjo skaityti mums evangeliją: „Aš – gerasis ganytojas. Geras ganytojas už avis guldo gyvybę“, – tarė pastorius Merilis ir mes, gedintieji, nuleidome galvas kaip avys. O kai mums buvo leista atsisėsti, pastorius Merilis pasakė: „O Dieve, kaip mums trūksta Oveno Minio!“ Paskui jis perskaitė mums tą vietą apie stebuklą iš Evangelijos pagal Morkų:

– „Sugrįžę pas kitus mokinius, jie pamatė apie juos susirinkusią minią ir besiginčijančius su jais Rašto aiškintojus. Vos pastebėjusi Jėzų minia labai nustebo, ir visi bėgo jo pasveikinti. Jis paklausė: „Ko ginčijatės su jais? Vienas iš minios jam atsakė: „Mokytojau, aš atvedžiau pas tave sūnų, kuris yra nebylės dvasios apsėstas. Kur tik sugriebusi, dvasia jį tąso, iš burnos jam eina putos, jis griežia dantimis ir pastyra. Aš prašiau tavo mokinius išvaryti dvasią, bet jie nevaliojo“. Tada Jėzus tarė: „O netikinti gimine! Iki kol man reikės su jumis būti? Kaip ilgai jus kęsti? Atveskite jį pas mane! Jie atvedė. Vos pamačiusi Jėzų, dvasia ėmė tąsyti berniuką, šis parpuolė ant žemės ir apsiputojęs pradėjo blaškytis. Jėzus paklausė tėvą: „Ar nuo seniai jam taip darosi?“ Šis atsakė: „Nuo kūdikystės. Dvasia jį dažnai į ugnį įstumdavo ir į vandenį, norėdama pražudyti. Tad jei ką gali, pasigailėk mūsų ir padėk mums!“ Jėzus jam atsakė: „Jei ką gali?! Tikinčiajam viskas galima!“ Vaiko tėvas sušuko: „Tikiu! Padėk mano netikėjimui!“ Matydamas susibėgančią minią, Jėzus sudraudė netyrąją dvasią: „Nebyle ir kurčia dvasia, įsakau tau, išeik iš jo ir daugiau nebegrįžk!“ Dvasia, klykdama ir smarkiai jį purtydama,

išėjo. O berniukas liko tarsi lavonas, ir daugelis sakė: „Jis mirė“. Bet Jėzus paėmė jį už rankos, pakėlė, ir jis atsistojo. Kai Jėzus grįžo namo, mokiniai, pasilikę su juo vieni, klausė: „Kodėl mes negalėjome jos išvaryti?“ O jis atsakė: „Ta veislė neišvaroma niekuo kitu, tik malda“.

Baigęs skaityti ištrauką, pastorius Merilis pakėlė galvą į mus ir rėkte išrėkė:

– „Tikiu. Padėk mano netikėjimui!“ Ovenas Minis padėjo mano „netikėjimui“, – pasakė tėvas. – Palyginti su Oveno Minio tikėjimu, manasis yra mėgėjiškas, – pasakė pastorius Merilis. – Ovenas ne tik buvo Jungtinių Valstijų kariuomenės didvyris, jis buvo mano didvyris, – tarė tėvas. – Jis buvo mūsų didvyris. Ir mums visada jo trūks, – pasakė pastorius Luisas Merilis.

– Jausdamas, kad Dievas egzistuoja, tuo pat metu jaučiu nežinąs, kokia prasmė, kad jis egzistuoja, ar netgi: kodėl tikėjimas Dievu – kurį aš turiu – kelia daugiau klausimų, negu duoda atsakymų. Todėl, kai mano tikėjimas tvirčiausias, mane ima kamuoti klausimai, kuriuos norėčiau pateikti Dievui – turiu galvoje klausimus su priekaištu, kaip antai: Kaip Jis Taip Gali, Kaip Jis Taip Galėjo, Kaip Tu Drįsti ir panašūs.

– Aš, pavyzdžiui, norėčiau paprašyti Dievo, kad grąžintų mums Oveną Minį, – pasakė pastorius Merilis; kai jis plačiai išskėtė rankas, dešinės jo rankos pirštai vėl sušokčiojo šviesos spindulių pluošte. – O, Dieve – grąžink jį, grąžink jį mums! – meldė pastorius. Susirinkusieji Herdo bažnyčioje nuščiuvo, laukdami, ką Dievas darys. Išgirdau, kaip nukrito ašara – tai buvo viena iš mano senelės ašarų, ir aš girdėjau, kaip ji papteléjo ant Piligrimo giesmyno viršelio, kurį ji laikė pasidėjusi ant kelių. – Prašau, grąžink mums Oveną Minį, – pakartojo pastorius. Kai nieko neįvyko, mano tėvas pasakė: – O, Dieve, aš nesiliausiu Tavęs prašęs! – Tada jis dar kartą atsivertė Bendros maldos knygą; buvo neįprasta, kad kongregacionistas – ypač visuotinio tikėjimo bažnyčioje – taip skrupulingai įtrauktų į apeigas visas giesmes, tačiau buvau tikras, kad tėvas tai darė iš pagarbos Ovenui, kuris buvo episkopalistas.

Išeidamas iš sakyklos pastorius pasiėmė maldaknygę su savim; priėjęs prie vėliava uždengto karsto jis atsistojo taip arti Oveno

medalio, kad šviesos pluoštas pro skylę vitraže sumirgėjo ant iškeltos maldaknygės.

– Pasimelskime, – pasakė jis ir atsisuko į Oveno karstą.

– „Į Tavo rankas, gailestingasis Išgelbėtojau, mes atiduodame Tavo tarną Oveną Minį, – pasakė tėvas. – Nuolankiai Tavęs maldaujame – priimk avelę iš savo bandos, ėriuką iš savo pulko, nusidėjėlį, kurio nuodėmes esi atpirkęs. Priimk jį į savo mielaširdingas rankas, į amžinąjį palaimintos ramybės ir skaisčiųjų šviesos angelų prieglobstį“, – meldėsi jis, o šviesa, srūvanti pro skylę vitraže, blykčiojo ant medalio ir Bendros maldos knygos.

– Amen, – pasakė pastorius Merilis.

Tada linktelėjo pulkininkui Aigeriui ir jaunam, išsigandusio veido vyresniajam leitenantui; šie lygiuodami nužygiavo prie karsto, nuėmė Amerikos vėliavą ir staigiai ją ištempė – medalis suskambo kaip moneta, bet buvo tvirtai prisegtas ir nukristi negalėjo. Tada pulkininkas ir vyresnysis leitenantas svyruodami ėmė eiti vienas prie kito lankstydami vėliavą – lankstydami trikampiu, labai tvarkingai, taip, kad medalis galiausiai atsidūrė pačiame viršuje, ir pulkininkas įteikė ją išsigandusiam vyresniajam leitenantui. Tada pulkininkas atidavė pagarbą vėliavai ir medaliui. Jaunuolis taip staigiai apsisuko, kad senelė net išsigando; jaučiau, kaip krūptelėjo. Tada jaunuolis kažką neaiškiai sumurmėjo ponui ir poniai Miniams, kurie atrodė nustebę, kad jis juos prakalbino. Jis jiems kažką sakė apie medalį – „Už didvyriškumą, parodytą sąmoningai rizikuojant gyvybe“. Po to vyresnysis leitenantas atsikrenkštė ir tikintieji išgirdo jį aiškiau. Jis kalbėjo tiesiai poniai Mini; duodamas jai vėliavą su medaliu ant viršaus, jis – pernelyg garsiai – pasakė: „Ponia Mini, mano pareiga yra padovanoti jums šią mūsų šalies vėliavą kaip didžiulę padėką už garbę, kurią jūsų sūnus padarė savo šaliai“.

Iš pradžių ji nenorėjo imti vėliavos; atrodo, nesuprato, kad turi ją paimti, – ponas Minis turėjo paimti vėliavą iš jos rankų, kitaip būtų išmetusi. Visą tą laiką jie sėdėjo kaip akmenys.

Tada vargonai vėl išgąsdino senelę, ir ji vėl krūptelėjo, o pastorius Merilis pakvietė mus paskutiniajai giesmei – tai pačiai, kurią buvo parinkęs mano motinos laidotuvėms.

Tepuošia galvą jam daugybė diademų, lyg avinėlio,
gulinčio prie sosto, nekaltybė,
Klausykit! Dangiška giesmė išsklaido tylą ir tamsybes!
Pabusk, dvasia, ir garbink tą, kurs dėl tavęs nuėjo kryžiaus kelią,
Ir sveikink savo neprilygstamą visų laikų karalių.

Kol jis giedojo, garbės sargyba pakėlė nedidelį pilką Oveno karstą ir nunešė per navą; taigi maždaug tuo metu, kai mes giedojome trečiąjį giesmės posmą, kuris Ovenui Miniui turėjo daugiausia prasmės, jo kūnas jau buvo išneštas iš bažnyčios.

TEBUS JISAI GYVENIMO KARALIUS, MIRTĮ NUGALĖJĘS
IR KOVOJE UŽ MŪSŲ SIELAS PERGALĘ LAIMĖJĘS,
GIESME PAŠLOVINKIME TĄ, KURIS NUMIRĘS
PRISIKĖLĖ IR PAKILO Į AUKŠTYBES,
GYVENIMAS JO IR MIRTIS ATVĖRĖ KELIĄ AMŽINYBĖN.

Daugiau apie laidotuves nebėra ko pridurti. Oras buvo karštas ir tvankus, ir kapinėse Lindeno gatvės gale mes vėl girdėjome, kaip vaikai žaidžia beisbolą mokyklos sporto aikštelėje, – girdėjome jų juoką, ginčus ir būdingą lazdos taukštelėjimą smūgiuojant – visą tą laiką, kol stovėjome prie Oveno Minio kapo ir klausėmės, kaip pastorius Luisas Merilis sako tai, kas tokiu atveju dera.

– „Tvirtai tikėdami amžinuoju prisikėlimu per mūsų Viešpatį Jėzų Kristų, mes patikime Visagaliui Dievui savo tikėjimo brolį Oveną..." – pasakė mano tėvas. Aš klausiausi itin įdėmiai, bet tik todėl, kad žinojau, jog girdžiu pastorių Merilį paskutinį kartą; ką jis dar man galėtų gyvenime pasakyti? Dabar, kai jis atgavo savo prarastą tikėjimą, kam jam reikalingas prarastas sūnus? Ir kam jis man reikalingas? Aš stovėjau prie Oveno kapo, laikydamas Daną Nidemą už rankos, o senelė buvo atsirėmusi į mus abu.

– „...iš žemės į žemę, iš pelenų į pelenus, iš dulkių į dulkes", – kalbėjo pastorius Merilis, ir aš galvojau, kad mano tėvas yra geras apsimetėlis; juk jis buvo susidūręs su Oveno Minio stebuklu akis į akį, ir vis dėlto juo nepatikėjo, o dabar tiki viskuo – ne dėl Oveno

Minio, o kad aš jį apkvailinau su siuvėjo manekenu, kurį nelaimingas vargšelis palaikė mano motina, atėjusia pas jį iš anapus.

„NEŽINOMI VIEŠPATIES KELIAI“, – būtų pasakęs Ovenas.

– „..atgręžk, Viešpatie, į jį savo veidą ir suteik jam ramybę“, – tarė pastorius žemės grumstams krintant ant mažo pilko karsto. Tad griežto veido neūžauga, į kurį pulkininkas Aigeris kreipėsi kaip į vyresnįjį seržantą, papūtė ragą palydėdamas Oveną Minį.

Ji priėjo prie manęs man jau einant iš kapinių. Atrodė lyg būtų fermerio žmona ar laukuose dirbanti moteriškė; ji buvo mano amžiaus, bet atrodė daug vyresnė – aš jos neatpažinau. Su ja buvo trys vaikai; vieną jų ji nešėsi ant rankų – lūpas papūtęs berniukas buvo per didelis nešti, nebent netoli. Kitos dvi buvo dukros – viena iš jų, prilipusi motinai prie šono, nuolat tampė ją ir šluostėsi snarglėtą nosį į jos išblukusią juodą suknelę. Kita duktė – vyriausioji, kokių septynerių ar aštuonerių metų – ėjo atsilikusi ir spoksojo į mane taip žiopliškai išsižiojusi, kad sunku buvo žiūrėti. Ji buvo graži mergaitė, šviesiais lininiais plaukais, bet negalėjo atitraukti rankų nuo aviečių spalvos apgamo kaktoje, kuris buvo sulig nuotrauka pasui ir kurį ji stengėsi uždengti plaukais. Aš pasižiūrėjau į pavargusį moteriškės veidą, paraudusias jos akis; ji vos tvardėsi nepravirkusi.

– Ar prisimeni, kaip mes mėtydavome jį į orą? – paklausė ji manęs. Tada aš ją pažinau: tai buvo Merė Betė Berd, mūsų senos sekmadieninės mokyklos bičiulė ir mergaitė, kurią Ovenas buvo išrinkęs Nekaltosios Mergelės vaidmeniui. „MERĖ BETĖ BERD NIEKADA NEBUVO MARIJA, – pasakė Ovenas. – TAIGI MARIJA BUS MARIJA.“

Aš girdėjau, kad ji pastojo ir turėjo mesti vidurinę mokyklą; ji ištekėjo už berniuko, kuris buvo kilęs iš gausios fermerių šeimos – ir dabar gyveno pieno fermoje Stretene. Aš nemačiau jos nuo pat to sukrečiančio vaidinimo per 1953-iųjų Kalėdas, kai ji ne tik suvaidino Mergelę Mariją – Oveno vaidinamo Kūdikėlio Jėzaus motiną, bet ir pasiuvo tuos nepakartojamus karvių kostiumus minkštais ragais, su kuriais jos atrodė panašios į sužeistus elnius. Tais laikais ji, ko gero, menkai tenutuokė apie pieningas karves – ir apskritai apie karves.

– Jį buvo taip paprasta kilnoti! – pasakė man Merė Betė Berd. – Jis buvo toks lengvas – beveik be svorio! Kaip jis galėjo būti toks lengvas? – paklausė ji manęs. Tik tada suvokiau, kad negaliu pratarti žodžio. Aš netekau balso. Dabar man atrodo, kad aš norėjau išgirsti ne savo, o kitą balsą. Jeigu aš nebegaliu girdėti Oveno balso, tai nenoriu girdėti jokio. Aš norėjau girdėti tiktai Oveno balsą; ir kai Merė Betė Berd užkalbino mane, tik tada aš suvokiau, kad Oveno Minio nebėra.

Apie atvykimą į Kanadą nėra ko daug pasakoti. Kaip mudu su Ovenu išsiaiškinome būdami prie Naujojo Hampšyro ir Kvebeko sienos, tenai nėra ko per daug žiūrėti – vien miškai, per mylių mylias, ir išvažinėtas kelias, po žiemos išblukęs kaip pieštuko grafitas ir suskeldėjęs nuo šalčio.

Pasienio punktas, vadinamoji muitinė, kurią prisiminiau kaip paprastą namelį, buvo ne visai tokia, kaip buvo išlikusi atmintyje; be to, maniau, kad čia bus pakeliamas užtvaras, kaip prie geležinkelio pervažų, bet ir to nebuvo. Man atrodė, kad aš tikrai prisimenu, kaip mes sėdėjome ant raudonojo pikapo galo ir žiūrėjome į pušis abipus kelio, – bet tada pagalvojau, ar viskas, ką gyvenime dariau su Ovenu, iš tiesų buvo taip, kaip aš įsivaizduoju. Galbūt Ovenas net pakeitė mano atmintį.

Šiaip ar taip, aš kirtau sieną be kliūčių. Kanadietis muitininkas pasidomėjo manuoju granitiniu slenksčiu – „1952, liepa“. Jis, regis, nustebo, kai pasakiau, jog tai vestuvinė dovana. Muitininkas taip pat pasiteiravo, ar esu atleistas nuo karo prievolės; nors aš jam galėjau pasirodyti per senas išsisukinėti nuo karo tarnybos, bet jau daugiau kaip metai į karo tarnybą buvo šaukiami vyresni negu dvidešimt šešerių metų vyrai. Atsakiau jam į klausimą rodydamas trūkstamą pirštą.

– Man karas nerūpi, – pasakiau jam, ir jis įleido mane į Kanadą daugiau nieko neklausinėdamas.

Būčiau apsistojęs Monrealyje; bet tenai labai daug žmonių žiūrėjo į mane kreivai, nes aš nekalbėjau prancūziškai. Taigi vieną lietingą dieną atvažiavau į Otavą; važiavau toliau, kol pasiekiau Torontą; tokio didelio ežero kaip Ontarijas dar nebuvau regėjęs. Žinojau, kad

ilgėsiuosi Atlanto vandenyno vaizdo nuo Rai Harboro molo, taigi ežeras, kuris atrodo toks didelis kaip jūra, mane sužavėjo.

Daugiau mano gyvenime nieko ypatingo neatsitiko. Aš vaikštau į bažnyčią ir dėstau mokykloje. Tie du užsiėmimai savaime nereiškia, kad gyvenimas neįdomus, bet mano gyvenimas neabejotinai neįdomus; mano gyvenimas yra rekomenduojamos literatūros sąrašas. Aš negaliu skųstis. Turėjau pakankamai jaudinančių akimirkų. Kiek jų patyriau su Ovenu Miniu, pakaks visam gyvenimui.

Kaip Ovenas būtų nusivylęs... sužinojęs, kad mano tėvas toks lėkštas žmogelis. Luisas Merilis toks pilkas, kaipgi aš galėjau prisiminti jį tą dieną buvus atviroje tribūnoje? Tik pastorius Merilis galėjo prasprūsti pro mano akis. Kiek kartų aš tyrinėjau žiūrovų salę per „Greivsendo artistų" spektaklius (o pastorius Merilis visada dalyvaudavo), mano žvilgsnis niekada už jo neužkliūdavo, taip ir neprisiminiau jo sėdinčio toje tribūnoje, tiesiog jį pražiopsodavau. Bet kokiame žmonių susibūrime pastorius Merilis ne tik kad neišsiskirdavo iš kitų, jo netgi nesimatydavo!

Kaip aš nusivyliau... sužinojęs, kad mano tėvas buvo tikras Juozapas. Aš nepasakojau Ovenui, bet kartą susapnavau, kad mano tėvas buvo Džonas Kenedis; šiaip ar taip, mano motina buvo tokia pat gražuolė kaip Merilina Monro. Kaip aš nusivyliau... sužinojęs, kad mano tėvas yra toks pat žmogus kaip aš.

Kai dėl mano tikėjimo: aš esu savo tėvo sūnus – tai yra toks pat tikintysis, koks kadaise buvo pastorius Merilis. Čia abejoju, čia tikiu – kartais mane pagauna įkvėpimas, kartais – neviltis. Kanauninkas Kempbelas mokė mane, užėjus pastarajai būsenai, paklausti savęs: „Ką iš savo pažįstamų gyvųjų aš myliu?" Geras klausimas – vienas iš tų, kurie sugrąžina į gyvenimą. Šiomis dienomis aš myliu Daną Nidemą ir pastorę Kateriną Kiling; žinau, kad myliu juos, nes man jie rūpi – Danui reikia numesti svorį, Katerinai pasitaisyti! Tai, ką jaučiu Esterai, nėra tikra meilė; aš ja žaviuosi – ji, be abejo, laikėsi kur kas didvyriškiau už mane, ir tai, kaip ji išgyveno, kelia man pasigėrėjimą. Be to, dar yra tolimi šeimyniniai saitai, atstojantys meilę – kalbu apie Nojų ir Simoną, apie Martą ir dėdę Alfredą. Laukiu susitikimo su jais per kiekvienas Kalėdas.

Aš nejaučiu tėvui neapykantos; tiesiog per daug apie jį negalvoju – ir nemačiau jo nuo to laiko, kai jis atidavė Oveno Minio kūną žemei. Danas pasakojo, kad jis pasidarė puikus pamokslininkas, o kadaise kalbą darkiusio mikčiojimo neliko nė žymės. Kartais aš pavydžiu Luisui Meriliui; norėčiau, kad kas nors apgautų mane taip, kaip aš apgavau jį, ir mano tikėjimas pasidarytų toks pat tvirtas ir nepajudinamas. Nors aš tikiu žinąs, kas yra tikrieji stebuklai, bet mano tikėjimas trikdo mane labiau negu kadaise trikdė netikėjimas; netikėjimas dabar man atrodo nepalyginamai sunkesnis, bet tikėjimas turi tiek daug neatsakytų klausimų!

Iš kur Ovenas Minis žinojo tai, ką „žinojo"? Būkite atsargūs su žmonėmis, kurie laiko save religingais; svarbu, kad žinotumėte, ką jie turi galvoje – svarbu, kad žinotumėte, jog jie patys žino, ką turi galvoje!

Praėjus daugiau kaip metams po to, kai aš atvažiavau į Kanadą, Greivsendo bažnyčios – ir, Luiso Merilio reikalavimu, Herdo bažnyčia – organizavo vadinamąjį Vietnamo moratoriumą. Sutartą spalio dieną šeštą valando ryto sugaudė visų bažnyčių varpai – neabejoju, kad kai kurie žmonės pasiuto! – o septintą prasidėjo pamaldos. Po pamaldų miesto orkestras nužygiavo Frant gatve ir išsirikiavo pievelėje priešais pagrindinius akademijos rūmus akademiniame Greivsendo miestelyje; po to vyko vadinamoji taiki demonstracija ir buvo išrėžta keletas pavyzdinių antimilitaristinių kalbų. Nenusižengdamas savo taisyklėms „Greivsendo naujienų" laikraštis neaprašė įvykio redakciniame straipsnyje, tik užsiminė, kad būtų buvę kur kas svarbiau tokias pilietines aistras nukreipti į eitynes prieš žmonių aukas tautos greitkeliuose; akademijos laikraštis „Kapas" pareiškė, kad „ateina laikas", kai mokykla ir miestas turėtų susivienyti protestui prieš neteisingą karą. „Naujienos" paskaičiavo, kad į demonstraciją buvo susirinkę mažiau kaip keturi šimtai žmonių ir „beveik tiek pat šunų". „Kapas" pareiškė, jog buvo susibūrusi mažiausiai šešių šimtų „taikiai nusiteikusių" žmonių minia. Abu laikraščiai paminėjo tik vieną kontrademonstraciją. Kai eisena, žygiuodama Frant gatve, priartėjo prie rotušės, kur „Greivsendo artistai" tiek metų linksmino jaunus ir senus, buvęs Amerikos legiono vadas išėjo į gatvę ir pamo-

javo Šiaurės Vietnamo vėliava jaunam tūba grojančiam Greivsendo orkestro muzikantui priešais veidą.

Danas pasakė man, kad buvęs Amerikos legiono vadas buvo ne kas kitas, kaip ponas Morisonas, bailusis paštininkas.

– Norėčiau žinoti, iš kur tas idiotas išpešė Šiaurės Vietnamo vėliavą! – pasakė senelė.

Taip ir metai, beveik niekuo netrikdomi, smagiai pražygiavo Frant gatve ir dingo tolumoje.

Ovenas Minis išmokė mane rašyti dienoraštį; tačiau mano dienoraštis atspindi mano neįdomų gyvenimą, tuo tarpu Oveno dienoraštis atspindėjo daugybę kur kas įdomesnių įvykių. Štai būdinga ištrauka iš mano dienoraščio:

„Torontas, 1970 metų lapkričio 17-oji – šiandien sudegė Vyskupo Strono šiltnamis ir mokytojai su mokiniais turėjo apleisti mokyklos pastatą."

Pažiūrėkite: aš pažymiu dienoraštyje kiekvieną dieną, kai mano mergaitės gieda „Dievo Sūnus" per rytines pamaldas koplyčioje. Taip pat įtraukiau į dienoraštį dieną, kai kažkokio roko muzikos žurnalo žurnalistas mėgino sustabdyti mane ir paimti interviu tuo metu, kai aš sėdausi koplyčioje. Tai buvo smarkus, plaukais apžėlęs jaunuolis su raudonu kaftanu – gaudantis į jį laidomus merginų žvilgsnius ir visas apsivyniojęs savo gremėzdiškos aparatūros vielomis bei laidais. Niekieno nekviestas – neįspėjęs iš anksto! – išdygo priešais ir kiša man panosėn mikrofoną, ar aš, kaip Viliokės Esteros „pusbrolis, su kuriuo ji bučiuodavosi", nesutinkąs, kad tai, kas „vyksta" Esterai, prasidėję tuomet, kai ji sutikusi kai ką, vardu „Žaneta Planeta".

– Atsiprašau! – pasakiau. Aplinkui į mane spoksojo ir kikeno įvairių klasių mergaitės.

Žurnalistas domėjosi tuo, kas darė Esterai „įtaką"; jis mat rašąs straipsnį apie „ankstyvąjį" Esteros periodą ir turįs keletą idėjų, kas ją veikė – jis pasakė norįs, kad tos jo idėjos „išplauktų" iš manęs! Atsakiau, kad aš net nežinau, kas per velnias ta „Žaneta Planeta", bet jeigu jam įdomu, kas Esterai darė „įtaką", tai jam derėtų pradėti nuo Oveno Minio. Jis tokios pavardės nebuvo girdėjęs ir pa-

prašė padiktuoti ją paraidžiui. Atrodė labai susirūpinęs, nes manė, kad girdėjo apie visus iki vieno!

– O ar tas žmogus darė jai įtaką ankstyvuoju periodu? – norėjo žinoti jis. Patikinau, kad Oveno įtaka Esterai viena ankstyviausių.

Na gerai, pažiūrėkime: kas dar? Neilgai trukus po Oveno laidotuvių pasimirė ponia Mini; aš apie tai užsiminiau. Taip pat čia aprašytas pavasaris, kai atvažiavau į Greivsendą į savo senelės laidotuves – jos vyko senojoje kongregacionistų bažnyčioje, kurią senelė lankė visą gyvenimą, ir pamaldas laikė ne pastorius Luisas Merilis, o kažkoks kitas jį pavaduojantis kunigas. Tą pavasarį žemė tebebuvo storai nuklota sniegu – senu, negyvėliškai pilku sniegu – ir aš, atkimšdamas dar po vieną alaus butelį sau ir Danui, netyčia žvilgtelėjęs pro langą pamačiau poną Minį! Pilkesnis už seną sniegą, žengdamas per atlydį kažkieno išmintomis ir vėl užšalusiomis pėdomis, jis pamažu artėjo prie namo. Pamaniau, kad man vaidenasi. Tylėdamas parodžiau į jį pirštu ir Danas pasakė:

– Tai vargšas senukas Minis.

Minio granito kompanija buvo žlugusi; kirtyklos metų metais stovėjo tuščios ir niekas jų nepirko. Ponas Minis įsitaisė dalį dienos dirbti skaitiklių tikrintoju elektros kompanijoje. Kartą per mėnesį jis pasirodąs rožyne, pasakė Danas; elektros skaitiklis buvo iš rožyno pusės.

Aš nenorėjau su juo kalbėtis; bet stebėjau jį pro langą. Sužinojęs, kad mirė ponia Mini – ir kaip ji mirė, – parašiau jam užuojautos laišką, bet jis man neatrašė; aš ir nesitikėjau, kad atrašys.

Ponia Mini užsidegė. Ji sėdėjo per daug arti židinio ir žiežirba, įkaitusi žarija, užkrito ant Amerikos vėliavos, kuria – kaip ponas Minis pasakė Danui – ji mėgdavo apsisiausti lyg šaliu. Nors jos nudegimai nebuvo mirtini, ji numirė ligoninėje – nuo nenustatytų komplikacijų.

Pamatęs poną Minį, tikrinantį skaitiklio parodymus prie aštuoniasdešimtojo Frant gatvės namo, supratau, kad medalis nesudegė kartu su vėliava ugnyje. Ponas Minis buvo jį prisisegęs – jis visada jį nešioja, pasakė Danas. Segtuką po medaliu sauganti medžiaga – su raudonais ir baltais dryželiais ant mėlyno ševrono – buvo gerokai išblukusi, ir pats auksinis medalis jau nebe taip skaisčiai blizgėjo,

kaip tą dieną, kai saulės spindulys atsimušė į jį Herdo bažnyčioje; tačiau pakelti ir išskleisti amerikietiškojo erelio sparnai buvo matyti taip pat aiškiai.

Kai pagalvoju apie Oveno Minio medalį už didvyriškumą, prisimenu Tomo Hardžio 1882 metų dienoraščio pradžią – Ovenas man ją rodė, tą mažą gabaliuką apie „gyvenimą pasaulyje, kuriame jokie lūkesčiai neišsipildo“. Aš prisimenu jį visada, kai pagalvoju apie poną Minį su Oveno medaliu, tikrinantį elektros skaitiklio parodymus.

Pažiūrėkime: daugiau nieko ir nėra – nieko daugiau, ką galima būtų pridurti. Tik šitas: kad aš metų metus stengiausi negalvoti apie tai, kaip Ovenas mirė, – o kai kartą prisiverčiau prisiminti smulkmenas, jau niekada nebegalėjau užmiršti, kaip jis mirė. Aš pasmerktas tai prisiminti.

Aš niekada nemėgdavau dalyvauti Liepos ketvirtosios šventimuose, kurie vykdavo Greivsende; tačiau tradiciškai miestas buvo toks patriotiškas, kad nieku gyvu nepraleisdavo Nepriklausomybės dienos nepažymėtos. Miesto centre prie orkestro pakylos prasidėdavo eitynės ir eisena žygiuodavo kone per visą Frant gatvę, maždaug per vidurį orkestrui pasiekiant aukščiausią trenksmo laipsnį, skalijant didžiausiam skaičiui šunų, ir didžiausiam skaičiui vaikėzų su dviračiais sekant iš paskos – kaip tik prie aštuoniasdešimtojo Frant gatvės namo, kur mano senelė paprastai stebėdavo triukšmą nuo savo durų slenksčio; kiekvieną Liepos ketvirtąją senelę kankindavo prieštaringi jausmai; ji turėjo gana patriotizmo stovėti ant laiptelių ir mojuoti mažyte Amerikos vėliavėle – tiesa, ji buvo ne didesnė už jos rankos delną, – bet tuo pat metu ji raukydavosi nuo visos tos erzelynės; dažnai apibardavo vaikus, kurie važiuodavo per jos pievą, ir rėkdavo ant šunų, kad liautųsi kaip kvailiai loję.

Aš irgi dažnai stebėdavau žygiuojantį pro šalį paradą; bet kai mirė motina, mudu su Ovenu Miniu niekada nebevažiuodavome dviračiais paskui eiseną, nes eisenos tikslas buvo kapinės Lindeno gatvės gale. Iš Frant gatvės mes girdėdavome saliutus mirusiems didvyriams; taip jau buvo įprasta Greivsende, kad Atminimo die-

nos ir Veteranų dienos, ir Nepriklausomybės dienos paradai baigdavosi šūviais virš kapų, kurie visą likusį metų laiką mėgaudavosi išskirtine ramybe.

Taip buvo ir 1968-ųjų Liepos ketvirtąją – tik tiek, kad Ovenas Minis buvo Arizonoje ir greičiausiai stebėjo paradą arba pats dalyvavo Fort Huačukoje; aš nežinojau, ką Ovenas daro. Aš su Danu ir senele papusryčiavome vėlai ir išsinešėme kavą ant laiptelių prie lauko durų laukti parado; sprendžiant iš vis stiprėjančio garso, eisena ėjo pro pagrindinius akademijos rūmus – vis labiau įsitriukšmaudama ir pritraukdama vis daugiau dviratininkų ir šunų. Mudu su Danu susėdome ant akmeninio slenksčio, bet senelė nusprendė pastovėti; sėdėti ant slenksčio Harietės amžiaus ir padėties moteriai nederėjo.

Jeigu aš tuo metu ką nors galvojau – jeigu aš apskritai galvojau,– tai nebent apie tai, kad mano gyvenimas pasidarė tarsi koks sėdėjimas ant slenksčio; aš nesiruošiau dirbti rudenį. Turėdamas rankoje magistranto diplomą aš užsirašiau į doktorantūros programą Masačusetso universitete; nelabai žinojau, ką noriu studijuoti, netgi nežinojau, ar noriu nuomotis kambarį Amherste, bet buvau priimtas į stacionarą. Aš niekada apie tai rimtai negalvojau. Tam, kad galėčiau imti visą mokymo krūvį, šiemet dirbti neplanavau. Savaime suprantama, senelė sumokėdavo už mano mokslus ir tai dar labiau prisidėjo prie to, kad aš jaučiausi kaip koks sėdėtojas ant slenksčio. Aš nieko neveikiau. Man nieko nereikėjo veikti.

Esteros padėtis buvo panaši. Liepos ketvirtosios vakarą mudu sėdėjome ant Sveisi alėjos kelkraščio žolės ir žiūrėjome fejerverkus virš Skvamskoto upės – Greivsendas turėjo Miesto fejerverkų valdybą, ir kiekvieną Liepos ketvirtąją jos nariai, kurie išmanė apie raketas ir sprogmenis, rengdavo fejerverkus akademijos valčių prieplaukos dokuose. Miestelėnai susėsdavo palei visą Sveisi alėją ant upės kranto ir žiūrėdavo, kaip ore sproginėja fejerverkai, švysčioja raketos ir šnypšdamos krinta į drumstą upės vandenį. Vėliau pasigirdo vienas kitas protestas dėl ekologijos; kažkas pareiškė, kad fejerverkai trikdo paukščius, perinčius užliejamose pievose kitoje Sveisi alėjos pusėje. Tačiau diskusijoje tarp garnių ir patriotų, gar-

niai paprastai pralaimi; sprogimai tęsėsi pagal planą – visas dangus būdavo nušviestas pasakiškų šviesų, ir sprogimai teikė džiaugsmą visiems.

Kartas nuo karto balta šviesa, tarsi koks naujai išrastas skystis, užliedavo tamsų Skvamskoto paviršių, taip skaisčiai nuo jo atsispindėdama, kad aptemusios miesto krautuvės ir kontoros, ir didžiulis pastatas, kuriame buvo dvokiantis tekstilės fabrikas, staiga iškildavo iš tamsos – kaip koks sprogimų sukurtas miestas. Daugybė tuščių fabriko langų atmušdavo šviesą – pastatas buvo toks milžiniškas ir tuščias, kad atrodė, jog jis kuo ramiausiai veikia be jokių žmonių.

– Jeigu Ovenas manęs neves, aš už nieko daugiau netekėsiu, – pasakė man Estera tarp sprogimų ir šviesos blyksnių. – Jeigu ne nuo jo, daugiau nuo nieko nenoriu turėti vaikų.

Vienas iš pirotechnikos ekspertų buvo ne kas kitas, kaip senasis sprogdintojas ponas Minis. Virš juodos upės tarsi sprogo žvaigždė.

– Šita atrodo kaip ištryškusi sperma, – niūriai pasakė Estera. Aš nebuvau toks didelis spermos specialistas, kad užginčyčiau Esteros palyginimą. Fejerverko lyginimas su „sperma“ man atrodė visiškai netinkamas ir nenatūralūs – bet ką aš žinau?

Estera buvo taip prastai nusiteikusi, kad aš nebenorėjau nakvoti Dareme su ja. Naktis buvo gana tvanki, bet pūtė šioks toks vėjelis. Nuvažiavau į Frant gatvę ir su senele pasižiūrėjau vienuoliktos valandos žinias; pastaruoju metu ji susidomėjo tuo klaikiu vietiniu televizijos kanalu, kuriame per žinias būdavo pateikiama avarijų keliuose statistika ir nė žodžiu neužsimenama apie Vietnamą; be to, šiandien buvo papasakota „gyvenimiška“ istorija apie berniuką, kuris apakino vargšą šunelį fejerverku.

– Dieve brangus! – pasakė senelė.

Kai ji nuėjo gulti, aš perėjau prie vakarinių laidų programos – vienas kanalas rodė vadinamąjį pabaisų filmą „Siaubūnas iš 20000 jūros sieksnių gelmės“ – seną, Oveno mėgstamą filmą; kitas kanalas rodė „Mamą naujokę“, kuriame Loreta Jang vaidina našlę, lankančią koledžą drauge su savo paaugle dukra; bet mano mėgstamiausias „Amerikietis Paryžiuje“ ėjo per trečiąjį kanalą. Kaip šoka Džin Keli, galėjau žiūrėti visą naktį; kai pasibaigdavo daina ir šokis,

sugrįždavau prie priešistorinio monstro, kuris niokojo Manheteną, arba eidavau į virtuvę atsinešti dar alaus.

Kai suskambėjo telefonas, kaip tik buvau virtuvėje; buvo jau po vidurnakčio, ir Ovenas iš pagarbos mano senelei niekada neskambindavo čia tokiu metu, kai ji jau galėtų būti nuėjusi ilsėtis. Iš pradžių man dingtelėjo, kad galbūt jis susipainiojo dėl skirtingo laiko Arizonos zonoje; bet žinojau, kad prieš skambindamas man jis būtų paskambinęs Esterai į Daremą arba Danui į Voterhauzą, ir aš buvau tikras, kad Estera arba Danas, arba jie abu, būtų pasakę jam, kad dabar jau vėlus metas

– TIKIUOSI, NEPAŽADINAU TAVO SENELĖS, – pasakė jis.

– Telefonas suskambėjo tik vieną kartą – aš esu virtuvėje, – pasakiau jam. – Kas atsitiko?

– ATSIPRAŠYK JOS UŽ MANE – RYTOJ RYTĄ, – pasakė Ovenas. – BŪTINAI PASAKYK, KAD AŠ LABAI ATSIPRAŠAU, – BET REIKALAS LABAI SKUBUS.

– Kas atsitiko? – paklausiau.

– ŽUVUSIOJO KŪNAS PER KLAIDĄ NUKELIAVO Į KALIFORNIJĄ – BUVO MANYTA, KAD JIS DINGO BE ŽINIOS VIETNAME, BET KĄ TIK PAAIŠKĖJO, KAD ATSIRADO KALIFORNIJOJE. TAIP VISADA ATSITINKA PER ATOSTOGAS – KAS NORS UŽMIEGA POSTE. ARMIJOJE TAI ĮPRASTAS DALYKAS – AŠ TURIU DVI VALANDAS SUSIDĖTI DAIKTAMS IR LEKIU Į KALIFORNIJĄ. TENAI SĖSIU Į VIETINIŲ ORO LINIJŲ LĖKTUVĄ IR SKRISIU Į TAKSONĄ. MANO SKRYDIS SUDERINTAS SU KOMERCINIU REISU Į OKLENDĄ RYTOJ IŠ PAT RYTO. JAU TURIU BILIETĄ SKRYDŽIUI IŠ SAN FRANCISKO ATGAL Į FINIKSĄ – TAS VAIKINAS BUVO VIRŠILA, MALŪNSPARNIO PILOTAS. O TAI PAPRASTAI REIŠKIA, KAD JO LĖKTUVAS SUDUŽO IR SUDEGĖ, – KAI TIK IŠGIRSTI „MALŪNSPARNIS“, GALI NEABEJOTI, KAD KARSTAS BUS UŽDARYTAS. AR TU GALI PASITIKTI MANE FINIKSE? – paklausė jis.

– Ar aš galiu pasitikti tave Finikse? O kam? – nesupratau.

– O KODĖL NE? – paklausė Ovenas. – JUK NETURI JOKIŲ YPATINGŲ PLANŲ, AR NE?

– Na, ne, – sutikau.

– GALI SAU LEISTI NUSIPIRKTI BILIETĄ, AR NE? – paklausė jis.

– Na, galiu, – sutikau. Tada jis man pateikė visą informaciją apie skridimą – jis puikiai žinojo, kada mano lėktuvas išskrenda iš Bostono ir kada atskrenda į Finiksą; aš atskrisiu truputį anksčiau negu jis su karstu iš San Francisko, bet ilgai man laukti nereikės. Galėsiu jį pasitikti, o po to mes pasiliksime drauge; jis jau užsakęs mums motelį – SU ORO KONDICIONAVIMU, GERU TELEVIZORIUMI IR FANTASTIŠKU BASEINU! SMAGIAI PAŪŠIME! – užtikrino mane Ovenas; jis jau viską paruošęs iš anksto.

Numatytos laidotuvės iširusios, nes karstas jau vėlavo dvi dienas. Žuvusiojo viršilos giminaičiai – šeimos artimieji iš Modesto ir Jumos – buvo mirtinai įstrigę Finikse. Šarvojimo salė buvo užsakinėjama kelis kartus iš naujo. Ovenas pažįstąs laidotuvių biuro savininką ir kunigą – „JIE YRA TIKRI ŠIKNIAI; JIEMS MIRTIS PAPRASČIAUSIAS BIZNIS, IR JEIGU KAS NORS VYKSTA NE PAGAL TVARKARAŠTĮ, JIE NIURZGA IR BURNOJA ANT KARIŠKIŲ, IR TIK DAR LABIAU APSUNKINA VARGŠŲ ARTIMŲJŲ PADĖTĮ“.

Giminės greičiausiai rengė budynes, truksiančias maždaug tiek, kiek iškyla; o dabar jau ėjo trečia budynių diena. Ovenas tikino, kad jam tereikės pristatyti karstą laidotuvių biuro savininkui; karių nuostolių tarnybos karininkas – Atsargos karininkų mokymo korpuso profesorius Arizonos valstybiniame universitete, majoras, kurį Ovenas taip pat pažįsta, – įspėjo, kad artimieji taip griežia dantį ant armijos, kad, ko gero, nepageidaus per laidotuves karinio eskorto.

– NORS NIEKADA NEGALI ŽINOTI, – pasakė man Ovenas. – MES BŪSIME PO RANKA, KAIP SAKOMA, VEIKSIME PAGAL APLINKYBES – BET KOKIU ATVEJU MAN SUSIDARYS PORA LAISVŲ DIENŲ. KAI UŽVERDA TOKIA VELNIAVA, TAI AŠ LENGVAI GALIU PRASITĘSTI BUVIMĄ KOKIOMS DVIEM DIENOMS. TIK PRANEŠIU FORTUI, KAD ĮSTRIGAU FINIKSE „ARTIMŲJŲ PRAŠYMU“, KAIP AŠ SAKAU. KARTAIS TAIP IR

BŪNA – PASITAIKĖ NE VIENĄ KARTĄ, GIMINĖS NORI, KAD BŪČIAU ŠALIA. ESMĖ TA, KAD AŠ TURĖSIU MARIAS LAISVO LAIKO IR MES GALĖSIME TIESIOG PABŪTI KARTU. KAIP JAU SAKIAU, MOTELYJE FANTASTIŠKAS BASEINAS; IR JEIGU NEBUS PER KARŠTA, GALĖSIME PAŽAISTI TENISĄ.

– Aš nežaidžiu teniso, – priminiau.

– MUMS NEBŪTINA ŽAISTI TENISĄ, – pasakė Ovenas.

Man atrodė, kad neverta dėl poros dienų belstis tokį kelią. Taip pat maniau, kad karinio eskorto nedalyvavimas per laidotuves – šiuo konkrečiu atveju – dar toli gražu nėra garantuotas, o gal ir išvis neaiškus dalykas. Bet nebuvo abejonių, jog Ovenas baisiai nori, kad mes susitiktume Finikse, o jo balsas buvo labiau susijaudinęs negu paprastai. Mes nesimatėme nuo Kalėdų. Pagaliau aš nesu buvęs Arizonoje – ir, prisipažinsiu, tuo metu man buvo smalsu pasižiūrėti, kaip atrodo tas vadinamasis „kūno palydėjimas". Man ir į galvą neatėjo, kad liepa – ne pats geriausias metų laikas Finikse, – bet iš kur aš galėjau žinoti?

– Gerai, taip ir padarykim – visai nebloga mintis, – pasakiau jam.

– TU – MANO GERIAUSIAS DRAUGAS, – pasakė Ovenas Minis šiek tiek užsikirsdamas. Maniau, kad tai dėl telefono; tariausi, kad blogas ryšys.

Tą dieną vėliavos išniekinimas buvo paskelbtas federaliniu nusikaltimu. 1968-ųjų liepos penktąją Ovenas Minis praleido Oklende, Kalifornijoje, kur gavo orderį postoviui viengungių karininkų štabe; liepos šeštosios rytą Ovenas išvyko iš kariuomenės naujokų mokymo bazės užrašęs savo dienoraštyje: „KARIAI, MOBILIZUOTI Į TARNYBĄ TOLIMUOSIUOSE RYTUOSE, TURI IŠSIRIKIUOTI PRIE TAM TIKRŲ DURŲ, KUR JIEMS BUS IŠDUOTA DŽIUNGLIŲ UNIFORMA IR KITOKS ŠLAMŠTAS, O PRIEŠ IŠSKRISDAMI Į VIETNAMĄ REKRŪTAI GAUNA PIETUMS ŽLĖGTAINĮ. ESU MATĘS TĄ VIETĄ DAUGIAU KARTŲ NEGU REIKIA: SKERSINIAI, KELIAMIEJI KRANAI IR SKARDINIAI SANDĖLIŲ STOGAI, IR KIRAI, SKLANDANTYS

VIRŠ LĖKTUVŲ ANGARŲ, – IR VIS NAUJI IŠKELIAUJANTYS IŠ ČIA REKRŪTAI, IR GRĮŽTANTYS NAMO KŪNAI. ŠITIEK ŽALIŲ KELIONINIŲ KREPŠIŲ ANT ŠALIGATVIŲ. AR REKRŪTAI ŽINO, KAS YRA TOSE PILKOSE KLIJUOTOS FANEROS DĖŽĖSE?“

Dienoraštyje Ovenas rašė, kad jis, kaip visada, gavo trikampę kartoninę dėžę, kurioje buvo tvarkingai sulankstyta vėliava – „KAS GALVOJA APIE TOKIUS DALYKUS? AR TAS ŽMOGUS, KURIS GAMINA KARTONINĘ DĖŽĘ, ŽINO, KAM JINAI SKIRTA?“ – jam buvo įteikti įprastiniai laidotuvių dokumentų blankai ir įprastinis juodas rankovės raištis – jis pamelavo tarnautojui netyčia įmetęs savo raištį į pisuarą – tam, kad gautų naują; jis norėjo, kad aš irgi turėčiau juodą raištį ir atrodyčiau KAIP OFICIALUS ASMUO. Maždaug tuo metu, kai mano lėktuvas pakilo iš Bostono, Ovenas Minis tikrino fanerinio konteinerio turinį San Francisko oro uosto bagažo skyriuje.

Iš oro, skrisdamas virš Finikso, pirmiausia pastebi landšafto negyvumą. Tarsi mėnulis, nudažytas gelsvai ruda ir kakavos spalva, tiktai su dideliais žaliais plotais – golfo laukais ir kitokia išpuoselėta žeme, kur įrengtos irigacinės sistemos. Iš geologijos kurso aš žinojau, kad visa tai, kas apačioje, kadaise buvo negilus vandenynas; ir temstant, kai aš atskridau į Finiksą, šešėliai ant uolų buvo raudoni kaip tropikų jūroje, o muilinės gubojos buvo akvamarininės – taigi aš iš tiesų galėjau įsivaizduoti, jog kadaise čia būta vandenyno. Finiksas ir dabar priminė seklią jūrą, sudarkytą dirbtinės baseinų žalumos ir žydrumo. Už kokių dešimties ar dvidešimties mylių tolumoje ryškėjo aštrūs rausvai arbatinių kalnų kontūrai su panašiomis į vašką kepurėmis – žmogui iš Naujosios Anglijos jos atrodė kaip purvinas sniegas. Bet sniegui buvo pernelyg karšta.

Nors temstant saulė nebeplieskė, sausas karštas oras virpėjo virš gudronuoto plento; nors pūtė vėjas, lauke buvo kaip krosnies prikūrenta. Antras dalykas, kurį pastebėjau, buvo palmės – visur labai gražios, išlakios palmės.

Oveno lėktuvas su žuvusiuoju, kurį jis lydėjo, vėlavo.

Aš laukiau drauge su vyrais, vilkinčiais spalvotus marškinius, apsiavusiais meksikietiškais sandalais ir kaubojiškais batais; mote-

rys – nuo smulkiausios iki stambiausios, – patenkintos savo nekukliu šortų ir pliažinio kostiumo viršutinės dalies deriniu, šlepsėjo guminėmis šlepetėmis per kietas Finikso oro uosto, optimistiškai pavadinto Skai Harboru, grindis. Tiek vyrai, tiek moterys jautė silpnybę vietiniams papuošalams iš sidabro su turkiu.

Čia buvo žaidimų automatų salė, kurioje jaunas saulėje įdegęs kareivis stumdė kiniško biliardo automatą su neslūgstančiu įniršiu. Pirmas tualetas, kurį radau, buvo uždarytas; ant durų kabėjo užrašas: „Laikinai sugedęs“; tačiau popierius, ant kurio buvo užrašyta, buvo toks pageltęs, kad, atrodo, kabėjo čia jau seniai. Ieškodamas toliau, perėjęs per daugybę įvairaus kondicionavimo laipsnio patalpų, radau pagalbinį vyrų tualetą, ant kurio buvo užrašyta: „Laikinas vyrų tualetas“.

Iš pradžių nebuvau tikras, kad pataikiau į vyrų tualetą; tai buvo tamsi požeminė patalpa su milžiniška pramonine kriaukle – lyg būtų koks pisuaras milžinui. Tikrasis pisuaras buvo užkrautas šluotomis ir kibirais, o vienintelis klozetas pačiame viduryje buvo šviežiai sukaltas iš faneros, todėl medienos kvapas neleido uždusti nuo abejotinos kokybės dezinfektantų. Aukštas veidrodis buvo veikiau atremtas, o ne pastatytas prie sienos. Laikinesnio vyrų tualeto aš negalėjau įsivaizduoti. Tas kambarėlis, kuriame, spėju, būta sandėliuko, nors nežinia, ką tokioje nesuvokiamai didžiulėje kriauklėje galima plauti ar skalauti, buvo absurdiškai aukštomis lubomis, turint galvoje jo plotą; tarsi koks siauras ilgas kambarys, per žemės drebėjimą ar sprogimą pasistojęs ant šono. Vienintelis mažas langelis buvo taip aukštai, kad vos nesiekė lubų, lyg kambarėlis būtų buvęs taip giliai po žeme, kad tik taip aukštai, sulig žemės paviršiumi, įstatytas langas galėtų išeiti į lauką ir bent šiek tiek duoti šviesos toli apačioje esančioms grindims. Tai buvo durų viršulangis, tik be durų po juo; o sprendžiant iš vyrių, jis buvo suveriamas ir su tokia plačia palange, kad žmogus puikiausiai būtų galėjęs ant jos atsisėsti, – tik tiek, kad jo galva ir pečiai būtų įsirėmę į lubas. Lango karnizas buvo nutolęs nuo grindų gal per dešimt ar daugiau pėdų. Tai buvo nepasiekiamas langas, kurį reikia atidarinėti kabliu, pritvirtintu prie ilgo strypo, – jeigu tą langą apskritai kas nors atidarinėja; jis tikrai atrodė taip, lyg jo niekas gyvenime nebuvo plovęs.

Aš nusišlapinau į mažą, užspaustą pisuarą; paspyriau šluotą kibire; pabarbenau į ploną „laikino" klozeto fanerą. Vyrų tualetas buvo toks namudinis, kad suabejojau, ar prie pisuaro ir klozeto prijungti kanalizacijos vamzdžiai. Baisingoji kriauklė buvo tokia nešvari, kad aš neišdrįsau prisiliesti prie čiaupų – taigi nenusiploviau rankų. Be to, čia nebuvo rankšluosčio. Tai bent „Skai Harboras", pamaniau ir nuėjau mintyse dėliodamas keleivio skundą. Man niekada nešovė į galvą, kad kažkur kitur oro uoste galbūt yra puikiausiai veikiantis ir švarus vyrų tualetas. Galbūt ir yra. Galbūt ta vieta, kur aš patekau, yra viena iš tų nykių vietų, skirtų „tiktai darbuotojams".

Aš vaikščiojau po oro uostą kondicionuoto oro vėsoje; kartais išlįsdavau lauk – tik tam, kad pajusčiau tą stulbinantį, troškų karštį, kokio niekada nebūna Naujajame Hampšyre. Įkyrus vėjas, matyt, pūtė iš dykumos, nes jis nebuvo panašus į vėją, kokį pažinojau iki tol ir su kokiu susidurdavau po to. Jis buvo sausas, karštas ir stiprus – spalvingi vyrų marškiniai plakėsi jame kaip vėliavos.

Stovėdamas prie oro uosto pastato karštame vėjyje pamačiau mirusiojo viršilos artimuosius; jie irgi laukė Oveno lėktuvo. Kadangi esu Vilraitas – ir todėl Naujosios Anglijos snobas, – nusprendžiau, kad Finiksas susideda iš mormonų, baptistų ir respublikonų; tačiau viršilos giminės buvo ne tokie. Pirmiausia man krito akis, kad jie tarytum buvo ne kartu ar netgi nesusiję jokiais tarpusavio ryšiais. Koks pustuzinis jų stovėjo dykumos vėjyje prie pilkšvai sidabrinio katafalko; ir nors buvo sustoję gana glaudžiu būriu, jie labiau panėšėjo ne į šeimą, bet į greitosiomis suburtus mažos iškrikusios kompanijos darbuotojus.

Greta stovėjo kariškis, matyt, majoras, su kuriuo Ovenas ir anksčiau turėjo reikalų, – Arizonos valstybinio universiteto Atsargos karininkų mokymo korpuso profesorius. Jis buvo tvirtai sudėtas, sveikai atrodantis, vietoje nenustygstantis atletas, kuris man priminė Rendį Vaitą; jis dėvėjo lakūnų mėgstamus apsauginius akinius. Nenusakomą jo amžių – jam galėjo būti trisdešimt arba keturiasdešimt penkeri – iš dalies lėmė išlavinti kūno raumenys; sprendžiant iš šerių ant plikai skutamos galvos, jo plaukai buvo arba šviesiai gelsvi, arba šviesiai pilki.

Mėginau atspėti, kas tokie tie kiti. Man atrodė, kad atpažinau laidojimo biuro direktorių – savininką ar jo atstovą. Jis buvo aukštas, liesas, blyškaus veido, apsivilkęs baltais krakmolytais marškiniais su ilgais smailais apykaklės kampais – vienintelis vyras iš viso būrio su juodu kostiumu ir kaklaraiščiu. Ten dar buvo drūčkis vairuotojo uniforma, kuris stovėjo nuošaliau ir godžiai rūkė. Šeimos narių neįmanoma buvo nustatyti – nebent pagal visus jos narius vienijantį skirtingo laipsnio įniršį, kurį menkiausiai rodė nuolaidžių pečių lėtų judesių vyriškis su marškiniais trumpomis rankovėmis ir virveliniu kaklaraiščiu. Nusprendžiau, kad čia bus tėvas. Jo žmona – turbūt žuvusiojo motina – be perstojo krutėdama ir drebėdama stovėjo šalia to žmogaus, kuris man atrodė tiek pat nejudrus kaip ir bejausmis. Moteris, priešingai – niekaip negalėjo atsipalaiduoti; jos pirštai timpčiojo drabužius, graibė plaukus, kurie buvo sukelti aukštyn kaip kalnas ir tarytum suklijuoti kaip cukraus vatos gumulas. Dykumos saulėlydžio šviesoje moters plaukai atrodė beveik tokie pat raudoni kaip cukraus vata. Greičiausiai trečioji „budynių iškylos“ diena sudarkė jos veidą ir atėmė nuovoką ir sugebėjimą valdyti rankas. Kartkartėmis ji suspausdavo kumščius ir imdavo keiksnoti, bet tų jos žodžių man neleido išgirsti dykumų vėjas ir nemažas atstumas iki artimųjų būrio; tačiau tuos prakeiksmus bematant išgirsdavo mergaitė ir berniukas, kurie, kaip spėjau, buvo jaunesnieji žuvusiojo brolis ir sesuo.

Duktė krūpčiojo nuo motinos pykčio protrūkių – tarsi tie motinos žodžiai būtų buvę skirti jai, tuo tarpu, manyčiau, buvo ne taip; arba, tardama tuos prakeiksmus, man nematant motina tuo pat metu sugebėdavo perlieti dukrą bizūnu. Sulig kiekvienu prakeiksmu duktė krūpteldavo ir susigūždavo – kartą ar du net ausis užsidengė. Ji vilkėjo suglamžytą medvilninę suknutę, kuri buvo jai per maža, todėl, kai vėjas papūtė smarkiau ir ji prigludo jai prie kūno, pamačiau, kad ji nėščia, nors mergaitė atrodė ne paties tinkamiausio amžiaus vaikams gimdyti ir šalia jos nebuvo jokio žmogaus, kurį būčiau galėjęs palaikyti būsimo kūdikio tėvu. Prie jos stovintį berniuką spėjau esant jos broliu – jaunesniuoju žuvusio karininko ir nėščios jo sesers broliu

Tai buvo nerangus ištįsęs kaip kartis plačiaskruostis vaikinas, į kurį buvo nejauku žiūrėti įsivaizduojant jame tūnančią augimo potenciją. Manau, kad jam nebuvo daugiau kaip keturiolika ar penkiolika metų; liesas ir ilgas jo kūnas buvo nepaprastai stambių kaulų– rankos atrodė tokios stiprios, o galva tokia neproporcingai didelė, jog pagalvojau, kad jis laisvai galėtų priaugti kokį šimtą svarų per daug išoriškai nepasikeisdamas. Jeigu priaugtų dar šimtą, atrodytų milžiniškas ir bauginantis; tam tikra prasme, pagalvojau aš, jis atrodo kaip žmogus, neseniai netekęs šimto svarų, tačiau bet kada galintis juos vėl susigrąžinti.

Ilgšis vaikinas buvo iškilęs virš visų – jis lingavo vėjyje kaip tos milžiniškos palmės abipus kelio į Finikso Skai Harboro terminalą – ir jo įsiūtis buvo labiausiai matomas, jo pyktis (kaip ir jo kūnas) buvo tarsi monstras, turintis kur plėstis. Kai motina ką nors pasakydavo, berniukas atlošdavo galvą ir nusispjaudavo – iš jo burnos į tolį nuskriedavo purvinas gniutuliukas. Mane pritrenkė, kad tokio amžiaus berniukui tėvai leidžia kramtyti tabaką! Po to jis atsigręždavo į motiną ir jiedu žiūrėdavo vienas į kitą, kol jinai nuo jo nusisukdavo, nesiliaudama čiupinėjusis.

Berniukas vilkėjo riebaluotu (iš tolimos mano perspektyvos žiūrint) darbininko kombinezonu, o ant diržo, panašaus į dailidės, kabėjo darbo įrankiai – tik jie labiau panėšėjo į automobilių arba telefono mechaniko naudojamus. Galbūt berniukas turėjo darbą po pamokų ir tiesiai iš darbo atvyko į oro uostą pasitikti savo brolio palaikų.

Jeigu tai patys artimiausi žuvusiojo viršilos žmonės, tai mane krečia šiurpas įsivaizduojant kitus, dar prasčiau atrodančius giminaičius, kurie per tris „budynių iškylos“ dienas gal jau ir linksmintis pradėjo. Žiūrėdamas į šitą šeimynėlę aš pagalvojau, kad nenorėčiau Oveno Minio darbo – net už milijoną dolerių.

Niekas nežinojo, iš kurios pusės laukti lėktuvo. Aš pasiklioviau majoru ir laidojimo biuro savininku; jie vieninteliai abu žiūrėjo į tą pačią pusę, ir aš žinojau, jog tai ne pirmas grįžtantis namo žuvusysis, kurį jie pasitinka. Taigi aš žiūrėjau ton pačion pusėn, kaip ir jie. Nors saulė jau buvo nusileidusi, ryškiai raudonos šviesos gaisai

ėjo skersai didžiulį dangų, ir viename tokiame šviesos ruože pastebėjau besileidžiantį Oveno lėktuvą – tarytum, kur Ovenas Minis bepasirodytų, jį visada lydi kokia nors šviesa.

Visą kelią nuo San Francisko į Finiksą Ovenas rašė dienoraštį; rašė puslapį po puslapio – žinojo, kad mažai turi laiko.

„AŠ TAIP DAUG KĄ ŽINAU, – rašė jis, – BET VISKO NEŽINAU. TIKTAI DIEVAS ŽINO VISKĄ. MAN JAU NEBĖRA KADA VAŽIUOTI Į VIETNAMĄ. MANIAU, KAD ŽINAU, JOG VYKSIU TENAI. MANIAU, KAD ŽINAU IR DATĄ. BET JEIGU AŠ NEKLYSTU DĖL DATOS, TUOMET APSIRINKU DĖL TO, JOG TAI ĮVYKS VIETNAME. O JEIGU AŠ NEKLYSTU DĖL VIETNAMO, TAI APSIRINKU DĖL DATOS. GALIMAS DAIKTAS, KAD TAI IŠ TIESŲ YRA „TIK SAPNAS“ – BET JIS TOKS REALUS! DATA ATRODĖ TOKIA TIKRA, BET AŠ NEBEŽINAU – AŠ JAU NEBEŽINAU.

AŠ NEBIJAU, BET LABAI NERVINUOSI. ANKSČIAU MAN NEPATIKO ŽINOTI – DABAR MAN NEBEPATINKA NEŽINOTI! DIEVAS TIKRINA MANE“, – rašė Ovenas Minis.

Daug visko prirašė; jis buvo sutrikęs. Jis nupjovė man pirštą, kad neatsidurčiau Vietname; jo supratimu, fiziškai ištraukė mane iš savo sapno. Tačiau, nors jis apsaugojo mane nuo karo, buvo aišku – iš jo dienoraščio, – kad aš pasilikau jo sapne. Jis sugebėjo apsaugoti mane nuo Vietnamo, jis sugebėjo nukirsti man pirštą, bet nepajėgė ištraukti manęs iš savo sapno, ir tai kėlė jam nerimą. Jeigu jam lemta mirti, jis žinojo, kad aš irgi būsiu su juo, – bet nežinojo kodėl. Bet jeigu jis nukirto man pirštą gelbėdamas mano gyvybę, tai kam kvietėsi mane į Arizoną? Dievas jam buvo pažadėjęs, kad man nieko bloga neatsitiks; Ovenas Minis norėjo tuo tikėti.

„GALBŪT TAI IŠ TIKRŲJŲ YRA TIK SAPNAS, – kartojo jis. – GALBŪT DATA TĖRA MANO VAIZDUOTĖS PRAMANAS! BET TAI BUVO IŠKALTA AKMENYJE – TAI *YRA* IŠKALTA AKMENYJE!“ – pridūrė jis; tuo jis, žinoma, norėjo pasakyti, kad jau išsikalė savo mirties datą paminkliniame akmenyje sau pačiam. Bet dabar jis buvo sutrikęs; dabar jis jau

„KAIP VIETNAMIEČIŲ VAIKAI GALI BŪTI ARIZONOJE?" – klausė Ovenas savęs; jis netgi kreipėsi į Dievą: „MANO DIEVE, JEIGU AŠ NEIŠGELBĖSIU TŲ VAIKŲ, TAI KAM TU VERTEI MANE VISA TAI IŠKENTĖTI?" Dar toliau jo pridurta: „AŠ TURIU PASIKLIAUTI DIEVU".

Ir prieš pat lėktuvui paliečiant Finikso žemę, jis dar ore spėjo užrašyti paskutinę mintį: „ŠTAI AŠ IR VĖL ČIA – AŠ VIRŠ VISKO. PALMĖS LABAI TIESIOS IR AUKŠTOS, – AŠ LABAI AUKŠTAI VIRŠ PALMIŲ. DANGUS IR PALMĖS TOKIOS GRAŽIOS".

Jis pirmas išlipo iš lėktuvo, jo uniforma – aiškus iššūkis karščiui, juodas rankovės raištis ženklina jo misiją, žalia kelioninė kuprinė vienoje rankoje, trikampė kartoninė dėžė – kitoje. Jis nužingsniavo tiesiai prie lėktuvo bagažo skyriaus; nors aš negirdėjau jo balso, mačiau, kaip jis duoda nurodymus bagažo skyriaus darbininkams ir krautuvo vairuotojui – esu tikras, kad liepė jiems galvą laikyti aukščiau už kojas, kad skysčiai neišbėgtų pro ertmes. Kai palaikai buvo leidžiami iš lėktuvo žemėn, Ovenas stovėjo atiduodamas pagarbą. Kai dėžė buvo pastatyta ant krautuvo, Ovenas užšoko ant vienos iš keltuvo šakių šakos ir taip važiavo tą trumpą atstumą iki katafalko, nelyginat medinė figūra, puošianti laivo priekį.

Betonuotu taku nuėjau prie artimųjų, kurie nebuvo pajudėję iš vietos – vien akimis sekdami Oveną Minį ir kūną dėžėje. Jie stovėjo paralyžiuoti savo pykčio; tačiau majoras žvaliai nužygiavo pasitikti Oveno; vairuotojas atidarė ilgo, pilkai sidabrinio katafalko užpakalines dureles; ir laidojimo biuro savininkas ėmėsi klusnaus mirties įgaliotinio priedermių, skubiai darydamas kas jam priklauso.

Ovenas lengvai nušoko nuo šakės; numetė savo kuprinę ant žemės ir atidarė trikampę kartoninę dėžutę. Drauge su majoru Ovenas išvyniojo vėliavą – stipriam vėjui pučiant tą padaryti buvo nelengva. Staiga kilimo ir leidimosi take užsižiebė dar daugiau šviesų ir banguojanti, plazdanti vėliava ryškiai sušvito tamsaus dangaus fone; vargais negalais Ovenas su majoru uždengė dėžę vėliava. Kai tik kūnas buvo įstumtas į katafalką, vėliava ant konteinerio nustojo plazdėti ir šeima – kaip didžiulis nevikrus gyvūnas – ėmė artintis prie katafalko ir Oveno Minio.

Būtent tada aš pamačiau, kad ilgšis berniukas vilki ne darbininko kombinezoną, – jis buvo apsivilkęs kareiviškais džiunglių drabužiais ir tai, ką palaikiau riebalų dėmėmis, iš tikrųjų buvo kamufliažinės dėmės. Drabužiai atrodė autentiški, bet berniukas aiškiai buvo per jaunas „tarnauti“ ir jo uniforma buvo nepilna – didelės jo kojos buvo apautos nutrintais ir purvinais sportbačiais iki kulkšnių; susivėlę ilgi jo plaukai iki pečių taip pat neatitiko kariuomenės normų. Ir ne dailidės diržu jis buvo susijuosęs; tai buvo šovinių juosta, prikimšta, regis, tikrų šaudmenų, pilnų tūtelių – bent jau kai kuriose kišenėse, – o ant skirtingų to diržo kabliukų ir kilpelių buvo prikabinta įvairiausių daiktų... bet ne mechaniko ar telefono meistro įrankių. Ilgšis buvo prisikabinęs tikros karinės amunicijos: kastuvėlį apkasams kasti, mačetę, durtuvą, nors durklo makštis neatrodė kariška – bent jau mano akimis; jos buvo pagamintos iš blizgios „Day-Glo“ firmos žalumo medžiagos, o ant viršaus tradicinė „Day-Glo“ oranžinės spalvos kaukolė su sukryžiuotais kaulais.

Nėščioji mergina, kurią aš įsivaizdavau esant to milžino seserį, negalėjo būti vyresnė negu šešiolikos ar septyniolikos metų; ji pradėjo verkti, paskui suspaudė kumštį ir sukando dantimis smiliaus krumplį, kad nustotų.

– Šūdas! – suriko motina. Lėtapėdis vyras, kuris pasirodė esąs jos vyras, sukryžiavo ir vėl perkryžiavo savo raumeningas rankas, o pamėklė kariškais drabužiais sulig motinos ištarme atkragino galvą ir išspjovė dar vieną nemažą purviną gniutulą.

– Ar tu pagaliau baigsi? – paklausė nėščia mergaitė.

– Atsiknisk, – atšovė šis.

Lėtapėdis vyras buvo ne toks lėtapėdis, kaip aš maniau. Netikėtai jis skėlė antausį berniukui – kaip reikiant trenkė iš dešinės, kad jam net skruostas paraudo ir, nebeišsilaikęs ant kojų, jis susmuko kaip Oveno kariška kuprinė ant žemės.

– Nedrįsk taip kalbėti su seseria, – pasakė vyras.

Berniukas nesujudėjęs metė:

– Atsiknisk – jinai man ne sesuo, jinai man netikra sesuo!

– Nekalbėk taip su tėvu, – pasakė motina.

– Jis man ne tėvas, kvaiša, – atkirto berniukas.

– Nevadink motinos „kvaiša“! – pasakė vyras; bet kai jis žengė artyn prie berniuko, lyg norėdamas prisiartinti tiek, kad galėtų spirti, berniukas svirduliuodamas atsikėlė. Vienoje rankoje jis laikė mačetę, kitoje – durklą.

– Jūs abu šūdžiai, – pasakė berniukas vyrui ir moteriai, ir kai jo netikra sesuo susiruošė vėl pravirkti, jis dar kartą atlošė galvą ir išspjovė tabako syvus; jis nespjovė ant jos tiesiai, bet tik į jos pusę.

Tada Ovenas Minis kreipėsi į jį:

– MAN LABAI PATINKA TAVO MAKŠTYS DURKLUI, – pasakė Ovenas. – TAVO DARBAS?

Kaip jau esu matęs anksčiau – susidūrus su nepažįstamais žmonėmis, – visa kraupioji šeimynėlė sustingo išgirdusi Oveno balsą. Nėščioji mergaitė nustojo verkti; tėvas, kuris nebuvo ilgšio vaikino tėvas, atatupstas pasitraukė nuo Oveno, tarsi balsas jam būtų kėlęs didesnį išgąstį negu koks durklas ar mačetė, ar abu kartu; motina nervingai patapšnojo savo suklijuotus plaukus, tarsi Ovenas būtų paskatinęs ją pasirūpinti savo išvaizda. Oveno Minio kepurės viršus vos siekė vaikigalio krūtinę.

– Kas tu toks? – paklausė vaikinas. – Tu neišsivystęs kretine.

– Tai Karių nuostolių aptarnavimo tarnybos karininkas, – tarė majoras. – Leitenantas Minis.

– Tegu jis pats pasako, – užsikepė vaikiščias neatplėšdamas akių nuo Oveno.

– AŠ ESU LEITENANTAS MINIS, – pasakė Ovenas; jis padavė ranką vaikinui. – KUO TU VARDU? – Tačiau tam, kad paspaustų Ovenui ranką, vaikinas būtų turėjęs įsikišti į makštis bent vieną savo ginklą; o to jis daryti nenorėjo. Ir vardo Ovenui nesiteikė pasakyti.

– KAS ATSITIKO TAVO BALSUI? – paklausė jis Oveno.

– NIEKO – O KAS ATSITIKO TAU? – paklausė jo Ovenas. – APSIVILKAI UNIFORMĄ IR ŽAIDI KAREIVĮ, BET NEŽINAI, KAIP REIKIA KALBĖTI SU KARININKU?

Iš prigimties akiplėša, vaikinas vertino ir kitų įžūlumą.

– Taip, sere, – atsakė jis.

– UŽJAUČIU TAVE DĖL BROLIO MIRTIES, – pasakė Ovenas Minis. – AR NENORĖTUM SKIRTI JAM NORS KIEK DĖMESIO? – paklausė Ovenas.

– Taip, sere, – ramiai atsakė berniukas; jis atrodė sutrikęs, nežinodamas, ką reiškia SKIRTI NORS KIEK DĖMESIO mirusiam broliui, todėl beviltiškai įsistebeilijo į vėliavos galą, kuris, būdamas arti užpakalinių katafalko durelių, retsykiais suplevendavo vėjyje.

Tada Ovenas apėjo visus šeimos narius, visiems paspausdamas ranką ir išreikšdamas užuojautą; motinos veidu nuvilnijo visa gama prieštaringų jausmų – ji norėjo koketuoti su juo ir užmušti jį. Nesijaudinantis tėvas, atrodo, buvo labiausiai pasibjaurėjęs nenatūraliu Oveno ūgiu; paburkusiame jo veide atsispindėjo drauge bejausmis bukumas ir panieka. Nėščioji mergaitė baisiausiai susidrovėjo, kai Ovenas ją prakalbino.

– UŽJAUČIU TAVE NETEKUS BROLIO, – pasakė Ovenas; jis buvo jai iki smakro.

– Netikro brolio, – sumurmėjo ji. – Bet aš vis tiek jį mylėjau... – pridūrė ji. Kitam netikram jos broliui prireikė nežmoniškų pastangų, kad vėl nenusispjautų. Taigi, tai buvo šeima, padalinta perpus, arba dar blogiau, pagalvojau aš.

Majoro automobilyje, kur mudu su Ovenu pagaliau galėjome pasisveikinti, apsikabinti ir paplekšnoti vienas kitam per nugarą, majoras papasakojo mums apie tą šeimą.

– Jie, žinoma, yra padugnės – visus galima būtų už ką nors suimti, – pasakė majoras. Jo pavardė buvo Rolsas – Holivudui jis būtų patikęs. Iš arti atrodydavo penkiasdešimtmetis, nors iš tikrųjų buvo tik trisdešimt septynerių. Paskutinėmis Korėjos karo dienomis jis užsitarnavo karo lauko tarnybos paskyrimą; jis užbaigė savo tarnybą Vietname kaip pėstininkų bataliono rikiuotės karininkas. Majoras Rolsas buvo paimtas į kariuomenę 1949 metais, kai jam buvo aštuoniolika. Jis atitarnavo devyniolika metų; kariavo dviejuose karuose; jis nebuvo pakeltas papulkininkiu ir tuo metu, kai visi geriausi karo lauko tarnybos karininkai buvo Vašingtone arba Vietname, savo karo tarnybos saulėlydžiu jis pasirinko profesoriavimą Atsargos karininkų mokymo korpuse.

Gavęs karo lauko tarnybos paskyrimą, majoras Rolsas gavo ir savo dozę cinizmo; jis kalbėjo staigiais nepertraukiamais monologais – nelyginant automatinio šautuvo papliūpos.

– Nė kiek nenustebčiau sužinojęs, kad toje šeimoje visi krušasi vieni su kitais, – pasakė majoras Rolsas. – Brolis – didžiausias debilas iš visų – visą dieną valkiojosi po oro uostą, apžiūrinėjo lėktuvus, šnekino kareivius. Negali sulaukti amžiaus, kai galės skuosti į Vietnamą. Didesnis debilas už jį tai tik tas, kuris jau negyvas, – tai jo trečioji kelionė „po šalį“, velniai rautų! Pamatytumėt, kaip jis gyveno nuo vienos kelionės iki kitos – visas tas susmirdęs taboras bazuojasi treilerių stovėjimo aikštelėje, ir viršila visą savo laiką praleisdavo žiūrėdamas pro žiūronus į kaimynų langus. Taikydavo į visus savo optinį taikiklį, suprantat? Jeigu jis nebūtų sugrįžęs į Vietnamą, tai būtų pakliuvęs į cypę!

– Abiejų brolių tėvas kitas – jau miręs, ne tas klounas, – pranešė mums majoras Rolsas. – Tas klounas yra tos nelaimingos mergaitės tėvas – nežinau, kas ją ištvatino, bet jaučiu, kad čia šeimos dalykėliai. Daugiausia balų duočiau viršilai – manau, kad jis ir į ją buvo nutaikęs savo taikiklį, suprantąt? Gal abudu broliai ją tvatino, – pasakė majoras Rolsas. – Bet jaunėlis per daug trenktas – jis netveria savo kailyje, kada užaugs ir galės žudyti žmones.

– Na, o motušė – ji ne tik skrajoja kosmose, ji kaip pasiutus sukasi orbitoje, – pasakė majoras Rolsas. – Pažiūrėsim, ką pasakysit, kai pamatysit, kaip jie budės prie velionio, – kai sutiksit visą likusią šeimynėlę! Patikėkit manim – nereikėjo siųsti brolio namo, netgi dėžėje. Ir tikrai nereikėjo kviesti visos tos apsišikusios šeimos čionai! Gal tai vienintelis būdas laimėti tą sušiktą karą, suprantat? – pasakė majoras Rolsas.

Mes sekėme paskui pilkšvai sidabrinį katafalką, kurį vairuotojas iš lėto vežė greitkeliu, vadinamu Juoduoju Kanjonu. Paskui mes pasukome į Kupranugario Kuprų kelią. Virš mūsų vėjyje siūbavo palmės. Knisažolių vejoje ant metalinių kėdžių sėdėjo senukai – per tokį karštį, neatslūgstantį net naktį, jie buvo apsivilkę megztiniais ir mojavo mums. Turbūt jie buvo išprotėję.

Ovenas Minis pristatė mane majorui Rolsui kaip savo GERIAUSIĄ DRAUGĄ.

– MAJORE ROLSAI, ČIA MANO GERIAUSIAS DRAUGAS DŽONAS VILRAITAS. JIS ATVYKO IŠ PATIES NAUJOJO HAMPŠYRO!

– Ačiū Dievui, kad ne iš Vietnamo. Malonu susipažinti, Džonai, – pasakė majoras Rolsas; ranką jis spaudė, kad net kaulai traškėjo, o vairavo automobilį taip, lyg visi sutikti vairuotojai kelyje būtų kažkuo jį įžeidę.

– Tuoj jūs pamatysit tą sušiktą laidojimo biurą! – pasakė man majoras.

– KAIP KOKIA PREKYBOS RAJONO KRAUTUVĖ, – pasakė Ovenas ir majorui Rolsui tai patiko – jis nusikvatojo.

– Ir apsišikusį „prekybos rajono" laidojimo namų direktorių! – pasakė Rolsas.

– KOPLYČIOJE KRYŽIAI KEIČIAMI, – pasakė man Ovenas. – PRIKLAUSOMAI NUO APEIGŲ DENOMINACIJOS, VIENAS KRYŽIUS GALI BŪTI PAKEIČIAMAS KITU. TEN YRA KRYŽIUS SU LABAI REALISTIŠKU KRISTUMI, SKIRTAS KATALIKAMS. YRA IR VISAI PAPRASTAS, BE NUKRYŽIUOTOJO, VISIEMS PROTESTANTAMS. YRA LABAI PUOŠNUS SU INKRUSTUOTAIS BRANGAKMENIAIS – TARPINIAMS, – pasakė Ovenas.

– Kas tie tarpiniai? – paklausiau Oveno Minio.

– Tokie, su kuriais dabar turime reikalų, – atsakė majoras Rolsas. – Visa ta sumauta šutvė – baptistai, tikriausi „tarpiniai", kad juos kur šimtas. Ar prisimenat tą asilą kunigą, Mini? – paklausė majoras Rolsas Oveno.

– TURITE GALVOJE TĄ BAPTISTĄ, KURĮ KVIEČIASI LAIDOJIMO BIURAS? ŽINOMA, PRISIMENU! – atsakė Ovenas.

– Palaukit, tuoj jūs jį pamatysit, – pasakė man majoras Rolsas.

– Aš jau nekantrauju, – atsakiau.

Ovenas liepė užsirišti man juodą rankovės raištį.

– NESIRŪPINK, – pasakė jis. – MES TURIME UŽTEKTINAI LAISVO LAIKO.

– Ar jums, vaikinai, nereikia mergyčių? – paklausė mūsų majoras Rolsas. – Aš pažįstu keletą smagių studenčiokių, – pasakė jis.

– ŽINAU, KAD PAŽĮSTI, – atsakė Ovenas. – BET AČIŪ, NEREIKIA, MES ŠIAIP PASLAMPINĖSIME.

– Aš jums parodysiu pornokrautuvę, – pasisiūlė majoras Rolsas.

– NE, AČIŪ, – pasakė Ovenas. – MES TIK NORIME ATSIPALAIDUOTI.

– Kas jums, gal jūs kokie pedai? – paklausė majoras ir nusijuokė iš savo sąmojo.

– GAL IR TAIP, – atsakė Ovenas Minis, ir majoras Rolsas vėl nusikvatojo.

– Tavo draugelis juokingiausias šlykštukas kariuomenėje, – pasakė majoras.

Šarvojimo salonas iš tiesų buvo apsuptas visiškai netinkamų laidojimo namams institucijų. Suprojektuotas kaip meksikietiška hasjenda pastatas, kuriame buvo šarvojimo salė ir koplyčia su keičiamais kryžiais, sudarė vieną iš „L“ formos jungčių ilgoje grandinėje tarpusavyje sujungtų rausvai ir baltai nutinkuotų pastatų. Prie pat šarvojimo salės buvo prigludusi ledų krautuvėlė; prie koplyčios – namų gyvūnėliams skirta parduotuvė: vitrinoje buvo išdėliotas parduodamų gyvačių asortimentas.

– Ko čia, po velnių, stebėtis, kad viršila veržėsi grįžti į Vietnamą, – pasakė majoras Rolsas.

Kol riebaluotas laidojimo namų šeimininkas nesumojo paklausti, kas aš toks, arba pasiteirauti, kas man leido dalyvauti atidarant fanerinį konteinerį ir tikrinant jo turinį, Ovenas Minis mane pristatė.

– ČIA PONAS VILRAITAS – KŪNŲ EKSPERTAS, – pasakė Ovenas. – TAI SAUGUMO REIKALAI, – pasakė Ovenas laidojimo namų šeimininkui. – TURIU JŪSŲ PAPRAŠYTI NIEKAM APIE TAI NEPASAKOTI.

– O ne, niekada! – prižadėjo šeimininkas. Atvirai pasakius, jis nežinojo, apie ką čia reikėtų ar galima būtų NEPASAKOTI. Majoras Rolsas užvertė akis ir slėpdamas juoką apsimetė, kad kosėja. Kilimu išklotas koridorius vedė į patalpą, kurioje kvepėjo kaip chemijos laboratorijoje, kur du nenatūraliai linksmi patarnautojai atsukinėjo atkeliavusios dėžės varžtus – kitas žmogus nešė faneros gabalus prie tolimesnės sienos. Jis buvo bebaigiąs valgyti ledų por-

ciją, tad negrabiai statė lakštus tik viena ranka. Sunkiam – bene dvidešimto numerio plieno – karstui užkelti ant chromuoto transporterio prireikė keturių žmonių. Majoras Rolsas atšovė tris sklendes, primenančias kai kurių įmantrių sportinių automobilių ratų stabdiklius.

Ovenas Minis atidengė dangtį ir pasižiūrėjo vidun. Po kurio laiko atsisuko į Rolsą.

– AR TAI JIS? – paklausė jis majorą.

Majoras Rolsas ilgai žiūrėjo į karstą. Laidojimo namų šeimininkas žinojo, kad jam teks palaukti savo eilės.

Pagaliau majoras Rolsas atsisuko.

– Manau, kad jis, – pasakė Rolsas. – Labai panašu, – pridūrė.

Laidojimo namų šeimininkas žengė prie karsto, bet Ovenas jį sustabdė.

– PRAŠOM LEISTI PIRMIAU PONUI VILRAITUI PAŽIŪRĖTI, – pasakė jis.

– O taip, žinoma! – pasakė laidojimo namų šeimininkas traukdamasis atgal. Savo padėjėjams jis sušnibždėjo: – Tai saugumo reikalai – apie tai negalima pasakoti. – Du padėjėjai ir netgi drovusis vaikinas, kuris nešiojo faneros lakštus ir valgė ledus, nervingai susižvalgė.

– Kokia mirties priežastis? – paklausė laidojimo namų šeimininkas majoro Rolso.

– KAIP TIK TAI MES IR NORIME IŠTIRTI, – atšovė Ovenas. – TAI IR YRA TAI, APIE KĄ NEREIKIA PASAKOTI!

– O taip, žinoma, – atsakė pusgalvis laidojimo namų šeimininkas.

Majoras Rolsas vėl pabandė nenusijuokti ir sukosėjo.

Aš stengiausi iš per daug arti nežiūrėti į viršilos kūną. Aš buvau taip rimtai pasiruošęs pamatyti kažką visai nebeatpažįstamai nežmogišką, kad iš pradžių net pajutau palengvėjimą. Atrodo, jam nebuvo atsitikę nieko baisaus – tai buvo visas kareivis žalia uniforma, papuošta lakūno sparneliais ir vyresniojo karininko ženklais. Jo veidas buvo nugrimuotas rudai, o veido oda atrodė pernelyg ištempta ant atsikišusių kaulų. Ir plaukai buvo kažkokie nenatūralūs, lyg nebaigtas daryti perukas. Žiūrėdamas toliau viršilos veide

pastebėjau kitų keistų smulkmenų: jo ausys buvo tamsios ir susiraukšlėjusios kaip džiovintos slyvos, tarsi ant ausų jam būtų užsidegusios ausinės; ir apie akis buvo išdegę apvalūs, nelyginant apsauginių akinių, ratilai, kurie darė jį panašų į meškėną. Aš supratau, kad jam ant veido išsilydė akiniai nuo saulės, o tas odos rudumas atsirado dėl to, kad veidas buvo sutinęs – visas jo veidas buvo lygi įtempta pūslė, tarytum siaubingas karštis būtų užsiplieskęs jo kaukolės viduje.

Aš jaučiausi nekaip, bet man buvo labiau gėda negu silpna – jaučiau, kad nederėjo pažeisti viršilos privatumo... taip susigėstų smalsautojas, per arti prilindęs prie sudužusios mašinos stiklo ir netyčia pamatęs kuokštą kruvinų plaukų, įstrigusių suskilusiame stikle. Ovenas Minis žinojo, kad aš negaliu kalbėti.

– TO TU IR TIKĖJAISI, AR NE? – paklausė manęs Ovenas; aš linktelėjau ir pasitraukiau.

Laidojimo namų šeimininkas mikliai pribėgo prie karsto.

– Ak, iš tiesų galėjo ir labiau pasistengti! – pasakė jis. Greitai čiupo servetėlę ir pašluostė ištekėjusį skystį pro vieną viršilos lūpų kamputį. – Man tie atviri karstai atrodo nesąmonė, – pasakė jis. – Pasižiūrėjus iš sielvarto širdis gali plyšti.

– Nemanau, kad kam nors žiūrint į šitą vaikiną galėtų plyšti širdis, – pasakė majoras Rolsas. Bet aš pagalvojau, kad žinau vieną širdį, kurią viršila sužeidė; jo jaunesniojo brolio širdis buvo sužeista – dar blogiau negu sužeista, pagalvojau.

Mudu su Ovenu gretimoje patalpoje valgėme ledus, o majoras Rolsas ginčijosi su laidojimo namų šeimininku dėl „asilo kunigo“. Buvo šeštadienis. Kadangi rytoj turėjo būti sekmadienis, apeigos negalėjo vykti baptistų bažnyčioje – jų neįmanoma suderinti su sekmadieninėmis pamaldomis. Biuro šeimininkas turėjo savo baptistą kunigą, kuris „atkeliaudavo“ į laidojimo biurą ir laikydavo pamaldas prie visokių sąlygų prisitaikančioje laidojimo namų koplyčioje.

– Vadinasi, tas asilas keliauja todėl, kad neturi savo bažnyčios! – pareiškė majoras Rolsas; jis kaltino laidojimo namų šeimininką ir dvasininką dažnai bendradarbiaujant „dėl pinigų“.

– Bažnyčioje tas irgi kainuoja pinigus: kai numiršti, už apeigas reikia mokėti, – nenusileido laidojimo namų šeimininkas.

– MAJORUI TIESIOG NUSIBODO KLAUSYTIS TO BAPTISTO, – paaiškino man Ovenas.

Kai sugrįžome į mašiną, Rolsas pasakė:

– Aš netikiu, kad kas nors iš šitos šeimos būtų įkėlęs koją į bažnyčią – nors vieną kartelį! Tas sušiktas direktorius – aš žinau, jisai padarė iš namiškių baptistus. Pasakė, kad jie turi būti „vienokie ar kitokie“, ir tada pasiūlė būti baptistais. Tą direktorių ir jo kunigą velnias pragare suporavo!

– KATALIKAI TUOS DALYKUS ATLIEKA GERAUSIAI, – pasakė Ovenas Minis.

– Velniop tuos katalikus! – atsiliepė majoras Rolsas.

– NE, JIE IŠ TIESŲ TOKIUS DALYKUS ATLIEKA GERIAUSIAI – DERAMAI IŠKILMINGAI, SU TAM TIKRAIS RITUALAIS IR ATITINKAMU TEMPU, – pasakė Ovenas.

Aš buvau nustebęs, kad Ovenas giria katalikus; bet jis kalbėjo visai rimtai. Netgi majorui Rolsui nekilo ūpas su juo ginčytis.

– Aš žinau tik tiek, kad niekas tokių dalykų neatlieka gerai, – pasakė jis.

– AŠ NESAKAU, KAD KAS NORS ATLIEKA TAI „GERAI“, SERE – AŠ TIK SAKAU, KAD KATALIKAI „GERIAU“; JIE TAI DARO GERIAUSIAI, – pasakė Ovenas Minis.

Paklausiau Oveno, kas per skystis sunkėsi iš viršilos burnos.

– Tai fenolis, – paaiškino majoras Rolsas.

– KITAIP DAR VADINAMA KARBOLIO RŪGŠTIS, – pasakė Ovenas.

– Aš vadinu fenoliu, – pasakė Rolsas.

Tada aš paklausiau jų, kaip viršila žuvo.

– Tas neraliuotas galvijas, – pasakė majoras Rolsas, – pylėsi į malūnsparnį degalus ir kažką, atgrubnagis, padarė ne taip.

– PAKANKA PADIDINTI OKTANINĮ BENZINO SKAIČIŲ, – paaiškino Ovenas.

– Negaliu sulaukti, kada galėsiu jums parodyti tą, atsiprašant, „budynių iškylą“, – pasakė majoras Rolsas. Greičiausiai tenai da-

bar jis mus ir vežė – į „budynių iškylą“, kur jau trečia diena tęsėsi linksmybės. Majoras Rolsas spustelėjo signalą automobiliui, kuris greičiausiai norėjo įsukti į juostą, kuria mes važiavome; tai tik aš maniau, kad automobilis laukia, kol mes pravažiuosime.

– Jūs tik pažiūrėkit į tą šūdausį! – šūktelėjo Rolsas. Ir mes nudūmėme per naktinį Finiksą tolyn.

Ovenas Minis patapšnojo mano ranką.

– NESIJAUDINK, – pasakė jis. – MUMS REIKIA TIK PASIRODYTI BUDYNĖSE – NEBŪTINA TENAI PASILIKTI ILGAM.

– Jūs negalėsite nuo to vaizdo atsiplėšti, – susijaudinęs pasakė majoras. – Aš jums sakau, tie žmonės pasirengę vienas kitą nudobti – masinis žudikas turėtų iš ko pasisemti idėjų!

Majoras Rolsas viską perdėjo. „Taboras“, kaip jis pavadino šeimą, gyveno visai ne treilerių stovėjimo aikštelėje (kaip jis sakė), bet vieno aukšto tipiniame name su žalsvai melsvo aliuminio apkala; jeigu ne ta iššaukianti melsvai žalsva spalva, namas niekuo nesiskyrė nuo kitų namų, kurie, aš manau, yra iki šiol vadinami nedideles pajamas turinčiųjų gyvenamaisiais būstais. Aplinkui buvo apstu išardytų automobilių – prie kelkraščių ir įvažiavimuose stovėjo kur kas daugiau automobilių, užkeltų ant šlakbetonio blokų nuimtais ratais arba ištrauktu iš po dangčio varikliu, negu sveikų ir važiuojančių. O kadangi beveik visi namai buvo pastatyti iš pigių, neizoliuotų medžiagų – ir gyventojai negalėjo sau leisti arba nesivargino įsirengti oro kondicionierių, – tai visi jie – netgi vakare – užsiiminėjo lauke visokiausia veikla, kokia paprastai užsiimama namuose. Išvilkti į kiemą stovėjo televizoriai, visur pristatyta sudedamų kortų stalelių ir sulankstomų kėdžių kaip kokioje apšiurusioje kavinėje prie gatvės, o atviros ugniavietės mėsai kepti ant rėmo ir aprūkę riebaluoti anglių kepintuvai atvykusiam darė įspūdį, tarsi ši Finikso miesto dalis būtų nukentėjusi nuo lėktuvų antskrydžio, po kurio užsidegė žemė, o visi gyventojai turėjo gelbėtis bėgdami iš namų, pasiėmę su savimi brangiausius daiktus, kokius tik galėjo panešti. Kai kur hamakuose drybsojo senukai.

Tinklinės durys girgždėdavo kiaurą naktį, be atvangos niovėsi ir krušosi katės, gaili šunų balsų kakofonija aidėjo visur, kur tik skli-

do kepamos mėsos kvapas, ir retsykiais naktį nušviečiantis žaibas išryškindavo painų virš žemų namelių iškilusį televizijos antenų labirintą – tarsi milžinišką voro giganto voratinklį virš nieko neįtariančių žmonių būstų.

– Aš jums sakau, nuo žmogžudysčių juos sulaiko tik tai, kad čia to nepadarysi be liudininkų, – pasakė majoras Rolsas.

Galinis viršilos namų kiemelis buvo visas užstatytas palapinėmis vaikams. Tenai stovėjo du ant šlakbetonio blokų užkelti automobiliai ir, „budynių iškylai“ užsitęsus, kai kurie mažesnieji vaikai nakvojo juose. Ant šlakbetonio blokų taip pat stovėjo didžiulė valtis – raudona kaip gaisrinė motorinė valtis su žvilgančiais chromuotais turėklais aplink atsikišusį priekį. Valtyje, pasirodo, buvo patogiau miegoti negu melsvai žalsvame namelyje, tad pro visas jos angas buvo išlindusios į lauką vaikų ir suaugusiųjų galvos.

Vienas iš dviejų vienodų variklių buvo išimtas iš valties galo ir pritvirtintas prie didelio geležinio kubilo su vandeniu; kubile variklis be perstojo dirbo smarkiai ūždamas – mažiausiai pustuzinis suaugusių vyrų buvo apstoję jį stebėdami išsiliejusį benziną ir tepalą ir galingus propelerius, be atvangos plakančius teliūskuojantį kubile vandenį. Vyrai stovėjo, kupini tokios pagarbos eksponuojamai variklio jėgai, jog majoras Rolsas, Ovenas ir aš jau laukėme, kad kubilas pakils į orą – ar bent jau ims ir nuvažiuos.

Pailginto laido stebuklas leido pastatyti televizorių idealioje vietoje – tiesiai ant sausos parudavusios žolės. Būrelis vyrų žiūrėjo, be abejo, krepšinio rungtynes. O kur buvo moterys? Susimetusios grupelėmis pagal amžių, pagal šeimyninę padėtį, nėštumo laiką, dauguma moterų buvo troškiame įkaitusiame kaip orkaitė name, ištežusios nuo karščio kaip tos andai šviežios daržovės, kurių buvo pridrėbti skirtingo didumo dubenys su šalia stovinčiais padažais, pasiekusiais trečią savo buvimo dvokiame ore ekspozicijos dieną.

Kriauklė name buvo pilna ledų, tarp kurių veltui būtum ieškojęs butelio šalto alaus. Motina su aukšta lipnia raudonų plaukų kupeta ant galvos stovėjo atsirėmusi į šaldytuvą, kurį ji, regis, saugojo nuo kitų, iš išsiblaškymo kratydama cigaretės pelenus ne į peleninę, bet lėkštelę su riešutais, gudriai sumaišytais su grūdų dribsniais.

– Ateina velnio kariuomenė! – pasakė ji pamačiusi mus. Ji gurkšnojo kažką, iš kvapo panašų į burboną, iš aukštos taurės, kurioje buvo išgraviruotas kažkoks sunkiai suvokiamas paukštis – fazanas, jerubė ar kurapka.

Nebūtina buvo manęs pristatinėti, nors – keletą kartų – Ovenas ir majoras Rolsas mėgino tai padaryti. Vis tiek čia ne visi vieni kitus pažinojo; sunku buvo atskirti šeimos narius nuo kaimynų, o tokie specifiniai klausimai, kieno ir kelintos santuokos – buvusios ar esamos – yra kuris nors vaikas, niekam net nekilo. Giminaičiai iš Jumos ir Modesto – neminint to nemalonaus fakto, kad jų vaikai, o gal ir jie patys, miegojo palapinėse ir išardytuose automobiliuose – tiesiog natūraliai čia pritapo.

Tėvas, kuris užvažiavo savo posūniui per veidą oro uoste, buvo negyvai prisilupęs ir be sąmonės gulėjo miegamajame atviromis durimis; jis drybsojo ne ant lovos, bet ant grindų palei lovą, ant kurios įsitaisę keturi ar penki mažyliai buvo prilipę prie kito televizoriaus ir žiūrėjo kriminalinę dramą, kuri tikrai neturėjo jų kuo nustebinti.

– Jeigu surasi čia normalią moterį, aš sumokėsiu tau už motelį, – pasakė man majoras Rolsas. – Šitą vaizdelį aš jau stebiu dvi naktis. Šita trečioji. Patikėk, čia nėra nė vienos, kurią galėtum be baimės pertraukti, – nė vienos. Geriausia, ką čia mačiau, tai ta nėščia sesuo – ar gali įsivaizduoti?

Aš nesunkiai tai įsivaizdavau; nėščioji sesuo vienintelė stengėsi būti mums maloni; ji stengėsi būti ypač maloni Ovenui.

– Jūsų labai sunkus darbas, – pasakė ji jam.

– VIETNAME BŪTŲ SUNKIAU, – mandagiai atsakė jis.

Nėščiosios sesers darbas irgi, manau, buvo nelengvas; atrodė, ji nuolat turi saugotis, kad negautų mušti nuo motinos ar nuo tėvo, kad nebūtų pastarojo išprievartauta, ar išprievartauta ir primušta jaunesniojo netikro brolio – arba kokios kitokios minėtų asmenų kombinacijos, ar visų jų drauge.

Ovenas pasakė jai:

– MAN NERAMU DĖL TAVO BROLIO – TAI YRA NETIKRO BROLIO, TO ILGŠIO. NORIU SU JUO ŠNEKTELTI. KUR JIS YRA?

Mergaitė iš baimės negalėjo kalbėti. Paskui vis dėlto pasakė:

– Aš žinau, kad per laidotuves jūs turite įteikti mano motinai vėliavą. Aš žinau, ką motina žada daryti, kai jūs įteiksite vėliavą. Ji pasakė, kad spjaus į jus, – pasakė nėščioji sesuo Ovenui. – Ir aš ją pažįstu – ji tikrai taip padarys, – pasakė mergaitė. – Spjaus jums į veidą!

– TAIP ATSITINKA – KARTAIS, – pasakė Ovenas. – KUR TAS ILGŠIS BERNIUKAS – TAVO NETIKRAS BROLIS? KUO JIS VARDU?

– Jeigu to niekšo neužmuš Vietnamas, tai kas nors kitas tai padarys – štai ką aš pasakysiu! – išrėžė nėščioji mergaitė ir baimingai apsidairė, ar kas nors iš šeimos nebus nugirdęs jos žodžių.

– DĖL LAIDOTUVIŲ NESIJAUDINK, – nuramino ją Ovenas. – KUR TAS ILGŠIS? KUO JIS VARDU? – Siaurame koridoriuje vienos durys buvo uždarytos ir mergaitė atsargiai parodė į jas.

– Nesakykit jam, kad aš parodžiau, – sušnibždėjo ji.

– KUO JIS VARDU? – paklausė Ovenas.

Ji apsidairė, ar niekas į ją nežiūri; ant išsipūtusio pilvo suglamžyta suknelė buvo ištepta garstyčiomis.

– Dikas! – pasakė ji; ir nuėjo šalin.

Ovenas pasibeldė į nurodytas duris.

– Atsargiai, Mini, – įspėjo majoras Rolsas. – Aš žinau, kad policija oro uoste nenuleidžia nuo to tipelio akių.

Ovenas pasibeldė kiek smarkiau.

– Eik šikt! – iš už durų pasigirdo Diko balsas.

– TU KALBI SU KARININKU! – įspėjo jį Ovenas Minis.

– Eik šikt, sere! – pasakė Dikas.

– JAU GERIAU, – tarė Ovenas. – KĄ TU TEN VEIKI – Į KUMŠTĮ VARAI?

Majoras Rolsas pastūmė Oveną ir mane tolyn nuo durų; kai Dikas jas atlapojo, mes stovėjome šone. Jis buvo apsivilkęs jau kitomis darbinėmis kareivio kelnėmis, bet basas ir nuogas iki pusės, išsipaišęs veidą kažkuo panašiu į batų tepalą, tarsi ketindamas – po to, kai kompanija išsikvėps, – kai ką slapčiomis nuveikti pavojų knibždančiame aplinkiniame rajone. Tuo pačiu markeriu jis buvo apsibrėžęs juodais ratilais spenelius, ir šie atrodė kaip du taikinių centrai

– Užeikit, – pakvietė jis, žengdamas žingsnį atgal į kambarį, kur – be jokios abejonės – buvo atsidavęs nesibaigiančioms svajoms, kaip jis skerdžia vietkongus.

Kambaryje trenkė marichuana; Dikas baigė traukti papirosgalį, kurį laikė suspaudęs žnypliukėmis, bet mums pasivaišinti paskutiniu dūmeliu nepasiūlė. Žuvusio malūnsparnio piloto, viršilos, pavardė buvo Frenkas Džarvitsas, tačiau Dikas mieliau jį vadino „vietkongų žudiko“ vardu – vardu, kurį jam davė jo bendražygiai Vietname, – „Gaubtas“. Dikas didžiuodamasis aprodė mums visus suvenyrus, kuriuos Gaubtui pavyko parsivežti iš Vietnamo. Ten buvo keletas durklų, keletas mačečių, kolekcija plėšrių „vandens vabzdžių“ plastikiniuose įdėkluose ir šalmas su juostele prakaitui sulaikyti ir savininką nurodančiu užrašu: „Gaubto skrybėlė“ ant viršaus, kuris, geriau įsižiūrėjus, parašytas krauju. Čia buvo ir desantininkų šautuvas AK-47, Diko išardytas iki buožės – vamzdis, uoksas, spyna ir taip toliau. Jis mikliai sudėjo sovietinės gamybos ginklą. Padėrusios jo akys trumpam žybtelėjo iš susijaudinimo laukiant mūsų pritarimo; jis norėjo mums parodyti, kaip Gaubtas išrinko šautuvą norėdamas parsivežti jį namo. Dikas taip pat turėjo dvi kinų komunistų granatas – tokias butelio formos su dantyta apačia ir padegamąja virvele prie pypkę primenančio kakliuko galo.

– Jos ne taip gerai sprogsta kaip mūsiškės, bet už M-67, jeigu pagautų, gali atsidurti Livenvorto forte – man Gaubtas sakė, – aiškino Dikas. Jis liūdnai pasižiūrėjo į kinų granatas; paskui paėmė vieną: – Kinų komuniakų mėšlas, – tėškė jis, – bet jums vis tiek teks jų paragauti. – Jis mums parodė, kaip viršila buvo užkišęs granatos galą, iš kurio eina žiedas; paskui Dikas sudėjo abi granatas į kartoninę dėžę – vieną į skutimosi reikmenų dėželę, o kitą į žygio batą. – Jas atveža su rankiniu bagažu, – pasakė mums Dikas.

Matyt desantininkų šautuvą AK-47 gabeno ne vienas „draugelis“; kiekvienas atveždavo kokią nors dalį.

– Štai kaip tas daroma, – pasakė Dikas reikšmingai – jis vis dar lingavo galvą į taktą melodijai, kurią jam grojo kvaišalai. – Po šešiasdešimt šeštųjų dėl narkotikų prekybos tokie vežimai užsiraukė; pradėjo visus smarkiau kratyti, – pasakė jis.

Kambario sienos buvo išpuoštos šovinių juostomis ir skirtingomis uniformų dalimis

Ištįsėlis gyveno tam, kad sulauktų amžiaus, kai turės teisę skersti žmones.

– Kodėl tu ne Vietname? – paklausė Dikas Oveno. – Per mažas, ar ką?

Ovenas nusprendė patylėti, bet majoras Rolsas atsakė:

– Leitenantas Ovenas pasiprašė perkelti jį į Vietnamą – ir numatyta, kad jis tenai vyks.

– O tu kodėl ne tenai? – paklausė Dikas majoro.

– „KODĖL JŪS NE TENAI, SERE!“ – pataisė jį Ovenas Minis.

Dikas užsimerkė ir nusišypsojo; jis sekundei kitai snūstelėjo ar užsisvajojo. Paskui pasakė majorui Rolsui:

– Kodėl jūs ne tenai, sere?

– Aš jau ten buvau, – atsakė Rolsas.

– Kodėl nesugrįžote atgal? – paklausė jo Dikas. – Sere, – pridūrė jis pagiežingai.

– Susiradau čia geresnį darbą, – atsakė majoras vaikinui.

– Kažkas juk turi atlikti juodžiausius darbus – ar ne taip? – paklausė Dikas.

– KAI TU PAKLIŪSI Į KARIUOMENĘ, TAI KOKĮ, MANAI, GAUSI TENAI DARBĄ? – paklausė Ovenas vaikino. – SU TOKIU NUSITEIKIMU TU NEPATEKSI Į VIETNAMĄ, TU PATEKSI Į KALĖJIMĄ. NORINT PATEKTI Į VIETNAMĄ, DIDELIO PROTO NEREIKIA, – pasakė Ovenas Minis. – BET VIS DĖLTO DIDESNIO NEGU TAVO.

Berniūkštis užsimerkė ir vėl nusišypsojo; jo galva sulinksėjo. Majoras Rolsas paėmė pieštuką ir pabeldė juo į desantininko šautuvo buožę. Tai beregint sugrąžino Diką į gyvenimą.

– Šito daikčiuko į oro uostą verčiau nesinešk, drauguži, – pasakė majoras Rolsas. – Geriau niekur nesirodyk su šautuvu ar granatomis, – pasakė majoras. Kai vaikinas vėl užsimerkė, Rolsas pastukseno pieštuku jam į kaktą. Vaikinas mirksėdamas atsimerkė; akyse šmėstelėjo neapykanta – sukilo ir nuplaukė, kaip debesis ar dūmai. – Aš netgi nesu tikras, ar tu turi teisę laikyti tuos kardus ir

mačetes, supranti? – paklausė majoras Rolsas. – Patarčiau netraukti jų iš makštų, – pasakė jis.

– Kartais mentai juos iš manęs atima – ir būna, kad atiduoda tą pačią dieną, – pasakė Dikas. – Aš jiems pagročiau šonkauliais, aš jiems žarnas paleisčiau. – Pagavęs mano žvilgsnį jis paklausė : – O kas tas be uniformos?

– IŠ ŽVALGYBOS, – atsakė Ovenas. Dikas, regis, nustebo, bet – kaip ir neapykanta – tas jausmas greitai praplaukė ir dingo.

– Tu turi šautuvą? – paklausė manęs Dikas.

– ČIA NE TA ŽVALGYBA, – atsakė Ovenas Minis, ir Dikas vėl užsimerkė – anokia čia žvalgyba, kuri nesinešioja šautuvo.

– UŽJAUČIU TAVE DĖL BROLIO, – pasakė Ovenas mums išeinant.

– Susitiksime per laidotuves, – pasakė majoras Rolsas.

– Aš neisiu į tas sumautas laidotuves, – atšovė vaikinas. – Uždarykite duris, pone žvalgybininke, – pasakė jis man ir aš jas uždariau.

– Gražu, kad pamėginai, Mini, – pasakė majoras Rolsas uždėdamas ranką Ovenui ant peties. – Bet to šūdžiaus neįmanoma išgelbėti.

– NE JUMS, SERE, IR NE MAN SPRĘSTI – NE MUMS SPRĘSTI, KĄ ĮMANOMA IŠGELBĖTI, O KO NE.

Majoras Rolsas uždėjo ranką man ant peties.

– Aš ir sakau, – tarė majoras, – kad Ovenas per geras šitam pasauliui.

Kai mes išėjome iš melsvai žalsvo namelio, nėščioji mergaitė gaivino ant virtuvės grindų tysančią motiną. Majoras Rolsas žvilgtelėjo į laikrodį.

– Tiksliai pagal grafiką, – pasakė jis. – Taip kaip vakar ir užvakar. Aš jums sakau, dabar iškylos nebe tokios kaip anksčiau – jau nekalbant apie „budynių iškylas“.

– KAS ŠITAI ŠALIAI PASIDARĖ? – paklausė Ovenas Minis. – MUMS VISIEMS REIKĖTŲ BŪTI NAMIE IR PASIRŪPINTI TOKIAIS ŽMONĖMIS KAIP ŠITIE. O MES TOKIUS ŽMONES KAIP ŠITIE SIUNČIAME Į VIETNAMĄ!

Majoras Rolsas nuvežė mus į mūsų motelį – palyginti gražų hasjendos stiliaus namą su baseinu, kuriame apšviesti po vandeniu plau-

kikų kūnai atrodė per dideli ir iškraipyti. Tačiau plaukikų čia buvo nedaug ir, kai majoras Rolsas, įsipiršęs su mumis pietauti kankinamai vėlyvų pietų, pagaliau išvažiavo namo, mudu su Ovenu pasilikome vieni. Mes sėdėjome vandenyje, sekliajame baseino gale, be saiko gerdami alų ir žvalgydami pietvakarių dangaus platybes.

– KARTAIS AŠ NORIU BŪTI ŽVAIGŽDE, – pasakė Ovenas. – ŽINAI TĄ KVAILĄ DAINĄ: „JEIGU KRINTANČIAI ŽVAIGŽDEI SAVO NORĄ SAKAI, KAD IR KAS ESI, GAUSI TAI, KO PRAŠAI“, – NEGALIU JOS PAKĘSTI! – pasakė jis. – AŠ NENORIU, NENORIU SAKYTI SAVO NORŲ ŽVAIGŽDEI, AŠ PATS NORIU BŪTI ŽVAIGŽDE – REIKĖTŲ SUKURTI TOKIĄ DAINĄ, – pasakė Ovenas Minis, gerdamas, mano paskaičiavimu, šeštą ar septintą butelį.

Anksti rytą mus pažadino majoro Rolso telefono skambutis.

– Neikite į tas sušiktas laidotuves – šeimos nariai kelia vėją dėl apeigų. Jie nenori, kad dalyvautų kariškiai, ir sako, kad galime pasilaikyti Amerikos vėliavą sau – jiems jos nereikia, – pasakė majoras.

– AŠ NIEKO PRIEŠ, – atsakė Ovenas Minis.

– Galite, vaikinai, grįžti į lovas, – pasakė majoras.

– IR DĖL TO NETURIU NIEKO PRIEŠ, – pasakė jam Ovenas.

Taigi man taip ir neteko pamatyti žymiojo „asilo kunigo“, to „keliaujančiojo baptisto“. Majoras Rolsas vėliau man pasakė, kad motina spjovė į kunigą ir į laidojimo namų šeimininką – galbūt apgailestaudama, kad praleido progą spjauti į Oveną, kai jis įteikė jai Amerikos vėliavą.

Buvo sekmadienis, 1968-ųjų liepos 7-ta diena.

Po majoro skambučio aš vėl nuėjau miegoti; bet Ovenas rašė dienoraštį.

„KAS ŠITAI ŠALIAI PASIDARĖ? – rašė jis. – TA BUKA GALVOSENA „DANTIS UŽ DANTĮ“, TAS SADISTINIS PYKTIS.“ Jis įsijungė televizorių ir patylino garsą; kai aš atsibudau, daug vėliau, jis vis dar rašė dienoraštį ir stebėjo vieną iš tų televizinių evangelistų – be garso.

– GERIAU, KAI NEGIRDI, KĄ JIE SAKO, – paaiškino jis.

Dienoraštyje jis rašė: „AR TA ŠALIS TOKIA MILŽINIŠKA, KAD JAI REIKIA VISKĄ PERNELYG SUPAPRASTINTI? IMKIME

KARĄ: ARBA MES TURIME „PERGALĖS“ STRATEGIJĄ IR TADA – PASAULIO AKYSE – TAMPAME ŽMOGŽUDŽIAIS, ARBA MIRŠTAME NEKOVODAMI UŽ PERGALĘ. ARBA IMKIME MŪSŲ VADINAMĄJĄ „UŽSIENIO POLITIKĄ“: MŪSŲ „UŽSIENIO POLITIKA“ YRA PROPAGANDOS EUFEMIZMAS, O MŪSŲ PROPAGANDA DAROSI VIS BLOGESNĖ IR BLOGESNĖ. MES NUGALĖTI IR NEMOKAME SUSITAIKYTI SU PRALAIMĖJIMU.

O DABAR PASIŽIŪRĖKIME Į TAI, KĄ MES VADINAME „RELIGIJA“: ĮSIJUNKITE BET KURIĄ TELEVIZIJĄ BET KURĮ SEKMADIENIO RYTĄ! PAŽVELKITE Į TUOS VARGŠŲ IR TAMSUOLIŲ CHORUS – IR TUOS BAISIUS PAMOKSLININKUS, PARDUODANČIUS SENAS JĖZAUS ISTORIJAS KAIP PUSFABRIKAČIUS. NETRUKUS BALTIEJI RŪMAI TURĖS SAVO EVANGELISTĄ; NETRUKUS AUKŠČIAUSIOJO TEISMO POSĖDŽIUOSE DALYVAUS KARDINOLAS. VIENĄ DIENĄ PRASIDĖS EPIDEMIJA – GARANTUOJU, KOKIOS NORS PIKANTIŠKOS LYTINĖS LIGOS. IR KĄ TADA MŪSŲ NEPRILYGSTAMIEJI VADAI, MŪSŲ BAŽNYČIOS IR VALSTYBĖS GALVOS DARYS? KAIP JIE MUMS PADĖS? GALITE BŪTI TIKRI, KAD JIE MŪSŲ NEIŠGYDYS, – BET KAIP JIE MUS PAGUOS? TIESIOG ĮSIJUNKITE TELEVIZORIŲ IR JŪS IŠGIRSITE, KĄ MŪSŲ NEPRILYGSTAMI VADAI, MŪSŲ BAŽNYČIOS IR VALSTYBĖS GALVOS MUMS PASAKYS. JOS PASAKYS: „AŠ JUMS SAKIAU!“ JOS PASAKYS: „ŠTAI KUO BAIGĖSI JŪSŲ PALAIDAS GYVENIMAS – AŠ JUMS SAKIAU TO NEDARYTI IKI VESTUVIŲ“. NEJAUGI NIEKAS NESUPRANTA, KO TIE NEIŠMANĖLIAI SIEKIA? TIE SAVO TEISUMU ĮTIKĖJĘ FANATIKAI NĖRA „RELIGINGI“ – JŲ NETAŠYTA IŠMINTIS NĖRA „MORALUMAS“.

ŠTAI KUR RITASI ŠALIS – JI RITASI PERDĖTO SUPAPRASTINIMO LINK. NORITE PAMATYTI ATEITIES PREZIDENTĄ? ĮSIJUNKITE BET KURIĄ TELEVIZIJĄ BET KURĮ SEKMADIENIO RYTĄ – SURASKITE VIENĄ IŠ TŲ ŠVENTŲJŲ FARŲ: ŠTAI JIS, ŠTAI JUMS NAUJASIS PRE-

ZIDENTAS! O GAL NORITE PAMATYTI ATEITĮ VISŲ TŲ VAIKŲ, KURIE ŽADA SUKRISTI Į MŪSŲ DIDŽIOSIOS, PLAČIOSIOS, APSILEIDUSIOS VISUOMENĖS PLYŠIUS? AŠ NESENIAI JĮ SUTIKAU: AUKŠTAS, LIESAS PENKIOLIKMETIS, VARDU DIKAS. JIS KELIA GRĖSMĘ. JO BĖDA YRA PANAŠI Į EVANGELISTO – MŪSŲ BŪSIMOJO PREZIDENTO – BĖDĄ. JŲ ABIEJŲ BĖDA YRA TA, KAD JIE TOKIE TIKRI, JOG YRA TEISŪS! TAI LABAI BAISU – ATEITIS, MANAU, YRA LABAI BAISI.“

Kaip tik tada aš atsibudau ir pamačiau jį rašantį. Jis žiūrėjo į evangelistą, kurio negirdėjo – evangelistas vis kalbėjo ir kalbėjo, mosuodamas rankomis, o už jo stovėjo vyrų ir moterų choras su juokingais apsiaustais... jie ne giedojo, tik lingavo pirmyn ir atgal ir šypsojosi. Visų jų lūpos buvo taip vienodai ir kietai sučiauptos, kad atrodė, jog jie niūniuoja, arba užvalgė ko nors, kas sukelia ekstazę, arba yra pakerėti pamokslininko žodžių.

– Ovenai, ką tu darai? – paklausiau jo.

Kaip tik tada jis pasakė:

– GERIAU, KAI NEGIRDI, KĄ JIE SAKO.

Aš užsakiau mudviem sočius pusryčius – pirmą kartą gyvenime gausime valgį į kambarį! Kol aš maudžiausi duše, jis dar kai ką užrašė į dienoraštį.

„JIS NEŽINO, KODĖL JIS ČIA, IR AŠ NEDRĮSTU JAM SAKYTI, – rašė Ovenas. – AŠ NEŽINAU, KODĖL JIS ČIA, – TIESIOG ŽINAU, KAD JIS TURI ČIA BŪTI. NETGI JAU NEBEŽINAU. AŠ NIEKO NEBESUPRANTU! IŠ KUR VISAME TAME ATSIRAS VIETNAMAS? KUR TIE NELAIMINGI VAIKAI? AR TAI BUVO TIK SIAUBINGAS SAPNAS? AŠ ESU TIESIOG BEPROTIS? AR RYTOJ BUS EILINĖ DIENA?“

– Na, – pasakiau, kai mes valgėme pusryčius, – ką žadi veikti šiandien?

Jis man nusišypsojo.

– NESVARBU, KĄ VEIKSIME – TIESIOG PASIDŽIAUKIME GYVENIMU, – pasakė Ovenas Minis.

Prie registracijos stalelio paklausėme, kur čia būtų galima pažaisti krepšinį. Ovenas, žinoma, norėjo pasitreniruoti šuolį po krep-

šiu, o aš maniau, kad sporto salėje – ypač vidurdienio karštyje – bus vėsu ir mes maloniai praleisime porą valandų. Neabejojome, kad majoras Rolsas padėtų mums patekti į Arizonos valstijos sporto bazę, tačiau nenorėjome visos dienos praleisti su Rolsu ir nenorėjome nuomotis automobilio ir patys ieškoti sporto salės krepšiniui pažaisti. Patarnautojas prie registracijos stalelio pasakė mums:

– Tai golfo ir teniso miestas.

– NESVARBU, – tarė Ovenas. – ESU TIKRAS, KAD MUMS JAU PAKAKS TŲ KVAILŲ ŠUOLIŲ SU KAMUOLIU IŠ VIRŠAUS.

Mudu mėginome pasivaikščioti, bet aš pareiškiau, kad karštis mus pribaigs.

Mes valgėme gausius priešpiečius vidaus kiemelyje prie baseino, tarp patiekalų įlįsdami į vandenį, o kai baigėme valgyti, gėrėme alų ir gaivinomės baseine. Mes ten karaliavome beveik vieni; padavėjai ir bufetininkas keistai žiūrėjo į mus – gal manė, kad mes trenkti arba iš kitos planetos.

– KUR DINGO VISI ŽMONĖS? – paklausė Ovenas bufetininko.

– Tokiu metų laiku pas mus nebūna daug lankytojų, – atsakė bufetininkas. – Kokio pobūdžio jūsų darbas? – paklausė jis Oveno.

– AŠ UŽSIIMU MIRTIMI, – atsakė Ovenas Minis. Paskui mes sėdėjome baseine ir juokėmės iš to, kad mirties biznis nėra sezoninis.

Popietei įpusėjus Ovenas ėmė žaisti savo žaidimą „Ar prisimeni“.

– AR PRISIMENI, KADA PIRMĄ KARTĄ SUTIKAI PONĄ FIŠĄ? – paklausė Ovenas manęs.

Pasakiau, kad negaliu prisiminti – man atrodė, kad ponas Fišas visada buvo tenai.

– SUPRANTU, – pasakė Ovenas. – O AR PRISIMENI, KAIP BUVO APSIVILKUSI TAVO MAMA, KAI MES UŽKASĖM SAGAMORĄ?

Aš negalėjau prisiminti.

– JI BUVO SU JUODU MEGZTUKU PAILGA IŠKIRPTE IR ŽALIOMIS PLAČIOMIS FLANELINĖMIS KELNĖMIS – O GAL ILGU ŽALIU SIJONU, – pasakė jis.

– Man atrodo, kad ji neturėjo ilgo žalio sijono, – pasakiau.

– TURBŪT KAD TAIP, – tarė jis. – AR PRISIMENI SENĄ DANO SPORTINĮ ŠVARKĄ, KURIS ATRODĖ KAIP IŠ MORKŲ?

– Jis buvo tokios pat spalvos kaip jo plaukai! – pasakiau.

– TAIP, TAS! – pritarė Ovenas Minis.

– Ar prisimeni Merės Betės Berd karvių kostiumus? – paklausiau jo.

– JOS PAKEITĖ KARVELIUS, – pasakė jis. – AR PRISIMENI TUOS ABSURDIŠKUS KARVELIUS!

– Ar prisimeni, kaip Barbė Vigin sukėlė tau erekciją? – paklausiau.

– AŠ PRISIMENU, KAIP DŽERMENA SUKĖLĖ TAU EREKCIJĄ! – atsikirto jis.

– Ar prisimeni savo pirmąją erekciją? – paklausiau aš. Mes abu nutilome. Aš maniau, kad Estera sukėlė man pirmąją erekciją, bet nenorėjau Ovenui to sakyti; ir aš maniau, kad Ovenui pirmą kartą erekciją sukėlė mano motina, ir, matyt, dėl to jis nieko neatsakė.

Pagaliau jis pasakė:

– ČIA TAS PATS KAIP TAU SU PONU FIŠU – MAN ATRODO, KAD MAN VISĄ LAIKĄ BUVO EREKCIJA.

– Ar tu prisimeni Amandą Dauling? – paklausiau aš.

– MANE JAU KREČIA ŠIURPAS, – atsakė jis. – AR TU PRISIMENI ŽAIDIMĄ SU ŠARVUOČIU?

– Žinoma, – atsakiau. – Ar prisimeni, kaip Morinė Erli prisiusiojo į kelnes?

– DU KARTUS! – patikslino jis. – AR PRISIMENI, KAIP TAVO SENELĖ KAUKĖ KAIP ŠMĖKLA?

– Niekada gyvenime to neužmiršiu, – atsakiau. – Ar prisimeni, kaip atsirišai virvę kirtykloje – kaip pasislėpei, kai mes plaukiojome ežere?

– JŪS LEIDOT MAN SKĘSTI – JŪS LEIDOTE MAN NUMIRTI, – pasakė jis.

Mes pietavome prie baseino; jau gerokai po vidurnakčio vis dar gėrėme alų baseine, kol bufetininkas įspėjo, kad daugiau nebeturi teisės mūsų aptarnauti.

– Jūs neturėtumėte gerti būdami baseine, – pasakė jis. – Galite paskęsti. O aš turiu važiuoti namo, – užbaigė.

– VISUR KAIP KARIUOMENĖJE, – tarė Ovenas, – TAISYKLĖS, TAISYKLĖS, TAISYKLĖS.

Taigi mes nusinešėme šešias pakuotes alaus ir kibirėlį ledų į savo kambarį. Mes žiūrėjome naktinę programą, o paskui programą „Po vidurnakčio", vardindami visus filmus, kuriuos esame matę. Buvau toks girtas, kad neatsimenu, kokius filmus tą naktį matėme Finikse. Ovenas Minis iš girtumo užmigo vonioje; jis įsilipo į vonią, sakydamas, kad pasiilgo baseino. Bet tada jis nebegalėjo žiūrėti filmo – iš vonios tai buvo neįmanoma – ir jis privertė mane pasakoti, ką aš matau ekrane.

– Dabar jinai bučiuoja jo nuotrauką! – šaukiau jam.

– KURI BUČIUOJA JO NUOTRAUKĄ? BLONDINĖ? – klausė jis. – KOKIĄ NUOTRAUKĄ?

Aš pasakojau jam filmą, kol išgirdau knarkimą. Tada išleidau vandenį iš vonios ir iškėliau jį lauk – jis buvo toks lengvas, nebuvo ką kelti. Nušluosčiau jį rankšluosčiu; jis neatsibudo. Tik murmėjo apspangęs per miegus.

– AŠ ŽINAU, KAD TU ČIA NE ŠIAIP SAU, – pasakė jis.

Kai paguldžiau jį į lovą, jis staiga atsimerkė ir sako:

– O DIEVE, KODĖL MANO BALSAS NEPASIKEITĖ, KAM TU DAVEI MAN TOKĮ BALSĄ? TAM TURI BŪTI KAŽKOKS TIKSLAS. – Paskui jis užsimerkė ir pasakė: – VATAHANTOVETAS.

Kai aš pats atsiguliau ir išjungiau šviesą, palinkėjau jam labos nakties.

– Labanaktis, – atsakė Ovenas.

– NEBIJOK, NIEKO BLOGO TAU NEATSITIKS, – pasakė Ovenas Minis. – TAVO TĖVAS NE TOKS JAU BLOGAS VYRUKAS, – pasakė jis.

Pabudęs rytą, jaučiau siaubingas pagirias. Ovenas jau buvo atsikėlęs – rašė dienoraštį. Tai buvo jo paskutinis įrašas – būtent tada jis parašė: „ŠIANDIEN YRA TA DIENA!.. AŠ ESU PRISIKĖLIMAS IR GYVENIMAS, PASAKĖ VIEŠPATS; TAS, KAS TIKI MANE, NORS BUS MIRĘS, GYVENS; TAS, KAS GYVAS IR TIKI MANE, NIEKADA NEMIRS".

Tai buvo pirmadienis, 1968-ųjų liepos 8-toji – data, kurią jis išvydo ant Skrudžo kapo.

Majoras Rolsas atvažiavo mūsų paimti į motelį ir nuvežė į oro uostą – vadinamąjį Skai Harborą. Rolsas buvo visai nepanašus į save – beveik nieko nešnekėjo, tik kažką sumurmėjo turėjęs „nekokią" meilės naktį, – bet Ovenas buvo man sakęs, kad majoras – nuotaikos žmogus.

– JIS NEBLOGAS VYRUKAS – TIK „MIKAS" JO NELABAI KLAUSO, – pasakė Ovenas apie Rolsą. – JIS SENAMADIŠKAS, „SENAS GVARDIETIS", MĖGSTA APSIMESTI, KAD NETURI IŠSILAVINIMO, BET TIK TĄ IR VEIKIA, KAD SKAITO, NET Į KINUS NEVAIKŠTO. IR NIEKADA NEKALBA APIE VIETNAMĄ– NEBENT UŽVEMIA KĄ NORS PANAŠAUS Į TAI, KAD KARIUOMENĖ NEPARUOŠUSI JO ŽUDYTI MOTERŲ IR VAIKŲ AR BŪTI JŲ NUŽUDYTAM. NEŽINIA KODĖL, BET PER DVIDEŠIMT METŲ KARIUOMENĖJE JIS NETAPO PAPULKININKIU. TARNYBOS LAIKAS JAU BAIGIASI, IR JIS IŠGYVENA, KAD YRA TIKTAI MAJORAS. JAM DAR NĖRA NĖ KETURIASDEŠIMTIES, O JIS JAU TUOJ TURĖS EITI Į PENSIJĄ.

Majoras Rolsas buvo nepatenkintas, kad mes taip anksti važiuojame į oro uostą; mano skrydis į Bostoną bus tik už kokių dviejų valandų. Ovenas neužsakė jokio specialaus reiso į Taksoną – matyt, iš Finikso į Taksoną buvo daug lėktuvų reisų, ir Ovenas ketino palaukti, kol aš išskrisiu; tada jis sės į lėktuvą, kuris tuo metu skris.

– Yra geresnių vietų pasivaikščiojimams negu šitas klaikus oro uostas, – burbėjo majoras Rolsas.

– GALITE SU MUMIS NEVAIKŠČIOTI, SERE, – pasakė jam Ovenas.

Bet Rolsas nenorėjo būti vienas; jis nenorėjo kalbėtis, bet jam reikėjo draugijos – arba jis tiesiog pats nežinojo, ko nori. Jis užsuko į žaidimo automatų salę ir privertė keletą jaunų naujokų pažaisti su juo kinišką biliardą. Kai jie sužinojo, kad jis buvo Vietname, ėmė zirzti, kad ką nors papasakotų; jis jiems pasakė tik tiek: „Tai šūdinas karas ir jūs esate šūdžiai, jeigu norite jame dalyvauti".

Majoras Rolsas parodė naujokams Oveną.

– Jeigu norite į Vietnamą, eikite kalbėtis su juo – su tuo mažyliu leitenantu. Dar vienas šūdžius, kuris nori į Vietnamą.

Dauguma naujokų vyko į Fort Huačuką; jų plaukai buvo taip trumpai nukirpti, kad buvo matyti skustuvo įpjovimai – didžioji dalis jaunuolių, nukreiptų į Fort Huačuką, greičiausiai netrukus turės vykti į Vietnamą.

– Jie atrodo kaip kūdikiai, – pasakiau Ovenui.

– KŪDIKIAI KARIAUJA, – pasakė Ovenas Minis. Naujokams jis pasakė, kad, jo manymu, Fort Huačukoje jiems patiks. – TENAI VISĄ LAIKĄ ŠVIEČIA SAULĖ, – pasakė jis jiems. – BET NĖRA TAIP KARŠTA KAIP ČIA. – Jis vis dirsčiojo į laikrodį.

– Mes turime daug laiko, – pasakiau jam, ir jis man nusišypsojo – ta savo anų laikų šypsena, kurioje buvo truputis gailesčio ir truputis paniekos.

Vieni lėktuvai leidosi, kiti kilo. Kai kurie naujokai išskrido į Fort Huačuką.

– O jūs neskrendate, sere? – klausė jie Oveno Minio.

– VĖLIAU, – atsakydavo jis jiems. – PASIMATYSIM VĖLIAU.

Atvyko kitų naujokų. Majoras Rolsas vėl nuėjo pasipildyti piniginės – jis buvo kiniško biliardo asas.

Aš pasiskundžiau, kad jaučiu nežmoniškas pagirias. Ovenui gal buvo dar blogiau, ar bent jau taip, kaip man, bet dabar aš manau, kad jis jomis mėgavosi; žinojo, kad tai paskutinės jo pagirios. Paskui jį vėl apėmė nerimas ir jis pajuto, kad visiškai nieko nebežino. Jis sėdėjo priešais mane ir aš mačiau, kaip keitėsi jo būsena – iš nervingos pereidama į depresyvią, iš baimingos – į pakilią. Aš maniau, kad taip jam reiškiasi pagirios; tačiau tuokart jo galvoje turbūt skriejo mintys: „GAL TAI ATSITIKS LĖKTUVE“. Po kelių minučių kita: „NĖRA JOKIŲ VAIKŲ. MAN NET NEREIKIA SKRISTI Į VIETNAMĄ – GALIU VISO ŠITO IŠVENGTI“.

Oro uoste jis man pasakė – nei iš šio, nei iš to:

– NEREIKIA BŪTI GENIJUM, KAD PERGUDRAUTUM KARIUOMENĘ.

Aš nesupratau, apie ką jis kalba, bet atsakiau:

– Turbūt ne.

Jau kitą akimirką jis turbūt pagalvojo: „TAI BUVO TIK BEPROTIŠKAS SAPNAS! KAS, PO VELNIŲ, GALI ŽINOTI TAI, KĄ ŽINO DIEVAS? MAN REIKIA KREIPTIS Į PSICHIATRĄ!"

Jis stojosi ir vaikščiojo; dairėsi aplinkui vaikų; ieškojo savo žudiko. Ir vis dirsčiojo į laikrodį.

Kai buvo paskelbtas mano reisas į Bostoną – lėktuvas turėjo pakilti po pusvalandžio, – Ovenas išsišiepė iki ausų.

– TAI GALI BŪTI LAIMINGIAUSIA MANO GYVENIMO DIENA, – pasakė jis. – GALBŪT NIEKO TAIP IR NEATSITIKS!

– Aš manau, kad tu dar girtas, – pasakiau jam. – Palauk, dar bus pagirios.

Nusileido lėktuvas; jis atskrido iš Vakarų pakrantės ir dabar riedėjo artyn. Ovenas Minis aiktelėjo man už nugaros; ir aš atsisukau pasižiūrėti, ką jis pamatė.

– Kas tau? – paklausiau. – Paprasčiausios pingvinės.

Vienuolės – viso labo dvi – pasitiko iš Vakarų pakrantės atskridusį lėktuvą. Jos stovėjo prie įėjimo į pakilimo ir nusileidimo taką. Pirmieji iš lėktuvo išlipę žmonės taip pat buvo vienuolės – dar dvi. Vienuolės pamojo vienos kitoms. Kai iš lėktuvo pasirodė vaikai – tuoj pat po vienuolių – Ovenas Minis pasakė:

– ŠTAI JIE!

Net stovint prie įėjimo buvo aiškiai matyti, kad vaikai azijiečiai. Viena iš juos lydinčių vienuolių taip pat buvo rytietė. Vaikų buvo apie dvylika; du buvo tokie maži, kad juos reikėjo nešti ant rankų. Viena vienuolė nešė vieną mažylį, o vienas didesnių vaikų – kitą. Ten buvo mergaitės ir berniukai ir vidutinis jų amžius – penkeri šešeri metai, nors tarp jų buvo pora vaikų dvylikos ar trylikos metų. Tai buvo Vietnamo našlaičiai; pabėgėlių vaikai.

Vaikų namus Vietname rėmė ne vienas karinis dalinys; norėdami jiems padėti, kareivių būriai juos lankydavo, dovanodavo ir iš namų parsivežtų dovanėlių. Oficialios vyriausybinės pabėgėlių vaikų rėmimo programos, leidžiančios vaikus pervežti kitur, nebuvo – bent jau iki Saigono žlugimo 1975 metų balandį, bet kai kurios Vietnamo bažnyčios aktyviai veikė per visą karą.

Pavyzdžiui, Katalikų paramos tarnybos; katalikų paramos grupės buvo atsakingos už našlaičių palydėjimą iš Vietnamo į Jungti-

nes Amerikos Valstijas jau septintojo dešimtmečio viduryje. Atvykusius į Jungtines Valstijas našlaičius pasitikdavo to miesto, į kurį jie atvykdavo, socialiniai arkivyskupijos arba vyskupijos darbuotojai. Liuteronai taip pat remdavo Vietnamo našlaičių pervežimus.

Vaikus, kuriuos Ovenas Minis ir aš matėme Finikse, atlydėjo Katalikų paramos tarnybos vienuolės; jie buvo atiduoti į rankas Finikso arkivyskupijos vienuolėms, kurios turėjo išvežioti juos po jų naujus namus ir naujas šeimas Arizonoje. Mudu su Ovenu matėme, kad vaikai dėl to labai nerimauja.

Jeigu jie apspango ne nuo karščio, – nes ten, iš kur jie atvyko, žinoma, irgi buvo karšta, – tai dykuma ir dangaus platybė, ir mėnuliškas Finikso kraštovaizdis greičiausiai juos pritrenkė. Susikibę už rankų jie spietėsi apie vienuoles. Vienas mažylių verkė.

Kai jie įėjo į Skai Harboro terminalą, vėsaus kondicionuoto oro gūsis beregint juos atšaldė; jie apglėbė save rankomis trindami odą, kad sušiltų. Mažylis, kuris verkė, mėgino susisiausti nusižiūrėjęs į vieną vienuolę. Visi sutrikę padrikai trypčiojo aplinkui, o iš žaidimų automatų salės jauni skustagalviai naujokai spoksojo į juos. Vaikai irgi žiūrėjo į kareivius; jie, žinoma, buvo pripratę prie kareivių. Naujokams ir vaikams žiūrint vieniems į kitus tvyrojo prieštaringi jausmai.

Ovenas negalėjo nustygti vietoje. Viena iš vienuolių jį užkalbino:

– Karininke? – kreipėsi ji.

– TAIP, PONIA, KUO GALIU JUMS PADĖTI?

– Kai kuriems berniukams reikia tualeto, – pasakė vienuolė; viena jaunesnių vienuolių nusijuokė. – Mergaites mes nuvesime, – pasakė pirmoji vienuolė, – bet ar jūs nebūtumėte toks malonus nuvesti berniukų?

– GERAI, PONIA, AŠ MIELAI PADĖSIU VAIKAMS, – pasakė Ovenas Minis.

– Tu neįsivaizduoji, koks čia vyrų tualetas, – įspėjau Oveną.

Aš rodžiau kelią. Ovenas nenuleido akių nuo berniukų. Jų buvo septyni; vienuolė, kuri buvo taip pat vietnamietė, ėjo drauge su mumis – ji nešė mažylį. Tas, kuris verkė, pamatęs Minį iškart nustojo. Visi vaikai smalsiai apžiūrinėjo Oveną; jie buvo matę daug

kareivių, bet tokio kareivio, kuris būtų beveik toks pat mažas kaip jie – niekada! Jie negalėjo atplėšti nuo jo akių!

Taip ir žygiavome – kai ėjome pro žaidimų automatų salę, majoras Rolsas stovėjo nugara į mus; jis mūsų nematė. Rolsas įnirtingai barškino kiniško biliardo automatą. Prie įėjimo į koridorių, kur aš praėjusį kartą nulipau žemyn – tas kelias vedė į niekur, – mes praėjome pro Diką Džarvitsą, ilgšį silpnaprotį mirusio viršilos brolį, stovintį šešėlyje.

Jis buvo apsivilkęs dengiamąja džiunglių uniforma, susijuosęs dar viena ar dviem papildomomis juostomis. Nors koridoriuje buvo tamsu, jis buvo užsidėjęs tamsius akinius, kurie apsilydė nuo ugnies, kai jo brolio malūnsparnis užsiliepsnojo. Kadangi jis buvo su akiniais, aš nesupratau, ar jis mato Oveną, mane ir vaikus; tačiau iš pražiotos jo burnos supratau, kad Dikas ką tik pamatė kažką, kas jį nustebino.

„Laikinas vyrų tualetas" buvo toks pat, kokį aš jį buvau palikęs. Tie patys kibirai ir šluotos ir taip pat atremtas į sieną veidrodis. Vaikai suriko pamatę tą paslaptingą milžinišką kriauklę; vienas iš jų bandė nusišlapinti į ją, bet aš parodžiau vaikų apstotą pisuarą. Kitas vaikas nusprendė siusioti į kibirą, bet aš nukreipiau jį prie fanera apkalto klozeto. Ovenas Minis, kaip tikras kareivis, stovėjo po langu ir stebėjo duris. Kartais jis pasižiūrėdavo į viršų, iš apačios matydamas plačią palangę. Ovenas atrodė itin mažas stovėdamas po tuo langu, nes palangė buvo mažiausiai penkių pėdų aukštyje – išsikišusi virš jo. Vienuolė laukė savo globotinių už durų.

Vienam vaikui aš padėjau atsisegti užtrauktuką; atrodė, kad jam nebuvo tekę su tokiu daiktu susidurti. Vaikai čiauškėjo vietnamietiškai; mažas, aukštas kambarys – kaip vertikaliai pastatytas karstas – aidėjo nuo jų balsų.

Aš jau minėjau, koks esu nenuovokus; tik tada, kai išgirdau jų skardžius svetima kalba kalbančius balsus, aš prisiminiau Oveno sapną. Pamačiau, kaip jis žiūri į duris, nuleidęs rankas prie šonų.

– Kas atsitiko? – paklausiau.

– ATSISTOK PRIE MANĘS, – paliepė jis. Kai buvau beeinąs, plačiai atsilapojo durys ir ant slenksčio išdygo Dikas Džarvitsas –

beveik toks pat aukštas ir plonas, kaip tas aukštas ir siauras kambarys; jis laikė kinų komunistų granatą – atsargiai laikė, abiem rankomis.

– SVEIKAS, DIKAI, – pasakė jam Ovenas Minis.

– Tu, neūžauga! – metė Dikas. Vienas iš vaikų ėmė klykti; aš manau, kad jie visi buvo matę kareivių džiunglių uniformą – manau, kad berniukas, kuris klykė, buvo matęs ir kiniškų granatų. Dar du ar trys pradėjo verkti.

– DOONG SA, – pasakė jiems Ovenas. – NEBIJOKIT, – pasakė jis vaikams. – DOONG SA, DOONG SA, – kartojo jis. Vaikai pakluso, bet ne vien todėl, kad jis kalbėjo jų kalba, bet kad jo balsas buvo toks pat kaip ir jų. Štai kodėl jie patikėjo juo ir aprimo. – DOONG SA, – pasakė jis, ir jie nustojo verkę.

– Labai gera vieta tau nudvėsti, – pasakė Dikas. – Su visais tais siauraakiais benkartais – tais mažais išsigimėliais! – pareiškė Dikas.

– N A M SOON! – pasakė Ovenas vaikams. – N A M SOON! Gulkitės! – liepė jiems Ovenas. – N A M SOON! N A M SOON! – Visi vaikai sukrito ant grindų – užsidengė ausis ir užsimerkė.

– DABAR AŠ ŽINAU, KODĖL MANO BALSAS NEPASIKEITĖ,– tarė man Ovenas. – SUPRANTI, KODĖL? – paklausė jis manęs.

– Taip, – atsakiau.

– MES TURĖSIME TIK KETURIAS SEKUNDES, – pasakė man Ovenas. – TU NIEKADA NEBEVAŽIUOSI Į VIETNAMĄ, DIKAI, – pasakė Ovenas tam klaikiam ilgšiui, kuris ištraukė žiedą ir sukiniu sviedė butelio formos granatą tiesiai į mane.

– Pajudink smegeninę, pone supistas žvalgybininke, – pasakė Dikas.

Aš pagavau granatą, nors tai nebuvo taip lengva, kaip pagauti kamuolį – man pasisekė. Žvilgtelėjau į Oveną, kuris jau žengė manęs link.

– PASIRUOŠĘS? – paklausė jis; aš mečiau jam kinų granatą ir išskėčiau rankas jo priimti; paskui pamėtėjau jį į viršų – taip pat lengvai kaip ir visada.

Šiaip ar taip, aš juk visą gyvenimą kilnojau Oveną Minį.

Vienuołei, laukusiai vaikų už „Laikino vyrų tualeto“ durų, Dikas nepatiko; ji nubėgo pakviesti kitų kareivių. Bėgantį iš tualeto Diką sučiupo majoras Rolsas.

– Ką pridirbai, šlykštale? – suriko majoras.

Dikas išsitraukė durklą. Majoras Rolsas ištraukė Diko mačetę ir vienu smūgiu perlaužė jam kaklą – bukąja ašmenų puse. Jaučiau, kad kažkas daugiau negu vien pyktis šmėstelėjo keistai žaliose kaip ežero vanduo majoro akyse; galbūt tai buvo tik kontaktinių linzių efektas, bet Rolsas juk ne šiaip sau buvo paskirtas kariauti į Korėją. Gal majoras neketino užmušti nelaimingo penkiolikmečio, tačiau juo labiau nenorėjo pats būti užmuštas tokio snargliaus, kurio – kaip Rolsas sakė Ovenui – „nebeįmanoma (bent jau šioje žemėje) išgelbėti“.

Kai Ovenas Minis paklausė: „PASIRUOŠĘS?“ – supratau, kad mums liko gyventi dvi sekundės. Bet jis taip aukštai pakilo į orą – kai aš jį pamėtėjau, jis pakilo netgi aukščiau negu visada; kito bandymo nebebus. Pašoko į viršų nė neatsisukdamas į mane ir, užuot padėjęs ir palikęs granatą ant palangės, abiem rankom įsitvėrė atbrailos spausdamas granatą prie palangės, saugiai užtvėręs ją delnais ir dilbiais. Jis norėjo būti tikras, kad granata nenuriedės nuo palangės ir nenukris atgal į kambarį. Jis tik vos pasuko galvą, kuri – dėkui Dievui – visa buvo po palange. Jis kabėjo tenai mažiau kaip sekundę.

Tada granata sprogo. Pasigirdo sukrečiantis trenksmas – tarsi čia pat būtų trenkęs žaibas. Didžiuliu greičiu pasipylė skeveldros – paprastai jos pasiskirsto tolygiai aplinkui (kaip man vėliau paaiškino majoras Rolsas), bet cementinė palangė užstojo skeveldras nuo manęs ir vaikų. Ant mūsų užgriuvo tiktai nuo lubų atšokusios nuolaužos – kruša aštrių nuolaužų, kurios zvimbė tarsi pneumatinio šautuvo kulkos po visą kambarį, o atskilusio cemento, čerpių, tinko gabalai krito mums ant galvų. Langas buvo išneštas lauk, ir staiga pasklido aitrus degėsių tvaikas. Majoras Rolsas, kuris buvo ką tik užmušęs Diką, atlapojo duris ir įspraudė šluotkotį tarp vyrių – kad durys neužsidarytų. Mums trūko oro. Vaikai laikė užsispaudę ausis ir verkė; kai kuriems iš ausų bėgo kraujas. Kaip tik tada aš

pastebėjau, kad ir man iš ausų bėga kraujas ir kad aš nieko negirdžiu. Iš vaikų veidų mačiau, kad jie verkia, ir iš majoro Rolso išraiškos supratau, kad jis liepia man kažką daryti.

Ką aš turiu daryti? – galvojau, įsiklausydamas į skausmą ausyse. Paskui pamačiau tarp vaikų krutančias vienuoles – visi vaikai, ačiū Dievui, taip pat krutėjo; jie ne tik krutėjo – jie graibstė vienas kitą, tampė vienuoles už abitų ir rodė pirštais į išsprogdintas karsto formos kambario lubas ir rūkstančią juodą skylę virš palangės.

Majoras Rolsas purtė mane už pečių; mėginau skaityti jam iš lūpų, nes vis dar jo negirdėjau.

Vaikai dairėsi aplink; jie rodė aukštyn, žemyn, aplinkui. Aš ėmiau žiūrėti, kur ir jie. Vienuolės taip pat sužiuro. Tada man ausis atleido; aš išgirdau kažkokį pokštelėjimą ar trakštelėjimą, tarsi mano ausyse būtų pavėluotai nuaidėjęs sprogimo aidas, o paskui pasigirdo vaikiškų balsų veblenimas ir aš išgirdau, kaip klykia mane purtydamas majoras.

– Kur jis? Kur Ovenas? – klykė majoras Rolsas.

Aš pakėliau akis ir pasižiūrėjau į juodą skylę, kur paskutinį kartą mačiau jį kabant. Vienas iš vaikų spoksojo į milžinišką kriauklę; viena iš vienuolių taip pat žiūrėjo tenai – ji persižegnojo ir mudu su majoru Rolsu šokome jai padėti. Bet jai nereikėjo pagalbos. Ovenas buvo toks lengvas, kad net vienuolė jį pakėlė. Ji išėmė jį iš kriauklės, kaip būtų išėmusi kurį nors iš savo vaikų, o toliau nebežinojo, ką su juo daryti. Kita vienuolė atsiklaupė tarp sprogimo nuolaužų; atsisėdusi ant blauzdų išlygino abitą sau ant šlaunų, o kita vienuolė, kuri laikė Oveną ant rankų, padėjo jo galvą ant grindų įsitaisiusiai seseriai ant kelių. Trečioji ir ketvirtoji vienuolės ramino vaikus ir ragino pasitraukti nuo Oveno, bet vaikai apspito jį ir visi verkė.

– DOONG SA – NEBIJOKIT, – pasakė jis jiems, ir jie nustojo verkti. Tarpduryje stovėjo našlaičių mergaičių būrelis.

Majoras Rolsas nusirišo kaklaraištį ir pamėgino padaryti turniketą – virš vienos Oveno rankos alkūnės. Aš nurišau Oveno kaklaraištį ir pamėginau padaryti tokį patį turniketą kitai jo rankai. Ovenas nebeturėjo abiejų rankų – jos buvo nuplėštos iki alkūnių, gal

trys ketvirtadaliai rankos; bet jis dar taip labai nekraujavo – kol kas. Vėliau daktaras man sakė, kad jo rankų arterijos buvo spazmuotos; jis kraujavo, bet ne taip, kaip galima būtų tikėtis po tokios žiaurios amputacijos. Oda, kuri kabėjo nuo likusių strampų, buvo permatoma ir švelni kaip voratinklis – tokia graži ir įmantraus rašto kaip senoviniai nėriniai. Daugiau jis niekur nebuvo sužalotas.

Rankos pradėjo kraujuoti labiau; kuo stipriau mudu su majoru veržėme, tuo smarkiau Ovenas kraujavo.

– Eikite ir atveskite ką nors, – liepė majoras vienai vienuolei.

– DABAR AŠ ŽINAU, KODĖL TU TURĖJAI BŪTI ČIA, – pasakė Ovenas man. – SUPRANTI?

– Taip, – atsakiau.

– PRISIMENI, KAIP MES TRENIRAVOMĖS? – paklausė jis.

– Prisimenu, – pasakiau.

Ovenas pabandė pakelti rankas; jis norėjo pasiekti mane – turbūt norėjo paliesti. Tik tada suprato, kad nebeturi rankų. Jis nė kiek dėl to nenustebo.

– PRISIMENI VATAHANTOVETĄ? – paklausė jis.

– Prisimenu, – pasakiau.

Tada jis nusišypsojo „pingvinei“, kuri bandė jį paguldyti patogiau. Jos galvos apdangalas buvo aptaškytas jo krauju ir ji kiek galėdama siaustė Oveną savo abitu, nes jis drebėjo.

– „...TAS, KAS TIKI MANE, NORS BUS MIRĘS, GYVENS; TAS, KAS GYVAS IR TIKI MANE, NIEKADA NEMIRS“, – pasakė jai Ovenas. Vienuolė linktelėjo sutikdama; ji peržegnojo jį.

Tada Ovenas nusišypsojo majorui Rolsui.

– PRAŠAU JŪSŲ PASISTENGTI, KAD AŠ GAUČIAU UŽ TAI KOKĮ NORS MEDALĮ, – paprašė jis majoro, ir šis linktelėjo galva ir stipriau suveržė savo turniketą.

Tik vieną trumpą akimirką Ovenas atrodė palaužtas – kažkas juodesnis ir gilesnis už skausmą perbėgo jo veidu ir jis pasakė jį laikančiai vienuolei:

– MAN SIAUBINGAI ŠALTA, AR JŪS NEGALĖTUMĖT KĄ NORS PADARYTI?

Paskui nerimas dingo be pėdsako ir jis vėl nusišypsojo – žiūrėjo į mus su savo senąja pašaipia šypsena.

Paskui jis atsisuko į mane.

– TU VIS MAŽĖJI, BET AŠ DAR TAVE MATAU, – pasakė Ovenas Minis.

Tada jis paliko mus; jis mirė. Iš kone linksmos jo išraiškos galėjau spėti, kad buvo pakilęs bent jau iki palmių viršūnių.

Majoras Rolsas pasirūpino, kad Ovenas Minis gautų medalį. Aš buvau paprašytas parašyti tiesioginio liudytojo raportą, bet majoras Rolsas labai padėjo, kai reikėjo prastumti atitinkamus dokumentus per visą karinės vadovybės aparatą. Ovenui buvo suteiktas vadinamasis Kareivio medalis: „Už didvyriškumą rizikuojant gyvybę ne karinio konflikto su priešų kariuomene metu“. Pasak majoro Rolso, Kareivio medalis vertinamas maždaug taip, kaip Bronzinė Žvaigždė, bet yra žemesnės kategorijos negu ordinas „Už karinius nuopelnus“. Savaime suprantama, man tai nebuvo labai svarbu – kokios būtent kategorijos tas medalis, – bet manau, kad Rolsas neklydo manydamas, jog medalis buvo svarbus Ovenui.

Majoras Rolsas neatvažiavo į Oveno laidotuves. Kai kalbėjau su juo telefonu, Rolsas atsiprašinėjo, kad neatvyko į Naująjį Hampšyrą, bet aš užtikrinau jį, kad labai gerai suprantu jo jausmus. Majoras jau buvo sočiai prisižiūrėjęs vėliavomis uždengtų karstų; ir sočiai prisižiūrėjęs didvyrių. Majoras Rolsas taip ir nesužinojo to, ką žinojo Ovenas; majoras žinojo tik tiek, kad Ovenas didvyris – jis nežinojo, kad Ovenas buvo stebuklas.

Yra viena malda, kuria aš dažniausiai meldžiuosi už Oveną. Tai viena iš tų trumpų maldelių, kuriomis jis meldėsi už mano motiną – tą naktį, kai mudu su Estera suradome jį kapinėse, su žibintuvėliu, nes mano mama nemėgo tamsos.

– „TENUVEDA TAVE ANGELAI Į ROJŲ“, – meldėsi jis prie mano motinos kapo; ir aš kalbu tą pačią maldą už jį – žinau, kad šita buvo viena iš jo mėgstamiausių.

Aš visada meldžiuosi už Oveną Minį.

Ir dažnai mėginu įsivaizduoti, ką būčiau atsakęs Merei Betei Berd, kai ji užkalbino mane per Oveno laidotuves. Jeigu būčiau kalbėjęs,

jeigu nebūčiau praradęs žado – ką aš būčiau jai pasakęs, kaip būčiau galėjęs jai atsakyti? Vargšė Merė Betė Berd! Palikau ją stovinčią kapinėse be jokio atsako.

– Ar prisimeni, kaip mes mėtydavome jį į orą? – paklausė ji manęs. – Jį buvo taip paprasta kilnoti! Jis buvo toks lengvas – beveik be svorio! Kaip jis galėjo būti toks lengvas? – paklausė manęs buvusioji Nekaltoji Mergelė.

Aš galėjau jai pasakyti, jog mums tik taip atrodė, kad Ovenas Minis „beveik be svorio". „Mes juk buvome vaikai – mes ir dabar esame vaikai", – galėjau jai pasakyti. Ką mes žinojome apie Oveną? Ką mes iš tikrųjų žinojome? Įsivaizdavome, kad viskas yra žaidimas – ir kad mes kuriame to žaidimo taisykles. Kai buvome vaikai, mums atrodė, kad beveik viskas yra sukurta mūsų smagumui – niekas nelinki pikto, niekas nieko neskriaudžia.

Kai Ovenas skriedavo mums virš galvų, kai mėtydavome jį iš rankų į rankas – be jokių pastangų, – mes tikėjome, kad Ovenas visiškai nieko nesveria. Mes nesuvokėme, kad už mūsų žaidimo esama dar kažkokių galių. Dabar aš žinau, jog tos galios sustiprino mūsų iliuziją, kad Ovenas besvoris; tai buvo galios, kurioms pajusti mums stigo tikėjimo, galios, kuriomis taip ir nepajėgėme patikėti, – jos taip pat keldavo Oveną Minį, imdamos jį iš mūsų rankų.

O Dieve – prašau, grąžink jį! Aš nesiliausiu Tavęs prašęs.

PABAIGA

PADĖKOS ŽODIS

Autorius reiškia padėką už galimybę pasinaudoti Charleso H. Bellio „History of the Town of Exeter, New Hampshire" (Boston: J.E.Farwell & Co, 1888), taip pat pono Bellio „Phillips Exeter Academy in New Hampshire: A Historical Sketch" (Exeter, N.H.: William B.Morrill, News-Letter Press, 1883); visos mano romano nuorodos į Volo „Greivsendo miesto Naujajame Hampšyre istoriją" yra paimtos iš šių šaltinių. Kitas labai vertingas mano šaltinis buvo Hario G.Summerso, jaunesniojo, knyga „Vietnam War Almanac" (New York: Facts on File Publications, 1985); pulkininkui Summersui esu dėkingas taip pat už jo laiškus. Ypač daug man padėjo Vyskupo Strono mokyklos direktorė kunigė Anna E. Tottenham, kruopščiai perskaičiusi rankraštį. Jaučiuosi skolingas taip pat Vyskupo Strono mokyklos mokiniams ir mokytojams; ne vieną kartą aš bandžiau jų kantrybę ir jie niekada nepagailėjo man savo laiko. Esu dėkingas Roberto Lawrence'o Weerio „Your Voice" (New York: Keith Davis, 1977), peržiūrėto ir paredaguoto Keitho Daviso; pelnytai gerbiamas vokalo ir dainavimo mokytojas ponas Davisas kantriai kentė mano mėgėjiškus mėginimus išmokti „kvėpuoti dainuojant". Patarimas, kurį davė mano literatūrinis personažas Gremas Maksvinis, pažodžiui atitinka pono Weerio mokymą; ačiū ponui Davisui, kad supažindino mane su savo profesiniais dalykais. Prisipažįstu, kad labiausiai esu skolingas savo buvusiam mokytojui Frederikui Buechneriui; ypač jo „The Magnificent Defeat (New York: Harper & Row, 1977), „The Hungering Dark" (New York: Harper & Row, 1969) ir „The Alphabet of Grace" (New York: Harper & Row, 1970). Kunigo Buechnerio laiškai, jo kritinės pastabos apie rankraštį ir nuolatinis padrąsinimas buvo man labai svarbūs – ačiū, Fredai. Ir dar noriu padėkoti savo trims seniems bičiuliams – įdėmiems skaitytojams ir specifinių sričių žinovams: granito specialistui daktarui Chas E. („Skipper") Bickeliui ; pulkininkui Charlesui C. („Brute") Krulakui, savo herojui; taip pat Ronui Hansenui, asmens sargybiniui. Ir dar dėkoju savo pirmos eilės pusbroliams „šiaurėje" Bayardui ir Curtui.

TURINYS

Irving, John

Ir 32 Malda už Oveną Minį: romanas / John Irving; iš anglų kalbos vertė Nijolė Regina Chijenienė. – Vilnius: Alma littera, 2005. – 672 p. – (XX a. aukso fondas)

ISBN 9955–08–659–9

„Malda už Oveną Minį" (1989) – vienas iš puikiausių Johno Irvingo (g. 1942) romanų, savo grožiu ir tragizmu siekiantis didžiosios literatūros viršūnes. Tai gražiausia knyga apie vyrišką draugystę.

„Malda už Oveną Minį" – jausmingas, graudus, tarpais komiškas, siužeto požiūriu gana sudėtingas pasakojimas apie draugystę, brendimą, žmogaus stiprybę, lemtį, tikėjimą, Dievo ieškojimą ir abejones.

UDK 820(73)–3

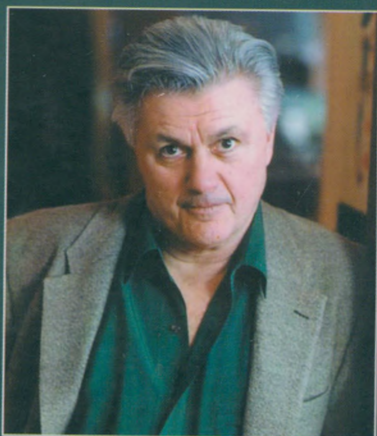
JOHN IRVING
MALDA UŽ OVENĄ MINĮ
Romanas

Iš anglų kalbos vertė
NIJOLĖ REGINA CHIJENIENĖ

Korektorės BRONĖ BALČIENĖ, VILMA ZENEVIČIENĖ
Viršelio dailininkas EDVARDAS JAZGEVIČIUS
Maketavo ZITA PIKTURNIENĖ

Tiražas 6000 egz.
Išleido leidykla „Alma littera", A. Juozapavičiaus g. 6/2, 09310 Vilnius
Puslapis internete: http://www.almalittera.lt
Spaudė UAB „Vilniaus spauda", Viršuliškių skg. 80, 05131 Vilnius

Šiuolaikinis amerikiečių rašytojas Džonas Irvingas (g. 1942) lietuvių skaitytojams gerai žinomas kaip romanų „Našlė vieneriems metams“, „Pasaulis pagal Garpą“, „Ketvirtoji ranka“ autorius.

„Malda už Oveną Minį“ (1989 m.) – vienas iš geriausių jo romanų, grožiu ir tragizmu siekiantis didžiosios literatūros viršūnes. Tai jausmingas, graudus, tarpais komiškas, siužeto požiūriu gana sudėtingas pasakojimas apie draugystę, brendimą, žmogaus stiprybę, lemtį, tikėjimą, Dievo ieškojimą ir abejones.

Romanas prasideda nuo neįtikėtinos situacijos: mažyliui Ovenui, kuriam nesiseka žaisti beisbolo, pagaliau pavyksta atmušti kamuoliuką – ir taip lemtingai, kad pataiko tiesiai į smilkinį geriausio draugo motinai. Ji miršta. Kokius išbandymus turi atlaikyti Oveno ir Džono draugystė? Kaip toliau jiems gyventi? O kur dar Oveno sapnas, kuriame jis išvysta savo likimą! Tik tikėjimas, kad viskas, kas jį ištiko, ne šiaip sau, teikia jam nusiraminimą. Netgi žinant savo šiurpią ateitį.

„Žmonės yra bejėgiai prieš likimą, savojo laikmečio aukos – jų pačių jausmai neša jiems pražūtį, o visų rūšių institucijos juos žlugdo.“

„Malda už Oveną Minį“ yra retas kūrinys šiek tiek išsekusiame praėjusio amžiaus literatūros sraute. Tai labai drąsi knyga... neįprasta, originali ir praturtinanti. Skaitytojui, užvertusiam paskutinį jos puslapį, bus gaila skirtis su šiuo įmantriai ir subtiliai supintu pasauliu.“

Stephen King

ISBN 9955-08-659-9

